

25
15-54

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

25

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

81 88

6

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Deva
Nr. Inv. P/544715

ANUL VI - Iunie

1953

24

* P / 5 4 4 7 1 5 *

CUPRINSUL

	Pag.
VICTOR TULBURE: Foaia de luptă	5
★	
ALEXANDRU JAR: Arhivarul (schiță)	7
★	
CICERONE THEODORESCU: Fetița cântărețului negru	19
AL. ANDRIȚOIU: Cântec; Turnătorul din Turda	21
AURORA CORNU: Digul	23
★	
HORIA LOVINESCU: Lumina dela Ulmi (piesă în trei acte)	24
★	
SUZANA DELCIU: Adolescenta	91
EVGHENII VINOCUROV: Comandantul companiei (In rom. de George Dan)	93
A. COVALENCOV: Un monument (In rom. de Miha Dragomir)	95
★	
ȘTEFAN LUCA: Cișmele și noroi (schiță)	96
PAPP FERENC: Conștiința (schiță)	105
SIMION POP: „Om bun” (schiță)	116
CAMILLO KAUFMAN: Nenea Juju (schiță)	122
CORNELIU LEU: Vizita mamei (schiță)	128
★	
JURII GORDIENCO: Omul de partid (In rom. de Const. Argeșeanu)	135
IVAN READCENCO: Cuvânt către cei vii (In rom. de Al. Philippide)	143
TE-GHI-CEN: În zori (In rom. de Demostene Botez)	145
DIMOS RENDIS: Tânărul condamnat (In rom. de Letiția Papu)	147
★	
MIRCEA ȘERBĂNESCU: Biruința (nuvelă)	149
TEORIE ȘI CRITICĂ	
V. ILIU: Pentru ridicarea nivelului ideologic și al măestriei artistice în producția de filme.	233
MIHAI GAFIȚA: Greșeli vechi în forme noi	270
ION MANOLE: Probleme ale literaturii pentru preșcolari	276

RECENZII

ALEXANDRU TĂNASE: O pagină eroică din istoria P.C.U.S.	286
SANDA MĂNOIU: Din viața școlarilor patriei noastre	291
GHEORGHE ACHIȚEI: O carte de aventuri	295
ION MACARIE: Pe drumuri neumblate	298

FOAIA DE LUPTĂ

În sunetul trompetei, din somn când mă sculai,
Ardea de două sulii, sus, soarele de mai.

Și m'am căit că noaptea, mult după-al nopții miez,
Am stat să număr stele, de gură cască ce-s.

Să-mi răcoresc deci ochii și somnoroasa față,
La Dunărea bătrână fugii de dimineață.

Și-atunci văzui cum ceața în albăstrimi se pierde,
Și-am tras în piept răcoare și iz de codru verde.

Dar tresării de-odată, cu inima covrig:
Plotonul era gata de marș. Voiam să strig:

— „Mai stați măcar o clipă, ce dumnezeu, un pic!“
Dar i-am ajuns din urmă și n'am mai zis nimic.

Cântau ostașii, codrul lung fremăta de svon,
Mergeam și eu, poetul, cântând, lângă ploton.

Și cât am mers, eu nu știu — un ceas, mai mult de-un ceas? —
Cu vânturile'n față și tinerețea'n glas.

Era într'o poiană când ne-am oprit din drum.
Se pregăteau flăcăii de tragere acum.

Pe-un mal surpat de vreme stau ținte de carton.
Se împărțeau muniții întregului ploton.

Toți așteptau atât doar: citirea unei foi
De luptă, ca să'nceapă și tragerea apoi.

În față, comandantul. O carte'n mâini ținea.
Cu glas adânc, din carte, plotonului citea.

Nespusă-mi fu mirarea. În poenița ceea
N'aș fi crezut vreodată s'aud Scrisoarea III-a.

Citea din Eminescu, iar noi cu ochii treji
Vedeam aievea'n luptă, lungi cete de viteji.

Vedeam cum la Rovine întâmpinau străbunii
Cu arma'n mâini, cumplitul puhoi al semilunii.

Și deslușea auzul, din depărtate veacuri,
Lung tropot de copite și goarne de atacuri.

Păreau soldații stâncă. Și eu la fel păream.
Nu se-auzea suflare. Nu se mișca un ram.

Pe urmă, comandantul atât doar a mai spus:
— „Vrăjmașii noștri, crânceni cum alții'n lume nu-s,

Pe care nici apusul nu poate să-i încapă
Privesc ia țara noastră, râvnind pământ și apă.

Râvnesc să murdărească, cu labelle murdare,
Străbunele meleaguri și dreptele hotare.“

Atunci vui pădurea și hăuliră văi.
Răspunsul îl rostiră și arme și flăcăi:

— „De-or încerca să vie, aduși cumva de-un vânt,
I-om face să rămână o apă și-un pământ!“

...Apoi cântarăm iarăși. Doar unul sta deoparte
Și ticluia, pe iarbă, iubitei sale carte.

Și'n el vedeam oșteanul, ce'n greu vestmânt în zale
A scris de la Rovine, la Argeș, dragei sale.

Când amurgi, pornirăm către pichet 'napoi.
Simțeam cum țara'ntreagă pășeste'n rând cu noi.

Prin crengi, pe ape, luna își tremura lumina.
Țineam în mână cartea și-alături carabina.

Cu ele-am stat de veghe la Dunărea bătrână,
De parcă două arme aș fi ținut în mână.

ARHIVARUL

Niciunul dintre locuitorii acestei ulițe svârlite la marginea Bucureștilor nu-i cunoșteau numele. Oamenii îl vedeau câteodată, la băcănie sau întorcându-se dela brutar, dar nu-l mai luau în seamă. Era cu siguranță un nou venit, un cetățean oarecare, pripășit prin cartier, ducându-și traiul după cum îl tăia capul.

La început, când se mutase în căsuța dinspre capătul uliții, vecinii încercaseră să intre în vorbă cu el, așa, gospodărește, mai de una, de alta. Dar degeaba; nu apucaseră nici măcar să-i audă glasul. Până la urmă îl socotiră un biet îmbătrânit în burlăcie, un singuratic cu sufletul tocit și uscat de necazurile multe ale vieții. Arareori mai pomeneau de el, întrebindu-se cu ce se îndeletnicește toată ziua, din ce o fi trăind și dacă o fi având vreo rudă oricât de îndepărtată. La toate acestea nimeni nu putea să dea vreun răspuns. Bărbații îl categorisiră drept o făptură cam ciudată, femeile îl compătiseau. Cu toții însă îl dădură repede uitării, zicându-și ori de câte ori îl întâlneau: Un moș! De, un moșneguț...

Intr'o seară de toamnă, pe ulița deobicei liniștită, izbucniră strigăte sălbatece și fluerături. Deabia întorși dela muncă, oamenii ieșiră în grabă din casele lor, îngrămădindu-se pe lângă garduri, curioși să afle ce s'a întâmplat. Iși dădură îndată seama despre ce este vorba, când văzură câțiva găligani alergând după un tânăr care fugea sburând parcă peste gropile caldarâmului...

— Pune-ți mâna pe comunist! Tăiați-i drumul! țipau cât îi ținea gura vlăjganii, făcând semne cetățenilor strânși pe lângă garduri să-i ajute să prindă pe cel fugărit.

Nimeni nu sări însă în calea băiatului, ba unii îl mai și îndemnau să nu se lase înhățat, iar alții râdeau de salturile caraghioase ale polițiștilor. Intreaga uliță hohoti înveselită când unul din trepăduși căzu într'o groapă cu apă stătută, stropindu-se și murdărindu-se din creștet până în tălpi. Nu le plăcea lor să-i vadă pe oamenii poliției nici la șapte poște depărtare, dar mi-te în preajma caselor lor!

Deodată, tânărul fugărit se opri la colțul uliții, ridică un pietroi și-l svârli cu toată puterea în urmăritorii săi. Peste o clipă, se făcu nevăzut; curând după aceea, picioroangele agenților dispărură și ele, cine știe unde. Doar un geamăt prelung se mai auzi și privirile celor ce observaseră această pățanie se îndreptară toate spre locul de unde pornise strigătul de suferință. Il zăriră pe moșneag prăvălit în dreptul căsuții sale, pe trotuar, frecându-și

cu tărie genunchiul. Se îndreptară spre dânsul să afle ce-a pătit, dar văzând un pietroi cu muchii colțuroase alături, înțelesesă că tânărul acela urmărit își greșise ținta.

Intinseră mâinile să-l apuce de subțiori și să-l poarte în casă. Dar încă înainte de a-i veni în ajutor, moșul se și prinsese de șipcile gardului și se ridicase. Era palid la față, iar ochii îi lăcrimau de durere sub sticlele ochelarilor. Buzele învinetite i se subțiaseră; își încheștase fălcile, înăbușindu-și suspinele. Ridică mâna, făcând semn să fie lăsat în pace, apoi se întoarse încercând să intre în casă. Genunchiul lovit îi amortise, împiedcându-l să meargă.

— Las'că te ducem noi, moșule, îi spuse un vecin, trecându-i ușurel brațul pe după spate și făcând semn celor ce se strânseseră în jur, să facă cu mâinile lor o brancardă.

Bătrânul se împotrivi fără să pronunțe totuși nici un cuvânt. Doar ochii îi sticleau aprig, ținându-i pe cei care se îngrămădiseră să-l ajute.

Privirile sale dârze, poruncitoare, nu isbuteau să-i îndepărteze pe vecini. Aceștia vorbiră rugător, ca unui bolnav încăpățânat.

— Te luăm încetișor, moșule! Nu-ți vrem răul, omule! Ești fără nimeni pe lume și ți-o fi greu așa, bătrâior.

O femeie grasă, cu niște brațe cât butucii, îi dădu pe ceilalți înlături și strigă arțăgos, de parcă s'ar fi adresat unui copil de-al ei care făcuse o pozna:

— Ia uitați-vă la el cum tace! Ii dă sângele din picior și mai face pe grozavul! Arză-l-ar focul de comunist care l-a nenorocit! Strigând și blestemând, se repezi spre bătrân gata să-i suflece pantalonii deasupra genunchiului și să vadă cu ochii ei cât e de adâncă rana.

Moșul o împinse deoparte încetișor, dar cu destulă energie. Se întoarse apoi proptindu-se pe un singur picior, intră în curte, închizând portița după el. De dincolo de gard se uita cercetător la fețele uimite ale vecinilor. Iși aplecă puțin capul, stânjenit că le refuzase ajutorul, apoi vorbi domol, cu prietenie:

— Era cam tinerel băiatul... se mai întâmplă să greșească. O învăța el până la urmă să nimerească în cine trebuie... Și clipind din ochii săi îngânurați în semn de salut, se târî spre pragul casei sale, deschise ușa și dispăru.

Vecinii se împrăștiară, comentând în fel și chip ciudățeniile acestui moșneguț, cuvintele pe care le spusese (îl auzeau pentru prima dată vorbind), și mai ales tăria trupească a bătrânului care nu primise să fie dus pe brațe în casă și oblojit cu omenie.

Puțini erau cei care cunoșteau viața acestui om în vârstă, puțini cei care știau cum îi zice pe nume. Toți aceștia locuiau departe, prin alte cartiere ale orașului. Veneau câteodată la el, noaptea târziu sau în zori, înainte de șuieratul sirenelor. Se strecurau în căsuța aceea mărunță fără să fie văzuți de careva dintre vecini. Dintre zidurile locuinții modeste, nicio dată nu răzbea afară vreun sgomot cât de mic, iar la fereastră nimeni nu observase chipul vreunui străin. Așa că nimeni nu-și putea închipui ce se petrece între pereții strâmbi și sub acoperișul căsuții dosite în ulița liniștită.

Despre cele întâmplate în căsuța bătrânului, în anii celui de-l patrulea deceniu al veacului nostru, se poate vorbi cu glas tare oriunde, pe toate străzile și în toate piețele publice ale orașului. Ele nu trebuie să mai fie tănuite nimănui. Pentru că târnăcoapele deceniului următor au sfârmat

grămezile de pereți ce musteau a igrasie și au slobozit la lumina soarelui visurile țesute în unghere și beciuri întunecoase.

Căsuța aceea a moșneagului din ulița liniștită, a dispărut acum din temelii. (Cei care au asistat la desgroparea acestor temelii, povestesc că ele nu erau mai adânci de o palmă, de se minunau cum au durat pereții deasupra, atât amar de vreme.) În locul căsuții se înalță acum o casă cu câteva etaje, ulița a devenit stradă, iar pe ici, pe colo, sbârâie telefonul și răsună câte un cântec la radio.

Totuși, amintirea moșneagului n'a dispărut din mintea celor care l-au cunoscut, ba pentru ca ea să rămână mai departe, vreme îndelungată, este bine să fie povestită în slove.

Să începem deci a înșirui câte ceva din traiul acestui om. Numele lui nu suna de fel neobișnuit, ba dimpotrivă: îl chema Vasile. Cât despre numele de familie, să-l spunem și pe acela: Arhip.

Moș Vasile Arhip locuise într-o căsuță a unuia din cele mai năpăstuite cartiere ale orașului, vreme îndelungată, să tot fi fost vreo zece ani. Când se mutase în ea, încărcase într-o căruță puțină mobilă bătrânească, cu grije întreținută. Un pat din scânduri de stejar, o măsuță ovală pe trei picioare și două scaune, un dulap cu o oglindă fumurie, un fotoliu cu speteaza joasă și brațele cârpite cu nenumărate petice, o lădiță plină cu cărți și un geamantan mare de carton, cu colțurile întărite, metalice, și cu lacăte trainice, ca ale unei casse de bani. Locuința îi era alcătuită dintr'o odaie destul de mare pentru un singur om, și dintr'o bucătărie mică în care gătea odată pe zi, mâncarea. Ținea mult la curățenie, din fire fiind gospodar; mătura și ștergea praful, deși nu prea avea cine să-i aducă gunoarie de afară. Dimineata, de cum se trezea, își fierbea un ceai și îmbuca o felie de pâine, după care obișnuia să privească un timp prin fereastră, în uliță.

Îi cunoștea numai după înfățișare pe toți cei care treceau prin dreptul căsuței sale. Se învățase să le ghicească bucuriile și supărările după felul cum păseau în ziua aceea, sau le tălmăcea necazurile după frânturile de cuvinte care ajungeau până la el. Lua parte la viața acestor oameni, deși se ferea să intre cu ei în vorbă. Nu odată se întrista până la lacrimi, iar alteori ochii îi scăpărau de revoltă și mânie.

Uneori, însă, i se întâmpla să zărească printre cei pe care îi observa zilnic din colțul lui de lângă fereastră, câte un chip pe care nu-l mai văzuse până atunci. Mintea începea atunci să i se frământă cu fel și fel de întrebări. Dacă necunoscutul trecea prin fața ferestrei și în diminețile următoare, cam la aceeași oră, bătrânul se liniștea și se bucura. Înțelegea că în uliță răsărise un om de curând pripăsit și îi tălmăcea cinstea după felul cum mergea, după lumina ochilor sau după câte un cuvânt răzleț. De pe buzele sale vestește, încrețite de bătrânețe, lăsa să-i lunece șoapte și îl categorisea pe noul venit:

— E un muncitor necăjit, un om....

Alteori, se întâmpla însă, ca vreme îndelungată să nu vadă fața străinului pe dinaintea ferestrei sale. Atunci moș Arhip se îngândura. După un timp, când îl zărea pe om din nou, se strecura pe ușă afară, pentru ca să-l cerceteze cu mai multă atenție. Se rezema cu spatele de gard, ca și cum ar fi ieșit să soarbă în piept puțin aer proaspăt, și în acest timp urmărea pe trecătorul suspect cu priviri furișe și bănuitoare. Se întorcea apoi în casă și continua să rămână îngândurat, cu ochii ațintiți în podea. „Cine o fi trecătorul acesta? De ce își găsise drum tocmai prin ulița lui? Să fie oare un cetățean cinstit?” Se lăsa pe urmă încetșor în genunchi, trăgea de sub pat

geamantanul și scoțând cheița prinsă de buzunarul vestei cu o sfoară lungă, o învătea în lacătele de alamă.

În fața geamantanului deschis, chipul moșneagului întunecat de fel și fel de gânduri se lumina. Ochii săi șterși căpătau scilipiri tinerești, pâlbind cuprinși de patimă puternică. Dacă cineva ascuns în odaie l-ar fi observat, dacă i-ar fi urmărit expresia feței, transfigurată de fericire, ar fi putut cu ușurință crede că bătrânul nu e decât un avar care își oferă momente de intensă fericire, admirându-și comoara adunată în taină, timp de ani și ani.

Oare ce nemaipomenite bogății ascundea moșneagul în geamantanul lui? Ce păstra acolo, ce lucru de preț îl făcea să îngenunche aproape cu smerenie, dându-i prilejul să trăiască asemenea clipe de fericire?

Intr'adevăr, geamantanul conținea o comoară unică și, fără îndoială, admirația celui care o privea din când în când cu o grijă nețărnută, era întemeiată. Comoara se alcătua din câte o broșură tipărită cu litere mărunte, de-ți înțețosai ochii citindu-le, din hârtii șapirografiate, pline cu pete de cerneală, din foițe de țigară acoperite și ele cu buchii cât firul de nisip. Se mai găseau acolo plicuri pline cu scrisori îngălbenite de vremuri, purtând drept adresă câte un nume de județ, de oraș sau de fabrică, și alte asemenea hârtii frumos orânduite. Ba mai vedeai amestecate printre broșuri și plicuri, bucăți de pânză roșie, cu frânturi de cuvinte brodate în fir auriu, de parcă fuseseră smulse depe vechi stindarde, apoi și o șapcă purtând urme de sânge, precum și câteva stelute în cinci colțuri. Pe interiorul capacului era desenat cu creionul roșu o seceră și un ciocan, iar dedesubt se afla scris, cu litere mari de tipar: „*Proletari din toate țările, uniți-vă!*”.

În acest geamantan se găsea arhiva Partidului Comunist din România, iar cel care desenase simbolul și cuvintele, nu era altul decât arhivarul ciomș Vasile Arhip.

Toamna trecuse repede. Prima zăpadă acoperise ulița cenușie, iar căsuța lui moș Arhip, toată tencuită pe din afară cu omăt, părea acum mai arătoasă. Trecătorul necunoscut pe care bătrânul îl urmărise cu privirile prin fereastră — să fie de atunci o lună — nu se mai ivise. Moșneagul trăise după aceea câteva zile de sbucium, se gândise de câteva ori să-și părăsească locuința, dar până la urmă nu-i păru rău că nu se mutase. Vechea lui experiență de revoluționar îi fusese și de data asta o bună sfătuitoare. Doar mai trecuse prin asemenea situații și numai judecata lui cumpănită, niciodată pripită, îl salvase pe el și pe tovarășii săi de multe ori din mâinile poliției.

Ii fusese greu să accepte, în urmă cu ani, propunerea de a fi arhivar al partidului. Ce fel de muncă revoluționară poate fi asta, să stai mai tot timpul închis în casă, ca un vultur într'o colivie? Era obișnuit să fie veșnic printre oameni, să lupte și să se ia de piept cu stăpânii, să împărtășească, alături de tovarășii săi, înfrângerile trecătoare și izbânzile clasei muncitoare. Câte nu făcuse și câte nu suferise în viață! Luase parte la greve, organizase demonstrații, zăcuse prin închisori... Și acum mai simțea uneori un junghi care îl sfredelea până'n oase. Amintiri ale schingiuirilor suferite. Se putea lăuda că era un mare meșter să scape, când trebue, de ochii parșivi și hoțesți ai urmăritorilor săi, purtându-i pe drumuri înebuniți, zăpăcindu-i de parcă le lua și vederea.

Ii plăcea moșneagului să-și aducă aminte — când se iveră prin preajma casei sale vreun om suspect — de felul cum, cu mulți ani în urmă, într'o zi ploioasă de vară, își răsese mustățile mari și cănițe cu tot dichisul, din pricina unui agent de poliție care se ținea scai după el. După ce-l făcuse să umble telele dealungul străzilor, deodată, pe neașteptate, se strecurase într'o

frizerie și ceruse frizerului să-i săpunească în grabă fața, căci altfel pierde... trenul. Agentul intră și el în frizerie și se așează pe un scaun alături de ceilalți clienți care-și așteptau rândul la bărbierit. Cerceta într'una fețele clăbucite cu săpun dinaintea oglinzilor.

Arhip îl observa prin oglindă. Călcându-și pe inimă, porunci frizerului să-i radă mândria de mustață.

— Mai întâi îmi dai jos mustața, apoi mă bărbierești!

Frizerul îl cercetă uimit câteva clipe și după un răstimp își dădu părerea cu un ton de „specialist“ în arta frumosului:

— Păcat s'o tăiem, zău! E tare frumoasă și vă dă o figură de cavalier...

Dar Arhip i-o curmă scurt:

— Eu plătesc și prin urmare faci ce-ți spun!

Frizerul se supuse dorinței lipsite de gust a clientului. Puse pensula pe măsută și prinse în tășurile foarfecelor vârfurile țepene ale mustății. Dar nu-l lăsa inima s'o reteze cu totul. Ingână, îndulcindu-și glasul, aproape rugător:

— Măcar o mustăcioară subțire, una faină...

Când Arhip își văzuse vârfurile mustății rostogolindu-se pe șervet, avu senzația că parcă-i picase odată cu ele și vârful nasului. Se uită cu dușmănie la foarfece, dar mutra agentului îl făcu să exclame tăios:

— Nimic! O razi toată!

După puțin timp părăsise frizeria, cu capul ridicat, mândru de noua lui înfățișare, asemenea unui tânăr care se ferchezise pentru ca să placă mai mult fetei cu care avea o întâlnire. Il lăsase pe domnul agent urmărind cu ochii holbați celelalte fețe săpunate din fața oglinzilor. Răsese apoi multă vreme cu tovarășii săi care deabia îl recunoscuseră și glumiseră pe socoteala mustății dispărute și a prostănacului de agent. De atunci nu-și mai lăsase altă mustață, și un timp scăpase de urmăritori.

Dar de când renunțase la podoaba aceea de mustață, trecuse un șir de ani. Părul îi încărunțise, ochii își pierduseră agerimea de altădată. Tovarășii săi mai tineri îl sfătuiseră, luându-l cu binișorul, să treacă la o altă formă de activitate revoluționară. „Să nu uiți, spuneau ei, că ai acum peste șaiszeci de ani.“ El însă le răspunse mai în glumă, mai în serios, că le-ar putea dăru și lor din tinerețea inimii sale.

Până la urmă trebuise să accepte munca asta de arhivar. În primele luni era copleșit de tristețe, neputându-se împăca cu singurătatea. Se simțea asemenea unui om smuls cu brutalitate din clocotul bătaliei, condamnat să stea tolănit în pat ca un bolnav. Cu vremea, însă, își dădu seama că broșurile și hârtiile cu slove mărunte, sunt și ele arme încercate ale clasei sale. Le asemuia adeseori cu niște muniții, al căror explozibil încă nu-și arătase toată forța. Rostul lui era să fie un bun paznic al acestui arsenal tănuț, al acestui izvor de putere și lumină care odată și odată va lumina țara întreagă, pregătind pentru un marș victorios sute și sute de mii de oameni. De aceea, în momentele când inima îi era apăsată de însingurare, în momentele când își frământa mintea, îngrijorat din pricina vreunui trecător necunoscut, moș Arhip deschidea geamantanul și cerceta îndelung arhiva partidului. Cuprindea între degete cotorul unei broșuri, netezea câte o hârtie din cele șapirografiate sau câte o foiță cu literele îngrămădite mărunț, murmurând cu căldură, ca și cum s'ar fi adresat unor tovarăși care se odihneau înainte de a porni la luptă:

„Mai stați puțin colca, că nu mai aveți mult de așteptat! Om merge curând și prin alte locuri, pe bulevarde și'n piețe, să răspândim

slova noastră prin toată țara. Are cine să aibă grije de voi, fiți cu nădejde.”

Iarna — iată apucase a zecea iarnă de când locuia în această căsuță — moș Vasile Arhip obișnuia să iasă foarte arareori în stradă. Avea grijă să-și târguiască de-ale mâncării pentru mai multe zile. Ședea în fotoliul cea cârpit, lângă gura sobei, și citea romane vechi din lădița lui cu cărți. Una din cărți — „Eugénie Grandet“, de Balzac — o citise de câteva zeci de ori și de fiecare dată ar fi isbit-o de podea. Il mânia, mai ales, cumplita sgârzenie, lipsa de omenie a bătrânului negustor de vinuri. Isbucnea într'un râs disprețuitor, ori de câteori și-l închipuia zornăind în palmele lui mari monetele de aur, în odaia veșnic lăcătuită unde își păstra „tezaurul“. Strângea cartea sul și-i arăta bătrânului Grandet, de parcă l-ar fi avut aievea în față, locul unde se găsea geamantanul, adresându-i-se cu fală și mânie:

— Bătrân ticălos, câine! La ce-ți folosește atâta aur, că doar nu-l vei duce cu tine în groapă. Cine se bucură de bogăția ta? Cine, m'auzi, afurisitul? Nimeni, vampirule, nimeni! Iată, am și eu un tezaur. Al meu însă nu-i din grămezi de aur. Se aseamănă cu al tău? Nu! Și știi de ce? Pentru că aparține milioanei de oameni. Tezaurul meu, e tezaurul fericirii. Asta-i!

Moșneagul lăsa cartea pe brațul fotoliului și începea să se plimbe gânditor, cu pași mari și solemni prin odaie. Pășea ca și cum s'ar fi găsit în sala vastă a unui palat, așteptându-și sfetnicii ca să chibzuiască împreună cu ei asupra felului cum să-și împartă tezaurul. Obosi, însă, repede și se infundă din nou în fotoliu. Capul îi lunecă pe spetează și ațipi. De sub sticlele ochelariilor, pleoapele îi svâcneau câteodată, parcă apăsate de gânduri. I se înfățișau în vis o mulțime de oameni mici cât degetul, sdrențuiți și desculți, unii purtând cămășute peste ȋtari, toți frământându-se în geamantanul de sub pat, împingând cu mânuțele lor capacul să-l deschidă. Dar de cum ieșeau dinăuntru, creșteau ca prin farmec — stegulețele pe care le țineau înălțate, deveneau stindarde mari de purpură — și această mulțime de uriași pășeau în jurul fotoliului, cântând un marș năpraznic. Moș Arhip se trezi aruncând priviri uimite în odaie, își frecă ochii, zâmbi, apoi se aplecă să vadă dacă geamantanul se găsește la locul său și dacă e închis. Mulțumit că totul e în ordine, se apropie de fereastră și scrută ulița. Treceau pe dinaintea casei sale acciași oameni pe care se obișnuise să-i privească ducându-se fie la muncă, fie la masă, ascultă scârțâitul pașilor lor în zăpadă și clătină din cap salutându-i ca pe niște prieteni, fără însă să se lase văzut. Era mulțumit că străinul pe care îl zărise prin geam în urmă cu câteva zile, nu se găsea printre ei.

Indepărtându-se acum de fereastră, moș Arhip își aminti de tovarășul care trebuia să vină la el spre dimineață. Aștepta nerăbdător să treacă această zi, să se scurgă cât mai grabnic noaptea, dornic să stea de vorbă cu un om despre ce se mai petrece prin lume. Tovarășul pe care-l aștepta, deși tânăr, știa însă multe. Obișnuia apoi să aducă broșuri și hârtiute pentru a fi păstrate în arhivă.

Căci una din dorințele cele mai fierbinti care îl însuflețea pe moș Arhip dealungul ultimilor ani, era să vadă îmbogățindu-se mereu arhiva Partidului.

Dar în noaptea aceea, moș Vasile Arhip nu mai închise ochii. Când ultimii tăciuni din sobă se fărâmițară în cenușă, curând după ce suflă în lampă și se așeză în pat, auzi deodată un scârțâit ciudat pe afară, în uliță. Rămase câteva clipe nemișcat, ascuțindu-și auzul. Cine să treacă în miez de noapte prin dreptul casei sale? În niciun caz nu putea fi vorba de tovarășul pe care îl aștepta să sosească tocmai spre dimineață. Rămase puțin descumpă-

nit, respirând cât mai încet, nu cumva să scape nici cel mai mic sgomot. Când pașii se îndepărtară, își zise că nu poate fi decât un vecin întârziat care se întorcea spre casă.

Dar nu trecu mult timp și în odaie răsbătură din nou sgomote de pași, neregulate, foșuitoare, altele decât cele de adineaori. Ele încetară brusc, de parcă se opriseră lângă gardul curții. Pe urmă se topiră în tăcere.

Moș Arhip se dădu jos din pat, se apropie de fereastră și privi de după colțul perdelei. Zări o umbră lungă și diformă care aluneca pe albul zăpezii, deacurmezișul uliței. Era umbra unui om — nu încăpea nicio îndoială — proiectată de lumina felinarului de pe trotuarul de lângă casă. Își aminti de necunoscutul pe care îl văzuse în urmă cu câteva zile. Nu-i plăcuse — aducea după felul cum privea, cu un om ce-și ascunde gândurile. Lui moș Arhip îi trecuse atunci prin minte că poate fusese urmărit în drumurile lui la brutărie sau la băcănie de vreun trepăduș al poliției care, cu siguranță, îl știa de pe vremea când nu ducea viața liniștită de-acum. Nu odată se întrebase ce și-o fi închipuind poliția despre brusca lui dispariție din mijlocul muncitorilor. Nu cumva, bandiții continuă să-l caute? Numai de trădători nu se mai interesează dânșii după ce i-au folosit și după ce au fost demascați de partid.

Bătrânul se îmbracă cu înfrigurare, găsindu-și cu greu căciula pe întuneric. Ieși în curte și se piti după o stivă de lemne. Stătu înțepenit un timp, cu picioarele înfundate în zăpadă. Nu așteptă însă mult. Pe uliță trecu vlăjganul a cărui umbră o observase prin fereastră, apoi, după un scurt interval, străbătu ulița un ins mai mărunțel, care se opri lângă gard. Arhip îi observă ochii scânteind sub borul coborât al pălăriei, cercetând curtea. Moșneagul își acoperi ochelarii cu palma, ca nu cumva scripșirile lor să atragă atenția. Nu se înșelase: erau agenți.

Inima îi bătea cu putere și o sumedenie de gânduri i se învârteliră cu iușeală în minte. Pe el îl căutau, arhiva lui, tezaurul partidului. Dădeau ocol ascunzișului său, pentru a vedea cine îi mai vine în casă. Hee-he! le cunoștea metoda șireată cu care credeau să poată prinde în laț cât mai mulți comuniști. Își zise în gând, zâmbind:

„Unul e Vasile Arhip, arhivarul! În capul meu bătrân am și eu o arhivă de întâmplări și de fapte. Numai eu știu să mă descurc în ea.”

După ce polițiștii se îndepărtară, când pașii nu se mai auziră, se furișă îndărăt în casă, închise ușa cu cheia și se aruncă pe podea. Nu stătu multă vreme pe gânduri. Trase geamantanul de sub pat și sărind în picioare se repezi spre ieșire.

Deodată, se opri în dreptul ușii, cu geamantanul în mână, de parcă fusese trăznit. Uitase că un tovarăș trebuia să vină la el în zori. Gândul îi veni tocmai când apăsase pe clanță. Nici pe tovarășul său nu putea să-l lase să cadă în mâinile poliției! Nu era chip să-l vestească despre ce se întâmplă în jurul casei lui. Desigur că, neștiutor, omul va ciocăni ca de obicei în ușă și se va trezi cu niște ghiare în beregată. Se dădu cu un pas îndărăt, ca și cum și lui o mână nevăzută i se înfipse în gât.

Stătea în dreptul ușii ca înaintea unei stânci prăvălitate de pe munte în drumul lui, pe care n'avea destule puteri s'o înlăture și fără a avea cui să-i ceară un sfat cum s'o poată ocoli. Geamantanul devenise parcă dintr'odată foarte greu, trăgându-i fără milă brațul, înclinându-i trupul tot mai jos. Trebuiau salvați un om și o arhivă, — n'avea de ales pe cine să jertfească în caz de primejdie.

Imaginea tovarășului care venise ultima oară la el și rămăsese toată

noaptea, i se ivea într'una înaintea ochilor întunecați. Il vedea scriind pe o hârtie străvezie, chinându-se să aștearnă literele în rânduri dese, să le potrivească cât mai mărunțele și citețe. Greșise o foaie și i-o dăduse s'o arunce în focul din sobă. Urmăriseră atunci amândoi, cum flăcările cuprindeau hârtia care se încolăcea și sfârâia de parcă ar fi fost o făptură vie.

Arhip întoarse capul spre sobă și strânse instinctiv geamantanul la piept. Ochii i se măriră de groază. Arăta ca și cum ar fi sărit într'o casă incendiată pentru a-și salva o rudă apropiată și acum nu mai știe pe unde să fugă. I se părea că aude foșnetul hârtiilor care i se adresau în felurite graiuri — unele aducând cu glasul oamenilor din fabrici și de pe țărini, din orașele și județele țării — cerându-i să se grăbească. Iși frecă bărbia de muchia geamantanului, ca de umărul unui om, și îngână:

—Nu vă dau foc, n'aveți teamă! Asta nu se va întâmpla!

Pașii răsunară din nou în uliță. Moșneagul lăsă geamantanul pe podea și ascultă încordat. Pipăia în întuneric lacătele, ferindu-le parcă astfel de niște mâini întinse din umbră. Când tăcerea se așternu din nou în odaie, oftă ușurat.

„Nu. Nu vă las eu să cădeți în mâinile lor. Mai bine să pieriți în flăcări decât să ajungeți la poliție!”

Moș Arhip își îndreptă trupul și bătu încetișor cu palma în geamantan, asemenea unui comandant de oaste care își bate pe umeri ostașii dragi, înainte de a-i trimite într'o misiune primejdioasă. Era hotărât să nu lase în mâinile vreunui agent al poliției, nicio bucătică din documentele arhivei. Brusc se îndreptă spre bucătărie și băjbâind pe întuneric, dădu peste sticla de gaz și peste cutia de chibrituri. Băgă cutia în buzunar și, apucând geamantanul într'o mână, iar în cealaltă mână sticla, părăsi în vârfurile picioarelor locuința.

Se piti din nou după stiva de lemne din curte. În tăcerea deplină a nopții, se putea auzi și cel mai neînsemnat sgomot. După un timp, bătrânul se apropie de gard: în uliță nu se vedea picior de om. Se strecură prin porțiță și alergă până după primul colț. Se opri trăgând cu urechea. Aceiași pași pe care îi auzise din odaie răsunau acum iarăși, dar parcă mai apăsător. Nu mai stătu mult pe gânduri și se smulse locului pornind mai departe.

Trecuse de mult miezul nopții, dar moș Vasile Arhip încă se mai învârtea pe ulițele pustii și întunecate, nu departe de căsuța pe care o părăsise în grabă. Călca numai în zăpada afânată, dealungul gardurilor, pentru ca să nu facă sgomot. Gerul îi pișca pleoapele ținându-l treaz, dar picioarele îi înghețaseră și tare ar fi dorit să tropăie cu ele de pământ pentru a le mai desmorți. Apoi geamantanul îi trăgea cu cruzime brațul, parcă i l-ar fi smuls din umăr, întinzându-i vinele groase și sclerozate de bătrânețe. Ar fi pus doar pentru câteva clipe geamantanul jos, dar gândul de a nu-l mai putea ridica, îl făcu să renunțe. Nu numai din pricina oboselii nu-l lăsa din mână, ci și de teamă că tocmai atunci s'ar fi putut întâmpla să se ivească vreun agent și să-i înhațe arhiva, înainte de a avea timp să-i dea foc. Nu. Nu se va deslipi de arhivă, chiar dacă va fi nevoit să se târască până dimineată prin zăpadă!

De câte ori îi încolțea prin minte gândul cumplit că s'ar putea să fie silit să arunce arhiva pradă flăcărilor, o flacără usturătoare îi perpelea inima. Se uita atunci cu dușmănie la sticla cu gaz, ca spre un dușman de care zadarnic ar fi vrut să se desprindă.

„Tii, dacă n'ar trebui să-l aștepte pe tovarășul ce urma să vie ca să-l

păzească să cadă în mâinile poliției, unde n'ar fi ajuns el de când se tot plimbă! Numai de ar veni odată, căci altfel..." Moșul scutură cu grijă părintească geamantanul care conținea arhiva, apoi agită cu mânie sticla din cealaltă mână și mormăi printre dinți o înjurătură.

Obosit de atâta mers, se opri la un capăt de uliță și roti privirile în jur. Căsuțele dormeau învăluite în cearșafuri de zăpadă și poate că și oamenii din cartierul acesta înțepeniseră în paturile lor reci ca de ghiață. Din hornurile acoperișurilor nu se înălța nicio sdreanță de fum. Iar la orizont nu se ivea încă niciun firicel de lumină. Ei, doar n'o fi degerat și soarele în înălțimile acelea întunecate!

"Uf — mormăi înfuriat bătrânul — sgârcit e și soarele de iarnă, întocmai ca franțuzul ăla din carte, negustorul de vinuri".

Din gură și din nări îi ieșeau aburi, în timp ce privirile lui cercetau mănioase negurile nesfârșite ale cerului. Bătrânul o porni iarăși mai departe, gândindu-se într'una la tovarășul cu care trebuia să se întâlnească odată cu ivirea dimineții. Il cuprinse un sentiment de teamă: numai să nu se îndrepte omul pe o altă cale spre căsuța pe care el tocmai o părăsise și să dea piept în piept cu cei doi agenți!

Vasile Arhip își aștepta tovarășul, degerând de frig, frământându-și buzele într'o mută implorare, nădăjduind că-l va întâlni totuși în drum, că-l va salva.

Deodată auzi niște pași mărunți și grăbiți. Stătu o clipă pe gânduri, trăgând cu ochiul spre locul de unde venea sgomotul. Trupul său aproape înghețat fu sgduit de un fior fierbinte, de parcă o vergea de foc i-ar fi pătruns în inimă. Ochii i se opriră asupra unei porți întredeschise. Intră fără să mai șovăie. Pipăi cu cotul buzunarul vestei: cutia de chibrituri era acolo. Smulse cu dinții dopul din gâtul sticlei și așteptă. Filă cu filă, toată arhiva îi flutura pe dinaintea ochilor. Parcă le vedea cum încep să ardă; literele mărunte, plicurile, hârtiile se schimbau în flăcări și scânteii. Suflă deodată cu putere, de parcă ar fi vrut să le stingă. Dopul îi sări dintre dinți.

Dar nicio umbră nu alunecase pe zăpada din uliță. Iară pașii care se apropiau pare-se nu aduceau cu ai unui om. Curând moșneagul observă un câine care mergea liniștit pe lângă gardurile caselor. Il privi o clipă încremenit, bănuitor, întrebându-se unde i-o fi stăpânul. Zâmbi amar de închipuirea lui: câinele era singur. Ieși încetișor din curtea străină.

Animalul se apropie și-i mirosi geamantanul. Era un dulău mare, ciolănos, cu blana murdară și rărită de bătrânețe. Ochii săi șterși exprimau o resemnare înțeleaptă. Dezamăgit, câinele scoase un hămăit scurt.

— Ssst! sâsâi moș Arhip, neliniștit că hămăitul ar putea atrage de departe atenția agenților, făcându-i să bănuiască prezența—prin apropiere—a unui om. „Taci, vagabondule! Nu-i nimic de mâncare în geamantanul ăsta. Degeaba miroși, că's numai hârtii. Și ce mai hârtii!..." Moșul îi zâmbi prietenos animalului care dădu din coadă, ca și cum i-ar fi auzit și înțeles gândurile. Bătrânului îi păru rău că nu poate mângâia capul câinelui, fiindu-i amândouă mâinile ocupate. Își apropie genunchiul de trupul slăbănog, frecându-i încetișor blana și-i șopti cu omenie:

— Ei, acu du-te, nu mai sta locului, că-i frig și o să te apuce jigodia.

Câinele își aținti ochii săi buni și calzi pe fața bătrânului, apoi își frecă capul de geamantan, mulțumind astfel pentru sfatul primit. Mai hămăi odată slab, pe urmă se depărtă înfundându-și labele în zăpadă.

Moș Arhip porni deasemeni, trăgând după el geamantanul și scuturând într'una gazul din sticlă. Se trezi fără să-și dea seama, lângă ulița în care își avea locuința. Se opri pentru o clipă și ascultă atent. Gândurile i-o

luară înainte spre odaia în care trăise atâta vreme. Nu-i păsa de cele câteva mobile lăsate acolo, de patul în care își întindea trupul obosit, nici de fotoliul căruia singur îi cârpise îmbrăcăminte și în care îi plăcea atât de mult să se așeze, citind câte o carte. Când se gândea însă că peste pragul căsuței s'ar putea să pășească acum agenții poliției, inima i se strângea de revoltă.

Își aminti de întâmplarea din toamna trecută, când un tânăr comunist, fugărit de agenți, îl nimerise din greșală cu un pietroi în genunchi. Ca să nu-i treacă pragul, îi oprise pe vecini să-l poarte pe brațe în casă, să-l atingă măcar. Îi repezise, aruncându-le priviri aspre, aproape dușmănoase. Și acum, niște păcătoși de agenți poate îi cotrobăiau prin lucruri după bunul lor plac...

Îi părea rău că se purtase atât de aspru cu oamenii din ulița sa. Se justifica acum în gând:

„Ei, nu v'am putut destăinui atunci de ce nu e îngăduit să intrați la mine. Așa-s regulile conspirației de partid. V'ați fi apucat să-mi căutați pe sub pat și acolo se afla toată averea mea. Las'că vine și ziua când o să vă poflesc într-o casă tot atât de mică, dar mai frumoasă, și o să vă povestesc câte și mai câte...” le vorbea moșul în sinea sa, tulburat că nu le va putea zâmbi în zilele următoare, de lângă fereastră.

Moș Arhip oftă, îndepărtându-se de gard, atent la cel mai mic sgomot. Da. Pe vecini nu-i va putea chema în casa lui încă multă vreme. S'or mira ei, firește, că nu-l mai văd îndreptându-se spre brutărie sau băcănie. Poate că unii vor crede că s'a stins în patul lui, fără să fi avut un suflet de om lângă capătâi, că a murit ca un câine.

La fel cum poate va muri câinele ăla vagabond, pe care îl întâlnise adineauri. Ca să-și alunge acest gând întunecat, moș Arhip scutură geamantanul. Foșnetul care răsbătu din interiorul cutiei, îl învioră repede. Ah, ce poflă ar avea acum să-și orânduiască arhiva, să stea liniștit și să citească în treacăt câte un cuvânt din zecile și sutele de cuvinte mărunțele adunate în foițe și scrisori, în broșurile tipărite cu prețul libertății și al vieții! Toate au fost scrise de oameni, unul și unul, de tovarășii lui, și încă în ce fel! Ar putea oare spune cineva că el e singur pe lume? Păi cum așa?! Această arhivă nu se aseamănă cu altele, de pildă cu ălea din podurile percepției, — hârtii prăfuite pe care sunt scrise nume de negustori și de capitaliști, pline cu socoteli și cifre. Ale sale sunt pagini de luptă, scrise cu trudă și de multe ori cu sânge.

Lui Moș Arhip i se păru că geamantanul cu arhiva partidului devenise mai ușor, dintr'odată. Se îndepărtă de lângă gard, simțindu-se fericit și puternic. Mersul îi era mai sprinten, ca și cum s'ar fi grăbit să ajungă la o întâlnire cu niște tovarăși tineri, pentru a le dăruia câte ceva din tezaurul lui. Trecea pe lângă ferestrele întunecate ale căsuțelor muncitorești și le cerceta, clipindu-le vesel din ochi. Se adresa celor dinăuntru:

„Hei, voi de-acolo tot mai dormiți? Poate că și visați cine știe ce prostii, cine știe ce fleacuri. Măi, fraților, măi, treziți-vă și veniți cu mine! Dacă ați vedea voi ce țin eu închis în geamantanul ăsta, v'ați minuna. Un vis mareț pentru toată lumea“.

Așa le spunea oamenilor din această uliță, mușcându-și buzele fără însă a scoate un sunet. Deodată, se opri în dreptul unei căsuțe. La fereastră ei se ivise o lumină roșiatică. Bătrânul căscă mirat ochii, crezând că cineva îi înțelesese chemarea de adineauri și se trezise. Pe cât își amintea, nu rostise nici un cuvânt cu glas tare. Nu, lumina roșiatică din geam e numai o închipuire pricinuită de oboseală și nesomn. Privirile îi lunecară pe ferestrele celorlalte case, dar în toate se oglindea aceeași lumină roșie, străvezie,

aducând cu faldurile purpurii ale unui steag de mătasă. Clătină din cap și își îndreptă ochelarii, să poată vedea mai deslușit ce s'a întâmplat. Un zâmbet îi licări în ochi. Privi pe întinsul cerului. Se revărsau zorile.

Tresări. Un sgomot îi arcui tot trupul. Se găsea în mijlocul uliței și nu-și putea încă da seama din ce parte veneau pașii necunoscutului. Intoarse capul în dreapta și în stânga: încotro s'o apuce? Porțile curților erau toate încuiate. Să sară peste gard, să se ascundă pe după o casă? Nu. Atunci? Să stea așa, nepăsător? Să vină domnii polițiști și să-l culeagă de pe drum cum ar culege o oală spartă?

„Of, bătrânețe rele!“ oftă moș Arhip. Trupul i se încovoiasă de parcă toți anii vieții sale îi căzuseră dintr'odată grămadă pe umeri. Se scutură, înălțându-și cu energie capul. N'avea timp de pierdut. Lăsă geamantanul jos, gata să-l deschidă și să verse gazul deasupra.

Mâna în care ținea sticla începu să-i tremure. Stătea aplecat, cu ochii țintă la arhivă, ca și cum s'ar fi uitat la o ființă căzută în uliță, gata, gata să-și dea sufletul. Din piept îi ieșea un mormăit neîntrerupt, un „nu“ rugător, plin de tristețe. Inima îi bătea cu putere, bocănindu-i până'n urechi, asurzindu-l. Nu mai putea despărți sgomotele inimii de cele ale pașilor care se apropiau. Pe obrajii înghețați se prelingeau două lacrimi. Fierbințeala lor îi străbătu toți nervii, încălzindu-i sufletul, de parcă l-ar fi cuprins o flacăra. Strecură mâna spre buzunarul în care avea chibriturile, dar le scăpă dintre degete. Rămase încremenit, cu ochii ațintiți în gol.

În capătul uliței răsări un om. Era tânăr și mergea liniștit, fumându-și țigara. Se opri o clipă, ridică brațul în aer și fluera ușor. Apoi grăbi mersul.

Moș Arhip se înălță deodată, smuci geamantanul de jos și alergă în întâmpinarea lui.

Dintr'o ochire, tovarășul înțelese ce s'a întâmplat. Nu-l întrebă nimic. Din mers, privea pieziș spre bătrân. Intinse de câteva ori mâna, făcându-i semn să-i dea lui geamantanul. Bătrânul însă nu răspundea acestei chemări și strângea mânerul cu putere. Când ajunseră destul de departe de locul unde se întâlniseră, se opriră amândoi să respire.

— Acum poți să-mi dai mie arhiva s'o duc. Am o casă sigură, — îi propuse tânărul, întinzând din nou mâna.

Dar moș Arhip clătină din nou capul, cu hotărîre:

— Nu. Merge cu mine; eu răspund de arhivă. Respirația iute i se domoli, pe fața sa blândă se așternu un zâmbet liniștit. O sclipire șireată îi străluci în ochi. Arătându-i sticla, zise cu prefăcută seriozitate: — Na-ți asta în schimb.

Tovarășul privi sticla cu uimire. Nu-și putea da seama ce conține și întrebă curios:

— Ce ai în ea?

Moșul râse cu atâta poftă încât ochelarii îi coborîră până în vârful nasului:

— Nu-i țuică. E un chil de gaz...

— Gaz?!

— Da, gaz. Nu-mi mai este acum de trebuință.

— Atunci de ce te-ai cărat cu el în stradă?

Moș Vasile Arhip se sprijini de brațul tânărului său tovarăș și îi povesti pe drum la ce i-ar fi putut folosi sticla cu gaz. Apoi, oftând fericit, spuse cu ochii limpezi ca dimineața aceea frumoasă de iarnă:

— Bine că am izbutit să vă scap pe amândoi din mâinile poliției. Iacă, asta-i tot. Ce, nu e bine?

FETIȚA CÂNTĂREȚULUI NEGRU

La Radio, la noi, ascultă
Două fete-adesori...
Ascultă-atent, cu grijă multă.
Au păr gălbui. Și sunt surori.

Și iepurașul lor, colegul
De joc, urechile-a ciulit:
Tus-trei, pe cântărețul negru
La radio l-au auzit...

De-o fată el cânta odată
La școală c'ar fi vrut și ea!
Dar era neagră, mica fată.
Pe negrii, școala nu-i primea.

Iar ele-atunci, mahnite foarte,
Au întrebat, cu ochii vii:
— Fetița lui... e-așa departe?
Ce-ar fi să ne-o trimeată-aci?

...Au, astăzi, o păpușe neagră
Surorile cu păr gălbui.
Iar ele știu de ce li-i dragă:
De-aceea, că-i fetea lui!

Ducând, de mâini, pe păpușică,
Surorile îi spun, pe drum:
— La școală mergi cu noi!... N'ai frică.
La școli noi mergem toți acum.

Avem și-un iepuraș cuminte!
Și ursulețu 'nvață, da!
La școală — și tu — ia aminte:
Să nu vîi cu vre-o notă rea...

AL. ANDRIȚOIU

CÂNTEC

Luna parcă-i un pahar de vin
revărsat spre noi, a bogăție.
Să nuntim prietenii. Să nuntim,
înstrunând cântări de veselie.

Pentru voi ridic acest pahar:
Mult noroc și multă sănătate!
Pișcă struna mută, măi cobzar,
că e nuntă, nu-i prohod de moarte.

Să cântăm cu vinul față'n față,
cântecul cu tâlc adânc socotu-l,
domnii simt că prin ăst cânt de viață
li se cântă, pentru veci, prohodul.

Dați în tulinie vești că-i vinul bun
și mireasa noastră-i dichisită
și după un obicei străbun
s'o jucăm coala'ntr'o învârtită.

Tot după străbunul obicei
adunați-vă după mireasă,
din cireșe face-ți-i cercei
și-o'nvârtim voioși pe după masă.

Pită i-o da mirele și sare,
daruri multe or să-i de'e nunții,
însă tinerețea — dalbă floare-i,
darul cel mai scump pe fața lumii.

Dat ne este azi, în faptul nunții
să ne cântărim averea vieții.
Zestrea? Codrii, șesurile, munții,
tinerețea'n țara tinereții.

Pentru voi ridic acest pahar:
Mult noroc și multă sănătate!
Pișcă struna mută, măi cobzar,
uile, fetele stau nejugate.

TURNĂTORUL DIN TURDA

Dă buzna șarja albă din furnale.
El numără minutele arar...
A fost, mai ieri, un pui de pădurar,
trăind sub creasta Detunatei-goale.

Prin munți, trăia, cu turma după el,
și'n miez de codru, aprindea pe-alocuri,
din vreascuri de molifți, încinse focuri
și-aprinde azi cuptoare de oțel.

Coclaurii-i trecea rătăcitor
îngenunchind, setos, lângă izvoare
și azi, strângând mânere de cuptoare,
deschide al oțelului izvor.

În toi de noapte sta mereu de strajă
cu bâta 'n mână, lângă turma sa,
și azi păzește vrednic Patria
ostaș al păcii într'a cincea șarjă.

Și-așa cum ieri la îndrăgita-i strungă
picior de lup n'a trecut pragul porții,
în veghea și în mâna-i stau azi sorții
să crească viața noastră fără umbră.

D I G U L

Se 'nvolbură valuri de ură
Pândind, se frământă orbește...
Noi strângem uneltele 'n pumni
Și digul, tot crește, tot crește.

M'aplec ca un tânăr constructor
Spre ziduri. — Le-ascult cum răsună.
Plin sună! — Puternic și mândru
Răspunsul din toate se-adună.

Răsună ecouri de luptă;
Raymonde cu chemarea ei clară,
Sau numele celor din New-York
Ce-Apelul din Stockholm semnară.

Construcții de Pace, sovietice,
Un meeting în Chili, departe,
Sau jertfa lui Müller, eroul,
Crescut-au un zid fără moarte.

...Se 'nvolbură valuri de ură
Dar lupta tot crește, tot crește...

Prieten, constructor al lumii,
La marea 'ntâlnire, privește,

Apleacă-te atent peste ziduri,
Verifică iar temelia,
— Plin sună! Zidim mai departe!
Nimic nu ne 'nfrânge tăria!

HORIA LOVINESCU

LUMINA DELA ULMI

Piesă în trei acte

PERSONAGII:

EMIL COMȘA, scriitor, 37 ani.

MARIA COMȘA, soția lui, inginer, 35 ani.

PAUL NEGULESCU, scriitor, 30 ani.

PREDA, muncitor, 30 ani.

ALICE COTEANU, 40 ani.

SPĂTARU, poet mistic ortodox, 65 ani.

NIȚESCU, eseist, 60 ani.

BAZILIADE, inginer, fost mare capitalist, 50 ani.

NEDELCU

FLOREA

ALBULESCU

VARTIC

BONTESCU

} scriitori de azi (toți sunt tineri afară de Nedelcu)

JIANU, director de editură

CERNEA, secretarul organizației de partid dela Ulmi, 30 ani.

TUDOSE, țăran, 45 ani.

GONDUR, muncitor

UN DOCTOR

O FATĂ ÎN CASĂ

DOI MUNCITORI

Acțiunea se petrece în zilele noastre la București și numai ultimul tablou pe șantierul dela Ulmi.

ACTUL I

TABLOUL I

Un hall spațios, confortabil, care servește și de birou celor doi soți Comșa. În fund, masa de lucru a lui Emil, având în spate, pe perete, bibliotecă. În față, dealungul peretelui din stânga, planșeta de inginer a Mariei. Tot în peretele din stânga, ușa vestibulului. În fund, dreapta, ușă deschisă spre terasă. Colțul din fund, dreapta, este făcut din geamuri, are niște canapele în colțar, iar în fața lor o masă rotundă și două fotolii. În peretele din dreapta, spre rampă,

ușă care dă în interior. Tablourile, florile, covoarele, vădesc bună stare și gust. La ridicarea cortinei se înserează încet. Emil, la masa lui, scrie. Maria, într'un fotoliu desface niște scrisori.

MARIA: Mama ne întreabă dacă o să putem merge câteva zile la vară la ea, la Râmnic.

EMIL: *(preocupat)* Mda!

MARIA: *(îl vede preocupat, nu continuă, apoi aducându-și aminte de ceva)* Să nu uit... *(pune scrisoarea pe masă, se duce la planșetă, desfășoară un plan, notează ceva, apoi se întoarce la scrisori)*

EMIL: *(murmură pentru sine fraza pe care o scrie)* „In ceasul rece dinaintea zorilor, pădurea respira tăcută și enormă. Liniștea configura oceane și continente... tț *(căutând)*... oceane negre și umede, continente de alge“! Da, așa e bine! Mi-e sete.

MARIA: *(iese prin dreapta, vine cu un pahar cu apă, i-l duce la masă, îi trece mâna prin păr)* De când n'am mai stat amândoi, împreună, acasă.

EMIL: Să rămâi aici, vreau să-ți citesc finalul.

MARIA: Nu mă duc nicăeri. *(citește scrisorile)*

EMIL: *(pauză scurtă, pune tocul jos)* Naiba să-l ia. Sfârșitul e bun, dar nu găsesc ultima frază. E moale, nu se ține, îi lipsește ceva în cadență. Mă chinuesc pe pagina asta de două ceasuri.

MARIA: Atunci las-o și mai odihnește-te puțin. Ai să găsești fraza mai târziu.

EMIL: Mai târziu n'am s'o găsesc sau n'am s'o găsesc pe asta pe care aș găsi-o acum. În literatură nu e ca în calculele voastre ingineresti. Dacă întrerupi, nu mai găsești niciodată acelaș fir, aceeași atmosferă. La voi e simplu: doi și cu doi fac patru și acum și peste un an și totdeauna.

MARIA: Bine, atunci mai caută puțin.

EMIL: Să caut, să caut... parcă aș fi pierdut un nasture sau un leu din buzunar!

MARIA: *(cu interes)* Uite o scrisoare dela Ulmi. E pentru tine.

EMIL: *(plimbându-se nervos prin cameră)* Deschide-o.

MARIA: *(citește în gând, apoi)* Te invită pe șantier să le citești un fragment din roman. Spun să le comunici când poți să vii.

EMIL: Nu e nicio grabă. De altfel trebuie să predau manuscrisul la editură.

MARIA: Totuși ...

EMIL: Ei, lasă acum. O să vedem mai târziu. *(Maria se uită cu reproș la el)* Mai e o scrisoare? Dela cine?

MARIA: *(o desface, se miră)* Radu Teodoru... Radu Teodoru? A! Radu Teodoru, îți aduci aminte de el? Studentul dela medicină care stătea alături de noi, în strada Arionoaiei.

EMIL: Băiatul acela care citea literatură? Ce-i cu el, ce scrie?

MARIA: Un lucru care-o să-ți facă plăcere. *(Citește)* „Iubite maestre și tovarășe de mansardă de odinioară. Mă întreb dacă-ți mai aduci aminte de mine și desigur că după o tăcere de atâția ani, scrisoarea mea o să te mire. Dar chiar acum am terminat cartea dumatăle „Vânt de miază-zi“ și simt nevoia să-ți spun cât de mult mi-a plăcut și să-ți mulțumesc pentru puterea și bucuria pe care mi-a dat-o. Nădăjduesc că voi putea să-ți povestesc cândva, când voi veni la București, ce-a însemnat cartea aceasta pentru mine. Dă-mi voie până atunci să te îmbrățișez, să-ți mulțumesc încă odată și să-ți spun că sunt mândru că te-am cunoscut“.

EMIL: Nu-și dă adresa? Ar trebui să-i răspund.

MARIA: Spitalul din comuna Boroaia, Raionul Fălticeni.

EMIL: Câți ani or fi de când am stat noi în strada Arionoaiei? E înspăimântător cum trece timpul!

MARIA: Paisprezece, cincisprezece. Mi-aduc aminte cu plăcere de perioada asta din viața noastră.

EMIL: Poate că-ți aduci aminte cu plăcere și de iahnia pe care o mâncam odată pe zi la ospătăria lui Manole; și de broscoiul doamnei Turculeț care nu voia să învețe nimic și-mi scotea sufletul; și de ghetetele noastre scâlciate, de umilințele noastre... Mai ales de ele! Am avut parte din belșug...

MARIA: Prostule! Nu vorbesc despre mizeria și nedreptățile pe care le-am îndurat. Vorbesc despre cât isbuteam să ne iubim și să fim de curajoși în ciuda lor.

EMIL: (*ironic*) Da, știu: tinerețe, sărăcie și iubire! Ce poate fi mai poetic?

MARIA: (*continuând fără să țină seama de întreruperea lui*) Și pe urmă după război când am intrat eu în Partid și tu ai început să înțelegi că scrisul tău poate avea un rost precis, efectiv, ții minte cât de fericiți eram? Lucrai ziua la Sindicat și noaptea la ziar. Aveam amândoi ochii umflați de oboseală și adormeam la masă unul în fața altuia. (*Pauză*) Odată, ai căzut cu nasul în supă. (*râde*) Ții minte? (*Pauză*) Și în fiecare seară, primăvara, îmi aduceai un buchețel de violete. Băteai la ușă și eu întrebam, deși știam că ești tu: cine-i? Răspundeai: primăvara și cu mine. Cât farmec aveau toate nimicurile astea!

EMIL: Ihm.

MARIA: Ne iubeam de mult. Dar parcă deabia atunci ne-am prins în adevăr de mână ca să pornim împreună în viață. (*pauză*) Totdeauna m'am gândit că deabia atunci ne-am căsătorit.

EMIL: Da. A fost frumos. Dar și acum îți trimit flori. (*arată buchetele scumpe din vase*)

MARIA: Emil, vreau să te întreb ceva. Zilele acestea am dat întâmplător peste o scrisoare de-a ta de acum câțiva ani.

EMIL: (*necăjind-o*) Întâmplător?

MARIA: (*stânjenită*) Da, făceam ordine în sertarul dela scrinul meu, știi, am acolo o mulțime de hârțoage, de...

EMIL: Și...

MARIA: Și am găsit scrisoarea.

EMIL: Numai atât voiai să-mi spui? Și ce cuprindea scrisoarea peste care ai dat (*cu ironie*) întâmplător? (*râzând*) Haide, nu te încrunta așa, am vrut să te necăjesc!

MARIA: Spuneai că dragostea noastră a devenit datorită vieții noi pe care am descoperit-o împreună altceva decât o exaltare: o certitudine, un adevăr. Sunt exact cuvintele tale. Acum ai mai spune același lucru?

EMIL: (*glumeț*) Vrei o declarație de dragoste?

MARIA: Îți închipui că mă răsfăț? Pentru mine lucrul ăsta e foarte însemnat. Spune-mi, crezi că nu s'a schimbat nimic?

EMIL: Firește. Dar cuvintele de atunci mi se par pretențioase. Cam literare. Tu ești nevasta mea, și gata. Fără tine nu-mi pot închipui viața. E deajuns.

MARIA: Da... deajuns. (*pauză*) S'a făcut întuneric, aproape că nu te mai văd.

EMIL: (*ridicându-se de lângă ea*) Și eu trândăvesc când mai am doar două cuvinte de scris.

MARIA: (*mai mult șoptit, în timp ce Emil se îndreaptă spre birou să aprindă lampa*) Emil...

EMIL: *(aprinde lampa)* Ai spus ceva?

MARIA: Nimic!

EMIL: Mi s'a părut.

(Maria dă din umeri și rămâne tăcută și gânditoare o clipă, apoi ia o carte de pe masă și începe s'o răsfoiască. Emil scrie. Sună telefonul. Maria se ridică și răspunde)

MARIA: Allo... Bună seara, Paul... Da, suntem acasă... Lucrează. *(acoperă cu mâna receptorul și-i spune lui Emil care se uită întrebător la ea)* Paul vrea să vină să-ți aducă ceva. *(Emil are un gest de plictiseală și enervare)* Nu, poți să vii... Bine, te așteptăm. *(închide telefonul)* Spune că trebuie să-ți aducă un manuscris. Vine mai târziu, numai pentru o clipă.

EMIL: Bine. De altfel nu mai schimb nimic. Vrei să asculți?

MARIA: Sigur. *(Se așează în fotoliu și ascultă cu atenție)*.

EMIL: Nu-ți citesc decât ultimele rânduri, ca să vezi dacă finalul aduce o deschidere de perspectivă. Dacă ți-aduci aminte, inginerul Branco-mir, după ce a șovăit îndelung, se întoarce pe șantier. Ajunge acolo dimineata, însoțit de muncitorul Ștefan.

MARIA: Da, știu, mi-ai povestit partea asta.

EMIL *(citește)* „Oarbă, mută, neîncepută, imensă prezență înoptată, pădurea aștepta deslegarea luminii. Au prevestit-o mirosuri amare de ierburi. Pâcle verzi se târau pe fața izvoarelor. În marginea pădurii se iviră doi oameni. Purtau pe umeri întunericul nopții din care veniseră și fețele le erau reci încă de lumina lunii. Înaintea lor, valea se întindea ascunsă în ceață. Crestele înălțimilor fumegau. Brancomir, împietrit, privea țintă spre zarea încă tulbure. O undă mare de vânt umflă ceața și o risipi. În fața ochilor lui, apele cerului se mișcară, se subțiară, străvezii până la lividitate. Departe, în pânzele lor, juca parcă, fantastică, imaginea unei enorme stânci fulgerate. Atunci Ștefan își așează palma pe umărul lui Brancomir, în timp ce brațul lui drept deschise o curbă mare. Când se opri, împungând zarea, Brancomir văzu: Fabulos blazon, uzina își înălța schelele pe discul roșu al soarelui“. *(pauză)* Ei, ce spui?

MARIA: *(cu căldură)* E frumos! *(mai reținut)* Da, e frumos.

EMIL: *(încălzit)* Nu-i așa? Și gestul muncitorului care creiază parcă înaintea lui Brancomir realitatea, e bine găsit, nu?

MARIA: *(rezervat)* Ihm, frumos.

EMIL: *(cu răutate)* Nu pari prea încântată.

MARIA: N'o lua așa. M'ai zăpăcit când ai citit. Dar dacă mă gândesc bine mi se pare cam prețios și artificial. E privit de departe, fără căldură, fără participare. Vezi, eu nu cunosc din romanul tău decât cele câteva fragmente pe care mi le-ai citit, dar toate mi-au dat impresia asta de „prea frumos, de căutat, de făcut“. Ți-am mai spus asta!

EMIL: *(acru)* De, avem păreri diferite. Eu socotesc că ceea ce numești tu „făcut“ se cheamă de fapt artă.

MARIA: Un anumit fel de artă: nerealistă.

EMIL: Artă adevărată e una singură.

MARIA: Nu te supăra, însă din cele ce mi-ai citit mie, lipsește tocmai adevărul. Nu e viu. Poate că greșesc totuși, nu cunosc cartea în întregime. Și știi cât de bucuroasă am fost când mi-ai spus că vei scrie despre șantierul dela Ulmi.

EMIL: *(iritat)* Ți-am citit astăzi părțile pe care le-am socotit mai isbutite. În orice caz, și asta nu e o simplă impresie ci un lucru pe care-l mă-

turisește munca mea de un an, „Lumina dela Ulmi“ este tot ce am făcut eu mai bun, mai artistic, până acum. În cariera mea e o treaptă nouă. (*Seridică și se plimbă agitat prin cameră*) Știi bine că dorința mea cea mai fierbinte e să scriu despre prefaccrile dela noi, despre oamenii care le săvârșesc, pentru oamenii care le săvârșesc. Știi lucrul ăsta, nu? (*oprindu-se în fața Mariei*) Dar cum am făcut-o până acum? Intr'o formă simplistă, mult prea săracă, neartistică. Ei bine, eu vreau să dau mai mult, să fac mai bine, să deschid drumul complexității și adâncirii în scrisul nostru. E o veche convingere a mea că greșim atunci când sub pretextul decadentismului, lipsei de realism și altor sperietori de felul ăsta, neglijăm toate progresele de tehnică și formele pe care le-a făcut în secolul nostru literatura burgheză apuseană. Totul e să alegi, cu un cap sănătos, ceea ce e bun. Recunosc că nu e o încercare ușoară și mă mândresc că sunt eu cel care a avut primul curajul să o facă. Și când îmi pun asemenea probleme esențiale, vitale, pentru mine, ca artist, multă înțelegere găsesc la tine!

MARIA: Emil, nu fii necinstit! Aici nu e vorba de înțelegere. Despre preocupările tale noi nici nu mi-ai vorbit. Și mi se par confuze, nu cred că Paul, care este un scriitor cel puțin tot așa de bun ca tine, ar vorbi în felul ăsta. Insfârșit, mi-ai cerut o părere, ți-am dat-o. Și pe urmă, repet, n'am pretenția că judecata mea e justă. Nu poți aprecia o carte după cele zece-douăzeci de pagini pe care le cunoști. Deși...

EMIL: Deși... hai, spune tot!

MARIA: Deși chiar teoriile pe care le faci acum, și pe care le socotesc confuze, felul în care ai lucrat cartea asta, preocupările tale din ultima vreme, viața pe care o duci, nu puteau să te ajute să faci un lucru temeinic, adânc, adevărat. Totul se leagă în viață, nu uita.

EMIL: Aha, viața pe care o duc. O scenă, deci.

MARIA: Să-ți fie rușine!

EMIL: Ei, acum te-ai supărat! N'am vrut să te jignesc. Dar tu nu știi ce'nseamnă să stai plecat deasupra fiecărei pagini ceasuri întregi, să încălzești fraza ca pe-un fier înroșit, s'o ciocănești cu migaia, s'o răsucești și să-i dai forma pe care o dorești. Să fii conștient că ai realizat un lucru artistic, prețios ca un juvaer, și pe urmă să vină cineva care nu se pricepe și să declare că totul e o prostie.

MARIA: Poate că prea multă pricepere nu am, dar crezi că cei pentru care ai scris o să priceapă?

EMIL: Să învețe să priceapă! N'ai nicio grijă, cunosc cel puțin tot atât de bine ca și tine sarcinile care-mi revin ca scriitor! Am oarecare pregătire ideologică și nu simt nevoia unui îndrumător.

MARIA: Da, ai citit mult. Pe vremuri! Și vedeai limpede atunci.

EMIL: A, sigur, și acum sunt un oportunist, un interesat, un dușman poate, nu?

MARIA: Știi bine că nu cred nimic din toate astea. Dar mi se pare evident din toată purtarea ta, din tot ce faci tu că ai apucat-o pe un drum greșit.

EMIL: Nu ți se pare că mă judeci pripit? Așteaptă să citești toată cartea. De carte e vorba acum!

MARIA: Nu numai de carte. Dar și de ea. Romanul ăsta trebuie să fie bun de tot. E nevoie de el. Oamenii dela Ulmi trebuie să se privească în cartea asta ca într-o oglindă. Uite, totdeauna când sunt pe șantier mă gândesc: eu și toți cei care muncim aici facem un lucru atât de minunat încât e cu neputință ca Emil să nu-l priceapă și să nu-l exprime în

toată frumusețea lui, să nu ne încurajeze să-l ducem până la capăt cu și mai mult avânt. Și după o zi de muncă, când izbutesc să rezolv o problemă tehnică mai complicată, am parcă impresia că ți-am dat o mână de ajutor și ție.

EMIL: Dar gândurile astea le-am avut și eu tot timpul cât am scris: să răspund unei nevoi, să fac un lucru util.

MARIA: Și toți oamenii aceia, care, oricât ar fi fost de ocupați sau obosiți, nu uitau odată să mă întrebe: Ei, ce face tovarășul Comșa, merge merge romanul nostru? Vorbesc despre cartea ta, așa cum vorbesc despre conductă sau despre baraj. Dacă ai ști ce bucuroasă și mândră eram că te socoteau ca pe unul de-ai lor, ca pe un constructor al Ulmilor, tovarăș cu ei. Acolo, toți te cunosc.

EMIL: Ar trebui totuși să mă duc să le citesc un fragment din carte. Deși, fie vorba între noi...

MARIA: Dar de când îți spunem, și Paul și eu asta. Veneai o zi-două, te uitai, te plimbai și plecai.

EMIL: Fleacuri!

MARIA: Incercam și eu să mă conving că poate un scriitor de talent n'are nevoie de mai mult. Dar aici nu e vorba de cartea ta. S'ar putea să fie totuși bună, eu n'o cunosc. E vorba însă de seriozitatea ta, de participarea ta la tot ce te înconjoară, de felul tău de a înțelege viața în ultimul timp. Purtarea ta de pe șantier nu putea fi o întâmplare numai.

EMIL: Iar începi?

MARIA: Sigur că iar încep. Sunt date să-ți spun lucrurile astea pentru că, tot ce te privește pe tine este nespus de grav pentru mine. Pentru că te iubesc. Și tocmai dragostea asta pe care ți-o port de atâția ani mă face să presimt că dacă nu te oprești la timp se pot întâmpla lucruri la care mă gândesc cu groază.

EMIL: Bine, Maria, dar exagerezi. Cu ce m'am schimbat? Doar nu sunt o secătură.

MARIA: (continuând) Mă întrebai mai înainte, cu ironie, dacă întâmplător am dat peste scrisoarea ta. Mi-a fost rușine ca unei proaste să mărturisesc adevărul. Ei bine, nu era întâmplător. Uneori nu știu de unde să te mai iau, parcă ai fi un străin. Am ajuns să te caut în scrisorile tale.

EMIL: Și ești atât de sigură că nu e vina ta? Ești nervoasă și obosită. Îți închipui lucruri care nu sunt și mă chinuești și pe mine.

MARIA: Imi închipui? Dar nu vezi cu câtă lașitate te ferești să primești o discuție cinstită? De câte ori am încercat să vorbesc cu tine? Dar nu pot să-ți spun nimic fără să nu arunci imediat vina asupra mea: că sunt nervoasă, că mi se năzar lucruri care nu sunt... Și-ți imaginezi poate că nu mă dor lucrurile astea pe care ți le spun? Ești orb? Nu vezi că le rup din mine? (cu o hotărâre bruscă) Știi ce se întâmplă? Simt că începe să mi se clatine încrederea în tine.

EMIL: Maria, îți dai seama de ceeace spui? Cum poți vorbi așa?

MARIA: Nu sunt o femeiușcă, Emil, și-mi cântăresc fiecare cuvânt. Când e vorba de lucruri atât de grave, nu te joci și nu faci scene, așa cum spuneai tu.

EMIL: Dar te iubesc.

MARIA: E vorba de dragostea mea, nu de a ta. Nu vreau, nu pot să accept ca ea să însemne pentru mine mai puțin. Am pus prea mult în ea ca să fac concesii și compromisuri. Și chiar dacă nu te-ași iubi, tot m'ar

durea schimbarea ta și aș simți nevoia să intervin. E cașicum aș fi construit ceva mareț, un pod minunat, și deodată aș simți că temeliile se clatină, că am greșit calculul rezistențelor, că totul poate să se prăbușească.

EMIL: Dar pentru numele lui dumnezeu, ce s'a întâmplat, de ce mă învinuiești?

MARIA: Dar știi bine, Emil, ți-am mai spus-o doar. Tot gustul tău de treceri din ultimul timp, nopțile pierdute stupid cu Bontescu la Athenée Palace, prietenii tale noi, această Alice, în al cărei salon îți citeai tu pe vremuri „Albatrosul“, desinteresul total pentru munca dela Uniunea Scriitorilor, comoditatea și neglijențele tale, îngâmfarea...

EMIL: (*ironic*) Nu cumva ești geloasă pe Alice? Adevărat că e frumoasă. Asta ar explica totul.

MARIA: Ce puțin mă cunoști... Dacă aș avea motiv să fiu geloasă pe o asemenea femeie, oricât ar fi de frumoasă, aș mai pune atâta preț pe dragostea noastră? Nu, știu că n'ai ajuns până acolo, că nu poți ajunge. Cred, sper

EMIL: Atunci de ce te înverșunezi așa împotriva ei? Vezi, aici intervine lipsa ta de înțelegere. E firesc doar să mă bucur de o prietenie, să simt și eu nevoia unui om inteligent cu care pot sta de vorbă, cu care să pot discuta despre meseria mea, care să mă înțeleagă și să mă aprecieze. Tu ești atât de ocupată.

MARIA: Ți-am cerut eu vreodată să te închizi în casă? Și nu m'am bucurat de toate prietenii tale? Dar cu femeia asta nu poți fi prieten, tu. Ce poate exista comun între noi și ea? Suntem din altă lume, din altă plămadă. Avem o credință și un scop în viață care nu e al ei, pe care-l dușmănește poate. Adică ce poate, sigur!

EMIL: Ei, asta-i bună! Vezi cum exagerezi? Alice e confuză, e prizoniera unei educații vechi. Dar e plină de bune intenții. Și pe urmă, are gust. Și asta pentru mine contează mai mult decât orice. Un om excepțional pe care trebuie să-l câștigăm pentru noi.

MARIA: Și ce-a dat omul ăsta? La ce-a servit el?

EMIL: (*încurcat*) Alice n'a scris niciodată nimic. Dar în casa ei mulți oameni au găsit un climat favorabil artei. Și eu mi-am citit cartea mea de debut acolo. Și îmi este de folos, de altfel, și acum.

MARIA: Da? Nu văd cum. Nu am încredere în ea. Știu că nu poate să-ți fie de folos prietenia ei. Ce fel de oameni întâlnești acolo? Ca și pe vremea când patrona faimosul ei salon monden.

EMIL: Acum duce o viață retrasă. De câte ori am fost, nu era nimeni. Și pe urmă, toată ieșirea ta e absurdă. Nici n'o cunoști bine pe femeia asta. Vorbești cu patimă. Cu patima pe care o pui în toate acuzațiile tale.

MARIA: Nu cu patimă, cu durere. Pentru mine erai înainte de orice un om în care poți să crezi, pe care poți să te sprijini, cu care poți să mergi alături. Acum nu știu, mă tem.

EMIL: Nu-ți dai seama cum mă lovești, spunându-mi lucrurile astea? Oi fi având și eu slăbiciunile mele, nu sunt perfect. Dar de aici până la a face din mine un netrebnic...

MARIA: Dacă ai fi netrebnic nu ți le-aș spune. Dar nu vreau să te văd alunecând pe povârnișul ăsta primejdios. Vezi, eu nu găsesc cuvintele care trebuie, nu știu cum să te fac să înțelegi mai bine că nu mă leg de cutare sau cutare lucru pe care l-ai făcut, ci de faptul, cum să

zic?... că ai uitat câtă răspundere porți pe umerii tăi. Un om fără răspundere nu e un om și nu pot să-l iubesc.

EMIL: În fond, ești o egoistă. Nu te interesez eu, ci dragostea ta.

MARIA: Egoistă? Poate. Eu n'am dreptul să fiu fericită? Dar nu-i adevărat, nu-i numai asta, cum poți să spui...

EMIL: *(se plimbă prin cameră agitat, apoi se oprește în fața Mariei)* Și, admițând că m'am lăsat antrenat o clipă spre o viață mai ușurată, cum spui tu, asta înseamnă că trebuie să-ți pierzi încrederea în mine? Că ai pierdut-o? *(se apleacă asupra Mariei, o ia de umeri, o ridică în picioare, în fața lui, o privește adânc în ochi, apoi, grav)*. Ascultă, Maria! Nu mă mai iubești?

MARIA: *(emoționată, îi mângăie reverele hainei apoi, într'un gest de dragoste care dă totul la o parte se aruncă de gâtul lui)* Mult, atât de mult!

EMIL: *(ușuratic)* Vezi, eu nu spun că n'ai puțină dreptate. Dar nici așa, ocară nu merit. Am luat-o și eu nițel razna și tu ai făcut din asta o dramă întreagă: dragostea noastră își pierde valoarea, încrederea ta e lovită, mai știu eu ce. Ce vrei? Simt din când în când nevoia să mă destind. Cartea asta m'a epuizat, m'a vlăguit. Lasă-mă să-ți sărut steluța asta de ied încăpățânat pe care o ai în frunte aici, între sprâncene. O să mai vorbim noi, o să mă mai scuturi puțin, dar nu așa rău și toate au să se îndrepte *(râzând)*. Și cu Alice, n'ai dreptate. Lasă-mă să am și eu admiratoarele mele. Știi ce, ca să sărbătorim împăcarea, hai să mergem să ne plimbăm la Lacuri.

MARIA: Nu pot merge. La 9 trebuie să sosească tovarășul Preda. Mi-a telefonat că trebuie să-mi comunice ceva urgent în legătură cu compresorul nostru. Il cunoști pe Preda.

EMIL: *(desamăgit)* L-am zărit de vreo două ori, când a venit la tine.

MARIA: Uite-un om din care ai fi putut să faci eroul romanului tău. A fost un simplu muncitor, dar o să ajungă departe. Și pentru că ții la admiratori, să știi că și el îți prețuiește cărțile. Aș vrea să-l cunoști mai bine.

EMIL: *(evaziv)* Da, sigur.

MARIA: De altfel și el ține să vorbească cu tine. Imi pare bine că ești astă seară acasă. Dacă vrei, poți să stai cu noi în timp ce lucrăm. Ți-ar folosi și pentru cartea ta. E și el unul din constructorii dela Ulmi.

EMIL: *(ironic)* A, da, documentare! Să-i fac fotografia! Bine, bine, să vedem.

MARIA: Și, iubituie, trebuie să-mi făgăduiești... *(se aude soneria)*

EMIL: A sunat.

MARIA: Trebuie să fie Paul.

EMIL: *(îndreptându-se spre ușa care dă în vestibul)* Parcă văd că iar mă ia la rost cu „sarcinile”. *(din vestibul se aud voci, apoi intră Paul urmat de Emil)*

Scena II

Emil, Maria, Paul

PAUL: Bună seara, Maria.

MARIA: Bună seara, Paul. Ce mai faci? Nu te mai vede omul cu anii.

PAUL: Am o mulțime de treburi și pe urmă vreau să termin și romanul.

Până una-alta, să-ți spun de ce am venit. Nu stau decât două clipe. Mi-a spus Maria că lucrezi.

EMIL: Ei bine, tovarășe Negulescu, te anunț că astă-seară am terminat cartea. E cel mai bun lucru pe care l-am făcut până acum. Cotitura spre calitate.

PAUL: Adevărat, Emil? L-ai terminat? E caraghios să vezi un găligan ca mine emoționat, dar zău că-mi vine să te sărut. Și la urma urmei, de ce n'aș face-o? (*il îmbrățișează*) Cartea asta e așteptată de noi toți ca un eveniment. Și acum să vezi cum o să punem șeaua pe tine!

EMIL: Acum vreau să mă odihnesc. Am dreptul.

PAUL: Bine, bine, o săptămână, două, de acord. Și pe urmă la treabă. Trebuie să recunoști și tu că ți-ai cam neglijat obligațiile, în ultimul timp.

EMIL: Păi, ați fost și voi de acord să mă ocup numai de scris.

PAUL: N'am spus niciodată „numai“. Dar, în sfârșit, chestiunile astea o să le mai discutăm, n'ai nicio grijă! Prin urmare, ești mulțumit de carte. Când o citim și noi?

EMIL: De îndată ce bat manuscrisul la mașină. Trebuie să predau textul și editurii, în câteva zile. Abia aștept să vă cunosc părerea.

PAUL: Mai bine mai târziu decât niciodată. Ai făcut o taină în jurul cărții tale!

MARIA: Crezi că mie mi-a citit mai mult decât câteva pagini?

EMIL: Nu puteți înțelege ce înseamnă pentru mine romanul ăsta! Știu că sugestiile sunt bune, dar aveam absolută nevoie de singurătate! După ani de zile, mi-am pus din nou probleme cu adevărat artistice, de meserie. Am impresia că m'am regăsit. Și cred că este original ca tehnică, stil, personajii chiar. O mică revoluție literară.

PAUL: Nădăjduesc că nu e tot atât de original ca „Elogiul zădărnicii“ și mai ales ca „Albastrosul“.

EMIL: Totuși cartea avea calitate. Și nu uita că am scris-o la douăzeci de ani. La vârsta asta era o performanță stilistică.

PAUL: Ei las-o, las-o, modestule! (*râzând*). În împrejurarea asta, vârsta e mai degrabă o circumstanță atenuantă. Dar să lăsăm morții cu morții, de altfel te poți lăuda cu drumul pe care l-ai făcut: Ai învins în cărțile tale formalismul dela început și mai ales ultimul tău roman „Vânt de miază-zi“ este una din cărțile valoroase ale literaturii noastre.

EMIL: Să vezi „Lumina dela Ulmi“. O să vă dați seama ce pot. O socotesc prima mea operă mare. Cartea maturității. Dar nu mi-ai spus ce vrei să-mi ceri?

PAUL: Ți-am adus nuvela unui tovarăș tânăr, Vasile Florea. E un absolut al Școlii de literatură. E plin de talent și de stângăcii. Noi am vrea să o citești și tu și să-l ajuți pe băiatul ăsta. Dar nu așa, cu câteva păreri critice savante, ci pe text, lucrând cu el. Ai să vezi că merită. Ce zici? (*îi întinde manuscrisul*)

EMIL: Bine, am să-l citesc. Dar în ceeace privește... (*sună telefonul*) O clipă. (*se duce la telefon și în timp ce ridică receptorul, aruncă manuscrisul pe masa telefonului, unde-l va uita*) Da, eu. (*cu căldură și stânjenit totodată*) Bună seara... Uite, stăteam de vorbă cu un prieten. Mi-am terminat în sfârșit cartea... Da, sunt mulțumit... ba nu, chiar foarte mulțumit. Mulțumesc... Poftim?...

MARIA: (*a înțeles dela început cu cine vorbește și se întoarce cu spatele spre Emil ca acesta să nu creadă că-l urmărește. Către Paul, cu falsă volu-*

bilitate) Merge romanul, Paul? Mi se pare că se petrece într'o uzină. Trebuie să fie interesant și...

EMIL: Da, sunt liber... Nu, Maria e ocupată... Da, vin. Poftim...

PAUL: (*către Maria*) Nu cumva ai febră? Ești îmbujorată.

MARIA: Nu, nu. Nu s'a întâmplat nimic.

EMIL: Bine, la revedere (*închide telefonul. Către Paul, precipitat*) Și cum îți spuneam, chestiunea cu lucrul pe text nu-i așa de simplă. Nici n'am timp și pe urmă nu înțeleg bine ce-aș avea de făcut. Tineretul ăsta s'a învățat să-i dai mură'n gură. Doar n'o să-i scriu eu nuvela dela început!

PAUL: Dar nici nu e vorba de asta. Dacă pornești cu atâta lipsă de interes...

EMIL: (*surprinzând privirea intensă a Mariei*) Lipsă de interes... Totuși... Bine, s'o citesc întâi. Spui că are talent?

PAUL: Mult. Și era fericit că va lucra cu tine. (*observând tensiunea dintre Maria și Emil*) Prin urmare, a rămas stabilit. (*uitându-se la ceas*) Nouă fără un sfert! Am șters-o!

MARIA: (*către Emil*) Pleci și tu?

EMIL: (*stânjenit*) Da, o să ies puțin. M'am gândit că dacă rămân o să te stânjenesc totuși în lucru. Deaceia am primit invitația. Ii părea rău că nu ești și tu liberă. Spera c'o să te poată cunoaște în sfârșit. (*Maria dă din umeri*) Nu stau mult. Te superi dacă mă duc?

MARIA: Nu! (*pauză scurtă*) Dar schimbă-ți haina. Asta e roasă.

EMIL: Numai o clipă, Paul, și ieșim împreună. Mai vorbim pe drum despre băiatul acela. (*Emil iese*)

Scena III

Maria, Paul

PAUL: Este ceva schimbat în Emil.

MARIA: Găsești? Ce anume?

PAUL: Cred că i s'a cam urcat la cap succesul. Și pe urmă, încăpățănarea asta a lui de a nu se sfătui cu nimeni în privința romanului! De păcatele lui vechi, vanitatea și ușurința, n'a izbutit să se desbare și cu cât a avut mai mult succes, cu atât defectele au devenit mai primejdioase. Am auzit și acum niște lucruri mai grave. Sper că nu sunt adevărate, sau au fost greșit interpretate.

MARIA: Ce?

PAUL: Imi spunea cineva că ieri, la Capșa, într'un cerc destul de amestecat, Emil ar fi perorat un ceas întreg despre locul excepțional al artistului în societate, despre munca lui prin excelență nobilă, etc., etc. Adică tocmai teoria artistului burghez asupra creatorului de artă, ca o ființă ieșită din comun, predestinată, mai știu eu ce baliverne. Bineînțeles, totul îmbrăcat într'o terminologie marxistă. Îți dai seama cât e de îngrijorător, dacă e adevărat?

MARIA: Și mie mi-a făcut înainte de ai venit tu niște teorii ciudate.

PAUL: Țasta e Emil întreg, cu pozele și teribilismele lui. A revenit la obiceiul vechi de a face paradoxuri la cafenea pentru a-i împresiona pe gură-cască. Noroc că totul pornește numai din ușurință.

MARIA: De ce nu vorbești mai serios cu el? Adică voi, scriitorii. Uniunea.

PAUL: O vom face. Până acum se plângea atât de mult că n'are liniște să-și termine cartea, încât n'am mai insistat asupra absenței lui din munca dela Uniune. De cartea asta avem cu deosebire nevoie. La Ulmi se dă o mare bătălie, în care romanul lui Emil trebuie să aducă o contribuție efectivă. Noi îl considerăm ca o acțiune politică.

MARIA: Numai de-ar fi ceeace trebuie.

PAUL: Cu tema pe care o are și cu talentul lui nici nu mă îndoiesc. Emil e un scriitor de valoare. Și nădăjduiesc, vom sărbători în curând apariția unei cărți mari.

MARIA: Mai e vorba și de simțul responsabilității.

PAUL: Ce vrei să spui?

MARIA: (*râzând nervos*) Așa am eu azi — obsesia responsabilității. Sunt oameni care o au, alții care o pierd ca pe o batistă, poate că în fond n'au avut-o niciodată... Ba nu, au avut-o. De ce te uiți așa la mine? Îți par și eu schimbată?

PAUL: Ihm. (*îi ia mâna*)

MARIA: (*cu un soi de exaltare*) Nu e adevărat. Nimic nu s'a schimbat. Nici eu, nici Emil, nu ne-am schimbat. De ce ți-ai pierdut încrederea în el? Emil e drept, e curat; eu cred în el.

PAUL: Dar n'am spus nimic despre încredere, Maria!

MARIA: (*pauză*) Nu, tu n'ai spus nimic.

PAUL: Ce-i cu tine, Maria? Nu suntem noi doi prieteni buni, doi tovarăși buni? S'a întâmplat ceva?

MARIA: (*stăpânindu-se*) Nimic, Paul. O slăbiciune. A trecut. (*intră Emil*).

Scena IV

Maria, Paul, Emil

EMIL: Sunt gata. Mergem, Paul?

PAUL: Da. La revedere, Maria.

MARIA: (*încercând să pară veselă*) La revedere și nu ne mai uita cu anii, că pe urmă ne certăm.

EMIL: La revedere. Nu vin târziu.

(*O clipă rămâne numai Maria în scenă, nemișcată, apoi ușa se deschide, intră Emil repede, o ia în brațe, o sărută*).

EMIL: Ne-am împăcat, nu-i așa? Te iubesc.

(*Pleacă. Maria continuă să rămână nemișcată, ia manuscrisul de pe măsuta telefonului, se uită la el cu tristețe, îl pune pe biroul lui Emil, se lasă pe un fotoliu și îi dau lacrimile. Pauză. Se aude soneria. Maria își șterge grăbit ochii, se îndreaptă și se duce să deschidă ușa. Intră Preda*).

Scena V

Maria, Preda

PREDA: Tovarășă Comșa, am găsit. Am o idee.

MARIA: Ce idee?

PREDA: Proiectul motocompresorului nostru e pus la punct, nu?

MARIA: Sunt tot atât de sigură de el, ca și cum aș vedea mașina funcționând.

PREDA: Așa! Dar până când va putea fi scos în serie, tot va trebui să mai treacă timp.

MARIA: Am vorbit și azi cu tovarășul director și cu inginerul șef și au promis că vor face tot ce e cu putință ca să accelereze lucrările. Totuși, ai dreptate, va mai dura.

PREDA: Prin urmare, trebuie să așteptăm. Răbdare și tutun!

MARIA: Nu văd ce s'ar putea face. Ne-am gândit în toate felurile.

PREDA: Ba nu ne-am gândit destul. În mod provizoriu, până când uzina va scoate compresorul nostru, adaptăm răcitorul din proiect la mașina veche. Îți dai seama ce economii se pot realiza?

MARIA: (*concentrată*) Să-l adaptăm? Stai puțin. (*pauză, se gândește*) Da, da... Ia uite! E simplu ca bunăziua. Cum nu ne-am gândit mai înainte!

PREDA: Pentru că nu ne-am pus destul de politic problema.

MARIA: Politic?

PREDA: Sigur că da. Am făcut proiectul și ne-am culcat liniștiți pe-o ureche. Ia uitați-vă la noi ce bine am dus treaba la capăt! Asta se cheamă automulțumire.

MARIA: Ei, automulțumire! Am realizat un lucru bun.

PREDA: Da, proiectul e bun. Dar nu era bună încântarea voastră. Simțeam eu că mă râcîie ceva. Dar nu știam ce. Când am descoperit, atunci mi-a venit imediat și ideia cu adaptarea.

MARIA: Nu înțeleg, ce-ai descoperit?

PREDA: Că atunci când un om gândește despre o treabă pe care a făcut-o „ajunge“, „e destul“... înseamnă că nu gândește ca un comunist. Astea-s cuvinte necomuniste.

MARIA: Te pomenești că nici proiectul nu-ți place?

PREDA: Ba, strașnic îmi place. Inșă mă gândesc că o să putem face cândva un compresor mai mobil și mai ieftin.

MARIA: (*zâmbind*) Luna de pe cer n'o vrei?

PREDA: (*zâmbind și el*) Uite, la asta nu m'am gândit. Mai știi? Nu pot sta pe loc.

MARIA: În orice caz, ideia adaptării e bună. Ușurăm cât de cât munca și realizăm economii.

PREDA: Nu spuneam!?... Sunt atât de bucuros că-mi vine să chiui.

MARIA: Ce amestec de maturitate și copilărie în dumneata! (*râzând*) Ei, nu chiui?

PREDA: O să se sperie tovarășul Comșa.

MARIA: (*întunecându-se*) Nu-i acasă. (*dând gândul la o parte*) Le-ai spus celor dela uzină? Adică nu, nu aveai când s'o faci. Cum nu m'am gândit și eu? Ai dreptate: neglijență politică. Și... stai o clipă.... (*ia un creion și o bucată de hârtie și calculează repede. Intre timp, Preda se oprește în fața bibliotecii lui Emil, măsurând-o admirativ*)

PREDA: Câte are?

MARIA: (*preocupată*) Poftim?

PREDA: Întrebam câte cărți are tovarășul Comșa în bibliotecă.

MARIA: (*calculând mai departe*) Nu știu, vreo 2000. Mai are în odaia cealaltă.

PREDA: (*fluierând admirativ*) Peste 2000! Multe trebuie să știe. Nu?

MARIA: Ihm!

PREDA: Eu nu am decât 250. Dar... (*pune și el mâna pe un creion și socotește. Triumfător*) După câte îmi cumpăr acum, în doi ani voi avea 1000. Și stai, n'am socotit creșterea nivelului de trai. Cred că în patru ani îl întrec pe tovarășul Emil. (*Maria râde*) De ce râzi, tovarășă Comșa?

MARIA: De siguranța cu care faci planuri. Îmi place.

PREDĂ: Așa visez eu, în cifre! Pot să-ți spun și în ce an voi avea mașină. *(cu un vag regret)* Eh, dar tovarășul Comșa a avut timp să citească o viață întreagă. *(oftează)* Lasă, că-i bine că știe mult. Azi, la noi, scriitorul e ca un frate. Ceeace știe el e și al meu. *(se gândește)* Așa e!

MARIA: *(entuziastă)* Știi ce realizăm dacă izbutim să adaptăm răcitorul? Așa, după o socoteală aproximativă, o economie de cel puțin zece-douăsprezece milioane lei pentru uzină.

PREDĂ: Nu e rău! Dar mă gândesc mai ales la ziua când o să scoatem în serie mașinile noi. Cei dela Ulmi n'au să mai fie siliți să cațere dihaniile alea vechi așa de grele pe stâncile carierelor de piatră. La cariere o să se depășească sigur planul.

MARIA: Și parcă numai la Ulmi va lucra compresorul nostru? Pe toate șantierelor. Asta e grozav, nu-i așa? Să pui umărul la o treabă pe care o faci laolaltă o mulțime de alți tovarăși, pe care nici nu-i știi, și să simți că umărul tău o clinteste cât de puțin din loc.

PREDĂ: Nu suntem comuniști? Mă uitam înainte la odaia asta. Ce-i față de toată țara noastră? Un firișor de praf. Dar colo, pe planșeta duminică, e un motocompresor nou și ici, pe biroul tovarășului Comșa, o carte nouă. Și fiecare din lucrurile astea e ca o pârgă. *(arătând cu degetul spre biroul lui Emil și cu oarecare respect în glas)* E gata cartea?

MARIA: A terminat-o azi.

PREDĂ: *(arătând manuscrisul)* Paginile alea?

MARIA: Da.

PREDĂ: Pot să mă uit în ele?

MARIA: Dacă vrei.

PREDĂ: *(ia manuscrisul în mâinile lui mari, cu respect și grijă, ca pe un lucru fragil și prețios)* *(se uită prin manuscris)* Ce de tăieturi! Șase sute de pagini și fiecare cuvânt e cântărit, gândit. Vezi, tovarășă Comșa, eu tot nu mă satur să admir. Pui colo cuvânt lângă cuvânt și iar măzgălești, și iar ștergi, și pe urmă deodată se nasc niște oameni vii ca dumneata și ca mine, ca și cum ai face cu mâinile tale viața. Și pe urmă alți oameni o citesc și se bucură, și prind curaj alături de cei din carte. Sfântă muncă.

MARIA: Atunci când îi înțelegi puterea și rostul.

PREDĂ: Tovarășul Comșa înțelege asta. Când am citit „Vânt de miază-zi”, parc'aș fi fost la o judecată. Nu cumva sunt și eu la fel cu bicisnicul acela de Retezan? Și Petru! Ce om! Parcă mi-ar fi arătat cineva cu degetul o înălțime și mi-ar fi spus: Uite, acolo trebuie să ajungi. Și știi, are acolo o pagină, se petrece sus pe deal când vine primăvara, într-o noapte spune cum se aude iarba crescând. În primăvara asta am ascultat și eu în ograda casei mele, și am auzit-o. Maică-mea — că stau cu ea — tot vorbea și i-am pus degetul pe buze și i-am spus: Ascultă! A auzit și ea. Dacă nu era tovarășul Comșa poate nu înțelegeam frumusețea unei asemenea clipe.

MARIA: Da, aceea a fost o carte bună.

PREDĂ: Sunt sigur că asta e și mai bună. Un om ca tovarășul Comșa nu poate să meargă decât înainte. De ce i-a dat partidul și guvernul premiu? *(Lovind cu degetul în manuscris)* Să vezi câți oameni noi o să ne aducă cartea asta pe șantier! Și pe alte șantiere. E ca o mobilizare!

MARIA: Uite, ne-am luat cu vorba. Hai mai bine să calculăm exact cum facem cu adaptarea răcitorului. *(se îndreaptă spre planșetă, se așează pe scaun și întinde planurile. Preda o urmează)*

PREDĂ: (*In timp ce caută un scaun și pentru el*) Parcă tot mai mult e o carte decât un compresor. Trebuie să fie grozav să știi că o mulțime de oameni vor primi cuvintele tale drept în inimă și că poți să-i faci mai buni, mai curajoși, mai tari. (*pauză*) Mare răspundere. (*pauză*) Ce fericită trebuie să fii dumneata!

MARIA: (*făcând un efort*) Dacă e vorba să adaptăm răcitorul nou (*dă cu ochii de fotografia lui Emil pe planșetă. Pauză scurtă, apoi cu un gest brusc o întoarce cu spatele spre ea și continuă însuflețită*)... atunci trebuie să calculăm...

Cortina

TABLOUL II

Acasă la Alice. Cameră de primire luxos și cu gust mobilată, dar prețios. În stânga, un divan enorm, tapișat cu mătase damasată, alături telefonul. Tot în stânga, ușă spre interior. Colțarul din stânga fund, este un adevărat iconostas, plin de icoane vechi, pe lemn, pe sticlă, îmbrăcate în argint, etc. În dreapta, un pian cu coadă. Fotolii mici (două-trei). Pe peretele din fund un tablou cubist. Pe un mic scrtn o reproducere după „Pasărea măiastră” a lui Brâncuș. Peretele din dreapta este înlocuit cu două arcade cu draperii, care dau într-o altă încăpere. La ridicarea cortinei sunt în scenă Alice, Nițescu, fost profesor universitar de estetică, fost legionar, Spătaru, poet decadent care a cunoscut oarecare celebritate.

Scena I

Alice, Nițescu, Spătaru

ALICE: (*la telefon*) Atunci nu întârzii. Simt nevoia să stau de vorbă cu dumneata. Bine. Te aștept. (*î închide telefonul și se întoarce spre ceilalți cu un surâs enigmatic pe buze*)

NIȚESCU: Iar ai surâsul dumitale de giocondă.

SPĂTARU: Vine?

ALICE: (*părăsindu-și parcă un gând*) Da.

NIȚESCU: Am auzit că pentru romanul lui a luat o groază de bani.

ALICE: L-am întrebat și eu. A luat un avans mai mult decât modest.

NIȚESCU: Ași! Și e doar științific demonstrat că sărăcia e o condiție a creației estetice. Arta e o asceză. Thibaudet pretinde...

SPĂTARU: (*râzând*) Ei da, ca fost director al revistei „Cultura”, fost director al editurii „Patria”, fost consilier literar la Pancu, bașca monopolul manualelor școlare de limbă română, și învățelile sub Antonescu, dumneata trebuie să știi ceva despre asceza sărăciei.

NIȚESCU: (*sarcastic*) Dar n'am avut moșie și conace ca un celebru poet serafic pe care-l cunoaștem amândoi.

SPĂTARU: (*ridicând umilit ochii spre cer*) Domnul ridică din pulbere pe cel sărman și scoate din gunoi pe nevoiași. Și acum sunt sărman ca Iov.

ALICE: Vulgară discuție, domnilor, și neinteresantă. Nici măcar nu spuneți lucruri noi unul despre altul. In ceeace-l privește pe Comșa, nu ai dreptate. Spune ceeace crede.

NIȚESCU: Dar literatura lui ce-i? Nu-i minciună?

SPĂTARU: Fățarnicie.

ALICE: Culmea e că și în literatură spune ce crede. E dezolant de onest.
Dar într'un fel asta-mi place. E un viciu rar.

SPĂTARU: Domniță, te ponegrești!

ALICE: Spunând că-mi place Comșa, sau că onestitatea e un viciu?

NIȚESCU: Gustul pentru viciile rare îl înțeleg. E un rafinament de intelectual. Dar cum se împacă cu simpatia pentru Comșa?

SPĂTARU: Un trădător pentru arginți. Un posedat ca îndrăciții din Biblie.

ALICE: Un mare talent.

NIȚESCU (*condescendent*) Da, băiatul avea oarecare talent, un fel de Proust de pe cheiurile Dâmboviței. Am scris și eu un foileton destul de binevoitor despre prima lui carte, „Albatros” mi se pare! Asta nu l-a împiedicat să fie ingrât și să nu mai îmi dea nici bună ziua. Cel puțin Bontescu, dacă se face că nu mă cunoaște atunci când mai sunt și alții de față, între patru ochi nu mă mai scoate din „salut maestre”. (*către Alice*) Cred că nu susții că și asta e convins?

SPĂTARU: Ași! Un trepăduș. Domnul nu mai poate fuma decât țigări americane și obosește dacă nu ia taxi. In ceeace-l privește pe Comșa, prima lui carte a fost un foc de artificii. Acum e un zero umflat cu platitudini.

ALICE: I-ai citit ultimele cărți ca să vorbești așa? Sunt scrise cu talent. Numai subiectele sunt desgustătoare.

NIȚESCU: Nu-mi vine să cred. N'am citit, dar îmi închipui (*ironizând*)... Despre construirea socialismului, muncitorul care pune temelie unei vieți noi, etc., etc., cunoașteți genul.

SPĂTARU: Nu știu ce simțiți voi, dar pentru mine fiecare carte nouă care apare acum e un piron sfredelitor în propriul meu cuget. (*inspirat și plimbându-se prin cameră*) Ispășesc, simt că ispășesc păcatul că poezia mea n'a fost destul de pură, de înaltă, de stelară. Of, păcătoșenie omenească!

NIȚESCU: (*către Alice*) Și doar cu aripioarele tuturor îngerășilor din poezia lui putea să urce până în al nouălea cer! (*către Spătaru*) Maestre, dincolo de culmile de puritate atinse de dumneata, nu s'ar mai fi putut respira.

SPĂTARU: Și totuși, și totuși, dragul meu... Excelsior, asta e deviza mea. Har domnului, care nu mă lasă să mă îmbăt de îngâmfare!

ALICE: (*cu falsă inocență*) Spune-mi, e adevărat că făceai pe vremuri și versuri pornografice pe care le strecurai în mâna fetițelor când veneau dela școală?

SPĂTARU: Ce calomnie ticăloasă! Ce răi sunt oamenii! (*reculegându-se*) Dar „Cuvintele hulitorului sunt mâncări alese, ele coboară în adâncul pântecului”.

ALICE: Adică în traducerea laică?

SPĂTARU: Prin umilință creștină, veninul dușmanului se preface în miere.

ALICE: (*râzând*) Atunci trebuie să-i mulțumești lui Nițescu și să-i întinzi obrazul celălalt. El mi-a spus.

NIȚESCU: (*către Alice; se preface speriat*) Doamnă!

SPĂTARU: (*către Nițescu*) Domnule! (*stăpânindu-se și cu un zâmbet de martir*) Puritatea cheamă noroiul, și stele strălucesc în bezna vrășmașă. (*iertător și frățește*) Ești rău, de ce? Eu am răspândit vreodată svonul despre funcționarele care, se spune, fugeau despletite și plân gând din biroul dumitale dela editură?

NIȚESCU: (*violent*) Domnule!

ALICE: (*jucând stinghereală*) Sunt incorigibilă. Totdeauna fac gafe. Dar n'am dat nicio importanță lucrului, l-am găsit amuzant și atâta tot. Ce v'ați supărat așa? Stima pe care o are Spătaru pentru dumneata ca critic, și admirația domnului Nițescu pentru dumneata, ca poet sunt argumente mai grele pentru o prietenie decât niște răutăți inofensive. N'aveți simțul umorului.

SPĂTARU: Eu nu m'am supărat. Creștinul trebuie să îndure orice.

NIȚESCU: Ești o femeie teribilă, domniță, în sensul „copiilor teribili”. Când capricioasă ca o fetiță, când sfinx neînțeleș și imobil ca „Frumusețea” lui Baudelaire.

SPĂTARU: Et ton sein ou chacun s'est meurtri tour à tour...

ALICE: Sunteți licențioși și impertinenți, dar pentru că e vorba de frumusețe, să vă arăt ce-am cumpărat zilele astea.

Scena II

Nițescu, Spătaru

NIȚESCU: Ce cață!

SPĂTARU: Și nici măcar nu mai e atât de frumoasă ca înainte. E mai puțin spiritualizată.

NIȚESCU: Mă întreb din ce trăiește.

SPĂTARU: Și prietenia ei, care-i atât de mândră de sângele albastru care cică-i curge în vine cu Comșa ăsta! Ei, poate-o duce greu, săraca. Te pomenesti că Baziliade a devenit sgârcit.

NIȚESCU: Crezi că mai durează legătura asta?

SPĂTARU: Sigur. Alice încearcă s'o ascundă de o bucată de vreme și nu înțeleg de ce. Baziliade e doar în câmpul muncii. Se pare că a izbutit să capete un post important pe șantierul acela dela Ulmi.

NIȚESCU: Baziliade construiește socialismul! Ha, ha, ha!

SPĂTARU: E un individ foarte tare. Un adevărat tip de businessman. Nu-i proastă Alice să-l scape din mâini. Și trebuie să mai aibe încă mulți bani băgați în aur și dolari. Nu uita afacerile pe care le-a făcut în timpul legionarilor!

NIȚESCU: Ca să nu mai vorbim de legăturile lui! Știu precis că acum câțiva ani întreținea relații susținute cu cercurile politice din afară. Am fost și eu poftit prin 1946 la o recepție la el, dată în cinstea unui atașat comercial.

SPĂTARU: Eu cred că și azi e subvenționat. Asta zic și eu afacere!

NIȚESCU: Oare pentru noi, intelectualii din rezistență, nu-i rost de ciupit ceva? Nu de alta, dar cum să rezisti altfel?

SPĂTARU: Cere și ți se va da. Bate și ți se va deschide. Ar trebui încercat cu Baziliade. Bine înțeles, discret.

NIȚESCU: Crezi? Dacă l-aș întâlni din nou... În orice caz, șmecheră e Alice. Ia uite ce lux în casă, se cunoaște că n'a vândut nimic. Și cu Comșa trebuie să fie alt interes la mijloc. Ca să aibe un fel de girant social, și poate și un capriciu de femeie la treizecișiopt de ani.

SPĂTARU: Patruzeci, dacă nu chiar patruzeci și doi. Știu, pentru că a fost colegă cu Miza. Miza Săvulescu, născută Comnen. Mie mi se pare odioasă această prietenie cu un comunist. Un compromis moral. Și fără morală. Unde ajungem? Mă doare pentru Alice.

NIȚESCU: E dezonorant, în adevăr. Dacă n'aș cunoaște-o de atâția ani, nu i-ași mai călca prin casă.

SPĂTARU: Vreau chiar să-i vorbesc despre asta. E o datorie prietenească și creștinească care-mi dă puterea să-l suport astă seară pe individul acela.

NIȚESCU: Și eu aștept să vină, numai ca să-l pot studia în voie.

(Intră Alice purtând o statueta, un Budha)

Scena III

Alice, Nițescu, Spătaru

ALICE: Ce complotați?

SPĂTARU: Ar trebui să știi că atunci când se întâlnesc doi adoratori ai dumitale, nu pot decât să...

ALICE: ...bârfească. Știu. Imi pare rău numai că nu pot asista. Ia uitați-vă. Ce spuneți? *(le arată statueta)*

NIȚESCU: *(prudent și competent)*. Ihm! Frumoasă *(făcând gesturile acelea vagi și fără noimă, prin aer, cu care așa zișii cunoscători subliniază liniile și valorile unei opere plastice)* Și... așa... Da! Linia asta... jocul curbelor... interesant, interesant. Mi-aduc aminte că André Michel în „Histoire de l'Art“, volumul II mi se pare, observa că...

SPĂTARU: Ce probleme spirituale adânci ridică sculptura chineză! Uitați-vă la acest Budha. E în el tot misterul profund al taoismului. Toată nesfârșita întindere a Chinei, simbolizată prin circuitul indefinit al liniilor, toată aristocrația rafinată a Mandarinilor.

ALICE: Dar nu e un Budha chinez; e o statueta din Insula Iava.

NIȚESCU: *(prefăcându-se că vrea să-și stăpânească râsul)* Hm, hm.

SPĂTARU: *(descumpănit o clipă)* Din Iava? Mă mir! De fapt, ce importantă are asta. Artă orientală, ca toate artele mari, are la bază simbolul mistic. E adevărat că nu m'am uitat cu atenție. Da, are o sveltețe care amintește palmierii de pe insule. Vedeți? Sare în ochi. Da, da, sigur, e javaneză. Foarte frumos! Dar degeaba, n'are umilința și căldura artei creștine.

ALICE: Tocmai asta-mi place. E abstractă și dă senzația înghețată a metafizicului, a intelectualului pur. O artă aristocrată.

NIȚESCU: Volkelt, în „Sistem der Aesthetik“, Curtius în „Essai sur la France“ și chiar Hamann în „Kunst und Können in Logos“, vorbind despre formă, se întâlnesc în păreri lor atunci când...

SPĂTARU: Numai o clipă, dragă. *(Către Alice)*. Da, domniță, de acord. Dar cum se împacă credințele dumitale estetice cu aprecierea talentului lui Comșa, care e un... *(cu ironie)* realist socialist?

ALICE: Eu n'am spus că-mi place ce scrie Comșa, ci numai că are un mare talent. Ultima carte e destul de fină, de subtilă în ciuda temei vulgare. E un artist. *(cu un surâs misterios)* Și am motive să cred că se va întoarce treptat la arta adevărată.

NIȚESCU: Totuși, nu înțeleg de ce primești un comunist în casă.

ALICE: Dar dumneavoastră amândoi de ce mi-ați cerut să vă dau puțința să-l întâlniți?

SPĂTARU: (*simulând indignarea*) Am cerut!

NIȚESCU: M'ai înțeles oarecum greșit, domniță.

ALICE: (*râzând*) Dar e caraghios să ne ascundem după degete. Amândoi vreți să căpătați câte o traducere dela editură. E destul de complicat. Nu cred că ăștia ar putea uita chiar așa ușor trecutul vostru legionar, activitatea de după 23 August și ... (*surâzând*) anumite mezelicuri. Și sper, deși nu mai sunteți în Uniunea Scriitorilor, că Comșa va putea obține ceva pentru dumneavoastră.

SPĂTARU și NIȚESCU: (*în cor*) Dar numai din clasici!

SPĂTARU: N'aș scrie un rând original care să mă compromită, pentru nimic în lume. Nu am conștiință de vânzare.

NIȚESCU: Ei, pe noi, când se vor schimba lucrurile, nu ne-ar condamna. Avem prieteni care ne cunosc adevăratele convingeri. Dar ăștia, dacă le întinzi un deget, cer mâna toată și te miros dacă gândești altfel. Traducerile din clasici sunt un sector mai prudent.

ALICE: Așa încât vă rog să fiți foarte amabili și precauți cu revoluționarul meu. E sperios ca un cal fără ochelari.

SPĂTARU: Și Crist a urcat Golgota.

NIȚESCU: Mă tem că n'o să-mi pot învinge repulsia. Mi se pare îngrozitor să trebuiască să-i dau mâna și să rostesc cuvântul de „tovarășe“. Când mai târziu se va scrie drama intelectualilor de felul nostru, eroismul nostru simplu, discret, dar atât de neprecupețit va intra în legendă. (*Cu patos și subit elan*) Și chiar de va fi să cădem pe baricade...

SPĂTARU: (*inspirat și el*) Nu vom renega niciodată. Avem misiunea sfântă de a duce nestinsă mai departe torța lăsată în mâinile noastre de toți glorioșii noștri înaintași. Și o vom duce pentru binele gliei și al culturii românești, chiar de va fi să suferim martiriul.

NIȚESCU: Ca niște soldați ai ideilor.

SPĂTARU: Ca niște mucenici ai artei.

NIȚESCU: Și ai poporului nostru!

SPĂTARU: Nu-l vom abandona niciodată.

NIȚESCU: Vom fi port-drapel!

SPĂTARU: Cât suntem de măreți, îți dai seama?

NIȚESCU: Clipa asta va rămâne în istoria culturii noastre. Ca un pisc, frate Spătaru..

SPĂTARU: Frate Nițescu!...

(*se prind în brațe emoționați, apoi Spătaru o ia și pe Alice de mână*)

SPĂTARU: Și dumneata ești cu noi, nu-i așa? Și dumneata simți cu noi răspunderea nobilă și sacră ce ne revine?

ALICE: (*desprinzându-se, cu o voce dură*) Soarta literaturii! Eu sunt o biată femeie. Nu mă gândesc la eroism. (*răspicat*) Visez la răz bunare. (*apoi surâzând și pe un ton desinvolt*) Sper că va fi foarte distractiv.

SPĂTARU: Ca creștin, orice violență mă doare. Dar și Christ, la sfârșitul veacurilor, va veni cu sabia.

ALICE: (*râzând surprinsă*) Pentru mine Comşa e un calcul şi o experienţă. Calculul, pentru că prietenia lui poate să-mi folosească azi, — experienţă, pentru că grozav m'ar amuza să-l fac să calce strâmb. Dacă Comşa ar „cădea” din nou în mrejele „formalismului” — nu găsiţi că e delicios termenul pe care-l folosesc agramatîi ăştia? — în profesiunea lui ar fi ca un act de înaltă trădare. A-l face pe un bărbat cum e Comşa să trădeze, poate constitui o preocupare amuzantă pentru o femeie care se plictiseşte. Deşi trebuie să mărturisesc că meritul meu n'ar fi prea mare. Comşa se uită la literatura aşa zis decadentă ca o pisică la oala cu smântână. Mie nu-mi rămâne decât să alint puţin pisicuţa şi să-i dau ghes.

SPĂTARU: Ah, ce copil teribil eşti!

ALICE: Unde mai pui că pentru o reacţionară ca mine, asta ar însemna actul meu de sabotaj. De ce să nu intru în rol? (*râde*)

NIŢESCU: (*atent*) Glumeşti, dar ştii că ceeace spui e interesant?

SPĂTARU: Şi nobil! O adevărată eroină de tragedie clasică.

ALICE: Eu glumesc foarte rar şi atunci nimeni nu ştie. Şi pe urmă, mai este încă ceva.

NIŢESCU: Dar devine pasionant!

ALICE: Oh, nu, ăsta e un capriciu de femeie. Se pare că nevasta lui Comşa e o mică comunistă feroce şi îndrăgostită ca o Isoldă.

SPĂTARU: Şi?

ALICE: Mi-ar plăcea s'o fac să sufere. Aşa, în chip gratuit.

SPĂTARU: Domniţă, îngăduie-mi să sărut mânuşiţele astea pe lângă care ghiarele pantereii sunt inofensive.

NIŢESCU: Şi să ştii că ideea cu sabotajul nu e rea deloc. Ei pun pe bună dreptate, un preţ grozav pe propagandă. Şi, de fapt, Comşa e unul din pionii lor de frunte pe tărâmul literaturii. Lovitura, dacă isbuteşte, va conta. Ce subiect are cartea pe care o scrie acum?

ALICE: Despre şantierul dela Ulmi.

NIŢESCU: Dar ar fi formidabil să poţi împiedica apariţia unei asemenea cărţi primejdioase! Am impresia că nu eşti perfect conştientă de lucrul ăsta.

ALICE: (*dispreţuitoare*) Crezi?

NIŢESCU: Iartă-mă! Inşă mai este ceva. Spuneai despre Comşa că e cinstit.

ALICE: Da, dar îşi pierde busola atunci când e vorba de literatură şi de... farmecele mele.

NIŢESCU: Extraordinară idee, extraordinară! (*In pragul arcadei, s'a oprit ascultând ultimele replici şi nevăzută de ceilalţi, Baziliade*).

Scena IV

Alice, Spătaru, Niţescu, Baziliade

BAZILIADE: (*ironic*) Muzele au devenit băţăioase. Felicitările mele, domnilor.

NIŢESCU: Ce plăcere, domnule inginer! Nu v'am mai văzut de atâta timp!

SPĂTARU: Vă salut, domnule inginer. Vă credeam plecat din Bucureşti.

BAZILIADE: Am venit numai pentru o săptămână cu treburi la minister.
(*ironic*) Dar bine, Alice, de ce nu lași artiștii în turnul lor de fildeș?
În jocul ăsta își pot pârli aripile.

ALICE: (*ironică*) Nici nu știi ce bravi sunt. Înainte m'au emoționat.

SPĂTARU: Era glasul inimii, domniță.

NIȚESCU: Expresia unei sacre datorii.

BAZILIADE: Cu atât mai bine, domnii mei. Azi e nevoie de curaj, de mult curaj.

NIȚESCU: Asta nu lipsește. Dar rezistența morală e din păcate în funcție și de rezistența materială. Alții poate sunt susținuți, în sfârșit... ajutați. Le e mai ușor. Mie însă, de pildă...

SPĂTARU: Dar mie? N'am mai luat o masă la Capșa de nu mai știu când.

NIȚESCU: Eu cred că cei care sunt însărcinați să conducă marea noastră luptă ar trebui să se gândească la toți ostașii eroici care își aduc contribuția și să-i ajute materialmente.

BAZILIADE: (*bonom*), Hm, da, desigur. Mai ales când dau dovadă, așa cum spui dumneata, de spirit de sacrificiu. Dar lucrurile se vor schimba, domnilor.

SPĂTARU: Până atunci...

BAZILIADE: Da, e adevărat, până atunci au timpul să ne mai rupă gâtul la mulți. (*către Alice, făcându-i un semn*) Am impresia că și locuința dumată e supravegheată.

SPĂTARU și NIȚESCU: (*fac gestul de a se scula de pe scaun*) Credeți că... Ar fi cu puțință ca...

BAZILIADE: Și ieri și azi am zărit în fața casei un individ care pare foarte interesat de figurile celor ce intră aici.

SPĂTARU: (*speriat și furios*) Dece nu m'ai avertizat, cucoană, că ești suspectă? Asta e o adevărată cursă! Te joci cu viața mea? Pe unde să ies acum, pe unde să mă strecur?!

NIȚESCU: Eu să știu că nu recunosc nimic; am venit numai ca să iau o carte. Nu vă cunosc.

ALICE: (*râzând*) Liniștiți-vă domnilor, Baziliade a glumit.

SPĂTARU și NIȚESCU: (*către Baziliade*) E adevărat? A fost numai o glumă?

BAZILIADE: Poate că da, poate că fără să știu eu, nu. Azi te poți aștepta la toate. În orice caz a fost instructiv. Știți, în legătură cu eroismul și abnegația de care vorbeam...

SPĂTARU: (*smerit*) Trufia umilește pe om, iar cel smerit cu duhul are parte de cinste.

NIȚESCU: Sacrificiile inutile mi se par ridicole. Eu sunt un om de gândire, chibzuit.

BAZILIADE: Fără ranchiună, domnilor, dar prea mult se vorbește. Să spunem lucrurile pe șleau. Eu sunt om practic și mă pricep să traduc repede vorbăria voastră în propozițiuni simple. Cele spuse înainte de domnul Nițescu se pot spune mai direct așa: dați, dăm. Dar ce dați voi în definitiv? Cancanurile voastre la colț de stradă? Oftaturile voastre? Tiradele de cafea?

ALICE: Alex!

NIȚESCU: Aportul nostru intelectual, patriotismul nostru!

BAZILIADE: (*aproape furios*) Pe astea eu scuipe! Și vă închipuiți ce trebuie să facă pe ele cei cărora le cereți bani în schimb. Aia sunt mai practici ca mine și nu se îmbată cu cuvinte.

SPĂTARU: Dumneavoastră subestimați rolul intelectualilor.

BAZILIADE: (*Din ce în ce mai aprins*) Subestimez? Dar ar trebui să fie cineva idiot să-și închipuie că eu îmi voi relua afacerile, dumneata moșia și premiile naționale, dumneata satrapia literară și învârtelile, Alice, călătoriile în străinătate, etc., etc., pentru simplul motiv că așteptăm, suspinând.

ALICE: Alex, stăpânește-te. Iar ai băut.

BAZILIADE: Și ce vrei, să fiu calm, să râd? Ce-ți pasă, stai în fundul divanului și nu știi nimic. Șoptiți ca babele la clacă. Dar eu vin dela Ulmi. V'ați întrebat vreodată ce se întâmplă acolo și în alte părți? Ce forță se ridică împotriva noastră? Nu vedeți, orbilor, că în fiecare zi un asalt cumplit, un zid de oameni și mașini, se strâng în jurul nostru? Și voi? Sunteți cu toții niște lași, niște bicicnici, niște otrepe!

ALICE: (*ridicându-se de pe divan și apropiindu-se de Baziliade*) Alex, te te rog, încetează! (*apoi se oprește în drum dintr'odată și se întoarce sfidătoare către cei doi*) Adică, de ce să înceteze, nu are dreptate?

Scena V

Aceiași, fata în casă, apoi Comșa

SUBRETA: Coniță, a venit domnul Comșa.

ALICE: (*privindu-i pe cei din jur și cerându-le din ochi să-și recapete calmul*) Un moment, stai puțin. Să poștească!

BAZILIADE: Eu trec în bibliotecă (*iese*)

COMȘA: (*intră și se oprește în prag, nedumerit și nemulțumit văzându-i pe ceilalți doi; apoi înghețat*) Bună seara.

ALICE: (*ieșindu-i repede în întâmpinare, surâzând și foarte afabilă*) În sfârșit! Te lași așteptat, maestre, poftim!

COMȘA: (*rămânând în prag, către Alice*) Nu știam că ai musafiri!

ALICE: Dar trebuie să-i cunoști! (*făcând prezentările*) Domnul Nițescu, domnul Spătaru... (*către Nițescu și Spătaru*) Pe tovarășul Comșa îl cunoașteți din scris, n'are nevoie de altă prezentare.

SPĂTARU: (*făcând gestul să întindă mâna, dar retrăgând-o în fața atitudinii înghețate a lui Comșa, care la prezentare se mulțumește să se incline ușor*) Incântat.

NIȚESCU: Noi ne-am cunoscut, pe vremuri, când scriați la „Ypsilon“, dar sunt atâția ani de-atunci! Oricum, sunt fericit că am prilejul să re-înnoesc expresia prețuirii mele față de un mare talent.

COMȘA: N'aș vrea să vă stingheresc.

ALICE: Ce vorbă este asta? Dar stai, unde preferi să te așezi? (*se lasă o tăcere grea, penibilă, întreruptă numai de tusa silită a lui Nițescu*)

SPĂTARU: Ce mai lucrați domn... tovarăș...

COMȘA: (*cu un surâs*) Puteți să-mi spuneți domnule.

SPĂTARU: Ei da, vedeți, eu ies așa de puțin, trăiesc așa de retras, am rămas la formele vechi. Obişnuința!

NIȚESCU: V'am citit ultima carte. Foarte interesantă. Are o vigoare, o

forță realistă, pe care „Albatrosul” n'o lăsa să se întrevadă. Bizară evoluție!

ALICE: De ce bizară? E vorba de maturizare, de înțelegerea sensurilor sociale ale artei.

NIȚESCU: Tocmai. E o altă concepție a artei. Eu personal, vă mărturisesc, încerc să mă aplec cu tot interesul asupra literaturii noi, care e așa de nobilă în intenții, de generoasă.

SPĂTARU: Pentru mine, de fapt, această literatură este un lucru apropiat. Versurile mele au cântat totdeauna sentimentele înalte, filantropice și pacifiste. Ei, dacă ar exista mai multă pricepere...

NIȚESCU: Și mai puțină suspiciune...

COMȘA: Toți scriitorii de valoare, care au dovedit că vor să se alătore nouă, au fost primiți cu dragoste și respect.

NIȚESCU: Deaceia am fost scoși noi din Societatea Scriitorilor.

COMȘA: Ați uitat activitatea d-voastră politică pe care știți bine, și unde, și cum ați dus-o, și campania de acum câțiva ani în fițuica aceea reacționară?

NIȚESCU: Bine, dar în ultimul caz era vorba de teorii estetice.

SPĂTARU: De considerații pur artistice.

COMȘA: Pentru noi, un scriitor reacționar este și un politician reacționar, adică un dușman.

SPĂTARU: Ah, tinerețea asta bățăioasă! „Că virtutea este podoaba celor tineri, iar părul cărunț...” (*se încurcă, tușește*)

NIȚESCU: Poate că am greșit pe vremuri. Dar parcă noi n'am vrea să luăm parte la această grandioasă construcție a vieții noi, la această patetică izbucnire de forțe sănătoase și proaspete care înfloarește ca o primăvară pe plaiurile noastre? (*Pe acelaș ton, ca în scena precedentă*) Ca niște adevărați soldați ai condeiului...

SPĂTARU: Ca niște ostași ai ideilor...

COMȘA: (*se uită la ceas și face gestul de a se ridica*) Eu ar trebui să plec.

ALICE: Nu se poate! Și vreau să stăm puțin de vorbă.

NIȚESCU: Domnule Comșa, tocmai în legătură cu scrisul... Știți, se fac traduceri din clasici... Dumneavoastră aveți relații la editură... Pentru început, ca o educație pentru munca în colectiv, pentru țelul cultural măreț, înțelegeți, n'ați putea să puneți un cuvânt?

SPĂTARU: O mică recomandatie pentru noi.

COMȘA: Nu am nicio legătură cu sectorul traduceri și chiar dac'aș avea...

SPĂTARU: Chiar dacă ați avea...

COMȘA: Nu v'ași recomanda pe dumneavoastră...

NIȚESCU: Domnule, onestitatea mea e mai presus de orice suspiciune și inima asta care bate de 20 de ani pentru destinele culturii românești...

SPĂTARU: (*cu mâna pe inimă*)... care vibrează ca o liră, ce ca o liră, ca o harfă, ca o orgă...

COMȘA: (*înghețat*) Regret.

NIȚESCU: (*furios către Alice*) Îți mulțumesc, doamnă, pentru insultele culese în casa dumitale! (*îndreptându-se spre ușă*) Mai cunoști maeștri din ăștia? (*pleacă repede*)

SPĂTARU: (*printre dinți, urmându-l*) Zi-i mârlan!

Scena VI

Alice, Comşa

ALICE: De ce te-ai purtat așa?

COMŞA: Aş putea să te întreb şi eu de ce m'ai chemat la dumneata odată cu aceşti indivizi?

ALICE: Nu-mi închipuiam că eşti atât de... să spunem impulsiv — pentru a nu folosi alt cuvânt mai propriu.

COMŞA: Şi aş putea să precizez, de ce primeşti la dumneata asemenea canalii?

ALICE: (*mândră*) Cred că de relaţiile mele nu sunt obligată să dau socoteală nimănui.

COMŞA: Dar erai obligată să mă previi. Bună seara.

ALICE: (*râzând*), Ha, ha, ha, prin urmare am izbutit să te întărit. Nu te supăra de mica mea glumă, dar voiam să constat, dacă în fapt eşti tot atât de intransigent ca şi în vorbă. Ai văzut ce figură au făcut? Ha, ha, ha! Spune-mi că nu eşti supărat.

COMŞA: (*derutat*) Bine, Alice, dar nu se glumeşte cu lucruri de astea. Indivizii ăştia sunt nişte duşmani.

ALICE: Ei, exagerezi puţin. Cunosc alţi duşmani mai periculoşi.

COMŞA: De pildă?

ALICE: Eu!

COMŞA: (*râzând*) Ai un fel de a glumi azi! Dar cu asemenea relaţii s'ar putea să fii socotită duşmană.

ALICE: Vorbeam serios! Sunt duşmanul tuturor celor care ar voi să-ţi frâneze talentul şi să-i taie aripile.

COMŞA: Dar nimeni nu încearcă asta.

ALICE: N'ai ajuns încă cu romanul în faţa diverselor comisii care numai prin competenţă nu strălucesc.

COMŞA: Să nu mai discutăm subiectul ăsta. Ți-am spus de atâtea ori că n'ai dreptate şi judeci ca un om vechi.

ALICE: Vom vedea. Aş fi bucuroasă să n'am.

COMŞA: Şi de ce schimbi subiectul discuţiei? Îți dai seama cine sunt oamenii ăştia care îți vin în casă? Nişte tâlhari şi prin activitatea lor politică, şi prin ce au scris. Pentru că nu-şi mai pot continua învârtelile, dospesc de otravă.

ALICE: Toate trebue să le iei în tragic. Peste tot nu vezi decât lucruri grave, duşmani feroci sau eroi sublimi. (*ironică*) Deformare realist-socialistă. Eu nu spun că în viaţă aspectele astea nu există, dar cu timpul devin monotone, plicticoase... Glumesc! Dar omul are dreptul să-şi creeze în jurul lui un peisaj mai variat, mai colorat, mai amuzant dacă vrei. Viaţa noastră socială e una şi cea personală, alta.

COMŞA: Cunosc teoria. Desparţi omul în două şi o jumătate se spală pe mâini de ceeace face cealaltă jumătate. Practic... (*cu dispreţ*) şi murdar.

ALICE: Suntem în toane rele astă seară.

COMŞA: Nu, dar mă întreb pentru prima dată ce caut în casa asta. De luni de zile trăiesc bucuria prieteniei dumitale, cu nădejdea de a te ajuta, de a te vedea schimbându-te, deschizând ochii. Şi când colo...

ALICE: Emil, crezi în adevăr că n'am început să văd? Dar te văd pe dumneata şi dumneata eşti pentru mine asemenea pragului unei lumi noi,

descoperită cu emoție, cu bucurie. Imi vine să strig ca marinarul lui Columb: pământ, pământ! Dar sunt o biată femeie sentimentală, plină de slăbiciuni, greșesc.

COMȘA: Poate am fost prea violent. Dar nu pot să-ți spun ce silă îmi fac oamenii ăștia pe care nu știam că-i vezi, pe care nu m'așteptam să-i întâlnesc la dumneata.

ALICE: Îți repet că exagerezi. Spătaru e un ramolit și Nițescu e doar un acrit, nu un dușman. Trecutul lor politic de care vorbeai, e așa de îndepărtat! Și dacă ai ști ce frumos vorbea Nițescu despre talentul dumitale! Și trebuie să recunoști că e un om de cultură fină.

COMȘA: (*dând din umeri cu falsă indiferență*) Eh...

ALICE: Știu că ești deasupra lucrurilor astea, dar pe mine mă bucură să aud oameni care te laudă. E o plăcere pentru care nu-ți dau voie să mă condamni. Spunea... dar însfârșit, dacă te enervezi, să lăsăm subiectul ăsta.

COMȘA: (*acelaș joc*) Ce putea să spună? Lucruri veninoase, desigur.

ALICE: Da' de unde!

COMȘA: Mă faci curios.

ALICE: Ai merita să te pedepsesc și să tac. Spunea că ești cel mai viguros talent al generației noastre și că romanele dumitale dovedesc că în mâinile unui adevărat artist orice subiect devine operă de artă.

COMȘA: (*cu aceeași indiferență jucată, prin care răzbate un surâs încruntat*) Zău?

ALICE: Că ai adâncimea și subtilitatea unui Proust.

COMȘA: Asta cu privire la „Albatros“, probabil.

ALICE: Da. Avea bineînțeles și unele reticențe.

COMȘA: Care?

ALICE: Că în ultimele cărți ți-ai simplificat prea mult arta, că ai făcut-o nu schematică, dar prea simplă, prea lineară.

COMȘA: (*nemulțumit*) Ihm! Dacă-i reacționar!

ALICE: Puțină dreptate are, știi că am discutat de atâtea ori împreună lucrul ăsta. Există la dumneata o prudență, aproape o frică să-ți deschizi aripile larg. Te ții prea strâns de realitate și limitezi ficțiunea poetică.

COMȘA: Bine, dar în „Lumina dela Ulmi“ nu se poate vorbi de asta.

ALICE: E tocmai ceea ce îi spuneam și eu lui Nițescu. E foarte nerăbdător s'o citească.

COMȘA: M'ar amuza să cunosc părerea unui critic estetic. În orice caz n'ași fi crezut ca un om ca el să poată fi uneori obiectiv.

ALICE: Pentru că viața dumitale politică te-a asprit, te-a făcut neînțelegător, înghețat. Dar un artist are tot atâtea nevoie de generozitate și bunătate, de încredere în oameni, ca și de cerneala cu care scrie, de culoarea cu care pictează. Bunătatea nu e slăbiciune, e înțelepciune.

COMȘA: E absurd! Cum poți să fii bun cu dușmanii?

ALICE: Este oarecum cavalerism în asta. Sigur, ai să râzi, judec ca o femeie. Dar ceea ce e incontestabil și mai absurd și mai vinovat, e să vezi dușmani în oameni inofensivi. Eu sunt de acord cu dumneata că un artist trebuie să fie un luptător, însă un luptător a cărui spadă e dragostea, a cărui armură e omenia.

COMȘA: Ești o sentimentală, Alice. Nu se poate construi o societate numai cu dragoste.

ALICE: Din păcate ai dreptate. Înțeleg și eu că trebuie lovit fără cruțare în cei ce vor să împiedice această construcție, însă are cine s'o facă, dragul meu.

COMȘA: Și un scriitor trebuie să stea cu mâinile încrucișate!

ALICE: A, nu, interpretezi greșit. Voiam să spun că generozitatea, o oarecare detașare blândă de realitate, sunt condiții de creație. A gândi artistic înseamnă a trăi într'o sferă purificată, liberă, unde jocul fantaziei creatoare să se poată desfășura neîngrădit. Uite, vrei să-ți spun care e cea mai mare bucurie a mea? Să vii aici, să te văd așezându-te în fotoliul duminical de lângă divan, aprinzându-ți o țigară... Știi cum îți stingi chibritul? Nu-l scuturi ca alții, ci suflă încet peste el. Îmi place gestul ăsta. Pe urmă să te văd cum îți lași capul pe speteaza fotoliului, cum ți se descrețește fruntea (*vine lângă el, îi aprinde țigara, îl mângâie ușor pe frunte*). cum uiți de toate. Afară de faptul că există pe lume prietenii desăvârșite, ceasuri unice de tihnă spirituală și lucruri frumoase, rare, prețioase ca niște giuvăvări, despre care putem vorbi. Iar atunci când revoluționarul meu are răsfățurile lui naive de copil, nu mai doresc nimic. Înseamnă că tot ceea ce e încordat și aspru în el, s'a liniștit (*echivoc*). Îți iubesc naivitatea.

COMȘA: Ești o femeie admirabilă, Alice.

ALICE: Sunt o femeie simplă, Emil. Fără ascunzișuri și complicații. În viața duminicală nu vreau să înscum decât o prezență bună, un climat de încredere și înțelegere. Am început să am satisfacții de femeie bătrână.

COMȘA: Ești mai mult decât atât: o viziune de grație, frumusețe, poezie și inteligență. Uneori sufletul duminical are răsunetul grav al unei melodii de violoncel. Și știi ce-i frumos? Că totul e extrem de curat și limpede între noi, nu? (*Alice tace*) De ce taci?

ALICE: Sigur. Totul e foarte limpede. (*pauză*) Odată, când o să fim foarte bătrâni, o să-ți aduc aminte de clipa asta.

COMȘA: (*cochet*) De ce când vom fi foarte bătrâni?

ALICE: (*ridicându-se brusc și îndreptându-se spre masă să toarne coniac în pahare*) Pentrucă! (*pauză*) (*veselă*) Hai să ciocnim în cinstea clipei. (*recită*) „Le temps s'en va, le temps s'en va, madame“ (*râde*) Pentrucă atunci când ai să fii bătrân, ai să fii și mai perspicace.

COMȘA: (*insistent*) Spune-mi...

ALICE: Gata! M'am plictisit de discuția asta, să vorbim despre altceva.

COMȘA: Ești ușuratică.

ALICE: Sunt. Și dumneata ar trebui să faci poezie lirică, nu romane. Nu ești psiholog.

COMȘA: Ce aș înțelege dacă aș fi psiholog?

ALICE: Ți-am spus: gata cu discuția asta.

COMȘA: Dar dumneata ai continuat.

ALICE: Eu sunt femeie și mi-e permisă inconsecvența. Povestește-mi cum ai încheiat romanul.

COMȘA: Cu scena pe care am discutat-o împreună. E frumoasă.

ALICE: Prin urmare ultima pagină din „Lumina dela Ulmi“ a fost scrisă. Mă bucur mult.

COMȘA: Mi-ai fost de ajutor.

ALICE: Ei, o idee ici-colo... Dar faptul că-i cunosc fiecare pagină, că am trăit tot timpul în comuniune spirituală cu dumneata în vreme ce lucreai, îmi dă impresia că m'am integrat și eu oarecum în lumea

asta nouă pe care o iubești atât. Și pe urmă dumneata deschizi cu „Lumina dela Ulmi“ un drum care-mi este familiar. E ceva cu totul deosebit calitativ de literatura care se scrie acum. Ai să trezști multe invidii.

COMȘA: Invidii nu, dar poate neînțelegeri. Oamenii sunt atât de strâmți la cap, uncori. M'am și ciocnit de prima neînțelegere când i-am citit azi nevestii-mele finalul.

ALICE: Nu i-a plăcut?

COMȘA: L-a găsit prea prețios, prea făcut.

ALICE: Ce vrei, e inginer!

COMȘA: Dar eu sunt conștient că am făcut un lucru bun, pot să afirm obiectiv că e frumos.

ALICE: Nu e frumos, e foarte frumos. Acum totul e să nu cedezi. Artistul își are personalitatea lui, pe care n'are dreptul s'o ciuntească.

COMȘA: Fii sigur că nu voi ceda. Țin prea mult la cartea asta.

ALICE: De fapt, nu ar trebui să faci nici o concesie. O viziune artistică e un tot. Cea mai mică știrbire o denaturează. Gândește-te la atâtea opere mari din care n'ai putea schimba niciun cuvânt fără să le strici.

COMȘA: Poate că ai dreptate. Dar sunt sigur că va place.

ALICE: Să sperăm. În orice caz aș fi adânc decepționată de dumneata dacă te-ai purta ca un laș. Artă adevărată și mare nu admite compromisuri.

COMȘA: Am pretenția că nu sunt omul compromisurilor.

ALICE: Știu, și sunt mândră că te cunosc.

COMȘA: (*râzând, dar făcându-i vădită plăcere*) Ai să mă îmbeți cu elogiile.

ALICE: Sunt sincere. (*Comșa se uită la ceas*) Ești grăbit?

COMȘA: I-am promis Mariei că nu întârzii. E atât de susceptibilă de o bucată de vreme.

ALICE: Și are de fapt atât de puține motive. Dar dumneata ești foarte drăguț cu ea și asta e bine. Uite, mă sacrific, nu te mai rețin. Dar să nu mă uiți!

COMȘA: Pe mâine sau poimâine. Astă-seară mai am și un manuscris de citit. Vreau să fac și o scrisoare de protest împotriva condamnării lui Vretos.

ALICE: A cui?

COMȘA: Vretos.

ALICE: Cine e? Sigur, iar ai să râzi de mine că nu sunt la curent cu nimic.

COMȘA: Nu râd, sunt surprins. Toate ziarele sunt pline.

ALICE: Eu și ziarele!

COMȘA: Ești de neiertat, Alice. Când vei deveni un om cu adevărat serios? Vretos e un patriot grec, a fost condamnat la moarte. Toată presa cinstită din lume e plină de scrisorile de protest trimise împotriva executării sentinței. L-am rugat pe Paul Negulescu să publice în revistă și scrisoarea mea.

ALICE: Negulescu? Domnul acela care nu mă salută?

COMȘA: Așa e el, colțuros. Se vede că nu te știe.

ALICE: Ar trebui să vii odată cu el pe la mine. Și trebuie să scrii astă seară scrisoarea?

COMȘA: Da.

ALICE: Teribil sunt de banale toate scrisorile de genul ăsta. Ar trebui să găsești o formulă mai originală, mai inteligentă.

COMȘA: Câteva rânduri simple sunt mai indicate.

ALICE: Vretos e grec... Elada.. țara tragicilor... O aluzie la clasici ar face frumos și intelectual. Ceva din Sofocle, de pildă.

COMȘA: E o idee. S'o leg de un citat.

ALICE: Ai acasă la îndemână volumele?

COMȘA: Da, ideea e bună. Ai devenit muza mea. Îți mulțumesc, la revedere.

ALICE: O muză modestă și care nu râvnește, nu vrea și nu poate să râvnească la alt rol. (*camaraderește*) La revedere. (*prin ușă*) Te aștept, și adu-l și pe Negulescu. Țin foarte mult să-l cunosc.

Scena VII

Alice, Baziliade

BAZILIADE: (*deschizând ușa*) A plecat? Muream de plictiseală. Despre ce scrisoare era vorba?

ALICE: Ai tras cu urechea?

BAZILIADE: Nu, dragă, am ascultat în toată legea. Despre ce scrisoare vorbea, nu s'auzea bine.

ALICE: (*dând din umeri*) Un protest împotriva execuției unuia... îmi scapă numele ... Vre... Vremos... unul de-al lor.

BAZILIADE: Aha, grecul ăla... Vretos.

ALICE: Credeam că și tu ești grec de origină.

BAZILIADE: Draga mea, un om ca mine e deasupra superstițiilor, n'are nici națiune, nici patrie. Dar am impresia că nu ți-a reușit întâlnirea comunistului cu Spătaru și Nițescu.

ALICE: Toate începuturile sunt grele. Cu timpul o să se dea pe brazdă.

BAZILIADE: În locul tău le-aș închide ușa în nas la toți. Mai interesantă decât sgârie-hârtie ăla de Comșa e vipera de nevastă-sa. Asta ar fi o relație utilă. Am lucrat cu ea la Ulmi și i-aș suci gâtul cu plăcere; iar cât despre Spătaru și Nițescu, sunt niște imbecili pedanți și lași.

ALICE: Lași, dar veninoși. Trebuie numai să le dai prilejul să muște. Dacă voi izbuti să fac să se întâlnească la mine în casă scriitori și artiști comuniști cu scriitori și artiști de ai noștri, rezultatul o să fie interesant. Nu se poate ca proletarii să nu se lase influențați de bunele maniere.

BAZILIADE: Țara arde și baba se piaptână. Te ții de fleacuri.

ALICE: Poate, dar fleacurile astea au darul să mă facă să nu mor de plictiseală. Și pe urmă, dragul meu, te înșeli. Nu sunt deloc fleacuri. Ai auzit de sabotajul ideologic? E o descoperire a mea, de care sunt foarte mândră. Caraghiosul de Nițescu credea că glumesc și era gata să se împăuneze el cu ideea asta. Sabotajul acesta subtil e eficace și nu e pedepsit. Nu există lege împotriva lui. O formă ideală de acțiune subversivă pentru o femeie. Nu râde. Știi despre ce tratează romanul lui Comșa?

BAZILIADE: Habar n'am.

ALICE: Despre șantierul vostru dela Ulmi.

BAZILIADE: (*interesat*) Despre Ulmi?

ALICE: Da. Cartea ar fi trebuit să zugrăvească, între altele, manevrele unor dușmani primejdioși strecurați în conducerea șantierului. (*ironică*) Tot nu te interesează?

BAZILIADE: (*alarmat*) De unde știe Comșa?

ALICE: Nu știe. Dacă ar fi știut nu s'ar fi apucat să scrie un roman ci

s'ar fi dus probabil deadreptul la Securitate. Dar a avut inteligența să presupună că lucrul este posibil, verosimil sau chiar real. Dar nedescoperit.

BAZILIADÉ: (*neliniștit*) Și?

ALICE: L-am convins pe Comșa că ar fi banal și simplist să pună accentul pe lucrurile astea. Acum totul e foarte vag și poetic. Dealtfel, frumos scris.

BAZILIADÉ: Bravo!

ALICE: Asta e începutul. Mi-am descoperit un cap de Napoleon. Visez la o acțiune mai largă. Ghicești?

BAZILIADÉ: Nu, dar încep să te respect.

ALICE: La un mic salon la mine acasă, unde scriitori, pictori, muzicieni, să poată discuta „ceva” mai liber, cu distincție academică, fără intransigență și patimă, probleme de artă. Înțelegeți?

BAZILIADÉ: Da, ar fi ceva.

ALICE: Insfârșit. Sper să le fac destul rău, fără să-mi pun totuși pielea în primejdie, ca tine. (*cochetă*) Ar fi păcat de altfel, nu?

BAZILIADÉ: (*apropiindu-se de ea și mângâind-o*) Da, ar pierde mult din valoare, găurită de câteva gloanțe.

ALICE: Ce macabru ești!

BAZILIADÉ: Nu mă simt în apele mele. Am impresia că sunt pândit, urmărit. Uneori nu mai am nicio nădejde. Mușc ca un lup rănit și hăituit. Doix mi-a cerut să trimit mașinile de pe un întreg șantier la reparație, înainte de termen. E o operație riscantă.

ALICE: Te rog fără nume și fără amănunte. Nu vreau să fiu cu nimic implicată în afacerile tale.

BAZILIADÉ: Ești înfiorător de calculată.

ALICE: Ți-am spus că țin la pielea mea frumoasă. Știi convenția noastră. Eu cu armele mele, tu cu armele tale, și fiecare pe socoteala lui. Te stimez, te admir chiar uneori, dar dela distanță. E mai prudent. Și până la plecare, nu mai veni pe aici.

BAZILIADÉ: Nici n'aș putea. Plec mâine. E curios, n'am știut până acum ce-i frica, dar îți mărturisesc că de fiecare dată când trebuie să mă întorc la Ulmi, m'apucă un fel de groază. Cei de acolo își dau seama că este ceva care nu merge, dar nu izbutesc să înțeleagă ce. Ițele sunt foarte încurcate și totul e în aparență în regulă. E deajuns un indiciu de plan greșit, o anumită repartizare a utilajului, o întârziere la reparații, ca totul să se poticnească. E greu de sesizat, aproape imposibil, și totuși mi-e frică. (*abătut*) Mi-au slăbit nervii.

ALICE: Ce e cu tine, ai o privire ciudată, rătăcită? Poate ar fi bine să întrerupi o bucată de vreme.

BAZILIADÉ: Imposibil. E ca angrenajul unei mașini. (*cu un humor macabru*) Dacă pun mâna pe mine, va trebui să ai grijă de parastas, Alice. (*visător*) Și nu vom mai pleca niciodată pe Riviera.... Și nu vom mai face să sară banco la Monte Carlo. Și... (*cu oarecare emoție*) Spune, ți-ar părea rău?

ALICE: (*Visătoare*).. Și cursele dela Longchamps... și lumea aceea elegantă, bogată, fără griji, de pe bordul pacheboturilor și din marile palace-uri... și călătoria visată spre Antile! (*pauză*) Dacă mi-ar părea rău? Aș muri aici.

BAZILIADÉ: Te-am întrebat dacă ți-ar părea rău de moartea mea.

ALICE: (*cu o ezitare*) Sigur.

BAZILIADE: (*Cu melancolie*) Oare m'ai iubit vreodată? (*ironic*) În orice caz, destinele noastre sunt legate. Nu uita asta, Alice. Vrei bani? Am din nou mulți.

ALICE: Ești vulgar, dar vreau.

BAZILIADE: Vezi, nu uita nici asta.

ALICE: Nu uit nimic. Deși aș da uneori orice să dorm până când ăștia vor fi zdrobiți și să uit de toate.

BAZILIADE: Și de Comșa?

ALICE: Ce te-a apucat? Ești idiot.

BAZILIADE: Juri?

ALICE: (*dînd din umeri*) Mă'ntrebai dacă te iubesc, dacă te-am iubit vreodată. Nu m'am iubit niciodată decât pe mine. Poți să fii liniștit.

BAZILIADE: Dar adori să fii adorată.

ALICE: Mda, îmi place.

BAZILIADE: Și adorația lui Comșa!

ALICE: Dar termină cu țărănoiul ăsta! Pentru mine nu e decât o problemă de șah, din păcate mult prea ușoară. E de o naivitate care te desgustă. În sfârșit, te mulțumești cu ce ai. Trebuie să duc la sfârșit jocul ăsta.

BAZILIADE: În care Comșa reprezintă regele?

ALICE: Dacă se poate spune așa.

BAZILIADE: (*ridicînd paharul*) Atunci... pentru șah la rege.

ALICE: Pentru un mult mai important șah-mat, dragul meu.

BAZILIADE: Dacă nu vom putezi noi după gratii, până atunci. Ție nu ți-e frică, spune, nu ți-e frică?

ALICE: Lasă-mă.

BAZILIADE: Nu simți cum coboară asupra noastră o amenințare enormă care poate să ne strivească, care ne sufocă?

ALICE: (*din ce în ce mai enervată*) Isprăvește!

BAZILIADE: Toată mulțimea asta imensă care merge și merge înainte și vine peste noi și ne calcă ... (*aproape isteric*) și pe tine te va zdrobi sub bocancii ei puturoși. Unde-i frumoasa Alice? A fost, nu mai e; undeva acolo, o cârpă mototolită și aruncată la o parte.

ALICE: (*tipînd*) Taci, taci, cobe!

Cortina

ACTUL II

TABLOUL III

O încăpere la Uniunea Scriitorilor. Spațioasă, confortabilă, mobilată cu fotolii. Un birou mic în fund și o masă mare de ședințe, cu cristal, în mijloc. Uși capitonate, telefoane, etc. Așezați pe scaune sau pe fotolii Jianu, reprezentantul editurii, Vasile Florea, un scriitor tânăr, Paul Negulescu, criticii Albulescu și Vartic, Bontescu.

VARTIC: Cine trebuie să mai vină?

NEGULESCU: Maestrul Nedelcu și încă un tovarăș.

VARTIC: (*cu un rîs rău, când vorbește parcă latră*) Și inculpatul!

NEGULESCU: La dumneata sarcasmul e semn de voie bună.

VARTIC: La o execuție trebuie să-ți astuți bine spada.

FLOREA: (*juvenil*) Cred că punctul de vedere al tovarășului Vartic e

complect greșit. Aici nu e vorba de execuție, iar dacă a fost o glumă, e tipic burgheză.

VARTIC: Critica nu se face cu cocoloșiri. Când o carte e proastă o arunci pe foc, când o rană e gangrenată, înfigi bisturiul.

NEGULESCU: Dar nu satârul.

ALBULESCU: Și nu presari piper deasupra.

VARTIC: Ingâmfarea lui Comșa nu poate fi tratată cu apă de flori, ci cu fierul roșu.

NEGULESCU: Tovarăși, vă veți spune părerile în cadrul discuției... Și...
(*intră Nedelcu*)

NEDELCU: Bună ziua.

VOCI: Bună ziua, vă salut, maestre.

NEGULESCU: (*întrerupându-se, se îndreaptă spre Nedelcu*) Bine-ați venit, luați loc.

NEDELCU: (*dă mâna cu toții*) Mulțumesc.

NEGULESCU: (*din mijlocul camerei*) Și în orice caz, tovarăși, nu e admisibil ca o așa zisă combativitate pamfletară să ne abată dela principialitatea care trebuie să ne conducă.

NEDELCU: Așa e.

ALBULESCU: Comșa trebuie ajutat și nu nimic.

NEGULESCU: Tocmai pe asta trebuie să cadă accentul discuției noastre. Nu e vorba de analiza cărții. Referatul editurii e just, complect și am stabilit de ieri că ni-l însușim cu toții. N'are rost să batm apa în piua. Ceeace trebuie să-i arătăm lui Comșa tovarășește, cu căldură dar hotărât, e drumul primejdios pe care a apucat. Sunteți de acord?

VOCI: Sigur. Asupra lucrului ăstuia ne-am înțeles doar în ședința de ieri. N'are niciun rost să reluăm observațiile editurii.

JIANU: (*care a răsfoit un ziar*) Ei, ați văzut? Maria Comșa a fost decorată.

VOCI: Când? Bravo! Cu ce decoratie?

JIANU: Cu Ordinul Muncii. In coloana a doua a listei.

NEGULESCU: (*deschizând și el ziarul*) Maria e un om minunat, o merită din plin. A! Uite-l și pe Preda.

JIANU: Da, îl cunoști?

NEGULESCU: (*dă din cap afirmativ*) Ihm!

ALBULESCU: Și Comșa are Ordinul Muncii, mi se pare.

JIANU: De anul trecut.

NEDELCU: E o bucurie să vezi o astfel de căsnicie. E ca o piatră de temelie pe care poți clădi cu nădejde. Și soții Comșa clădesc, nu glumă.

VARTIC: De data asta Coșma a cam scrântit construcția.

NEDELCU: O greșeală în munca unui artist reprezintă uneori prilejul unui proces de conștiință care îi maturizează puterea de creație.

ALBULESCU: Sunt convins că dacă-și va scrie din nou cartea, Comșa e capabil să depășească tot ce a scris el până acum.

(*Întră Preda care se duce la Negulescu*)

NEGULESCU: Noroc, tovarășe Preda. Tovarăși, vă prezint pe tovarășul Preda. Este cel despre care ați aflat înainte din ziar că a fost decorat. E colaboratorul tovarășei Comșa. Știți că Maria Comșa lucrează la Ulmi. Am rugat-o să-mi recomande pe cineva, un constructor de frunte al șantierului și mi-a făcut cunoștință cu tovarășul Preda care e venit pentru câteva zile în București. E un cititor vechi al lui Comșa, i-am dat să citească „Lumina dela Ulmi“ și l-am rugat să vină între noi să-și spună părerea. Cred că va fi dintre cele mai utile.

VOCI: Foarte bună idee! Ai făcut bine. Bine ai venit între noi, tovarășe Preda!

PREDA: Cât o să mă pricep, o să încerc să vă spun ce cred. Cunosc o leacă lucrurile de pe teren. Și tovarășul Negulescu mi-a spus că pot da o mână de ajutor. Dela așa ceva nu se dă nimeni înapoi, mai ales că tovarășul Comșa mi-e drag din cărți. Iar pe ultima lui carte, noi cei dela Ulmi puneam nădejdi mari.

NEDELCU: Stai lângă mine, tovarășe Preda, să-mi spui câte ceva despre Ulmi. Eu știu Ulmii de pe când acolo era o sihlă și o sălbătecie de pășca numai ursul.

PREDA: Mai sunt urși la Ulmi și din cei răi, dar o să le puncm pielea'n băț. Și cred că la treaba asta o să ne-ajute până la urmă și tovarășul Comșa.

ALBULESCU: Tovarășe Jianu, editura a mai stat de vorbă cu Comșa după ce i s'a dat referatul?

JIANU: I-am propus, dar a refuzat. A spus că socotește referatul nostru complet nejust, și ca atare e mai bine să așteptăm discuția aceasta care să lămurască lucrurile.

ALBULESCU: (*uitându-se la ceas, către Negulescu*) Parcă la nouă era fixată discuția.

NECULESCU: Trebuie să vină și Comșa. Mai sunt câteva minute.

NEDELCU: Și trebuie să fim îngăduitori azi: sărbătoare de familie!

COMȘA: (*intrând grăbit și vesel*) Am întârziat? Vă rog să mă iertați.

NEDELCU: Nu face nimic. Intr'o împrejurare ca asta. Felicitările mele. (*se întoarce din nou către Preda*)

COMȘA: Maestre, aprecierea dumneavoastră...

ALBULESCU: Felicitările mele, tovarășe Comșa.

COMȘA: (*vesel*) Prin urmare ți-a plăcut. Imi pare tare bine. Cine-or fi băețoi aceia dela editură? Ai văzut referatul lor? Proletcultism la cub plus impertinență. Mă miră cum poate Jianu să-și însușească și să susțină o ascmenea opinie. Ei, îmi pare bine, eram sigur de altfel...

ALBULESCU: (*încurcat*) E o confuzie... Nu era vorba despre roman. Mă refeream la decorarea soției dumitale.

COMȘA: (*întunecându-se și sec*) A, da, mulțumesc.

NEGULESCU: (*venind spre Comșa*) Bravo, Emil. Formați acum un colectiv de decorați. Transmite-i felicitările mele Mariei.

COMȘA: Mulțumesc. A, să nu uit, mi-a spus să te rog să treci pe la noi după masă, la un ceai. Știi, decorarea ei și botezul cărții mele. Vii?

NEGULESCU: Sigur.

COMȘA: N'o să fim decât noi (*cu o ezitare*) și poate încă cineva.

NEGULESCU: Bine, cu plăcere. M'am bucurat mult (*îl bate afectuos pe umăr*) Pe tovarășul Preda cred că-l cunoști?

COMȘA: (*surprins*) Da, sigur, din vedere. Dumneata lucrezi cu soția mea.

PREDA: Noroc, tovarășe Comșa (*reținându-i mâna între ale lui*) Vasăzică, cu mâna asta scrii. Halal de ea.

COMȘA: Pot să spun și eu despre a dumitale acelaș lucru. Felicitările mele pentru Ordinul Muncii. Dar cu ce prilej aici?

PREDA: Tovarășul Negulescu m'a rugat să vin. Să-mi spun și eu părerea ca unul care cunosc Ulmii.

COMȘA: (*nemulțumit*) Ihm, da. (*dă din umeri*)

BONTESCU: (*trăgându-l la o parte pe Comșa, care se îndepărtează de Preda, zâmbindu-i fals, convențional*) Să știți că situația e proastă. Sunt foarte porniți împotriva ta. Vor să te lichideze.

COMȘA Lichideze? Aiurezi!

BONTESCU: Să știi că au căzut de acord cu referatul editurii. Un adevărat complot. Îți torpilează sigur cartea.

COMȘA: Imposibil! Și Negulescu mi-e prieten doar.

BONTESCU: Bine, o să vedem. În orice caz pe mine poți să te bizui. E momentul să reacționăm odată împotriva acestui pašalâc literar.

NEGULESCU: Tovarăși, luați loc, să începem. (*Foială, toți se așează, liniște*) Comșa, noi am avut aseară o ședință în care am discutat pe larg referatul editurii și părerea noastră este că editura are dreptate. (*Comșa e uluit, apoi are un zâmbet ironic*) Uite, tovarășii au să spună ce cred. Cine vrea să înceapă?

ALBULESCU: Așa cum spunea mai înainte Negulescu, faptul că noi ne-am însușit cu totul referatul editurii, înseamnă...

BONTESCU: (*e trufaș, desinvolt, cu o perpetuă grimasă ironică*) Eu n'am participat la ședința de aseară.

NEGULESCU: E adevărat. Vroiam să precizez că tov. Bontescu a fost chemat doar azi la cererea lui Comșa, care i-a dat cartea s'o citească. Dar dacă nu ești de acord cu noi, ai să-ți susții aici punctul de vedere.

BONTESCU: O voi face, n'aveți nici o grijă.

ALBULESCU: ...înseamnă că n'are nici un rost ca în discuția de azi să reluăm fiecare aceleași observații îmbrăcate în alte fraze. Eu cred că trebuie să punem aici o întrebare ca să mergem în miezul lucrurilor și să-l ajutăm pe Comșa. Dece un scriitor ca el, care a scris cărți valoroase, în loc să ne dea acum o lucrare care să marcheze un pas înainte, a scris o carte negativă. La această întrebare este un singur răspuns. Pentru că s'a abătut dela realism și a alunecat în mrejele formalismului. Credeam că tovarășul Comșa s'a eliberat complet de slăbiciunile lui din tinerețe. Vă mai aduceți cu toții aminte de faimosul „Albatros”. „Lumina dela Ulmi” dovedește că acest Albatros dă încă din aripi.

COMȘA: Mai precis, te rog, tovarășe Albulescu, în ce constă lipsa mea de realism.

ALBULESCU: Dar asta e pe larg arătat în referat, cu exemple. Un enorm abuz de psihologism, nesfârșite digresiuni făcute pentru că sunt frumozee în sine, fără nicio legătură cu subiectul, goana după cazuri ciudate, stranii, bolnăvicioase, chiar, și ca o consecință, o indiferență abia mascată pentru conținut, care devine un simplu pretext. Greutatea atenției scriitorului s'a abătut astfel dela fondul de idei și sentimente pe care trebuia să-l transmită cititorilor. Deaceia în ciuda temei, ne găsim în fața unei cărți burgheze. Aici stă marea lipsă a romanului lui Comșa, care ne trage înapoi dela realismul socialist spre care pășise cu succes, la aberațiile decadentismului. Lipsa de realism a cărții a făcut ca ea să-și piardă ascuțișurile și contururile. Eroii sunt tumburi, sterși, netipici, tocmai pentru că autorul caută extraordinarul și complexitatea cu orice preț. Lupta de clasă devine un simplu motiv de considerații psihologice, e tocită, îmbrobodită. Șantierul dela Ulmi, una din marile mândrii ale noastre, apare sub forma unei descrieri idilice și lirice. În aceste condiții, „Lumina dela Ulmi” înseamnă o oglindire a realității și un îndemn la muncă și luptă? Hotărît, nu. Editura propune modificări. Eu cred că ele nu vor ajuta la nimic. La mijloc e o chestiune de concepție și deaceia romanul trebuie rescris în întregime de pe altă poziție: sănătoasă, partinică. Părăsind experiențele sale nechibzuite, renunțând la virtuozitățile sterile de

tehnică, și mai ales având încredere în valoarea artistică a realității, tovarășul Comșa poate să ne dea opera pe care o așteptăm toți dela el. Și sunt sigur că ne-o va da. Ei, cine vrea să vorbească acum?

NEGULESCU: Tovarășul Florea.

FLOREA: Tovarăși, înainte de a intra în Școala de Literatură, tovarășul Comșa a fost fără să știe, unul din scriitorii care mi-a deschis gustul pentru scris, care m'a ajutat cu cărțile lui. I-am fost un fel de ucenic, cum am fost ucenic odinioară pe lângă maestrul meu dela strung. Și acum tocmai eu, un începător care-i datorează mult, trebuc să-i spun: Tovarășe Comșa, cartea dumitale nu e o carte folositoare, dăunează. Unde-am ajunge noi cei tineri dacă ți-am urma și acum exemplul? La o artă nerealistă, străină de marile probleme ale vremii noastre, străină de viața noastră de zi de zi, de aspirațiile, convingerile și munca noastră. Pe acest drum pe care ni-l arăți nu te putem urma. Tovarășul Comșa a luat o temă măreață din realitatea revoluționară pe care o trăim și a încercat să o îmbrace în sulemenile și sticlăria colorată a artei decadente. Dar ca marxist, tovarășul Comșa ar trebui să știe că fondul și forma nu se pot despărți, că formalismul artei decadente crește ca o ciupercă, își suge viața din putreziciunea ideologiei imperialiste, așa că a aplica aceste metode la noi, la o temă care ne este scumpă, înseamnă a o îmbolnăvi, a-i transmite microbiu ideologiei dușmane. Știm că nu asta urmărește tovarășul Comșa, pentru că el nu urăște realitatea noastră, dar fără să știe s'a îndepărtat de ea, și asta e primejdioasă. (Pauză) (Cu intransigență juvenilă) „Lumina dela Ulmi“ nu poate și nu trebuie să apară. O socotește o carte periculoasă, un îndemn spre o literatură cosmopolită și decadentă...

ALBULESCU: Nu un îndemn voit, ci o greșală, o rătăcire a scriitorului.

NEGULESCU: Sigur!

FLOREA (cu emoție) Da... N'am vrut... nu m'am exprimat just. Și tov. Comșa știe că noi... că eu... că vorbește din inimă. (izbucnind) Eu am plâns de ciudă când am citit cartea (se așează rușinat și tulburat pe scaun)

NEGULESCU: Maestre Nedelcu, vreți să ne spunți ce credeți?

COMȘA: (cu o voce stinsă) Un pahar cu apă, vă rog.

(Printre cei prezenți se vălește o oarecare emoție. Negulescu toarnă apa pe care i-o întinde Florea)

NEGULESCU: Vrei să deschid ferestra?

COMȘA: (palid, amețit parcă) Nu, n'am nimic, o amețală numai. A trecut.

NEGULESCU: Să întrerușem puțin discuția?

COMȘA: (cu o voce fermă) Nu, dece, să continuăm. Oboseala e de vină.

NEGULESCU: Atunci, maestre Nedelcu...

NEDELUCU: (cu duioșie către Comșa) Măi băiete... (întărindu-și glasul și stăpânindu-se) Numai câteva cuvinte. Așa e. Sunt de acord cu ceilalți. Cartea e o lucrare nerealistă. Știu cât suferi. Un copil, chiar schilod, chiar bolnav, tot al tău e. Dar când poți să faci copii voinici care să fie de folos, dece dai naștere la bicisnici?

COMȘA: Și dumneata, maestre, un artist atât de mare...

NEDELUCU: Da, și eu. Uite, am să-ți fac, am să vă fac o mărturisire. Scriu de o viață întregă. La 23 August eram om bătrân. Mă sbăteam în nedumeriri. Pe vremea aceea a venit la mine Comșa. Aproape că sburda de entuziasm. Țin minte și acum cuvintele pe care mi le-a spus: „Maestre, am descoperit un lucru uluitor. Condeiu! Așa pe care-l

socoteam obiect de lux, cu care făceam flori pe hârtie, poate fi daltă și ciocan. Ți-aduci aminte, Comșa, cum strigai aproape: „Nu mai scriu maestre, construiesc, lupt, măsoare ca un inginer, eroiesc și înalt lucruri concrete. Nu vreau să fiu doar artist, ci și un muncitor și un om politic. Când pun tocul pe hârtie, acum știu că undeva trebuie să se iște datorită mie un sentiment nou, o convingere nouă, o voință nouă, care la rândul ei se va transforma în viață. Și ai mai spus ceva care m'a sguduit. Că ai înțeles ce înseamnă cu adevărat cuvântul a crea. Nu a întruchipa umbre, ci a plămădi realități. Că litera scrisă care nu devine bun concret, e fum și deșărtăciune. (pauză) L-am îmbrățișat atunci cu dragoste pentru că, fără să știe, entuziasmul lui tineresc răspundea frământărilor mele de scriitor bătrân. Pentru întâmplarea asta veche îți mulțumesc acum, Emil, după atâția ani. (Pauză) Înțelegeam și eu, că odată cu toate înoirile trebuie să mă înoiesc și eu, dacă vreau să fiu de folos. Și asta e menirea cea mai mare a unui scriitor. N'a fost ușor. Înțelegi, anii, educația mea artistică, cărțile mele. M'am schimbat totuși. Cât? Asta o vor spune oamenii pentru care scriu. Comșa însă, care e tânăr, cedează azi, dă înapoi. Asta nu se poate și nu-l vom lăsa s'o facă. Nu uita, Emil Comșa, propriile tale cuvinte și nu uita că și noi artiștii suntem o armată, avem de dat o luptă mare, suntem ingineri de suflete noi, demne de timpurile pe care le trăim. Această bătălie n'o poate duce fieceare așa cum i se năzare și cum îl împing gusturile și setea de experiențe personale, ci umăr lângă umăr, condei lângă condei, cu lealitate, cu intransigență, cu dragoste. (aprobare la cei din sală; Comșa rămâne cu capul în mâini, frământat, chinuit, apoi o expresie de imposibilitate își face loc pe fața lui)

VARTIC: (abrupt și hotărât) Eu nu sunt de acord cu referatul editurii și cu tovarășii care au vorbit. (Satisfacție și surpriză la Comșa) Nu sunt de acord pentru că ceea ce s'a spus e lipsit de principialitate. (Comșa aprobă din cap) În concluzie, referatul susține că romanul are multe lipsuri ideologice, că zugrăvește realitatea neconvincător, însfârșit, că e o lucrare necorespunzătoare (Pauză. Sentențios) Tovarăși, eu îmi însușesc obiectiile editurii, dar nu și concluziile ei. Romanul nu e numai necorespunzător, e dușmănos. Cu intenție dușmănos, tovarășe Albulescu! (izbește cu pumnul în masă și aruncă părul peste cap. Stupoare la Comșa)

COMȘA: Tovarășe Vartic, dumneata...

NEGULESCU: Comșa, așteaptă. Tovarășe Vartic, să fii atent la cuvintele pe care le folosești.

COMȘA: Asta e culmea, e nemaipomenit!

VARTIC: (scandat) Sunt atent, deaceia repet: dușmănos. (Albulescu îi scrie un bilet lui Negulescu care dă din cap) Mie îmi place să spun lucrurile pe șleau și așa trebuie să le spunem, (pe nerăsuflăte) când știm cu toții că în condițiile actuale internaționale lupta de clasă se ascute și că lupii în piele de oaie strecurați printre noi urlă ca să împiedice mărețea operă de construire a socialismului pe care clasa noastră muncitoare în frunte cu Partidul nostru drag, în cadrul uriașului front al păcii și socialismului...

NEGULESCU: Tovarășe Vartic, treci la subiect, te rog.

VARTIC: Tocmai acesta e subiectul. În actualele condiții despre care am vorbit, ce face cartea lui Comșa? Vine cu intenție, dușmănos, să demobilizeze oamenii și să denatureze mărețea realitate pe care, sub

conducerea Partidului, o construiesc oamenii muncii la noi. Sunt o serie de lucruri pe care referatul editurii nu le-a spus pentru că tovarășii de acolo n'au fost deajuns de vigilenți. Și ar trebui sancționați pentru asta, tov. Jianu. Eu n'o să mă ocup de greșelile mari ale cărții. Dar o să arăt cum se manifestă ele în împrejurări concrete. Iată o seamă de lucruri care nu se întâmplă în viață, dar care sunt semnificative pentru atitudinea lui Comșa. (*răsfoiește manuscrisul*) Muncitorul Gheorghies, membru de partid, o sărută la pagina 26 pe Elena. La pagina 53, același membru de partid îi spune aceleași Elene, care, chipurile, e muncitoare fruntașă: „Aș vrea să culeg stelele care alunecă de pe cer și să-ți fac din ele o salbă” (*Rumoare în sală*) Textual. Stați, nu e tot. La pagina 90, Constantin, secretarul organizației de bază de pe șantier, înjură de ceară. La pagina 153, despre Moș Coroamă, țăran sărac, se spune că are o privire blajină, când se știe bine că astăzi la noi mândra noastră țăranime muncitoare în alianță și sub conducerea clasei muncitoare își făurește cu *dârzenie* o viață nouă, fericită și îmbelșugată. La pag. 160, despre normatorul Ivanovici, ticălos dușman de clasă, autorul scrie că avea nas frumos. La pag. 190, Gheorghies o sărută pentru a doua oară pe Elena și îi spune că atunci când vor avea copii — fără să spună că se vor căsători — vor răsădi straturi de flori în fața casei lor. Dar, vă întreb, tovarăși, unde e aici morala proletară? Batjocorită, călcată în picioare de Comșa! Exemplele s'ar putea înmulți la nesfârșit. În finalul cărții, soarele e asemănat cu un blazon. Soarele nostru scump care face să rodească ogoarele gospodăriilor noastre colective și scaldă în aur mărețele șantiere ale socialismului și păcii e desemnat printr'un termen reacționar care reamintește de negurile sângeroase ale evului-mediu după care tânjește probabil Comșa. Marx și Engels, marii noștri dascăli spuneau în Manifestul Comunist despre societatea feudală... Dar cunoașteți citatul. (*respirând greu și reluând scandat*) Și acum vă întreb, tovarăși, unde se petrec toate lucrurile acestea: muncitori care își pierd vremea cu vorbe de dragoste și visează să răsădească flori, secretari de organizație care înjură (*cu indignare*) de ceară, țărani săraci care au priviri blajine, etc., etc. Acestea se petrec în mândra și scumpa noastră patrie. Măreț și grandios, nestăvilit și năvalnic este elanul clocotitor de muncă eroică, care însuflețește poporul nostru sub conducerea Partidului. Oamenii muncii dela noi n'au vreme de pierdut, așa cum vrea să insinueze Comșa. Și realitatea noastră nu e așa cum o descrie Comșa. Dar ce înseamnă această denaturare a oamenilor și a realității? Înseamnă nu numai că Comșa s'a îndepărtat de această realitate, așa cum a afirmat aici împăciuitoarea tov. Albulescu, dar că o urăște, că-și bate joc intenționat de ea, și ca atare, locul lui e în altă parte, nu aici în mijlocul poporului nostru muncitor care, sub conducerea Partidului, construiește socialismul și apără pacea. Asta am avut de spus (*se așează apoi, face gestul de a se ridica din nou*) Ar mai fi ceva...

NEGULESCU: Ce?

BONTESCU: (*ironic*) Problema colonială.

VARTIC: Da, da, pe plan extern...

NEGULESCU: Ajunge!

COMȘA: (*izbucnind*) Găsesc că e de neîngăduit.

NEGULESCU: Tovarășe Comșa, să păstrăm o disciplină. Așteaptă, să vorbești la sfârșit.

COMȘA: Dar...

BONTESCU: (*sărind*) Cer cuvântul!

NEGULESCU: Dă-mi voie să fac întâi o precizare. Tovarăși, socotesc că cele spuse de tovarășul Vartic sunt o pildă de felul cum nu trebuie să se facă o critică. Aceasta e o critică stângistă, strâmtă și de șicană, care vrând cu orice preț să fie „nemicitoare“, oglindește o atitudine nesănătoasă. Despre Comșa știm cu toții că nu e un dușman, așa cum a afirmat într'un mod de neîngăduit tov. Vartic, urmărind parcă să-l lichideze și ca om și ca scriitor.

VARTIC: Atitudinea mea e justă, deoarece cartea e proastă.

NEGULESCU: Atitudinea d-tale e cel puțin tot atât de greșită pe cât e cartea de greșită. Și a folosi lozinci nu înseamnă totdeauna a fi principal, tovarășe Vartic! Poftim, tovarășe Bontescu.

BONTESCU: (*vorbește cu efecte avocățești*) Ce suntem noi, scriitorii zilelor de azi? Iată întrebarea pe care mi-o puneam în timp ce veneam la sedință. Cu o clipă înainte, gândurile mă duseseră — așa cum mi se întâmplă în fiecare zi — spre cei care sunt mândria noastră, spre stahanoviștii noștri, spre cei care cu îndrăzneală și eroism înfrâng rutina, sparg normele, doboară la pământ ceea ce e vechi și aplică metode de muncă noi, variate și inteligente pentru a da o producție crescută și de bună calitate, pentru a grăbi construirea orânduirii socialiste. Și ca totdeauna când mă gândesc la acești oameni, inima mea, tovarăși, era plină de emoție. Iată cui servște scrisul tău, îmi spuneam cu mândrie. Și deodată am înțeles — ca într'o iluminare — că și noi scriitorii de azi suntem niște stahanoviști ai ideilor, alcătuim pe frontul ideologic un înaintat detașament de onoare. Discuția de azi mi-a întărit această convingere. Există — și aceasta s'a vădit aici — multă rutină, multe prejudecăți și multe normative — iertați-mă, voiam să spun norme învechite, pe care scriitorul de tip nou, ostaș în detașamentul de onoare al oamenilor artei socialiste, trebuie să le înfrunte curajos, aplicând metode noi, variate și inteligente. Eu nu voi analiza cartea lui Comșa. Își are, ca orice lucru omenesc, calitățile și defectele ei. „Errare humanum est“ — spunea înțelepciunea antică. Dar trebuie arătat că ea se caracterizează tocmai prin aceste metode noi, variate și inteligente despre care vorbeam. Și ce obiecții i s'au adus? Tocmai că folosește aceste metode. Deci: jos cu stahanoviștii ideilor, înapoi la normele vechi! Tovarăși, nu eu sunt acela care voi nega importanța conținutului unei cărți. Dar pe noi, ca oameni de artă, ca meșteșugari ai artei, trebuie să ne intereseze, în primul rând, felul în care acest conținut devine artistic. Ca să fii un bun scriitor, condiția primordială e să ai talent, talent și iar talent. Nu vreau să fac polemici dar, cu conștiința unui ostaș cinstit în detașamentul de onoare al oamenilor artei protestez împotriva metodelor de înăbușire a talentului și a creației artistice; protestez împotriva folosirii epitetului de formalism, pentrucă la noi nu se mai face demult formalism; protestez împotriva disprețului pentru tehnica scrisului; protestez împotriva tuturor acestor concepții retrograde care și-au găsit expresia cea mai complectă în critica lui Vartic. Și salut curajul lui Comșa, care este un adevărat meșteșugar al artei. Căci nu putem fi stahanoviști ai ideilor fără cunoașterea perfectă a meseriei, fără introducerea de metode noi, variate și inteligente. Socotesc că romanul lui Comșa trebuie să apară și să se termine cu imixtiunile în munca de creație a artistului. Asta, pentru a merge cu puteri noi pe calea construirii socialismului.

PREDA: Aș vrea să pun o întrebare.

NEGULESCU: Te ascultăm, tovarășe Preda.

PREDA: Vreau să-l întreb pe tovarășul care a vorbit așa de frumos despre stahanoviști, câți stahanoviști cunoaște.

BONTESCU: Nu mi-i aduc aminte pe toți. L-am întâlnit recent pe tovarășul Beiu.

PREDA: Unde?

BONTESCU: La... la o recepție. (*râsete*) Dar am intenția să-l studiez mai îndeaproape și pe el și pe toți cei dela „Oțelul roșu“. E în planul meu de lucru.

PREDA: La ce credeți că se gândește un stahanovist atunci când toarnă o șarjă, strunjește un ax, înfășorit, când lucrează?

BONTESCU: La ce se gândește! Sigur la... la pace... la socialism...

PREDA: Nu, tovarășe, se gândește în primul rând la lucrul pe care-l face, să fie bun, să n'aibă defecte. Și de ce se gândește la asta? Pentru că știe că lucrul pe care-l face trebuie să poată fi folosit. Altfel, degeaba muncește. Aș vrea să-i pun două întrebări și tovarășului Comșa.

BONTESCU: (*printre dinți*) Interogatoriu!

PREDA: Cât a stat tovarășul Comșa pe șantierul dela Ulmi?

COMȘA: N'am făcut contabilitatea. Atâta cât am avut nevoie.

PREDA: Cum crede tovarășul Comșa că ar judeca muncitorii dela Ulmi cartea lui în care până și descrierea unor procese de muncă e greșită?

COMȘA: Pot să fac greșeli, nu sunt tehnician, ci scriitor. Cât despre apreciere (*dă din umeri*), nu știu. Câți oameni, atâtea păreri. Și dumneata cred că ai una personală.

PREDA: Da, am. Tovarăși, din păcate, eu n'am avut prilejul să-i spun tovarășului Comșa ce au însemnat cărțile lui de până acum pentru mine. Și cred că rău am făcut că n'am căutat, eu și alții ca mine acest prilej, pentru că atunci tovarășul Comșa ar fi înțeles mai bine cât ni-e de dragă și de preț munca lui și cât așteptăm dela el. Mie partidul mi-a spus așa: tu vrei să fii — așa cum zicea tovarășul Negulescu — un om nou. Pentru asta te-am ajutat să-ți rupi lanțurile, îți dau pâine să mănânci, școli să înveți, unelte bune să muncești, un scop măreț pentru care să lupți. Și ți-l trimit și pe tov. Negulescu și pe tovarășul Comșa să ți dea și ei un ajutor prin scrisul lor. În „Vânt de miazăzi“, în cărțile tov. Negulescu am simțit ajutorul ăsta. Și Petru și Vlad și Stoica, mi-au devenit prieteni. Mi-am dat seama că gândurile lor sunt și ale mele, că pot și trebuie să gândesc ca ei. Eu acum m'am învățat și cu ajutorul ăsta al tovarășului Comșa, și mi-e sete de el. Dar întind mâna și nu-l mai găsesc. Unde ești, tovarășe Comșa, că deaceia îți spun tovarăș! Mărturisesc cinstit că am citit de două ori „Lumina dela Ulmi“ și n'am înțeles nimic. Mi-am zis: poate e prea adâncă și trebuie să mai învăț ca s'o pricep. Dar vedeți, cartea tovarășului Comșa se petrece la Ulmi și cu sunt pe șantierul ăsta de când s'a dat prima lovitură de târnăcop. Mă uit la carte, mă uit la șantier și nu înțeleg. Este parcă ceva care scamănește, dar nu-i ce știu eu, mi-e străin. Nu-mi recunosc nici tovarășii, nici munca noastră, nici frământările noastre, doar, acolo, niște nume. Asta înseamnă că tovarășul Comșa a văzut Ulmii, cu ochelari strâmbi, de departe, nu de pe pozițiile clasei muncitoare. Unde sunt Ulmii noștri, tovarășe Comșa, acolo? Și ce-ai să faci când au să vină la dumneata și Gondin și Pontîru și Moldoveanu și atâția alții și au să te întrebe ce-ai făcut cu faptele și cu gândurile lor. În cine vrei să se recunoască? În Constantin, un om care numai

secretar de organizație nu-i? Ce face Constantin? Deabia își scoate nasul din birou, spune când și când câte o vorbă de duh și nu face nimic. Așa e Cernea dela Ulmi? Acela e odată om, nu paiată. Pe șantierul din cartea dumitale, totul merge strună. Dar erai acolo mi se pare când la sectorul 4 s'au trimis în loc de 20 de camioane 4 buldozări. Nu ți s'a părut nimic ciudat în treaba asta? Dar la câte te face să te gândești o asemenea întâmplare? Dacă nu te-ai fi dus numai în plimbare pe acolo și te-ai fi apropiat de oameni, și le-ai fi pătruns cugetele și i-ai fi întrebat cu adevărat ce simt și gândesc ei, ce vor, fără doar și poate că ai fi scris un lucru care să le fie și drag și de folos. Așa, cui folosește cartea dumitale? Tare aș vrea să știu, pentru că nouă nu ne e de trebuință, asta ți-o spun deschis. Uite, cu am dela Ulmi niște vesti nu prea îmbucurătoare. Nu pot să le spun aici, nu e locul. Dar ele arată că acolo se duce pe mutește o luptă pe viață și pe moarte între cei ce construiesc Ulmii și cei care vor să-l dărâme. Apoi, dacă ar fi să ne luăm după dumnecata, ar trebui să ne culcăm pe-o urche. Și cine ar trage folos din asta? Sigur că nu noi. La asta te-ai gândit, tovarășe Comșa? Aș vrea să mai spun ceva. Eu nu cred că ne-am adunat aici ca să-i anunțăm tovarășului Comșa că nu vă place cartea lui și gata. Trebuie să-i spunem răspicat că avem nevoie de o alta care să ne fie de folos și s'o iubim. Dar pentru asta, tovarășul Comșa ar trebui, după părerea mea, să-și dea seama că o carte azi e ca și un alt produs de preț. Dacă-l strici, nu strici bunul tău ci bunul socialist. Și încă ceva: tovarășul Comșa trebuie numaidecât să caute cauza greșelii lui. Pentru că eu cred că aici nu e vorba numai despre cartea tovarășului Comșa, ci chiar despre tovarășul Comșa, ca om care are o răspundere față de clasa muncitoare și de partid. Așa socotesc eu că se pune problema.

COMȘA: *(după o pauză, cu o voce obosită și cu o penibilă ironie)* Mai este cineva sau s'a terminat execuția? Tovarășul Negulescu, desigur, va trage concluziile. *(Emoționat)* Ei bine, eu ce să spun? S'au rostit împotriva mea cuvinte grele... Am fost făcut dușman...

NEGULESCU: Nimeni n'a fost de acord cu ieșirea tovarășului Vartic.

COMȘA: În sfârșit... Cuvântul a fost rostit în legătură cu mine. Poate că în adevăr cartea mea să fie proastă. Acesta este punctul dumneavoastră de vedere și aveți tot dreptul să-l spuneți. Poate că în adevăr nu pot, nu știu să scriu și sunt un imbecil nepriceput din moment ce și un începător ca tovarășul Florea mă pune la locul meu. O să mă apuc de altă meserie. *(Ridicând tonul)* Dar de aici și până la a ajunge să se pună la îndoială — așa cum făcea tovarășul Preda — devotamentul și cinstea mea față de regim este o diferență. Asta nu pot să accept. Mă puteți judeca cu mai multă sau mai puțină competență ca scriitor, ca om nu aveți dreptul s'o faceți. Eu mi-am arătat devotamentul și sinceritatea prin fapte, nu prin vorbe. Martorii mei sunt cele 5 volume scrise până acum.

VARTIC: Meritele trecutului nu dau niciun drept.

NEGULESCU: Lăsați, vă rog, fără polemică.

COMȘA: Și dacă în privința omului greșiți, și greșiți, o spun cu conștiința împăcată, mă întreb dacă nu greșiți și în privința cărții.

JIANU: Poate că totuși, cu anumite modificări serioase...

VARTIC: Pe ici, pe colo, prin părțile esențiale!...

COMȘA: Acum să-mi cereți cartea și n'aș mai da-o. În ceea ce privește modi-

ficările, nu le-aş fi acceptat nici altfel. Viziunea unui artist e un tot organic. Eu nu fabric o carte, o nasc.

NEGULESCU: Dar nici nu se pune problema modificărilor.

COMŞA: S'a spus aici că nu cunosc realitatea, că am stat puţin pe şantier.

Dar trebuie odată ca cei care se pretind scriitori — nu-i cer asta tov. Preda — să înţeleagă că lumea pe care o plăsmueşte un artist îşi are rădăcinile, în primul rând, în propriul său suflet, în fantezia sa creatoare. Artistul e un demiurg, nu un fotograf. E uşor de criticat o operă, dar ştiţi cu câtă dragoste, cu câtă pasiune am scris cartea asta, câte nădejdi am pus în ea? Peste un an de muncă trudnică de zi cu zi, de ardere interioară, de dorinţă dezinteresată de a face mai bine, pe care călcaţi ca peste un scuipat. Vreţi să ştiţi părerea mea cinstită? Sunteţi nişte stângişti. V'aţi împuiat capul cu formule de care vă speriaţi singuri. Şi atunci, sigur, veniţi să-mi spuneţi că nu e scrisă de pe poziţiile clasei muncitoare. Dar eu pe ce poziţii mă găsesc, ale burgheziei, apăr interesele fabricantilor şi moşierilor? Asta e calomnie infamă. Cinstea mea şi sinceritatea cu care am scris cartea sunt pentru mine criteriul valabilităţii ei politice, iar faptul că n'o înţelegeţi, înseamnă că refuzaţi să primiţi ceea ce este nou şi revoluţionar în ea, că sunteţi nişte scribi mărginiţi care nu fac deosebirea între un editorial de gazetă şi o operă de artă. Dar toate începuturile sunt grele şi sunt sigur că timpul îmi va da dreptate. Eu cred în cartea mea. Dacă n'aş crede, m'aş spânzura. *(În tot timpul peroraţiei lui Comşa, ceilalţi au dat semne de nedumerire, au schiţat gestul de a l întrerupe. Acum cer cuvântul cu toţii, afară de Preda care-l priveşte concentrat şi gânditor pe Comşa)*

VOCI: Tovarăşul Comşa crede că... Vreau să răspund la cele spuse de Comşa...

E prima dată că aud...

NEGULESCU: Tovarăşi, e inutil să prelungim discuţia în contradictoriu. Ne-am adunat aici pentru a ajunge la o concluzie practică. Şi am ajuns. „Lumina dela Ulmi“ e un exemplu de lucrare nerealistă. Din păcate, tot ce s'a spus aici şi despre oameni care nu sunt tipici şi despre minimalizarea luptei de clasă şi despre extravagantele stilistice, e just. Dar mai este ceva, şi anume ceea ce spunea tovarăşul Preda. Cum a ajuns Comşa să scrie o asemenea carte? Totdeauna l-am considerat cu toţii pe Comşa ca pe un tovarăş devotat şi cinstit. Deaceea Partidul i-a acordat încrederea, l-a ajutat şi l-a crescut. Dar atitudinea lui de azi, felul cum îşi apără cartea, refuzul de a se gândi la cele ce i s'au spus aici — nu mă refer la ieşirea incalificabilă a lui Vartic — ne arată că tovarăşul Comşa e gata să alunece pe o linie primejdioasă. Atitudinea asta nu reprezintă decât culminarea unor lipsuri şi greşeli mai vechi dintre care o parte n'au fost arătate. Felul cum ai înţeles să-ţi scrii cartea, izolându-te ca într'un turn de fildeş, nu ne seamănă nouă. Pe urmă, neglijarea sarcinilor dela Uniune şi îngâmfarea care a ajuns proverbială, sunt alte aspecte ale aceleaşi alunecări. Dar asemenea lucruri nu se ivesc din senin. Adu-ţi aminte, Comşa, de cuvintele spuse de conducătorul Partidului nostru: „Influenţele străine se refugiază cu deosebită uşurinţă în domeniul ideologiei, în literatură, în artă, în ştiinţă“. Noi ştim că nu aperi interesele fabricantilor şi moşierilor, cum spuneai înainte — dar dacă nu-ţi revizuieşti serios, în chip autocritic, atitudinea, s'ar putea să te trezeşti că ai devenit într'o bună zi fără să

vrei, unealta lor. Și atunci cuvintele lui Vartic nu vor mai fi calomnie. Pentru toate cele întâmplate avem și noi partea noastră de vină. N'am fost suficient de combativi, ți-am cocoloșit greșelile și am stat cu mâinile încrucișate în toiul luptei. Căci, tovarăși, cazul lui Comșa nu e izolat. Rătăcirea lui e doar un aspect al formelor noi și subtile pe care le îmbracă lupta de clasă în domeniul ideologic. Intervenția lui Bontescu căruia i-a dat apă la moară Vartic, a arătat că teoriile burgheze liberaliste și cosmopolite încearcă să-și croiască drum în mijlocul nostru. Dar ia spune-mi cinstit, tovarășe Comșa, cine crezi că te iubește mai mult: noi, sau Bontescu și... *(subliniind cuvântul)* prietenii lui.

BONTESCU: Care prieteni? Și pe urmă, tovarăși, m'am gândit bine. Am greșit și îmi fac autocritica. A fost doar o ușurință din partea mea, spiritul meu de pamfletar mi-a jucat festa. Imi fac solemn autocritica.

NEGULESCU: *(dând din umeri)* Comșa, din impasul în care te afli există o singură ieșire. Să lupți cu toată îndârjirea împotriva greșelilor tale și a celor care te sfătuiesc rău. Să știi că ne vom bate și pentru tine. Și prima sarcină a luptei noastre comune trebuie să fie o nouă și adevărată „Lumină dela Ulmi”. *(Mișcare în sală, câțiva seridică de pescaune)*.

COMȘA: *(căutându-și cuvintele)* Aș vrea să mai adaug ceva. O să mă gândesc la cele ce mi-ați spus. Poate în adevăr cartea e prea... Deși nu cred... Nu, nu aveți dreptate... în sfârșit... o să mă gândesc bine. Dar... dar trebuie să mă credeți... *(izbucnind aproape cu disperare)* Sunt un om cinstit!

Cortina

TABLOUL IV

Acasă la Emil Comșa. Acelaș decor ca în primul tablou. Maria așează câteva farfurii cu sandwichuri, pune flori în glastre. Se uită de vreo două ori la ceas.

MARIA: Au trecut două ore de când mi-a telefonat *(se uită din nou la ceas, ridică receptorul și formează un număr)* Cu tovarășul Negulescu. Nu mai e la Uniune? A plecat de mult? Da, mulțumesc. *(închide telefonul, se mai învârteste prin cameră agitată, apoi ia cartea de telefon și căutând)* Col... Com... Costinescu, Cotaș, Coteanu Alice. *(Stă puțin la îndoială, începe să formeze numărul, apoi pune la loc receptorul. Rămâne o clipă așa, se deschide ușa, apare Emil. E îmbătrânit parcă, gârbovit, obosit. Se oprește în prag și se reazimă de ușorul ușii)*

MARIA: Emil!

EMIL: *(obosit)* Ce e? Ce s'a întâmplat? De ce strigi așa?

MARIA: Nu știam ce e cu tine.

EMIL: *(cu un surâs amar)* Foarte bine... Nemaipomenit de bine... Nu te mai uita așa la mine, nu sunt beat.

MARIA: Ce înseamnă vorbele astca, Emil? Unde ai fost, eram îngrijorată.

EMIL: *(se lasă într'un fotoliu)* Asta înseamnă, Maria, că bărbatul tău e cel mai prost măzgălit de hârtie din țara românească și pe deasupra și o canalie.

MARIA: Dar ce sunt copilăriile astea?

EMIL: Da, asta e părerea lui Negulescu, a lui Nedelcu, a prietenului tău, cum îl cheamă, Preda, a... nu mai mi-aduc aminte... În sfârșit, al lui Vartic, principalul și savantul tovarăș Vartic. Dacă nu mă înșel, asta e și părerea ta.

MARIA: De ce mă chinuești? Spune-mi, ce s'a întâmplat? Mi-ai telefonat că mai întârzii, dar eram îngrijorată, nu mai veneai.

EMIL: Nimic. M'am plimbat. *(Pauză)* N'a venit Paul?

MARIA: Să-i telefonez să nu mai vină? Ești obosit. Rămânem noi doi. N'are să se supere.

EMIL: Nu, nu, nu se poate, n'are niciun rost. Trebuie doar să fii sărbătorită, e ziua decorării tale, trebuie să fim veseli, foarte veseli *(vocea i se sugrumă)*.

MARIA: *(luându-i capul în brațe)* Băiatul meu drag, băiatul meu...

EMIL: *(cu o voce în care sunt lacrimi, cu capul ascuns în brațele Mariei)* Dacă ai ști cum au lovit în mine, nu numai în cartea mea, în mine, ca într'un tâlhar, ca într'o fiară. Nu mai pot. Ce le-am făcut? Ce au cu mine?

MARIA: *(legănându-l)* Dragul meu! E un moment greu, o să treacă. Ai să te reculegi. Oamenii ăștia nu te urăsc, îți sunt prieteni, tovarăși... Și eu sunt doar alături. Dă-mi mâna, nu simți?

EMIL: *(desprinzându-se din brațele ei, cu răutate)* Da, alături de ei, știu, nu alături de mine, ticălosul, scribul de duzină. Pleacă, pleacă... Mi-e silă de voi toți!

MARIA: *(încercând să-l atragă din nou spre ea)* Emil, tu vorbești așa?... Hai, liniștește-te, nu fii copil.

EMIL: *(îndepărtându-se)* Copil? Cartea mea cea mai bună călcată în picioare, scuipată, eu făcut dușman, asta-i copilărie? Lasă-mă, simt că nu mai pot, mă sufoc, înțelegi, mă sufoc! *(Se smulge de pe fotoliu trăgându-și gulerul)*

MARIA: *(ridicându-se și ea brusc în picioare)*. Dar termină odată! Ești bărbat sau nu?

EMIL: *(dând înapoi și apoi cu un surâs ironic, penibil)* Nu, sunt un biet artist și un om cinstit, adică o otreapă.

MARIA: Păstrează-ți cumpătul, nu dramatiza.

EMIL: Dramatizez? Ești un cap uscat și plin de cifre, asta ești. Și în loc de inimă ai o mașină de calculat, firește electrică. Te detest.

MARIA: *(îndurerată)* Emil!

EMIL: Lasă-mă. Nu cad eu, n'am nevoie de ajutorul nimănui. Sunt mai tare decât voi toți. Vreți să mă striviți? Ei, n'o să izbutiți! *(pe un ton schimbat, voit calm)* Mă duc puțin în cameră la mine.

MARIA: Să vin și eu? Nici n'ai mâncat, ia ceva. Și să te întinzi puțin. Stau lângă tine. Dă-mi voie să stau.

EMIL: Nu, nu. *(o vede nenorocită, se apropie de ea, o mângâie pe obraz)* O să-mi revin. Înțelegi, m'a durut. *(Se'ndreaptă repede spre ușă)*

MARIA: *(luându-se după el)* Vin și eu, Emil.

EMIL: *(înainte de a închide ușa)* Nu, te rog nu. Am nevoie să fiu singur, singur. *(Inchide ușa. Maria rămâne în picioare lângă ușă, își ia capul în mâini, stă așa o clipă, apoi se scutură)*

MARIA: *(singură)* O să treacă. *(S'aude soneria. Maria își aranjează părul, se duce să deschidă și se întoarce cu Preda)*

Scena II

Maria, Preda

PREDA: Ce face tovarășul Comșa?

MARIA: Vine și el îndată. E alături.

PREDA: Trebuie să fie tare zguduit. Dar o să-i prindă bine. Știu asta pentru că am pățit-o și eu odată. O prostie de tinerețe. M'au judecat grozav to-

varășii. Dar după aceea parcă-mi băgasem capul într'o copcă de ghiață, așa mă simțeam de limpede.

MARIA: S'a întors foarte amărît. Și mai ales, nu știu cum să spun, slab, demoralizat și înrăit. Ce s'a întâmplat?

PREDA: În împrejurările astea trebuie să știi cum să te porți cu omul care a fost criticat. Unii văd deîndată deslușit greșeala pe care au făcut-o și o smulg din ei ca pe o buruiană rea. Pe oamenii de felul ăsta cu cât îi scuturi mai sdravăn, cu atât îi ajuți mai mult. Alții rămân ca bolnavi. O bucată de vreme, trebuie să-i lecuești pe încetul, cu grijă, cu răbdare.

MARIA: (*preocupată*) Da, desigur. Dar cum s'a desfășurat ședința? Nu știu nimic.

PREDA: Îți povestesc îndată, tovarășă Comșa (*surâzând*). Nu bat câmpii. Dumneata ești o fire aspră și mândră. Mie îmi plac oamenii ca dumneata. Alții însă au poate nevoie de mai multă blândețe.

MARIA: Crezi? Trebuie să fii aspru cu lucrurile și oamenii pe care îi iubești. Dar nu sunt, n'am fost deajuns.

PREDA: Poate. Am vrut să-ți dau un sfat. S'ar putea să greșesc. La drept vorbind, după felul cum s'a purtat azi, tovarășul Comșa merită asprime, și încă multă. La discuție s'a spus că romanul e nerealist și lipsit de spirit partinic.

MARIA: Toți au fost de părere asta?

PREDA: Toți, afară de unul Bontescu, mi se pare.

MARIA: Nu mă miră. Și Emil ce-a răspuns?

PREDA: Aici e partea rea. A respins dela început tot ce i s'a spus, fără să vrea să se gândească măcar.

MARIA: Nu înțeleg ce e în capul lui.

PREDA: Eu cred că pricep. Își spune: Dacă eu sunt cinstit și devotat clasei muncitoare și Partidului, atunci și ceace fac eu trebuie să fie cinstit și de folos. Deci cartea mea e bună și ei sunt niște proști. Dar...

MARIA: Dar?

PREDA: Mai întâi, nu putem fi toți niște proști. Am simțit cu toții și a simțit-o și Vartic, deși a dat în gropi când a vrut s'o spună, că scrierea asta e străină de noi, e burgheză.

MARIA: Dar intențiile lui Emil sunt sigur cinstite. Pot să jur pentru lucrul ăsta.

PREDA: Sigur că da, tovarășă Comșa, dar tocmai asta îi aruncă praf în ochi. E convins de dreptatea lui. Însă o asemenea greșală gravă în meserie nu poate să nu fie legată și de o greșală politică mai concretă în viața de toate zilele.

MARIA: Vrei să spui că Emil e un...

PREDA: (*apucându-i mâna*) Nici să nu rostești cuvântul ăsta. Vreau să spun că e nevoie de multă băgare de seamă.

MARIA: Dacă ai ști câte nopți nedormite m'am chinuit cu gândul ăsta! Trebuie trezit cât mai e timp.

PREDA: Asta e. Dar trebuie să știi cum s'o faci. Aici dumneata poți să fii mai de folos decât alții. Și nu știu cum se încurcă lucrurile, parcă e un făcut.

MARIA: Ce încurcătură s'a ivit?

PREDA: Am fost chemat la minister azi după masă. Mi s'a dat conducerea atelierelor centrale dela Ulmi. Plec zilele astea.

MARIA: (*impresionată și bucuroasă*) Dumitale? E o sarcină de mare ră-

pundere, dar sunt convinsă că ai s'o duci bine la capăt. Felicitările mele, tovarăse Preda.

PREDA: Mulțumesc. M'am speriat și eu puțin, însă mi-am zis că dacă Partidul are încredere în mine, trebuie să am și eu. Dar mai este ceva.

MARIA: Ce?

PREDA: Hm, trebuie să pleci și dumneata ca inginer șef.

MARIA: Să plec acum?

PREDA: Tocmai la asta m'am gândit și eu. E greu să pleci într'o asemenea împrejurare. O să te cheme mâine.

MARIA: Dar dece zorul ăsta? Și acolo e Baziliade.

PREDA: Lucrurile nu merg cum trebuie. Organizația de partid de acolo a cerut să fie trimiși alți oameni la ateliere. Deocamdată ar fi vorba numai să-l dublezi pe Baziliade.

MARIA: E un inginer capabil și energic.

PREDA: Știu, și muncește douăzeci de ore din douăzeci și patru, dar sunt acolo niște încurcături pe care numai un om priceput și dibaci poate să le pună la cale. În toată țesătura asta încălcită rolul lui nu-i prea limpede.

MARIA: Ți-a spus tovarășul ministru că-l bănuiește pe Baziliade?

PREDA: A spus numai că trebuie să fim mai atenți față de activitatea lui, la nevoie să fie mutat sau dacă nu e cazul, ajutat.

MARIA: Dar ce se întâmplă de fapt acolo?

PREDA: De două luni pe șantierele 4 și 5 planul nu poate fi îndeplinit din cauza utilajului, și oamenii se plâng că nu au condiții bune de muncă.

MARIA: Și crezi că Baziliade...

PREDA: Eu nu cred încă nimic, mă gândesc doar. Poate că deficiențele să fie locale, ale șantierelor. Dar poți să fii sigură, tovarășă Comșa, că pe dușmani am să-i sfâșii cu dinții. Pun eu mâna pe ei. Știi cât țineam la motocompresorul nostru! Acum mi se pare un fleac pe lângă șantierul dela Ulmi. *(cu o dorință irezistibilă)* Vreau să văd aprinse luminile dela Ulmi.

MARIA: Peste doi ani, toată Valea Asprei o să strălucească noaptea ca o cale a laptelui pământeană. *(se plimbă prin cameră, se oprește la fereastră, cu spatele spre Preda. Gînlitoare și tristă)* Lumina dela Ulmi... *(oftează)* Am aflat că tunelul a fost terminat.

PREDA: Și termocentrala e gata zilele astea.

MARIA: S'au început lucrările și la baraj?

PREDA: În trei schimburi. Zi și noapte, fără încetare.

MARIA: *(cu jind)* Trebuie să fie acolo un clocot! Dumneata m'ai cerut pe mine?

PREDA: Nu. Așa e hotărît. *(pauză)* Imi dau seama ce greu trebuie să-ți vie. *(cu o izbucnire)* Dar tare e nevoie de dumneata acolo! Și tovarășul Comșa e doar un bărbat. O să se desmeticească acum. N'are nevoie de dădacă.

MARIA: *(surâzînd trist)* Nu vezi că te contrazici? Nu-i chiar așa. Emil e îngrozitor de încăpățânat și orgolios. E convins, așa cum spuneai, că dreptatea e de partea lui. Nu știu unde o să se oprească. Vorbeai înainte de blândețe. Crezi că era nevoie, că n'am încercat în toate felurile? Boala lui e mai rea, mă îngrijorează. E bărbatul meu și răspund de el.

PREDA: Da, e o datorie mare... Ce noroc are să aibă un om ca dumneata alături!

MARIA: *(după o ezitare)*: Și pe urmă nu uita... îl iubesc... și sufăr și pentru mine. Mi-e greu să vorbesc despre lucrurile astea... *(cu o voce surdă)*. Spuneai odată că trebuie să fiu foarte fericită. Dacă ai ști ce înseamnă, ce a însemnat Emil pentru mine, cât de frumoasă a fost dragostea noastră, ai pricepe cât sufăr acum. Sunt lucruri pe care dacă le pierzi în viață, pierzi parcă și o jumătate din tine. Și poate sunt pe punctul de a le pierde.

PREDA: *(cu o notă de tristețe)* Trebuia să mă gândesc și la asta.

MARIA: Crezi că eu nu vreau să văd Valea Asprei luminată? Dar aş putea oare uita vreodată că nu mai am brațul lui Emil în jurul umerilor?... și surâsul lui... până și răsfăturile lui... Și mâinile lui mari, deștepte și frumoase ținând tocul. Și ce caraghios e dimineața când se trezește cu şuvița aceea de păr căzută pe ochi. *(cu intensitate, uitând parcă de prezența lui Preda)* E toată tinerețea mea!

PREDA: *(ridicându-se turburat)* Pricep, știu că poți iubi pe cineva chiar pentru nimicurile din ființa lui. *(ferm)* Tovarășă Comșa, trebuie să fii tare, se va îndrepta totul.

MARIA: Nădăjduesc. Să lăsăm asta. *(se duce din nou la fereastră și vorbește fără să se întoarcă)* Când spuneai că ar trebui să plec?

PREDA: Peste vreo două zile.

MARIA: Așa de repede?

PREDA: Ce părere ai de inginerul Bașotă?

MARIA: E bun. De ce?

PREDA: Intrebam. Poate s'ar putea să-ți amâni câteva zile plecarea. Și Bașotă să te înlocuiască.

MARIA: *(pauză, se întoarce)* Nu e nevoie. Vin.

PREDA: Dar...

MARIA: Mi-e greu să plec acum. Dar credeai c'o să dau înapoi? Cunoșc mai bine decât oricine situația dela ateliere. Am lucrat acolo. N'avea nicio grijă, poți să te bizui pe mine. Lui Emil îi voi scrie des, în fiecare zi. Și o să mă reped din când în când.

PREDA: Tovarășă Comșa, dar poate vom izbuti să aranjăm într'un fel.

MARIA: Există, tovarășe Preda, un singur fel de a aranja lucrurile, și dumneata o știi tot așa de bine ca și mine. Să mergi drept înainte, să-ți faci datoria.

PREDA: *(pauză)* Ce frumoase sunt florile astea! *(se aude soneria)*

MARIA: Trebuie să fie Paul. O clipă.

Scena III

Acceași, Negulescu, apoi Emil

PAUL: Bună ziua, tovarășe Preda. Dar Emil nu-i acasă?

MARIA: Ba da, e la el în cameră. Trebuie să vină. Stai, Paul.

PAUL: Și-a băgat mințile în cap? A avut astăzi o reacție la care nu m'aș fi așteptat. Sper că și-a dat seama cât a greșit.

MARIA: Ar trebui să-i mai vorbești și tu, mai ales în zilele care vor urma.

PAUL: De ce „mai ales“?

MARIA: Pentru că eu plec

PAUL: *(speriat)* Pleci, unde, ce vrei să spui?

MARIA: Nu, nu te speria. Plec la Ulmi. Și aş vrea să știu că ești lângă el.

PAUL: Sigur, mai poate fi vorba? Și pe urmă, cred că exagerezi. Emil era convins că a scris o carte mare și acum firește, îl doare. De altfel,

erau în ea pagini splendide. Dar o să se limpezească. E un scriitor de tip nou, nu un artist de salon. Ce spui, tovarășe Preda?

PREDA: Că trebuie ajutat.

PAUL: Fără îndoială. Dacă e frământat însă, e semn bun.

MARIA: Nu e numai frământat.

PAUL: Dar?

MARIA: Ai să-l vezi. Cred că nu sunteți grăbiți. O să-i facă bine tovarășia voastră.

NEGULESCU: Stau până mă dai afară.

PREDA: Mai am două ceasuri libere.

MARIA: Atunci e bine. Luăm ceaiul, stăm de vorbă, ascultăm puțină muzică. Am împrumutat anume niște plăci: Bach. Lui Emil îi place.

NEGULESCU: Minunat.

(Ușa se deschide, intră Emil. E tot palid, slăbit parcă, dar are pe figură o expresie de încăpățănare).

EMIL: Bună ziua. *(mirat)* A, și tovarășul Preda?

MARIA: N'am fost decorați împreună? Era firesc să fie cu noi.

EMIL: Sigur, sigur, mă bucur.

PAUL: Ce faci, victimă nefericită? *(Emil dă din umeri)*

EMIL: Continuăm ședința de azi dimineață?

PAUL: Crezi c'ar fi rău? Sigur, artiști mai mari ca tine au putut în împrejurări asemănătoare să se gândească că ceilalți au poate dreptate și că ei sunt cei care greșesc. Tu, nu!

EMIL: Mi-am făcut și eu autocritica. Am recunoscut, sau dacă n'am recunoscut atunci, recunosc acum, că romanul e prost, formalist, decadent, cosmopolit, etc. etc. Ce mai vreți? Mi-ați deschis ochii. Vă mulțumesc.

PAUL: Vorbești cu venin și nu ești deloc convins de greșala ta. Dimpotrivă.

EMIL: Sunt așa de convins că mă las de scris. Eu n'am talentul acelora la care te gândești tu, ca să-mi permit să continui. Nu pot să fac lucruri bune, atunci mai bine să renunț decât să mângălesc hârtia.

MARIA: Dar cine ți-a spus că nu poți să faci lucruri bune?

PAUL: Ești necinstit, denaturezi.

EMIL: Pentru asta ai venit în casă la mine, ca să-mi spui că sunt necinstit?

PAUL: Bine, Emil, dar știi foarte bine că nimeni n'a precupețit niciodată laudele pentru celelalte cărți ale tale.

EMIL: Probabil că nu mai pot scrie așa, că m'am secătuit. Acum eram convins c'am scris o carte bună, am muncit ca un salahor la ea și a ieșit un lucru prost. Mi-a rămas atâta minte încât să trag o concluzie: să mă las de o meserie în care nu mă pricep. Și să las calea liberă unui Vartic și altora. N'ai nevoie de un strungar, tovarășe Preda?

PREDA: Și la strung pot fi rebuturi.

EMIL: Ei bine, o să muncesc cu lopata.

PAUL: Uneori ești îngrozitor de prost.

EMIL: Mulțumesc. Mai aveți de adăugat ceva?

PAUL: Tu recunoști sau nu, măi omule, că ai scris o carte nerealistă?

EMIL: Nu recunosc și atunci înseamnă că nu știu să scriu. Vă rog, să schimbăm subiectul discuției *(cu ironie)*. Ne-am adunat aici pentru o sărbătorire, dacă nu mă înșel. *(Tăcere penibilă. Paul se plimbă agitat prin cameră; Maria stă cu ochii ficși; Preda și-aprinde o țigară)* A, să te întreb ceva: de ce n'a apărut luna trecută scrisoarea mea de protest în legătură cu Vretos? Eram pus la index de pe atunci?]

PAUL: Nu ți-am spus? Știi că țineam să-ți vorbesc în mod special. Da, mi-aduc aminte, am plecat tocmai atunci din București. N'a apărut, fiindcă făceai și acolo literatură foarte erudită, e adevărat, dar nu de asta era nevoie. Suna fals, Emil.

MARIA: Ți-am spus și eu că de asta n'a apărut.

PAUL: Nu lipsea nici Icar, nici Tesseu, toată mitologia. Scriai despre Vreptos ca și cum ar fi trăit acum câteva mii de ani.

EMIL: (*ironic*) Nepartinic.

PAUL: Da, nepartinic.

(*Emil ridică din umeri. S'aude soneria*)

MARIA: Cine poate să fie? Nu mai așteptăm pe nimeni.

EMIL: (*stânjenit*) A, nu ți-am spus? Azi dimineată, înainte de a mă duce la Uniune, i-am telefonat Alice-i să vie și ea. Am fost de atâtea ori în casa ei, trebuia să vă cunoașteți odată. Și cum azi credeam că se va hotărî și publicarea romanului meu... (*iese să deschidă*)

PAUL: Cine e?

MARIA: Ai s'o cunoști. Pare-se, o „doamnă“.

PAUL: (*cu un aer nemulțumit*) Ihm.

Scena IV

Aceiași și Alice (care intră cu multă desinvoltură. E foarte elegantă și numai surâsuri).

EMIL: Nevastă-mea.

ALICE: (*caldă*) Pentru mine nu sunteți o cunoștință nouă, Doamnă. Comșa mi-a vorbit de-atâtea ori despre dumneavoastră și în niște termeni care v'ar face să roșiți de modestie. Felicitările mele pentru înalta dinstincție primită azi.

MARIA: Mulțumesc.

COMȘA: Pe tovarășul Negulescu îl cunoașteți?

ALICE: (*cochetă*) Odată l-am cunoscut la o conferință. Dar eu sunt o persoană atât de obscură încât tovarășul Negulescu m'a uitat. Probabil că de aceea nu mă mai salută.

PAUL: (*morocănos*) Sunt distrat.

ALICE: Cu treburile copleșitoare pe care le aveți, sunteți scuzabil.

MARIA: Tovarășul Preda.

ALICE: (*măsurându-l fulgerător și scuturându-i apoi mâna, bărbătește*) Noroc!

PREDA: Bună ziua.

EMIL: Decorat și el cu Ordinul Muncii. A lucrat cu Maria la noul compresor.

ALICE: A, dar ce constelație de oameni iluștri! (*puțin nedumerită*) Sunteți inginer?

PREDA: Nu, strungar.

ALICE: (*revenindu-și repede*) Da, extraordinar. Ca un erou de roman.

PREDA: N'am nimic dintr'un erou de roman.

ALICE: Prea multă modestie. Cu ochii ăștia pătrunzători, cu mâinile astea puternice și cu Ordinul Muncii pe piept, adevărată figură de om nou. Ca în filmele sovietice. (*se așează alături, apoi după ce s'a uitat prin cameră*) Dar ce drăguț sunteți instalați.

MARIA: E camera noastră de lucru.

ALICE: Văd. (*arătând cele două mese de lucru*) Echerul și pana. Spiritul

constructiv și poezia. Ideală însoțire. Ca și menajul dumneavoastră. E o adevărată plăcere să vă privească cineva. Mai ales când acei cineva cunoaște asprimea singurătății.

NEGULESCU: E vorba tot despre un erou de roman?

ALICE: Ha, ha, ha, ești rău, tovarășe Negulescu. Dar nu mi-ai spus, Comșa, ce-ai făcut dimineața. Cred că pot să te felicit. Și dumneata ești sărbătorit azi.

EMIL: Da, pentru o cădere. Cartea nu va apărea.

ALICE: Cum?

EMIL: A fost găsită proastă. În unanimitate.

ALICE: Glumești? Dar tema e extrem de interesantă. Una din temele mari și nobile ale zilelor noastre. (*Surprinde privirea fixă a lui Negulescu*) E drept că ai tratat-o poate prea rafinat și subtil, mai mult în virtuos decât în realist. Un realism epurat.

EMIL: Când ai venit, tocmai rugasem și pe ceilalți să nu mai discutăm chestiunea asta.

ALICE: Imi pare rău. Credeam... (*se lasă o tăcere grea și lungă*).

NEGULESCU: (*către Alice, arătându-l pe Comșa*) Vă cunoașteți de mult?

ALICE: De pe vremea când abia începuse să scrie. După ani de zile ne-am întâlnit din nou și Comșa a acceptat să devină prietenul meu. Ii datorez foarte mult. Mi-a deschis orizonturi pe care le-aș fi găsit cu greu singură.

NEGULESCU: Ihm.

PREDA: (*brusc*) Eu am plecat. (*se ridică*).

MARIA: Nu vrei să iei un ceai? (*își mută privirea dela Preda la Alice și înțelege*). Bine.

PREDA: (*către Alice, fără să-i dea mâna*) Bună ziua.

ALICE: Ce păcat că pleci. Aș fi avut atâtea întrebări să-ți pun.

PREDA: (*întorcându-i spatele*) Noroc, tovarășe Negulescu. Atunci îți ții promisiunea de azi dimineață. Te-așteptăm la Ulmi. Noroc, tovarășe Comșa (*scuturându-i puternic mâna*) Și mai ales pe dumneata te așteptăm. Ne ești dator o carte, nu uita. Suntem acolo cinci mii de oameni și pe alte șantiere alte zeci de mii care avem nevoie de cartea asta.

EMIL: Vom vedea.

MARIA: Te conduc.

(*Ies. Negulescu răsfoește, într'un colț, o carte*).

ALICE: (*o clipă, își mototolește enervată batista, apoi încet către Comșa*) Ești descurajat?

EMIL: E puțin spus. Uneori am impresia că nu mai știu ce e cu mine. Imi vine să înnebunesc.

ALICE: Ești slab, atunci când ar trebui să fii tare. Nu-ți ții promisiunea.

EMIL: Lucrurile sunt mai complicate decât crezi. Se îndoesc și de cinstea mea.

ALICE: Trebuia să te aștepti la orice. Te-am avertizat. Dar un artist nu e mare decât prin credința absolută pe care o are în arta lui.

EMIL: Tocmai asta mă frământă. Nici nu mai știu dacă am făcut un lucru valabil.

ALICE: Ai scris o carte excepțională. O operă îndrăzneată. Nu te pleca. Nu te da înfrânt. Artă cere sacrificii.

EMIL: Dacă ai știi ce bine îmi fac cuvintele dumitale! Mi-e frică se nu pierd încrederea în mine.

ALICE: Nu ai dreptul s'o faci. Ești un artist adevărat, în care toți lovesc

din invidie, nu uita asta. Increderea pe care o am eu în dumneata nu-ți ajută la nimic?

EMIL: Ba da, mult, îți mulțumesc.

(*Intră Maria*).

ALICE: (*perfidă, sub un aer bonom*) Ce interesant e „prietenul” dumitale, doamnă Comșa. E chiar simplu muncitor?

MARIA: (*cu ironie*) Da, un simplu stahanovist.

ALICE: Extraordinar de interesant. Un stahanovist? (*E vizibil stânjenită*)

NEGULESCU: Trebuie să plec și eu, Maria.

MARIA: Mai vii pe aici. Mi-ai făgăduit.

NEGULESCU: Sigur. Și ne mai vedem noi, de altfel. (*Se înclină către Alice, rece*). Bună ziua. (*către Emil*) Cred că până mâine ai să te mai gândești. Trebuie să te pui repede pe scris.

EMIL: Glumești!

NEGULESCU: Asta e ca și cum i-aș spune unui soldat: Trebuie să lupți împotriva dușmanului și el mi-ar răspunde: glumești! Arma ta e scrisul, n'o poți arunca.

EMIL: Nu mai îmi vorbi de scris. Mi-e silă. Cel puțin o bucată de vreme...

PAUL: Las'că te scuturăm noi de silă. La revedere, pe mâine.

(*Emil îl conduce pe Paul*).

ALICE: (*căutând subiect de conversație*) Ce trist!

MARIA: (*care o studiază cu o nemărturisită curiozitate feminină pe Alice*)
Ce anume?

ALICE: Întâmplarea cu romanul lui Comșa.

MARIA: Orice om poate greși. Trist ar fi dacă nu și-ar da seama. Nu poate fi cazul la Emil.

ALICE: Da sigur, m'am exprimat greșit.

(*Tăcere stânjenită, Alice își mușcă buzele, își mototoleşte nervos bătăista. Intră Emil*).

EMIL.: Nu ți-am oferit o după masă prea veselă.

ALICE: O dece, mi-a făcut multă plăcere să vin. De atâta timp căutam prilejul s'o cunosc pe doamna. Și aveți un interior atât de plăcut, de optimist. Sper că acum o să ne vedem mai des... (*Maria tace*) Dar trebuie să plec, iertați-mă. Mai am o vizită de făcut.

EMIL: Dece nu mai stai puțin?

ALICE: Imposibil, dragul meu. Imi pare foarte rău. La revedere, doamnă. La revedere, Comșa.

MARIA: La revedere.

ALICE: (*din ușă, privind insistent înapoi*) Ce interior delicios. (*Alice iese, urmată de Comșa. Maria, rămasă singură, are din nou acelaș gest: își ia capul în mâini.*)

MARIA: Trebuie să fiu calmă, calmă și înțeleaptă. Unde mi-e capul?

EMIL: (*intrând*) Ei, sper că ești satisfăcută. Bine că n'ai luat-o, că n'ați luat-o de umeri s'o dați afară. Era totuși musafirul meu! Puteați să țineți seama de asta. Și tu să nu te mai porți ca o femeiușcă geloasă.

MARIA: Emil!

EMIL: De nu știu câte ori am auzit astăzi apelurile astea patetice. Emil, Emil. Ce vrei?

MARIA: Să te liniștești. Să stăm de vorbă. N'o să avem prea mult timp. Poimâine plec la Ulmi.

EMIL: (*numai cu mirare*) Da?

MARIA: Vii și tu?

EMIL: Eu? Ce să fac acolo?

MARIA: Să scrii. Dacă nu ți-ai fi făcut cartea din birou nu ajungeai aici. Și dacă ai fi trăit între alți oameni.

EMIL: (*ironic*) Sigur, aș fi descoperit acolo drame emoționante în gazeta de perete. Am spus că nu mai am de gând să scriu, cel puțin o bucată de vreme.

MARIA: Ascultă, Emil, mi s'a întâmplat și mie odată să greșesc un procet. Lucrasem la el luni de zile. Cât de nenorocită eram! Și cum mă încurajai! L-am luat dela început.

EMIL: Aici nu e vorba numai de muncă brută. Am pus ceva mai mult în cartea asta. Și eu n'am greșit-o.

MARIA: Prin urmare te încăpățânezi să nu recunoști?

EMIL: Nu e încăpățănare. E conștiința artistică. Dar asta e un lucru pe care voi nu puteți să-l înțelegeți, cu care nu aveți nimic comun. Până și Preda a ajuns critic literar.

MARIA: Nu a venit la discuția de azi în calitate de critic, ci de om care cunoaște faptele și oamenii.

EMIL: A, sigur, bănuiam eu că trebuie să fii amestecată și tu în apariția lui Preda dela Uniune. A fost un adevărat complot.

MARIA: Ce vrei să spui?

EMIL: Că v'ați coalizat cu toții în numele incompetenței, invidiei și geloziei, ca să-mi dați la cap.

MARIA: (*face gestul de a se ridica de pe scaun, apoi se stăpânește*) Asta e concluzia ta după cele petrecute azi?

EMIL: Da. Ați luat cu toții în brațe referatul acela idiot al editurii și-l repetați ca niște papagali. Că din cauza lipsei de realism, a formalismului, a cosmopolitismului, nu se vede acțiunea Partidului, eroii pozitivi sunt niște marionete, lupta de clasă e estompată, etc. etc.. Dar dacă am prezentat lucrurile mai subtil, de pe o poziție estetică mai înaltă, la distanță artistică, nu mai pricepeți nimic. Literatură agramată, asta vreți.

MARIA: (*indignată, nevenindu-i parcă să creadă că a înțeles bine*) Partidul, cititorii de azi, cer literatură agramată? Tu spui asta? Tu care te numești scriitor al clasei muncitoare?

EMIL: (*tulburat*) Nu, n'am vrut... N'am vorbit de Partid și de cititori. Am vorbit de voi, de exagerările voastre.

MARIA: Știi ce mi-a spus Preda când a plecat? Dacă tovarășul Comșa ar deschide ochii și s'ar uita bine la oamenii pe care îi întâlnește, dușmanul de clasă din cartea lui n'ar mai avea puf în loc de ghiare și nu i-ar mai arde să scrie despre ei cu floricele, parcă i-ar privi din lună.

EMIL: Era o aluzie la Alice?

MARIA: Nu o aluzie, o referire directă.

EMIL: Și tu ai tolerat? Cum își îngăduie? Ce, am ajuns să-mi controleze Preda relațiile mele? Cu ce drept?

MARIA: Cu dreptul unui tovarăș față de alt tovarăș care a greșit. O frecvențe pe femeia asta de luni de zile și nu ești în stare să vezi pe cine ai în față. N'ai văzut cum au plecat și Paul și el, parc'ar fi dat de-o viperă? Emil! Nu-ți dai seama unde te pot duce asemenea relații!? Vrei să ajungi un intelectual mic burghez, slab și laș, un filistin?

EMIL: Maria!

MARIA: (*înfierbântându-se*) Da, asta poți ajunge. Și mi-ar fi rușine pentru tine, pentru mine, pentru toți cei care cred că ești un om adevărat, care au pus nădejde în tine. Vrei să fii un hoț de încredere?

EMIL: Toate astea vin dela muncitorul ăla pe care l-ai adus azi în casă să facă pe cenzorul. Și nu-ți permit să vorbești...

MARIA: (*violentă*) Muncitorul ăla... Nu permiți? Dece, pentrucă te socotești un mare talent neînțeleș? Dar talentul nu face doi bani dacă-i fățarnic și înșeală.

EMIL: (*a rămas cu capul în mâini, apoi cu o voce surdă*) Mai ai să-mi spui ceva?

MARIA: (*cu o voce calmă, dar tăioasă, aspră*) Da. Iți cer să renunți la toate relațiile tale primejdioase și în primul rând la această Alice. Definitiv, fără șovăială. Să te gândești la greșeala pe care ai făcut-o cu „Lumina dela Ulmi“. Știu că e greu și dureros, te înțeleg, și sunt în încercarea asta mult mai aproape de tine decât poți să-ți închipui. Dar trebuie să privești lucrurile în față, bărbătește. Iți mai cer să devii omul de odinioară. Pentrucă greșelile tale artistice nu pot fi despărțite de greșelile tale ca om. (*pauză*) Asta e tot.

EMIL: (*iși descoperă fața, se ridică încet, o privește drept în ochi și cu o voce stinsă, deși reținută*) Te urăsc! (*se îndreaptă încet spre ușă*).

MARIA: (*s'a dat puțin înapoi și și-a dus mâna la obraz, ca și cum ar fi fost palmuită, apoi stăpânită, pe tonul de mai înainte*) Atunci.. (*vocea i se stinge*) Atunci eu... eu... (*Emil se oprește o clipă fără să se întoarcă*)

EMIL: Există o soluție. Trebuie să ne gândim din timp la ea: să ne despărțim! (*deschide violent ușa și o isbește în urma lui*).

MARIA: (*rămâne nemișcată o bucată de vreme. Se duce cu mișcări automate la telefon, îl închide. Pune farfuriile cu sandwichurile neatînse pe tavă, stinge lampa de pe birou, apoi îndreptându-se cu tava în mână spre ușă se oprește în mijlocul camerei, copleșită de o îngrozitoare durere lăuntrică, se lasă pe scaun, duce mâna la inimă și șoptește uluită, îndurerată, întrebătoare*) Să ne despărțim?

Cortina

ACTUL III

TABLOUL V

O cameră mansardată, foarte simplu mobilată, fără însă să fie mizeră. Un pat, o masă simplă de lucru, un șifonier, un covor banal. O valiză și multe cărți așezate în neorânduială, într'un colț, indică provizoratul)

EMIL: (*scrie cu febră, apoi se oprește să se gândească. Ia mașinal de pe masă un echer, se uită la el cu un surâs trist*) Niciodată n'ai să te desveți să-ți muști ca o școlăriță creioanele și liniile (*cuprins de amărăciune*) Doamne, doamne, de ce am ajuns aici, Maria? (*scrie din nou, încercând parcă să se cufunde cu orice preț în lucru. Bătăi în ușă*).
Intră!

NIȚESCU: Bună ziua!

EMIL: A, domnul Nițescu. Ați nimerit greu?

NIȚESCU: Nu, ușa de jos era deschisă.

EMIL (*împacientat*) Ei, l-ați citit?

NIȚESCU: Da.

EMIL: Și?

NIȚESCU: Pot să stau să respir puțin? (*Pune manuscrisul romanului pe masă*).

EMIL: Scuzați-mă! Poftim! (*ii dă un scaun*).

NIȚESCU: (*uitându-se prin odaie*) Dincolo aveți multe camere?

EMIL: Trei. Și părerea dumneavoastră?

NIȚESCU: Și instalație de gaze?

EMIL: Da.

NIȚESCU: Și foarte central, mi se pare. Ce e drept, e drept, regimul are grijă de dumneavoastră. Casa aceea v'a dat-o ministerul.

EMIL: (*enervat*) Da, sigur.

NIȚESCU: Romanul e foarte interesant.

EMIL: Mi-o spuneți cu sinceritate?

NIȚESCU: Uite, domnule Comșa, pentru motive justificate sau nu, cum vrei să crezi, dar numai eu știu cât am suferit, regimul mă consideră cum să spun, indezirabil în literatură. Nu vreau să arunc cu piatra în nimeni, deși Negulescu poartă o mare vină în această nedreptate. În sfârșit! Așa dar n'am niciun interes să te laud. Ai scris un lucru deosebit.

EMIL: Prin urmare v'a plăcut.

NIȚESCU: Mai mult, m'a interesat. Ca să vezi că teoria caracterului de clasă a literaturii e discutabilă. Eu, am ce e drept, rezerve în privința subiectului. Nu că asemenea subiecte, construirea unui mare șantier, n'ar putea face obiectul unei lucrări onorabile, unui roman de acțiune în genul celor de aventuri sau polițiste. Știi că există și romane polițiste bune.

EMIL: E o glumă nereușită.

NIȚESCU: Dă-mi voie. Mi-ai cerut să vorbesc deschis.

EMIL: Da, bine.

NIȚESCU: Ori, cu un asemenea subiect ingrât, dumneata ai izbutit să faci operă de artă. Drept să-ți spun, nu mă așteptam.

EMIL: Imi pare bine.

NIȚESCU: Ceeace-ai făcut dumneata aduce aminte ca factură, ca tehnică și de Huxley și de Proust și de Joyce, dar totul turnat într'o formă personală. Și pe urmă, deși cu teză politică, romanul nu pune problemele în mod plictisitor; de o parte eroi comuniști neînfricați, de altă chiaburi și foști exploataitori, care deabia așteaptă să ucidă. Dar lucrurile nu se petrec așa în realitate. Și dumneata ai avut curajul să lași lupta de clasă pe planul doi.

EMIL: Nu era în intenția mea.

NIȚESCU: Poate. Dar din moment ce joci artă adevărată, lupta de clasă trebuie, vrând-nevrând, să rămână pe un plan secundar. Nu e artistică.

EMIL: E stupid! În atâtea cărți mari...

NIȚESCU: Știu, știu ce vrei să spui. Deși s'ar putea discuta. În sfârșit, fapt cert este că dumneata ai scris o carte de reală valoare artistică, așa cum nu se prea scriu la noi. Asta e părerea mea.

EMIL: Deci v'a plăcut. Am atâta nevoie de certitudine... (*cu autoironie*) că am ajuns s'o caut pretulindeni.

NIȚESCU: Dacă experiența mea de treizeci de ani de critică literară are vreo valoare, atunci poți fi sigur. E un lucru excelent.

EMIL: Am muncit mult la el.

NIȚESCU: Se cunoaște. *(cu timiditate)* Domnule Comșa... În altă ordine de idei... Aș vrea... mi-e foarte rușine să abordez problema asta... dar dumneata, un artist... trebuie să înțelegi. Sunt un om bătrân, un biet cărturar care nu se mai gândește decât la moarte. O duc tare greu. Dumneata ești un artist, un intelectual ca și mine. Există o solidaritate a noastră, orice-ai spune. Nu poți să mă ajuți cu ceva?

EMIL: *(stânjenit)* Nu prea am nici eu în momentul de față. N'am mai scris și n'am mai câștigat nimic.

NIȚESCU: Oricât de puțin.

EMIL: Da, sigur, să caut *(se duce la valiză și caută în ea)*.

NIȚESCU: Mulțumesc, mulțumesc, există o frăție a intelectualilor, am spus-o totdeauna. *(Își freacă mâinile)*.

EMIL: *(ii pune niște hârtii în buzunar)*. E cam puțin, n'am mai mult acum.

NIȚESCU: Profunda mea gratitudine...

EMIL: Bate cineva la ușă! *(se îndreaptă spre ușă)*.

NIȚESCU: *(uitându-se repede la hârtiile date de Emil)* Porcul!

EMIL: *(deschide uluit, se dă un pas înapoi)* Dumneata?

Scena II

Aceiași, Alice

ALICE: De ce te miri așa? Prietenii se cunosc la nevoie. Și domnul Nițescu e aici? Ce mai faci?

NIȚESCU: Am venit să aduc omagiul meu unui talent nedreptățit. Ca și pe vremea când talentul acesta era tânăr și necunoscut. Sunt consecvent.

ALICE: *(către Emil)*. Și te mai plângi de ingratitudinea oamenilor.

EMIL: *(privind-o)*. Acum nu. Nu mă așteptam să te văd. În ultimul timp de câte ori te-am căutat nu erai acasă.

ALICE: Și te pomenesti că bănuiai cine știe ce. Prea multă și prea întunecată imaginație, dragul meu, când realitatea e atât de simplă! Iată-mă! Nu e o dovadă de prietenie?

EMIL: Da. Și în încercările prin care trec, deosebit de prețioasă.

ALICE: *(care dela început e enervată și preocupată)*. Și despre ce vorbești?

NIȚESCU: Ii spuneam domnului Comșa cât de mult mi-a plăcut cartea lui. Nu găsești că aduce aminte de Proust? Un Proust socialist, dacă se poate spune așa. *(râde. Alice tace)* Nu e și părerea dumitale, domniță?

ALICE: Poftim?

NIȚESCU: Spuneam că...

ALICE: Da, știu, Proust.

NIȚESCU: Mai ales în capitolul în care inginerul își retrăiește copilăria.

ALICE: *(atentă)* Ce inginer? Aha, da!

EMIL: Ce e cu dumneata?

ALICE: *(stăpânindu-se)* Nimic. Dece?

EMIL: Parc'ai fi preocupată, urmărită de ceva.

ALICE: Urmărită? *(are un râs nervos)* Sunt nervoasă azi.

NIȚESCU: Și schimbată.

ALICE: Vi se pare. Aș vrea să beau un pahar cu apă.

EMIL: O clipă. *(Iese)*

ALICE: Vreau să te rog ceva.

NIȚESCU: Dorințele dumitale sunt ordine.

ALICE: Să-ți aduci aminte de o afacere urgentă. Trebuie să vorbesc numai-decât cu Comșa. Mi s'au întâmplat lucruri neplăcute.

NIȚESCU: Ah, asta era preocuparea dumitale? Bine, domniță. De altfel i-am spus ce aveam de spus.

ALICE: Ți-a plăcut în adevăr cartea?

NIȚESCU: Nu e rea deloc. E chiar bună (*râzând*) Nu e de mirare, e destul de „decadentă“, cum spun ăștia, adică artistică. Te felicit.

ALICE: (*cu falsă mirare*). Pe mine? Pentru ce?

NIȚESCU: Ce modestie! Ca autor moral. După câte am auzit, tovarășii dela Uniune turbă, se pare că Comșa e la cuțite cu ei acum. Numai, fii atentă. E încă în stare să-și facă autocritica. Atâta timp cât nu-și reneagă și părerile politice, nu te poți bizui pe el.

ALICE: Sunt convinsă că a și renunțat la ele. Chiar dacă nu-și dă seama încă.

NIȚESCU: Atunci victoria e totală! (*insinuant*) Mai ales că și-a părăsit și domiciliul conjugal. Poți să fii măgulită.

ALICE: (*cu oarecare neliniște*) Crezi că e îndrăgostit de mine?

NIȚESCU: Dar mi se pare evident.

ALICE: Știu și eu! E rezervat ca un puritan și de o timiditate de țărănuș. A început să mă plictisească îngrozitor cu scrupulele lui, cu sublimele lui procese de conștiință: „Am greșit, n'am greșit.“ Tot ce miroase a morală mă face să casc, iar morala proletară, să țip. Dacă izbutesc să obțin astăzi ceea ce vreau, atunci pe Comșa îl pot trece la arhivă cu calificativul: rezolvat.

NIȚESCU: Ar trebui să încerci să-l atragi pe Negulescu la dumneata. E mult mai interesant.

ALICE: M'am gândit și eu. Vreau să-i cer o întrevedere, să-i spun cât mă îngrijorează starea lui Comșa, să-i cer să mă ajute să-l readucem împreună pe drumul cel bun., etc. etc. Asta depinde însă de ce izbutesc azi. Sunt neliniștită.

NIȚESCU: Baziliade?

ALICE: (*enervată*) Baziliade? Ce-ți trece prin cap! (*îi face semn să tacă*) Stt!

EMIL: (*intră cu un pachet de prăjituri pe care îl desface pe masă*). Am întârziat. (*Iese și se întoarce cu o carafă cu apă și pahare*). E cam greu la mine, cu serviciul.

ALICE: Ei, Comșa, n'am avut dreptate să-i dau cartea dumitale domnului Nițescu s'o citească? Mai crezi că sunt un cititor prea indulgent?

EMIL: Domnul Nițescu e foarte binevoitor.

NIȚESCU: (*înfulecând cu gura plină*) Nu e vorba de nicio bunăvoință, ci de părerea mea cinstită.

EMIL: Din păcate, alții sunt de altă părere.

ALICE: Nu poți cere unui miop să vadă mai departe decât îl duc ochii.

NIȚESCU: Și unui cismar să cânte la pian.

EMIL: Totuși...

ALICE: Nu mai căuta să-i justifici. Nu recunoșteai chiar dumneata că sunt obtuși și inculți?

NIȚESCU: Orice ați spune dumneavoastră, comuniștii, arta adevărată nu poate fi înțeleasă decât de un cerc restrâns de cunoscători. Chiar la clasici, așa zisa consacrare a timpului nu se datorește creșterii maseilor de cititori, ci suprapunerii generațiilor de cititori.

EMIL: Dar eu cred în misiunea socială a scrisului. Am convingeri la care nu pot renunța.

ALICE: Complici lucrurile. Pentru dumneata, scrisul este o necesitate vitală sau nu?

EMIL: Sigur, ăsta e rostul meu.

ALICE: Atunci, chiar dacă nu poți publica, chiar dacă nu ești înțeles azi de cei mulți, trebuie să continui să scrii. Pentru viitor sau pentru eternitate. Cu riscul ca până la sfârșitul vieții să-ți rămână manuscrisele în sertar. Altfel, înseamnă că nu ești un adevărat creator, ci un meseriaș vulgar.

EMIL: Știi și eu? Dacă nu e valabil azi ceea ce faci, atunci e foarte puțin probabil să fie mâine.

NIȚESCU: (*apucând fără să fie văzut de ceilalți ultima prăjitură și vârînd-o toată în gură*). Admirabil! (*speriat de gafă*) Admirabil ceea ce spunea domnița. (*la semnul Alicei se ridică grăbit*). Pe mine, vă rog să mă iertați, trebuie să plec.

ALICE: De ce atâta grabă?

NIȚESCU: Trebuie să mă întâlnesc cu Spătaru.

EMIL: Îți mulțumesc încă odată pentru osteneală.

NIȚESCU: Pentru nimic. Era o datorie de conștiință, o datorie nobilă, și în împrejurările de azi, aș spune sfântă... (*iese perorînd cu degetul ridicat sentențios în sus*).

Scena III

Alice, Emil

EMIL: Am fost nenorocit zilele astea. Credeam că mă eviți. Și mă simt atât de singur!

ALICE: Ce copilărie! Am avut și eu o mie de alergături, de necazuri.

EMIL: Dacă te pierd și pe dumneata, ce-mi mai rămâne?

ALICE: N'ai să mă pierzi niciodată.

EMIL: Nu știu, uneori am impresia că visez un vis rău, absurd, că mă străduesc cu toată ființa, cu disperare, să mă trezesc și nu pot.

ALICE: I-ai scris Mariei că ai plecat de acasă?

EMIL: Da, ieri. I-am spus că nu pot renunța la drumul meu, că e mai bine să ne despărțim, cel puțin pentru un timp. Am încercat să-i explic gestul, dar ceea ce mi se părea limpede înainte de a pune mâna pe toc, mi-a apărut deodată fără noimă, fără justificare, ca o prostie sau o nebunie. Mă trezesc dimineța și nu știu ce caut în camera asta unde nimic nu-mi aduce aminte de viața mea. Toată vremea mă lupt cu un copleșitor sentiment de silă și zădărnice. Sunt foarte nefericit, Alice.

ALICE: O iubești atât de mult?

EMIL: (*dând din cap*) Ihm. Dar nu-i numai asta.

ALICE: Deși s'a purtat nedrept? Deși te-a jignit și umilit? Deși a trecut în tabăra dușmanilor dumitale?

EMIL: Nu mai știu nici eu bine cine e vinovat. Poate o să-și dea seama că a greșit. Poate am și eu partea mea de vină.

ALICE: Te-ai întrebat vreodată ce se petrece în sufletul meu de câte ori îmi vorbești de dragostea dumitale pentru Maria?

EMIL: (*tulburat*) Nu înțeleg.

ALICE: (*îndurerată*) Văd.

EMIL: Dar cui i-aş putea vorbi? Nu eşti dumneata (*insistând*) prietena mea cea mai bună?

ALICE: Ai dreptate. Nu e bine niciodată să-i dai unui om mai mult decât îţi cere.

EMIL: Alice...

ALICE: (*aşteptând*) Da, Emil.

EMIL: (*încurcat*) Ştii, am început să scriu la Tristan şi Isolda. (*Alice are un râs surd, amar*) De ce râzi?

ALICE: Mă gândesc că la vârsta mea mă port ca o fetişcană de 18 ani. (*cu un efort*) Şi cum merge lucrul?

EMIL: Am ales din legendă, aşa cum am stabilit împreună, numai câteva momente, cele esenţiale; călătoria pe corabie, Tristan nebun, moartea. Vreau să le tratez ca pe nişte tablouri, pictural şi hieratic, ceva care să semene cu vitraliile şi tapiseriile timpului.

ALICE: Eşti mulţumit?

EMIL: Lucrez zi şi noapte. Dar câteodată mi se pare că sunt ca o moară care macină în gol. Mă întreb pentru ce scriu, pentru cine mă irosesc. E mai mult un fel de beţie tristă.

ALICE: Ai să depăşeşti criza asta. Şi pe urmă, ai satisfacţia că cei dela Uniune au să-şi muşte degetele pentru felul în care te-au tratat.

EMIL: Asta da. Cred că Negulescu îşi dă seama de greşeala pe care a făcut-o. Am auzit că mă caută. Inşă până nu vor recunoaşte că n'au avut dreptate cu „Lumina dela Ulmi“, nu cedează.

ALICE: Povesteşte-mi ce-ai scris din Tristan?

EMIL: Scena în care Tristan i-o arată pe Isolda lui Kabendin şi acesta are deodată revelaţia iubirii sub aspectul ei de idee pură, de putere transcendentă.

ALICE: Nu mi-o citeşti?

EMIL: N'am chef. Altădată. M'a exasperat lucrul. Nu mai pot respira larg decât în temele actuale. Cu legenda asta mă sufoc ca într'o cuşcă. Dar ce ai, nu mă ascultă.

ALICE: Ba da.

EMIL: Nu-i adevărat. Ți s'a întâmplat ceva. Am văzut de când ai venit.

ALICE: (*cu o negaţie care mărturiseşte*) Nu, nimic.

EMIL: Ceva grav?

ALICE: Poate să devină foarte grav, deşi nu sunt vinovată.

EMIL: Şi nu vrei să-mi spui ce? Nu te pot ajuta?

ALICE: Oh, dacă ai vrea. Sunt atât de nenorocită, de pierdută! (*i se aruncă plângând în braţe. Se uită însă şi la ceas*).

EMIL: Dar ce s'a întâmplat? Linişteşte-te. Ai încredere în mine.

ALICE: Şi dacă... Nu, e un ceas de cumpănă între noi, Emil, şi n'am curajul să-l înfrunt. Dacă nu mă înţelegi, risc să se prăbuşască toată prietenia noastră. Şi nu vreau.

EMIL: Ce faci?

ALICE: Plec. E mai bine aşa.

EMIL: Dar nu-ţi dau voie! Nu se poate!

ALICE: Şi n'am să te mai stingheresc niciodată. Orice s'ar întâmpla, să-ţi aduci însă aminte că ai fost pentru mine o bucurie nepreţuită şi pură. Atât de pură încât n'am vrut să întinez cu nimic imaginea ei.

EMIL: (*încercând s'o reţină*) Cum îţi închipui că am să te las să pleci? Şi ce sunt vorbele pe care le-ai spus? Mă sperii.

ALICE: Sunt clipe în care alegi. Am trăit una din clipele astea. Acum nu mai mi-e frică de nimic. Sunt liniștită ca un om care și-a încheiat socotelile cu viața. Nu vezi? Surâd.

EMIL: Alice!

ALICE: Vreau să te rog ceva. Uită-te în ochii mei. Așa. Sunt limpezi și liniștiți, nu? Să-ți aduci aminte de asta. Acum închide ochii. Te rog. Socotește că e un capriciu, ultimul capriciu al Aicei. (*Emil închide ochii*) Să nu-i deschizi. (*il sărută ușor pe frunte, șoptit*) Prietenul meu... Adio... (*se îndepărtează repede. Emil, emoționat, se repede, o ia în brațe*).

EMIL: Asta-i o nebunie! Să-mi spui imediat ce ți s'a întâmplat!

ALICE: (*plângând în hohote*) De ce nu m'ai lăsat să plec? Ai să strici totul, totul.

EMIL: Nimic nu poate fi stricat. Ori despre ce ar fi vorba. Știi că nu ești în stare de nimic rău. Bea paharul ăsta cu apă. Așa. Respiră liniștit. Și acum surâzi puțin. Nu cu surâsul acela trist dinainte. Cu încredere. Rează-mă-te de brațul meu. E mai bine? Ți-au trecut gândurile negre? Hai, povestește.

ALICE: Acum câțva timp... Nu pot.

EMIL: Dar ce este? Ai ucis pe cineva?

ALICE: Nu ți-am spus că nu sunt vinovată? Inșă nu știu cum vei interpreta lucrurile. Par meschine, suspecte. De fapt, nu e nimic rușinos. Dar amenințarea asta de a mă vedea târâtă în cine știe ce complicații e îngrozitoare.

EMIL: Sunt convins că exagerezi, că-ți închipui lucruri care nu există.

ALICE: Poate că ai dreptate, însă... Și ai să mă disprețuiești, ai să-ți pierzi încrederea în mine (*cu disperare*) Oh, ce să mă fac, ce să mă fac!

EMIL: Să mă lași să te ajut. Făgăduiește-mi c'ai să mă lași.

ALICE: (*dă din cap în semn de aprobare și apoi cu greu, continuă*): Acum câteva luni, un prieten, o cunoștință, mi-a cerut să-i păstrez o casetă. Nu l-am întrebat ce conține. Acum mi-e frică, mă obsedează. Vreau să scap de ea.

EMIL: (*râzînd*) Asta-i tot? Dă-i-o înapoi.

ALICE: Nu pot. Nu e aici.

EMIL: Și ce conține?

ALICE: Am înțeles deabia mai târziu din aluziile lui. La început credeam că sunt scrisori, bijuterii de familie, în sfârșit, amintiri.

EMIL: (*atent*) Și de fapt?

ALICE: (*cu ezitare*) Valută străină. Dolari și aur.

EMIL: Și cum ai putut să accepți? Să tăinuiești?

ALICE: A fost o prostie. Am făcut-o din prietenie. Nu mi-am dat seama.

EMIL: (*după o tăcere, în timpul căreia i-a întors spatele, uitându-se pe fereastră*) Cine e omul?

ALICE: Ți-am spus, un cunoscut mai vechi.

EMIL: Ce face?

ALICE: E inginer. Lucrează pe un șantier.

EMIL: A, da, lucrează pe un șantier? Și în acelaș timp adună dolari pentru mai târziu, când își închipuie că se vor schimba lucrurile? (*brusc*) De unde are dolari?

ALICE: Nu știu, nu mi-a spus nimic precis, nu mă teroriza. De ce te uiți așa la mine, cu dușmănie?

EMIL: (*stăpînindu-se*) Cu dușmănie, cu dușmănie! Dar nu-ți dai seama că lucrul e foarte grav? Că înseamnă nu numai o încălcare a legilor eco-

nomice ale statului, dar că are și o semnificație politică? Și cum vrei să te ajut?

ALICE: Vroiam să te rog... Dar nu, nu te mai rog nimic.

EMIL: Spune! Nu e timp de pierdut.

ALICE: Să las la dumneata caseta câtva timp. Știi, n'ar mai fi niciun risc. Pe dumneata nu te poate bănuî nimeni. N'ar putea să-ți aducă nicio neplăcere. Cui i-ar trece prin cap că banii lui sunt aici? Nu-i așa? Și asta numai o bucată de vreme, până se lămuresc lucrurile. Da, Emil?

EMIL: *(cu brutalitate)* Până se lămuresc lucrurile? Ce vrei să spui?

ALICE: *(descumpănită, mușcându-și buzele)* Era un fel de a vorbi... Așa...

EMIL: Uite, Alice, dacă vrei să te ajut, trebuie să-mi spui tot. Ce este încurcat *(subliniind cuvântul)* acum, și trebuie să se lămurească. Dece *(subliniază din nou cuvântul)* ai intrat în panică. Trebuie să știu tot.

ALICE: *(ezită, se frământă și ia o hotărîre)* Mi-a trimis mai de mult vorbă să pun la adăpost caseta în altă parte. Credeam că îi este frică de vreun denunț. Pe urmă mi-a mărturisit, nu, nu mi-a mărturisit, am presimțit, am aflat azi, vorbesc ca o proastă, sunt zăpăcită, am bănuît că omul poate să aibă o activitate, cum să zic, subversivă, acolo pe șantier unde e acum. Dacă e arestat, caseta mă compromite și pe mine. Înțelegi? Eu nu sunt vinovată cu nimic, am fost doar o naivă. Trebuie să mă crezi, Emil, văd că mă crezi! Dacă ai ști cum îți mulțumesc!

EMIL: Activitate subversivă? Cum îl cheamă?

ALICE: Cum îl cheamă? Nu pot să spun. Nu pot să-ți spun acum. Înțelege-mă. Ce ai? La ce te gândești? Nu mă chinui!

EMIL: *(după o pauză)* La mocirla în care m'am lăsat târît. Dar îi voi afla numele.

ALICE: Emil!

EMIL: *(cu o voce surdă)* Pleacă!

ALICE: Dar Emil, nu mă poți lăsa așa. *(În fața privirii lui amenințătoare, dă înapoi)* Și vei avea și tu o parte din bani!

EMIL: *(crescut)* Ieși! *(Privind spre ea, urlă)* Ieși că te sugrum!

ALICE: *(fugind spre ușă)* Asasinule!

Scena IV

Emil singur, apoi Paul

EMIL: *(singur)* Ticăloasa! Ticăloasa!

PAUL: *(intrând pe ușă)* Cine e ticălos?

EMIL: Cine? Ce vrei să spui? Și cum mi-ai aflat adresa?

PAUL: Ce tulburat ești!

EMIL: *(încercând să se stăpânească)* Nu sunt. Nu te amesteca. Lasă-mă în pace. Ce cauți aici, nu te-am rugat să vii, nu vreau să te văd.

PAUL: Dar vreau eu! Ce înseamnă caraghioslâcul plecării tale de acasă și de ce te ascunzi ca un borfaș?

EMIL: Măsoară-ți cuvintele!

PAUL: Atunci ca un dezertor! Și ești un dezertor!

EMIL: *(violent)* Repetă!

PAUL: Ești un dezertor! *(Emil ridică mâna să-l lovească, Paul i-o prinde. Cei doi se privesc o clipă drept în ochi, apoi Emil slăbește și Paul pe un ton fără replică, stăpânindu-l)* Stai jos! Și ascultă!

EMIL: *(lăsându-se ca o cârpă pe un scaun, cu voce ștearsă)* Ce vrei?

PAUL: Ai citit azi ziarele?

EMIL: Nu.

PAUL: Vretos a fost ucis. (*Pauză. Emile sguduit*) Și tu ce faci aici? Sau te consolezi cumva cu scârba asta pe care am întâlnit-o pe scări. Fru-moasă ocupație! Asta nu e dezertare?

EMIL: Taci! Am dat-o afară. Și nu știam...

PAUL: (*continuând fără să țină seamă de întreruperea lui Emil*) Ai o nevastă minunată. Ai înșelat-o și părăsit-o pentru că nu accepta să te vadă devenit un om de nimic, gata să facă din căsătoria voastră un mariaj burghez de compromisuri. Și asta nu e dezertare?

EMIL: Am greșit. Dar...

PAUL: Stai, n'am terminat. Ai tovarăși de scris care au crezut în tine. I-ai înșelat. Asta nu e dezertare?

EMIL: Dar lucrurile n'au nicio legătură!

PAUL: Nu au? Ce faci aici, în timp ce noi toți muncim, ne străduim, luptăm după cât ne ajută capul și puterile? Te-ai însingurat într-o splendidă izolare, ca să-ți lingi rănilor vanității rănite. Și asta nu e lășitate, nu e dezertare? Aș vrea să știu și eu ce scrii. (*S'a apropiat de masă, ia manuscrisul și se uită la el*). Sigur: Tristan și Isolda. Te înțeleg. Ce vulgare sunt poveștile de dragoste din viața noastră de azi! Maria e doar o prozaică comunistă, pe când între Isolda și Alice Coteanu, ce minunată corespondență!

EMIL: Trebuia să scriu ceva, nu puteam sta degeaba. Asta e munca mea și dacă vouă nu vă place, ce vroiai să fac, să vând semințe?

PAUL: Și ai preferat să vinzi imagini? Cui? Alikei Coteanu și altora ca ea? Dar nu înțelegi că a scris acest Tristan și Isolda după romanul pe care l-ai scris este cea mai gravă dintre dezertările tale?

EMIL: Paul, există lucruri în care ai dreptate, altele nu. „Lumina dela Ulmi” am scris-o cinstit. Poate am greșit, dar am fost cinstit.

PAUL: Și nu sta bilești, omule cinstit, nicio legătură între despărțirea ta de Maria, între lipsurile tale din munca noastră dela Uniune, între prietenia ta cu Alice Coteanu, între brațul pe care l-ai ridicat azi asupra mea și poemul pe care-l scrii azi pentru sertar sau felul în care îți aperi cartea? Uite, spune-mi sincer, un singur lucru: Cu cine te-ai sfătuit când ți-ai scris romanul?

EMIL: (*cu greutate*) Cu ea.

PAUL: Știi cine e?

EMIL: Azi, da, o ticăloasă.

PAUL: Am cules anumite informații pe care poate nu le cunoști. E amanta lui Baziliade, trebuie să fi auzit de el, a fost implicat în afacerea Merden. În frumos mediu te-ai băgat, felicitările mele.

EMIL: (*sculându-se brusc de pe scaun*) E inginer? Ce face acum omul ăsta?

PAUL: Lucrează pe șantier, la Ulmi. Nu știu cum s'a strecurat acolo. Ce faci?

EMIL: (*s'a uitat la ceas, a sărit în mijlocul odăii, își inghesuește într-o servietă o pițama, un prosop*). Plec la Ulmi. Am tren peste jumătate de oră. Aha, vom vedea noi care pe care...

PAUL: (*nedumerit și bucuros*) Ce-i cu tine, ai înnebunit?

EMIL: Nu, sunt în sfârșit teafăr. Ce să mai iau?

PAUL: Manuscrisul romanului. Să stai de vorbă cu oamenii de acolo.

EMIL: (*ia manuscrisul și-l vâra în servietă*) Bine, deși asta n'are nicio importanță acum. Ai grijă și du-mi valiza din nou acasă. Înțelegi?,

Acasă la mine și la Maria. Aha, domnule Baziliade, duci activitate subversivă, nu-ți place ceea ce facem la Ulmi? Lasă că ne răfuim noi!

PAUL: Ce-i cu tine și de ce zorul ăsta? Explică-mi și mie.

EMIL: *(în vreme ce iese)* N'am timp acum. Am descoperit un criminal. La noi, la Ulmi. Ți dai seama? *(vără capul pe ușă)* Și am mai descoperit ceva... *(arătându-se cu degetul)* Un mare imbecil!

Cortina

TABLOUL VI

La Ulmi.

O cabană solid construită din butuci. E biroul Mariei. În fund, la mijloc, ușa. Când e deschisă, ca și ferestrele din dreapta și din stânga ei, lasă să se vadă o imagine generală a șantierului, așezat în vale în mijlocul munților. Pentru a intra în cabană trebuie să urci câteva trepte și deaceia când se deschide ușa, omul care intră apare treptat. În interior, o planșetă și o altă ușe pe care scrie: Inginer șef Baziliade. În dreapta, masă de scris, cu telefon, hârtii, dosare. La ridicarea cortinei scena e goală. Apoi ușa se deschide și intră Preda. Vorbește cu cineva care a rămas afară.

PREDA: *(uitându-se în jur)* Nu e aici. O fi pe șantier. Dar trebuie să vină. Nu intri?

CERNEA: *(de afară)* Nu pot zăbovi *(intră, arătând cu capul spre biroul lui Baziliade.)* Trebuie să lămurim situația cu omul ăsta. Nu mai putem întârzia. Sunt aproape sigur că e vinovat. Adinecauri am primit informația că Baziliade a fost legionar și că după 23 August a intrat la țărâniști și i-a finanțat din gros. Pe de altă parte, avem motive să presupunem că nu e singur, că sunt mai mulți complici. Trebuie să anunț la Securitate. Să-i spui tovarăsei Comșa să-și încheie numaidecât până mâine raportul asupra activității lui Baziliade. E foarte important.

PREDA: A lucrat la asta toată noaptea.

CERNEA: În orice caz, eu mai viu diseară pe aici. Vreau să stăm de vorbă și cu ea. Am o ședință cu biroul organizației de partid. Trebuie să aflăm ce o macină, nu putem s'o lăsăm așa. A ajuns ca o umbră. E tăcută și închisă de parcă o roade o boală grea. Au venit la mine oamenii să-mi spună: tovarășe Cernea, ce are tovarășa Comșa de se topește pe picioare? Nu mi-a venit deloc la îndemână. Trebuia să vă întreb eu înaintea lor. Tu care lucrezi toată ziua cu ea, ai fost orb?

PREDA: Eu? Știu că muncește cât zece.

CERNEA: Și numai asta te interesează? Ce, e o mașină, sau un om, un tovarăș?

PREDA: Nu mă interesează pe mine ce e cu ea?

CERNEA: Atunci de ce-ai stat cu gura căscată și cu mâinile în sân?

PREDA: Socoteam că timpul o s'o lecuiască. Maria Comșa e un comunist adevărat. Are în ea tăria să-și păzescă liniștea, dacă nu fericirea.

CERNEA: Fericirea unui tovarăș e o treabă care ne privește pe toți. Partidul are tot atâta nevoie de fericirea noastră ca și de brațele sau de mințile noastre. Pricepi?

PREDA: (*mohorît*) Nu toți oamenii au parte de fericire.

CERNEA: (*se apropie de el și-l ciocănește cu degetul în piept*) Mi se pare că și cu tine e ceva. Te-am văzut într-o seară visând la lună pe Cornul Caprei.

PREDA: (*arțăgos*) Și ce, n'am voie? Da' tu ce făceai acolo?

CERNEA: Și eu visam. Inșă nu oftam. Măi frate Preda, este o fericire mai mare decât toate celelalte. Să faci ca pentru ceilalți viața să fie mai frumoasă. Dacă ai puterea asta, nu mai mușcă din tine nicio amărăciune!

PREDA: Și eu... (*zâmbește deschis*) Îți mulțumesc, am greșit. Socotisem că e mai bine să nu mă mai amestec, să las lucrurile așa, să se coacă singure, cum o vrea soarta. Trebuie să-ți spun și ție tot ce știu, să ne sfătuim, să facem ceva pentru ea! Ți-am povestit totuși întâmplarea cu cartea lui Comșa.

CERNEA: Bine, dar e o prostie. Femeia asta nu se topește pe picioare numai pentru că bărbatul-său a scris o carte proastă. O să scrie alta bună.

PREDA: Nu știu, zău. Nu e vorba numai de o carte rea ci de toată schimbarea lui în rău. Îi iubește și deaceia e nenorocită. Cred că vor să se despartă.

CERNEA: Să se despartă? (*Flueră lung*) Dar ce dracu' fac tovarășii lui dela București, dela Uniunea Scriitorilor, îl lasă așa, să-și piardă mințile? Trebuie să ne mișcăm și noi puțin. Și parcă în privința cărții nu avem nici o vină? Cred că dacă i-am fi arătat dela început mai cu drag și mai concret lui Comșa ceea ce așteptăm dela el și ce înseamnă pentru noi, cei de aici, cartea lui, ar fi scris-o altfel. Ce propui?

PREDA: Cel mai bine ar fi să-l aducem pe șantier pentru o bucată de vreme. Ar fi bine și pentru el și pentru tovarășa Comșa și pentru cartea Ulmilor. (*cu un oftat scurt*) Pentru toți.

CERNEA: Diseară pleacă o delegație a noastră la conslătuirea stahanoviștilor dela București: Gondur, Panait și Cârja. Oameni tot unul și unul. Să treacă și pe la Comșa oficial, din partea șantierului, ca să-l invite aici să discutăm cartea lui. Să vedem pe unde scoate cămașa când o să stea față'n față la Ulmi cu faptele și cu oamenii.

PREDA: Numai de-ar veni.

CERNEA: Dacă-i vor spune răspicat că avem nevoie de el, așa cum și este de fapt, va veni. Cu Gondur n'o s'o scoată ușor la capăt. Așa facem! Eu tot am drum pe la brigada lui Gondur, o să vorbesc cu el. (*gânditor*) Și cred că n'ar strica să treacă azi înainte de plecare pe-aici, s'o întrebe pe tovarășa Comșa dacă n'are ceva de comunicat la București bărbatului ei. Ce spui de ideia asta? Vezi, eu nu prea cunosc femeile. Cum o fi când ești îndrăgostit? Mă căznesc să pricep și nu pot. Da' tot mă căznesc. A dracului treabă! Trei sferturi dintre oameni sunt îndrăgostiți. Poți să nu ții seama de asta? (*se îndreaptă amândoi spre ușă. Ies, vorbele din urmă se pierd; după o clipă, din biroul lui, apare Baziliade cu o scrisoare în mână. Se oprește în mijlocul încăperii, atent, își aprinde o țigară, trage un fum lung, ascultă din nou imobil, apoi cu o mișcare rapidă răsfoiește hârtiile de pe biroul Mariei. Surprins de un sgomot, aruncă o privire pe ușa pe care au ieșit cei doi, așează hârtiile la loc în grabă și se apropie impasibil de planșetă. Fumează. Intră din nou Preda.*)

Scena II

Baziliade, Preda

PREDA: *(după ce l-a privit o clipă)* Bună ziua.

BAZILIADE: Bună ziua, tovarășe Preda. Tovarășa Comșa nu e aici?

PREDA: *(făcând gestul de a o căuta)* Poate s'o fi ascuns sub masă.

BAZILIADE: Ha, ha, dumneata ai spirit, tovarășe Preda. Ești ceeace franțuzul numește un „pince sans-rire“.

PREDA: Nu știu franțuzește.

BAZILIADE: Regretabil. E o limbă frumoasă.

PREDA: Dumneata nu ești în măsură să înțelegi cât e de regretabil să nu știi ceeace-ai jindui să știi. Câte limbi cunoști?

BAZILIADE: Câteva: franceza, engleza, germana, puțin spaniola, puțin italiana.

PREDA: Le-ai învățat cu dădaca?

BAZILIADE: Numai primele trei. Pe celelalte în timpul călătoriilor. *(ironic)* Am scris asta și în autobiografia dela cadre.

PREDA: Ai învățat limbi străine, ai călătorit... și totul ți s'a părut ușor, a venit de-a gata. N'ai răvnit cu sete pentru nimic. Eu, când o să învăț franțuzește, așa cum am învățat rusește, o să asud de bună seamă.

BAZILIADE: *(sincer mirat)* Vrei să înveți franțuzește? Dece?

PREDA: În primul rând, ca să mă pot înțelege direct cu tovarășii mei de acolo. Și în al doilea rând ca să-i pot spune unui ticălos că-i ticălos, dacă îmi va vorbi în franțuzește.

BAZILIADE: *(nu-și poate stăpâni o tresărire, apoi tot ironic)*: Apropos de ticăloși... ai observat desigur și dumneata că apropourile n'au niciodată legătură cu ceeace s'a spus înainte... Inovația mea e aproape pusă la punct. Deaceea o căutam pe tovarășa Comșa. Vroiam s'o consult în privința unui amănunt *(cu aerul de a-și aduce aminte)* A, da, și mai am și o scrisoare pentru ea. Mi-a adus-o în corespondența mea, din greșală. I-o pun pe masă. Noroc, tovarășe Preda. *(Iese după ce a lăsat scrisoarea pe biroul Mariei)*.

PREDA: *(il urmărește cu privirea)* Deștept al dracului! Da' nu scapi tu. *(ia scrisoarea de pe birou, se uită la plic, o ține o clipă în palmă. Cu o umbră de tristețe)* Fericirea. *(o așează cu grijă din nou pe masă, ca să se vadă bine, se întoarce și începe să fluere un marș. Intră Maria. E slăbită, concentrată, aspră)*.

Scena III

Preda, Maria

MARIA: S'a terminat montarea escavatorului. Măine intră în lucru.

PREDA: Pari obosită.

MARIA: Obosită? Nu. Uneori munca e o odihnă.

PREDA: Nu te-am mai văzut râzând de-un car de ani.

MARIA: Sunt o morocănoasă, tovarășe Preda. Și am și îmbătrânit. *(între timp se apropie de masa ei și vede scrisoarea. E vizibil emoționată, întinde mâna s'o ia, apoi și-o retrage repede)*.

PREDA: *(ca și cum n'ar fi observat gestul)* Ai o scrisoare pe birou.

MARIA: *(fals)* Da? Unde? N'am văzut-o. A, uite-o. *(o ia, ocântărește în mână, ca și cum s'ar întreba ce cuprinde, are un surâs timid, e tulburată)* E dela

București. (*volubilă*) Să fi văzut, tovarășe Preda, ce mai râsete au fost azi dimineață printre băieți! L-au băgat pe Pandelescu adormit în cupa escavatorului și nu s'a trezit decât sus. Ha, ha, ha! (*are un râs tânăr, plin, sănătos*)

PREDA: (*surâzând și prefăcându-se mirat*) Ei, uite că știi să râzi. Nu-ți citești scrisoarea?

MARIA: (*desfăcând-o grăbit*) Și-i un soare afară și-un miros de brad! (*citește, și pe măsură ce citește, fața ei se întunecă, îndurerată. După ce a terminat de citit, Maria rămâne o clipă ca sfârșită, are un suspin curmat, apoi cu gesturi uscate împăturește scrisoarea și o pune în sertar. E din nou aspră, rigidă*)

PREDA: Vești proaste?

MARIA: Nu, nimic de seamă. (*răsfoiește prin hârtiile ei, își ascute un creion, se duce la planșetă și lucrează*) Am mai avea nevoie de câțiva strungari.

PREDA: Câți?

MARIA: Doi. Atelierele lucrează acum normal, ritmic, fără sguirile de altă dată.

PREDA: (*arătând spre ușă*) Și Baziliade?

MARIA: Știi bine. De când am venit noi, n'a mai făcut nimic.

PREDA: Ți-a vorbit de inovația lui?

MARIA: Foarte puțin. Cred că e interesantă. Ca inginer, e capabil...

PREDA: A simțit fără îndoială că e supravegheat și și-a luat toate măsurile ca să ne arunce praf în ochi. Dar sunt tot atât de sigur că el e vinovat de ce s'a petrecut aici, cum sunt sigur că te am pe dumneata în față. A fost pe aici tov. Cernea și îți cere ca până mâine să-ți închei raportul. Spuneai că-ți mai lipsesc doar câteva verigi.

MARIA: (*se ridică de pe scaun și se oprește în fața lui Preda*) Nu mai am azi nevoie decât de una singură. Și-o voi avea. Intoarce-te peste un ceas aici. (*arătând spre biroul lui Baziliade*) Vreau să-i vorbesc (*pauză*) O să respirăm aer curat la Ulmi.

PREDA: Dacă tovarășul Comșa ar fi iubit Ulmii ca dumneata... Când te vâd chinându-te în halul ăsta, îmi vine să mă duc să-l iau de guler, să-l aduc aici.

MARIA: (*ridicând din umeri, obosită*) Inutil. (*se duce la birou, ia scrisoarea, Asta e prima scrisoare pe care am primit-o dela el de când am venit pe șantier. (Citește) „Plec azi din casa noastră. Iartă-mă, dar trebuie să-mi continui drumul. Poate cândva mă voi întoarce ostenit ca fiul risipitor și... Dar restul n'are importanță. E literatură. (cu voce scăzută) A plecat! (Preda schițează gestul de a întinde mâna spre mâna Mariei) Du-te, tovarășe Preda. Te rog.*

PREDA: (*ieșind brusc și trântind ușa după el*) Maica și...

MARIA: (*pune din nou scrisoarea în sertar, apoi cu pași hotărâți, se îndreaptă spre ușa lui Baziliade*) Tovarășe Baziliade, vrei să vii puțin la mine?

Scena IV

Maria, Baziliade

BAZILIADĂ: Totdeauna la dispoziția dumată.

MARIA: (*luând loc la masă, arătându-i un scaun lui Baziliade*) Fac raportul de activitate pe semestrul care se încheie și am câteva nedumeriri.

BAZILIADĂ: În mod firesc ar fi trebuit să-l fac eu. Dumneata nici nu erai aici.

MARIA: Așa s'a hotărât.

BAZILIADE: Nu făceam decât o simplă constatare. Ai găsit scrisoarea care ți-am lăsat-o pe masă?

MARIA: Da.

BAZILIADE: Era din București. Nu ți-e dor de București? Ce ciudată e prezența dumitale aici! O femeie fermecătoare, născută pentru lux și frumos, pentru călătorii și obiecte de artă, pentru a fi considerată ea însăși un obiect de artă și care muncește mai greu decât un pionier din Far West, în sălbăticia asta de aici. Bizară epocă și năstrușnice satisfacții.

MARIA: Tovarășe Baziliade...

BAZILIADE: Știu, știu ce vrei să-mi spui, nu te mai osteni. Și faptul de a ști dinainte cecace îți va răspunde la un compliment o femeie frumoasă atunci când e comunistă, nu e mai puțin caracteristic acestei epoci bizare. V'ați pierdut principala armă: neprevăzutul.

MARIA: (*surâde*) Nu se știe! Vrei o dovadă contrarie?

BAZILIADE: O solicit chiar. Și pariez că vei pierde.

MARIA: Atunci spune-mi, te rog, de ce în Decembrie și Ianuarie ai dat dispoziția ca revizuirea percheților de buldozere și escavatoare să nu se facă simultan, ci pe rând?

BAZILIADE: (*se clatină sub lovitură, dar își revine și după o pauză, surâzând ironic*) Pentrucă, micuța mea doamnă, în felul acesta una din mașini nu funcționa, așteptând repararea celeilalte.

MARIA: (*uluită*) Re... recunoști prin urmare! Recunoști chiar dumneata.

BAZILIADE: (*înclinându-se*) Ca să-ți dovedesc că sunt mai plin de neprevăzut chiar decât o femeie frumoasă. Ai pierdut pariul.

MARIA: Poate mărturisești și faptul că tot intenționat n'ai respectat ciclurile de reparații ale utilajelor, ceeace...

BAZILIADE: Ceeace a dus la scoaterea din funcție a unui mare număr de camioane basculante. Exact. A fost o acțiune foarte inteligentă.

MARIA: Încă o întrebare. Recunoști că la specificațiile de piese de schimb pentru import ai omis unele din ele, iar pentru cele care trebuiau confecționate în țară, ai dat documentație tehnică greșită?

BAZILIADE: Și asta o știi? Sunt surprins însă că nu-mi vorbești despre lucrările făcute la Piatra Dracului. Au costat câteva milioane și n'au folosit la nimic. Dar în privința repartizării utilajului pe șantiere nu te-a frapat nimic? Unele aveau nevoie de buldozare și au primit foreze. Era o harababură foarte amuzantă. Ei, vezi că nu știi tot? (*înclinându-se*) Chiar o femeie frumoasă trebuie să fie modestă. Admit însă că în general ești bine informată. Felicitările mele.

MARIA: (*ridicându-se de pe scaun și apoi, împinsă de o irezistibilă curiozitate*) Vreau să-mi mai spui ceva. Dece mi-ai mărturisit tot?

BAZILIADE: (*așezându-se mai comod și aprinzând o țigară; privește gânditor flacăra chibritului până se stinge*) Ți-aș putea da mai multe răspunsuri și fiecare din ele ar cuprinde o parte de adevăr. Aș putea, de pildă, să-ți spun că am cedat provocării dumitale din orgoliu și că îmi place în viață să joc tare și primejdios, ca la poker. Aș putea să-ți spun că ți-am urmărit pas cu pas cercetările pe care le făceai în privința mea de când ai venit aici și că am ajuns la convingerea că știi prea multe pentru a-ți ascunde ceva. Aș putea, în sfârșit, să-ți spun că sunt prea obosit, prea hărțuit de hăituiala aceasta din jurul meu, și (*scoate, neglijent, un revolver din buzunar*) că știind sfârșitul inevitabil prefer să-mi sbor creierii. Dar...

MARIA: Și scopul tuturor acestor acțiuni criminale?

BAZILIADÉ: Oh, scopul! Venal, draga mea, cât se poate de venal. Eu nu fac pe eroul. Îmi plac banii, luxul, femeile și puterea. Și urăsc promiscuitatea egalității. Sper c'o să trăiesc ziua să vă văd pe toți făcuți terci.

MARIA: *(făcând un pas pentru a pleca și privindu-l drept în ochi)* N'ai s'o trăești, Baziliade!

BAZILIADÉ: *(ridicându-se și el de pe scaun)* Ai uitat că m'ai întrerupt când îți enumeram motivele pentru care ți-am mărturisit acțiunile mele. Era acolo un „dar“ peste care ai trecut cam ușor. Dă-mi voie să-mi reiau fraza. Vroiam să spun: Dar nici eu nu-mi voi sbura creierii, nici tu nu te vei duce să mă denunți.

MARIA: Chiar în clipa asta.

BAZILIADÉ: *(oprindu-i drumul)* N'o vei face! Mă socotești așa de stupid să risc atât pentru a sfârși ca un caraghios!? Nu mă cunoști, fetiço. *(pauză)* Și nici pe Emil Comșa.

MARIA: Pe Emil? Ce vrei să spui?

BAZILIADÉ: Credeai c'o să te las să mă prinzi în cursă ca pe un soarece? Că nu ți-am văzut toate manevrele? Am pregătit un căluș ideal pentru gura asta mică. Dacă mă denunți, iubitul dumitale soț va figura pe banca acuzării ca complice. Ascunde la el o casetă a mea care în afară de un număr considerabil de dolari, cuprinde și jurnalul meu de sabotor. Țasta e cuvântul, nu? Sau îl preferi pe cel de trădător?

MARIA: *(șipând)* Minți!

BAZILIADÉ: A primit-o dela Alice Coteanu. E metresa mea, nu știi?

MARIA: *(mai slab, dar disperată)* Minți! *(Baziliade ridică din umeri. Maria cade pe scaun și rostește aproape șoptit)* Minți!

BAZILIADÉ: *(cu sinceritate)* Ce rost ar avea?

MARIA: *(cu un teribil efort, se ridică să plece)* La o parte!

BAZILIADÉ: *(uluit)* Îți dai seama ce faci? Gândește-te!

MARIA: Canalie!

BAZILIADÉ: *(disperat)* Stai! *(Maria se întoarce o clipă, apoi în fața atitudinii amenințătoare a lui Baziliade, calmă, se răsucesc pe călcâie să plece mai departe. Baziliade, văzând-o mergând spre ușa, scoate revolverul și trage. Maria cade și în cădere mai șoptește: Minți! Baziliade aruncă o privire rătăcită în jur, o împinge în biroul lui, încuie ușa, apoi iese în fugă).*

(Pauză lungă. Se aud sgomotele șantierului, sirene de locomotive, claxoane de camioane, strigătele oamenilor: Hei rup! Ușa se deschide și apare Tudose, un muncitor în vârstă îmbrăcat țărănește)

Scena V

Tudose, Emil

TUDOSE: *(întredeschizând ușa și vorbind din prag cu Emil, care e încă afară):* Am ajuns. Uite aici stă și adună țâfrc. Mare comedie și femeia asta. *(se oprește mirat)* Da' nu-i! Nu-i n'ica, trebuie să pice ndata mare. Hai 'ntru că-ți dau voie, că ești cu mine. Da'să nu te uiți la hârtii că-i bucluc. Șezi o leacă pe scaun, că-i fi ostenit. Stau și eu și-mi răsucesc o țigară. Cât ai clipi trebuie să vină și 'mneaci.

EMIL: *(prăfuit, cu servieta în mână, se uită în jur, apoi se așează pe scaun)* Să mergem atunci la tovarășul Preda. Cu el am vorbit la telefon dela poartă. Unde-i biroul lui?

TUDOSE: Tt, tt! Dar ce-ți închipui 'mneata că-i aici? Țara lui Papură-Vodă, să te preumbli cum vrei? Tovarășu' Preda-i la direcție. Are el treabă deajuns pe capu' lui! Mie mi-o zis să te aduc aici, aici stai de-amu. Și nu te tot foi așa, că vineși 'mneaci. Halal muiere! Ți-i ceva neam sau numai cunoștință?

EMIL: E nevasta mea.

TUDOSE: Ei, să fie cu iertare, așa zîcem noi la fimei: muiere. Da' de halal, halal de ea. Ca toți oamenii iștea noi care-o vinit la Ulmi. Io am fost cioban la munte până mai an, acu's paznic. Ca mâini-poimâni trec la vreo mașină d'alea mari. Ce gîndești: revoluție! 'Mneata ești sau nu ești cu revoluția?

EMIL: (*zâmbind*) Sunt.

TUDOSE: Apăi bine că ești și să fii sănătos. Că altfel mai am baltagul. Amu să-ți spun eu cum o fost. Aici era moșia lui Prințu'. Cât vezi cu ochii și tot muntele era a lui Prințu'. El o murit și prințesa a fugit la Filandra. Ducă-se la dracu'! Iaca, amu mă preumbli eu prin locurile astea și le păzesc ca ochii din cap. Zîce Nistor din Gura Negrei: „De ce te fudulești, mă Tudose, ca pe moșia lui tat'tu.“ Zîce eu: „Ghietu tata. Toată moșia lui sînt doi coți de pămînt unde-i albesc oasele, da'aici e drept că mă fudulesc ca pe moșia mea. Ce, nu-i a norodului?“ Da' 'mneata ce slujbă faci la *statu socialist*?

EMIL: Sunt scriitor.

TUDOSE: Scrii jalbe?

EMIL: Nu. Scriu cărți în care povestesc despre viața oamenilor.

TUDOSE: Ce fel de oameni?

EMIL: Așa ca dumneata. Ca ceilalți care lucrează aici.

TUDOSE: Scornești bazne?

EMIL: Ba scriu adevărat. Și pe dumneata o să te scriu în carte.

TUDOSE: Pe mine? Șuguești? Ș'apoi dece nu? Să scrii acolo că io, ciobanu Tudose de pe Chetrosu m'am coborît dela munte și m'am născut la viața nouă ca un prunc când îl vâri în cristelniță. Să citească și alții și să facă la fel. Da' așa să scrii și nu altcum, să nu zăticnești cu scornituri de-a 'mneatale!

EMIL: (*pauză*) De-acum înainte așa o să scriu, fără scornituri.

TUDOSE: Bună meserie ți-ai ales. Trec în toată ziua pe la vivliotecă și mă uit pe geam cum răsfoiesc tovarășii în cărți. Trag la ele ca cerbu' la izvor. Io ca mîța'n călindar. Dar o să învăț, n'ai grijă și o să citesc ce ai scris. Să văd dacă ești de-adevărat cu revoluția noastră. Zîce tot Nistor: „Astăzi nu-i revoluție, prostule, că nu-i cu sânge și pârjol.“ Da' io știu că dacă mi s'a limpezit lumea 'nainte ochilor ca o gură de rai și s'o întors cu totul roata, în loc să meargă târiș ca înainte, numai decît înseamnă că-i revoluție, așa cum'o fost la Răsărit. Ia'n vezi numa' ce mîndrețe se 'naltă pe stîncile istea. (*pauză*) Da' ce ai?

EMIL: (*arată nedumerit spre ușa lui Baziliade*) Ce-i acolo... sub ușă...

TUDOSE: S'o fi răsturnat vr'o calamară. (*se apropie să se uite*) Și încă cu cerneală roșie (*încearcă să deschidă ușa*) li încuiată (*întinde degetul și-l trage mirat înapoi*) Parc'ar fi... Ia'n vezi.

EMIL: (*îngrozit*) Sânge!

TUDOSE: Maică Precistă! (*începe să sgâlțâie ușa, în timp ce Emil bate cu pumnii în ea*).

Scena VI

*Preda, Emil, Tudose*PREDA: *(intrând)* Ce s'a întâmplat?EMIL: *(arătând cu degetul ușa)* Sub ușă...PREDA: *(aruncă o privire speriată împrejur și înțelege; strigând aproape)* Maria!EMIL: Cum? *(privirile li se încrucișează)*PREDA: Tovarășa Comșa! *(Se repede la ușă cu putere, Emil îl sprijină, ușa cedează. Cei doi intră în încăperea de alături. Se aude glasul lui Emil).*

EMIL: Maria, Maria!

TUDOSE: *(din prag)* Pușcată!PREDA: *(dinăuntru, către Tudose)* Doctorul! Imediat! Și o targă! Fug! *(Tudose iese în fugă).*PREDA: *(repezindu-se la telefon)* Allo! Dă-mi Miliția! Allo! Preda dela atelierele centrale la telefon. Tovarășa Comșa a fost împușcată în biroul ei. Cine? Cred că Baziliade. Da, tovarășe! Da, ți-am spus. O să'ncerce să fugă. Vezi că e înarmat. Bine. Noroc. *(intră doctorul).*

DOCTORUL: Unde e?

PREDA: *(arătându-i încăperea cealaltă)* Acolo! *(febril îl apucă de umeri, scuturându-l)* Trebuie salvată cu orice preț, doctore, înțelege? Răspunzi!DOCTORUL: *(cu un ton de imputare)* Fii calm, tov. Preda.PREDA: *(împingându-l pe ușă și bombănind concesiv)* Bine, bine. *(Preda rămâne în prag, doctorul a intrat în biroul lui Baziliade. După o clipă apare în prag, împingându-l afară pe Comșa).*DOCTORUL: Să nu mai între nimeni aici. *(Inchide ușa. Comșa, într-o stare de prostrație, cade pe scaun. Preda se plimbă nervos prin încăpere).*EMIL: *(cu greu)* Cine-a făcut-o?PREDA: *(strângând pumnii)* Baziliade.

EMIL: Baziliade!

PREDA: *(ascultând la ușă, apoi o întredeschide puțin)* Ii face o injecție. *(Emil are un hohot înăbușit de plâns. Preda se apropie de el și-l bate pe umeri)* Curaj! *(Vocea îi tremură, se duce brusc la fereastră și pe furiș își șterge ochii)* Dacă ai ști cum te aștepta!CERNEA: *(intrând)* A venit doctorul? Ce s'a întâmplat? *(il ia deoparte pe Preda și amândoi discută în șoaptă. Intră Tudose cu doi muncitori, ducând o targă. Așteaptă, tăcuți, lângă ușă. Intră Gondur care nu știe nimic. Adresându-se lui Cernea)*GONDUR: Noroc! Tovarășe Cernea, am auzit că a venit tovarășul Comșa aici pe șantier. N'a mai așteptat să ne ducem noi la el. *(Cernea îi face semn să tacă. Tăcere stânjenită)*EMIL: *(ca din somn)* Dece vroiați să veniți la mine?

GONDUR: Pentru carte. Acum... Nu știam că...

EMIL: *(stă o clipă imobil, apoi scoate mașinal manuscrisul din servietă, îl cântărește în palme și îl aruncă în coșul cu hârtii)*GONDUR: *(repezindu-se)* O arunci?TUDOSE: *(repezindu-se și el)* Cartea noastră!PREDA: O să scrie alta. *(Ca trezit din somn, Emil se repede spre ușa biroului lui Baziliade. Ușa se deschide, însă în acelaș timp apare și doctorul)*

DOCTORUL: Targa!

CERNEA: Cum e?

DOCTORUL: *(ridică din umeri)* Încă nu știu. Sper. *(Oamenii cu targa intră înăuntru).*

CERNEA: *(ducându-se la telefonul care sună)* Allo! Cernea la telefon. Unde? Vin îndată *(către Preda)* Baziliade a fost prins pe Piatra Dracului! *(oamenii aduc targa cu Maria. Emil cade în genunchi, alături. Maria îl vede, ridică încet mâna. Oamenii se opresc și lasă targa jos.)*

EMIL: Maria!

MARIA: *(are un gest spre Emil, apoi îl cheamă pe Preda cu mâna, îi spune ceva la ureche. Preda îi îndepărtează pe ceilalți într'un colț al biroului)* Ai primit caseta lui Baziliade?

EMIL: Iartă-mă, iartă-mă!

MARIA: *(aproape șipat)* Ai primit-o?

EMIL: Cum ai putut să crezi asta?

MARIA: *(ușurată, fericită, cu ultimile puteri)* În adâncul inimii... n'am crezut-o. *(Îi prinde capul cu brațul și-l trage spre ea. Preda care i-a urmărit cu neliniște, are un surâs împăcat. Între timp, afară s'a întunecat și prin ferestre se văd sumedeniile de lumini dela Ulmi)* Luminile dela Ulmi, iubitele!

CORTINA

SUZANA DELCIU

ADOLESCENTA

Ce mare te-ai făcut! Nici n'am văzut
Că anii te-au săltat adolescentă.
Eu m'am deprins tot mică să te știu
Și iată, astăzi te'ntâlnește, studentă.

Ai optsprezece ani și în priviri
Mătasa umbrei grele de castan,
Mai ieri duceai în brațele subțiri,
Trecând pe lângă mine, un ghiozdan.

Și astăzi te-am văzut roșind ușor
Când el te-a salutat venind spre noi,
Ți-am auzit al inimii fior
În glasul înțeles doar de voi doi.

Eu am simțit atuncea primăvara
Ce-a înflorit în tainicu-ți surâs
Și din sclipirea ageră, fugară,
Am prins și gândul sprinten ca un mânz.

Urechea, gândul, ți le-ai aplecat
Înspre tumultul inimii trezite.
Ce lucru nou se'ntâmplă, minunat?
Ce corzi răsună, nemaiauzite?

Ți-e fericirea-abia înmugurită
Te simți mai bună, naltă, mai frumoasă
În viața care merită trăită,
Și-ți place că e mare, furtunoasă.

Nu e nevoie, dar aș vrea să-ți spun
Când inima ți-e coardă de vioară,
Doar un cuvânt. Că dragostea de-acum
Cu drag ți-o ocrotește, 'ntreaga țară.

EVGHENII VINOCUROV

COMANDANTUL COMPANIEI

Războiu civil. E pe sfârșite.
Și mame'n praguri, lângă uși,
Așteaptă desnădăjduite,
Și-așteaptă încă fiii duși...

Dar colo marea-albastră doarme
Sub pescăruși și pânze'n zori,
Și-armate zăngănind din arme
Un „ura!“ strigă — tunător!

Iși sting incendii'n vânt pojarul,
Și lângă foc, sub un molid,
Scoțându-și casca — bucătarul
Imparte ciorba, blid cu blid...

Atunci pentru izbânda'n luptă,
Și pentru viitoru-i fiu,
Un comandant sprânceana'ncruntă,
Golind bidonu-i cenușiu.

— „Atât doare: In viitorul
Ce va să vie fericit,
Oricând cu viața chiar, feciorul
Să apere ce-am cucerit!...”

Bandaju-i sângera pe față,
Slab, hotărît, cu ochiul greu,
Nici douăzeci de ani de viață —
Acesta era tatăl meu...

In românește de George Dan

A. COVALENCOV

UN MONUMENT

La Feodosia, se-arata
pe mal, înalt, un obelisc.
Jos, ruginește'n ierbi uscate
smuls din automat, un disc.

Aici porniră partizanii
să curețe pământul drag,
și pas cu pas gonind dușmanii
i-au strâns în clești la Cara-Dag.

Curajul, dragostea, ea para
ardea în pieptul bărbătesc,
încât și astăzi, primăvara,
din sânge macii le'nffloresc.

... Noi doi, privind cum ziua pierc,
tot flecărăm și ne certăm,
în loc de-a ne pleca'n tăcere
și piatra să o sărutăm.

In românește de Mihai Dragomir

STEFAN LUCA

CIȘMELE ȘI NOROI

Glodeni, 15. VII. 195...

„Iubite Ștefane,

Nu ne-am scris demult. M'am mutat însfârșit din Sibiu, știi, cu serviciul. Acum stau în orașelul meu de baștină, Glodeni, și mă simt destul de bine. Am un băiețaș de doi ani și mă ajung cu de toate. Mă scormonesc în schimb alte probleme la care-ți cer răspuns și ție.

Fiecare orașel are ceva particular, ceva ce-l deosebește de oricare alt orașel. Aerul, clădirile, străzile, câte un izvor mineral, o cetate veche pe jumătate dărâmată. Deobicei, aceste particularități sunt prilej de mândrie pentru locuitori. Se discută asupra lor în gări, la masă, în pauzele ședințelor, în frizerii, așteptând la ghișeele băncilor sau în orice alt loc unde stau mai mult de trei oameni. Când se vorbește de Sighișoara se aminteste cetatea de pe deal, cu un ceas de aceeași etate, pe care l-am auzit bătând și'n radio. Bistrița-i vestită prin drumuri pietruite și curățenie. Reghinul are o echipă strașnică de popicari. Intr'alt oraș există un profesor de muzică vegetarian sau un diriginte de P.T.T. calm.

Orașul nostru n'are nimic din toate acestea. Are o singură clădire cu etaj, popicăria-i stricată, dirigințele-i nervos, iar profesor de muzică nu avem deloc. N'avem nici drumuri grozav de pietruite. Avem în schimb noroi. Prin asta suntem celebri. Praf și noroi. Praful ca praful, noroiul însă întrece toate așteptările.

Se înjură mult, fără alegere, din această pricină. Tot ceeace nu mai înaintează se oprește. Căruțele trag cu greu la margine, în dreptul bodegilor. Orașul nostru are șapte. Una la gară, una în târgul de vite, lângă vamă, acolo unde bea Băzuc, alta lângă biserica unitariană. În centru-s patru. În dreptul fiecărei bodegi sunt câte două cișmele (la noi li se spun șipuri). Caii beau afară, stăpânii se îndestulează înlăuntru, sudând parcă fărâmele curajului risipit în fața mării de noroi.

Orașul are, pe cele 26 străzi și 14 ulicioare, 42 de cișmele. Curg fără întrerupere, așa cum întreaga noastră viață. În dreptul lor, noroiul capătă aspecte deosebite, îngroșându-se ca nodurile de pe tuleii de cucuruz.

Noroiul nostru nu înseamnă și nici nu poate să însemne, un titlu de mândrie. Pașnicii noștri cetățeni nici nu-l prea bagă în seamă. Copiii merg la școală în catalige. Mai mult se umblă pe după grădini, pe străzi încumetându-se numai cei tari de înger, bețivii, ori cei atrași de alte distracții.

Iată însă că a survenit o schimbare.

Luna trecută, președintele Sfatului a fost chemat la partid, adică la tovarășul Vânu, care-i secretarul comitetului orășănesc.

— Trebuie rezolvată chestiunea noroiului, urgent.

— O s'o rezolvăm. Trebuie piatră multă.

— Intr'o săptămână trebuie să fie gata.

— Cum, într'o săptămână?

— Vă privește! Aceasta-i sarcina!

Secretarul n'avea prea mult timp. Se grăbea. Deveni nerăbdător. Președintele cumpănea:

— Bine. Să ne gândim.

— Aveți oameni deștepți. Uite, Bălic, are cap. Cred că-l voi propune ca vicepreședinte.

— Dece?

— Așa am hotărît să-l propunem.

— Și să-i dăm și sarcina aceasta?

Secretarul a dat din cap, confirmând. Așa s'a făcut că Bălic Samson, vicepreședintele nostru, a primit sarcina să lupte împotriva noroiului și a prafului.

Tu pe Bălic nu-l cunoști. Un om împlinit, între două vârste. Are o mustață obișnuită, neagră, un pic îngălbenită la colțurile buzelor. Clocea de mult planuri serioase în privința noroiului, planuri așa cum numai oamenii cu mult suflet și curaj le pot face. De meserie-i funcționar. Se pricepe la toate și a fost de toate. Om practic, cu armata făcută la geniu, are idei în privința șoselelor. Știe să impună. Cât timp a fost referent principal la gospodăria comunală i se spunea: „principalule“, asta numai după trecerea unei singure luni în serviciu. Nu e lingușitor, ci atent și respectuos. El nu contrazice din încăpățănare, așa, brutal, cum fac îngâmfații. Dă din cap afirmativ, apoi de-odată îl clatină, cu îndoială:

— Sunt de acord, de acord. Aproape întru totul. Dar vedeți, aș vrea o mică lămurire așa, de amănunt, în general, pentru a lumina mai bine problema.

Rezolvă ușor și cu mare forță de convingere chestiunile cele mai dificile.

Are un fel într'adevăr unic de a vedea lucrurile. Unii afirmă, cu cruzime, că vede lucrurile pe dos. Cam așa cum s'ar mătura scările de jos în sus. Eu întrezăream însă o logică ascunsă, ca a jucătorilor de șah care fac mișcări aparent inofensive, ca apoi să lovească. Pentru toate chestiunile are planuri și regulamente pregătite. Spune că întâi de toate trebuie să înlături cauzele. Până ce nu distrugi cuscuta nu semeni furajere. Distrugi întâi filoxera, apoi plantezi viță de vie. Angajezi șoferi și după aceia cumperi mașină. (Sfatul nostru a avut un șofer angajat care până una alta se ocupa de grădinarie. A plecat. I s'o fi urît de bine.).

Atent și respectuos, știe să păstreze distanțele. Toate le face sistematic, fără grabă. Vorba lui este: „să discutăm sistematic“. Dela vorbă, la faptă. Biroul lui e organizat sistematic, cu împărțiri, subîmpărțiri. Acasă, chiar, își aranjează sistematic viața. Cred că și cu nevasta lui se ceartă sistematic. Și copiii lui — are doi — îi făcuți parcă sistematic, un băiat de patru, o fetiță de doi ani.

Chiar și înfățișarea lui are ceva așa, sistematic. Nu poți spune despre el: „uite un om cu nas lung“, deoarece nasul lui se oprește la limita peste care ar fi devenit caracteristic.

Vorbește rar și cumpănit și tot timpul surâde înțelegător.

— Știu, știu, știu ce vrei să spui. Imi dau seama. Dar... uite, într'un cuvânt, așa, să discutăm sistematic.

Nu refuză sarcinile. Are un fel propriu de-a primi noile îndatoriri. Surâde, într'un fel al lui, personal, dând din mâini parc'ar spune „am atâtea pe cap, dar dacă altfel nu se poate, primesc“.

E un om cult. Pe când era în școală se ocupa de scrisul poeziilor. Circulau, trase la șapirograf, poezii iscălite Romeo Băleanu și'n paranteză numele lui adevărat. Imi aduc aminte de patru versuri:

*Suim mereu și găfăim pe stâncă
Și nu ajungem nicăeri, nici mâne,
E tristă viața! ca un urlet de câne...
Dragostea de inimă mă măncă !*

Avea forță. Doar și la noi sunt seri cu lună și chiar o grădină, într'un fel, botanică, și-au fost precis persoane delicate, cu sensibilitate, care au gustat aceste versuri.

Mai târziu s'a lăsat de versuri. Avea prea multe calități practice, realism, în el, decât s'ar fi putut îngădui unui suflet visător. I-a rămas numai vocea puternică, persuasivă.

S'a însurat. Dăstul de bine. Are rude cu influență, relații. E un om așezat, solid, de încredere.

I s'au încredințat multe și diferite munci. A fost director de cămin cultural, responsabil cu sportul.

E prieten cu Vânu, secretarul. La întâi Mai, e invitat să petreacă pe pătura comitetului executiv.

Cel mai important eveniment cred c'a fost instalarea lui în biroul pe ușa căruia scrie „vicepreședinte“. Am luat parte la acest eveniment de neuitat. Întâi a vorbit un delegat dela raion. Unul mic, negricios. Avea un glas gros pe care nu i-l bănuiai.

Negriciosul a trasat sarcini. Intre altele și sarcina de-a pune capăt noroiului: „Starea șoselelor, spune el, este nepotrivită, mizerabilă, ori asemenea situație nu mai poate dura“.

Lumea îl asculta. Au dat din umeri, apoi s'au mirat. Starea e proastă (asta sare în ochi, nu-i mare lucru să o observi). Dar nu înțelegeau pentru ce e nepotrivită. Apoi să nu te miri, de acel „nu mai poate dura“? Orașelul nostru dovedea, de atâta vreme, contrariul. Situația a durat — și încă foarte bine.

Bălic l-a înțeles. A primit și sarcina aceasta. A cerut însă, ca să poată lucra sistematic, câteva condiții. Orașelul nostru a primit prin gura lui un mesagiu demn de a fi păstrat în arhivă. (Păcat că la noi nu-i împământenită metoda stenogramelor. Procesul verbal redă palid ceea ce a reușit să exprime verbul lui Bălic).

Întâi, și-a făcut autocritica. Nu sunt doi în orașul nostru care să-și facă o așa autocritică. Parcă s'ar despărți în doi Bălici. Unul care a greșit, altul care-l judecă. De primul te-apucă mila. Il admiri pe-al doilea. Taie în carne vie, așa critică. Spunea, atunci, că noroiul i se datorează lui.

— Tu, Bălic, ești de vină — zicea — nimeni altul. Vina aceasta nu ți se poate ierta. Pentru că e de neiertat vina aceasta. Dovedești o neglijență condamabilă, nepăsare criminală, o atitudine de îngâmfare, de izolare, de lipsuri sistematice, da, sistematice. Dacă ar veni bunăoară cineva și te-ar întreba că tu, Bălic, ce-ai făcut pentru noroi, n'ai avea ce spune...

Așa a ținut-o o jumătate de ceas.

Trei zile, apoi, Bălic a cercetat tot orașelul, scotocind fiecare străduță, fiecare fundătură.

Umbla într-o șaretă ușoară trasă de doi cai. Pe genunchi ținea servieta și o agendă. Scria într-una și făcea socoteli. Arăta încruntat. Saluta scurt, ca orice om preocupat. Oprea în dreptul fiecărei cișmele. Dăngulea, tehnicianul gospodăriei, sărea cu grijă din șaretă și agăța câte-o tăbliță numerotată, apoi măsura ceva pe țeavă. La fiecare cișmea umplea un vas cu apă. Bălic, din trăsură, cronometra atent, după cât am înțeles, timpul de umplere a vasului.

Când lucrurile de cercetare și sondaj s'au isprăvit, a fost convocată o ședință. Vreo optzeci de invitați s'au îngrămădit în sala de ședințe a Sfatului, s'asculte raportul comisiei, încredințat lui Bălic. Oamenii noștri sunt obișnuiți cu ședințele lungi. S'adună cu greu, odată însă strânși la un loc, greu îi desparți. Poate tot din cauza noroiului.

Teancul de hârtii, bătute la un rând de Matilda, dactilografa gospodăriei, ar fi disperat orice altă adunare. La noi, lucrurile se petrec mai neted.

Ca un om care știe la ce se angajează, Bălic a început să vorbească rar, cu glas domol. El prezida, pentru că președintele era plecat, chiar de după instalare, la școală.

Înghesuiri pe laițele de lemn, cu spătare late și zdravene, ascultătorii au luat curând aerul absent al celor care călătoresc cu personalul dela Constanța la Oradea, după ce-au mâncat. Destul de repede sala întreagă s'a liniștit și s'a oprit orice mișcare. Unii, mai nerușinați, au început să doarmă, horcăind subțire. Alții, visau cu ochii pironiți cine știe unde. Pe fața lor se înstăpânea curând un zâmbet de duioșie, semn că se gândeau la copii, ori la tinerețe. Unii priveau țintă la Bălic. I-am urmărit atent.

Tu, prietene, nu poți și nu cred c'ai putea fi vreodată mai indignat decât mine în seara aceea. Bălic, omul acesta, vorbea unor oameni care nu-l ascultau. Era cald. Asudase crunt, bea apă din ce în ce mai des. Dar nu ceda! Și să nu fii indignat? Pârlea, contabilul, ăla cu obraji roșii (dar tu și-așa nu-l cunoști!) dela bancă, sughița de plăcere când sudoarea picura pătând hârtiile. Diavolul, ajutat de președintele cooperativei (care are ceas de mână), număra câte picături de sudoare cădeau din vârful nasului pe minut.

Mi-am însemnat câteva lucruri spuse de vice. Expunea logic, fără goluri, în felul lui, sistematic. A făcut o incursiune savantă, cu date științifice, plină de competență. Suna cam așa:

— „Noroiul este un amestec de praf cu apă. Apa singură ori numai praful nu fac noroi. Clar. Ca să nu avem praf trebuie să nu le amestecăm. Ca să nu le amestecăm trebuie să renunțăm la una din două. Praful avem din drum. Apă avem din nori și dela cișmele. Din cer curge numai câteodată, pe când la cișmele, mereu. Acolo, ca dovadă, e întotdeauna noroi“.

Acestea-s cauzele. Să vedem mai încolo:

— „Ploaia n'o putem însă desființa (Ca pe-o comisie, de pildă). Cișmele putem desființa. Nu pe toate. Apă dacă nu este, tot la mine, la „vicetatăl“ lor vin“. (I-a și rămas numele de vicetatăl orașului. Unii au luat în răs numele. Femeile, rele de gură, asigurau pe toată lumea că până și pentru copiii lui, Bălic e numai vicetată. Vorbe...)

— „Așa că vom reglementa consumul apei. Declarăm război risipei de apă. Apa face noroiul, altfel praful ar rămâne praf. Vor rămâne patru cișmele pentru consumul uman, alte patru pentru consumul animal și diverse. Pentru vegetale se va utiliza apa de ploaie sau Târnăvă. Se înființează secția „șipuri și apă potabilă“. În felul acesta se vor face economii, înlăturându-se din rădăcină cauza principală a noroiului“.

Mărturisesc, prietene dragă, că în fața perspectivei ce ni se deschidea am început și eu să visez.

Mă vedeam în orașelul nostru, fără glod. Puteam să ies fără grijă la plimbare, cu nevasta și chiar să-mi plimb copilul în cărucior. Nestingherit puteam să trec drumul, fără să mai ocolesc pe la gară, direct la frizeria de vis-a-vis. Puteam intra cu pantofi curați în casă. Cădeau peste cincizeci de procente din pricinile pentru care aveam discuții neplăcute cu nevasta.

N'am mai ascultat, furat de mirajul atrăgător, vorbele lui Bălic.

A isprăvit. A domnit întâi o tăcere adâncă. La noi e ceva obișnuit. E așa, de parcă sala și-ar aduna puteri să aplaude. Apoi, brusc, a izbucnit un torent nesfârșit, asurzitor, de aplauze, la care contribuiau pe măsură ce se trezeau cei adormiți, cu puteri noi, proaspete.

Când ultima palmă s'a oprit din activitate, am asistat la o scenă incalificabilă. S'a ridicat Savu dela întreprinderea locală de mobilă și a cerut cuvântul.

I s'a dat.

— Eu nu pricep proiectul tovarășului Bălic. Uite, de exemplu, Văleni, la 10 km. de aici, avea acum un an noroi. Au făcut șanțuri, au adus piatră. Azi au un orașel de toată frumusețea. Tot așa și cei din Dumbăvioara. Noi de ce nu facem așa?

— Ai dreptate. N'ai priceput proiectul — se ridică Bălic. Este și greu de priceput. E un lucru prea nou, aș putea spune nou de tot. Gândiți-vă: orice rău trebuie tăiat dela rădăcină. Și fără cheltueli. Pe ce pui piatra? Pe noroi?

— Nu știu ce zici d-ta. Socot că fără șanțuri pe care să se scurgă apa, fără piatră (— putem cere și-un compresor, că ni se dă —) nu facem drum. Ce cheltueli? Doar nu-i mare lucru!

— Nu te pripi, tovarășe. Și-apoi nu-i principal să ne sfădim. Piatra nu costă bani? Șanțurile? Costă bani, tovarășe, bani grei.

Am constatat că nu numai Savu avea îndoieli. Mai mulți... chiar eu m'am îndoit o clipă de proiectul lui Bălic. Dar apoi m'am convins că ceea ce susține el e ceva nou și neobișnuit.

Au început să se certe. Eu nu pot suporta asemenea scene. Am ieșit.

A doua zi, mecanicul și șeful pompierilor sigilară cișmelele. Au lăsat să curgă numai cele stabilite în program. În dreptul lor au fost săpate gropi, asemănătoare gropilor individuale antitanc, în care s'au vârit stâlpi cu afișiere, apărate de vicisitudinile ploii și-a altor agenți vătămători, cu o plasă de sârmă subțire, de felul celor care se pun la cuștile iepurilor de casă. (Ramură de activitate foarte dezvoltată la noi. Poate din această cauză au și dispărut noaptea). S'a hotărât ca circulara, care reglementa consumul apei, să fie pictată direct pe scândura afișierului, de către artistul nostru plastic, Corobei. Corobei picta de regulă afișe sportive și câteodată populariza filme. Avea acum ocazia să ducă la capăt o operă compozițională.

Opera lui a stârnit senzație. Câteva zile, Corobei a fost cel mai important om din oraș. Pe drept cuvânt.

Pe un fond alb-albastru era înscrisă oblic, în portocaliu, circulara viciatului. Dar gloria i-au adus-o desenele ilustrative. Articolul și ilustrațiile, în partea stângă pozitivul, în partea dreaptă negativul. Într-o parte (la articolul rații) se vedea un copil de țâță și'n dreptul lui rația întruchipată într-o oliță de 5 l. În fața unui tată de familie, cu mustați, se vedea o oală pe care scria 12,5 l. Imaginile erau sugestive: unele din ele egale în măiestrie cu anumite reportagii sportive, vii și cu sensuri multiple.

Se puteau vedea gospodine, căruțași, copii murdari, animale nedefi-

nite (semănau și cu câini, și cu pisici sau cu capre totodată) care nu respectau circulara. În jurul lor se reliefa cel mai grozav noroi și, fără excepție, toți erau jig riți.

Pe partea stângă înfloreau imagini vrednice de paradisul lui Dante. Aceștia erau cei care respectau circulara lui Bălic. Copii grași, înarmați cu felii de pâine cu unt (vopsit nu se știe de ce violet), gospodine trupeșe aplecate peste covata cu aluat, becuri uriașe răspândind lumină pe ziarul citit de capul familiei.

Popularitatea afișelor creștea geometric. Când izbucneau certuri, protagoniștii găseau asemănări pline de fantezie între zugrăvelile pictorului și adversari. Era cât p'aci să fie umbrită însăși circulara.

Dar atâta meticuloasă sistematizare concentrată pe un metru pătrat n'au mai întâlnit ei niciodată.

Circulara împărțea pe cetățeni după vârstă (Dela 1—7 ani, 7—21 ani și 21 în sus). Persoane singure și cu familie. Dela 1—7 ani cu familie primeau un supliment de $2\frac{1}{2}$ l. Mamele până la 9 luni, primeau 4 l. în plus. Se fixau avansuri în toate sensurile.

Și-au făcut apariția în locurile vizibile de pe ulițe, în bodegi și alte locuri frecventate, ordonanțe care stabileau orariul fiecărei fântâni cu consemnarea timpului necesar pentru umplerea fiecărei rații. Cetățenii erau rugați să treacă în zilele respective, pe străzi și litere, pe la serviciul „cișmele și apă potabilă” pentru a primi bonul de consum, fără de care apa era „tabu”, de neatins.

N'am vrut să tulbur liniștea vicelui. Am stat și eu în rând să primesc bon, m'am înghesuit la rând, lângă vama, dând dovadă de conștiință și răbdare. Mulți, cei mai mulți, trebuie să recunoască, nu înțelegeau măsurile luate de Bălic. Râdeau de el, confundând sistematizarea cu birocrăția. Cei din Cocoroveni îl înjurau cumplit. Spuneau că noroiul se vindecă mai lesne cu pietriș și șanțuri de scurgere, nu cu închiderea cișmelelor, că Bălic îi un înuciat, un lăudăros, un om care știe numai să se iscălească. Bârfeli, dragul meu!

E adevărat că peste puțin, în dreptul cișmelelor s'a îngrămădit atâta noroi că apropiindu-te ți se tăia răsuflarea, ca atunci când te-aruncă cineva brusc într'o apă rece ca ghița. Aveam însă convingerea că acesta era numai începutul.

Oamenii, în general sunt nemulțumiți. Unii că stau departe de cișmea, alții că stau prea aproape și nu pot dormi după masă. Se invidiau reciproc, își schimbau locuințele. Se desfăceau logodne, se înfiripau legături noi.

Ședințele se organizau în funcție de orariul cișmelelor.

— Nu vin, aduc apă.

— Sunt programat la 6. Nu pot, spune altul.

— Am rând la 5 și 45.

Au avut loc scene de un dramatism de nedescris. În fața cișmelelor se perinda lumea, în sgomotul asurzitor al găleților goale, al glasurilor ascuțite de femei. Fapt este că Bălic a venit numai odată în mijlocul lor.

N'a coborât din trăsură. Era mare noroiul. Sta cu picioarele drepte pe scara șaretei, cu mâna pe capră. Semăna cu un Prometeu, atâta prestanță avea.

Femeile, lipsite de respect, au tăbărit cu gura pe el.

— Mă, vicetată. Nevastă-ta nu spală?

— I-ajunge rația?

— S'a dedat cu rația ce i-ai fixat-o, Bălic?

Se certau cu el, în gura mare. Bărbații stăteau, unii din ei, deoparte

și clătinau din cap, a dezaprobare. Ceilalți râdeau. M'am apropiat de primii. Am avut, se pare, o proastă inspirație.

— Așa-i trebuie vicelui, spunea unul, să se învețe minte.

— Las'să-l scarmene femeile — altul.

— Nu-i strică.

— Astea-l scarmână sistematic. Nu glumă.

Bălic însă sta, fără teamă, în fața furtunii și vorbea cu blândețe, convingător. Incet, încet, ridică vocea, punând răspicat problemele.

Atmosfera devenea din ce în ce mai încărcată. Cu toate că și-o ridicase, vocea lui Bălic deabia se mai auzea. Nu știu ce s'ar fi întâmplat dacă Bălic n'ar fi dat semn de plecare vizitiului. I-am apreciat tactul. Cu femeile guralive altă ieșire nu exista. Demn și serios, Bălic a părăsit cișmeaua, plecând la Sfat.

Bălic n'a dat înapoi, niciun pas. Apăsât de griji, sta zilnic în birou.

Serviciul „cișmele și apă potabilă” crescuse cu încă o dactilografă (avea acum două), un statistician-șef, un contabil-șef, un planificator, doi normatori, un constructor, luați dela alte servicii. În interes major. Vicele prevedea încă o sporire, pentru că de lucru era.

Am hotărât să-l vizitez pe „vicetată”. Nu voiam să-l incomodez. Până la urmă, curiozitatea de-a vedea interiorul biroului, care hotăra destinele noroiului a învins, și nesocotind perspectiva unui refuz și propria-mi convingere că-s inoportun, am bătut, nu fără emoție, în ușa respectivă.

Am pășit într-o sală de așteptare spre mirarea mea, pustie. Am bătut cu îndrăzneală în ușa vicelui. M'a primit. Mi-a strâns în grabă mâna și a alergat la telefon. N'am apucat să-i îndrug nicio scuză.

Am rămas cu Dăngulea în birou. Peste puțin a venit și Matilda. Statisticianul lucra într-o cămăruță alăturată. Îi vedeam numai vârful pantofilor de sub birou.

În cea de-a treia cameră l-am văzut pe Pârlea, contabilul. Sta posac pe scaun, în fața unui registru. Cei doi normatori (unul, din necesități plastice, Corobei) erau instalați sub tabelul rațiilor. Am aprobat tacit măsura luată de Bălic. Asta era problema majoră. Celelalte lucrări puteau să mai aștepte.

Am observat însă că funcționarii lucrau cam în silă. Nu se arătau destul de îndârjiți împotriva noroiului.

Pârlea strâmba din buze privindu-se în oglindă. Dăngulea își rodea preocupat creionul. Aproape l-a înghițit. Normatorii se jucau „de-a fripta” peste masă. Dactilografa cea nouă glumea cu tehnicianul-constructor, iar Matilda scria ceva pe-o hârtie, aproape lipită de statistician. Mi-am întors revoltat privirile...

Pe perete am văzut o hartă a orașelului și sub ea tabelul de rații. În spatele biroului sta deschis un dulap cu sertărașe. Pe fiecare sertăraș o etichetă. Totul strălucea de curățenie.

M'am apropiat de tabelul rațiilor. Da, acum am văzut cât de sistematic era vicele. Se raționa consumul animalelor domestice, pe specii, varietate și rasă. Un porc Bazna bea mai puțin decât unul Mangalița. Numai animalele care se ocupau cu vagabondajul (pisicile, câinii) n'aveau rație. Se specifica totuși că băutul este „treaba lor”.

Vicele a venit repede înapoi. S'a apropiat zâmbind, cam întristat, invitându-mă să văd dulapul.

Fă-ți o idee cât a trebuit să muncească această secție. S'au alcătuit circa 20 de dosare. Tabele pe străzi, sectoare, guri de apă în bloc și în parte, după alfabet, adrese, vârstă, ocupație. Dosare cu grafice cu viteza de

scurgere a apei pe timp, pe diametrul deschiderii, consum normal și pierderi ne și recuperabile, stabilite la nivel minim și mediu. Două dosare conțineau expertize și verificări la cele de mai sus. Dosare cu cereri, corespondență, stare civilă.

Un fișier, cum numai în biblioteci, cu 4.152 fișe definitive și 850 flotante, orânduite pe străzi, litere, cotor și matcă.

Un dosar cu circulare până'n momentul de față (dela Nr. 1 la 79). Apoi registrul, inevitabil, de procese verbale de contravenție.

Dar cu adevărat impresionant mi s'a părut jurnalul zilnic, cu observații și consemnări speciale, al vicelui. Mi-a făcut cinste să-mi citească o parte din ele. Mi-a îngăduit să copiez câteva. Iată-le:

6. VI. 195...

„Ion Mândruț, zis Băzuc, strada Ploii, ebrietate devenită scandal public, consumă apă din sticle de-un juma de litru (din ele bea). Uplete direct la cișmea. Nesocotirea obraznică a circularei Nr. 34. Timp și apă rebut.

Măsuri: a) Să-și procure găleată.

b) Să se consemneze în circulara 38. Gura vasului să depășească 5 cm. diametru pentru a nu se scurge pe delături.

c) Să fie energic avizat Băzuc“.

8. VI. 195...

„Eri, duminică, inspectat cișmele. Noroi profunzime 23 cm. Crește 3 cm. Toată secția însoțit registre. Publicul întâmpinat cu vociferări în plină stradă și fără perdea. Băzuc lipsă dela apă. Vecinii comunică nu vine pentru că nu bea din găleată“.

9. VI. 195...

„Lucru greu, zi grea. 6 nașteri, 4 mariaje, 1 deces, 24 mutări din oraș. Eliberat 14 bonuri definitive, retras 25. Mutat 24 flotanți. Revizuit situația în 17 tabele.

Cetățenii tot neînțelegători. Ocolesc serviciul și fac plângeri zilnic. Am auzit că vine un nou președinte“.

10. VI. 195...

„M'a chemat președintele cel nou. M'a privit aspru. Nu înțelege tactica mea. Spune că stau cufundat cu nasul în hârtii“.

12. VI. 195...

„Ziua de azi mi-a mai adus o veste tristă. Prietenul meu, Vânu, a fost schimbat și sancționat. Secretar e Savu, dela fabrica de mobile. Cu asta nu te poți înțelege... Ce-o să fie? Acesta nu-i Vânu. O să mă încontrez iar cu organizația de bază.

M'a chemat din nou președintele...“

Aici jurnalul s'a întrerupt. Am citit pe fața lui Bălic nervozitate și îngrijorare.

— Asta-i, tovule dragă. Mă simt un pic descompus... și în considerație..

— Lăsați, am riposat. Sunteți obosit. Trece. Și va înțelege și președintele. Nu se poate să nu înțeleagă.

— Nu înțelege. Spune că măsura asta putea fi luată numai de un nebun. Că unde am auzit eu că așa se repară o stradă. Mi-a cerut să convoc ședință pe mâine. Vino și dumneata.

Am acceptat, tăcut. Ce să mai spun? I-am strâns bărbățește mâna...

A doua zi dimineața m'am dus la Sfat. Să înregistrez un bon de apă. Venise mama în vizită. Mi s'a spus că nu mai e nevoie. M'am dus să cer lămuriri. Nu înțelegeam nimic.

Dar pe Bălic nu l-am mai găsit. Ședința se contramandase.

De dânsul nu mai pomenește nimeni, doar birjarii și atunci, nu știu de ce, cu voce tare.

Președintele cel nou s'a înțeles cu Savu să aducă piatră și să pună șanțuri pe laturile ulițelor. Metoda veche, vechiul drum...

Nu-mi amintesc cum am ajuns acasă... Am auzit curând că avem și vicepreședinte nou. În oraș n'am ieșit vreo săptămână. N'aveam nevoie. Mi se aprobase un concediu de boală, iar după apă făceam doi pași, acum.

Totuși a trebuit să ies. Să merg la fabrică, la serviciu.

La noi în orașel informațiile se obțin mai ușor decât gripa. Am aflat că stâlpii cu afișele au dispărut, că n'a mai rămas nimic din picturi, că Dăngulea lucrează, pe teren, la șosea și că Matilda se mărită cu statisticianul. S'a dovedit încă odată că'n tot răul este un bine.

Nu știu ce să mai cred! Drumul dela gară spre vamă e pietruit și noroi nu mai este. Și cu toate acestea șipurile curg, curg fără încetare. Toate!

Am început prietene să mă îndoiesc de logica mea proprie. Comuni-că-mi părerea ta".

Vasile Costea

CONȘTIINȚA

Tractorul înaintează încet pe valea îngustă a unui pârau. Vara, abia un firicel de apă se strecoară pe aici printre pietre, — dar acum șenilele tractorului se scaldă într'o adevărată revărsare de apă tulbure.

Plaiul acesta de munte îți pare o lume largă, nesfârșită. Dar numai dacă lucrezi sus pe culmile bătute de vânturi, dacă ești tăietor de pădure. Tractoristul o vede strâmtă, pentru că el umblă întotdeauna numai prin văi și colclauri, — în fața lui nu se desfășoară munții, lanțul pierdut în zare al culmilor înzăpezite. Privirile sale se frâng la câțiva pași numai, în povârnișul cu ierburi încălcite al muntelui.

Nici Acs Geza nu vede departe din cabina tractorului K. T. 12. E un om tânăr, uscățiv, șapca soioasă i-a alunecat pe ceafă, părul său câlțos de culoarea inului îi cade pe frunte. Aplecat înainte, își aruncă privirea prin geam: în dreapta, coasta muntelui acoperită cu zăpadă, în stânga deasemenea. Doar trunchiuri ciunge de copaci prăbușiți de vânt sau loviți de trăznet înnegresc pe alocurea decorul. Zăpada s'a mai muiat, nu mai e atât de orbișor de albă, a devenit mai albastruie, mai catifelată. Se topește.

Și brazii sunt de un albastru cenușiu decând și-au scuturat hlamida lor grea de zăpadă. Acs Geza aproape nici nu bagă în seamă acest lucru, el nu privește pe geam pentru că l-ar interesa peisajul, ci numai așa, din obișnuință. El are alte griji mai mari. La orice s'ar gândi, în ultima vreme ajunge la același capăt: gândurile lui se întorc mereu la noaptea aceea, care până și azi, după o lună încheiată, îi întuneacă viața.

În seara aceea de pomină, stătuseră de vorbă și glumiseră, ca de obicei până târziu după cină. Trifon mititelul, umbla încoace și încolo prin baracă, amestecând ademenitor cărțile sale ponosite de joc, până când Bogdau s'a încumetat la o partidă de popa-prostul. Ceilalți, care pe unde, pe lângă foc sau tolăniți pe paturi, se odihneau. Afară era un frig de crăpau pietrele, — o noapte limpede albastră, și în care — cu rost ori fără — lupii urlă de s'aude la depărtări de zeci de poște. În soba plină focul duduia încetișor, lemnele de brad rășinoase pocneau din când în când. Era nespus de plăcut să te culci, să te întinzi sub învelitoarea caldă.

Să tot fi trecut de miezul nopții, când i-a trezit un huet, de parcă toți diavolii din iad s'ar fi încăerat pe munte. Totul vuia, urla. De zece ani nu se mai pomenise pe aici un asemenea vânt, o asemenea furtună. Un brad singuratec rătăcit de tovarășii săi fu smuls cu rădăcină cu tot din pământul înghețat și dus departe; vântul trâmbița pe șapte voci prin coș

și spulbera cenușa în sobă ca o explozie de grenadă. Dar zăpada!... Vântul o arunca atât de deasă și de grea de parcă ar fi vrut să înăbușe orice vietate de pe pământ.

O vreme au stat toți și au ascultat. Apoi Mihut, brigadierul și-a adus aminte de remiza mașinilor. Nu mai putea sta, — s'a îmbrăcat în grabă și a ieșit să vadă ce-i cu ea. A trebuit să se târască pe burtă, pentrucă vântul nu răbda om în picioare. După un timp, s'a întors să le spună că remiza se elatină, gata-gata să se prăbușească; o dărâmă vântul! Cele două uși mari au fost smulse, iar zăpada îngroapă tractorul și tot ce e acolo.

Auzind acestea, au ieșit cu toții. Trifon mititelul, Bogdan cel negruț și încruntat, ștregarul Gergely, care nu lucrează decât atunci când îl vede cineva. Au ieșit Kormos cel zgârcit la vorbă, Hâncu cel somnoros. Numai așa, cu bocancii desfăcuți, care cum și-au apucat hainele, se târau pe burtă prin zăpada înaltă de un metru. Au luat cu ei și scule, și cele de trebuință pentru ca să poată întări cu proptele remiza ce sta gata să se prăbușească.

În cămăruța separată destinată tractoristului s'a trezit și Acs Geza. A ascultat o vreme vuetul furtunii, apoi hărmălaia și mișcările înfrigurate din dormitorul cel mare, și, buimac de somn, a stat o clipă pe gânduri: ce-o mai fi și asta, alarmă? Apoi și-a tras pătura peste ochi și și-a îngropat și mai afund capul în pernă; — orice ar fi, acum e mai bine să dormi. Era tare bine să te strângi ghem sub învelitoarea caldă și să te cufunzi din nou în toropeala somnului. Dar nu peste multă vreme s'a trezit din nou. Strigătele s'au întetit, apoi s'a auzit bocănitul unor pași grei pe dușumeaua dormitorului. „Nu-i aud, dorm“, — încercă să se liniștească singur Acs Geza și închise ochii. Căuta să se convingă că doarme și că nu e obligat să audă nimic.

Dincolo s'a făcut deodată liniște. Vântul vâjâia sălbatec pe acoperiș iar brazii din apropiere se tânguiau, huhuiiau, — dar de asta Acs Geza ar fi putut dormi. Totuși începu să se întoarcă și pe o parte și pe alta în patul care scârțâia, și cu cât încerca mai mult să doarmă cu atât era mai treaz. Nu furtuna îl deranja, — omul se obișnuște ușor cu un asemenea vuet, — era ceva înăuntrul lui care îl sâcăia, îl umplea de o mare neliniște.

Până la urmă, se ridică de pe pernă. Ascultă din nou. Dincolo nimic. Afară șuiera doar vântul.

Ce s'o fi întâmplat? Oamenii au ieșit toți. Asta trebue să aibă o pricină. Și oricât și-ar repeta singur că n'a auzit, dar dincolo vorbiseră despre remiză. Altundeva nici nu poate face stricăciuni furtuna. Remiza, — adică tractorul.

De nervos ce era boți toată pătura grămadă. Apoi o dădu la o parte și deodată sări jos din pat. Trecu în dormitorul mare, în care demult nu mai era nimeni. Prin ușa lăsată deschisă, vântul pătrundea aruncând înăuntru valuri mari de zăpadă, iar afară pădurea plângea și se tânguia.

Dărdâind de frig, Acs Geza fugi până la ușă și privi în întunericul învălășit de afară. Vântul îi învolbura nebunește cămașa de noapte largă; își simți picioarele goale înțepenite de ger; zăpada înghețată îi zgâria fața.

Vântul aducea frânturi de glasuri dinspre remiză. Acs Geza își încorda auzul iar inima îi bătea sălbatec, cum putea să mai meargă acum într'acolo?... Imediat l-ar întreba unde a fost până acum. Pe când așa, le poate spune eventual, că, uite, am adormit fir-ar al naibii, de ce nu m'ați trezit?... Dar asta ar fi o purtare urâtă din partea lui. De s'ar fi frânt patul sub el, atunci când nu s'a grăbit să sară imediat în picioare! Acum ar fi acolo, cu ei. Noroc că și așa trebuie să se întoarcă într'o clipă; de bună seamă, vor fi pe terminate cu treaba.

Tremurând din tot corpul și bâjbâind prin întuneric s'a întors la locul lui în timp ce își repeta mecanic ca pentru sine: am dormit, n'am auzit nimic...

Ii clănțăneau dinții când s'a băgat sub pătura caldă de lână și și-a tras-o până sub bărbie, așteptând să vie ceilalți.

Insă minutele — și mai apoi sferturile de oră — treceau și nu venea nimeni. Furtuna sgâlțâia cu furie baraca.

Acs stătea întins sub pătură, cu nervii încordați, și privea nedumerit în întunericul din jur: da'dece nu mai vin odată? Că de atâta chinuitoare așteptare, poți îmbătrâni deabinelea...

Apoi, târziu de tot, s'au auzit bocănituri pe dușumea. Dormitorul se umplu de gălăgie. Cineva aprinse lampa, un glas cerea să se facă repede focul. Mihuț, brigadierul, făcea numărătoarea oamenilor. Deodată strigă speriat:

— Hei, hei! Nu-l văd pe Acs Geza!

Abia acum s'a făcut cu adevărat gălăgie, hărmălaie.

— Geza! Măi Geza! Unde dracu' ești?

— Parcă era cu tine, Trifoane!

— Trebuie c'a fost undeva înaintea noastră cu Bogdan!

— Cu mine, nu! — bombăni vocea adâncă de bas a lui Bogdan. De bună seamă o fi pe undeva sub zăpadă, în timp ce noi ne sfătuiam, aici.

— Haideți, oameni! Doar n'o să-l părăsim pe Geza? Câteva secunde, poate și mai puțin — și dormitorul încăpător se goli din nou. Nu peste mult se întoarseră unul câte unul în liniște, fără să scoată o vorbă.

Acs Geza nu-și mai amintește ce-a fost în răstimpul acesta; atât de groaznic și de învălmășit fusese totul. Dar nu va uita niciodată cum cineva a deschis cu repeziciune ușa cămăruței sale, iar o lampă și-a arătat lumina slabă drept în ochii lui.

— Doar ești aici? — rostise un glas parcă înmărmurit. Se strânseseră cu toții în ușă. Il priveau lung, clipind din ochii înlăcrimați de vânt. Au înțeles îndată totul. Numai că nu le venea să creadă, așa cum nici lui Acs Geza nu-i venea să creadă în ruptul capului. S'au tras dela ușă fără vorbă, încurcați și rușinându-se.

Mai târziu, Mihuț, brigadierul, frământându-se plin de amărăciune, a rostit mai mult ca pentru sine:

— Nu pot să înțeleg... așa ceva n'a mai făcut nimeni dintre noi.

Tractorul uruie, șenilele-i scârțâitoare se aștern cu zgomot pe pietre. Acs conduce cu mâinile încheștate pe manete, obrazul lui tânăr se înnegurează. Retrăiește poate a suta sau a mia oară ceea ce a urmat după aceea.

Au aprins din nou focul, s'au adunat în jurul lui să se încălzească, să-și usuce îmbrăcămintea. Se cam apropiiau zorile. S'au apucat să povestească. Bogdan le spunea cum a fost răsturnat de vânt cu grindă cu tot, atunci când (cu ea în spinare) ocolea un colț al remizei. Ștregarul de Gergely nici n'a așteptat să sfârșească și i-a și luat vorba: rar se întâmpla să se poată lăuda cu ceva, așa că trebuia să spună cum a fost îngropat sub zăpadă și cum l-a scos de acolo trăgându-l de picioare, Trifon.

— Mă trăgea, mă trăgea de picioare, dar a căzut deodată peste mine, proptindu-se cu palma de obrazul meu. Atunci îl aud că zice: „Credeam e'am tras un as și când colo dau de popa-prostu“, a încheiat satisfăcut Gergely. Trifon bineînțeles nu spusese așa ceva, dar cu toate astea el râdea mai zgomotos.

Lui Acs nu i-au spus o vorbă, ca și cum le-ar fi fost rușine să se uite la el. Ședea pe marginea unui pat departe de foc, retras și vedea din ce în

ce mai limpede că ceilalți făcuseră un lucru deosebit. Ii da un simțământ de desgust, de silă, gândul că în acest timp el trădăvisese în pat... Și nu e adevărat că n'a auzit nimic — a auzit totul. Atunci ce putere blestemată l-a ținut oare în pat? Ședea, zbuciumându-se în sine, fără să scoată o vorbă — doar nu le putea povesti ce isprăvi făcuse în timpul furtunii. N'avea cum să spună că se luptase cu vântul, cu puhoaiile de zăpadă...

Dacă el nu putea spune nimic, măcar să nu fi fost nevoit să-i asculte pe ceilalți.

Nici nu s'a putut scutura de acest simțământ.

Il apasă, îl chinuie fără încetare, câtă vreme bate drumul cu tractorul lui. Retrăcește viu în el fiecare glas, fiecare mișcare cât de mică, — și totuși, când își aduce aminte de noaptea aceea i se pare că a stat singur-singurel, atunci, în baracă...

Departe, înaintea lui, la cotitura văii, se prăbușesc trunchiuri, improșcând apa în căderea lor. Ii pregătesc acolo încărcătura. Acs respiră adânc și strunește atent tractorul care mereu vrea să apuce spre malul stâncos și înghețat. Apropiindu-se de rampa de încărcare, Acs devine neliniștit, mâna îi tremură. Aici, pe drum, între cele două rampe de încărcare mai merge, — e singur, nu trebuie să privească în ochii nimănui. Dar acolo, la rampa de încărcare...

Înainte vreme, abia aștepta să se termine drumul lung, însingurat. Abia aștepta să-i povestească ceva lui Kormos, să aprindă câte-o țigară înainte de plecare. Dorește și acum, din toată inima, să se vadă între ei, că doar brigada e viața lui. Dar când se află printre ei, îl cuprinde un tremur, trebuie să-și coboare privirile în pământ și abia așteaptă să fie din nou plecat, pe drum, singur.

Hoo!... Tractorul se opintește, huruie întăritat, se cațără afară din vâlcea, apoi se întoarce cu spatele spre trunchiurile de copaci. Acs deschide grăbit ușa și sare din cabină în zăpada moale, apoasă, care ajunge până la genunchi.

Acum e oarecum liniște, motorul nu mai sună. De peste tot, din întreg muntele și din dealurile învecinate, se aud apele susurând potolit, cântecul lor umple toată valea, firicelele subțiri și reci de apă se strecoară sprintene la vale, pe sub zăpadă, printre rădăcinile îmbătrânite, prin crăpături. Zăpada se topește pretutindeni.

Acs privește într-o parte. Nu mai poate, degeaba, așa nu mai poate... Scoate o țigară, i-o întinde lui Kormos, dar în această clipă glasul lui — tocmai pentru că îl vrea nepăsător — este tremurat, nefiresc:

— Să aprindem câte-o țigară, tovarășe Kormos. Apoi putem să-i dăm drumul.

Kormos clipește încurcat, ochii i se opresc la țigară. Dar... dă numai din mână, prefăcându-se indiferent:

— Am și eu. Să nu întârziem. Hai.

De fapt, nu are țigări. Acs știe acest lucru după felul cum îi clipește ochii. Și totuși nu primește. Iar Acs Geza nu mai poate sta locului, nu mai poate stăruie cu îmbiatul țigării, cum îi este obiceiul. Sare repede în cabină, obrazii îi ard de rușine. Apucă energic manetele. Tractorul izbește cu furie în trunchiurile de copac, le îmbrânțește până când acestea se aliniază. Iar Kormos a și strâns cablul peste ele.

— Acum, dă-i drumul!

Pe platforma coborâtă, lemnul verde scârțâie, cablul se întinde ca o coardă de vioară. Tractorul își înalță botul mugind, se opintește să-și ridice din nou platforma de care au fost prinse capetele trunchiurilor... O poc-

nitură puternică... Acs Geza zâmbește; cu mașina bine îngrijită, nu poți greși.

Câtva timp se simte fericit. Apoi își amintește că tocmai pentru acest tractor au trebuit să se scoale oamenii în noaptea aceea.

S'a îngândurat. Pornește tractorul.

Cutremurându-se, mașina o ia din loc, cotește spre albia pârâului, spre apă. Se cațără pe câte un pietroi, trece peste el scârțâind din șenile și bate apa împruscând-o în jur. Muntele văzut prin geamul stropit cu noroi, parcă ar juca, scuturat de o mână nevăzută. Se vede când un petec de cer, când fundul văii, când coasta muntelui îmbrăcată în întregime în alb.

Rampa de încărcare rămâne departe, în urmă. Iar cealaltă, rampa de încărcare de lângă calea ferată și baraca sunt încă departe. Acs respiră ușurat. Privește țeapăn înainte, iar gândurile lui se strâng la loc în matca lor obișnuită. A trecut o lună de atunci. Și chiar dacă Kormos nu primește țigara cu care-l îmbie, totuși nimeni nu-l supără cu niciun cuvânt. Dar chiar dacă ar fi și de o sută de ori mai prietenos cu el, dacă s'ar purta ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic, ce folos? Oare atunci ar fi mai liniștit? Nu brigada l-a părăsit pe el, ci tocmai dimpotrivă. Chiar dacă Mihut i-ar vorbi tot prietenește ca odinioară, dacă i-ar cere sfaturile, părerile, dacă ar fi înconjurat cu aceeași dragoste și același respect ca și înainte, — el tot nu ar răbda acest lucru. Rușinea l-ar băga în pământ. Cine are nevoie de pomană, de darul aruncat cerșetorului din milă? Pentrucă asta n'ar fi altceva. Înainte vreme, dacă-l respectau și le era drag, aveau și motive.

Acs Geza se chinne. Oricât, dar lui îi este tare drag Bogdan Mihut și chiar și ștregarul de Gergely, toți cei din brigadă, și se vrea între ei. Dar cum să-i privească în ochi? Trebuie să lucreze de o sută de ori mai bine ca să le recâștige prețuirea.

Dela o vreme încoace tractorul zuruie ciudat și în duruitul motorului se amestecă un sunet nefiresc, ropotit. Acs se uită atent, deschide ușa, privește îndărăt. Un trunchiu a lunecat dela locul său de pe blindaj, iar acum șenila roade, tocește trunchiul. Acs oprește tractorul și fără să stea mult pe gânduri, dă drumul încărcăturii și o face să se adune strâns cu ajutorul cablului. Acum sus!... Tractorul înfruntă zdravăn noroiul, se încordează sprijinit aproape numai pe partea dinapoi a șenilelor, iar buștenii legați strâns, lunecă la locul lor.

Acs găfăie pentrucă se căznește și el odată cu tractorul. Înainte de a porni, privește în jur. Baraca e încă departe. Până la ea trebuie să facă un ocol mare prin matca plină de pietroaie. La dreapta se întinde o culme de deal ușor înclinată, acoperită de mărăciniș și Acs tocmai într'acolo își îndreaptă cercetător privirea ochilor săi sclipitori. Ce-ar fi dacă ar trece pe acolo?

Înviorat, cârmește încet tractorul spre dreapta, ieșind spre panta acoperită cu zăpadă moale. Încărcătura lungă se întoarce greoaie după tractor, care se îndreaptă spre desișul negru și încălzit. E un tablou nou. Pe delături străjuesc brazii sfâșiați de vânturi iar sub ei se înalță movilele de zăpadă jilavă căzută de pe ramuri. O pasăre ușorică se ascunde printre frunzele de brad și privește spre tractorul care se târâe bombănind. Sus, înaltul cerului este cenușiu și întunecat. O răbufnire de vânt umed și rece pătrunde în cabină.

Tractorul își taie drum larg prin hățișul destul de rar. Acs Geza își aruncă ochii pe ceas. Dacă ajunge peste cinci minute în poiană, a câști-

gat zece minute prin această scurtare. Iar de data următoare și mai mult, deoarece va străbate un drum umblat.

Nici nu trec cinci minute și tractorul se arată deodată din desiș în spatele barăcii. Ei, acum ar trebui să raporteze brigadierului că, uite, drumul a fost scurtat. Înainte, o asemenea problemă era luată imediat în discuție. Luau hârtie și creion, socoteau, plănuiau. Așa s'ar cuveni și acuma, numai că lui Acs Geza îi vine foarte greu să-i vorbească brigadierului. Deși e aici, aproape, discută ceva cu Bogdan. Acs a și pornit într'acolo, dar pe neașteptate Mihuț îl părăsește pe Bogdan și dispare prin ușa micului birou.

Acs se decide. Pornește după brigadier. Impinge ușa și îl găsește pe Mihuț stând cu mâinile în buzunare și privind afară pe fereastră. Auzind scârțâitul ușii se întoarce.

— Vreau să vă raportez ceva, — rostește Acs domol.

— Spune, tovarășe. Mihuț e oarecum tulburat, ochii îi ard.

— Vreau numai să vă raportez că... am dat de un drum mai scurt. Peste deal. Câștig zece minute cu fiecare tură.

— Zece?

Mihuț nu-și poate reține acest strigăt de mirare, dar curând după aceea tace din nou. Se scarpină după ceafă și îl privește pe Acs Geza ca și când abia ar aștepta să plece ca orice musafir nepoftit. Deși ar fi mai bucuros să-l ia în brațe pe tractorist: „Tovarășe, înțelege-mă, asta de-acum așa-i, n'avem ce-i face, pentru că ai făcut o mare horoboată... Dar acum, uite, ai pățit destul, ia vino să-ți dau una peste spate...” Numai că așa ceva nu se poate. Cel puțin deocamdată, încă nu se poate. O să hotărască brigada când se va întâmpla aceasta. Ca să nu se înmoaie, Mihuț trebuie să-și aducă aminte de noaptea aceea. Și într'adevăr, înflăcărarea prietenească a și început să se domolească, se proptește mai zdravăn pe picioare. Privește încurcat spre Acs:

— Vasăzică, zece minute... Ei, acum ai raportat. E în ordine.

— Asta-i tot... spuse Acs Geza, pornind spre ușă. Ar fi vrut să urle, dar brigadierul e mai în vârstă cu mai bine de cincisprezece ani decât el și asta îl împiedică să ridice tonul. — Asta-i tot, tovarășe Mihuț. Atâta aveam să vă spun...

Ieși, închise ușa și își rezimă fruntea de ușior.

Când se întunecă și dealungul văii se suie pâclele albastre, umede, prin fereastra barăcii se revărsa lumina prietenoasă, caldă a lămpii. Acs Geza își duce tractorul în remiză și îi vorbește: „Apoi fârtate, ești plin de noroi, trebuie să te curăți”.

În remiză e locul strâmt, se simte puternic mirosul de catran și ulei. În colț se află o măsuță de lucru cu menghină, scule, iar pe perete un dulăpior cu instrumente. Acs Geza se așează pe bancă, aprinde o țigară și o fumează în liniște înainte de a ieși din nou cu tractorul. Ușa mare cu două aripi e deschisă și prin ea pătrunde aerul tare al muntelui care se desprimăvărează, în care fumul de țigară se împrăstie fără urmă. „La prima ședință — se gândește Acs — am să mă ridic și am să le spun totul, chiar și neîntrebat. Apoi am să-i întreb: să plec, sau să rămân...”

Baraca a fost construită pe o pantă lină, între ea și între rambleul liniei ferate se adâncește o vale, peste care, ca un pod, se arcuște rampa de încărcare construită pe piloni înalți. Pe sub rampă curge un pârau, spălându-i stâlpii groși. Acs scoate tractorul din remiză, îl îndreaptă spre pâraul ce vine tulbure, nămolos, și svârle pe el apa cu o găleată veche.

S'a întunecat deabinelea, cerul se lasă peste lume, rece, verde, încrun-

tat. Peste plai se așterne o liniște grea, o tăcere mare care îți îndurerează inima. Acs toarnă într'una apă care curge gârlă de pe șenile. Noroi n'a mai rămas nici de sămânță pe ele, dar el le spală mai departe cu răbdare. Ce altceva ar putea face? N'are niciun chef să intre în baracă.

Mai pierde cât pierde vremea prin jurul tractorului; totuși, până la urmă trebuie să intre în baracă.

Acolo totul e ca și altădată. Hâncu s'a culcat; el întotdeauna-i somnoros. Gergely—ștrengarul, joacă cărți cu Trifon—mititelul, așa, pe degeaba, pentru că aici nu-i obiceiul să-ți joci la cărți banii câștigați prin muncă. Kormos citește; a învățat acum un an și jumătate și de atunci citește într'una. Bogdan își coase pantalonii. Mihuț șade pe masă, bălăngănindu-și picioarele. Vreo doi au despăturit în fața lor câte un ziar. Iar ceilalți, ca de obicei, mai zăbovesc, tolăniți pe paturi.

— Bună seara, — dă binețe Acs Geza.

Ceilalți mormăie și ei ceva.

Trifon și-a oprit în aer mâna cu asul pregătit să-l trântască pe masă. Zâmbetul victorios care trebuia să însoțească această ispravă i-a înghețat pe buze. Kormos și-a pitit nasul în cărți. Bogdan tistuește pentru că și-a înțepat degetul cu acul, Hâncu îl țintuește cu privirile ca o bufniță, apoi trage pătura până peste cap.

— Ai! Sfântu' lui... pufnește Bogdan, sugându-și degetul.

Însfârșit, Trifon trânteste asul:

— Și p'astea le-am dus!

— Nu-mi umbla cu miș-maș-uri! — mormăie drept răspuns Gergely. Se urnesc și continuă totul ca până acum. Incureătura a durat numai o clipă. Dar clipa asta a fost neînchipuit de lungă pentru Acs Geza.

Trece dealungul barăcii, bocănind cu pașii grei pe dușumea. În fața ușii cămăruței se mai oprește cu o sforțare uriașă și rostește iar:

— Noapte bună.

Ceilalți mormăie din nou ceva cu totul nelămurit. Câțiva doar îi răspund cu glas tare, dar fără să-l privească.

Ușa se închide cu sgomot în urma tractoristului.

Deodată, în încăperea cea mare a barăcii atmosfera se schimbă. Trifon scapă cărțile, Kormos închide cartea, Bogdan dă la o parte pantalonii și se ridică în picioare în cămașa lui albă de noapte care-i ajunge până la călcăie, iar Hâncu își scoate mutra somnoroasă de sub pătură.

Se privesc buimăciți unii pe alții, apoi privesc spre ușa care s'a închis. Bogdan, numai în cămașă și izmene, se hotărăște și pornește într'acolo, dar glasul blajin al lui Mihuț îl oprește:

— Lasă-l, frate. Avem și noi atâta minte.

— Dar nici așa nu merge o veșnicie! Își aruncă nervos mâinile înlături Bogdan. Fața lui încruntată, nebărbierită, arată mânie. — El era primul printre noi, o știi prea bine! Ne-a fost drag ca un frate... Și așa, deodată...

Dă din nou din mâini, furios.

Mihuț sare jos de pe masă. E mult mai mic decât Bogdan, totuși parcă l-ar privi de sus, cu ochii lui ageri:

— Și-acum e tot fratele nostru, Bogdane, înțelegi? Dar tu pe atunci erai în iadul ăla de zăpadă. Era să te prăpădești în vânt și ger. Iar el stătea în pat! El, care era primul dintre noi... înțelegi? Și vezi-ți numai de treabă! Și pe mine mă doare inima, n'ai nici o grijă. Dar trebuie să se întoarcă el la noi... vezi-ți mai departe petecul ăla!

Bogdan, greu de tot, se astâmpără. Își ia pantalonii pe care-i aruncase pe jos și se apucă să-și caute acul. Kormos deschide din nou cartea. Iar Mihuț

își ia din nou locul pe masă, continuând să-și bălângăne picioarele încălțate în papuci de papură și trece la alt subiect:

— Dacă zăpada o să se topească și mai departe, tot așa de repede, o să avem necazuri cu apa.

În acest timp, Acs se culcă. N'are ce face altceva, singur, în cămăruța asta. „Taci, blestematule, tu m'ai împins la rău,“ — mormăie, când patul începe să scârțâie sub el.

Apoi, cu foarte multă greutate, adoarme. A doua zi, se trezește foarte devreme.

Zorile-s palide, cenușii și umede. Bate un vânt calduț. Nici către orele zece nu se luminează mai mult — cerul rămâne întunecat, morocănos, vântul se întetește sfâșiind depe cer zdrențe de nori, îngrămădindu-le între dealuri. Norii destrămați rătăcesc încoace și încolo prelungindu-se pe văi, aproape de pământ, iar acolo unde ei ating pădurea rărită, totul devine mai umed. Punând vârfla toate, o ploaie măruntă începe să ude pământul. Acs Geza mână tractorul pe drumul cel scurt. În față, pe sticla parbrizului se desenează șiroaie galbene de apă, totuși se mai poate vedea prin ea. Șenilele și capetele buștenilor au răscolit zdravăn pământul, amestecând zăpada care se topește, cu noroiul negru. Din loc în loc rădăcini smulse își arată capetele.

Acum înaintează mult mai ușor. În felul acesta, economia de timp poate ajunge până la cincisprezece minute de fiecare tură. În orice caz, Acs socotește timpul; își privește ceasul din două în două minute.

Dar când să iasă de după baracă, uită și de timp și de tot ce-l frământase până acum. Singura lui grijă-i să oprească tractorul. Cuprins de mirare, scrutăză priveliștea din fața ochilor săi.

În valea adâncă dintre rambleu și baracă, de curând încă, apa ajungea doar până la genunchi; iar acum, uite cum vultuiește, o revărsare sălbatecă, galbenă, măloasă. Ea târăște într'un șuvoi lespezi de ghiață, grămezi de zăpadă, bușteni, tufe smulse din rădăcini, — le răsucesc încet, încet și le împinge mai departe la vale. Când trunchiurile de copaci luate de apă se izbesc de pilonii rampei de încărcare, toată alcătuirea troznește înfricoșător.

Apa vultuiește sălbatecă. Nicăieri un om.

Câtva timp, Acs privește buimac; toate gândurile, toate simțămintele dispar și în locul acestora crește de neînvins o arzătoare dorință de acțiune. Pornește înfrigurat motorul și silește tractorul să se miște cât poate de repede pentru ca după ce face un semicerc să lepede grăbit încărcătura.

Acum înșfârșit, zărește și oamenii.

Cam la vreo sută de metri mai jos, valea se îngustează, locul pantelor domoale luându-l un povârniș abrupt. Rambleul de cale ferată acolo e și mai înalt. Între coasta de munte și rambleu, acolo unde albia se strâmtează cel mai mult, drumul apei este închis de un zăpor uriaș. Oamenii, vreo doisprezece, se străduiesc să descleșteze buștenii și blocurile de ghiață îngrămădite sub apăsarea apei, forfotesc în jurul zăporului ca niște furnici, iar apa repede din când în când câte un val către ei, învăluindu-i până la brâu. Și, ca și cum s'ar strădui să apere zăporul atacat de oameni, apa cară într'una resturi de lemn, bușteni, ghiață, zăpadă.

Dar aici, mai la deal, apa urcă tot mai mult. Mereu scapă în câte o cută a pământului făcându-și drum spre baracă. A și început să miște din loc și să ridice buștenii pe care Acs Geza i-a cărat acolo sânguincios cu tractorul.

Ei, dacă apa îi ia și pe aceștia, zăporul o să ajungă până la cer.

Alături, din remiză răsar doi oameni, clătînându-se sub povara prăji-
nilor și a târnăcoapelor. Unul e Mihuț, brigadierul iar celălalt mai încruntat,
Bogdan. Pe cât le îngăduie povara ei coboară în fugă. Pentru o clipă lângă
tractor, Mihuț își domolește fuga și-i strigă lui Acs:

— Măi, Geza! Li de rău!

Și'ndată porni mai departe strângând în brațe târnăcoapele. Acs
sare din cabină și se avântă după ei.

Privită mai de-aproape, pacostea e și mai mare; zăporul se înalță,
apa crește văzând cu ochii. Capătul unui trunchi gros de copac se întinde
până pe uscat; oamenii tocmai încearcă să-l urnească. Trunchiul acesta gros,
întepenit deacurmezișul în deschizătura aceea, strâmtă, tocmai trunchiul
acesta a „născut” zăporul, trunchiul acesta e talpa zăporului. Dar apăsarea
apei e așa de mare acum, încât nici zece oameni nu-l pot clinti. Oamenii au
fost nevoiți să coboare de pe zăpor, pentru că apa a pornit vijeliosă, spume-
gând furios peste el și duce cu ea tot ce nu se ține destul de zdravăn. Acum
se căznesc să ajute ceva de aici de pe țărm, dar apa care crește vertiginos,
îi împinge și de aici tot mai în sus. Le-a și ajuns până la genunchi, până la
brâu.

Acs stă locului, dar ochii îi joacă în cap. N'a venit aici să pună mâna
pe târnăcop, ci numai să ia seama cum e terenul. Ceeace vede nu-l prea
încurajează. Destul îl încurajează însă creșterea apei și faptul că ceilalți
se luptă cu dinții să desfacă zăporul. Mai mult decât toate îl îmboldește
primejdia în care-s ceilalți.

Se întoarce, aleargă repede înapoi. Aleargă din toate puterile, căci
nu vrea să piardă nici o clipă.

Gâfâind se aruncă în cabină și pipăie chiulasa fierbinte a motorului.
Nu-și poate desprinde ochii dela oamenii îngrămădiți la capătul zăporului;
inima i se strânge de îngrijorare:

— Numai de nu l-ar apuca apa pe vreunul...

De jos se aude un clipocit, îndemnându-l să fie cu grijă și băgare de
seamă. Geza aruncă o privire din cabină și își dă repede seama că șenilele
stau în apă de o palmă, valurile le spală, izbindu-se cu zgomot de ele. Nu
lipsește mult și va pluti și baraca, totul...

Motorul dudue deodată cu un zgomot plin iar apa lovită de mișcarea
șenilelor este împrăscată înlături. Acs Geza întoarce cu grijă tractorul
spre stânga, dar nu-și ia ochii dela grupul negru al oamenilor care încearcă
să clintească trunchiul din apă. Măcar de le-ar trece prin cap să plece de acolo,
să-l lase pe el, că uite, îi învăluie apa... Bogdan a și ajuns în apă până la
genunchi și forțează trunchiul cu un drug lung de fier. Motorul păcăne mai
departe, revărsarea de ape vultuie asurzitor, dar și așa poți înțelege după
gurile larg deschise, strigătul puternic:

— Hei-rupp!... Inc'odată!... Hei-rupp!...

Tractorul ține drept într'acolo. Trebuie să meargă doar la un pas de
marginea apei, iar malul se înclină din ce în ce mai abrupt către apă. O
mișcare greșită sau o lunecare neechilibrată la timp și tractorul se prăvale.
Dar Acs nu se teme, cel puțin nu simte că s'ar teme. Cu toate că nu-i vremea de
amintiri, Acs își amintește fără voe, ca într'o fulgerare, cum a venit aici
și cum le explica oamenilor despre tractor. Parcă își aude iar glasul: „Trac-
torul ăsta trece pe oriunde. Desigur, numai dacă e om cel care-l conduce”.
Ei uite, acum îl conduce într'adevăr un om. Niciodată mâinile lui n'au
ținut atât de sigur comenzile. Obrazul lui e mai alb ca varul, părul lui
blond s'a răvășit, dar mâna nu-i tremură. Iar tractorul mormăind, zăngănind,
se târăște încet în susul apei.

Mai are doar vreo patruzeci de metri; acum e mai greu. Valea se'n-gustează, malul se îndoaie sub greutatea tractorului, drumul devine din ce în ce mai abrupt. În toiul sforțărilor, Bogdan observă uluit tractorul care se apropie. Mare minune că încă n'a lunecat în apă, dar dacă vine și mai aproape... Aruncă drugul de fier din mână și face semne disperate. Inapoi!

Acs își destinde într'un surâs buzele încleștate până acum. Inapoi? Nu-i rău! Bogdan, în loc să alunge oamenii de acolo, îi face lui semne. Poate că-i e frică să nu se ude șenilele netede ale tractorului? Cât despre oameni, lasă să-i zdrobească trunchiurile mânate de apă, lasă să ducă apele baraca, n'are decât să se prăbușească rampa de încărcare, poate munca să fie oprită pentru o săptămână! Atâta minte are Bogdan?

Acum toți stau cu ochii la tractorul care se apropie, nu le vine să creadă că încă nu s'a răsturnat, că încă n'a lunecat de pe malul acela abrupt. Bogdan sare odată cu Mihuț și amândoi fug spre tractor și fac semne. Li se aude acum și glasul: „Inapoi! Inapoi că te răstorni în apă, prostule!”

Acs scutură din cap. Zâmbetul i-a cam înghețat pe buze. De acum, într'adevăr trebuie să fie și mai atent. Tractorul s'a lăsat de partea dreaptă, jos de tot, până aproape de apă.

Șuvoiul galben de apă, cu lemnele care plutesc pe ea, se scurge pe sub geamul cabinei. Tractorul trepidează ușor, partea de dinapoi lunecă mereu înlături. Acs trebuie să-și pună toată îndemânarea la contribuție ca să-l poată mâna drept înainte. Nu mai e mult până la zăpor. Acs, din când în când aruncă într'acolo câte o privire încruntată, amenințătoare, dar plină de încredere.

Oamenii se dau repede la o parte când matahala huruitoare se îndeasă între ei. Il înjură, îl blestemă pe cel care o conduce, dar n'au ce-i face, ochii parcă totuși le zâmbesc, chiar dacă-s nițel speriați.

Pământul nu e numai abrupt, e și amestecat cu zăpadă, noroi clisos. Șenilele parcă s'ar cățăra pe unt. Însfârșit, tractorul se oprește, la câțiva pași de zăgaz, aplecat puțin pe o parte cu șenilele din dreapta în apă, cu cele din stânga pe mal.

Acs pironește cu ochii scânteind rece zăporul; îl urăște, se enfurie, îl umple o dorință fierbinte de răzbunare. Numai că în clipa asta el este încă neputincios, mai trebuie să întoarcă tractorul ca să poată trage sau împinge cu el.

Desigur, ar fi mai ușor dar și mai puțin periculos să tragă. Dar nu mai e timp să se căznească cu cablul de tracțiune. Acs accelerează, oprește șenila din dreapta iar tractorul zgâlțâindu-se în mișcări sacadate se întoarce pe loc și în acelaș timp se și urcă puțin pe pantă, îndepărtându-se astfel de apă. Acum e cu spatele în spre zăpor, partea de dinapoi s'a lăsat atât de jos, încât Acs stă aproape culcat pe spate în scaunul căptușit cu piele. El dă drumul în jos platformei pe care altădată obișnuia să strângă trunchiurile în mănunchi.

Acum totul e pregătit — dar deacuma vine greul! Oamenii îl înconjoară tăcuți, nici nu îndrăznesc să se apropie. Prin geamul stropit cu noroi, le deosebește fețele bucuroase și îngrijorate.

Își întoarce capul, să vadă încăodată zăporul. Mâna lui caută pârghia de pornire.

Bang!...

Tractorul s'a repezit cu putere în trunchiul de copac rămas cu un capăt în afară din zăpor. Apoi, la comanda sigură, meșteră a lui Acs Geza, se opin-tește din nou:

Bang!...

Platforma izbită de trunchiu răsună tânguitor, ca un clopot vechi.

La cea de a treia lovitură zăgazul se desface cu tunete și troznete. Puhoiul de apă deslănțuit urlă și începe să împrăstie în lungul apei tot ce clădise până acum grămadă. Lemnele troznesc, pâraie și se frâng, ghiața se face fărâme și pornește vijelios pe apă, la vale.

Tractorul stă și acum în apă, a rămas afară numai botul său înălțat provocator. Pe lângă el valurile se ridică asemenea unor ziduri. Un buștean plutitor izbește cu putere ușa cabinei. Acs lucrează cu nervii înfrigurați, șenilele răscolesc apa, svârlind în urmă pământul glodos, sapă șanțuri adânci și tractorul, trăgând cu motorul în plin, vuind de efortare, se cățăără greoi pe mal.

Revărsarea largă de ape sorbită parcă de-o gură fără fund se retrage din jurul barăcii. Malurile pâraului se arată de sub apă pline de glod și de mâl galben.

Iar tractorul se duce, se tot duce pe unde a venit. Deacum are loc destul. Apa scade repede. Acs Geza conduce încet, cu grije, încordarea dispare treptat-treptat din nervii lui. Oamenii fug pe lângă tractor, se țin de el să nu alunece în noroi iar câțiva din ei se cațăără la urmă pe el.

Acs Geza îi privește prin geam. Primejdia a trecut, iar în gândurile sale amintirea acelei nopți furtunoase care pierise la vederea revărsării de ape, acum se întoarce din nou la ea acasă. Acs se lăsă copleșit de ea, pentru că acum nu-l mai doare. El știe că o asemenea noapte n'o să mai fie niciodată.

De bună seamă, așa o fi gândind și Bogdan, uite-l cum privește prin geam în cabină și zâmbește.

„O M B U N”

Pe Hulub Ghiță, șoferul, îl cunoaște toată valea Bistriței. Nici nu-i de mirare. Cum să nu fie cunoscut, când e șofer pe un traseu lung, cum e Piatra-Neamț — Broșteni și retur — cale de mai bine de 80 kilometri? Eu care-s călător vechi prin aceste locuri, numai când îi pomenesc numele'n gând, în fața ochilor parcă-mi apare un autobuz prelung, marca Skoda, străbătând șoseaua din preajma apelor Bistriței, iar prin cristalul parbrizului zăresc făptura vârtoasă a lui Hulub Ghiță, șoferul: cămașa cadrilată e suflecată, desvelind niște mâini mușchiuloase, care țin în cumpănă volanul; palma grasă de ulei și-o trece din când în când peste ceafa smedie; cotește la dreapta; trece peste un pod și-o apă, ca să urmeze firul Bistriței mai departe și mai departe. Mi se pare că-l și aud oftând a suferință:

— Ehehei, mare zăpușcală! Și-apoi își trece o cârpă peste fruntea îmbrobonată de sudoare, peste obrazul străbătut de vinișoare roșii și glăsuiește, de parcă s'ar adresa unui anumit călător din cei 70 câți sunt în autobuz.

— Măi, tovărășele, cunosc eu o vorbă care sună așa: este om rău, om bun și șofer. Drept? Drept! răspunde tot el. Apoi, consolată, lasă motorul să murmure în voie și începe a fredona „Cântecul sacagiului”:

Ce mai întrebare, zău,
Sacagiu de ce-aș fi eu?
Fiindcă făr'de apă-i rău,
Nici n'ai putea
Fără de ea.

Cânta și când l-am cunoscut. Fredona frânturi de melodii din cântecul acesta. Iar acolo unde nu știa cuvintele, continua firul cântecului fluerând. Parcă-l văd: își țuguia a fluer buzele cărnoase; printr'un bobârnac își ridica pe ceafă chipiul, iar soarele întâlnindu-i ochii apoși, de culoarea benzinei, îi făcea mici, mici, ascunzându-i în umbra genelor întredeschise. De-aici ei pândeau, zărind șerpuirea drumului și locul pe unde se cer îndreptate roțile mașinii, pentruca oamenii să nu fie prea mult hurducați. Văzând că reușește, își relua fluerul cântecului (știți care), iar volanul începea să fie stăpânit de-acuma numai de mâna dreaptă a șoferului.

Da, tovarăși, nu'n zadar
 Duc eu apă în samar
 Și-o torn limpede'n pahar,
 Nici n'ai putea
 Fără de ea.

Ascultam cântecul... În minte-mi se redeșteptară imagini din minunata comedie muzicală „Volga-Volga“ de Dunaevski pe care o văzusem pe ecran cu mult înainte. Acum mi se părea că diferitele acorduri ale cântecului vin să sublinieze tocmai zdruncinăturile pe care le sufeream din cauza autobuzului care întâlnea prea multe hârtoape dealungul șoselei. În mintea mea, cântecul se concretiza cam așa:

Toți bem apă, mari și mici,... hâț, hâț...
 Oameni, găze și furnici,... hâț, hâț...
 Flori din glastră și urzici... hâț, hâț...
 Nici n'ai putea
 Fără de ea.

Apoi, vedeam — parcă — gloaba sacagiului, care cunoscând patima stăpânului, se oprea din obișnuință la fiecare cârciumă spre a-i da răgaz de răcorire...

Nu-mi terminasem încă bine depănatul gândului, că autobuzul în care mă aflam stopă brusc, iar Hulub Ghiță, șoferul, sărind dela volan, dispăru printr'o ușă deschisă, deasupra căreia sta scris: „Vartolomei Păstaie, cârciumar cu credit“.

Motorul a rămas bolborosind nestăpânit, iar înăuntru murmuram noi, schimbând întrebări pentru răspunsuri:

- Stație?
- Nu. Cârciumă.
- Dar șoferul?
- Ia benzină...

Ne mai frământăram noi până ce, după două țoiuri și-un cuvânt, șoferul reveni vesel și cu mare poftă de a grăi:

— Hehehei! Gata! Am plecat, neicușorule. S'a efectuat! Dă-i bătaie!... și ambreind, autobuzul se puse în mișcare. Nimeni nu scoase o vorbă, doar el, șoferul, se întoarse spre noi și se laudă parcă unui anumit călător:

— Auzi, tovrășele? M'a servit c'un ceai de prune — lux! Și'mpreunându-și trei degete unsuroase, le sărută cu sgomot, subliniind calitatea a ceea ce băuse. Scoase din buzunar o sticlă de secărică neînceptută și o așeză pe o poliță, lângă care era o tăbliță pe care scria: „Călătorii nu au voie să aducă cu sine în autobuz niciun fel de băuturi alcoolice. Contravenienții vor suferi rigurile legii...“ Ei și? Ce, parcă Hulub Ghiță e călător? Da'de unde... El e șofer pe ruta Piatra-Neamț—Broșteni și retur.

Noi ne uitam mirați unul la altul, iar cel dela volan, nepricepându-ne muțenia, își reîncepe cântecul:

Apa-i bună pe zăduf,
 Ea te scapă de năduf
 Și de ești cumva setos
 Te mai dai jos
 Și bei vârtos.

Stăpânea mersul autobuzului pe șoseaua șerpuitoare; își îndrepta privirile spre oglinda prinsă deasupra parbrizului; apoi, ducându-și două degete la chipiu, saluta trecătorii care-i răspundeau la fel. Lăsam în urmă pâlcuri de păduri, înălțimi muntoase, cotituri de apă, livezi, sate și oameni. Ne opream doar în stații, adăstam o clipă-două, iar cei ieșiți să umeze trăgeau adânc, repetat, trei-patru fumuri, apoi strivind țigările se suiau cu grabă ca să nu stingherească înaintarea spre Piatra.

Totuși, într'un loc ne-am mai oprit fără ca să fie stație.

— O clipită și-am plecat! ne asigură Hulub Ghiță, șoferul, și dispăru într'o curte plină cu diferite orătănii. Un prichindel în cămeșoi a ieșit pe portița rămasă deschisă și sbenguindu-se prin colb ca un ied, ne striga:

Io și cu șogoru
Mergem cu motoru...
Motoru s'o răsturnat
Și șogoru o picat... Hi, hi, hi!

Apoi o luă iarăși dela'nceput, până ce șoferul nostru apăru luptându-se cu o puțină de brânză pe care o așeză în mașină. În urmă, luându-și rămas bun dela cei ieșiți la portiță, îi sărută pe rând.

— Să fii ascultător, Andrieș, că-ți aduc puiul tângului, — îi spuse prichindelului.

— Bine, unchiașule, am să fiu. Da-mi aduci?

Am înțeles din acest schimb de cuvinte că e vorba despre o duioasă scenă familiară. Am pornit mai departe, urmărit de privirile celor ieșiți în uliță și de vorba poruncitoare a cumnatei șoferului:

— Vezi, cumnate, să nu te'nșeli la cântar și să-mi cumperi broboadă. M'auzi?

— Aud, Cătrino! îi strigă șoferul aplecat afară, apoi întorcându-se spre noi, ne lămuri înduioșat:

— Sânt de-ai mei, sărăcuții de ei...

Eram tare pătrunși și n'am avut putere să scoatem o vorbă.

★

Cred că știți — dar dacă nu știți, vă spun: șoseaua dintre Broșteni și Piatra-Neamț urmează firul Bistriței. Drumu-i îngust, gâtuit, șerpuitor și primejdios. Sunt locuri unde nu se vede decât îngustimea drumului strânsă între pereții de stâncă și câte o zare de cer, undeva deasupra. Alteori, drumul e hurducat și te poți prăvăli într'o clipită taman în volbura apelor. Prin aceste locuri, Hulub Ghiță, șoferul, ne-a purtat în mare fugă — gândind în sinea lui — să-și arate îndemânarea în meserie. Noi i-am recunoscut priceperea, sub semnul primejdiei cuibărit în inimile agitate. Dar... am ieșit și de aici cu bine.

— Ei, ce zici, tovărășele? se adresa șoferul spre nu știu care din noi. Nu ți-am spus? Cunosc eu o vorbă care spune-așa: sunt oameni răi, oameni buni...

— Și șoferi, — completă ajutorul lui Hulub Ghiță, un băiețandru de vreo 16 ani, pătat cu ulei și motorină până'n albul ochilor.

Auzind glas răgușit de băiet, șoferul se răsuci în pernele arcuite ale scaunului și, cătând cu privirea spre dreapta sa, îi zâmbi galeș ajutorului:

— Bine zic, bă, pui de șofer?

— Bine! răspunse ajutorul la întrebarea „șoferului“.

Ce-i drept, ajutorul — pe nume Lisandru Furnică — nu prea are multă bătaie de cap cu șoferia. Dar ce? Parcă el e de vină? Când cere să-l mai lase la volan unde-i drumul „ca'n palmă“, șeful hotărăște:

— Ce, mă, astea-s hături de cai? Asta-i meserie, mă Lisandre băiatule! Tehnică, mă! Tu ochi să ai și urechi care să priceapă vorba motorului, că de prins, îi prinde tu dulceața meseriei... dar cu vremea.

Nu pot să uit a vă spune că Lisandru Furnică așteaptă cam de mult să prindă — vorba șefului „dulceața meseriei“. Cam de un an și jumătate în scriptele garajului e trecut așa: „Furnică Lisandru, ajutor pe autobuzul condus de Hulub Ghiță“, șoferul. La rubrica „Observațiuni“ are el, Furnică, scris un cuvânt care-l necăjește de multă vreme: „necalificat“. Alți băieți care au intrat deodată cu Lisandru au primit mașini, unii lucrează la garaj... el tot „pui de șofer“ rămâne!

— Ce nu saluți, bă? îl trezi șeful din vălmășagul gândurilor amare. Un șofer trebuie să fie popular și cu respect sfânt față de călători.

Intr'adevăr, Hulub Ghiță, șoferul, cerceta cu privirea oamenii ieșiți la garduri și zărind fețe cunoscute, saluta atingând cu două degete cozorcul chipiului. Ba câte odată (pentru unii) întovărășea acest salut cu câte o plecăciune peste volanul îmbrăcat în ebonită neagră.

Saluturile acestea sporeau îndeosebi atunci când autobuzul lui Hulub Ghiță, șoferul, stârnea colb prin preajma comunei Hangu, sau speria păsăretul ieșit pe ulița comunei Buhalnița. Comunele acestea sunt legate unele de altele și, de când cunoaște Hulub Ghiță șoferia pe acest traseu, știe că gospodinele de-aici au obiceiul să iasă la piață în Bicaz. Duc ba una, ba alta... Fiecare ce are și ce-i prisosește. Șoferul le știe pe unele chiar după nume. După salut și jocul ochilor le cunoaște Hulub Ghiță dacă vreuna are de gând să iasă la piață, au ba.

Autobuzul înainta prin inima comunei Buhalnița. Șoferul nostru își saluta cunoscutele și murmură în sinea lui: „Filofteia nu iese azi... Ba nici Domnica — mi-a făcut semn... Uite-l pe Petrică!...“

Incetini mersul, apoi opri mașina în crucea drumului. Hulub îl căută cu vorba pe omul care era pierdut în colbăria stârnită de roți.

— Mă, Petrică, mă! Unde ești, mă? Nu te văd... Noroc, mă! Ce-i cu socoteala aia, prietene? Dă-i bătaie! Mă servești — te servește... și întinse mâna celuiua care purta numele de Petrică. Prin geamul deschis se prelinseseră înăuntru colbul alburii și vorbele miloase ale omului „cu socoteala“.

— Se face, dom' Hulub! Se poate?....

Pornirăm. Am parcurs cale cât ai spune o poveste și autobuzul se opri iar în fața unei case mari, împodobită cu lucrături frumoase de lemn.

— Ce tot oprești, tovarășe șofer? Îndrăzni unul din călători.

— Pierdem trenul spre București — completă altul.

— O clipă, tovarășeilor, și sburăm așa—lux! ne liniști Hulub Ghiță, șoferul, cătând într'una spre casa arătoasă și clacsonând de două-trei ori. Nezărind nimic, trimise cuvânt într'acolo:

— Lele Frosinaaaa! Vii sau nu vii?

— Viu, Ghiță, viu! răspunse glas femeiesc, după care răsări la geamul deschis făptura Frosinei. Apărută în cadrul ferestrei, părea o față zâmbitoare de sfântă, așezată în rama unei icoane. Se învârtea prin odaie, apoi apărea iar la geam și repeta cu glas prelung, cântător:

— Viu, Ghiță, viu!...

Am văzut-o în întregime pe Frosina atunci când a străbătut curtea, venind spre mașină. Era femeie trupeșă, bine clădită și zâmbitoare. Se

lupta grozav, cumpănind de o parte și de alta, două coșuri mari, coșuri de precupeață, în care aducea... Ce-aducea? Nu știam, că broboada mare de drum învelea umerii lați, apoi pica în jos, acoperind amândouă coșurile.

— Ce stai cu limba'n gură? se rățoi Hulub către ajutor. — Ajută-i dumneai și dă-i scaun de ședere.

Iar nouă, călătorilor, ne împărți vorbe presărate cu zahăr:

— O clipă, tovarășeilor, și sburăm — lux! și-și flutură palma prin aer, voind parcă să imite sborul de pasăre.

Lelea Frosa a fost instalată în față, în scaunul ajutorului, iar coșurile undeva pe-aproape.

— Bun om ești, mă Ghiță, mă! gemea din când în când lelea Frosa. Numai tu-mi știi amarul, Ghiță! Aștia mă tot îmbrâncesc cu chiaburia dar tu, Ghiță, șoferul maichii, numai tu mă'nțelegi...

În vreme ce se depănau aceste gemete și ofuri, Ghiță se opri și pe la alte case. Au mai suit femei ce oftau a chiaburie, dar toate rosteau numai vorbe bune despre Hulub Ghiță, șoferul:

— Bun om, trăiască-l Dumnezeu! Bun, zău că-i bun, — împărțeau ele vorbe în dreapta și'n stânga, căutând să-și așeze la locuri ferite coșurile pline. Apoi, îndemnate de taxatoare, scoteau din sân bani împăturiți și socoteau grijuliu costul biletului.

Cine a spus oare că nu-i om bun Hulub Ghiță, șoferul? Nimeni! Ei și ce-i dacă nu oprește numai în stații? Mai ia de-aici o femeie, de mai de vale, de lângă prisma casei, că nu le poți cere tuturor să care bunătate de mărfuri pân'la stație. Așa socotește Ghiță. Șoferul le servește și nici ele nu uită să-l servească pe dom' Hulub. Și-asta-i rău parcă? Pe lângă șoferie, Ghiță mai cunoaște și dulceața mărfurilor. Ba ai și tu un ou, ba-ți mai răcorești inima cu niște smântânică, ba te'ndulcești c'un pic de urdișoară, te mai ungi câte odată pe la sufletele cu niște untisor... Nu mult — cât ai pune pe-un vârf de cuțit. Ce să-i faci? Sunt rari „oamenii buni” cum e Hulub Ghiță, care e șofer între Piatra-Neamț — Broșteni și retur.

Numai o singură dată a fost criticat într-o ședință la garaj. Atunci s'a spus că n'ar fi om tocmai așa de bun. Dar au spus-o și ei așa, numai să critice, — povestea Hulub. Și nici nu era tare critica, doar așa... apă caldă, — după cum spunea tot el. Se spunea că n'are „simț politic”. Tovarășul Hulub și-a făcut autocritica, făgăduind că „de-acuma voi fi om politic... adică mă voi încadra în viața politică a țării”. A doua zi a și plecat să-și cumpere niște insigne „politice”, — după cum spunea el, prin librării. A găsit una de-a tineretului. Și-a pus-o. Alături a prins una ARLUS și-apoi s'a tot ostenit a doua zi să găsească o insignă de-a Frontului Plugarilor. Gândea Ghiță: „Am mulți plugari pe traseu și să le fac și lor o plăcere...”. N'a găsit. S'a mulțumit în cele din urmă cu una „Crucea roșie”. Ce, parcă un „om politic” nu poate să aibă și de-aia? Le-a înșirat pe uniforma cenușie de șofer, iar când e zăpușcală mare, și le mută pe cămașa cadrilată...

Autobuzul se apropia de Bicaz. Un semn și-o șoaptă și ajutorul înțelese dintr'odată porunca „șefului”. Deschise în grabă o ladă și începu să scoată de-acolo fel de fel de scule. Lângă picioarele mele ajutorul așează o cheie franceză; tovarășei de lângă mine i-a fost repartizată o roată de cauciuc; celor din spate un bidon cu ulei și o pâlnie... Nu pricepăm. Am văzut însă că se produce mișcare printre „lelițe”. Hulub Ghiță, șoferul, îi făcu semn lui Lisandru să treacă la volan. „Lelițele” au trecut la rând pân'la Ghiță, întinzându-i un ou, o legătură de ceapă, o sticlă cu lapte — toate erau bine venite. Ghiță se muncea să le așeze grijuliu în lada de scule.

„Lelițele” au coborât în Bicaz, gălăgioase și vesele:

— Om bun, Ghiță șoferul! Trăiască-l Dumnezeu! grăia câte o boreasă.

— Da, bun om, săracu'... Pâinea lui Isus, nu alta! răspundea o altă matroană.

Apoi, precupețele se împrăstiară în larma pieții.

De-aici ne'ndreptarăm spre Piatra...

Zilele acestea mi-a fost dat să mai călătoresc pe drumul ce urmează firul apelor Bistriței. Mare mi-a fost mirarea că nu l-am mai găsit pe Hulub Ghiță, șoferul. Mă uit eu mai bine... Aceeași mașină, același drum, iar la volan un băietan, pe care-l recunoscui mai târziu că nu e altul decât Lisandru Furnică. M'am frământat, dar am tăcut. În stația unde mi-a fost dat să cobor, m'am apropiat de Furnică, băietanul și i-am pus o întrebare:

— Dar Hulub, cela, pe unde-i?

— E'n reparație generală, tovarășe. Pe butuci!

Și autobuzul porni nestingherit, mai departe.

CAMILLO KAUFMAN

NENEA JUJU

— Povestire —

A nins și totul e atât de alb, că-ți ia ochii. Munții strălucesc, văile strălucesc, iese soarele și deodată totul scânteiază și sclipește ca și cum printre fulgi ar fi amestecate nenumărate cristale mici care-și schimbă locul după cum te miști. Nu-ți mai dai seama ce e aproape și ce e departe, ce e mai jos și ce e mai sus și de multe ori îți pare că munții pornesc să se miște într'o parte și într'alta, legănându-se.

Bistrița e mai verde ca totdeauna și duce bucăți de ghiață rupte dela mal. Am încercat, Ghiuri și cu mine, să călătorim pe ele ca la polul nord, dar de subțiri ce sunt se sparg numaidecât. Până la urmă am făcut o plută mititică, pe care am acoperit-o cu ghiață, și-am mers așa. Numai că nu înțelegeam cum au stat marinarii ăia doi ani pe un bloc de ghiață; trebuie să fi exagerat ceva Jules Verne, altfel nu se poate...

Totuși, cea mai frumoasă parte din iarna asta e samovarul. Cu dânsul numai, și am putea întocmi o tabără. Mai întâi că dă căldură ca o sobiță; apoi, are atâta apă caldă în el, de-ți ajunge să faci și baie; și, pe deasupra, sfârâie minunat. Își ridică singur căpăcelul, cum și-ar da cineva șapca pe ceafă, și odată-l auzi „sfrrr“ și apoi tace cât tace și iar: „sfrrr“, și aruncă puțin aburi. Dacă n'are jar destul, se încacă și, când îl trece o tuse, e curat ca un om răcit. Cu toate că mie ceaiul nu-mi prea place, beau și spun odată cu ceilalți: „Nici nu poate să stea alături ceaiul fierț în ceainic, cu ăsta de samovar. E o diferență de gust, ca dela cer la pământ“.

Pe samovarul nostru îl cunosc toți și-i spun Valocic pentrucă la „Tunel — ieșire“, e un lipovan care decum intră la noi în casă îl ciocănește cu degetul și se bucură: „Valocic, acu-i ceaiu' gata“. De fapt, Valocic îl cheamă pe lipovan, dar acum și pe samovar tot Valocic îl chiamă și de asta toți fac fel de fel de glume.

Și vara veneau mulți oameni pe la noi, dar de când e frig și samovarul tot sfârâie și sforăie, o clipă nu stă ușa. Și dintre toți musafirii, mie-mi place mai mult nenea Juju, achizitorul dela garajul hidrocentralei. Și lui Ghiuri la fel. Ba într'o seară, pe amândoi ne-a lovit același gând: că nenea Juju seamănă grozav cu Valocic. Cu Valocic — samovarul, adică. Amândoi sunt grași, amândoi strălucesc și la amândoi se uită lumea cu plăcere. Unul clocotește și se zgâlțâie, sfârâie și tușește, iar celălalt, fără să se oprească, fără să respire, bea pahar după pahar și după o luptă care ține o seară în-

treagă, Valocic rămâne gol și se răcește, iar nenea Juju e atât de plin de ceai că deabia se mișcă.

Incepe atunci să povestească și să râdă. Dar cum râde, nu vă întrebați? Credeți cumva că numai cu gura? În felul ăsta poate oricine. Nenea Juju râde și cu ochii care clipesc repede, repede, cu obrații care i se scutură, râde până și cu urechile și cu mâinile. Deobicei e gras și rumen, dar când hohotește se face roșu de parcă l-ar vopsi cineva la repezeală. Întâi i se saltă burta, apoi se aude un hohot, ochii i se fac mici, se potrivește puțin în scaun și... țin'te. Se scutură tot, lăcrimează, bate din palme și „ho-ho-ho, ho-ho-ho“, scaunul scârțâie, se cutremură masa și când ți se pare că s'a liniștit, deodată alt hohot: „ho-ho-ho, ho-ho-ho“... și unde mai pui că are și o voce de trombon, ceeace nu-i de mirare la o burtă ca a lui și la asemenea fălci. După ce termină, e obosit și asudat. Își șterge ochii, apoi nasul și fruntea, și mai dă drumul la câte un „ho“ înăbușit care n'a reușit să scape în înghesuiala de hohote dinainte.

Totul e vesel la nenea Juju. Și batista mare și cadrilată, și cele câteva fire de păr care i se sbârlesc pe chelie, și cravata întotdeauna într-o parte. Imi pare bine că n'are familia pe șantier. Altfel n'ar veni la noi să bea ceai și să râdă.

Numai mama nu știu ce-are cu el, dar nu prea îi place. Dânsa nu spune nimic despre asta, dar se vede numaidecât, după cum îi răspunde cu jumătate de gură.

— Grasul ăsta face prea multă gălăgie — a spus și Azril alaltăieri. E ceva necurat cu el.

Asta chiar m'a scos din sărite! „Să faci bine să-l lași în pace!“ i-am spus.

— Dacă-i vorba de gălăgie, adu-ți aminte cum ai venit tu pe șantier!“.

N'a mai zis nimic roșcovanul. Nu-i prea convine când îi amintești cum era la început. Dar n'are decât să nu se lege de nenea Juju.

Azril citește și se strâmbă atât de tare, că numai după fața lui înțelegi ce se petrece în carte. Nenea Juju stă pe colțul patului cu fruntea în palme și tace. Mama îi pune mâna pe umăr.

— Hai, spune odată, ești bolnav?

— Da, zice el, mi-e sufletul bolnav...

Tata râde și-l zgâlțâie.

— Unde ți-e sufletul sub kilogramele astea? Te lauzi, Jujule...

— Mă laud?!... Vai de capul meu... Un câine care urlă la lună, asta am ajuns.

Când îl văd atât de trist, simt cum mă întristez și eu, dar nu știu ce să fac. Incep să pun jar sub Valocic, cu toate că-i prea devreme.

— Ca un câine — spune din nou nenea Juju și clatină din cap. — „Nenea Juju“, o paiată bătrână, asta am ajuns... Și poate aș mai înghiți și asta, dar șicanele antisemitismului...

— Ce antisemitism? întrebă tata.

Nenea Juju face semn cu mâna că degeaba mai vorbește.

— Tu, Mendel, le știi pe-ale tale, eu pe-ale mele... și adică, ce-ai vrea? De bătut nu mă bate nimeni, dar unde mă uit, unde mă'ntorc: dușmani. Am început să mă gândesc: ce-mi trebuia mie Bicaz?

Nenea Juju vorbește și clatină din cap; și nu știu cum, deodată începe să semene cu reclama pentru cârnați care pe vremuri era în centru, la Focșani, într-o vitrină, și nu numai cu reclama, dar începe să aducă oleacă și cu nenea Iancu, băcanul, soțul mătușii Leia, ăla care zicea „Bic-az“.

— „Ce fel de dușmani?“, ai să-mi spui! Dușmani ca toți dușmanii; care-ți vor răul. Unul te fură, altul te minte, altul te reclamă. Nu-s bune garniturile la mașini — plătește nenea Juju... Rămâne motorul în pană? — chemați-l pe nenea Juju să împingă la autocamion!... Și eu râd în dreapta, râd în stânga, caut să nu pun la inimă, dar până când? Mi-e lehamite de acum... Spune-i antisemitism, spune-i cum vrei, vorba e că dacă nu eram evreu, n'ar fi fost nimic. Alaltăieri am înaintat demisia și acum aștept...

— Demisia? Și unde vrei să pleci? — întreabă tata.

— Oriunde, numai să nu rămân aici, cu toate că peste tot e la fel... Dar mai bine o iau dela început.

— Și... „dușmanii“ care sunt?

— Care? Ce mai întrebi? Toți. Dar ce vorbesc eu cu tine!... Tu ești membru de partid. Cine-o să se poarte cu tine cum se poartă cu mine. Ești în comitetul sindical... Da' ai să simți tu că tot evreul ăla ai rămas...

Tata caută să pară liniștit, dar eu îmi dau seama că e la capătul răbdării. Și nenea Juju a observat și vrea să schimbe vorba.

— Stai — spune tata —, acu' nu mai da înapoi. Ai vorbit ca un dușman. Tot ce mi-ai spus, spun și sioniștii; cum te-ai plâns, se plâng și ei, Numai că spre deosebire de...de mata ei spuneau: „suntem contra voastră“. Dar mata, mata ?!

De furie, tata începuse să-i spună „mata“ lui nenea Juju.

— De-aia n'am vrut să vorbesc. Știam că ai să sari așa, Mendel. Mai bine tăceam și o întindeam frumușel.

— Stai puțin, Jujule. Eu știu că te cam ia gura pe dinainte. Dar, uite-te, am să propun la comitetul sindical o anchetă în legătură cu situația dela garaj. Dar asta-i altă poveste. Acum, să-mi spui cum de ți-au venit ideile cu „tot evreul ăla...“ și... „că de tine nu se leagă“.

Acum nenea Juju ar fi mulțumit să plece cât mai repede. Dar tata i se uită drept în ochi și, ca niciodată, mama nu spune: „Ei, Mendel, mai lasă acum“, ci coase, ascultă și dă din cap: „Așa, așa“. Dar după ce nenea Juju pleacă, îi spune: „Imi pare bine că înțelegi și tu. Ai văzut cu toată veselie lui, ce-i umbla prin minte?“

— Nu exagera, răspunde tata. Omul la necaz vorbește multe, n'o să-i tăiem capul pentru asta. Vezi, eu repede m'aprim, mă reped, dar îl înțeleg pe fiecare. Tu, nu! Mai taci, mai te gândești, dar omul tot n'ajungi să-l cunoști.

Mama zâmbește:

— Pe tine te cunosc și am să-ți pun acum de ceai. Haim, ia așează puțin jar acolo.

Dar Valocic și-a și dat șapca lui de alamă pe ceafă și scoate un șuer apăsător, de parcă ar vrea să facă liniște în odaie: „șșșș...“

După vreo trei zile, nenea Juju a venit din nou, mai devreme ca de obicei. Nu mai râde și are cearcăne.

— Ai văzut ce anchetă s'a făcut? — îi spune el lui tata. Tot eu am ieșit vinovat. Ei toți, deoparte, și eu singur, de cealaltă. Și? Și tot eu i-am persecutat. Dar nu vreau să ne apucăm acum să ne certăm din nou, Mendel. Am venit să te rog să pui o vorbă la sindicat, să mi se rezolve odată demisia, să fiu concediat, să plec dracului. Tu ești singurul care mai pricepe ce-i în sufletul meu, chiar dacă strig câteodată. Pentru tine sunt ca o carte deschisă.

Vorbe din astea îl cumpără pe tata numaidecât. Totdeauna s'a mândrit

că se pricepe la oameni mai bine ca la tâmplărie și că nimeni nu poate să-l „ducă“.

— Jujule, spune dânsul, eu nu pot să-ți promit nimic. Dar dacă ceeace vrei tu e just și intră în sarcinile comitetului...

— Orice intră în sarcinile comitetului — zice nenea Juju —, numai să existe bunăvoință.

Și începe să-i mulțumească lui tata și-i scutură mâna, și-l tot îmbrățișează, și-i spune că numai la un evreu poți să găsești înțelegere. Apoi, pleacă la fel de repede cum a venit, fără să mai guste din ceai. Și cum iese el, intră mama.

— Aha, spune ea, iar a fost. A început să vadă și dânsul autocamioanele care rămân în drum.

— Ce vrei să spui? — întreabă tata.

— Că ai face bine să-l lași să se descurce singur. Să nu mai vină, așa, „dela evreu la evreu“.

— Ei și? Nu poți să ceri tuturor să aibă nivel politic. Trebuie să înțelegi: el știe ce vede; nu se gândește mai departe. Crezi că pentru asta am să-i dau cu piciorul? Vezi, Eti, două luni s'a învârtit omul prin casa noastră și n'ai ajuns să-l cunoști.

— Ba l-am cunoscut dela început. E un fel de fost băcan.

— Un fel de „fost băcan“? Te-ai făcut o stângistă că mă sperii câteodată. Așa vorbești despre nenea Juju? Păi nu-i om care să nu țină la el. E o pâine caldă, nu altceva.

— Numai ancheta aia, spune mama, numai dânsa i-a găsit defecte bietului om...

Tata nu s'a obișnuit cu schimbarea pe care mama a suferit-o pe șantier. Ii place că dânsa ia cuvântul în adunări, sau ține conferințe, dar se miră că nu-i de o părere cu el.

— Vasăzică mă iei și peste picior —, spune el.

Dar degeaba se încrunță. Eu știu că în fundul sufletului se bucură că mama e „tare pe poziție“.

Am inventat, Ghiuri și cu mine, o mașină grozavă care se cheamă „Subteran“. Adică, încă nu se cheamă, fiindcă nu e decât pe hârtie, dar noi așa îi zicem. Cu mașina asta se poate merge și prin pământ, și prin stâncă. La înfățișare aduce cu Valocic (samovarul), numai că are în față două labe de oțel cu care sapă ca o cârtiță. Și pe laturi ferestre de cristal din care o să se vadă tot și o să se poată și fotografia.

E a treia seară de când desenăm. Ghiuri proiectează interiorul, eu, partea de deasupra. Numai că ce desenez, seamănă mai mult a samovar decât a „Subteran“.

— Bravo, băieți — spune nenea Juju, intrând. O să fiți niște tehnicieni, prima'ntâi.

După el, intră și tata.

— Până una alta — zice —, treceți dincolo să proiectați.

Ne așezăm cu chiu cu vai desenele pe pat și pe noptieră. De dineolo, se aud câteva șoapte, apoi tata strigă:

— Cum?!

— Cum ți-am spus — zice nenea Juju —, vezi cu cine ai deaface. A fost deajuns să pui o vorbă pentru mine, ca să te ia la ochi. Tot evreul ăla ești, Mendel...

— Înainte de a începe cu prostiile astea, ascultă-mă — spune tata.

După verificarea făcută la garaj se vede că ești părtaș la găinăriile celorlalți. Singurul lucru bun care-ți rămâne de făcut e să nu încurci ancheta.

— Ancheta?! Mă arunci ca pe o cârpă, adică? Dece? Ce-ai tu cu ei? Fă-o pe comunistul cât îți place, dar nu lovi în mine... Binele, eu ți-l vreau, nu dâșii... Sau cumva chiar îi iubești? Dacă din asta îți iese ceva, să fii sănătos. Eu mă lipsesc de așa o dragoste. Se poartă cu mine ca și cum aș fi hoț! Mă port și eu cu ei ca un hoț.... Ei fură și țipă... Eu ciupest câte ceva și tac... O faci pe miratul? Arată-mi-l și mie pe ăla care nu ciupește... Poate un nebun. Adevăr ai vrut? Na, adevăr!...

— Recunoști vasăzică că ai furat! — spune tata în șoaptă.

— Furat? Spune-i cum vrei. Aia câțiva bani dela piulițe și garnituri? Da' fără mine ar fi avut ei marfă ca asta?... Și apoi, orbule, toți fură, dar m'au ales pe mine ca evreu, țap ispășitor...

— Ticălosule! Și-ai vrut să mă bagi în porcăriile voastre?

— Nu te speria, Mendel, că n'o să fie nimic. Cu puțin cap, afacerea asta se înmormântează cât ai clipi din ochi. Pentru mine însă, e mai bine să fiu departe, între timp. De aia mi-am și dat demisia.... Și tu trebuie să mă ajuți până nu se face altă anchetă cu verificare mai serioasă.

— Mă!...

Se aud dărâmându-se niște scaune. Nenea Juju țipă: „Dă-mi drumul!“ Tata țipă: „Teucid, banditul!“

— Trebuie să mă ajuți — gâfâie nenea Juju — altfel și tu ieși compromis. De mine nu scapi, află că nu scapi! Eu sunt ăla care o să povestească cum ne-am înțeles... Fac orice, auzi? Te trag după mine!... O să aibă un exemplu minunat: un membru de partid care a acoperit un hoț fiindcă amândoi erau evrei... Ai? Ho-ho-ho... Ho-ho-ho... Te scot și sionist...

Râde, dar nu e râsul lui obișnuit, vesel. Parcă s'ar strâmba, parcă s'ar chinui să hohotească ca să sperie pe cineva.

— Mendel, mai e vorba de o zi-două. Ajută-mă s'o șterg, după aia ai să te descurci... Ai să-ți faci și autocritica... Ho-ho-ho!

Din nou se aud scaune răsturnându-se. Deschidem ușa. Nenea Juju e înghesuit în sobă, tata îl ține de guler și tremură tot.

— Haim — spune el —, cheamă pe cineva dela partid... Repede... și pe cineva dela miliție...

Nenea Juju se smulge și-i trage un pumn în burtă. Ghiuri a sărit odată cu mine și-l apucăm de mâini.

— Lăsați-mă, idiților — șuieră el.

Ne aruncă jos pe amândoi și sare la ușă. Dar în prag a apărut Valocic, lipovanul. Nenea Juju se oprește o clipă, tocmai bine cât îi trebuie lui Valocic să înțeleagă că s'a întâmplat ceva și să-l oprească. Tata se ridică de jos.

— Ține-l — spune dânsul. — Ține-l, Valocic.

Degeaba se sbate nenea Juju. Valocic îl ține de după cot și-și ferește barba mare ca o mătură, ca celălalt să nu i-o apuce.

Pe jumătate amețiți, Ghiuri și cu mine fugim spre miliție. Nemaipomenit, nemaipomenit, uite cine vine la noi în casă!

Tata umblă prin cameră de colo până colo.

— Cum m'a ales pe mine, pentru treaba asta?! — spune el înăbușit —. Ce dracu' par, de-a îndrăznit să-mi propună așa ceva?

— Ești prea încrezător, Mendel — zice mama —, ești naiv și repezit. Prea vrei să ajuți pe toată lumea.

Tata o privește posomorît. Dar în loc să se supere, se oprește deodată în fața mamei și o ia de mână. Se uită la ea și tace... tace...

— Ei? — zâmbește mama.

— Ce fel de femeie mai ești și tu? — spune tata încet și blând. Ai venit aici din fundul Focșanilor, nu știai nimic, ca o fetiță care n'a scos nasul în lume. Și deodată... Iar eu, care sunt tot timpul împreună cu tine, mă mir ca un prost..

Mama râde și-și îndreaptă gulerășul bluzei.

— Ei, lasă acum. Mai bine să pregătim de ceai, că îndată pică cineva. Haim, ia vezi tu de samovar.

Incape atâta apă și atâta jar în Valocicul ăsta de parcă ar fi o locomotivă. Și numaidecât, cum simte căldura, pornește să sâsâie ușurel, îngânând un cântec pentru dânsul.

Eh, pot să poftească acum și oaspeții...

VIZITA MAMEI

Citind telegrama („Vin mâine dimineată cu trenul de Craiova, aşteaptă-mă 'n gară că nu ştiu undestai — Mama ta“...), directorul şi-a închipuit-o îndată pe bătrână, cum a aşternut rândurile pe hârtie, în mult timp, îngustându-şi pleoapele ca să dea mai multă putere privirii pe care are ambiţia să nu o ajute cu ochelari, cum, apoi, s'a certat cu cel dela poştă (Oare tot Petrescu o fi?), când i-o fi spus că nu-i nevoie în telegramă nici de acel „că nu ştiu unde stai“, că o să se'nţeleagă despre cine e vorba chiar dacă va semna simplu „mama“ şi că, poate chiar acel „tren de Craiova“ ar putea lipsi fiindcă va bănuî ce trenuri şi ce legături are; astea nu fac altceva decât să ridice preţul însemnat cu creion chimic în stânga recipisei...

Desigur c'aşa a fost şi iarăşi desigur că bătrânica nu s'a lăsat; a spus destul de clonţos că... „ce, se uită ea la câţiva bani mai mult când e vorba să meargă la Ştefan pe care nu l-a văzut de trei ani şi mai bine!“.

Şi parcă o auzea cum spune:

— Da' ce, lasă, să ştie băiatu'!

Directorul zâmbi închipuindu-şi-o; zâmbi duios şi ochii lui mici, negri prinseră o lucire caldă...

Dar deodată, pe faţa lui răsări o expresie de grijă şi supărare. În loc să-l bucure, vizita îl întrista. „O să fie mâhnită... îşi spuse. Şi pe drept cuvânt“. Şi-l chinuia întrebarea pe care şi-a pus-o dela început: „Ce să facă, ce să facă pentruca să nu se supere bătrâna?“. Dar, oricât s'a chinuit nu-i venea niciun răspuns; suna în minte una şi bună: „prima oară că vine şi-mi telegrafiază să mă duc la gară, şi nu mă duc; şi nici nu văd cum voi putea ajunge acasă mai repede de zece sau unsprezece din noapte!“... Sigur că da, bătrâna îl ştia doar ca pe Ştefan al ei, Ştefan al ei cel drag, poate; dar atât. Pe director nu-l cunoştea. Şi nici nu şi-l putea închipui, mintea ei bătrână, obişnuită cu celălalt... „Ce să facă?“...

Ufff!... De n'ar uita vizitiul pe care l-a trimis la gară cu docarul, s'o primească şi s'o ducă acasă... Numai de n'ar uita să-i transmită vorbele exact aşa cum i le-a spus el: „tovarăşul director are foarte multă treabă astăzi (da, da, „astăzi“, că altfel crede cine ştie ce), vă roagă să-l iertaţi şi să-l aşteptaţi până diseară. Eu vă duc la dânsul acasă unde o să găsiţi de toate“ (sigur că da, „de toate“, ca să'nţeleagă să intre'n cămară să-şi ia mâncare)...

Ii apare iarăşi dinaintea ochilor făptura mamei, cu ochii mici, ca şi ai săi, numai că sunt căprui, îmbrobodită'n basmaua neagră de mătase pe care el i-a făcut-o cadou cu ani în urmă, mică de stat şi bună de gură, stând

în fața ghișeului de telegrame a poștei din orașul lor, bucuroasă, vorbind cu Petrescu sau cu cine i-o fi în loc...

„Așteaptă-mă'n gară că nu știu unde stai“... Ei, dar putea să lipsească dela ședința care a avut loc la Sfat, la secția Agricolă?!... S'a discutat planul de grădinărit al întregului raion... Uite că are și modificări în planul lui! Deaceea, acum, vrea să expedieze repede tot ce mai are de făcut prin oraș pentru a se putea întoarce la Gospodărie.

În jurul său orașulul freamătă, vuiște, șgomotul, ca un chiuit pe care-l fac căruțele se împletește cu acela grav și prestant al mașinilor, vitrinele cu lucruri ademenitoare parcă fac șgomot și ele. Un om potrivit de stat, cu ochii verzi, îngustați atent de parc'ar vrea mereu să te'ntrebe: „Ei, ce zici?“ îl cprește, îi întinde fără grabă palma și-o strânge pe-a sa, spunându-i:

— Dați drumul diseară, nu-i așa?

Președintele știe că diseară moara gospodăriei începe măcinatul pentru colectivști... Ii răspunde acelaia „da“, cu zâmbetul lui tineresc, accentuat și mai mult de tinerețea pe care i-o dă cămașa mult întinsă pe pieptul larg, gulerul ei albastru răsfrânt peste haină. Și-și amintește c'ar trebui să treacă și pe la moară; mecanicul, tovarășul Porfir, un bătrânel mărunț, cu bărbuța ca de țârcovnic, e tacticos ca un motor cu păcură și pe lângă asta, cam comod; așteaptă ca el să-i spună din fir în păr cum trebuie să facă lucrurile. Dar, deodată-și dă seama că la moară e locuința lui, e și mama abia venită; o va vedea, și va trebui să stea cu ea măcar o vreme, dacă nu să rămână...

Uff!... au ajuns să-l enerveze toate acestea. Auzi, să-ți vină mama și să trebuiască s'o ocolești! Se îndreaptă repede spre docarul care-l așteaptă în colț, lângă farmacie.

— Ei, a venit? îl întreabă repede pe vizitiu.

— A venit, răspunde acesta laconic.

— Și?... (directorul e nerăbdător)

— E acasă, am făcut cum mi-ați spus.

— La trustul de panificație, repede... Ce ți-a spus?

— Ce să-mi spună!... M'a întrebat dacă sunteți sănătos.

Ii călcă pe nervi grozav scumpetea la vorbă a băiatului care-și mână cu greu caii printre căruțele ce vin dinspre târg cu lăzi goale, cu mărfuri noi, cu oameni și veseli și triști, și mohorâți și grăbiți.

— Spune mă! spune tot cum a fost... N'are răbdare să caute întrebări, să-l scotocească pe ăsta care parcă așteaptă să i se smulgă vorbele, pe ăsta care-o ține una și bună:

— Cum mi-ați spus dumneavoastră, am dus-o acasă pe dumneaei, i-am arătat unde-i camera...

— I-ai spus că-s ocupat?

— Da.

— Și ea ce-a zis?

— Ce să zică!

Renunță să-l mai chestioneze... N'are răbdare. Peste larma străzii îi sună'n urechi tonul indiferent al aceleia: „ce să zică!“ Sigur că da, în definitiv, ce să zică? Nu-i un lucru prea plăcut pentru ea, ce-avea să zică față de un om străin?...

Iși amintește de scrisorile ce le schimbau între ei cam odată pe lună. În fiecare era vorba de „cum am face să ne mai vedem“, și acum el caută să justifice'n minte de ce nu s'a dus decât odată pe-acasă. Maică-sa lucrează într'o țesătorie. „Cum voi avea concediu, voi veni la tine“ — îi scria ea mereu. Că într'un an sora lui mai mare a născut iar bunica a rămas lângă

nepotel. „I-am spus băiatului Ștefan, i-a scris ea, seamănă cu tine“; în alt an, au luat-o cei dela țesătorie pe sus și-au trimis-o la băi să-și caute reumatismele. Odată, când el i-a răspuns că nu s'a'nsurat și deocamdată n'are de gând s'o facă, ea i-a scris: „Ți-o fi greu maică, de unul singur, da'are cine să-ți spele ca lumea? Trimite-mi mie rufele, prin poștă, nu e greu“.

Și'n vreme ce docarul galben, întorcându-se din oraș intră sunând din osii pe poarta mare, afumată, a gospodăriei, cu gulerul său răsfrânt larg, directorul are o înfățișare tristă — „n'o să mă înțeleagă, n'o să poată să mă'nțeleagă“, își spune.

Mama directorului e mărunțică și schiopătează cu mers de rață în pantofii noi pe care nu s'a hotărît încă să-i scoată în camera asta străină, despre care numai buna știință și-o lulea mirosind înfundat, a nearsă de multă vreme, îi spun că-i a fiului ei.

Luleaua o știe: văzând-o printre celelalte lucruri, i s'a strâns puțin inima. Bărbatu' ei fuma dintr'înșă. După moartea acestuia, Ștefan a luat-o și-a fumat din ea o vreme. Și, cu toate că inima ei de mamă ar fi îndemnat-o de multe ori să-i spună că nu-i bine c'a'nceput așa de tânăr cu luleaua, n'a făcut-o niciodată. Ii era dragă amintirea soțului, care se păstra în trăsăturile mari, dar ascuțite, arătând oarecare neapățănare, ale băiatului ăstuia în ființa lui repede și totuși chibzuită. Mirosul tutunului amestecat cu levănțică nu făcea decât s'o întregească.

Dar uite că Ștefan s'a lăsat de pipă fără să-i spună ea nimic; și totuși, asta n'o face acum să gândească atât la mintea matură care i-a venit băiatului, cât la faptul că nu s'a răcit și s'a depărtat. Nu știe de ce, dar pe cât se simțea de veselă, nerăbdătoare și alături de el, în tren, pe atât de singură și de fără rost se simte acum.

Camera e luminoasă și proaspăt văruiată într'un albastru siniliu, peste care sunt aliniate motivele tapetului de un albastru mai închis. În mijloc, stă masa pătrată cu patru scaune, așezate'n jurul ei corect, dar deloc primitiv. Într'un colț e patul simplu, cu tăblii de stejar, sub pătura cenușie care-l acoperă, ea a văzut plapoma de mătase roșie despre care dealtfel el i-a și scris când și-a făcut-o. E prea frumoasă față de restul lucrurilor din cameră; dac'ar sta neacoperită, ar da cu totul alt aspect. Dar bătrâna nu îndrăznește să schimbe nimic. Parcă cu teamă să nu fie văzută de cineva, a dat și colțul păturii laoparte, după ce vizitiul i-a spus:

— Apăi, eu mă duc; avem treabă.

Da, „avem treabă“... vorba asta care-a întâmpinat-o de cum a coborât în orașul necunoscut, parcă i-ar suna a „ce cauți dumneata aici?“ — Și a venit doar la Ștefan alei! Dar uite, a trecut cu mult de amiază iar ea stă tot pe unul dintre cele patru scaune din jurul mesei, dar puțin într'o parte, „puțin“, parcă cu teamă să nu le strice simetria, și privește'n jur ca un om nedumerit. Ceva mai'nainte a bătut și-a intrat un om mai în vârstă, pipiriu, cu bărbuță ca de țarcovnic, vorbind rar, aproape sacadat; s'a prezentat respectuos: Porfir, mecanicul morii. Arătându-și c'un gest demonstrativ pantalonii murdari de ulei, i-a spus că-i pare bine c'o cunoaște pe mama directorului. Apoi i-a lăudat vreo zece minute băiatul, lucru care pe ea a bucurat-o, i-a răspuns că-i gras și bine-sănătos și să nu se gândească la asta, că nevasta lui îi poartă de grijă, doar stau aici împreună în locuința morii; și-a cerut iertare că femeia a plecat de dimineață s'ajute niște rude din oraș care s'au mutat într'una din noile case construite; apoi și-a cerut iertare și pentru el

că trebuie să monteze cureaua cea nouă la moară; a întrebat-o dacă are nevoie de ceva și a ieșit la fel de nestingherit cum intrase.

Și ea a rămas iarăși singură uitându-se când la dulapul la fel cu patul din colțul celălalt al camerei, când la noptiera pe care erau așezate îngrijit câteva cărți, și a cuprins-o iarăși, fie oboseala drumului, fie răceala camerei ăsteia în care nu se poate simți bine decât un bărbat singur, preocupat și fără legături cu căminul. Ar fi vrut să măture sau să ștergă praful dar totul era în cea mai perfectă ordine și curățenie. Și totuși lipsea ceva, ceva intim care s'o facă să se simtă în voie, să-și scoată pantofii noi care o strângeau și să-și pună alții pe care-i adusese cu ea în coșul cu capac împletit frumos din rafie.

Nemai având ce face, își aduse aminte că n'a mâncat nimic încă de dimineață și se urni scoțând din coș un șervet alb în care era împăturită o pâine neagră, niște brânză și un pui fript. Puiul, care lăsase urme de grăsime pe jurnalul care-l învelea, îl puse înapoi; îl adusese doar pentru „el“, și scoase sticla de apă luată cu grija pentru călătorii — caracteristică oamenilor bătrâni — din care nu lipseau decât vreo două înghițituri sorbite de copilul unei tovarăse de drum...

Și, mâncând fără prea multă poftă pâine și brânză depe șervetul întins pe un colț al mesei, își aminti de vorba cam bleagă a băiatului care o aduse cu docarul:

— Zice că dacă vi-e foame, să luați din cămară, e cum intri pe stânga.

Nu-i mai este ei foame, dar tot n'are ce face; hai să vadă și cum e camera, cât de gospodar e dumnealui. Camera nu-i cămară, e o bucătărie-oară de iarnă cu o plită cam ruginită, ale cărei burlane sunt scoase, cu o masă veche pe care se văd urmele multor tăieturi de cuțit și'n colțul căreia stă un primus cu alama strălucitoare; ceva mai la o parte, un dulap. Dulapul e curat și are rafturile învelite în ziare noi. Acolo găsește două franzele mari, o farfurie galbenă și una cu flori pe care tronează un calup de unt, o solniță curată dar fără un picior, în care a fost pusă sare de curând, vreo trei cutii de conserve cu etichete colorate, un borcan de dulceață, unul de compot, o strachină cu gogonele murate și-o cutie de chibrituri; în raftul de jos, două sticle de vin și două sifoane. Ii închide ușile albe fără să gândească ceva deosebit.

Iese prin curte și vede dincolo de garduleț un șir de căruțe adunate lângă moară, iar oamenii de pe ele tăifăsuind. Vede și soarele mare și roșu cum coboară în spatele magaziilor și parcă mulțumită de recunoaștere, intră înapoi cu pași greoi. Se simte mai în voie văzând singurătatea și oamenii străini de afară și se hotărăște să-și pună pantofii „de toate zilele“ pe care i-a adus în coșul de rafie.

Apoi, încet, cu puțină sfială dar destulă curiozitate, deschide ușa dulapului, cercetează hainele, vede dacă-s cusuți toți nasturii, strâmbă din nas privind cum sunt călcate cămășile și caută acolo unde trebuie să fie ciorapii. Se uită la cei cârpiți de o altă mână decât a ei și parcă nu-i place țesătura. E prea rară pentru o cârpeală de ciorap. Ii lasă de-oparte și alege pe rând câteva perechi care n'au trecut încă la acce a treia persoană pe care n'o cunoștea, care poate să fie nevasta mecanicului, sau altcineva, dar care, bineînțeles că nu știe să cârpească așa cum știe ea. Și se îndreaptă spre noptiera în sertarul căreia văzuse ac și ată. E totuși destul de ordonat Ștefan al ei care nu mai vine....

Astfel, a mai trecut o vreme, întunericul a colorat cu o nuanță stânjenie ferestrele, ziua, care părea zgomotoasă s'a stins și lampa electrică împrășteie lumina ei albăstrue pe fața atentă a bătrânei, pe gaura de ciorap

lătită de gura unui pahar, pe covorul cu pătrate mari, albe și roșii, care par acum albastre și purpurii. Se aud uneori căruțele de afară, sguduitul morii care ține câteva minute și încetează, câinii lătrând în depărtări. Odată, cineva ciocănește și deschide ușa. E tot mecanicul pipiriu cu bărbuța lui, ale cărei fire argintii în lumina lămpii prind o nuanță albastră, metalică.

— Încă n'a venit directorul nostru, spune zâmbind. Mi-era teamă să nu vă deranjez.

Și se așează obosit, trăgându-și un scaun.

— ... E greu, spune, după ce și-a apăsât fața cu palmele. Gospodăria e mare, treburi multe. Și, parcă vrând s'o liniștească: „uitați, și noi avem treabă cu el, și — nu-i“, s'a dus pe câmp, mi-au spus acum la telefon... Se ridică, punând mâna pe clanță: trimit oamenii, să vină mâine...

Tăcerea zilei de azi a moleșit-o pe bătrână. Întrebă într-o doară, ca să spună ceva:

— Ce oameni?

— Au venit la măcinat de prin sate, măcinăm individual colectivștilor... le spusese că astă seară e gata moara...

— Și-i gata?... mai întrebă ea.

— E gata, i-am pus și cureaua nouă. Și tovarășul Porfir se întoarce tacticos, ca și cum de asta venise dar a uitat între timp, și se așează iar, povestindu-i câtă bătaie de cap a avut.

Ea lasă lucrul de-o parte și-l ascultă; vorba trăgănată a acestuia e plăcută; mai ales că atunci când pomenește depre Ștefan spune cu căldură: „directorul nostru“.

— Da' nu știu cât huium să luăm, directorul nostru trebuie să stabilească azi la raion cu președinții. O să începem mâine.

— Da' nu-i târziu?... întrebă ea interesată de-acum, cu ton oarecum grijuliu.

— Târziu?... E, nu este! Terminăm până vine recolta noastră la rând, că moara e mică, e mai ales pentru recolta noastră... numai c'au venit oamenii. Dar dacă nu-i directorul nostru...

— Și cum, să plece ei înapoi?

— Păi...

— Nu se supără?

— Au și'nceput, spune el repede arătând spre peretele care dă în curte, dar ce să le fac?

Bătrânei, se pare, nu-i place de data asta tonul lui calm. „Uite ce ușor vorbește moșneagul“, își spune.

— Și nu poți să faci nimic?

— Ce să fac? Nu știu cât huium să le iau, dacă nu dau de directorul nostru!

„Directorul nostru“... da, parcă acum își dă seama bătrâna că Ștefan al ei e directorul. Se gândește o clipă la directoarea țesătoriei lor: o femeie aprigă, care își rezolvă orice; de, e directoare doar... și... da, da, director e și Ștefan... e director!...

Acum parcă-l vede mai bine, asemănându-l cu directoarea lor cea aprigă și iute, care răsare acolo unde-i mai greu. Nici nu-i mai trece prin gând să se întrebe unde-o fi întârziind. Și-l vede pe mecanic iarăși cu mâna pe clanță, spunând cu vorba lui trăgănată:

— Mă duc să le dau drumul.

— Stai!... zice deodată bătrâna ridicându-se... Da' nu poți să întrebi pe altcineva de huiumu'ăla?

— Pe cine? Am telefonat. Directorul nostru e pe câmp...

Pe ușa deschisă vine, de neînțeles, sgomotul vocilor de afară, amestecat cu strănuturile cailor somnoroși, frânt uneori parcă de scârțâitul câte unei roți care se mișcă. „E un bleg, mecanicul ăsta, — îi trece ei prin minte, — și el și nevastă-sa care cârpește ciorapi cu țesătură atât de rară! Uite, or să plece oamenii și-or să vină mâine, și-or să fie nemulțumiți pe Ștefan... Păi ce, așa director le trebuie?!“ Și, ca o continuare a gândurilor, îi spune aceluia, deodată, repede:

— Nu se poate! !

— Cum? Întrebă el cu bărbuța în vânt, nedumerit...

— Nu-i așa un director... spune ea și mai nelămurit. Ia hai să-l căutăm la telefon...

Și o ia înainte, pe ușă...

Mecanicul merge tăcut în urma ei, parcă supărat deodată. Rostește rareori doar câte un „pe aici“, târăgănat, când trec printre căruțele de pe care oameni obosiți îi privesc, când merg printre tuburile cu miros cald de făină ale morii, când trebuie să urce scărița îngustă de lemn, spre camera de deasupra. Pare că a gândit ceva în vremea asta, pentru că și pune mâna pe receptor, învârtește de manivelă, vorbește cu fata dela centrală și-l întinde femeii rostind grav:

— Poftiți, vorbiți ... ca și cum ar vrea să înțeleagă : „convinge-te!“.

Vocea de dincolo nu răspunde cu ușurință.

— Cu tovarășul director, strigă bătrâna deodată, supărată.

Și pentru că aceeași voce dă acelaș răspuns ca și mecanicul: „e pe câmp“, și adăugă, „dar trebuie să vină“... ea e și mai supărată. Spune:

— Mergi dumneata de-l caută. Și zi-i să dea repede telefon la moară...

Dar, repede, auzi?... Și așează receptorul la locul său.

Mecanicul n'o privește. Stă. Așteaptă să se convingă; ea singură să se convingă.

— Ei, bătrânelule, da'n altă parte nu se poate întreba? îl sgâlțâie ea.

— Unde? — spune acesta fulgerând-o supărat cu privirile. Supărat, poate numai pentru faptul că i se spune „bătrânel“, sau, iarăși poate, pentru tot ce se întâmplă.

— Știu și eu, poate acolo, unde a vorbit, la raion...

Mecanicul nu zice nimic, învârtește de manivela telefonului și cere o legătură.

— E ocupat, rostește apoi. Și tace.

Pași bocăniți urcă scările.

Intră un țăran cu căciula dată pe ceafă:

— Ei, tovarășe, mai așteptăm?

Bătrâna îi răspunde repede, fără să gândească mult:

— Așteptați, așteptați.

Țăranul iese, iar mecanicul dă din mâini, vorbind întâi prin gesturi, așa cum face omul supărat care vrea să se rețină:

— Da' chiar dacă-mi spun ăia dela sfatul raional, eu primesc dispoziții numai dela directorul nostru.

Ii sună glasul a : „ce te bagi dumneata“... Bătrâna înțelege asta și se gândește că, „dacă face vreo boroboată“?... Dacă îi încurcă lui Ștefan ceva? și se miră cum de i-a venit, așa, deodată, să se afle'n treabă. Mai ales când privește buza de jos a mecanicului, lăsată bosumflat, ca la un cal bătrân. Acum nu prea-i vine să-i ceară acestuia să mai încerce la telefon acolo unde era ocupat.

... Și, deodată, în încăperea asta de lemn, zornăie supărător de tare clopoțelul telefonului. Fără să-i treacă prin minte că bătrânul s'ar putea supăra mai tare, ea sare instinctiv și pune mâna pe receptor:

— Allo!...

— Aici e directorul, cu tovarășul Porfir...

Nu-i vine să creadă, da, e vocea lui...

— Ștefane, tu ești?!... Simte că ceva n'o mai lasă să vorbească...
Eu sunt, mama ta...

— Mamă, matale!...

(Cine știe până unde merge firul telefonului, da-l simte aproape, ca și cum ar îmbrățișa-o). Spune ce-i vine mai repede pe limbă:

— Erau să plece oamenii... dece n'ai spus ce huium să le ia?

Ștefan tace; și deodată aude cum începe să râdă. Râde. Cine știe cu ce ton a vorbit ea!...

— Ii spun, îi spun acuma... dar matale, mamă, te rog să mă ierți...

— Uite, vorbește cu tovarășul mecanic...

Parcă s'a mai liniștit; deslipește receptorul de lângă ureche și i-l dă aceluia, dar aude ca din depărtări cum strigă Ștefan în pâlnie:

— Mamă, allo, mamă!...

— Ei, ce-i?

— Te rog să mă ierți, am avut multă treabă, dar acum mă sui în docar și vin... Un sfert de oră... vin chiar acum, te rog să mă ierți...

Bătrâna-i ascultă toate vorbele ținând tacticos receptorul. Are în felul cum stă, cu capul plecat, puțin încrunțată și cu buzele întredeschise parcă gata să rostească un „aud?!“, ceva care seamănă a nedumerire, a neobișnuință cu astfel de vorbe, sau a atenție concentrată pentru a le prinde exact înțelesul. Și cutele obrazului încep să i se întindă încet, într'un zâmbet din ce în ce mai larg, din ce în ce mai luminat de ochi, care pune stăpânire pe întreaga față.

— Bine, bine, te aștept, maică, sigur, ei, na!... Cum să nu te aștept?

Și-i întinde mecanicului receptorul cu un gest care vrea să spună: „Ei, uite, acum o să vezi și ce huium trebuie să iei, și n'o să mai ai motiv!“

Dar, deodată, ca amintindu-și ceva, își retrage mâna înapoi și strigă în pâlnie:

— Ștefane, da' nu cumva să lași ceva încurcat pentru mine! Fă treabă bună, maică!

Și coboară bâjbâind treptele de lemn, auzind dinăuntru vocea mecanicului care pare că nu mai știe alte vorbe decât: „Da, da, bine, așa“... „Ce moșneag — târâie-brâu! — își spune, să pună el oamenii pe drum degeaba, o să-i spun lui Ștefan... Și ce nevastă are! Auzi, să cârpească ciorapii cu țesătură atât de rară! Și unde? Tocmai la călcâi, unde se rup mai repede!“

OMUL DE PARTID

Vezi, deși o viață'ntreagă'n muncă
Am crezut mereu că n'am greșit,
Până azi, Raicomul*) nostru, încă
Nu mi-a dat carnetul de partid.
Totuși, pe-ale vieții drumuri, grele
Unde pierzi cărarea, câteodată,
El, partidu'n clipele acele,
Viața-adeșori mi-a îndrumat.

1

Trece-un tren de marfă, pe coclauri
Fug în cale-i păsări ca năluci,
Caii dela ham se sbat în șleauri,
Iar o babă'n car își face cruci.
Iac'un turn de apă.

Și acarul...

Drumu-i plin de nea și bolovani,
Pe furiș, o iau spre sud cu-amarul,
Eu, un vagabond de șase ani.
Este noapte-acum.

Dorm pe tampoane,

Pe sub haină-am paie,
Strâns le țiiu,
Pe delături văd lumini, cantoane
Și-apoi beznă doar...

— Sunt viu?

— Sunt viu!

Ca un animal deprins c'o armă
Care bate-ascunsă'ntru'n tufiș,
Vreau s'o șterg

și pe ascuns, cu spaimă.
Cercetez pe comandant furiș...

*) Comitetul raional de partid

Haina lui de piele îi stă creață
 Sub curele'nguste, ca şuviți,
 Pâlpâie luleaua-i sub mustață,
 Pe sprâncene-i nea. Ochii-s umbriți...
 Fie că bătea un vânt spre dune,
 Fie că era o beznă grea,
 Fie, poate, că printr'o minune
 Sufletul i l-am putut vedea,
 Dar

orbit de viscolul din cale,
 Gol sub pantalonul sdrențuit,
 Somnoros, înfrigurat și-agale,
 Cu sfială-alături am venit:
 — Zici că tatăl ți-a murit? Se știe?
 — A murit...
 — Dar mama?
 — Păi, și ea!
 El oftă atunci:
 — Copilărie...
 Viscolul vuia,

vuia,
 vuia...

...M'am trezit într'o cazarmă mare,
 Cum arăt, el nu prea s'a uitat:
 Mi-a dat ceai și pâine de mâncare,
 M'a spălat și-apoi m'a înfiat.
 M'a purtat cu el pe cal, în grabă,
 În furgoane, 'n paie învălit
 Și-a făcut din mine

om de treabă...
 Vezi, acesta-i omul de partid!

2

E ședință...

Fumul stă fuioare.
 Curioșii vin pe la zăplaz,
 Pe la geam afară,

îți apare
 Când o mână, când câte-un obraz...
 Printre plopi, la Sel-Soviet în curte,
 Jumătate cred c'o fi din sat...
 ...Președintele, cu gesturi scurte,
 Dînd de-o parte fumul, s'a sculat.
 În privirea-i scapără oșele
 Și cu 'n gest apoi, mă ia la rost:
 — Eh, Diomin,

păsările-acele
 La colhoz... Ia spune cum a fost?
 — Păsările?

Le-am tratat...firește...
 Le-am supus la raze... În sfârșit,

Și citez savant pe latinește...
 Dar păcat că nu mi-a reușit!
 După ce'ncruntat își răsfoiește
 Notele'nsemnate-atunci de zor,
 Președintele își netezește
 Părul pe la tâmple'ncetișor...
 Răsucind încet mustața-i deasă,
 — E savant!

S'a străduit!

Drăguț!

Iac'a vrut un struț din ou să iasă...
 Din ou de găină... chiar un struț!
 Din găini rămase nemâncate,
 Vrea și ouă de-aur, neapărat!
 Deci, pro-pun:

(și ochiu-i încruntat e)

...Scos din muncă — și-apoi judecat!...
 Simt vestonul că mă strânge tare,
 Am greșit, da!

Sunt de vină azi...

Nu-s dușman, nici hoț de drumul mare,
 Dar simt vorba, palmă pe obraz.
 Le explic...

Dar cin' să te susție?

Doar priviri piezișe peste tot.

Ivan Cuzmici...

crede!

Doar mă știe...

O fi și el „pentru“-acum la vot?

— Cuzmici?

— Apoi, știi, că's contra doară!

— Contra?

— Da, sunt contra... Eh, am zis!

Vii să-l faci acuma de ocară,

După ce la carte l-ai trimis?

A făcut și el o încercare,

Trebuia'ndrumat... Tu te-ai gândit?

E 'nvățat,

ce-i drept.

Știință mare!

Dar deabia acum, a'mbobocit...

Trebuia să-l iei gospodărește!

...Ieri pe dealul Cozia, frumușel,

Un nepot de-al lui Petrov

strivi, prostește,

Cu secerătoarea-un cocoșel...

Cocoșelul sta prin holda mare,

Nu-l vedea cum sta ascuns, molcom...

De-un cocoș,

și totuși,

rău îți pare...

Dar aici e vorba de un om!

Prezidentul, voturile-adună,

Mie, parcă gâtul mi-l tăia,
 „...patru, cinci... se mai ridic'o mână...”
 Mâna lui Ivan Cuzmici lipsea!
 Cineva prin tindă pașii'și poartă
 Și se tot învârte'n jos și'n sus:
 S'a dus vestea că'năuntru-i cearță,
 Iar la voturi, Cuzmici s'a opus...
 ...Președintele, când toți plecară,
 A rămas cu ochi de jar aprins
 Și lui Cuzmici, pentru prima oară,
 Mâna'n seara-aceea nu i-a 'ntins...
 De aceea'n sat, Evseici, poate
 Că spunea, pocnind din cârje'ncet
 — Hei, pe Cuzmici, fără doar și poate,
 C'au să-l dea afar' din comitet!
 Cuzmici a rămas....
 Lui datorită,
 Deși mă găsisese vinovat,
 Adunarea 'ntreagă hotărât-a
 Să mai fiu

 o vreme încercat...
 ... In colhozurile 'ndepărtate,
 Ivan Cuzmici era doar vestit.
 Era om cinstit și drept în toate.
 El era, vezi, omul de partid!

3

Noapte de-Anul Nou.

 Sub brazi sunt focuri...
 Umbra sentineli-abia zărești
 Și te miri...

 De-un an, pe-aceste locuri,
 Lupti ca partizan și tot trăiești!
 Câte crupe'n țărână-amestecate
 Până-acum cu ciorba le-ai mâncat...
 Câte crengi de brad au fost tăiate
 Ca să ți le-așterni în loc de pat...
 Înainte de-a ciocni paharul,
 Barba deasă vreau să-mi rad de grab'...
 Plec către bordei și-aud căprarul:
 — Hei, Diomin, ești chemat la ștab!*)
 ...Intru,
 dând perdeaua la o parte...
 Ori ce punct pe hartă'l știu de-acum:
 Pentru mine nu-i o noutate
 Să fiu călăuză pentru drum!
 Un drumeț...

 Iar șefu-mi spune'n șapte:

*) Ștab — cartierul general

— Are astm, să mergi mai cătinell!
 Și-apoi m'a bătut ușor pe spate:
 — Vezi, răspunzi cu capul pentru el!
 Am pornit spre front, dar vezi, războiul,
 Toată socoteala a'ncurcat...
 ...Bulgări și nămeți...

Gropi de tot soiul...
 Luna are-un nimb încețoșat.
 Viscolește,

iar prin neaua sură
 Niciun gard nu vezi în jur, măcar.
 ... Vreau ca să trăiesc.

Mă scol
 și'n gură
 Simt că-mi vine-un gust grețos și-amar..
 Imi adun

puterea
 încordată
 (Jumătat' de trup nu-l simt, de greu...)
 Mă ridic în cot

și cad... Deodată:
 — Hei, Diomin, să n'ai teamă... 'S eu!
 Ești rănit?

— Of...

— Unde?

— La picioare!

— Am să-ți leg piciorul, stai colea!

...A trecut un ceas, un secol oare?

Sunt târît.

Și-amarnic viscolea...

Scârștia zăpada târșăită,
 Cineva răsuflă greu, din gât,
 Lupta e departe...

Liniștită,
 Parcă neaua nu bătea atât.
 Cât grăbea s'ascundă 'ntreaga zare,
 Iar prin noapte, viscolul,

prudent,
 Se grăbea ca stepa s'o'nfășoare
 Ca pe-o rană 'n albu-i pansament...

Aud grai:

— Curaj! Răzbim îndată!

Vom ajunge-ascultă...

în curând!
 Știi cine ne-așteaptă
 'n cazemată?

Stalin!

Se tot plimbă'ncet, fumând...

...Uite-aici vor trece pe cărare...

Dați semnal (s'o luăm spre ei în sus)

Adjutantul e'n întâmpinare...

Și-o să-i raporteze:

„Iacă, nu-s!”

El își pune-atunci mantaua 'n spate
 Și riscându-și viața, pentru noi
 Și crezând

în forța noastră, poate
 Stalin ne-o ieși în cale-apoi.
 Și tovarășu-mi,

cu voce 'nceată,
 Născocea povești-așa visând,
 Ca prin ea

— e poate-adevărată?—
 Să răzbim l'ai noștri

mai curând
 Și să-și ușureze din povară.
 ...Noaptea-aceea, ne-a'mprietinit,
 Stepa

și baraca sanitară...
 Iată,-acesta-i omul de partid!

4

Lângă fermă, grajduri,
 curți de vite...

Ridicând zăpada ca un nor,
 Din Zarecea-un șir de troici grăbite
 S'au oprit, în față, sub pridvor.
 Tineri și bătrâni, lăsară 'ndată
 Locul

oaspeților ce-au sosit
 Și la ușă'ngrămădiți, stau ceată:

— Hm, au caii-ai buni!

— Păi, negreșit!

Cei care-au cuvânt, încep a-l spune
 Socotit,

cu grijă,
 așezat...

Nu-i chiar simplu, vezi, c'aici se pune
 Iacă, o problemă chiar de Stat...

— Previn adunarea, că în țară
 S'a pornit mișcarea și e'n toi...
 Bine!

Dar de ce Zarecea? Doară,
 Avem alt vecin mai lângă noi,
 Dacă-i comasare, păi să fie
 Cu folos!

— Da'ce? Suntem dușmani?

— Eh, n'o să ne-aducă bogăție

Datorii ce n'ați plătit de ani!

— Vrem să ne ntelegem pe cinstite,

Nu stă bine ifos de păuni...

— Noi avem venituri

și-avem vite!

— Dar și noi, în schimb, avem pășuni!

Fără să-și ascundă dușmănia

Față de Zarecea, un grăjdar
 Inșiră pe rând hamurăria...
 Iar eu simt că mi se face-amar!
 S'a fixat:

Vom face comasare!
 Alte griji și treburi, negreșit...
 Și-a fost parcă'n mine o schimbare,
 Am pornit cu-avânt și...

am răcit!
 Trebuia să dau o socoteală
 De greșeala altor', din trecut,
 Și-mi părea că 'ntr'o cotcodăceală
 Toți cocoși-mi strigă pe'ntrecut':
 „A greșit Diomin! Cască-gură!
 „Asta n'a făcut... Ici n'a 'nțeleș!“
 De necaz, m'am luat de băutură
 Și'ncepui să mă cinstesc cam des...
 S'a dus svonu-apoi în toată graba
 Până la raion, la secretar:
 „Președinte de colhoz, de geaba
 L-au pus pe Diomin... E'n zadar!“

E Octombrie.

Urlă-afară vântul,
 Bate în obloane, stau și-ascult...
 De-ași putea să-mi spun lui Cuzmici gândul!
 Cuzmici, însă, a murit demult...
 O bătaie 'n tindă...

Cine bate?
 Și zăvorul ușii iute-l trag.
 — Iartă-mă că vin pe neașteptate!
 — Stepanâci?
 — Eu sunt,

prieten drag!

Bucuros,
 'l-întâmpin ca pe-un frate.
 E fost comandant, un vechi pion
 Și erou în ilegalitate;
 Astăzi, șeful nostru de raion...
 Il cinstesc ca pe-un soldat de seamă,
 Ne-amintim de front, de ce-am pățit...
 Mă simt mândru, dar...

parcă mi-e teamă:
 Simt, c'așa de geaba n'a venit!
 Ia din pâine, 'mi laudă gustarea,
 Brânza, șunca...

— Eh, ce-am vrut să spui?
 Mă gândeam la comandantul care
 N'ar dori decât doar gloria lui...
 Nici nu-i pasă de-altă unitate
 Fără tunuri și-oameni pricepuți!
 Vrea în luptă laudele toate...
 Eh, dar rezultatul? Sunt bătuți!

CUVÂNT CĂTRE CEI VII

Când a venit porunca să fiu executat,
Cu gaze-otrăvitoare întâi m'au torturat.
Niște vlăjgani cu haine kaki, lucrând conform
Planului Marshall, pieptul cu plumb mi-l căptușiră;
Și-ai „libertății” ofițeri loviră
În treacăt cu bocancii lor grei, cu bot enorm
Obrazul meu — ca să trimită-acasă
Fotografii cu-această priveliște frumoasă.

Sunt împușcat, sunt spânzurat, sunt omorât
Pentru vreo „tentativă de...” Din mine
Ce-a mai rămas a fost curând strivit
De tancuri ticăloase și străine.
Cât am trăit eu, moarte n'am dorit,
Nici pentru alții și nici pentru mine.
În casa mea își fac de cap yankeii.
Sunt grecul pus la cazne, stâlcitul malaez,
Sunt cotățeanul pașnic al Coreii,
Sunt spaniol, francez, vietnamez...
O, cum aș vrea ca vocea mea să vie
Până la voi, o, frați din lumea vie!

Eu zac în drum, prin văgăuni adânci,
Prin hăurile mării Egee, printre stânci.

Ciolanele la soare mi s'au copt
Pe lângă paralela 38
Și gloanțele dușmane m'au trimis
Pe veșnicie'n somnul fără vis.

O, voi cei vii, eu nu'mplinisem poate
Nici treizeci de-ani, ca voi acum...
Ce dragi mi-erau câmpiile bogate
Și apele'n vâltori jucându-și spuma
Și ceru-adânc, puzderia de stele
Și tot pământul scump al țării mele.
Doream din suflet pacea, la fel cu voi. Acum
Mi-i strânsă viața la început de drum.

Și n'au să mă mai vadă părinții niciodată
Și 'n urma mea va plânge poate-o fată.

Se fabrică 'n uzine secrete iarăș gaze,
Se făuresc iar tancuri și se crează baze
Și la New-York lucrează de zor vrăjmașii lumii
Și-adună'n eprubete din plin bacilii ciumii.

O, voi ce vii, voi toți din orice neam,
Din Pirinei, Malaia, Coreea și Vietnam,
Dați ascultare-acestui glas pornit
Dela un frate care a murit.

Mereu să sune-alarma în sufletele voastre,
Să se răscoale-amarnic chiar râurile-albastre
Și să-și întoarcă apa'ndărăt cătând izvorul,
Căci mama nu-și va mai vedea feciorul,
Nu veți putea privi netulburați,
Pe cei ce-au fost răniți și mutilați,
Soția nu-și va mai vedea pe soțul ei ostaș, —
Atâta timp cât duhul războiului, vrăjmaș,
Va umple omenirea de chinuri și nevoi;
Și-abia atunci să fiți voioși și voi
Când porumbelul Păcii își va lua avântul,
Cu-aripi întinse veșnic plutind pe tot pământul!

În românește de Al. Philippide

IN ZORI

Lângă-un desiș de bambuși mari
Și verzi mereu,
Tună deodată glasul său.
Ca bambusul era de tare:
„Ucideți, asasini!
Voi sunteți sute, — însă noi,
Noi milioane luptătoare,
Și n'o să mai scăpați nici voi
De-a noastre mâini răsbunătoare.”

Și salva izbucni... Fiori
Trecură printre trădători.
Rănit căzînd,
Cel împușcat
Cu pieptul lui a'mbrățișat,
Al patriei iubit pămînt.
Ca lupi ce-atacă pe furis,
Inspăimîntînd pe trecători,
Se năpustiră polițiștii,
Printre frunzare în desiș.

Un soare liniștit atunci,
Urcă pe lumile de veacuri,
Peste păduri, câmpii și lunci,
Iluminînd albastre lacuri.
Și chiar deasupra, pe pămînt,
Ușor, de nimenea văzut,
Ca umbra numai a trecut
Un vînt,
Mișcînd încet,
Șuvițele de păr brunet.

*) Poet Corecan

Sub cerul nostru-atât de-albastru,
 Un partizan murea'n dureri.
 Și parcă el atunci trecând
 Peste-omenestile puteri,
 O clipă numai a deschis
 Ochi plini de ură și mânie,
 Și cerul coreean, ca'n vis,
 Rămase'n ochi pentru vecie.

Cer coreean!
 Prin alba pulbere-a furtunii,
 In zile de'nceput de Marte,
 In toiul luptei inegale,
 Mulți partizani sortiți la moarte
 Priviră spre-acest cer natal,
 Vărsându-și, cald, sângele lor
 Pentru-a lor țară și popor.

Cer coreean!
 Cer când albastru, când de aur,
 De cîte ori
 Nu te priviră partizanii
 Prin negre gratii de'nchisori,
 Și dela tine n'au luat
 Un ultim bun rămas
 In zori când îi ducea la ștreang,
 Plecând de-aici, pe totdeauna
 Spre-al morții nesfârșit popas?...

Cer coreean!
 Sub tine am întâmpinat
 Al nostru August mult iubit,
 Când răsunau din răspuțeri
 Ca niște imnuri, nesfârșite,
 Un singur strigăt: „Stalin, Stalin!”
 Și partizanul nu avea
 Tristeți în ochiu-i diafan,
 Că'n clarul lui se răsrângea
 Tot cerul nostru coreean.

Și glasu-i răsună puternic,
 Ca bambusul răsunător;
 Un bambus vorbind de credință
 Și tot ce e nemuritor.
 „Ucideți, asasini!”
 Voi sunteți sute, însă noi,
 Noi milioane luptătoare,
 Și n'o să mai scăpați nici voi
 De-a noastre mâini răzbunătoare.

In românește de Demostene Botea

TÂNĂRUL CONDAMNAT

Ah, fiule, în brațe nu pot să mi te strâng,
Nu trece mâna mării prin desele zăbrele,
Ingheț, deși ca focul sunt lacrimile mele
Și mult aș vrea, copile, la pieptu-mi să te strâng.

A înflorit pe gardul grădinii caprifoiul.
Cum te urcai! Ții minte? — să guști întâia floare
Și răspândeai aceeași mireasmă 'mbătătoare
Pe gardul plin de soare și tu și caprifoiul.

Cinci ani sunt decând floarea zadarnic se usucă.
De s'ar usca asemeni toți zbirii, trădătorii;
Cei ce ne-au stins norocul și ne-au răpit feciorii
În timp ce flori stinghere zadarnic se usucă.

Ah! ochii tăi ce tare-mi spun cumplita veste
Le recunosc prea bine, eu, strălucirea grea
Și frate-tău sub gloanțe tot astfel mă privea...
Vai! iată văd și'n ochii-ți sclipirile aceste.

N'ai grije, nu te-oi face, copile, de rușine.
Răspunde, de ți-or spune: „Vezi, mama-ți tremura“.
— De bătrânețe poate, dar nu de altceva.
Iubite, nu mai tremur, să nu-ți fie rușine.

Nu lua în seamă apa ce-mi lunecă pe-obraz,
S'a'ncețoșat de vârstă, tu știi, privirea mea.
Nu-s lacrimi... căci lacrimi de unde-aș mai avea?
De mult secă izvorul, nu mai pot plânge azi.

În ziua cea din urmă, ce-ai vrea să-ți dăruiesc?
(Ah! Grea este povara în inima de mamă!)
Nu... nu mă vede nimeni... mi-s ochii sub năframă.
O ultimă dorință aș vrea să-ți împlinesc.

Logodnica vreii poate să vină să te vadă?
Azi, sărutarea mării deajuns nu-ți este ție.
Sărmana! Niciodată mireasă n'o să-ți fie!
Am să-ți aduc mândruța la gratii să te vadă.

*) Poet grec

Vrei să trimiți vreo veste tovarășilor dragi
Să vină'n zori zilei s'atingă'ncet fereastra?
Vor întreba ce vorbe mi-ai spus în seara asta
Și ce-ai dorit să știe tovarășii tăi dragi.

Vrei să-ți frământ aluatul cu nucă și migdale?
Cum îți plăceau odată aromele-i gustoase!
Cu foaie mai subțire ca tortul de mătase
Voi pregăti aluatul cu nucă și migdale.

Ce caldă ție-este mâna, privirea arzătoare...
Lumina ta din suflet îți scânteie în ochi
Și maica ta, bătrâna, s'ar încălzi la foc
La focul din privirea-ți ca razele de soare...

— „Noroc“ din parte-mi spune tovarășilor, mamă,
Tu adă-mi doar flanela ce-mi împletești, cea deasă.
Căci poate dimineața la Gudi-i*) friguroasă
Și dacă tremur, maică, vor crede că mi-e teamă.

In românește de Letiția Papu

*) Locul de execuție al patrioților greci.

BIRUINȚA

I

1

Anton Pârva fu nevoit să aștepte mult timp; el putu astfel cerceta cu privirea cele două camere luminoase și mari în care se aflau instalate birourile și să tragă cu urechea la ceea ce dicta monoton dactilografei un funcționar, care, cum deschidea gura să vorbească, puneă în mișcare aripile ca de fluture ale unei mustăcioare negre și cravata — din acelea care azi se văd foarte rar — deasemenea ca un fluture, cu coloritul țipător, punctat cu buline albe.

— ... importanța atelierului... ă-ă... se auzea glasul tărăgănat al funcționarului; așa ai scris? Nu, nu e bine... N'ai scris? În ordine... Zi-i așa: atelierele noastre... atelierele noastre, repetă el ascultându-și cu plăcere glasul. Da, da, acum sună cum trebuie...

Deși, un timp, îl distrase înfățișarea și felul de a dicta al funcționarului, totuși Pârva se plictisi repede. Lunga așteptare îl săcâia. El se gândi cu o adâncă nemulțumire la acest biet atelier, de care vorbea cu atâta importanță funcționarul și care era așezat într'un cartier mărginaș al orașului, semănând mai degrabă cu o curte țărănească prost gospodărită... Lui Pârva începu să-i displace tot ce vedea în jur, întocmai ca fața unei cucoane, pe care stau așternute straturi groase de fard. Ce putea fi altceva decât o suli-meneală mincinoasă firmulită elegantă dela intrare, confecționată din sticlă, strălucind în soarele de dimineață ca un ciob dintr'o oglindă de aur? „Mincinoasă oglindă!“ se pomeni mormăind mânios Pârva. Funcționarul se opri din dictat; îndată încetă și țacănitul mașinii de scris.

— Ai spus ceva? Întrebă acesta, privindu-l sever și nemulțumit.

— Sigur c'am spus, se cam repezi Anton Pârva. Am venit mai devreme, tocmai ca să-l prind cu orice chip pe tovarășul director... Pleacă el pe teren chiar cu noaptea'n cap?

— Pleacă, de ce să nu plece? Parcă-l oprește cineva? se supără funcționarul și aripile fluturilor bătură mai tare. Deaceea-i director...

— Să fie sănătos... bodogăni înciudat Pârva și se ridică în picioare; nerăbdarea nu-l mai lăsa să stea liniștit pe scaun.

Cele două încăperi în care era instalată administrația „Atelierului Mecanic Orășenesc“ făcuseră fără'ndoială parte cândva dintr'un apartament

luxos. Parchetul mai păstra culoarea curată de poleială, iar tapetele de hârtie de pe pereți, bogat colorate, erau intacte, fiind închise deasupra, la o palmă de tavan, cu un brâu subțire, aurit. Pârva se apropie de fereastră. Grădina, ce se întindea dincolo de terasă — și care o fi fost cândva îngrijită și frumoasă — începuse să se sălbăticească. Pe aleile presărate cu nisip se întindeau acum pecingini verzi de iarbă, iar tufele de crini, stânjenei, dălii, trandafiri creșteau în voie, ca barba unui om care n'a mai pus de mult mâna pe brici. Înfațișarea grădinii îi aminti de aspectul de părăsire din curtea atelierului și această amintire deșteptă în el o tristețe, care-l râcăia în piept ca o ghiară. Iar când băgă de seamă că dincolo de gardul de fier se află curtea secției a doua a Fabricii Metalurgice Timișoara, toată nemulțumirea adunată în ultimele zile se involbură, ca scormonită de un vânt aspru. Gândul lui zbură la tot ceea ce lăsa în urmă: la Fabrica Metalurgică Timișoara. Cum poți oare uita toate acestea? Cum poți uita oare pe bunii tăi prieteni? Cum îl poți uita pe Iliuță Ignea, de care te-ai despărțit ieri, fără să fii în stare să-ți ascunzi părerea de rău?

— Să nu ne faceți de rușine, frate Toni, pe unde veți merge... Să nu ne uitați... Cuvintele acestea, auzite cu câteva ceasuri mai 'nainte, îi răsunară deodată în urechi, de parcă i le șoptea cineva.

Dar va putea el uita ceea ce i-a fost drag și i-a luminat viața? El a crescut odată cu Fabrica Metalurgică. Abia din 1945, de când purta în buzunarul dela piept carnetul de comunist, începuse să privească altfel și propria sa viață, dar și pe a celor de-o seamă cu dânsul.

Fabrica Metalurgică Timișoara s'a dezvoltat neînchipuit de repede, a dobândit succese; el a devenit maestru în secția „Motoare Diesel“. Ceea ce n'ar fi crezut în primele zile de lucru în fabrică, se realizase pas cu pas; tot ceea ce la început părea numai un vis fluturat de oameni ca Iliuță Ignea, devenise zi cu zi realitate. Putea oare să uite toate acestea? Incercase să-i explice lui Iliuță Ignea, secretarul organizației de bază dela Fabrica Metalurgică Timișoara, că nu e mulțumit de plecarea lui din fabrică, dar acesta clătinase din cap cu un fel de părere de rău. Poate pentru că Pârva se exprimase prea încâlcit, sau pentru că nu știuse să aleagă cuvintele cele mai potrivite, care să meargă drept la inima secretarului? Pârva își dăduse seama că și Iliuță Ignea era emoționat, cu toate acestea vorbise stăpânit:

— Nici nouă nu ne vine ușor să ne despărțim de tovarășii dragi... Dar nu.. nu în felul acesta să nu ne uiți — și-l privea pe Pârva, îngândurat și supărat că acesta nu înțelegea situația. Ci așa: atunci, când vă va fi greu, atunci când veți crede că nu mai puteți răzbi, să veniți la noi după ajutor. Vă duceți într-o unitate nouă... nu e cine știe ce, acum... Dar am auzit că se pun la cale lucruri bune pe acolo. Aveți în spate experiența de aici, asta o să vă ajute ca să mergeți și acolo înainte. Tu să te gândești mereu la ce-am făcut noi și la ce suntem acum. Fabricăm utilaj, pe care-l aduceam în trecut cu bani grei din străinătate... Am crescut ca un copac care dă poame alese. Și care iată: dă și mlădițe... In felul acesta să nu ne uitați!

O fi avut dreptate Iliuță Ignea, se frământa în sine Anton Pârva, dar uite ce-i aici: un atelier care nici nu-și merită numele și o oglindă mincinoasă. Puteai oare să rămâi nepăsător, să nu te doară inima când treceai pe lângă firmulița aurită dela ușă, străbăteai încăperile astea frumoase, erai nevoit să aștepți ore întregi pe directorul care era plecat „pe teren“ — unde?

nimeni nu știa — ca să ajungi, în sfârșit, la atelierul cu înfățișare de lucru uitat, dintr'un cartier mărginaș...

Anton Pârva se întoarse din nou spre funcționarul care dicta neobosit dactilografei:

— ... având în vedere că în regiunea noastră se află multe mori mecanice, importanța atelierelor noastre este deosebit de mare... Ai scris? Da-a... Mai departe: Dacă s'ar adresa cu reparațiile lor întreprinderilor încadrate în planificarea de Stat... Da, da, e bine: întârzieri deosebit de serioase... și grave... Scrie dragă: și grave... Așa-a! Având în vedere... Așa: a-vând în vedere... — scandă el, căutându-și cuvintele — specificul regiunii noastre, care este o regiune eminentamente... Nu, nu mai merge „eminamente“, e un cuvânt compromis... O regiune agricolă... N'ai scris „eminamente“, așa-i? Bine... Dă-i mai departe...

Funcționarul vorbea plin de sine, de parcă nu compunea un simplu raport ci ținea un discurs. Cuvintele considerate de el deosebite — cum erau „atelierelor noastre“, „serioase și grave“, „specificul regiunii“ — le sublinia cu degetul în aer, ca să le facă mai convingătoare și să le investească cu o greutate a lor în măsură să uimească și să pună pe gânduri pe cititorii operei sale. Se vedea cât de colo că era mândru de Atelierul Mecanic Orășenesc, de faptul că era funcționar acolo. Il privi chiorîș pe Pârva, care se plimba agitat încoace și încolo, insensibil la măiestria cu care el potrivea cuvintele:

— Ori, prin transferarea echipei... nu-i bine așa... Cred că e mai bine: Celei mai bune echipe din secția „Motoare Diesel“... Pune asta în ghilimele. Motoare Diesel, mândro! Ce te uiți așa mirată? Adică: prin mutarea celei mai bune echipe din secția „Motoare Diesel“ dela Fabrica Metalurgică Timișoara, importanța atelierelor noastre crește. Vom fi în măsură să reparăm prompt și în perfecte condițiuni...

În fața lui Pârva, din funcționarul care dicta rămăseseră doar doi fluturi, care se sbăteau fără rost. O mânie fără margini îl cuprindea pe măsură ce auzea cuvintele funcționarului, rostite cu atâta importanță. Și era doar vorba de propria-i viață, de viața tovarășilor săi!

— Așa-a! îl auzi Pârva răsuflând adânc și plin de mulțumire. Acum ia-o dela capăt. Greutăți. Ai scris? Subliniază. Câtva timp tăcu, părând adâncit în gânduri, apoi ridică privirea și continuă inspirat: — Ce zici, mândro, ce-o să avem azi la cantină? Cred că-i zi de „felul trei“... — Cum dactilografa nu răspundea nimic, ci aștepta cu mâinile întinse deasupra claviaturii mașinii — și cum privirea lui Pârva se înăsprise amenințătoare, funcționarul se grăbi să pună din nou fluturii în mișcare. — Scrie: În muncă avem și o serie de greutăți: Așa de exemplu, automobilul nostru e vechi, necesitând reparații serioase... nu „serioase“, scrie mai bine „radicale“... Ai scris? Bun. Pentru a face însă față nenumăratelor...

În acest timp îl cerceta printre gene pe Pârva, întrebându-se cine putea fi? Il vedea îmbrăcat în salopetă. Nu părea să fi trecut de mult de 40 de ani, deși, în păru-i negru, tuns scurt, își făceau loc din ce în ce mai insistent firele albe; un om de statură potrivită, sdravăn însă, mișcându-se cam greoi și părând deosebit de aspru din pricina obrajilor bolovănoși, ale căror trăsături severe nu puteau fi îndulcite nicidecum de ochii albaștri și de bărbia rotundă.

Sprâncenele negre, stufoase, adunate spre rădăcina nasului care cobora drept și se arcuia în două nări ca niște inele, dădeau feței o mare expresivitate. Uite, acum se prăvăliseră cu totul spre rădăcina nasului și ochii albaștri nu mai păreau deloc curați și liniștiți. Se întunecaseră ca un cer care

amenință a furtună. Când îl văzu pe Pârva apropiindu-se de el, funcționarul tăcu și-l privi drept în față.

— Spune-mi — vorbi celălalt cu glasul tremurând de mânie stăpănită — când are directorul obicei să vină la birou? Sau e stricat automobilul și așteaptă acum acasă să-i fie repartizat unul nou, ca să se poată deplasa comod încoace?

— Ei, mai ușor, mai ușor, tovarășele...

— Vorbește cum se cuvine, nu mă lua cu delicatessuri!

— Ce să-ți fac eu? se apără moale funcționarul. Dacă tovarășul Mesecian e pe teren, eu de unde să-l scot?! O fi pe la Sfat, sau la Partid... ce știu eu ce treburi are un director?! Uite, așa-mi face totdeauna! Niciodată nu-mi spune unde se duce, ca să știu de unde să-l iau, se desvinovăți el.

— O fi la atelier, ce zici? Să încercăm la telefon... propuse Pârva îmblânzit oarecum, căci își dădea seama că funcționarul n'avea nici o vină.

— Cine poate ști? oftă acesta, însă nu se duse la telefon. Dar dumneata cine ești, de nu mă lași să-mi termin raportul, prinse el curaj, văzând că celălalt se mai înseninase. Când o veni tovarășul director, să vezi cum mă ia... Și pe bună dreptate.

Se pregătea să înceapă din nou, dar îl opri răspunsul neașteptat al lui Pârva:

— Eu sunt echipa secției „Motoare Diesel“, aia din ghilimele, cum ziseși adineauri, de care vă bucurați atâta voi,ăștia dela „Atelierul Mecanic Orășenesc“... Adică sunt șeful ei...

Atâta i-a trebuit funcționarului să audă! Sări de pe scaun cu o bucurie exagerată, de parcă și-ar fi revăzut o rudă apropiată, crezută pierdută pentru totdeauna.

— Să trăiești, tovarășe, spuse strângându-i mâna. Ai venit numai singur?

— Precum vezi. N'avea niciun rost să ne adunăm cu toții aici. Azi ne prezentăm la muncă.

Funcționarul își manifestă bucuria încă vreo câteva minute. Își spuse numele: Gabriel Tătaru — și apoi dori să se împrietenească numaidecât cu Pârva:

— Hai să luăm o bere. E un bufet de Stat peste drum.

— Mulțumesc, nu merg. Sunt orele legate de lucru, se răsti aproape Pârva, adunând dintr'odată în cele câteva cuvinte toată supărarea lui din zilele acelea.

— Nu-i nimic, zâmbi împăciuitor Tătaru. Mergem altădată. Mie-mi place să fiu prieten cu muncitorii... Dar atunci o să te rog să mă ierți, însă mai am de lucru. Directorul trebuie să pice din clipă 'n clipă. Mai așteptă-l puțin.

— Iar s'aștept? se răsti Pârva, ridicând nemulțumit din sprâncene.

— Trebuie să vină, rosti îngăduitor Tătaru, pregătindu-se să dicteze din nou. A, dar era să uit, acum m'am dumirir eu ce voia „ștabul“. A telefonat dela Secțiune să treci pe acolo... Vrea să-ți vorbească tovarășul Ostoia, ștabul ăla mare, așa-i zicem noi, să știi!...

Nu peste mult timp sosi și directorul. Era bărbierit proaspăt și mirosea în urma lui a colonie de parcă venea direct dela frizer, nu de „pe teren“, gândi atârnat Pârva. Era un bărbat puternic, cu trupul butucănos, ca un sac încărcat cu cartofi. Acest trup era însă îmbrăcat într'un costum de haine cu tăietură de lux, dintr'o stofă fină de culoare gri deschis, plăcută la vedere. Il privi în treacăt pe Pârva și-i strânse mâna scurt și puternic. Il pofti în „cabinet“. Înainte de a închide ușa mai strigă:

— Nik a venit? Să intre îndată ce sosește. Pe altcineva nu primesc.

Inchise ușa, dar numaidecât o redeschise:— Tătarule, ce-i cu raportul? E gata? Hai că mi-l cere urgent Secțiunea... Azi e ședință, ce dracu' ați făcut până am venit eu? se supără el când auzi că a mai rămas ceva pe la sfârșit de bătut la mașină.

Se întoarce zâmbitor spre Pârva, îl pofti să șadă pe un fotoliu de piele lângă biroul său mare de nuc, acoperit cu o placă de cristal. O adâncă plăcere se citea pe fața lui când se așează în fotoliu. Ii oferi țigări lui Pârva ca unui oaspete de seamă. Observând cum acesta își plimba în jur privirea cercetătoare, zâmbi ușor și spuse:

— Da, e frumos pe la noi; vreau ca totul să fie atrăgător, să se vadă că ne merge bine, că am făcut progrese. Să nu ne fie rușine față de nimeni, de oriunde ar veni el.

— Dar la atelier nu-i tocmai așa cum spui dumneata, începu Pârva, însă Mesecian îl întrerupse repede:

— Acolo va fi, nu peste mult, minunat! O să vă mândriți, o să vă placă acolo. E adevărat, acum nu e mare lucru. Poți, pe drept cuvânt, să nu fii mulțumit. Dar ce să-i facem? Suntem ca al nouălea copil la părinți, care poartă hainele ălui dinaintea lui, moștenite la rândul său dela ceilalți. Eu știu ce înseamnă asta, răsă el cu poftă, că doar am fost unsprezece copii la părinți. Eu personal am dus-o destul de greu pe atunci, căci eram printre cei mai mici. Poți să-ți închipui cum ajungeau hainele la mine: numai sdrențe! Deaceea iubesc eu tot ce e frumos... așa cum va fi în socialism...

— N'am ajuns însă acolo, obiectă Pârva, cucerit însă de felul prietenos în care vorbea directorul. Mai avem mult de muncit și de luptat.

— Așa este... dar trebuie să luptăm în zdrențe și flămânzi? Eu știu asta foarte bine, căci am lucrat în multe locuri. Am fost și la Reșița... Meserie frumoasă. Dar ce mizerie era pe atunci! Astăzi uzinele Reșița și-au schimbat și ele fața. Hai, ia o țigară și spune-mi dacă ai ceva pe suflet.

— Am eu multe pe suflet, dar cred că mai bine am să pot vorbi după ce ne vom lua munca în primire...

— Am avut mare noroc că am obținut echipa voastră. Să vezi cu ce avânt vom porni de-acum. Nik, adică inginerul nostru, Grozdea, era de părere... Dar ai să-l cunoști singur și ai să vezi ce fel de om e. Specialist, prima 'ntâia, măi tovarășe. A învățat la Paris. Să vezi ce-a scos din niște rable de mașini! Nimeni nu credea c'o să se poată face ceva cu ele. Dar el a spus: „Dacă nu avem altele, apoi cu astea trebuie să lucrăm...” Dacă nu l-am fi avut pe el, pur și simplu n'ar fi existat Atelierul Mecanic Orășenesc, atelierul ăsta, pe care, îți spun, îl cunosc dela naștere. E drept că aici e și un merit al meu. Eu l-am convins pe inginer să vină la noi ...Ei ce, vrei să spui că n'am făcut bine? Știi că-mi plăci...

— Pregătirea lui? S'o lăsăm mai moale. Iar dacă a fost la Paris, se îndârji Pârva, înseamnă că avut bani... o fi vreun fiu de moșier, de fabricant...

— Da'de unde! Tat'su a fost un modest funcționar de bancă. L-a ținut la învățătură o societate, Româno-Americana, Franco-Româna, naiba mai știe! Am judecat eu situația, n'avea grijă. Provine dn mica burghezie, ăsta-i adevărul. Dar nu spuneau dascălii noștri... nu știu care dintre ei, sau toți, dacă vrei, să luăm dela burghezie ce are ea mai bun... Eu am înțeles asta... Burghezia a avut un bun: specialiștii! Să-i luăm și să-i reeducăm, asta-i puterea noastră!

— Dar comuniștii din întreprindere ce zic? Ei ce părere au? întrebă netulburat Pârva.

— Cadrele Sfatului l-au acceptat, ce mai vrei?

— Bine, dar comuniștii? insistă Pârva și deodată se simți liniștit, stăpân pe sine.

— Dacă ai să-l cunoști pe Nik... pe inginer, adică... În sfârșit, în întreprindere n'avem decât doi membri de partid... Adică eu și... trei. În general, la noi sunt muncitori bătrâni... de nădejde, ai să-i cunoști...

— Da, da, o să-i cunosc pe toți, spuse Pârva și simți nevoia să iasă afară la aer. I se părea că e prea cald în încăperea aceasta în care soarele căuta cu încăpățănare să se strecoare prin perdelele subțiri, vapoase.

— Și de când v'ați pus în gând să începeți? reluă Mesecian, fără ca seninătatea chipului său rotund să se tulbure cu ceva.

— Numai decît! Azi încă ne prezentăm la atelier. De aceea am trecut pe-aici.

— Ți doresc spor la muncă, spuse Mesecian, ridicându-se din fotoliu. Am să iau cuvântul despre asta azi la ședință. Iar noi, o să mai stăm de vorbă.

— Da, răspunse Pârva cu sprâncenele adunate deasupra ochilor, care scăpărau. Dar nu aici, ci acolo—și arătă cu mâna spre peretele dincolo de care, undeva departe, la marginea orașului, se afla atelierul.

Convorbirea aceasta nu avu darul să-l mulțumească pe Pârva, dar el băgă de seamă că în loc să fie abătut, se simțea mai de grabă plin de îndărmire. „Aici trebuiesc schimbate multe, nu poate să meargă mai departe așa!”, își spunea el, în timp ce se îndrepta spre Sfatul Popular Orășenesc. Și pasul lui repede avea ritmul gândurilor care-l frământau. Se interesă unde este Secțiunea Gospodărie Comunală și Industrie Locală și se anunță la tovarășul Ostoia. Acesta era un bărbat înalt și slab, puțin adus de spate. Obrazul lui mare, pârlit, avea pielea aspră, presărată cu puzderie de mici umflături. În ciuda acestei fețe urâte, el avea un zâmbet prietenos și o privire viguroasă, cu care îl ținea deadreptul pe Pârva. Ii strânse mâna cu putere și i-o ținu puțin într'a sa, mare și noduroasă, ca și când ar fi vrut să lege amândoi, din prima clipă, o prietenie curată și sinceră.

— Ai fost pe la Mesecian? Ați stat de vorbă? Ce părere ai?

— Sunt oarecum lămurit cu problemele... mari, ca să zic așa — se lămină la chip Pârva, când îl văzu pe Ostoia zâmbind.

— Mesecian e un om cumsecade, numai că nu poate deosebi oamenii. Se cam lasă influențat. În sfârșit, eu vreau să-ți vorbesc despre altceva. Am aflat dela Iliuță Ignea ce fel de oameni sunt în echipa ta. Mă bucur că vom avea cadre de nădejde. Atelierul n'a prea mers bine, căci în prezent nu sunt decât câțiva muncitori bătrâni. Despre producție aproape că n'avem ce vorbi.

— Mie nu-mi place deloc. Am văzut atelierul, am văzut și birourile. S'a dat mai mare atenție luxului la birouri; firește, atelierul a fost lăsat la voia întâmplării...

Ostoia se ridică dela masă cu ușurință și se apropie de fereastră. Întrebă stând cu spatele spre Pârva:

— Așa dar, nu ai încredere?

Pârva ridică din umeri, dar Ostoia nu-l văzu. El prinse doar tâlcul tăcerii care urmă. Se întoarse și se apropie de maistru, așezându-se alături, pe fotoliul de piele. Își întinse în voie picioarele lungi.

— Fumezi? întrebă el și-și aprinseră apoi țigările. Așa dar, nu-ți prea place la noi. Ei, lasă, lasă, înțeleg foarte bine, de ce să ne-ascundem după degete? Poate gândești că ai fost luat din linia întâia a frontului și dus undeva departe, în dosul liniilor de foc, într'un colț ferit. Poate ai să te miri că-ți vorbesc ca un ofițer, dar mi-am adus aminte de un bun prieten al oamenilor muncii, constructori ai unei vieți noi, de Batmanov. Dumneata ai citit ro-

manul „Departa de Moscova”? Păcat, păcat, în asemenea cărți găsim oameni dela care avem foarte mult de învățat. Și Batmanov a avut de furcă cu unul care credea că numai linia întâia e importantă.

Pârva se mișcă neliniștit; pentru asta l-a chemat aici lunganul ăsta, ca să-i vorbească despre literatură?

— Poate o să citesc romanul „Departa de Moscova”, o luă el cam bățios, n'are rost să vorbim despre strategie din moment ce eu nici nu m'am gândit la așezarea liniilor de luptă. Imi dau eu seama că la atelier nu e așa ușor de pus lucrurile pe roate.

Ostoia se întoarse spre el cu o căutătură prietenoasă; îi plăcea omul acesta și se potrivea foarte bine cu caracterizarea pe care i-o făcuse Iliuță Ignea. „E ca un acumulator de cea mai bună calitate, spusesese secretarul organizației de bază dela F.M.T.—Adună din jur totul cu răbdare, se „încarcă” fain frumos cu curent electric, pe care-l folosește apoi pentru a pune în mișcare pe cei din juru-i. Dar câteodată, adăugase Iliuță Ignea, ridicând degetul arătător, — câteodată e 'n stare să se descarce pe negândite și-atunci e vai și-amar, nu-i poate sta în cale paratrăznet”. Lui Ostoia îi plăcuse caracterizarea asta și acum o aplica la Pârva, pe care-l socotea „încărcat” de electricitate și gata-gata să se „descarce” dintr'odată. Reluă cu răbdare:

— Dumneata ai vorbit de problemele atelierului în sine, ca și când el ar fi cu totul desprins de alte probleme. Eu am să'ncerc să fac legătura, căci vreau să fie clar că nu ne vârim pe la părțile sedentare, ci suntem în plin atac pe linia de foc. În armată am fost sergent, zâmbi Ostoia, bătându-se ușor cu palmele peste genunchi, așa că am să fac strategia după cum mă ajută cunoștințele gradului. Iată, aici avem atelierul...

Pe fața neagră lucie ca o oglindă a biroului, Ostoia puse o cutie de chibrituri cu o etichetă colorată care îndemna pe țărani muncitori să „semine la timp”.

— Colo și colo și dincolo, arată Ostoia pe rând călimara, tamponul, scrumiera, un teanc de dosare, un pachet gol de țigări, — acolo sunt satele din regiunea noastră. Fiecare din acest sat are câte o moară mecanică. Motoarele Diesel duduie toată ziua. Țărănimăa muncitoare își duce grâul și cucuruzul la măcinat. Vezi că se potrivește cu inscripția de pe cutia de chibrituri?

Fața lui Pârva se luminase tot ascultând la cele spuse de Ostoia, dar deodată tresări: uitase de țigară; jarul ei îi frigea degetele. O aruncă în scrumieră fără să-și ia ochii de pe sticla biroului.

— Să vedem ce se întâmplă acum, continuă netulburat Ostoia, urmărind firul subțire de fum lăsat de rămășița de țigară din scrumieră. În momentul de față numai aici mai funcționează moara. În celelalte s'au ivit tot felul de stricăciuni, ba pe la motor câte ceva, pompa de injecție să zicem, ba valțul morii și mai știu eu ce. Dacă nu-i atelierul nostru — și Ostoia făcu să dispară în pumnul mare cutia de chibrituri de pe birou — atunci dă-i fuga cu reparațiile la F.M.T., de exemplu. Și aici știi bine ce se întâmplă! Nu se poate face reparația cât ai bate din palme, că mai întâi e planul de Stat.

Ostoia se ridică în picioare, punând din nou pe birou cutia de chibrituri, pe care-o ținuse până atunci în palmă.

— Dar dacă atelierul nostru se află aici și funcționează în bune condițiuni, reparațiile la mori se pot face numaidecât și aprovizionarea nu mai șchioapătă. Vezi, dar, cât e de important frontul pe care trebuie să lupte cei dela Atelierul Mecanic Orășenesc. Ostoia cuprinse într'o arie largă satele închipuite de pe biroul său. — Nu e însă numai atât; noi trebuie să

privim și în viitor. Din acest punct de vedere atelierul nostru nu-i decât un început. Stai să-ți arăt!

Scoase din raftul unui dulap un sul de hârtie subțire și-l desfăcu pe masă. Pârva se aplecă deasupra hârtiei, care nu era altceva decât un plan, așternut cu desene în linii drepte de diferite culori: negre, punctate și roșii. Cei doi cercetară îndelung planul.

— Ce-i linie neagră, explică încet Ostoia, e clădit; ce-i linie întreruptă se clădește, iar ce-i cu roșu, se va clădi. E viitorul. Uite, aici vor fi birourile, aici turnătoria, aici o hală de montare... Și cândva, nu peste mulți ani, vom ridica un bloc social, uite-aici!... Cu grădiniță în față... Flori și bănci, pe care să ne putem odihni și bucura de toate câte le-am făcut și mai avem de gând să le facem...

Pârva își aminti de clădirile neterminate pe care le văzuse; ele îi întăriseră mai mult simțământul de tristețe și convingerea că totul era lăsat în paragină. Acum însă o înțelegere nouă izbucnea tumultoasă în el. Il privi pe Ostoia, care vorbea cu atâta siguranță despre ceea ce va fi; din toată înfățișarea acestui om înalt și urât, se ridica în acele clipe o frumusețe a sufletului care țâșnea prin ochii-i luminați, se ridica o forță care era cheazășia unei hotărâri nestrămutate. „Ce ne-am pus în cap, vom face, orice s'ar întâmpla!“ — așa ar fi vrut să spună Ostoia, cu întreaga lui ființă.

— Cred că acum ai pătruns problemele și planurile atelierului în care vei lucra. Deocamdată am folosit utilajul găsit în mori. Nu sunt cine știe ce mașini, dar niște oameni pricepuți pot face cu ele minuni. Atelierul Mecanic Orășenesc este un nucleu de uzină... Așa cel puțin îl privesc eu! Ostoia vorbea cu căldură și emoție. — Ce crezi? O să fim în stare? Nu ne întrec puterile? E bună calea?

Pârva își mai plimbă, însetat, privirea peste plan, peste liniile cele negre, punctate sau roșii. Asupra acestora din urmă el stăruia mai mult, gândindu-se cum va arăta blocul social, grădinița din față, băncile pe care cândva vor sta chiar ei... Se gândi la Fabrica Metalurgică Timișoara și la Iliuța Ignea.

— Vom fi în stare, tovarășe Ostoia, calea e bună și noi o vom străbate până la capăt, căci știm ce e acolo.

— Da, știm ce e acolo. Socialismul...

Ostoia se bucura: așa dar acumulatorul nu s'a descărcat pe neașteptate, fără niciun rost, — își aminti el de caracterizarea lui Iliuța Ignea și pe față îi flutură o lumină.

La plecare, el strânse mâna lui Pârva tot atât de viguros ca la sosire, scuturându-i-o de câteva ori; cei doi se priviră ca niște oameni care se înțeleg foarte bine și fără cuvinte.

2

Șapte oameni coborîră din tramvai la colțul unei străzi mărginită deo parte de case cu înfățișare țărănească, de cealaltă parte de un câmp larg, care se întindea până la îngrămădirea de case ale orașului, cu acoperișuri în toate nuanțele de roșu și cenușiu. Rambleul înalt de cale ferată era ca o subliniere verde a acestei panorame, ce scânteia în razele de amiază ale soarelui de Septembrie. Cei șapte, având în frunte pe Pârva, care le explică dece întârziase atât, încercând să glumească pe socoteala așteptării îndelungi dela administrația atelierului, porniră pe strada aceasta, sperînd găinile ce ciuguleau pe lângă garduri. Un cocoș pieptos se învârtea prin praful străzii, călcând apăsător, ca un colonel de cavalerie de pe vremuri. „Te-ai

aștepta să-i răsune pintenii“, gânde Sava Cucuruz, unul dintre cei mai tineri din grup. Iar pe gânsacul care-i sâsâi vitejește, lungindu-și gâtul, îl amenință în glumă cu piciorul.

— Uite-l cum se grozăvește față de găște. Le-a dat gata, Matzi baci! se adresa el rabotorului Matei Schmeltz, care pășea alături.

Bătrânul nici nu zâmbi măcar; nu răspunse, dar nici nu întoarse capul. El mergea tăcut în urma celorlalți, fără să privească în stânga sau în dreapta; locuia chiar în acest cartier și cunoștea bine locurile. Știa unde se află Atelierul Mecanic Orășenesc și socotea că avea toată dreptatea să fie nemulțumit. Când îl auzi pe Magyary, observând că e „cam departe de tramvai“, el mormăi ceva supărat.

— Aici e loc potrivit pentru tineret... care acum învață meserie...

— A dat bătrânețea în tine? glumi fără prea mult chef Lăiță Cebzan, un om mic de statură, subțire ca un adolescent și cu fața străbătută de crețuri ca o poamă uscată.

Cum nu mai primi răspuns, el continuă să meargă tăcut, în rând cu ceilalți.

Cei șapte, îmbrăcați mai toți în salopete cenușii, se opriră în fața unei clădiri, care nu se deosebea cu nimic de celelalte din jur cu înfățișarea țărănească; nu era înaltă și geamurile nu erau mai mari. Curtea era năpădită de o verdeață bogată și sălbatecă. Anton Pârva cuprinse totul cu privirea, căutând să asemuie realitatea cu liniile cele frumoase din planul văzut nu de mult. Tresări când auzi exclamarea mirată a lui Sava Cucuruz:

— Aici să fie?

Anton Pârva își roti privirea în jur și, deși se pregătise să-i dea tânărului un răspuns tăios, renunță, văzând chipurile severe ale însoțitorilor săi și tăcerea lor mânioasă. Pășii spre poartă și toți se luară după el.

— Uite, frate, ne-au trimis în concediu, la țară... Tovarășe Anton, aici e? întrebă nerăbdător Sava Cucuruz.

— Aici, tovarășe Cucuruz... Nu-ți place? Încercă Pârva să-i înveselească pe ceilalți cu un ton glumeț, fără să găsească și vorbele potrivite pentru așa ceva.

— N'am știut, că-mi aduceam armonica, râse în silă tânărul, vârîndu-și adânc mâinile în buzunarele salopetei.

— Să luăm câte-o piatră în gură, aruncă peste umăr o altă glumă amară Lăiță Cebzan când toți intrară în curtea largă, năpădită de buruieni.

Se vedeau peste tot bucăți de fier ruginit, încât Matei Schmeltz nu se putu opri să nu bombăne plin de necaz:

— Parcă-i depozit de fier vechi. Mă mir ce nevoie au aci de muncitori calificați! Ar fi fost nevoie mai repede de salahori!

În dreapta se afla o clădire în roșu, iar în fund, în continuarea clădirii vechi, cu pereți afumați, se zăreau niște ziduri ridicate pe jumătate. În apropierea lor erau câteva rânduri de cărămizi ce așteptau să fie zidite.

— Mi se pare că întreprinderea asta are valoare numai pentru că birourile se află în oraș. Acolo firma-i frumoasă, spuse rar Magyary, privind în jur cu obidă. Aici nici măcar firmă n'au pus: le-a fost rușine!

În calea lor ieșiră prin ușa scundă a atelierului, câțiva oameni, dintre care unul strigă vesel:

— Hei, noroc bun, tovarășilor, și bine-ați venit! Voi sunteți dela „Femete“, așa-i?

— Noi, răspunse cu gravitate Lăiță Cebzan și strânse primul mâna care se întinsese către ei.

— Carc-i tovarășul Pârva? întrebă unul din muncitorii cei vechi, privind

nerăbdător chipurile noilor sosiți. — Anton Pârva se apropie de el și-și strânsă mâinile. — Eu îs Branco Veselinov, lăcătuș. Mă bucur din toată inima c'ăți venit. De dumneata am mai auzit. Mi-a povestit un prieten al meu, un tovarăș dela „Femete“.

Se traseră puțin mai într'o parte și Veselinov îi spuse cu glas scăzut: — Imi pare bine că ați venit. O să ne întărim munca. Până acum a mers ca vai de lume. Directorul nostru, cred că l-ai cunoscut, la început s'a ocupat de atelier, după aceea ne-a cam uitat. Se simte bine în biroul lui din oraș. N'am prea putut să ne organizăm. Aici nu erau decât doi comuniști: eu și tovarășul ăla limbut.

Veselinov arătă spre omul care le urase primul bun sosit. Era în adevăr plin de veselie și turna neobosit la glume. Dar ochii lui fugeau într'una spre poartă, de parcă ar fi așteptat ca de acolo să mai vină cineva. Veselinov strigă:

— Să mergem să vedem de e prin lăuntru, tovarăși.

Omul cel limbut îl completeă îmbiindu-i ca o gazdă primitoare, plină de voie bună:

— Poftiți să vedeți ce-avem. Nu prea mult. Zestrea e săracă: că ne mărităm, cum s'ar spune, răsese el cu veselie, desvelind un dinte de aur lucitor. Dacă o fi mirele bogat, trăim bine, — altfel tragem mârta de coadă...

— Parc'ar fi o pețitoare, șopti Sava Cucuruz lui Lăiță Cebzan, care răsese încetișor. Apoi tânărul adăugă tare: — La pomul lăudat să nu te duci cu sacul mare, tovarășeee... că nici nu ne-ai spus care ți-e numele.

— Marinescu mă cheamă, neică, răspunse acesta, cu veselia umbrită puțin de îndrăzneala tânărului. Da'mi se spune și Știrbu, continuă el cu ton glumeț, dornic să fie pe placul tuturor. De pe vremea când nu aveam dințele de aur; îs strungar; uite-aici e cotlonul meu.

— Ești de prin părțile Olteniei, tovarășe? îl descusu mai departe Cucuruz și izbucni în râs când auzi răspunsul:

— Oltean, neiculiță, cu 24 de măsele!

Tânărul nu pierdu prilejul să mai arunce o glumă:

— Plus un dinte de aur...

Cu tot schimbul acesta vesel de cuvinte, fețele noilor veniți rămâneau tot întunecate. Ochii lor alergau pretutindeni și nemulțumirea creștea cu fiecare nou amănunt descoperit. Matei Schmeltz privea cu tristețe ferestrele fumurii prin care abia putea pătrunde soarele. Magyary nu-și mai lua ochii dela mașinile cu fierăria neagră, unse cu îngrijire. El își dădea seama că și acolo sunt oameni de ispravă, muncitori buni, care iubesc mașinile și le îngrijesc... Asta-l făcu să se lumineze puțin la chip. Dacă există astfel de muncitori, nu va fi așa de greu, cum părea la început, când l-au cunoscut mai ales pe vorbărețul ăsta de strungar, olteanul Marinescu. Dar și strungul acestuia funcționa în așa fel că ți-era drag să-l privești. Era ca un ceas: bătea precis și monoton. Cuțitul tăia într'un corp gălbui al unui valț de moară șanțuri într'un început de spirală. Strungarul însuși era îmbrăcat într'o salopetă curată și la gât purta cravată cu nod mare. Lui Magyary începu să-i placă omul acesta; mai ales curățenia lui. Când umbla cu mâinile printre piesele strungului, se mișca întocmai ca un farmacist, apoi se ștergea repede cu niște câlți. „Dar aici ne așteaptă muncă, nu glumă!“ gândi el. Nu-i plăcu felul în care vorbea Marinescu.

— Munca e frumoasă, dar strungu-i căm vechi... Tot ce vedeți aici și-o să mai vedeți, e adunătură: vechituri de prin mori sau de pe aiurea. Unde se vedea o bucată de fier ce putea să samene cu o mașină, cu o sculă, cu ceva, era adusă aici. Fier vechi, ce mai! Niște funcționari care aleargă cu gura căscată după „resurse locale“ le-au adunat, au făcut după aceea

birou în oraș, au găsit și-un director, apoi un inginer și-acum se laudă peste tot, neică, de cine știe ce crezi c'au făcut! Să te strici de râs. Parc'ar fi descoperit praful de pușcă! Și când colo, neiculiță, treaba ca vai de ea! M'am săturat de valțuri de moară. Te protestezi făcând mereu acelaș lucru.

— Ce vorbești, tovarășe? zâmbi cu înțeles Sava Cucuruz către ceilalți, făcând și cu ochiul, dar Marinescu nu luă în seamă întreruperea; el continuă să vorbească repede: — Noroc c'ați venit voi. E semn bun! Adică de-acum o să mai facem și altele. Nu-i lucru de joacă să vină la noi o echipă întreagă dintr'o secție frunțașă dela o fabrică adevărată...

— Da, da, o echipă întreagă! repetă îngândurat Magyary, câtând nu tocmai prietenos spre Marinescu. Era și el strungar și-i era dragă meseria asta; îl isbise neplăcut pălăvrăgeala olteanului.

— O echipă întreagă, repetă și Matei Schmeltz, vorbind supărat; dar fără utilaj. Nu-i plăceau deloc mașinile vechi și mici, și nimic din ceeace vedea în jur.

— Cu mâinile în buzunare! exclamă Sava Cucuruz și-și îndesă mâinile adânc în buzunarele mari ale salopetei. Apoi râse fără veselie.

— Cum așa? întrebă Marinescu.

— Cum vezi! spuse Schmeltz. Numai noi.

— Noi suntem mirele, pufni în râs Cucuruz. Sărac e mirele, săracă mireașa, după câte văd.

— Și eu care așteptam ca după voi să vină camionul cu utilajul cel nou... Dar cum se poate una ca asta? se miră Marinescu.

— Iacă se poate! vorbi supărat, cu un ton certăreț Matei Schmeltz.

— Am auzit că pe la voi sunt locuri frumoase. Ne-am vârit mâinile în buzunare și-am pornit încoace în excursie. Măine aduc și armonica, să ne putem distra mai bine, vorbi cam repezit Sava Cucuruz, dar de data asta nici măcar nu mai zâmbea; el se uita cu dușmănie la Marinescu, căruia i se mai spunea și Știrbu și pe care el îl botezase în sinea lui „Pețitoarea“.

— Ei, dacă ați venit fără armonică n'are niciun rost să vă distrați pe spinarea mea, se întunecă la față Marinescu. El se întoarse supărat spre strungul său, urmărind plimbarea plicticoasă a cuțitului pe corpul galben al valțului de moară.

— Ce dracu' căutăți noi? mormăi mânios Schmeltz.

— Dece ne-au adus, Matzi baci! se întoarse cu fața spre el Sava Cucuruz, accentuând cu furie cuvântul „adus“. Așa văd eu toată porcăria asta!...

În acest timp, Anton Pârva cutreerese și văzuse tot ceeace era de văzut; își aruncase privirea până în cele mai ascunse cotloane; scormonise cu privirea peste tot, cântărind cu grijă mașinile din cele două ateliere în funcțiune — strungăria și lăcătușeria — apoi piesele din curtea năpădită de ierburi înalte, care abia se zăreau din vegetația bogată, de parcă ar fi vrut să se ascundă cât mai bine; și zidurile neterminate, boante.

Își aduse aminte de vorbele lui Ostoia, în ce privește frontul cel larg de luptă. Cu toate că înțelegea foarte bine necesitatea ca Atelierul Mecanic Orășenesc să se organizeze în așa fel încât să poată învinge în această luptă, el nu-și putea învinge simțământul care-l încerca atunci când își dădea seama cât de jalnic era tot ceeace vedea. Se strădui să învingă acest simțământ, gândindu-se că și la Fabrica Metalurgică Timișoara a fost la început cam la fel. Gândul acesta îl însufleți, îi dădu putere... Au muncit cu avânt, neobosiți, plini de încredere și au ridicat la Timișoara o strașnică uzină metalurgică. Trebuiau oare să se sperie de ceeace vedeau la Atelierul Mecanic Orășenesc? Și aici va fi altfel... Pârva se gândi la planul pe care i-l arătase Ostoia și 'n piept simți sbaterăa vie a unor aripi care-l ridicau dela pământ. Cu cât se

înălța mai sus, cu atât liniile punctate și cele roșii prindeau contururi reale. În fața ochilor lui apăru aievea curtea curățită de iarbă, piesele adunate și puse la locurile lor, formând mașini, la care lucrau oameni însuflețiți, harnici — aceștia de acum și alții, tineri și femei... Zidurile neterminate acum se înălțaseră, se încropiseră acoperișurile: uite, acolo sunt birourile — se aude tăcând o mașină de scris... Un glas se aude în răstimpuri, ca un ecou: „importanța atelierului nostru a crescut...” Da, da, a crescut! Iată, colo e turnătoria. Micul cubilou este înfierbântat și în jurul lui oamenii așteaptă să dea drumul fontei. Formarii aplecați mult, fac ultimele pregătiri formelor în care se vor scurge șuvoaie fierbinți, arzătoare. Piesele sunt cenușii... sunt piese pentru noi mașini, care vor porni în toate colțurile țării, în fabrici, în ateliere, pentru ca socialismul să crească... în stânga, sala de montare freamătă; se aude zângănind lanțul dela macara, se zăresc scânteele neastâmpărate care sar de sub freză... Vagonetele străbat curtea — căci vor fi și vagonete!

O șopârlă se strecură tăcută, șerpuitoare, pe la picioarele lui Pârva, pierzându-se în iarba înaltă. Maistrul zâmbeste. Visuri! Un glas îi șoptește parcă: „ce gânduri îți mai trec prin cap? Ce va fi aici? Nu vezi că nu poate să iasă nimic? Forțele voastre sunt bune pentru alte lucrări, mărețe, mărețe!”...

Anton Pârva privește mirat în jur. În urechi i se învâlmășesc glasuri, ca un zumzet. „O unitate nouă — să mergeți înaintea!” așa i-a spus nu de mult cineva. O altă voce își face loc din adâncul inimii: „Calea e bună și noi o vom străbate până la capăt!” Sunt propriile sale vorbe, rostite acum câteva ceasuri numai!... Treptat-treptat ochii lui Pârva se umplură de lumină. Se întoarse cu fața spre poartă. Se uită lung într'acolo, măsurând parcă locul și înălțimea viitorului bloc social, al blocului administrativ... „Un nucleu de uzină!” Da, asta e! Și așa va fi, cum le vede el acum pe toate. Fața-i strălucea sub streașina sprâncenelor, ca și când tot ce-i trecuse prin minte erau lucruri pe care le putea pipăi cu mâna. Pârva privea în jur, iar în inima lui se săpa tot mai adâncă încrederea că vedea clar drumul...

Se îndreptă spre atelier să-și caute tovarășii. Intrând în încăperea joasă, cu pereți afumați, el avu prilejul să prindă o parte din discuția aproape violentă dintre Marinescu și tovarășii săi. Bucuria din întreaga lui ființă se umbri; — cât de departe era realitatea de visurile lui! Ciorovăiala, glumeață la suprafață — dar întocmai ca o nucă, cu un altfel de miez decât coaja — îl nemulțumi. Lumina ce se aprinsese în el era prea puternică încă pentruca să se stingă atât de ușor.

Simți nevoia să acționeze numaidecât. Un sentiment de liniște și fermitate puse stăpânire pe el. Făcu câțiva pași spre grupul de oameni și intră între ei.

— Ați cântărit zestrea, după câte văd, pe toate fețele; ca niște precupețe. Inșă tocmai lucrul cel mai de preț nu l-ați pus la cântar: pe noi înșine. Echipa noastră a venit aici ca o echipă bogată. Oare nu suntem noi șapte capete, șapte perechi de brațe puternice și hotărâte, nu suntem șapte inimi mai prețioase decât un munte de aur? Nu avem în urma noastră o experiență bogată? Tovarășul Marinescu nu se bucură pentru că n'a văzut venind în urma noastră camionul cu mașini și scule. Privirea și-a trecut-o nepăsătoare peste noi. Ii pot răspunde cu o vorbă din popor: din cauza copacilor el n'a văzut pădurea. Noi suntem o echipă întreagă, o forță! E puțin lucru? E lucru de aruncat? Să nu valoreze nimic șapte oameni ca noi, sau cât cei pe care i-am găsit aici? Să fie zestrea atât de săracă și de-o parte și de alta?

Pârva răsuflă adânc și privi în jur cu mândrie.

— Prețul acestor oameni îl știm toți, dar cântarul e vechi. Eu propun

să nu mai pierdem vremea cu pălăvrăgeli ca la piață. Petitoarele își au locul în altă parte, nu aici. Să începem munca. În iarbă stau piese de mașini. Nu ne e permis să le lăsăm să ruginească, să se piardă, căci e bunul nostru comun. Mă doare inima că am auzit adineauri cuvintele: fier vechi. S'a vorbit prea ușor. Vom vedea noi până la urmă ce e vechi pe-aici. Dar acum să folosim aceste mașini cu care o mână de oameni de ispravă pot face minuni. Trebuie să facem totul pentru ca morile statului să nu se oprească nici o clipă... E vreunul din noi căruia i se pare prea greu? S'o spună din capul locului...

Nemulțumirile oamenilor începură să se moaie. Cei dela secția „Motoare Diesel” se obișnuiseră să-l asculte pe maistru, pentru că-l știau ce poate, îi cunoșteau puterea și inima. Chiar și Marinescu, care se simțise stânjenit auzind cuvintele în legătură cu „fierul vechi”, se lumină la față și dintele de aur îi luci în colțul gurii. Dădea din cap, zâmbind; „Așa e, așa e!” murmurase el de câteva ori. „Acum da, înțeleg și eu!”

Matei Schmeltz privea gânditor în jur, de parcă vedea totul abia acum cu adevărat. Se strădui să străbată cu închipuirea dincolo de firul negru al mașinilor și prin zidurile afumate până la înfățișarea viitoare a Atelierului Mecanic Orășenesc, așa cum o zugrăvisse Pârva. Dar el nu putu zări mare lucru: fierul mașinilor rămânea tot negru și zidurile tot cenușii, deși vorbele lui Pârva îi mergeau la inimă. Cât timp ascultase, el a stat cu bărbia ridicată de parcă ar fi întinerit pe negândite. Când acesta tăcu, el își plecă din nou capul, mormăind ceva de neînțeles.

— Să începem atunci cu începutul, încheie Pârva. Ia, hai să vedem ce e cu „fierul vechi” de afară.

Sava Cucuruz făcu cu ochiul către Lăiță Cebzan și amândoi izbucniră în râs:

— Lasă-mă, tovarășe, se simți atins Marinescu. N'am vrut să zic ceva rău. M'a supărat destul tovarășul maistru, acum veniți să mă și bărbieriți? Apoi, întorcându-se către Pârva, adăugă cu sinceritate: — Mi-a plăcut cum ai vorbit, tovarășe, mi-a mers la inimă. Mi-a plăcut mai mult decât armonica tânărului de colo.

— Ce armonică? se sburli gata de harță Sava Cucuruz. Ce te legi de mine? Îți arde de glumă tocmai acum când stăm de vorbă serios? N'am nici o armonică, dacă vrei să știi; nici măcar de-aia mică, de gură...

Anton Pârva îi puse mâna pe umăr și-l privi părintește:

— Cu armonica — e cam adevărat. Ai adus-o încă de azi și nu-mi place cum cântă. Măine ar fi bine s'o lași acasă...

Marinescu și încă vreo câțiva răsău cu poftă în timp ce fața lui Cucuruz se aprinse ca para. Urechile îi ardeau și le simțea svâcnind odată cu gândurile mânioase ce i se învăteau în cap într'un vârtej amețitor... „Măine... Nici n'o să mai viu! N'o să mă mai vedeți! Știu eu unde să-mi duc armonica! De un om ca mine e nevoie oriunde, nu numai aici, în depozitul ăsta afurisit de fier vechi!”

Anton Pârva pași primul în iarbă înaltă. Lângă el răsări numaidecât Veselinov. În același timp, se aplecară amândoi spre piesele risipite în toate părțile și, cum iarba fusese călcată în picioare, acestea păreau că-și ridică făloase capetele.

— Măi frate, cum de v'a putut răbda inima să le lăsați aruncate în buruieni?

— Ei, tovarășe Pârva, ai să te izbești și dumneata de multe, replică moale Veselinov, când ai să cunoști mai bine atelierul.

— Singur m'ași fi apucat să car tot ce-i aici la adăpost! se încălzi Pârva, dar celălalt nu mai răspunse. Se depărtă cărând în brațe o piesă grea. Arun-

când după el o privire scurtă, maistrul gândi nemulțumit: „Te pomenești că s'a supărat! Dar ce să fac! Se pare că pe-aici nu venea deloc dumneaei critica, să-i sgâlțâie din somn“.

Pârva îl pierdu din ochi pe Veselinov, care se afla acum în partea cealaltă a curții. În schimb luă aminte la Sava Cucuruz, la mișcărilor silite ale acestuia.

— Hai, tovarășe Cucuruz, îl îndemnă Pârva, vino și dă-mi o mână de ajutor. Dece stai deoparte? U.T.M-iștii n'au voe să stea deoparte.

Sava Cucuruz tresări și veni în goană lângă Pârva.

— Nu așa, tovarășe Anton. Nici prin minte nu-mi trece să stau deoparte... Uf, dar greu mai e capul ăsta de motor, parcă a prins rădăcini...

Toți cei șapte din secția „Motoare Diesel“ munceau acum la adunarea pieselor și le sortau reconstituind încetul cu încetul un început de raboteză, de strung mic, apoi un burghiu... Lui Matei Schmeltz începu să-i placă această treabă. Dacă-i vorba să transformăm atelierul, să sfințim locul, cum s'ar zice, apăi o s'o facem, suntem în stare! se gândea el și se aplecă să ridice o piesă din cele care zăceau risipite prin iarbă...

3

După ce-și făcu scurtul somn de după amiază, Mesecian începu să se îmbrace; era cât se poate de bine dispus. Fluiera ușor, în timp ce-și punea cămașa. Deși în ziua aceea nu se întâlnise deloc cu inginerul Grozdea, simpaticul său prieten și colaborator, „mâna mea dreaptă“ cum îi plăcea să spună Mesecian, nu i-o putea lua în nume de rău, cu toate că avusese nevoie de el în legătură cu sosirea echipei din secția „Motoare Diesel“ și cu cele discutate la ședința dela Secțiunea Gospodărie Comunală și Industrie Locală a Sfatului. Mesecian se gândea cu o deosebită plăcere la seara care se apropia. Nik își sărbătorea ziua de naștere și ținuse mult de tot să pună la cale o petrecere „fără seamă“. De două zile, inginerul trăia febra pregătirilor, neglijându-și chiar serviciul. Lui Mesecian îi spusese însă cu veselie:

— Lasă-mă să fac ceva cum știi eu! Vreau să petrecem ca niciodată. Nu se spune peste tot că viața cea nouă e frumoasă? Apoi frumoasă să fie! O să fim o societate pe cinste, ai să vezi! Vine și Alice. Să-ți iei costumul gri, pe care l-am ales împreună. Vreau să faci o impresie excelentă...

Un fior de încântare îl străbătea pe Mesecian în timp ce-și punea pantofii, gândindu-se la faptul că va fi iar aproape de frumoasa Alice. Nik îi vorbise mult de ea, — lucra ca funcționară la secretariatul Institutului Agrotehnic și ar fi dorit mult de tot să-l cunoscă — afirma Grozdea râzând.

— Alice te place, ce mai vrei! Nu-i un motiv destul de puternic ca să vă cunoașteți? După aceea e treaba ta, trebuie să îndrăznești... N'ai' decât să îndrăznești... dar cu finețe, căci e o femeie plină de sensibilitate și de susceptibilitate. E văduvă, bărbatul i-a murit în război, iar copilul i s'a prăpădit acum doi ani de... meningită. Așa că, înțelegeți! Cu delicateță!

Mesecian se gândea înfiorat de bucurie și nerăbdare la seara aceea când va avea prilejul să se apropie de Alice. Grozdea i-o arătase odată pe stradă. Nici până acum nu i se ștersese din minte imaginea acelei femei subțiri, care pășea în grabă, mărunț. Era îmbrăcată simplu, și pe cap, în mijlocul buclelor de păr care fluturau în vânt, era prinsă o bască albastră. Văzându-i de departe, ea trecuse pe cealaltă parte a străzii, îi privise sfioasă și răspunsese mașinal la salutul larg al lui Grozdea.

Allegându-și cu grijă o cravată din colecția pe care și-o făcuse cu aju-

torul lui Nik, Mesecian se apropie de oglindă. Era mulțumit de toate: și de propria lui înfățișare, și de felul cum arată locuința sa.

S'au schimbat vremurile, își zicea plin de mulțumire Mesecian, potrivindu-și la gât cravata de mătase naturală pe care Nik o alesese cu atâta migală la magazin. Unde-o fi rămas imaginea cenușie a omului de pe vremuri, care numai a om nu arăta? cumpănea Mesecian și-i venea să râdă când își vedea în apele clare ale oglinzii obrazul bucălat, așternut cu o culoare de trandafir proaspăt înflorit, culoare scoasă mai mult în evidență de briciul frizerului și de somnul odihnitor de după amiază. Toate acestea nu puteau fi altceva decât semnele unor adânci transformări, gândea directorul Atelierului Mecanic Orășenesc, de parcă atunci își dădea prima dată seama de ele. Prin față îi trecu în grabă imaginea unei umbre omeneste, așa cum se păstrase ea undeva într'un colț al amintirilor; cu ani în urmă, acest om, care-i era atât de cunoscut, slăbănog și îmbrăcat aproape în zdrențe, ieșea pe poarta Oțelăriei Uzinelor Reșița cu un gol sfâșietor în stomac, cu trupul frânt de oboseală. Dat afară: Șomer!... Cât de departe rămăsese omul acela de demult! Abia își mai poate aduce aminte de el și numai ca să ajungă la constatarea că în adevăr apucase să trăiască vremuri noi, neasemuite. După eliberare a intrat la Atelierele C.F.R. Timișoara unde s'a ridicat prin munca lui neobosită, ajungând curând formar iscusit.

Și-apoi anii patruș'sase, patruș'sapte, drumurile lui lungi și pline de primejdie prin satele de pe graniță, ca agitator de partid. Să-ți amintești e frumos, dar cât de greu a fost. Numai îndârjirea lui împotriva vieții de mizerie pe care a îndurat-o până atunci l-a ținut să nu dea înapoi. Vechile timpuri de mizerie și umilință s'au fost dus pentru totdeauna, constată cu voie bună Mesecian, cercetându-și cu grijă nodul cravatei. Invățase dela Nik că adevărata eleganță nu se cunoaște după calitatea hainelor, ci după calitatea amănuntelor care la un loc formează gustul desăvârșit al „omului de lume“. Mesecian se arătă mulțumit de nodul cravatei, care era foarte bine potrivit, aranjându-l de minune. Avea tot ce-i trebuia, își zicea el, pentru a o cuceri pe Alice. Vorba lui Nik, trebuia numai să îndrăznească. Și va îndrăzni — astăseară neapărat!

Însă în clipa când luă această hotărîre, umflându-și pieptul ca un cocoș, se auzi deschizându-se ușa și deodată întreaga bună dispoziție se topi făcând loc unei mâinii surde. În cameră intrase sgomotos nevastă-sa, Mara. Glasul ei i se păru în prima clipă la fel de supărător ca sgomotul pașilor pe niște sticle sparte. Și cât de catifelată trebuie să fie vorba Alicei, nu putu el să nu se gândească la femeia care începuse să-l preocupe atât de mult.

— Iar pleci de-acasă? Am ajuns să te vedem atât de rar, parc'ai fi doar oaspe pe la noi.

Mesecian se privi mai departe în oglindă, căutând să se arate nepăsător; răspunse plin de importanță:

— Ce tot vorbești tu acolo? Un director ca mine are multe treburi de pus la cale. Are ședințe, relații, colaboratori cu care să stea de vorbă, are răspundere... Un director trebuie să trăiască în plinul vieții sociale, căci doar e în fruntea ei; n'o să bată marginile!

Mesecian recunoscuse vorbele obișnuite ale lui Nik; el descoperi chiar încercarea din partea lui de a le pronunța rar și apăsător, puțin cam nazal, întocmai așa cum făcea inginerul. Pe Mara însă nu reuși să o mai dezarmeze, așa cum se întâmplase pe vremea când se mai considera un proaspăt director de întreprindere. Mara ridica tot mai hotărît înaintea lui o opoziție aspră, cicălitoare, care-l întărâta. Certurile iscate nu ajutaseră însă la nimic; Mara apăra cu îndârjire rămășițele vieții ei de familie, în vreme ce Mesecian se depărta

tot mai mult de ea. Sigur fiind că se ridică neconținut tot mai sus, luase hotărîrea de a rămâne nepăsător la toate încercările femeii de a provoca discuții și scene violente.

Abia acum își dădea seama din plin că Mara e o femeie bătrână, urâtă, acrită. Totdeauna avea ceva de zis, numai pentru a-i sta împotrivă, pentru a-l ține legat ca pe-un vițel lângă par. Când începea, era greu s'o mai oprești. Niciodată în trecut nu fusese Mara o astfel de femeie. I se păruse totdeauna cumpătată, cu o judecată sănătoasă, care-l ajutase de multe ori în viața dusă împreună. Mesecian își făcu de lucru în baie, fără să o învrednicească pe Mara cu o privire măcar. Dar de gura ei nu putu scăpa nici acolo.

— Fă bine și spune-mi dacă un director nu trebuie să vadă și de familie? Eu una n'am nici o pretenție, căci văd bine în ce ape te scalzi. Ți s'a urcat la cap că ești director! Dar eu mă gândesc la Florica. Tu nu vezi cum a slăbit? Vrei s'o pierdem și pe ea, cum i-am pierdut pe ceilalți doi? A ajuns ca o trestie, o îndoaie vântul...

— Să mănânce mai mult, că — slavă domnului! — este de unde.

— Nu trebuia s'o scoți dela fabrică, să-i bagi în cap tot felul de prostii. E utemistă. Avea acolo prietene. Își trăia viața frumos, cu rost. Ar fi putut merge mai departe, căci doar e fată desghețată. Ai făcut din ea o domnișoară cu mofturi, cu gărgăuni în cap... Cine știe ce s'o alege de ea!...

— E fată de director, n'are nevoie să lucreze chiar așa. Nici sănătatea n'o ține, dacă-i până acolo. Și-apoi câștig eu destul ca să vă țin în larg. Ar trebui să nu te mai duci la fabrică nici tu, că destul ai ostenit o viață ntreagă...

Rostind aceste cuvinte, Mesecian își strânse fără să vrea capul între umeri ca atunci când se aștepta la o lovitură venită pe la spate. Mara nici nu voia s'audă vorbindu-se despre plecarea ei din fabrică. Era evidențiată în muncă, făcea parte din comitetul de întreprindere. Ce rost ar fi avut să stea acasă, să facă pe cucoana, așa cum i se năzărea lui Mesecian? Își dădea seama că pe ochii bărbatului ei s'a așternut o pânză deasă. El nu mai putea deosebi un drum bun de altul rău, ci orbecăia. Această conștiință o făcea să lupte din răputeri pentru a-l trezi la realitate.

Se mira de unde isvorau atâtea porniri rele, pe care nu i le cunoscuse în trecut, căci Mesecian fusese un om de casă, un tată de familie plin de grijă și dragoste, care suferise cumplit atunci când primii copii — doi băieți — i se prăpădiseră. La fel de chinuitoare fuseseră pentru el perioadele de șomaj, când ea spăla rufe pe la casele boierești, istovindu-se și venind acasă cu câțiva gologani și cu ceva resturi de mâncare din care se înfruptau toți. Mara își amintea cum zăcuse după ce avusese accidentul de muncă, în urma căruia își pierduse locul dela Oțelăria Uzinelor Reșița. Cum îl mai torturase gândul că va fi totdeauna incapabil să-și întrețină familia. „Imi mor copiii de foame și de frig și eu nu pot face nimic... nimic!“ gemea el în adâncul nopților înghețate de iarnă... Mara căuta să-l înțeleagă; poate voia să se răzbune pe trecut, sau poate că în timpul scurt cât fusese șofer pe un taxi particular, fiind în direct contact cu boerimea, căpătase anumite deprinderi urite. Dar oricare ar fi fost cauzele, trăgea concluzia Mara, Mesecian, bărbatul ei, drag odinioară, pășea în viața cea nouă orbește. Căci nouă era viața lor acum, dar otrăvită de nebunia lui Mesecian.

Cunoscând profunzimea sentimentelor de dragoste și grije ale lui Mesecian față de copii, Mara căuta să-i aducă mereu aminte de Florica.

— Feti nu-i lipsește nimic, nu-i lipsește mâncarea, de ce nu vrei să înțelegi? Ei îi lipsește viața pe care a trăit-o...

— Atâta timp cât voi fi director, nu va munci nicăeri... poate c'o

mărit... Ia întreab-o dacă n'ar vrea să se mărite cu un... cu un... să zicem inginer....

— Te gândești la inginerul ăla al tău, de l-ai adus odată pe-aici? Ia-ți gândul! Nu-i pe placul meu. E prea bătrân, nici fetii nu cred să-i placă. E aproape de 40 de ani și se vede om scăldat prin toate apele... Fata noastră e fragedă, e curată... Are numai șaptesprezece ani, merită un bărbat pe potrivă ei. Oprește-te mai mult lângă ea și stai de vorbă dela inimă la inimă.

— Nu sunt duhovnic! se oțărî Mesecian și reveni în cameră cu pălăria în mână, apucându-se să și-o potrivească pe cap tot în fața oglinzii. Cu fetele trebuie să vorbească mamele despre lucruri de-acestea. Tu de ce nu vorbești cu ea?

Mara se aprinse ca un rug. Așa dar nebunia lui mergea până acolo, încât nu-i mai păsa nici de copil! Să fie vreo femeie la mijloc? Întrebarea aceasta îi răsări în minte cu ascuțime, ca un vârf de cuțit. Dar ca și'n alte dăți goni cu înverșunare asemenea bănuiele. Il considera încă pe Mesecian un om cinstit față de familia sa. Alta e cauza purtării sale. Mara făcu un pas spre bărbat și-l privi cu asprime, ridicând pumnul în dreptul pieptului:

— Vorbești așa ca și când ai să rămâi director cât lumea! După cum văd eu că te porți, nu-i d'a bună. Nu așa se poartă un comunist. Semeni din ce în ce mai mult cu boerii la care spălam rufe pe vremuri!

Vorbe atât de grele nu-i spusese până atunci Mara. Mesecian simți o durere crâncenă, care porni dela ceafă, de parcă femeia îl și lovise cu un corp greu; pe ochi i se așeză o ceață cenușie. Mânia îi tăia răsuflarea. Se întoarse spre Mara abia reținându-se să nu se repeadă la ea.

— Huo, cobe, urlă el, huo! Ce dracu' tot vii pe capul meu?! Am ajuns să mă simt bine peste tot, numai acasă nu!

Femeia din față nu numai că-l umplea de mânie, dar și de milă. Împreună, umăr la umăr, au străbătut drumul greu al vieții din trecut, așternut cu grunji de piatră care le sângeraseră mersul. În fața lui sedea o femeie scundă, grăsună, cu fața acoperită cu crețuri mici și dese, îmbătrânită înainte de vreme, cu părul ei sur, pieptănat lins. Ii urită! constată el cu durere. Nu mai seamănă cu fata pe care o îndrăgise el odinioară. Parcă-i venea să se întrebe ce caută femeia această urită în viața lui de astăzi? Fără să vrea, răsări alături imaginea tinerei femei de care-i vorbea atâta de des și cu atâta încântare Nik; pe care el o dorea acum atât de mult! Femeia aceea i se cuvenea lui, se potrivește foarte bine cu Mesecian cel nou, care se află în fruntea societății. Iși închipuia că are o voce dulce, care nu putea să semene nici pe departe cu glasul Marei, femeia aceea grasă din fața lui care nici cele mai gingașe lucruri nu le poate spune decât răgușit, cu tremurul plânsului în glas:

— Eram mai fericiți în căsuța noastră, așa mucegăită cum era!

Ea își plimbă cu scârbă și ură privirile peste pereții camerei în care se aflau, peste mobilele de nuc din jur. De când i-a intrat în cap lui Mesecian că e director, nimeni nu l-a putut clinti din hotărîrea de a-și cumpăra mobilă de lux, pentru a putea trăi o viață largă și „frumoasă“, după cum afirma el, plin de fală. Apoi privirile femeii se opriseră asupra bărbatului însuși, care era atât de depărtat de acela de care-și legase viața. Povârnișul pe care aluneca îl putea duce la prăbușire. În orice clipă putea ajunge pe buza prăpastiei și de acolo nu mai era decât un pas, un singur pas pe care, în orbirea lui neroadă, îl putea face atât de ușor. Oare el nu se mai gândea la nimic altceva decât la plăcerile lui personale? Nu vedea că singurul din cei trei copii ai lor, pe care l-au putut salva din ghiarele morții, se topește zi cu zi, fără ca ei să-și poată da seama ce o măcina pe Florica atât de crâncen?

Mara îl privea pe Mesecian de parcă aștepta vreun răspuns, de parcă-și descărcase în fața lui, cu voce tare, inima.

— Dar dece dracu' nu mai vine mașina aia odată! mormăi Mesecian, apăsător de tăcerea amenințătoare a femeii. Iși mai potrivi odată în oglindă, cam pe-o sprânceană, pălăria gri de fetru moale, apoi se apropie de fereastră și privi nerăbdător în stradă. Când auzi zgomotul motorului și scârțâitul scurt al frânelor, se bucură aproape fățiș. — Eu mă duc, draga mea! rosti el în grabă.

Mara suspină din adâncul pieptului. Se răsuci brusc și părăsi camera, apăsată pe umeri și pe inimă de-o povară grea, chinuitoare...

4

Garsoniera lui Nik era încărcată cu flori. În fața oglinzii mari a toaletei, o fată își împletea părul în coade groase. În asemenea clipe pe buzele proaspete ale fetelor se naște firul unui cântec. În încăpere însă nu se auzea nimic. Frământarea gândurilor nu poate răzbate dincolo de făgașul lor tainic. În schimb se auzi vocea ușor nazală a inginerului:

— Grăbește-te, scumpa mea, acum încep să-mi sosească oaspeții!

Totdeauna o grăbea așa. Fata se întristă mai mult. Ar fi vrut să mai stea de vorbă cu el, să-l întrebe când se vor căsători, dar Nik, îmbrăcat în halatu-i elegant, controla încă odată dacă toate sunt în ordine. Il auzi în baie ciocănind sticlele puse la gheață, apoi spunându-i din nou:

— Dacă mai întârzi mult, vor da peste tine...

Nik se opri în spatele ei și o privi în oglindă. Fata avea un trup subțirel, cu sâni mici, iar liniile gâtului se arcuiau delicate, ca la un obiect de artă. Nu era frumoasă; nasul ei se arcuia ca o virgulă dintre sprâncene până deasupra buzelor. Ochii-i erau mici și triști. Intreaga ei față, în ciuda prospețimii ei, era tristă. Numai când râdea, obrazul îi devenea expresiv; o arăta copilăroasă, gata să treacă dela veselie la lacrimă... Ii plăcea părul ei; era lung, acoperind-o, când îl lăsa despletit, până la șolduri. Frăgezimea ei feciorelnică și părul acesta lung, îmbrăcând-o în clipele de intimitate ca o mătase nemaivăzută, îi păreau încântătoare lui Nik. Ii puse mâna pe umăr și atunci pe obrazul fetei apărură lumina unui surâs. O clipă lui Nik i se părură nespuse de frumoasă și felul în care ea-și lipi obrazul cald de mâna lui, plecându-și cu gingășie și sfiiciune capul, îl făcu să se aplece și s'o sărute pe gâtul subțire.

O conduse până la ușă, cuprinzându-i umerii înguști. Ea îl privi și se pregăti să-i spună ceva. El o sărută în fugă, zâmbindu-i:

— Restul altădată, Florica mea scumpă. Știi la ce te gândești; nu peste mult va veni vremea...

În urma fetei ușa se închise. Nik deschise larg fereastra. Susurul copacilor din parcul de lângă vila în care locuia, pătrunse viu în încăperea. Nik o cunoscuse pe Florica odată, când fusese pe la Mesecian. O întâlnise apoi pe stradă. Stătuseră de vorbă și de atunci s'au văzut mereu, s'au îndrăgit...

Inginerul n'avu însă vreme să se mai gândească prea mult la fată, căci trebuia să se îmbrace. Apoi începură să sosească mosafirii.

Pe Mesecian, inginerul îl primi în micul antreu, cu o explozie de bucurie.

— Stai să te văd, tovarășe director! rosti el, cuprinzându-l prietenește cu mâinile de umeri. Il măsură cu o privire repede de sus până jos, arătându-se mulțumit pe deplin. — Admirabil, ai întrecut toate așteptările mele. Arăți ca un adevărat om de lume. Mulți directori din trecut nici nu s'ar putea compara cu tine, ca ținută și grandoare!

Și Nik îl prezintă pe acelaș ton tuturor:

— Iată-l pe directorul meu, domnule procuror. Ei, ce zici? Nu-i așa că ți-ai schimbat părerea?

Mesecian fu nevoit să îndure privirea lungă, insistentă, a bătrânelului cu tâmplele ninse, care însă nu-i întinse mâna.

— Mi se pare că ne joci una din farsele tale obișnuite! spuse o doamnă mult prea decoltată pentru umerii rotunzi, căptușiți bine cu grăsime și care zadarnic încerca să mai îndulcească cu sulimeneli urmele necruțătoare ale vârstei înaintate. Ne-ai adus un om încântător! Zău, parc'ar fi dintr'o operetă! Rămase însă scandalizată când văzu că Mesecian nu-i sărută mâna.

— Da, dragul meu, e un director de azi, în carne și oase! îl prezintă mai departe Nik, de data aceasta cu tonul declamator al unui prestidigitator, sigur de efectul surprizelor pregătite.

Deși la început Mesecian se simți măgulit, mândru și fericit de atenția cu care era înconjurat, atât de către Nik cât și de prietenii lui, încetul cu încetul însă începu să se simtă prost, văzându-se ținut din toate părțile de priviri cercetătoare, unele din ele neputând ascunde disprețul unor oameni cu care el nu avea nimic comun.

— Cine dracu' sunt ăștia, Nik? Era vorba de o societate...

— Procurorul... adică fostul procuror, mi-e un fel de unchi... doamna a fost prietenă cu mama, fie-i țărâna ușoară... și dacă te gândești la Alice... va veni cu siguranță.

Nik dispăru apoi, poate în antreu ca să-și primească oaspeții și Mesecian se simți deodată stingher, părăsit, frământat de nemulțumiri. Dacă n'ar fi fost vorba de bunul lui prieten Nik, dacă n'ar fi fost vorba de Alice, ar fi părăsit de îndată casa, căci dintre toți aceia care populau garsoniera bunului său prieten, niciunul nu-i plăcea. Nu-i venea să se apropie de nimeni. Se trase lângă fereastră, într'un mic ungher, mai ferit de priviri, apucându-se să fumeze nerăbdător țigară după țigară. Priveliștea cuprinsă între limitele ferestrelor largi era plăcută, și asta-l liniști puțin. Parcul din fața foșnea în inserarea blândă de vară, de parcă se bucura de răcoarea mângâietoare ce se prevestea. Zări câteva perechi înlănțuite și'n inima lărbatului se aprinse pe neașteptate dorul după Alice. Unde era? Nu venise încă? Sau o ținea ascunsă Nik, ca să-i pună răbdarea la încercare? Nervos, Mesecian își muta tot mai des privirea dela fereastră la ușă. Însă, în loc să vadă chipul atrăgător al femeii așteptate, el observă cu multă neplăcere obrazul pătrat, trist și aspru, dominat de scăpărările lentilelor ochelarilor lui Adrian Nicolau, șeful contabil al întreprinderii. Ce ideie nenorocită avusese Nik să-l invite la petrecere și pe omul acesta nesuferit! Contabilul șef avea în întreprindere o purtare severă, rigidă, acoperindu-se totdeauna cu paragrafe de legi, de instrucțiuni, cu diferite citate referitoare la contabilitatea normată. Își făcea munca fără să zâmbească măcar, venind primul la serviciu și plecând ultimul; era tipicar și necruțător, încât nimeni — nici chiar directorul — nu se putuse apropia în vreo formă de el.

Mesecian primi salutul lui cu vădită acreală și nu încetă să se mire că Nik îl invitase și pe el în seara aceea la petrecere.

Toată nemulțumirea adunată în inima lui se topi însă atunci când Nik se apropie de el zâmbind prietenos și făcându-i cu ochiul un semn de tainică înțelegere.

— Știu, știu prea bine dece te tot uiți spre ușă, tovarășe director, rosti el,

folosind în glumă un ton oficial. Dar te asigur că idolul nostru va veni negreșit astăseară.

Inginerul se așează pe prichiciul ferestrei și-și aprinse o țigară. În acest timp apucă să-i pomenească lui Mesecian de greutatea unei gazde în zilele de azi, când se găsesc atât de greu unele lucruri cum ar fi ierle negre, șampania franțuzească și altele, atât de necesare pentru o petrecere așa cum a visat-o el. Mesecian se bucură de mica discuție ce se încheagă între ei și care se apropie curând de problemele atelierului, pentru că în felul acesta își putu stăpâni tremurul nervos provocat de vestea că Alice va sosi negreșit din clipă în clipă.

— Azi nu ne-am întâlnit deloc, spunea Mesecian. S'au întâmplat câteva lucruri de seamă pe la noi. Au sosit oamenii pe care-i așteptam, echipa dela Fabrica Metalurgică Timișoara.

— I-ai văzut? întrebă Nik cu seriozitate. Zâmbetul vesel de până atunci îi pierise brusc. Mi-e teamă să nu ne facă vreo bucată cei dela F.M.T.

Rămase atât de îngândurat, încât Mesecian înțelese că pentru o clipă uitase de petrecere și interesele atelierului lor îl stăpâneau. Ii făcu o deosebită plăcere constatarea aceasta și căută să-l liniștească pe inginer, accentuând că Anton Pârva, singurul cu care luase contact dintre noii muncitori, îi făcuse o foarte bună impresie.

— E un om dintr'o bucată. A plecat dela mine hotărît să se apuce imediat de treabă. Buni băieți, ăștia dela „Motoare Diesel“. Vom putea asigura reparațiile necesare morilor și vom păși spre realizări frumoase. Așa spunea și tovarășul Ostoia în ședința de azi. Ar fi fost bine să te întâlnesc ca să mai luăm unele măsuri, să mergem să-i cunoaștem pe băieți, să-i cântărești și tu ca să putem vedea dacă ne putem bizui pe ei sau nu.

Pe chipul lui Nik stăruiau aceleași semne ale îngândurării.

— Am să-i văd eu mâine, căci mi-e teamă să nu fi profitat Fabrica Metalurgică și să ne fi trimis o adunătură de rebuturi, de care nu puteau scăpa altfel. Să nu ni-i fi dat nouă pe cap. Cred că ar fi fost mai bine, chiar dacă Nicolau se opunea, să recrutăm cadrele de care avem nevoie, dintre cele mai bune, acordându-le chiar și unele avantagii. Apoi, printre muncitorii bătrâni, care stau degeaba pensionari, am fi găsit ce ne trebuie.

— Tu știi bine, Nik, că Nicolau nu a găsit formele contabile corespunzătoare. A trebuit să acceptăm formula lui Ostoia. O să căutăm să facem cu ăștia ceeace ne-am pus în cap.

— Am să văd eu ce le poate pielea, n'avea grijă, căci știi tu bine ce planuri și ce ambiții am. Dar să știi că pe acela care nu corespunde, îl curăț. Nu vreau să facem din atelierul nostru un canal de scurgere a ciurucurilor dela alte întreprinderi.

Mesecian îi dădu dreptate inginerului. Un fir de îngrijorare i-se strecură în inimă. I se părea că inginerul Grozdea vedea mai bine, mai adânc, interesele atelierului lor. Și n'ar fi fost oare mai nimerit ca el să fi spus toate aceste vorbe? Ii părea rău că nu cercetase mai bine pe Anton Pârva, că nu se dusesese la atelier să vadă cu ce fel de muncitori îi procopsise Fabrica Metalurgică Timișoara. Mișcarea pripită a lui Nik îl făcu să tresară.

— A venit Alice! îi șopti în grabă acesta. Mă duc s'o primesc.

Mesecian respiră adânc, pentru că emoția îi cerea parcă o cantitate mai mare de aer decât cea obișnuită; se uită spre ușă, încercând să pară liniștit și nepăsător, deși se simțea stingherit de sentimentele pe care le credea cunoscute tuturor. Nimeni însă nu le dădea importanță; intrarea tinerei femei nu atrase atenția în mod deosebit nimănui. Era îmbrăcată

într-o rochie simplă, strânsă pe talie și purta la cordon, ca o podoabă, o inițială din bucățele de catifea divers colorate. Bătrânul cu tâmplele albe, pe care Nik îl intitulasese „domnul procuror“, se aplecase ceremonios și depusese cu grație și înflăcărare un sărut omagial pe încheietura mâinii prelungi și albe.

O mânie răscolitoare aprinse pete roșii în obrajii lui Mesecian; el nu va fi în stare să se poarte nici când cu o femeie într'un asemenea fel. Arcuirea plină de demnitate și totuși atât de grațioasă a bătrânului cu tâmple albe erau de neimitat... Dar să-l ia dracul! își zicea Mesecian. Bătrânul e trecutul — el e prezentul. Lui i se cuvine această floare care părea cu atât mai gingașă și mai atrăgătoare, cu cât stătea lângă doamna cea grasă cu decolteu nerușinat. Mesecian înțelese apoi căutătura fixă a lui Nik care-i spunea: „Hai, vino! Apropie-te! E rândul tău!“.

Mesecian făcu câțiva pași: simți apoi în mână sa o căldură plăcută, delicată. Nu mai vedea nimic în preajmă, decât ochii sfioși ai tinerei femei, care nici nu îndrăznea să-l privească. Trăia ca într'o vrajă — pe care însă o sfâșie șoapta atârțată, care înțelese că pornea dela femeia cea grasă:

— Ce bătăran! Nu știe să se poarte în lume. Ii cad buzele dacă sărută mâna cucoanelor... Deodată Mesecian se pomeni în fața sa cu Nik; fără să-l privească, acesta îi șopti în grabă, privind zămbitor spre ceilalți oaspeți:

— Puteai să-i săruți mâna, Ioane! Ce Dumnezeu! Suntem oameni de lume!

Cuvintele rostite aproape fără ca Nik să miște buzele, îl contrariară pe Mesecian. Căută să prindă privirea inginerului, dar acesta continuă să zâmbescă oaspeților săi. Să fie Nik chiar atât de nebun încât să considere o greșală atât de mare faptul că el nu săruta mâna femeilor? Despre ce „lume“ vorbea inginerul? În inima lui Mesecian se aprinse în acel moment o scânteie de ură... Muncitorul dela Oțelăria U.D.R.-ului de pe vremuri se trezi cu aceleași sentimente de aprigă pornire împotriva cuconilor și cucoanelor care se intitulau „lumea bună“ — și care nu l-ar fi învrednicit nici măcar cu o privire pe omul sdrențaros care ieșea sleit de oboseală și de foame dela lucru.

— Nu... n'am sărutat mâna cuiva vreodată! rosti cu o aspră răgușeală în glas.

Acel moșulică pe care Nik îl intitula „domnul procuror“ se semețea ca un cocoș între Alice și femeia în vârstă, grasă, pe care Mesecian o cunoșcuse mai înainte. În minte i se născu o întrebare: ce caută el aici? Cine erau ăștia toți care se fâțâiau cu aere de oameni de „lume bună“? Mesecian se simți străbătut din creștet până în tălpi de un fior de revoltă; simțământul că trebuia să plece numai decât, puse stăpânire pe el. Ușa era aproape; un pas numai. Il făcu. Apăsă clanța. În fața lui era antreul îngust al garsonierei. Iată cuierul. Printre alte pălării se afla și a lui. Intinse mâna s'o ia.

— Ce faci, Ioane? Ce nevoie ai de pălărie?

— Plec, răspunse sec Mesecian.

— Dar nu se poate!

— Ba se poate!

— Nu, dragul meu, tu rămâi cu noi, cu mine în seara asta. Tu trebuie să înțelegi. Sunt oameni dintr'o lume veche; ei nu pot înțelege pe deplin totul, mai trăesc încă în amintirile de altădată. Hai, lasă-ți pălăria; vreau să petrecem ca niciodată. Ne așteaptă Alice. Ai să vezi că te poți înțelege foarte bine cu ea. E o femeie simplă, cu mult bun simț.

— Numai... numai pentru tine rămân, rosti nehotărît Mesecian.

Petrecerea a fost admirabilă. S'au mâncat tot felul de bunătăți, s'a băut din cupe de cristal cu picior înalt și atât de subțire încât îți era teamă să nu ți se frângă între degete. Mesecian a stat tot timpul lângă Alice, care „i se dedicase în întregime“, cum spunea Nik. Inginerul îl înconjură cu o grijă prietenoasă, ce-l încălzea din ce în ce mai mult. Li era nespus de drag bărbatul acesta cu brumă așternută într'un strat fin pe la tâmpile, dar care era vioi și vesel ca un adolescent. Il fermeca în același timp Alice, cu purtarea ei rezervată, sfioasă chiar, cu felul cumpătat cu care rostea cuvintele, cu gestul feciorelnic cu care își muia buzele în șampania din paharul de cristal, prin care furnicau puzderii de punctișoare albe...

— Să-l ciocnim și pe ăsta, porumbeilor, căci adevărații sărbătoriți ai serii sunteți voi! închina către ei Nik.

Mesecian simțea din plin elogiul și'n acele clipe pieptul larg i se umfla, împlinit într'o atât de mare fericire, încât nu-l mai încăpea.

Contabilul șef Adrian Nicolau se ținea mai la o parte; bea când și când câte-o înghițitură de șampanie și deși părea obosit de ocupația aceasta — el nu pierdea nimic din cele ce se petreceau în juru-i. Il supăra mai ales faptul că Nik începuse să bea fără măsură. El știa ce înseamnă asta! Într'o vreme când inginerul veni să ciocnească cu el, Nicolau îi atrase atenția s'o lase mai încet cu paharele.

— Ți-ai atins scopul, ce mai vrei! râse Grozdea, sorbind dintr'o dată conținutul paharului.

— Dar eu nu vreau să stricăm ce-am făcut. Toată lumea se simte atât de bine, încât e păcat să faci una din prostiile tale obișnuite.

— Nu vezi, măi omule, că n'am nimic. La băutură țin ca un marinar!

— Și când o să întreci măsura doar cu un singur pahar, s'a dus dracului tot, las' că te știu eu! insistă Nicolau. Ești gata să pui sub tine și dinamită. Și chiar atunci când fitilul arde de zor, ai fi în stare să râzi drăcește...

Pe Nik îl înveseli mai tare această glumă reușită; mai bău un pahar pe nerăsuflăte. Iar temerile lui Nicolau se adevăriră curând, fața sa de obicei mohorită și de nepătruns abia putea să mai ascundă furia care spumega în el. Mesecian se simți prost când Nik veni lângă el, îl bătu pe spate cu putere și oftă:

— Ah, directore, directore...!

Alice îl privea pe Mesecian spunându-i împăciuitoare, din ochi: „Nu lua în seamă nimic — așa e când bei un pahar mai mult!“

— Ah, asta-i noaptea mea, noaptea mea! strigă Nik mai apoi, ciupind de obraz pe cucoana cea grasă, care abia putea îngâna printre hohote de râs: „Astămpără-te, Nik... Numai tat'tu era așa nebun când se îmbăta“.

Inginerul striga și mai tare, mișcându-se de colo-colo cu iuțeală, clătinându-se puțin. Sparse cu o mișcare largă de mână grupul adunat în jurul fostului procuror.

— Dați-o dracului de politică! urlă el. Hai să petrecem... Uf, ce cald e!

Era transpirat tot, cămașa-i era udă în spate și pe piept. Își desbrăcă haina și o aruncă într'un colț. Propuse apoi să se desbrace cu toții la piele. Cu câtă veselie au primit mosafirii! Cucoana cea grasă râdea cu tot corpul, jucându-și cărnurile, de parcă cineva o gâdila fără milă.

— Și acum, frumoasa noastră Alice ne va dansa... goală... pe masă... zbieră după aceea Nik, scuturându-și nebunește capul. Părul uns cu briantină îi căzu pe frunte, întunecându-i fața desfigurată de beție.

La repezeală se și apucă să curețe masa, aruncând pe jos paharele și

farfuriile, care se spărgeau zornăind. Doamna aceea grasă scotea țipete scurte, înecată în propriile-i hohote de râs.

Ochii și gurile tuturor erau căscate într'o veselie deșănțată. Alice se îngălbenise, Mesecian se ridicase în picioare cu pumnii strânși. Nicolau nu râdea de fel, stătea cu ochii la pândă. Și deodată Alice țâșni de pe scaunul ei. Vorbi indignată, cu accente vulgare:

— Ești un porc, Nik! Cum poți propune unei femei ca mine să joace pe masă, ca o fată de șantan! Nici nu mi-am închipuit că te poți purta ca o vită încălțată!

— Du-te dracului! replică în acelaș ton vulgar Nik și în aceeași clipă Mesecian sări la el gata să-l lovească; Nicolau, însă, i-o luase înainte. Il împingea pe Nik afară din cameră. Dar inginerul urla mai departe, deslăntuit: „Du-te dracului! Vrei să-mi strici petrecerea? Ți place numai directorul meu? Câștigă bine, ascultă-mă pe mine... jecmânește-l, cum numai tu te pricepi“.

Mesecian strigă:

— Nu te porți ca un om de lume, inginere Grozdea! și în clipa aceea fu fericit că găsisese tocmai cuvintele care desigur îl vor dura cel mai mult pe inginer.

Din baie se mai auzeau zbieretele inginerului beat; Mesecian mai putu prinde cuvintele: „dobitoc de lume ce ești“ — și care era sigur că-i erau adresate.

— Nu mai rămân o clipă aici, șopti Alice, palidă și tulburată încă.

— Nu mai putem sta. S'au îmbătat toți, arată cu o mișcare a capului, plin de scârbă, Mesecian.

Ieșiră din încăperea în care petrecerea continua nestingherită și coborîră în stradă. Respirară adânc aerul curat al nopții de Septembrie. Alice declară că nu ședea departe și Mesecian îi propuse să o conducă. Au mers mai mult tăcuți. Alice suspina din când în când, de parcă plângea fără lacrimi.

— Nu-mi puteam închipui, spunea Mesecian ca s'o împace, că beția poate duce un om atât de simpatice ca Nik al nostru într'un asemenea hal. Am să-l cert mâine sdravăn... Și ceilalți, nu găseau nimic mai bun de făcut decât să râdă ca niște proști. Bine se spune că burghezia e în descompunere.

Alice suspină din nou, dar nu prea vorbea până ce ajunseră în fața unei case vechi, cu ziduri groase și cu intrare boltită. Ca să deschidă poarta, Alice scoase din poșetă o cheie uriașă, la vederea căreia Mesecian începu să râdă. O luă în mână, era grea.

— Parcă-i cheia dela poarta raiului! spuse el privind fața tinerei femei, luminată din plin de becul dela colțul străzii.

Se despărțiră cu o strângere prietenească de mână, promițându-și că se vor mai întâlni.

În atelier, ziua de muncă începu cu destulă voie bună, deși nu toți dintre noii muncitori ai atelierului veniseră cu inima ușoară; pe unii — cum ar fi fost bătrânul Schmeltz — îi băteau gânduri de ducă... Anton Pârva îi adunase în jurul său și le vorbise de ceace aveau de făcut în ziua aceea. Propuse să se împartă pe echipe — una în atelier la montarea mașinilor scoase dintre ierburi, o a doua în curte, la adunarea pieselor ce s'or mai fi rătăcit pe undeva.

— După câte știu, încheiase Pârva după ce propunerea sa fu primită și oamenii împărțiți, — o parte sub conducerea lui Pârva însuși, iar alta sub conducerea bătrânului Schmeltz, — la birouri zac destule comenzi făcute de

mori, așa că o să avem de furcă până punem rânduială în toate. Să lucrăm în așa fel încât să nu poată spune nimeni că din cauza noastră morile statului nu merg.

Anton Pârva se simțea întinerit, clocotea în el o putere ca de poveste. Cu fiecare om în parte și cu toți laolaltă vorbea cu căldură și elan, pomenind de lucrurile cele mai simple, care le cădeau tuturor sub ochi, căutând să-i facă a trăi aceleași simțăminte fierbinți, care-l animau și pe el.

În ajun, Anton Pârva veghiase până târziu; îl frământaseră îndoieli, gânduri care se ciocneau necontenit ca sub bătaia unui vânt. Iși dădea seama că nu era ușor, situația dela atelier cerea din partea tuturor o muncă plină de sârguință și abnegație; în calea lor erau destule greutăți pe care vor trebui să le înlăture punând umărul, opintindu-se chiar. Într-o vreme îi dăduseră târcoale niște gânduri amare... pe care însă le alungase, rușinat că se putuseră naște în capul lui. Ce căuta el în sărmanul atelier? Făcuse o prostie că primise să părăsească Fabrica Metalurgică Timișoara. Acolo ar fi fost altceva, ar fi putut câștiga mai bine. Ar fi avut altă cale, mai puțin spinoasă. Tot el însă se înverșuna. Ce prostii mai gândești, Anton Pârva!...

„Poate că n'ai cetit destul. Nu te-ai înălțat destul de sus pe culmea de pe care se poate zări țărmul socialismului“, cumpănea el și deodată îl străbătuse dorința de a sta de vorbă cu cineva despre toate, toate. În singurătatea camerei, Pârva se gândise la Iliuță Ignea, dar era târziu să mai meargă la dânsul. Și apoi, ce-avea de căutat acolo, la atât de puține zile dela despărțire? La dânsul se va duce când va avea nevoie de ajutor. Dar, de ce să ceară numaidecât ajutor? Cei din echipa fruntașă a secției „Motoare Diesel“ să fie oare atât de neajutorați, încât să nu poată răzbi singuri? Pârva îi luase pe rând: Matei Schmeltz, Magyary, Lăiță Cebzan, Sava Cucuruz și-apoi Branco Veselinov și chiar Marinescu, oamenii vechi ai atelierului... sunt muncitori de nădejde pe care te poți bizui, cu care poți muta și-un munte din loc.

Orele nopții trecuseră una după alta și Pârva nu reușise să doarmă; mai mult se svârcolise de parcă așternutul n'ar fi fost din pânză de bumbac plăcută și îmbietoare, ci de jăratec. Dar spre dimineață cugetul i s'a limpezit; știa bine ce are de făcut el — ce au toți de făcut pentru a ajunge acolo, departe. Și-a făcut planul de bătaie pentru ziua aceea. Se va duce apoi din nou la direcțiune pentru a pune la punct și celelalte lucruri privind intrarea în normal a producției.

Ar fi vrut în acelaș timp să dea ochii cu grozavul inginer Grozdea, — Nik, cum îi plăcea lui Mesecian să-l alinte. Și-l închipuia un om arogant, îngâmfat. Numai gândindu-se la el, Pârva simțea furnicându-l un curent electric. Îi va arăta el inginerului, dacă nu va ști să se poarte! Cu Pârva și cu oamenii lui nu-i de joacă! Doar ei vin dela o fabrică mare, care produce acum multe mașini-unelte, care în trecut erau importate din străinătate. Ca și când i-ar fi stat în față viu, întreg, privindu-l de sus, Pârva i se adresa lui Grozdea: „Ce tot umbli cu fofârlica, domnule inginer? La tehnică pricepem și noi, că doar am crescut destul în anii ăștia! și o să mai creștem!“

Și acum, în timp ce stătea aplecat peste piesele din care reconstitua o raboteză mică, întocmai ca o jucărie, — și atât de veche încât te-ai fi putut mira cum de mai poate să fie numită mașină, — Pârva se gândea înfierbântat la întâlnirea lui cu inginerul. Din când în când, se oprea din lucru și trăgea cu urechea, doar-doar va auzi uruitul automobilului directorului. Căci nu se putea altfel; inginerul va veni cu mașina! Înțelesese

acest lucru din felul cum Tătaru își încropise raportul. Dar nimic nu se auzea. Atunci el se înalță puțin și pândi pe geam să vadă dacă nu apare în depărtare norul de praf pe care l-ar stârni o mașină. Totul însă rămânea nemișcat. Orașul strălucea în depărtare.

Anton Pârva își continuă apoi lucrul, dar nerăbdarea nu i se potolea. O să-i spună câteva lui Mesecian; iar cu inginerul... Ei, cu inginerul va fi o altă socoteală. O să-și amintească de Anton Pârva câte zile o avea el!

În curte se lucra în tăcere; oamenii lui Schmeltz căutau prin iarba înaltă piese ce-ar mai fi putut să se găsească pe-acolo, rătăcite. Singurul care cânta era Sava Cucuruz. Tânărul făcuse rost de prin vecini de o coasă și acum trăgea cu ea, mișcând larg brațele. În razele de dimineată ale soarelui care încă nu se încinsese, Sava se simțea întocmai ca în vara trecută, când fusese să dea ajutor la strângerea recoltei țăranilor colectivști dintr'un sat din apropiere. Atunci învățase să tragă cu coasa și acum era bucuros că poate face un asemenea „sport”. „Pune toți mușchii în mișcare! spunea el lui Matei Schmeltz, care se mirase văzându-l cu coasa. Cu antrenamentul ăsta am să iau sigur toate probele G.M.A.”.

Sava Cucuruz începu să fluiera, în timp ce'n urma lui rămăneau brazde groase de iarbă tăiată, culcată la pământ. Pârva zâmbi, bucurându-se de faptul că oamenii își vedeau de treburile cu voie bună. Curtea i se părea acum mai largă, mai încăpătoare. În fața ochilor i se înfățișară iarăși clădirile despre care îi vorbise Ostoia. Turnătoria — acolo. Blocul social — acolo. Firește, în fața ei vor planta un șir de ploi, care peste câțiva ani vor crește mari, înalți, aliniați ca niște soldați la paradă... Și toate acestea le vor fi făcut cu mâinile lor proprii, dar văzându-le atât de frumoase, nici nu le va veni să creadă una ca asta. Va fi frumos atunci!... Acum era însă numai începutul. Munca la atelier trebuia organizată în așa fel încât să asigure neîntârziat toate reparațiile venite din partea morilor din regiune.

Sava Cucuruz încetă să mai fluiera; își flutura mâna spre Pârva; se auzi dinspre el un chiuit ca la horă în sat.

Tăcutul Veselinov se apropie încet de Pârva. Ținea ca de obicei țigara pe jumătate fumată, lipită de buză.

— Am mai găsit prin iarbă câte ceva! i se adresă maistrul, dorind să lege o convorbire cu acest om care ieri se supăraseră pentru că-l criticase. Ar fi vrut să-l cunoască mai bine, să vadă cu cine are de-a face.

Veselinov nu-l privi și nu răspunse nimic. Își aprinse țigara, clipind des din gene. Părea că-și ferește ochii de flăcăriua tremurândă a chibritului, deși aceasta se pierdea aproape în lumina puternică a soarelui. Vorbi apoi cu glasul puțin răgușit, de fumător înrăit:

— Știi c'ai avut dreptate ieri? M'am gândit mult la ce mi-ai spus. Dar mie nu-mi place să mă avânt la vorbă. Acum, e drept, am și eu partea mea de vină...

— Firește că oamenii vechi ai atelierului au o parte din vină. Și mai ales comuniștii.

— Am fost numai trei până acum, rosti încetișor Veselinov. Aici doi — apoi directorul. N'a fost deloc ușor.

— Ați lăsat mașinăria asta să stea pe loc până a năpădit-o rugina. Poate că n'a avut o roată, sau nu i-a pus nimeni ulei...

— Eu aș spune că motorul i-a lipsit.

— Te gândești la organizația de bază? întrebă Pârva și celălalt aprobă doar cu capul. Atunci vom pune la cale motorul care lipsește, zâmbi

el privindu-l cu un început de simpatie pe Veselinov, care-și aprindea din nou o țigară. Dar, ia spune-mi, de inginer ce părere ai?

— Nu-l cunosc prea bine, căci pe-aici a venit rar. Și totdeauna cu glume... ai să-l vezi dumneata singur ce fel de om e. — Tăcu, trăgând des din țigară, care era pe sfârșite. Apoi din nou, ca și cum și-ar fi continuat firul gândurilor: — Dumneata ai spus că va fi pe-aici o mândrețe. Asta de noi ține... și așa va fi!

Veselinov se depărtă numaidecât, cu mâinile adânc înfundate în buzunarele pantalonilor.

Pârva ar fi vrut să-l oprească, să-i mai spună ceva, dar nu mai avu când: în stradă se auzi zbârnâitul unui motor și îndată apărură un „Opel“, cam vechi la înfățișare, care, scârțâind din frâne, opri lângă poartă. Din mașină coborîră doi oameni. Pe unul, Pârva îl cunoștea: era Mesecian; dar celălalt, care se ascundea în dosul unor ochelari de soare cu rame groase, aproape pătrate, nu putea să fie altul decât inginerul Grozdea. I se înfățișa lui Pârva așa cum și-l închipuise. Venise cu mașina — altfel nici că se putea! Iși ascunde ochii în dosul ochelarilor, ca două pete fumurii în mijlocul feței. Trupul maistrului se încordă. Stătea locului, țeapăn, în vreme ce ceilalți doi îmbrățișau cu privirea curtea largă a atelierului.

— Ii vezi, Nik? s'au pus pe treabă! Nici n'ai zice că au venit abia ieri. Au și schimbat înfățișarea locului, vorbi fericit Mesecian.

— Foarte bine, foarte bine, nimic de zis. Dar asta nu-i mare lucru. Să-i vedem la producție; rezultatul asta îl obținem și cu câțiva salariați, rosti cu acreală Grozdea.

Deși se împăcase cu Mesecian, totuși nu se simțea în apele lui.

— Orice-ai spune, începutul e frumos! Încercă să-l îmbune directorul.

— Tot ce se poate, dar vreau să mă conving întâi și întâi, ce le poate pielea. Apoi o să-i bat și eu pe umăr, nu cum faci tu, Ioane, cu ochii închiși.

— Asta așa e! îi dădu dreptate Mesecian, întunecându-se la chip. O să-i vedem noi!

În jurul lui Pârva se adunaseră și ceilalți muncitori. Când se apropiu de grupul lor, directorul se strădui să zâmbească.

— Ei, cum merge, fraților, ați luat-o din loc?

— Precum se vede, răspunse scurt Veselinov și atunci lui Mesecian îi dădu în gând că poate Veselinov s'a împrietenit cu Pârva. Asta înseamnă că afurisitul de Veselinov s'a apucat să-i bage cine știe ce în cap lui Pârva. Multe zile fripte îi făcuse Veselinov și acum Mesecian dori să-i arate că nici nu-l ia în seamă. Se adresă lui Pârva:

— Noroc, tovarășe maistru! Uite, am venit să stăm de vorbă chiar aici, așa cum ne-am înțeles. Dumnealui este inginerul nostru Grozdea, de care ți-am vorbit și sub a cărui conducere veți lucra. Cred că le-ai povestit oamenilor ce fel de inginer avem noi, ce specialist...

— Ei, hai noroc, tovarășe Pârva, îl întrerupse deodată Grozdea, care-și scosese la iuțală ochelarii de soare și strânse voinicește mâna maistrului. Noroc, tovarășe, se întoarse el și către Veselinov. Noroc, tovarășe, zâmbi deschis către ceilalți. Directorul nostru cam exagerează când e vorba de meritele unui om. Și-apoi ale mele nu sunt cine știe ce. Școala pe care am făcut-o e bună, nimic de zis, dar îmi lipsește practica asta nouă, înaintată, îmi lipsesc multe din tehnica sovietică, mândrie a muncitorilor din lumea întreagă, nu-i așa tovarășe Pârva?

Pârva îl privi descumpănit. Nu se așteptase la asemenea vorbe. Ingi-

merul cu care se războise în gândul său o bună parte din noapte și dimineață, acel om antipatic, îngâmfat, „specialistul” lui Mesecian, nu era nicăieri. În fața lui stătea un bărbat, tânăr încă — să tot fi avut 40 de ani — svelt, cu fața veselă, cu privirea deschisă și strălucitoare, care se mișca printre ei cu ușurință, fără fașoane. Pe Pârva îl mai stânjenea faptul că celălalt era cu un cap mai înalt decât el și din această pricină i se părea că-l domină.

— Ia, tovarășe, o țigară, că aia din gură s'a stins.

Inginerul se purta firesc cu toți, de parcă se cunoșteau de când lumea; îi întinse lui Veselinov pachetul de „Mărășești” și-și aprinse și el o țigară.

— Imi place să fumez „Spaima lui Mackensen” zâmbi el din nou. Și dumitate îți place, nu? se întoarse el cu pachetul întins către tânărul înalt, care ținea lângă piept o coasă.

Toți cei din echipa lui Pârva adunați acolo, ascultau cu plăcere glumele inginerului. „Bun băiat”, gândi Sava Cucuruz, în timp ce-și aprindea țigara stânjenit, căci nu era fumător. I se păruse însă că nu se cade să nu ia din pachetul oferit cu un gest atât de prietenos. Grozdea își dădu seama dintr'o singură aruncătură de ochi că se lucrase destul în ziua aceea, că în câteva zile vor porni noile mașini.

— Așa dar, în câteva zile dăm drumul producției, constată cu vădită mulțumire, așternută nu numai în ochi, dar și pe întreaga-i față. E bine să ne sfătuim, să vedem ce-avem de făcut mai întâi.

— Cred că numai cu asta putem începe; să adunăm piesele care rugineau și să montăm mașinile, ca să avem cu ce lucra; știți doar cu ce-am venit!

Inginerul Grozdea nu mai zâmbea. Pe față i se întipăriseră semnele unei adânci preocupări, în timp ce din buzunar scoase un carnetel și un creion.

— E la mintea omului, F.M.T.-ul nu are nici el atâtea mașini, încât să ne dea și nouă. Noi am înțeles lucrul acesta. Cred că și voi, care ați îndrăgit fabrica cea mare în care-ați lucrat până acum și pe care aș putea spune că singuri ați ridicat-o, înțelegeți lucrul acesta. Nu va fi ușor de lucrat cu mașinile noastre. Sunt vechi, adunate de ici-colo. Multe le-am găsit distruse... E greu începutul. Știți asta prea bine, doar ați mai trecut prin situații asemănătoare...

Vorbea curgător, cu seriozitate, cu o intonație plăcută în voce. Pârva era contrariat; la un asemenea inginer nu se așteptase deloc. Iată-l, mai adineauri glumea, dar acum e gata să pună umărul. Înțelege bine situația. Totuși, cineva trebuia să fie răspunzător pentru faptul că piesele de mașini au stat până atunci prin iarbă, au ruginit, s'au pierdut.

— Uite ce e, tovarășe inginer, tot ce-ai spus e drept, încep eu el cu severitate, dar am vrea să știm și noi cum s'a putut întâmpla ca în atelierul nostru să stea piesele în voia soartei, supuse stricăciunii, pierderilor. Am vrea să știm cine este răspunzător de toate astea?

Vorbind astfel, Pârva se gândea la Mesecian; în mintea lui se cristalizase convingerea că directorul purta toată vina. Acesta parcă simți că de fapt vorbele erau îndreptate ca niște cuțite împotriva lui. Il buimăcise purtarea lui Grozdea; nu putea să-și dea seama ce se întâmplase. Una vorbisera în mașină, sau eri noapte — alta se întâmplase în fața lui. Și acum, poftim! dăduse nas lui Pârva să-l ia la rost. Nu procedase cu tact, gândea Mesecian, simțind un început de mânie împotriva inginerului, care își nota în liniște ceva în carnetel.

— Nu cred că e cazul și locul să discutăm despre asemenea lucruri.

N'am venit aici să stăm la taifas. Am venit să vedem cum se lucrează! Dece v'ați adunat ca babele la pălăvrăgeală? Nu-i destul de lucru?

— Iar începi cu din astea, tovarășe director?

— N'am nici un chef să stau de vorbă cu dumneata. Te poftesc să-ți reiei lucrul.

— Stați, fraților! interveni inginerul. Nu trebuie s'o luăm chiar așa. Tovarăși, se adresează el oamenilor, treceți fiecare la lucrul vostru. Vă promitem că toate se vor schimba la atelierul nostru. Dar pentru asta avem altă cale. Ne vom sfătui cu tovarășul Pârva.

Toți ochii se întoarseră spre maistru. Privirile lui Veselinov ardeau. Era un moment greu. Pârva își dădea seama. Se putea deslănțui un conflict neplăcut.

— Tovarăși, tovarășe Veselinov, continuați-vă munca...

Oamenii șovăiau. Veselinov începu să-i îndemne cu răbdare. Se depărtară încetul cu încetul. În mijlocul curții rămaseră doar Mesecian, Grozdea și Pârva.

— Așa dar, rosti inginerul numaidecât, plecându-și ochii în carnețel ca pentru a se orienta mai bine, merită să cercetăm problema ridicată de tovarășul Pârva. Tovarășe director, se adresează lui Mesecian fără să-l privească, e o treabă a noastră, a conducerii; trebuie în adevăr să stabilim răspunderile.

— Se mai poate sta de vorbă despre asta, rosti în doi peri, vădit nemulțumit, Mesecian.

Pârva isbucni:

— Tovarășe director, când am fost la birouri, la dumneata, am hotărît să stăm de vorbă aici, după ce vom cunoaște și noi problemele atelierului. Acum dumneata crezi că mai trebuie să discutăm. Mă întreb însă unde vom face noi și treaba asta? Aici era locul, după părerea mea.

— Ascultă, tovarășe Pârva... se semeți Mesecian, dar Grozdea nu-l lăsă să continue; îl întrerupse, spunând liniștit:

— Vom cerceta și vom stabili răspunderile. Tovarășul Pârva are dreptate.

— Dar nu e numai atât, continuă netulburat Pârva, cu toate că-l vedea pe Mesecian strângând pumnii și'n ochii lui vălurindu-se neconținut mânia. Am vrea să știm de ce nu s'au terminat lucrările de construcții? În special clădirea pentru birouri. Căci vrem mult de tot să fim la un loc, să muncim cot la cot, să ne putem controla mai bine.

— Măi, tovarășe Pârva, mi se pare că întrebările astea depășesc... începuse Mesecian, care spumega; nici nu mai avea răbdare să stea locului; frământa pământul sub picioare. Dar privirea lui Grozdea îl pătrunse până în adânc; o simți ca o poruncă. Încercă să se stăpânească. — Cum să spun... asta e altă problemă. Noi avem un plan financiar. În sfârșit, e vorba de fonduri, de bani, de răspundere, adică. Am epuizat ce-am avut pe trimestrul ăsta. N'ar trebui să spun... Adică, ce mai, dacă am ajuns până acolo.... Am ridicat și în ședința de ieri problema...

— Și ce-a spus tovarășul Ostoaia? îl întrerupse nerăbdător Pârva.

— Ce să spună? Și-a luat notă. Asta nu merge așa de ușor. Când e vorba de bani, nu se pot lua măsuri pripite. Trebuie studiat bine... Că pe mâna noastră e doar bănuțul poporului și trebuie să-l păzim ca pe ochii din cap. Așa spunea și tovarășul Nicolau, contabilul-șef al nostru, care e un adevărat specialist în problemele financiare... Nu-i așa, Grozdea? îi

ceru părerea, pentru că își dădu seama că de data aceasta inginerul îl va ajuta.

— Uite, tovarășe Pârva, asemenea chestiuni nu e locul să le discutăm aici și nici nu avem competența, lăsa Grozdea fără răspuns întrebarea directorului. În cadrul întreprinderii fiecare își are rostul lui, sectorul lui de muncă. Am și eu partea mea de răspundere, dece să n'o spun cinstit... Nu putem, însă, lăsa lucrurile așa. Vom cere contabilului-șef să ne facă o dare de seamă... Am putea să organizăm o ședință... dar nu cred că e cazul să ne vârăm capul în jugul ședințelor. O să ne sfătuim zilele astea la direcțiune... Ce părere ai?

— Noi, totuși, vrem să știm precis, insistă Pârva.

Inginerul Grozdea zâmbi din nou cu veselie, întocmai ca la început, bătându-l pe umăr pe maistru.

— Am înțeles, tovarășe Pârva, veți ști tot. Noi te vom anunța în legătură cu sfatul nostru comun. Vom lămuri atunci multe lucruri... atribuțiuni...

Discuția scurtă mult vizita pe care Mesecian își propusese s'o facă la atelier. Se urcă în mașină, dar inginerul Grozdea nu-l urmă.

— Eu rămân aici, cu oamenii. Trebuie să fiu între ei. Să-i văd la lucru. Să-i cunosc, să-mi dau seama...

Inginerul rămase la atelier până la ora plecării acasă. Vorbi cu oamenii, și însufleți la muncă, puse el însuși mâna să adune din iarbă piesele risipite, indignându-se la vederea petelor de rugină. Cu Sava Cucuruz se luă a întrecere la fugă.

— Trebuie să te mai antrenezi pentru G.M.A., râse el, după ce ajunse primul la gardul atelierului.

Sava Cucuruz îl privi cu admirație; se dovedise un bun sportiv. După fugă el respira greu, transpira într'una, în timp ce inginerul părea că nu se mișcase din loc, atât era de liniștit și de vesel. Grozdea ajută și la montarea mașinilor, arătându-se priceput, ceea ce lui Pârva îi plăcu foarte mult. În timp ce fuma o țigară, Grozdea spuse:

— Construirea socialismului nu e ușoară. E o muncă la care ne-am înhămat cu elan, deși ne stau în drum multe greutăți. Nu e ușor să faci dintr'o țară agrară, o țară cu o industrie puternică. Mai ales că ne împiedcă adesea de cioturi; uite, birocrația... Nu vreau să spun vorbe mari dar mie nu-mi place deloc cum lucrează contabilul-șef, priceput om, cunoscător în materie financiară, dar nu se desparte nici o clipă de legi, de hârtii. El ar vrea să cuprindă întreaga viață în paragrafe... Or asta e o mare greșeală — și se și vede aici... Desigur că la noi nu e mare lucru, dar gândește-te ce se poate întâmpla cu o întreprindere mare, unde sunt zeci de probleme complexe, unde pulsează o viață îndrăcită... Adică, să nu mă înțelegi greșit. Să nu crezi că desconsider locul nostru de muncă. Aici e viitorul, cred că-ți dai seama, altfel n'ai mai sta o singură clipă în întreprindere, dar... Asta voiam să spun, despre birocrație. Și directorul nostru se cam lasă influențat. Il cam poartă contabilul-șef de nas... E și posibil, dacă te gândești că tovarășul Mesecian n'are destulă experiență. A conduce, nu e lucru ușor... Dacă ar pune el, directorul, piciorul în prag...

Pârva asculta cu atenție; Grozdea răspundea destul de precis la o mulțime de întrebări care-l frământau. Deși în irima lui mai păstra o urmă de neîncredere față de inginer, începu să-i dea dreptate lui Mesecian: într'adevăr, Grozdea era un om cu care se putea lucra și care va fi capabil să aducă o contribuție valoroasă la ridicarea atelierului lor...

Mesecian era furios pe toată lumea. Nu-l putea înțelege pe inginerul Grozdea — el care fusese din capul locului pornit împotriva celor dela secția „Motoare Diesel“ — îi recomanda cu stăruință și răbdare să fie mai adânc, pătrunzător și să nu se lase târît de porniri necugetate.

— Dar tu poți să aprobi o astfel de purtare față de un director? Eu nu sunt un patron, ca să se războiască muncitorii cu mine. Unde-i disciplina? Doar aici nu-i vorba de o disciplină a patronilor, e vorba de o chestiune principială, de liberul consimțământ, de înțelegerea țărilor comune... Te-ai dat cu ei, Nik, după ce m'ai pus într'o situație...

— Eu nu te-am pus în nicio situație, surâse docil inginerul Grozdea, oferindu-i țigări „Dunărea“. Ia din astea, poate că ți-or potoli nervii mai bine decât „Republicanele“ tale.

— Ești un măgar! Mai și râzi de mine! Spune-mi ce e de făcut? Să mă iau după ei și să fac ședința ceea blestemată? Nu scade prestigiul direcțiunii?

— Nu uita că ședința *noi* o facem. Și-apoi nici n'avem nimic de ascuns. Mai bine să-l chemăm pe Nicolau și să-l punem să facă un raport. E mai impresionant cu un raport. În fața actelor trebuie să-ți ridici pălăria! Raportul trebuie întocmit cât mai repede, iar ședința nu trebuie prea mult amânată căci atunci poate că... băeții cei buni dela „Motoare Diesel“ vor mai găsi și alte chitibușuri, care să te pună, adică să pună direcțiunea, într'o situație, ca să zic așa, neplăcută. Eu nu vreau să se mai întâmple una ca asta. Vreau ca la noi să domnească armonia și frăția, fără de care nu putem face nimic. Sunt și eu de părerea lor: e nevoie de o organizare mai bună a muncii și asta e o treabă a noastră, a conducerii. Ce vrei, să ni se ducă vestea că suntem niște incapabili?

Mesecian își dădea seama că inginerul avea dreptate, dar nu-i plăcea deloc tonul cu care-i vorbea acesta și care i se părea când zeflemisitor, când plin de dispreț. Nik va trebui să-l ajute ca și până acum, ca să treacă peste toate cu aceeași ușurință. Tresări când îl văzu pe inginer pregătindu-se de ducă.

— Ce faci, pleci? întrebă el agitat.

— Dar tu ce-ai vrea? ca inginerul să stea tot timpul lângă director? Locul lui e printre muncitori, acolo e producția. N'ai mai fost pe-acolo de două zile, așa că n'ai de unde ști cum s'a pornit treaba. Admirabil! Mărturisesc că-mi place. Nu i-am verificat încă pe toți, dar Pârva e un om dintr'o bucată. Mă tot mir și nu-mi pot da seama cum de s'a putut F.M.T.-ul lipsi de el. Au reorganizat atelierul de lăcătușerie de ți-e mai mare dragul. Uite, și Veselinov îmi place; știe să se poarte cu lăcătușii. Au și pus la cale atelierul pentru pompele de injecție. Cred că-i dăm drumul cam într'o zi-două. Putem primi comenzi... Așa că eu mă duc. Vorbește neapărat cu Nicolau. Te salut!

Plecă, lăsându-l pe Mesecian istovit în fotoliul său. Era cald, deși Septembrie se apropia de sfârșit. Soarele bătea din plin în geamurile biroului, dar Mesecian cu greu se putu urni până la panglica rulo-urilor. Le lăsă cu mișcări oboseite. Nu dormise nici noaptea trecută, pentru că și-o petrecuse cu Alice. Fuseră până după miezul nopții la un mic restaurant, apoi se plimbaseră pe străzi până în zori. O purtase la braț fericit, dar tânăra femeie avusese o purtare rezervată, plină de sfiiciune. De câte ori aducea vorba despre sentimentele lui, despre dorințele lui nebunești, ea găsea că noaptea este fermecătoare, că stelele clipesc încântător, că răcoarea dinspre ziuă e

atât de plăcută! Când voise s'o sărute, mânat de-o îndrăzneală pe care nu și-o cunoștea, ea privise deodată spre cer și oftase: „Pălesc stelele! Clipesc obosite!“ Ajunsesse să-i sărute numai pielea caldă și moale a gâtului... Dar câtă fericire îl pătrunsesse atunci.

Mesecian se lăasă în fotoliu, ostenit. Ii era somn; ar fi vrut să viseze — să viseze la marea lui fericire! În umbra ce se așternuse în încăperea largă a biroului său se simțea la adăpost de grijile fiecărei zile. Uită și de casă, de nevastă, de fata lui... Gândurile lui roiau în jurul femeii care-i devenise dragă — Alice! Ea va fi a lui — acum era sigur de asta! Nu-și pierde o femeie atâta timp cu un bărbat dacă nu are de gând să-i cedeze! Iși zicea el, aducându-și aminte de vorbele rostite odată de Nik... Odată cu numele lui Nik, îi apăru în minte imaginea lui Pârva... și odată cu ea îl copleși noianul grijilor lui de director. Ideia lui Ostoia de a desvolta atelierul cu echipa din secția „Motoare Diesel“ dela F.M.T. i se părea acum atât de nenorocită; se întrebă cu o uimire stupidă cum de putuse atunci s'o îmbrățișeze entuziasmat. Venirea lui Pârva în întreprindere i se păru acum un adevărat pericol. Liniștea, plăcuta liniște și buna ordine a întreprinderii, tihna sa personală, s'au dus pe apa sămbetei! Ce plăcută fusese situația lui până atunci! Toți îl primeau cu câte-o plecăciune ușoară, îi purtau respect, îl ascultau. Nik se arătase băiat atât de simpatic! L-a sfătuit să se poarte ca un „adevărat“ director! L-a învățat „arta de a conduce“. Ii și spusese odată: „Dacă nu cunoști taina asta, n'ai făcut nimic“ și iată că pe negândite, se dăruie totul pentru că vine bătăranul ăsta de Pârva cu oamenii lui și-l lovește în situație. Dar el n'o să se lase. O să se vadă până la urmă cine e mai tare!

Mesecian tresări, ridicând mândru capul. Somnul îi pierise ca prin farmec. Intinse hotărât mâna spre butonul soneriei.

— Să vină Nicolau, comandă el scurt lui Tătaru, care intrase în grabă în birou.

Contabilul-șef apăru abia după vreun sfert de oră. Așteptarea îl îndârjise pe Mesecian. Ce dracu'! Toți i se pun împotrivă? Ce-a ajuns el în întreprinderea asta? Nu mai e director? Il calcă toți în picioare?!

— Puteai să vii mai repede! îl primi el cu răceală pe contabilul-șef.

— Am avut de lucru. Nu-mi pot lăsa în orice clipă hârtiile. Am răspundere mare. Poate mai mare decât un director.

— Mai slăbește-mă, omule, cu răspunderea. În întreprindere eu sunt șef, eu răspund. Dumneata ești la ordinele mele. Altădată să fii punctual. Lasă lasă, nu mă lua iar cu teoriile. M'am săturat de teorii. Ascultă despre ce e vorba...

Adrian Nicolau a lucrat întreaga duminică și a terminat abia noaptea târziu raportul pe care i-l ceruse directorul. A doua zi dimineata, l-a susținut în ședința ce a avut loc în biroul directorului și la care a participat, în afară de Mesecian și Grozdea, Anton Pârva.

Nicolau nu-l cunoștea pe Pârva, decât din cele ce-i povestise Nik despre el. În timp ce-și citea raportul, cu un glas monoton și uscat, el privi de câteva ori peste ochelarii cu ramă subțire de aur, spre omul venit în salopetă și care asculta cu atenție fiecare cuvânt. El sublinia cu vocea aspră anumite pasagii, sprijinindu-le pe texte de legi și de instrucțiuni, ca și când ar fi voit să spună: „Degeaba vă frământați! În ce privește cifrele, banii, textele legilor, ele nu pot fi clintite cu nimic“. În încheierea raportului său, el adăugă:

— Vreau să mai precizez un lucru, din partea mea, personal. Adică nu

vorbește oficial contabilul-șef, ci omul care are un rol oarecare în întreprinderea noastră. Vreau să spun că legea ne îngrădește și asta cu un scop bine determinat. Totuși, dacă noi am face lucrările de construcții prevăzute în plan, nu cu cooperativa constructorilor, ci cu zidari particulari, am ieși mai bine. Prețurile fixate de cooperativă sunt... — ca să mă exprim așa — deși n'aș vrea să fiu înțeles greșit — sunt, deci, ca să mă exprim așa, repetă el cu vădită stinghereală, cam umflate. În același timp, fondurile alocate de Sfat pentru construcțiile noastre sunt, ca să mă exprim așa — și iarăși repet: nu vreau să fiu înțeles greșit — cam mici. În fața acestei situații ce cale avem noi? Să facem cum am făcut. Să începem lucrările, să utilizăm tot fondul și după aceea să așteptăm alt trimestru... adică alte fonduri. Până ce vom termina. Nu suntem o întreprindere mare, care se bucură de ajutorul puternic al statului, așa cum se întâmplă cu F.M.T.-ul, care a putut progresa mai repede. Noi trebuie să ne dăm seama de locul nostru și să fim modești... Să rezolvăm problemele noastre cu ceea ce avem, adică cu puțin, ca să zic așa, desigur puțin în raport cu marea producție metalurgică, adică în raport cu baza industriei de la noi, după cum spun conducătorii din țara noastră. Cred că eu am tras această concluzie în mod just, din însăși situația în care ne găsim... Dar nu numai eu, ci chiar direcțiunea... Să fiu iertat că vorbesc așa... și n'aș vrea să fiu înțeles greșit...

După aceste vorbe se lăsă în biroul directorului o liniște adâncă. Fumul de țigară îngreuna atmosfera. Pârva a stat tot timpul pe scaun, încordat, urmărind cu atenție fiecare cuvânt, fiecare întorsătură a vorbelor. Mesecian își roti privirea în jur și întreabă plin de siguranță:

— Ei, acum ce mai ziceți? Aș vrea să vă aud părerile. Ce-avem de făcut în situația noastră?

Pârva simți că Mesecian nu se adresa atât tuturor, cât mai cu seamă lui. Tuși scurt și vorbi cu asprime:

— Legile sunt bune, căci sunt făcute de clasa noastră muncitoare. Dar nu e bine să ne încurcăm în ele, sau să ne ascundem după ele slăbiciunile. Ar trebui să urmărim mai îndeaproape felul cum Cooperativa de construcții își îndeplinește obligațiile față de noi.

— Așa e, se grăbi să încuviințeze Grozdea. Acolo trebuie să fie vre-o bubă. Ar fi de datoria noastră să adoptăm o poziție mai hotărâtă față de ei. Să cercetăm încă odată contractul, cactul de sarcini, să vedem cum stăm, să ne bazăm pe realități.

— Eu vreau să critic și poziția pe care se situează tovarășul contabil-șef. A folosi în acest fel legile, așa cum a reieșit din raport, dar și din cele spuse de dânsul personal, înseamnă a ne îndepărta de sarcinile noastre cele adevărate. Ni s'au asigurat condiții, chiar dacă ele sunt minime, așa cum susțineai dumneata adineauri, — Pârva se întoarse spre Nicolau — dar aceste condiții trebuiesc în așa fel folosite, încât să putem face față sarcinilor noastre... Eu așa cred că e bine...

— Uite ce e, se repezi Nicolau, dumneata n'ai dreptate...

— Ba am dreptate! îl întrerupse Pârva hotărât. Atelierul e al nostru al tuturor, nu numai al direcțiunii.

— Am adus cifre și documente, am citat legi, pe care nu le-am scos din burtă, spuse uscat Nicolau. Contabilitatea nu se bazează pe impresii personale ci pe acte. Actele sunt realități... Eu nu am nimic mai mult de adăugat.

— Așa dar, să tragem o concluzie, interveni în discuție inginerul Grozdea. Tovarășe director, să-mi dați voie a-mi spune și eu părerea. În problema construcțiilor are dreptate maestrul nostru, tovarășul Pârva. Trebuie să luăm această problemă pieptiș. Eu mă angajez să cercetez situația. Trebuie luate măsuri salutare și urgente pentru a termina în primul rând clădirea pentru birouri.

Mesecian încuviință spusele inginerului și ședința luă sfârșit.

Pârva plecă spre atelier, convins că în realitate nu ajunsese la niciun rezultat concret. I se părea că fusese oarecum tras pe sfoară, și nu-și putea da seama cine manevrase totul din umbră. În ce privește însă situația lui Mesecian, aceasta începea să capete pentru el un contur din ce în ce mai precis: directorul era incapabil să țină în mână frânele întreprinderii. Grozdea părea mult mai energic și prindea cu ușurință miezul lucrurilor. Adrian Nicolau era un contabil-șef care strângea totul în chingile hârțogelor. Amintindu-și de vorbele lui Grozdea, Anton Pârva gândi: „Un birocrat!“ El simțea din ce în ce mai mult nevoia să se sfătuiască cu cineva și gândul lui se îndreptă însetat spre organizația de bază, care deocamdată nu exista la Atelierul Mecanic Orășenesc. La F.M.T., de câte ori avea vreo problemă, dădea fuga la organizație. Acolo era totdeauna cineva cu care te puteai sfătui, secretarul sau un alt tovarăș din birou.

Acum însă, el nu făcea altceva decât să se frământă singur. Avea dreptate Veselinov, lipsea motorul! Gândurile lui Pârva se limpeziră. Mergea pe stradă mai repede, dornic de acțiune imediată. Deși la început Atelierul Mecanic i se păruse o unitate neînsemnată, ajungea acum la concluzia că existau și aici probleme complexe. Această rezistență surdă de care se izbea necontenit îl puneă pe gânduri. Avusese dreptate Ostoia când îi desfășurase harta politică a luptei care stătea în fața celor dela Atelierul Mecanic Orășenesc. Trebuiau să organizeze — și fără întârziere — linia lor de foc. În timp ce se apropia de atelier, Pârva înțelegea tot mai bine că problemele de care se loveau la tot pasul, aveau un caracter politic — și că ei așa trebuiau să le privească.

Ajungând la atelier, găsi pustiul peste tot. Mirat în prima clipă, își dădu seama după aceea că oamenii se adunaseră desigur undeva. Zări deschisă ușa dela încăperea în care Sava Cucuruz își instalase atelierul pentru pompele de injecție. Se îndreptă într'acolo. În adevăr, toți muncitorii dela Atelierul Mecanic Orășenesc erau adunați aici. Pârva îi văzu de afară, înghesuindu-se în mica încăpere, care până atunci nu fusese folosită în nici un fel. Înainte de a intra, îl auzi pe unul din ei rostind vesel:

— Hai, neică, dă-i drumul!

„Aha, asta-i „pețitoarea cu dinte de aur“, cum îi spune Sava Cucuruz“, gândi Pârva, deodată înviorat. Intră în încăpere în clipa când Veselinov, aprinzând un chibrit, îl apropia de puzderia de stropi fini izbucniți dintr'un injector. Se auzi un zgomot ușor ca de hârtie ce se rupe — și o flăcără vie își flutură strălucirea de-o clipă în fața privitorilor. Izbucniră aplauze. Veselinov îl îmbrățișă pe Sava Cucuruz. Pârva își făcu loc mai în față. Era primul lor succes! Oamenii îl înconjurară, adresându-i vorbe amestecate.

Pârva strânse mâna lui Cucuruz, care era roșu ca sfecla în obraji și ochii îi luceau, atât din pricina bucuriei care-l stăpânea, dar și din pricina umezelii ușoare ce se așternuse peste ei. Aplauzele se întetiră.

— E primul nostru pas, tovarăși, strigă Pârva însuflețit. O să mai facem și alții, pe drumul nostru!

Pârva uită, în freamătul bucuriei din jurul său, necazurile lui cu direcțiunea. Da, cu tovarășii săi va merge înainte, învingând orice piedică le va sta în cale. Bucuria lui Pârva crescuse când Veselinov îi spusese să privească în jur. Pereții erau curați, praful de pe ei fusese măturat, iar în fereastră soarele sticlea vesel, căci geamurile erau atât de curate, spălate desigur de curând, încât păreau lipite cu hârtia albastră a cerului.

— Ce zici, frate, de gospodarul nostru?

— Minunat! rosti emoționat Pârva. E un tânăr de nădejde, un utemist cu care ne putem mândri. N'am dreptate? Ia, hai să-i mai strângem mâna odată.

Se apropiară din nou de Sava Cucuruz, care strălucea cu fața nădușită, cu ochii încă umeziți.

— Îți mulțumim, tovarășe Cucuruz, pentru felul cum ai știut să-ți pregătești atelierul, vorbi cu căldură Pârva în timp ce-i strângea mâna cu vigoare.

— Tovarășe Anton, vreau ca aici să fie un laborator adevărat. Uite, am vorbit cu Neli să aducem var și să spoim pereții...

Pârva privi cu mirare la fata, care se făcuse mică îndărătul lui Cucuruz. Tânărul se dădu la o parte.

— Hai, ieși la lumină. Să-l vezi și tu pe tovarășul Pârva, maistrul nostru...

Fata apăruse sfioasă în fața lui Pârva, care-o cuprinsese dintr-o singură privire, așa micuță cum era, subțire, îmbrăcată curat și cu pantofi albi de sport în picioare. Nu părea să aibă mai mult de 16 ani. Părul ei sclipea auriu în soare, iar obrajii de culoarea biscuiților se rumeniseră de emoție. Însă ochii ei ca măgelele îl ținteau pe maistru drept în față.

— Și dumneata îți mulțumim, tovarășă Neli, zâmbi Pârva către ea, deși Sava al nostru nu mi-a spus cine ești!

— Logodnica mea, tovarășe Anton! sări tânărul și atunci obrajii fetei luară foc, iar măgelele ochilor ei se plecară în pământ.

După aceea, Pârva se îndepărtă împreună cu Veselinov. În acele zile, între cei doi începuse să se înoade tot mai strâns prietenia. Veselinov se apropia cu bucurie de Pârva; vorbea puțin și fără să-și deslipească țigara de buze.

— Măi, să fie-al dracu'! de ce sunt în stare tinerii noștri! L-ai văzut pe Sava Cucuruz? Nici mai mult nici mai puțin, să văruiască! Auzi la el: „laborator“! vorbea înflăcărat Pârva.

— Ne-a dat o lecție bună, rosti rar Veselinov, și-și aprinse o țigară.

— Așa e, ne-a dat o lecție bună, se opri Pârva și-l privi mulțumit pe Veselinov. Ai dreptate. Va trebui să facem curățenie, să aducem var, să ne facem atelierul lună. Să ne fie drag când intrăm în ele, în atelierul noastre...

— Ne-ar trebui și gazetă de perete, o tablă de onoare, spuse Veselinov.

— Da, așa e, aprobă Pârva. Câte nu ne trebuie! Dar lasă, tovarășe Veselinov, să începem cu începutul. Intocmim motorul și pe urmă o să mergă toate, o să meargă neapărat!

Intr'un colț ferit al curții, chiar lângă clădirea Atelierului Mecanic Orășenesc, se află un nuc tânăr. Frunzișul îi lucește în razele de soare ale ultimelor zile de Septembrie, aruncând o pată de umbră, deajuns ca să poată cuprinde cinci-șase oameni. Aici hotărâseră Pârva și Veselinov să se țină adunarea comuniștilor. În ziua sorocită, cei doi aduseră sub nuc o

masă, peste care așternură o pânză roșie; în jurul mesei puseră două scaune cam șubrede și două bănci.

Sava Cucuruz se apropie de acel loc și se opri în fața lui Pârva, proptindu-se bine pe picioare. Cum soarele îi cădea în plină față, el își împinse șapca pe frunte.

— Tovarășe Anton, începu, după ce trase adânc aer în piept. Eu nu pot rămâne așa, deoparte... Sunt utemist. Dar alt utemist nu mai e pe-aici. Eu să nu fac nimic? Vreau să viu și eu la ședință.

După ce se gândi puțin, maistrul încuviință:

— Da, de data asta se poate...

— O să mai vie tineret la noi, tovarășe, se însufleți Cucuruz, înveselit deodată. Am mai vorbit cu cineva... Vrea să lucreze la noi.

— Știu la cine te gândești, răsă Pârva, da' din asta n'o să iasă atât o organizație, cât mai mult o poveste de dragoste.

Sava fu atât de bucuros că va putea participa la ședință, încât făcu rost de un buchet de flori, desigur din grădinița fetei, care locuia câteva case mai încolo, și le așeză pe masa așternută cu pânză roșie. Cu o adâncă mulțumire își dădu Pârva seama că locul avea o înfățișare sărbătorească. Toți cei care plecau de la lucru, ca și cei care veneau pentru schimbul de după amiază — căci atelierul începuse să lucreze în două schimburi — întorceau capul și priveau cu interes masa acoperită cu pânză roșie, florile, scaunele, banca... Nucul cel tânăr fremăta și el, parcă de bucurie, în bătaia ușoară a vântului.

Matei Schmeltz se opri în loc, să privească totul pe'ndelete. Zâmbi, când îl văzu pe Sava Cucuruz schimbând de câteva ori locul florilor pe masă. Ce caraghios era tânărul, în timp ce se dădea câțiva pași înapoi ca să privească noul aspect al mesei, cu florile așezate într'un colț. Dar se pare că nici noul aranjament nu-l mulțumea; se apropie iarăși de masă și puse florile tot la mijloc. Lăiță Cebzan aduse un pahar cu apă.

— Dacă-i ședință, să fie în toată regula. Asta-i pentru vorbitor!

Un râs tineresc tremura pe fața bătrânului Schmeltz. Se apropie de Pârva.

— Uite, eu nu-s membru de partid, dar la fabrica a mare, eram cu ochii la comuniști, nu-i pierdeam din vedere, spuse el... Știam că cineva poartă de grijă... Mă rog frumos... cum să-ți spun, aveam curaj, nu-mi era frică de nimeni și de nimic!

— Da, Matei baci, tocmai de aceea facem și la noi organizație.

— De-acum ne dăm drumul la larg, se'nveseli bătrânul, ne luăm vânt după câte înțeleg eu... Acum va fi bine!

Bătrânul îi strânse mâna îndelung, ca unuia care ți-e drag și'n care-ți pui toată nădejdea, apoi se depărtă cu un pas mai viu ca de obicei, de parcă întinerise deodată.

Sosise și Mesecian. Era proaspăt bărbierit și mirosea puternic a colonie.

— Dar știu că aveți o sală de ședințe originală de tot, glumi el, în timp ce se așeza pe unul din scaune. O să fie mai greu la iarnă, răsă el.

Ședința începu la puțină vreme după aceea, când se adunaseră toți membrii de partid dela Atelierul Mecanic Orășenesc: Pârva, Veselinov, Mesecian, Marinescu, Lăiță Cebzan, bătrânul strungar Magyary. Sava Cucuruz se înghesui ultimul pe un colț de bancă, fericit, cu o seriozitate gravă pe față. Primul punct din ordinea de zi era constituirea organizației de bază și alegerea unui secretar. Sava Cucuruz aplaudă din toată inima propunerea lui Lăiță Cebzan ca Anton Pârva să fie secretar. Acesta preluă după

aceea conducerea ședinței. Cu privire la măsurile pentru îmbunătățirea muncii atelierului luă cuvântul Branco Veselinov. La început vorbi cu oarecare greutate, dar mai apoi din ce în ce mai înfierbântat.

— Vreau să vă povestesc o întâmplare. Zilele trecute, m'am întâlnit cu un om din satul meu, dñ Sânpetru. Din vorbă în vorbă, am aflat că moara de-acolo din sat nu merge pentrucă are nevoie de ceva reparații. Am simțit

o arsură în inimă, căci noi am avea datoria să muncim tocmai așa ca nicio moară să nu stea. Când colo, noi batem pe loc, fierbem în propria noastră zeamă. În loc să-i dăm zor cu producția, noi abia acum am reușit să adunăm piesele de mașini care erau aruncate la voia întâmplării, și să ne apucăm de treabă mai cu temei. Tovarășul Mesecian știe bine: de câte ori nu i-am spus, de câte ori nu i-am atras luarea-aminte?...

— Dar voi de ce n'ați pus mâna? Voi, membri de partid, de ce n'ați făcut ceea ce se cuvenea? îl întrerupse Lăiță Cebzan.

— Da, așa e, se întoarce Veselinov către el. Aș fi ajuns și la noi, dar dacă mi-ai luat-o înainte, mă simt dator să spun că nici noi nu ne-am purtat cum trebuie. Ne-am mulțumit să-l luăm la rost pe director, ne-am mulțumit cu promisiunile făcute. Noi îl cunoaștem pe Mesecian încă din patruș-cinci dela sindicatul ceferiștilor. L-am văzut lucrând ca agitator la sate. Pe-atunci Mesecian era altfel de om. Era mereu în mijlocul nostru. Ne sfătuia, ne ajuta, ne întorcea mereu către organizație pentru sprijin. Azi, tovarășul Mesecian nu mai vine printre noi, parcă ne-ar fi uitat. Suntem și noi vino-vați pentru asta. Când l-am criticat, iar el s'a făcut și pară, m'am supărat nu pe mine, ci pe atelier. Mă gândeam să plec în altă parte; o spun cinstit. Dacă n'ați fi venit voi, cei dela Femete, o și făceam. Zilele trecute, când m'a luat tovarășul Pârva și m'a criticat, mi s'a făcut rușine. Am să dovedesc prin fapte că am înțeles critica adusă. Dar asta nu scade cu nimic vina conducerii. Tovarășului Mesecian îi place prea mult biroul lui frumos din oraș. Lucrurile nu se vor îndrepta, după părerea mea, decât atunci când birourile se vor muta aici, lângă noi, iar Mesecian se va întoarce iarăși la noi, va merge iar cot la cot cu noi, ca un adevărat conducător de întreprindere socialistă. Așa gândesc eu că e just. Un trup care are capul în altă parte, nu mai e trup, e cadavru!

Dintele de aur al lui Marinescu scânteia într'o rază de soare, strecurată prin frunzișul tânăr al nucului.

— Las'o, neiculiță, mai moale, că prea o ziseși de tot, asta cu cadavrul!

— Și despre dumneata se mai poate spune câte ceva, îl întrerupse Veselinov, privindu-l cu asprime. Simțeam nevoia să mă apropiu de cineva și-mi îndreptam ochii cu nădejde spre tovarășul Marinescu. Parcă-l aud cum m'a luat: tot nu se'ndreaptă lucrurile, zicea, de ce să facem noi purici pe-aici? Așa-i, tovarășe Marinescu?

— Las-o, neiculiță, și matale! se muie Marinescu, auzind cum se vorbește despre el.

— Ba n'o las. Prea destulă vreme am fost lăsători, și asta n'a scăpat din vedere celorlalți din atelierul nostru. Nu i-am putut urni să pornim treaba, să scoatem din paragină Atelierul Mecanic. Poate că nici rostul nu ni l-am înțeles bine... adică, vreau să zic, în lupta pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Acum m'am mai limpezit și eu. Cam asta ar fi.

Veselinov se opri din vorbă. Urmărea câteva clipe de tăcere. Vorbi apoi Marinescu, de data asta cu fața serioasă.

— Eu nu spun că tovarășul Veselinov n'are dreptate. Dar... Ușor de zis: să se mute, să vină capul la trup. Dar unde? Nu vezi că nici noi n'avem

loc? Clădirile nu-s gata—nu se vede? arată el cu mâna zidurile neterminată.

— Să se gate! sări cu gura Sava Cucuruz, însă privirea aspră a lui Pârva, îl făcu să se trăgă după Magyary, care pufăia liniștit din lulea.

— Să ia măsuri direcțiunea să se gate, ce mai! vorbi din nou Lăiță Cebzan.

— Tovarășul Mesecian are cuvântul, rosti apăsător Pârva, văzându-l pe director agitat și ridicând palma.

— Eu nu înțeleg, nu înțeleg pur și simplu. Noi avem unele lipsuri, nu e vorba acum să ne ascundem. Dar tot ce se întâmplă, ce s'a întâmplat, are un aspect ciudat. Parcă am fi două organisme care ne ciocnim. Dar e just să fie așa într'o întreprindere ca a noastră, socialistă? Găsesc că e lipsit de principialitate acest fel de a pune problemele. Eu nu-s patron, mie sarcina pe care o am, partidul mi-a trasat-o. Și când colo, aici se vorbește despre un cap și despre un corp... Ei, zău așa, nu știu ce să mai cred. Resping punerea problemei în felul acesta. Noi vom face tot ce ne stă în puteri să terminăm mai repede clădirile.

— Facem și noi muncă voluntară! mormăi Veselinov.

— Da, da, asta e o vorbă înțeleaptă, încuviință Mesecian. Statul ne dă bani, dar există o disciplină financiară, care ne obligă, nu putem s'o luăm așa, de capul nostru. Să nu fim prea bătăioși, că asta nu e sănătos, dușmanul de clasă se bucură de asemenea întâmplări. Poate că tocmai el e acela care atâță pe unii, care agită spiritele, știm noi bine dece. Eu vă cer să vă gândiți la disciplină, căci asta e una din armele noastre de luptă. Nu înseamnă că dacă nu suntem la un loc, noi nu formăm același corp...

Mesecian transpirase. Cercetă tot timpul cât vorbi fețele celor din juru-i, dar nicăieri nu găsea o aprobare.

Pârva trase concluziile. După ce arată împrejurările în care lua ființă organizația de bază dela Atelierul Mecanic Orășenesc, după ce sublinie rolul politic al acestui atelier menit să asigure, pe de o parte, funcționarea permanentă a morilor din regiune, iar pe de altă parte, să creeze condițiuni de desvoltare în viitor, el încheie:

— Tovarășul Veselinov a arătat clar unde duc lipsurile, care au fost și care mai sunt. Moara din Sânpetru nu funcționează și ca aceasta or mai fi și altele. Pentru toate acestea, răspunderea o purtăm în primul rând noi. Va trebui deci să ne organizăm cât mai temeinic munca. Pentru aceasta e necesar ca direcțiunea să-și înțeleagă sarcinile în mod politic. Trebuie să fie înlăturate cu hotărîre lipsurile pe care le-a avut și le are. Noi am mai cerut și cerem încă odată să ni se dea răspunsuri precise și concrete la întrebările legate de însuși bunul mers al muncii noastre. Niciodată n'am primit răspunsurile așteptate. Totdeauna s'au căutat căi ocolite, care nu sunt în firea noastră. Chiar azi, aici, tovarășul Mesecian a mers pe o asemenea cale, respingând de fapt critica pe care i-au adus-o tovarășii săi, căutând să justifice lipsurile sale. Întreprinderea noastră are capul rupt de trup, nu pentru că nu suntem la un loc, ci pentru că directorul nostru nu se simte îndeajuns legat de noi. Atitudinea tovarășului Mesecian dovedește aceasta încă odată. Noi îi cerem să-și revizuiască concepția asupra sarcinii pe care o are. Ii cerem să verifice în mod amănunțit activitatea contabilității și în primul rând a lui Nicolau. Abia atunci va putea să ne dea răspunsurile precise pe care le pretindem noi. Socotim nejustă atitudinea sa din ședința de azi. Tovarășul director a uitat de autocritică. E bine să-și aducă aminte de ea, căci e membru de partid...

Mesecian a plecat furios, n'a mai vrut să stea de vorbă cu nimeni. S'a dus acasă și s'a închis în camera lui, plimbându-se până târziu noaptea, ca într'o cușcă.

II

1

Branco Veselinov se grăbea în ziua aceea spre casă. Mergea cu pas iute, ținând după obicei mâinile în buzunare; nici nu luă aminte la schimbările pe care primele zile ale lui Octombrie le făcuse în jur. Peste creștetele castanilor se așternuse o fină poleială aurie, care bătea din ce în ce mai mult în roșu. Lăcătușul călca din ce în ce mai des frunzele căzute la pământ din coroanele bogate, dar glasul lor trist era prea slab ca să ajungă până la urechea lui. Atâtea se schimbaseră la Atelierul Mecanic Orășenesc! își zicea el mulțumit, înșirând în minte realizările obținute. Atelierul de fierărie era în plină organizare. Se bucura deasemenea că fusese angajat un maestru - tâmplar care avea sarcina să pună pe roate tâmplăria. În ateliere se făcuse curățenie mare, se spălaseră geamurile, se măturase praful aproape negru de pe pereți, se frecaseră podelele. Curățenia își făcuse loc, biruitoare; lumina pătrundea mai bogată, în șuvoaie parcă, înviorându-i pe oameni la muncă.

De fălos ce era, Sava Cucuruz nu-și mai încăpea în piele. Toți vorbeau cu simpatie despre el. Marinescu îl numea „eroul nostru” — și, cu toate că Sava îi răspundea înțepat, cam obraznic, numindu-l „pețitoare cu dinte de aur” — se vedea bine că-i plac chiar și laudele venite dela acesta. Numai de nu i s’ar urca la cap! gândi înveselit Branco Veselinov, lovind cu piciorul, ca’ntr’o mică minge, într’o castană, care săltă cât colo.

Dimineața se ducea la atelier, cu mult înainte de a fi sunat începerea lucrului sirenele celorlalte fabrici din oraș. Veselinov se izbise odată de Pârva chiar în poartă. Erau primii. Au început să rădă plini de voie-bună și s’au apucat apoi de planuri.

— Toate bune, remarcase Veselinov după un timp, dar eu bag de seamă că alunecăm pe o pantă care ne cam îndepărtează de sarcina noastră principală. Nu ți se pare că se vorbește prea mult de ceea ce va fi? Inginerul Grozdea spunea zilele trecute că în curând vom face lucruri mari. De dragul acestor lucruri mari, se mai trece cu vederea munca de fiecare zi, reparațiile pe care le primim dela mori.

Pârva nu mai adăugase nimic; se gândea și el la problema asta. Se obișnuiseră în ultima vreme să sfătuiască adesea împreună. Se căutau pentru a-și împărtăși ideile, impresiile. În Veselinov creștea tot mai puternic simțământul de prietenie pentru Pârva.

Cotind din alee și pășind peste șinele lucii al căii ferate, în strada pe care se afla locuința sa, Veselinov începu să fluiera cu vioiciune un cântec. Era o străduță binecunoscută lui, liniștită la ora aceea și pustie; deoparte se înșirau case modeste, construite în anii dinaintea războiului — iar de cealaltă parte se întindea gardul negru al unui mare depozit de lemne.

Veselinov locuia într’una din aceste căsuțe, într’o cameră strâmtă și scundă, în care abia încăpuseră două paturi, o masă și trei scaune. Pe perete erau fotografiile mărite a doi bătrâni — un bărbat și o femeie — și o poliță pe care se aflau cărți rânduie cu grijă lângă un teanc de ziare. Fie iarna, fie vara, atât el, cât și frate-său, Pera, cu care locuia, se spălau la cișmeaua din curte.

Ajungând acasă, Branco Veselinov se apucă de micile treburi gospodărești. Paturile rămăseseră desfăcute de azi dimineață, semn că Pera plecase, fără să-i treacă prin gând să facă puțină ordine. Surâse îngăduitor: ce ți-e

și cu tineretul! Mereu grăbit, preocupat numai de treburile lui. Fără să vrea, îl compară pe Pera cu Sava Cucuruz. Aveau amândoi trăsăturile comune vârstei — dar cât se deosebeau totuși unul de altul! Sava Cucuruz era un flăcău admirabil, bun muncitor, gospodar, mare iubitor al curățeniei și ordinei. A avea răspunsuri potrivite în cele mai multe împrejurări.

Veselinov își aminti de un astfel de răspuns, dat lui Măsecian cu prilejul unei „inspecții” — cum caracteriza Sava vizitele scurte pe care le făcea directorul la atelier.

— Ei, tovarăși, cum stați? întrebasese fudul Mesecian.

— Tocmai că nu stăm! răspunse pe loc Sava Cucuruz, alungându-l pe director în alt atelier, mai primitiv.

Pera era mai tăcut — avea o fire închisă, mocnită. O singură trăsătură de caracter îi apropia pe cei doi tineri: erau deopotrivă de impulsivi. Sava se supăraseră odată pentru că Mesecian nu venea să-i vadă „laboratorul”.

— Ce fel de director mai e și ăsta? Pe la mine nu trece? Să creadă el c'o să mai stau în atelierul lui renorocit!

— Ce te-a apucat, flăcăule? îi spusese răbdător Lăiță Cebzan, tu pentru director lucrezi, ca să te vadă el și să te laude numaidecât?

Sava fusese supărat două zile; nu pe Lăiță Cebzan, ci pe el însuși. Se dusese după aceea la Lăiță Cebzan să-și ceară iertare:

— Uite ce e, tovarășe Cebzan. Eu nu m'am purtat cum se cuvine, ca un utemist...

Pera însă avea ieșiri violente și totdeauna flăcăurile simțămintelor lui răscolite se potoleau anevoie. Nu-i venea la îndemână să-și recunoască greșelile sau slăbiciunile. Se închidea în sine și greu te mai puteai apropia apoi de el.

În timp ce-l băteau asemenea gânduri, Veselinov așternu patul, aduse apă proaspătă în casă, dădu fuga până la brutărie și luă pâinea. În general, în timpul liber, el se ocupa de treburile de fiecare zi ale gospodăriei. Se obișnuise într'atât cu viața aceasta singuratecă, încât nu-l mai încerca atât de des tristețea că la 34 ani nu avea încă o familie a lui. În afară de Pera nu avea pe nimeni. Părinții lor fuseseră uciși într'o noapte din iarna anului 1945. Nu va uita niciodată crâncena priveriște: în paturile lor, cei doi bătrâni cu țestele sfărâmate, cu creerii împrăstiați pe perini, pe pereți.

Poliția de atunci nu deslegase misterul crimei. Cercetările comisarilor nu duseseră la niciun rezultat. Singura concluzie la care se ajunsese fusese următoarea: „Omorul are substrat politic. N'o să-i găsim așa de ușor pe criminali!”

Bătrânul Veselinov fusese un vechi comunist. În timpul războiului, luptase în rândurile partizanilor sârbi. După 23 August 1944, intrase în Partidul Comunist Român.

În acel timp se petrecuse asasinatul. Dar jertfa bătrânului nu fusese zadarnică: Branco înțelegea acum foarte bine situația.

Branco Veselinov rămase să aibă în grija sa pe fratele mai mic, Pera. Îl ajutase să termine liceul și-l sfătuisse după aceea să urmeze agronomia. Pera învăța bine, era un băiat destul de inimos, îi plăcea frumosul. Câteodată, seara, cânta cu o voce baritonală, plină de rezonanțe adânci, melancolice, cântece populare sârbești, în timp ce fratele cel mare îl acompania

la tambură. Branco luă din cui instrumentul muzical rotund, cu gât lung, ștergându-l grijuliu de praf. În ultima vreme, nu mai cântaseră împreună. El venea totdeauna târziu acasă, preocupat de problemele Atelierului. Iar Pera trecea printr'una din perioadele lui de tăcere și îngândurare. Coardele zăngăniră ușor și plăcut. Induioșat de amintirea serilor petrecute împreună, Branco zâmbi.

Ceva mai târziu, Veselinov ieșea din casă îmbrăcat în hainele cele bune de oraș. Lăsă cheia la locul obișnuit — într'o crăpătură a zidului, lângă ușiorul ușii. În seara aceea, Branco se ducea la teatru.

Tramvaiul îl duse până în centru. Coborî în fața clădirii înalte a teatrului. Văluri cenușii se lăsau peste oraș; pe Corso, furnicar de lume, tineret mai cu seamă. Veselinov se strecura grăbit printre oameni spre intrarea teatrului, căci îi era teamă să nu piardă primul act.

De-odată se opri locului. Pe lângă el, trecea Pera. Nici măcar nu-l văzuse! Trecuse cu fața transfigurată de fericire, la brațul unei tinere, care lui Branco i se păruse foarte frumoasă. Era subțirică, îmbrăcată modest, dar cu multă cochetărie; între buclele care fluturau ușor în mers, înflorea parcă basca ei albastră, dându-i o înfățișare tinerească.

„Poate o colegă de-a lui“, socoti Branco și nu-i scăpă dragălășenia cu care se uita în ochii lui Pera, rezemându-se de el cu încredere. Veselinov privi îndelung în urma acestei neașteptate perechi. Vasăzică, de-accea era Pera atât de tăcut și preocupat în zilele din urmă! „Din ăștia îmi ești, Pera!“ îl certă în gând cu îngăduință, Branco. „Acum te-am prins!“ mai gândi el și fugi spre teatru. Ajunse în ultima clipă.

Perechea din pricina căreia Branco era cât pe-acți să n'târzie la teatru, se amestecă în mulțimea care se plimba pe strada principală a Timișoarei. Fură nevoiți să încetinească pasul, potrivindu-l pentru plimbare. Pera se mira că tânăra femeie era atât de tăcută în ziua aceea. Il surprindea mai cu seamă faptul că, de câteva ori, ea oftase încet, înăbușit.

— Ce-i cu tine? Te roade ceva? o întreabă el în cele din urmă și la răspunsul negativ al femeii, care clătină numai capul, el insistă: — Tu-mi ascunzi ceva.

— Ce să-ți ascund? spuse ea privind în altă parte. Mă simt atât de fericită când mă întâlnesc cu tine, încât uit de toate...

— Spui drept? Atunci dece-ți ferești privirea? Hai, ia să-ți yăd ochii, poate am să descifrez eu adevărul.

Tânăra femeie ridică spre el privirea înlăcrămată. Se străduia să zâmbească, dar nu reușea din pricina tremurului bărbiei.

— Ce-i cu tine, Minodora? se miră Pera. Îți vine să plângi!

— Nu.

Dar lacrimile stăruiau în ochii ei frumoși. Cotiră pe-o stradă lăturalnică.

— Se poate una ca asta? Așa dar, tot îmi ascunzi ceva!

Pera fu atât de stăruitor, încât tânăra femeie îi mărturisi totul. Era amenințată să-și piardă postul.

— Zic cei dela serviciu, suspină ea amar, că părinții mei sunt cu dușmanii.

— De unde-au mai scos-o și pe asta?

Pera se simți adânc răscolit de toate câte le aflase dintr'odată. În inima lui, dădea dreptate tinerei femei. Încercă s'o încurajeze, să-i arate că până la urmă situația ei se va limpezi.

— Ce știi tu, iubitul meu, oftă adânc Minodora și-i mângâie mâna cu gingășie. Tu nu cunoști viața, o să te mai izbești de multe. Să te gândești atunci la cele spuse de mine și-ai să înțelegi altfel frământarea mea de azi.

Pera o strânse la pieptul său. Minodora se lipi de el, închizând ochii și ascultând cu înfiorare bătaia inimii lui.

2

Frumoase erau zilele aceluia început de Octombrie. Timișoara se răsfața în razele soarelui, deși puterea acestuia se sleia cu fiecare zi mai mult. Poate că în alte orașe toamna se vestește pe neașteptate, cu ploi și frig; în Timișoara bulevardelor și parcurilor, nu se putea însă întâmpla așa ceva. Acolo, toamna se gătește ca o femeie frumoasă, care schimbă mereu toalete, îmbrăcând neconținut culori noi, amestecându-le cu o măiestrie neîntrecută. Sub ochii oamenilor, care nu pot trece nepăsători pe lângă atâtea frumuseți, se plimbă cu pasu-i lin această femeie frumoasă, surizând cel mai adesea și foarte rar umezindu-i-se obrajii cu stropii ploilor sau mânjindu-se cu bătaia aspră a vântului.

Sunt și ani din aceia, când femeia aceasta e urâtă și rea, dar tot nu-și uită zâmbetele ei ademenitoare și dulci. Toamna aceluia an era frumoasă; copacii de pe bulevarde se acoperiseră cu o ușoară rugină; ici-colo cădeau frunze uscate, care foșneau apoi încetișor sub pașii trecătorilor. În parcuri, rugină era mai aprinsă; pe alei stăteau întinse covoare multicolore. Culoarea veștedă a frunzelor moarte se îmbina plăcut cu verdele închis al ierbii, care-și zgribulea ușor firele mlădioase.

Oamenii-și petrec duminicile fiecare în felul lui. Unii stau acasă, așa cum face Matei Schmeltz, ocupat să-și îngroape trandafirii din grădinița sa, alții se duc la cinema, la plimbare, la teatru sau la operă, la diferite manifestații culturale. Sunt și din aceia care se adună în jurul meselor la restaurant și vorbesc în tihnă, ascultând puțină muzică. Inginerul Grozdea stătea în casă, fără să ia seama la frumusețile parcului ce se întindea chiar de sub fereastra locuinței sale. Răsturnat într'un fotoliu larg și moale, Nik se gândea; uitase ferestrele închise și camera i se umpluse de fum. Fumase mult și'n ziua aceea. Își simți gura amară și-și clăti la iuteală cu un păhărel de lichior de ouă, din sticla de cristal ce stătea pe măsuta rotundă din față-i. Nu-i plăcuse deloc vizita pe care o primise. Se grăbi să deschidă larg ferestrele, bucurându-se de aerul curat care pătrundea în șuvoaie puternice în casă, involburând palele groase de fum din odaie.

„Dar ce-o fi cu Alice de nu mai vine?” se întrebă el și se plecă peste fereastră, privind în stradă. Alice însă, nu se vedea venind...

În același timp, într'o gară mică de pe bulevardul Diaconovici-Loga, Alice sărea ușoară de pe divanul lat, strigând ușurel:

— Hai, ursule, că-i târziu. Mă miram de ce mi-e foame!

Dintre perini, se ridică un cap ciufulit.

— Lângă tine, omul uită de toate!

Alice trecu în baie și numaidecât izbucni susurul dușului. Nu i se mai

auzi glasul căci femeia se grăbea să se ducă la Nik, să ia masa împreună, așa cum îi promisese.

Din așternut coborî greoi Adrian Nicolau. Pe fața-i pătrată și rigidă se întinsese o satisfacție mohorâtă. Când Alice reveni în cameră, contabilul-șef o prinse în brațe și-o strânse cu vigoare. Femeia scăpă un țipăt mic și'n gâtlej îi gâlgâi un râs mărunț.

— Lasă-mă! îl bătu cu pumnii pe pieptul bombat. Mă grăbesc, mi-e foame.

— Credeam că rămânem împreună până dimineța.

— Ești nebun? chicoti femeia. Trebuie să mă duc să-mi văd sora. Numai duminică pot să mă 'ntâlnesc cu ea!

Scăpă din brațele lui puternice și se apucă să se îmbrace în grabă. Apoi se opri în fața lui Nicolau, care-și potriveaua cravata în fața oglinzii:

— Ce bine îți ședea în uniformă!... Dar și-așa, în hainele astea civile, ești un erou.

Cuvintele acestea parcă-i aduseră aminte lui Nicolau de o mulțime de griji. Nu putea scăpa de ele nicăieri. Se îmbracă la iuteală și în câteva minute fu gata. Se simți mulțumit, constatând că nu-și tocise deprinderea de a se îmbrăca „în doi timpi și trei mișcări”, cum spunea el pe vremuri, lăudându-se față de alți ofițeri cu agilitatea sa. Iși aprinse o țigară și începu să se plimbe în jurul Alicei care se dichisea, privindu-se în oglindă.

— Ținând seamă de noua situație, spuse el cu un glas rigid, din care pierise până și bruma de veselie de adineaori, trebuie să-l legăm pe Mesecian mai strâns de noi. E vremea să-l inviți la tine acasă, altfel ne scapă printre degete.

— Adriane! spuse femeia dojenitor. Tu știi foarte bine că nu-l pot suferi pe bădăranul ăla. Numai când îi văd mâinile ca doi butuci, mă apucă greața. Mi-e silă de el! Un nespălat! Cu tot parfumul ce și-l toarnă pe el, nu poate să-și alunge mirosul greu al trupului.

— Il scăpăm printre degete, repetă netulburat contabilul-șef. Și-acum avem nevoie de el, mai mult ca oricând. Trebuie! încheie el poruncitor.

Alice continuă să-și potrivească bucele părului, dar oftă adânc.

— Cu studenții trebuie lucrat mai departe. Mi se pare că te-ai cam grăbit să lansezi povestea cu îndepărtarea ta din slujbă.

— Ar putea să se ducă la serviciu să-mi ia apărarea, ce zici? întrebă femeia și-l fixă speriată pe bărbat.

— Nu va face asta!

— Oho, să-l fi văzut cum tremura de revoltă! Sunt sigură de el. Ce-o să le mai vorbească colegilor lui...

Nicolau se opri se la fereastră, privind vila de peste drum. Alice era un element prețios. Trebuiau s'o păstreze cu grijă. Știa să se strecoare cu o abilitate de pisică. De câte ori o asculta povestind, nu se putea opri să n'o admire.

Potrivindu-și basca albastră între bucle, Alice se privi cu plăcere în oglindă. Femeia de adineaori dispăruse, îi luase locul o tânără sveltă și simpatcă... Doar în jurul ochilor stăruia o umbră albăstruie; mai băgă de seamă crețurile mărunte, care se făceau parcă tot mai dese. Bărbatul se apropie pe la spate, privind-o și el în reflexul oglinzii.

— Foarte bine, inspiți multă încredere!

Alice se strânse în ea, cuprinsă ca de-un frig.

— Tu ești un adevărat erou! mărturisi ea din nou, cu încântare, întorcându-se spre Nicolau. Lovitura cu salariile e de mâna întâia!

El o cuprinse iarăși, pătimaș, în brațe, dar ea râse cu cochetărie și-l împinse la o parte.

— Chiar dacă ești un erou, mie tot mi-i degrabă. Mă așteaptă soră-mea, săraca, și dacă nu mă duc, plânge!

Alice fugi pe ușă, grăbind să ajungă la vreme la Nik, în timp ce Nicolau rămase descumpănit în mijlocul elegantei lui garsoniere, în pustiul vieții lui obișnuite, întrebându-se ce dracu' va face în după amiaza aceea de Octombrie. Scoase apoi din dulap o sticlă de coniac și se așeză la masă...

Intr'una din camerele unei alte vile, tot atât de moderne ca și cea de pe Bulevardul Diaconovici-Loga, Mesecian se prefăcea că doarme. Somnul însă nu se lipea de el. Voia numai să scape în felul acesta de „cicăleala“ nevastei — cum îi zicea el — și în acelaș timp putea să se gândească în voie la Alice, ființă atât de dorită și care se dovedise atât de greu de cucerit. În ult meze zile însă, Mesecian mai era frământat și de alte griji. După ședința organizației de bază fusese bântuit de o adevărată furtună de gânduri și sentimente. La început fusese furios pe Pârva, pe Veselinov, pe toți aceia care „îl atacaseră“ cu atâta putere. Apoi se adâncise în tot felul de întrebări contradictorii. Dar dacă aveau dreptate cei din organizația de bază? Dece-l „atacaseră“ în felul acesta? Parcă n'ar fi fost tovarăș cu ei! Sau poate cu adevărat a greșit?!...

Intins în așternutul răcoros, el se învârtea neliniștit de pe-o parte pe alta. Il scoteau din fire zgomotele obișnuite ale casei, vuetul pe care-l scoteau din când în când țevile de apă din pereți, apoi pasul greoi al Marei și vocea ei, care i se părea atât de stridentă...

Mara vorbea cu Florica:

— Unde-ai pornit-o, draga mamei?

Glasul — acelaș glas care-l chinuia pe Mesecian cu stridențele lui — tremura de dragoste și grijă.

— Mă duc la cinema, mamă!

— Bine, fată dragă, dar să nu întârzii. Și ia-ți pardesiul, că mai încolo se răcorește; să nu te îmbolnăvești.

Fata plecă; zâmbetul sfios pe care se străduise să-l scoată la iveală în fața mamei se șterse îndată ce închise ușa în urma ei. Zadarnic așteptase un semn dela iubitul ei; nu venise! Iar va trece o zi, și nu-l va vedea — o duminică grea și tristă! Tristă era întreaga ei viață! Iși îngropa taina adânc în inimă, căci numai cu el ar fi putut vorbi. Dar el nu mai venea, ca altădată...

Mergea repede pe stradă, căci știa că mama o privește dela geam; o învâluie ca de obicei cu grija ei caldă, mângâietoare. Cum i-ar putea destăinui ei ceea ce purta în tainița inimii ca pe-o comoară de preț, dar atât de chinuitoare. Nimic nu-i va destăinui, căci lovitura ar fi prea grea pentru maică-sa. Destul o amărăște tata, își spuse Florica, încetinind pasul, după ce coti colțul.

Toate acestea se petreceau în acea duminică de toamnă, cam în timpul când Pârva ieșea la plimbare cu familia sa.

— Ce locuri frumoase din oraș vom mai vedea astăzi? întrebuse Pârva înainte de plecare.

— Să mergem la cinema, propusese Beji.

— Ba nu! Să mergem unde sunt terenurile de tenis, strigase Vasile.

Lui Pârva îi era drag orașul acesta mare și frumos în care locuia de mulți ani, încă de pe vreme când venise ca flăcău din satul de departe, de sub

Semenic, pentru a-și găsi aici un rost nou. Il alungaseră sărăcia și dorul de a se ridica mai sus decât frații săi, care slugăreau pe la chiaburi, sau la exploatarea forestieră ale U.D.R.-ului. În fiecare duminică, Pârva ieșea la plimbare cu familia sa. Cutreerau împreună străzile cunoscute, parcurile, nenumăratele colțuri frumoase ale orașului.

În ziua aceea, se plimbară îndelung prin parcul Stalin. Aleile erau împodobite ca'ntr'o poveste. Pe pieptul lui Anton Pârva se așternu lin o frunză acoperită cu rugină. Vasile râse:

— Tată, parc'ai avea o decorație!

Tatăl și fiul pășesc la fel. E liniște în jur și doar la răstimpuri răzbat ecouri de vorbe zburate de pe aleea centrală a parcului. Acolo e lume multă; ostași amestecați cu fete îmbrăcate încă țărănește, cu flăcăi care poartă în picioare cisme scurte și crețe și care aduc în oraș vorba lor zgomotoasă de la țară. Anton Pârva culege încet frunza de pe piept. Zâmbește. Vasile, băiatul lui de 14 ani, râde mai departe. Apoi își continuă plimbarea, unul lângă altul, ca doi prieteni buni. Mama umblă în față la braț cu Elisabeta— Beji cum îi spun ei. Fata e sveltă și calcă ușor peste covorul de frunze moarte; mama e greoaie la mers — se leagănă ca o rață.

Lui Vasile îi plăcuse povestirea tatălui despre Atelierul Mecanic Orășenesc. El îi puna lui Pârva tot felul de întrebări, iar acesta răspundea cu plăcere. Constatarea că băiatului îi plac mașinile, îi place munca lui, îl umplea de mulțumire și asta-l făcea să povestească plin de însuflețire. Aminti de Sava Cucuruz și de „laboratorul” lui, de raboteza mică la care lucra bombănind Matei Schmeltz.

— Dar de ce bombănește, dacă-i așa de frumos? întrebă băiatul, mirat de purtarea lui Matei baci.

— E un om bătrân, nu poate să înțeleagă totul. El nu poate vedea cum va arăta mâine Atelierul nostru. El nu-și poate închipui că, pe locurile pustii astăzi, noi vom clădi o fabrică... mică la început, dar care va crește mereu, căci acesta e rostul vremilor noastre.

— Și zici că pe-acolo mai era iarbă?

— Da, dragul tatii, a mai fost iarbă. Piese de la mașini, erau risipite ca'ntr'un depozit de fier vechi. Le-am cules, iar Sava Cucuruz a cosit iarba. Sunt clădiri în curs de construcție, așa că atelierul nu va mai fi ce-a fost. — Băiatul asculta cu ochii limpezi toate aceste lucruri, pe care și le închipuia cu atâta tărie încât leși întrezărea. Ba nu, el vedea bine viitoarea fabrică, aidoma cu acelea pe care le văzuse el în diferite fotografii din Uniunea Sovietică. Tatăl său crescuse neasemuit în mintea lui.

— Tare aș vrea să-l cunosc și eu pe tovarășul Sava Cucuruz... rosti el încet.

— Ai să-l cunoști! încuviință Pârva.

— Dar voi nu mai terminați cu poveștile? întrebă mama, oprindu-se în loc și așteptându-i.

— Auzi, mamă, că pe la atelierul tatii a mai fost iarbă când s'au dus ei acolo, strigă băiatul avântat.

Fugi lângă maică-sa și se apucă să-i povestească plin de însuflețire despre toate câte le auzise.

Beji rămase în urmă și se alătură tatălui. Traversară bulevardul larg, după ce așteptară să treacă un tramvai din cele noi, cu trei uși și un camion mare. Intrară în aleia de pe marginea canalului Bega. Apele domoale, încrețite de valuri mărunte, purtau în oglinzi tremurate imaginea podului boltit pe sub care treceau. Sălcii mari de pe mal îngenunchiaseră spălându-și în apele cenușii părul lung, despletit. O dără galbenă, ca de aur, purta

unde le până ce totul se topea, ca să renască sub o altă salcie. Dincolo, în parcul de pe mal, se jucau copiii din cartier, alergând și strigând vesel. În acele ore tainice ale înserării perechi de îndrăgostiți înlănțuiți strâns, treceau cu pasul lenș. Se auzi un zgomot de motor. O barcă-automobil trecu sgomotos, tăind apele în două. Valurile stârnite în formă de săgeată clipociră lovindu-se de mal. De departe răzbătea freamătul din centrul orașului. Turnul falnic al catedralei celei noi se înălța ascuțit și svelt spre nouașii albi, care păreau că-i stau în preajmă.

Beji se bucura de toate câte vedea. Deși făceau asemenea plimbări în fiecare duminică și trecuseră prin locurile acestea de nenumărate ori, fata era tot atât de încântată de parcă le vedea întâia dată.

— Când am să cresc mai mare, spunea ea cu încredere și siguranță, am să fac sport cu barca pe Bega. Știi, tată, cu barca aceea lungă și ușoară, cu skiful. Așa no-a povestit instructoarea noastră.

— Nici nu se poate altfel, zâmbi Pârva; el străbătea cu mintea spre anii ce se apropiau, când copiii lui vor crește mari. Pe Vasile îl voia inginer. Învăța bine la școală și tatăl se mândrea cu asta. Beji era pionieră și-și purta fericită cravata roșie dela gât, curată, frumos călcată și cu nodul rostuit cu grijă. În coadele părului castaniu, luceau ca două buchețele de ghiocei, fundițele albe.

Mai traversară un bulevard și pătrunseră în alt parc. Pe malul Begăi se întindeau terenuri sportive. Un șir de plop se aliniau de o parte și de alta a unei alei înguste. Frunzele licăreau ca argintate în ultimele raze ale soarelui ce se pregătea de ducă. Clara pășea acum lângă bărbatul ei. Copiii mergeau înainte și se opreau adesea în loc, să vadă cum se juca tenis.

Dela Parcul de Cultură se întoarseră pe aceeași alce printre șirurile de plop.

— Frumos e orașul nostru! Am umblat mult prin țară, dar nicăieri nu-i așa frumos ca la noi, spunea Anton Pârva nevastei. O seară ca asta, se bucură Pârva din toată inima de tihna acelei zile de duminică, te învie-rează, te întinerește.

Clara tăcea, privind în lungul aleii, urmărindu-și cu ochi de mamă copiii.

— Numai de-ar fi pace.

Clara se temea cumplit de război. Pentru ea războiul fusese o realitate crudă. Niciodată nu va uita bombardamentul din Iunie 1943, când americanii au venit cu păsările lor de pradă deasupra orașului și au vărsat urgia focului peste casele pașnice ale locuitorilor lui. Niciodată n'a putut înțelege care a fost rostul acelui bombardament. Nu le era tuturor destul crunta asuprire războinică a hitlerismului?

Clara nu putea uita cele întâmplare în ziua aceea frumoasă de Iunie. Casa în care locuiau fusese lovită de bombele incendiare. Își amintește bine cum se înălțau dintre dărămături limbile uriașe de foc... Apoi a venit amenințarea hitleristă din Septembrie 1944. Rămășițele armatei lui Hitler se pregăteau să atace mișelește și să distrugă orașul de pe malurile Begăi... Armatele sovietice au salvat orașul, alungând hoardele barbare departe, zdrobindu-le în propriul lor bârlog.

De multe ori, noaptea, Clara se trezește tremurând, transpirată, fremătând de groază. Linșteea din jur i se pare nefirească și grea. Atunci dă fuga în camera cealaltă în care dorm copiii. Stă și plânge lângă paturile lor așezate alături, ușurată și fericită, dar frământată încă de neliniști.

— De ce se vorbește atât de război? Dece-i lumea atât de rea? Dece nu se gândește nimeni la inima mamei care sângerează cel mai mult în războaie... îl întreba ea pe Pârva.

— Nu lumea-i rea, Clara, o mână de imperialiști vor războiul. Dar noi, cei care suntem mulți și puternici nu-i vom lăsa să facă crima asta.

— Parcă ne întreabă cineva pe noi?

— Nu e nevoie să ne întrebe ei, noi ne-am spus părerea și le-o spunem în fiecare zi.

Clara se gândea la lupta pentru pace. Știa bine care e locul ei în această luptă. De aceea era fruntașă în muncă și numele ei figura aproape întotdeauna pe tabla de onoare a Industriei Lânei.

Ajungând iar la bulevard, Pârva propuse să meargă cu toții la terasa „Eminescu” să se odihnească puțin și să bea câte o bere.

— Tu știi bine că nu prea stăm bine cu banii, se opuse gospodărește Clara. Luna asta ai venit acasă cu câștig mic. Chiar acum, în pragul iernii...

— O să facem noi în așa fel încât lucrurile să meargă bine și la noi. Până atunci însă să avem puțină răbdare.

Apoi, după o pauză, adăugă:

— Draga mea, începu răbdător Pârva, știu și eu că nu e așa ușor. Dar vezi tu: am primit o sarcină... Eu nu pot să mă întorc după cum dictează interesele câștigului meu de azi sau de ieri. Sunt greutăți, e-adevărat, dar trebuie să înțelegem. Ce, crezi că drumu-i presărat cu flori? Există oameni care au interesul ca noi să ne pierdem firea și să dăm înapoi. Și-atunci să vezi ce-ar mai da ei înainte!

— Știu, Toni. Știu și eu asta. Și la noi în fabrică sunt comuniști, care ne deschid ochii. Dar uneori mă doare inima că mai sunt atâtea greutăți.

Pârva pricepea nemulțumirea nevestei sale. La Atelierul Mecanic Orășeneșc nu se aplică sistemul de salarizare în acord, ci sistemul tarifar. Unii începuseră să șoptească pe ici pecolo, că se vor duce să-și găsească locuri în altă parte. Pârva se sfătuisese cu Veselinov, cu Lăiță Cebzan și hotărâra ca toți membrii de partid să stea de vorbă cu oamenii. Lăiță Cebzan strânsese din dinți: „Ăștia se cam joacă cu noi, ar trebui să-i izbim cu pumnul, să le dăm treaba peste cap”.

N'au mai coborât la terasa „Eminescu”, ci și-au continuat plimbarea, străbătând bulevardul Mihai Viteazu, străjuit de copaci subțiri cu coroane scunde. În stânga se ridicau, svelte, clădirile Politehnicii. Vasile se opri se cu Beji să privească un „Zis”. El îi spunea fetei tot ce știa despre automobile.

— Nu-i așa, tată, că or să fie și automobile românești? se întoarse băiatul spre Pârva.

— Da, Vasile, or să fie, răspunse râzând tatăl. Ii vezi, se adresa el apoi Clarei, când ei vor fi mari, toate vor fi altfel, chiar dacă tu zici că m'am vârit într-o gaură și că n'am încă bocanci pentru la iarnă.

— Tu poate că te-ai supărat, dar eu n'am vrut...

— Nu, nici să nu-ți treacă prin minte una ca asta. Dar pe mine greutățile mă îndârjesc. Acum, când producția la ateliere a intrat în normal și suntem la zi cu reparațiile pentru mori, am început să ne gândim și la viitor. Știi ce-am vorbit ieri cu un tovarăș al meu? Tu poate c'ai să râzi, dar e ceva foarte serios. Plănuiam ce am putea fabrica noi, în atelierul nostru, de care să fie nevoie pentru construirea socialismului. Vezi, ți-am spus eu, c'o să te pufnească râsul.

Clara însă surâdea numai. Iși privi înduioșată bărbatul.

— Și ce-ați găsit?

— Încă nimic. Plănuim numai. Ne sunt de lipsă atâtea, căci vezi și tu, cum e omul: se gândește la automobilul românesc. Nici nu ți-ar veni să crezi.

— V'ați gândit poate să faceți automobile? glumi Clara.

— Vezi, acum mă iei peste picior.

— Iartă-mă...

— Noi ne gândeam la altceva, care să fie mult mai folositor acum decât un automobil...

Anton Pârva se gândea la discuția ce o avusese ieri cu Veselinov. Porniseră dela terminarea lucrărilor de zidărie. După ce va fi gata turnătoria și hala de montare, ar putea să meargă cu un pas mai departe.

Clara înțelegea că bărbatul trăiește din plin viața Atelierului Mecanic Orășenesc, că-și legase de el toate gândurile, inima, așa cum se întâmplase și când lucra în Fabrica Metalurgică Timișoara, iar acum își descărca în fața ei întregul cuget, cu încredere și dragoste. Se rezemă de bărbatul ei cu duioșie, ar fi vrut să-l mângâie, să-l facă să uite vorbele ei urâte.

— Ce fel de om ești și tu, Toni! oftă ea.

3

Grozdea sosi la atelier de dimineată, odată cu primii muncitori. Pe Pârva îl găsi acolo. Il salută în grabă și adăugă:

— Am venit mai devreme pentru că am auzit că oamenii nu prea-s mulțumiți. Vreau să-mi dau seama eu singur. Trebuie să vorbim cu tovarășii, să nu se demoralizeze. Tovarășul director tună și fulgeră, iar Nicolau se ține tare ca o stâncă. E-o porcărie întreagă povestea asta cu salariile tarifare!

Pârva îl ascultă tăcut, apoi încuviință:

— Da, trebuie vorbit cu oamenii; noi am și făcut ceva în această direcție, dar niciodată nu e destul. Aici se petrec lucruri necurate. Uite, începe trimestrul IV, dar de continuarea lucrărilor, nici vorbă!

Inginerul își scoase carnetul din buzunar și-și notă ceva la iuțeală.

— Cum se poate, nici acum n'au început? Dar ce are de gând Nicolau? Dacă toți oamenii care conduc în țara noastră ar fi ca birocrațul ăsta, n'am mai construi socialismul nici în 200 de ani! spuse el tare ca să fie auzit și de alții.

— Hei, neiculiță! șopti cuiva Marinescu, în timp ce dintele de aur îi licărea în colțul gurii, da' știu că l-a luat inginerul de cu dimineată pe tovarășul Pârva. Duce o muncă de lămurire cu el! Numai de chestii mari vorbesc, de construirea socialismului în 200 de ani! Ce crezi! Noi nici nu putem pricepe.

Lăiță Cebzan, care lucra la un strung de alături prinse ceva din șoapta strungarului. Il repezi cât colo. Un muncitor bătrân îi luă apărarea:

— Are dreptate, mai bine ar vorbi șefii noștri de câștig, nu de construirea socialismului.

— Io-te, neiculiță! De unde mai răsăriși și dumneata? îl zeflemisi Marinescu. Mie dacă nu-mi place ceva, mi se face dor de ducă, așa cum îl prinde pe cocor când vine toamna. Chiar că se potrivește, uite cum se 'ndeasă toamna peste noi...

— Dacă ți s'a făcut să fii cocor, n'ai decât, îl luase în răspăr Lăiță Cebzan. Pe la noi se zice că toamna se numără bobocii. Și-o să-i numărăm, nu purta grija asta!

— Păi, nu-l auzi cum vorbește de câștig? Parcă-i precupeată. Astea-s legi făcute de noi, adică de ai noștri, care ne conduc. Dece să ne supărăm pe ele, neiculiță?

Toate acestea ajunseră la urechile lui Pârva. După ce inginerul trecu în atelierul de lăcătușerie, el se apropie de Marinescu. Vorbise până atunci cu aproape toți tovarășii de muncă și încercase, căutase să le pătrundă până în adâncul inimii. Aproape toți se arătasera hotărâți să rămână la atelier și aveau credința că la mijloc nu era altceva decât o manevră dușmănoasă. Veselinov făcuse același lucru cu alți muncitori. Pârva se gândea cu îngrijorare la Matei Schmeltz care mormăise ceva și nu se arătase prea dispus să lungească vorba. Și Sava Cucuruz părea nemulțumit, deși nu-și desvăluise gândurile.

— Ei, tovarășe Marinescu, ce mai zici de munca noastră? Așa-i că s'a mai schimbat câte ceva pe la atelierul ăsta chiar dacă am venit „cu zestre săracă?”

Înainte de a răspunde, Marinescu se încredință că strungul îi funcționează bine. Se șterse pe mâini cu câlții pe care-i purta în buzunarul salopetei și apoi își aprinse o țigară.

— Așa-i la 'nceput; omul nu vede prea clar. Am făcut și eu o glumă, am greșit și gata socoteala!

— Frumos ne mai joacă administrația cu câștigul! vorbi pe neașteptate Pârva, fără să-l privească pe strungar.

— Vezi bine, dar nici noi n'om fi cuconite să nu le spunem dela obraz, neiculită, uite-așa să le meargă fulgii! Parcă eu nu văd ce se coace?!

Pârva îl atacă atunci direct, de data aceasta privindu-l drept în albul ochilor, pe sub sprâncenele-i prăvălite:

— Imi spunea careva că te gândești să te duci în altă parte. Așa să fie? Tocmai dela dumneata, care ești mai vechi pe-aici, nu mă așteptam.

Marinescu îi susținu privirea și vorbi cu un zâmbet sincer:

— Dar dumneata, tovarășe Pârva, crezi că toți oltenii umblă cu cobilița? După dumneata ar însemna că în Oltenia nimeni nu stă la locul lui... Râse cu o veselie prefăcută. Eu nu mă sinchiesc de câștig, c'am avut grijă să mă chivernisesc în lege. Am o grădiniță în care mi-am semănat cartofi și zarzavaturi, porcul meu e destul de gras ca să-l tai și-acum dac'aș vrea, dar eu aștept Ignatul. Vezi bine, însă, că alții nu au ce am eu. Nici dumneata nu ai. Și pentru ei mă doare, așa că trebuie să le dăm un bobârnac celor dela administrație și directorului, — ce mai încoace încolo! Că el ce păzește?

Deși toată discuția purtată cu Marinescu ar fi trebuit să aibă darul de a-l liniști, Pârva nu putea scăpa de grijă. Vorbind cu Veselinov își exprimă temerile în ce-l privește pe Marinescu:

— Nu e sincer deloc. Nu-mi place! Ar trebui să vedem mai deaproape ce e cu el.

În dimineața aceea se mai petrecu ceva neașteptat. Pe poarta atelierului pătrunse un bătrân, care se opri dezorientat abia după câțiva pași, ca un om care nu știe încotro s'o ia. Apoi se apropie de unul din muncitori și întrebă de tovarășul Pârva. Intrând în atelierul de lăcătușerie mai întrebă odată de maistru.

— Care-i? Acela cu sprâncenele ca strașina casei?

— Acela-i...

Bătrânul se apropie de Pârva.

— Apoi cu dumneata vreau să vorbesc. Io mi-s de-aici, de-aproape, din vecini, începu el după ce se trase cu Pârva mai la o parte. Noi ni-s oameni necăjiți. Muierea lucră la o cantină, eu mi-s servitor la primăria de-i zice acum Sfat. Copiii mi-s care 'ncotro. Am rămas acasă doar c'o fătută și mă socoteam dacă n'ar fi bine s'o bag și pe ea undeva să lucre, că-i fată vrednică. Până acum am ținut-o pe lângă casă, să vadă de treburile gospodăriei. Da'

de-acum m'au băgat în pensie, că am vârsta și mi-s cam beteag. Văd eu de casă și fata poate să lucre pe undeva... Ce zici, mi-o primiți aici la atelier?

Pârva se interesă de vârsta fetei și când află că a împlinit 16 ani, întrebă de ce n'au dat-o la școală.

— Dar cine să fi avut grija casei? Că noi ne ducem de dimineață și venim seara. Da' acum pot să-i dau drumul în viață.

— S'o vedem și noi, moșule, spuse Pârva.

Moșul ieși afară cu mersul lui șovăitor și făcu un semn spre poartă. Pe dată răsări o fetișcană, care veni tot fuga, lipăind mărunț, cu picioarele încălțate în pantofi albi de sport. Ea se înfățișă lui Pârva cu obraji în flăcări dar privindu-l drept în față cu ochii ei ca mărgelele.

— Stai, frate, că noi ne cunoaștem, zise el bucuros și întinse mâna fetei. Dumneata ai mai lucrat pe la noi... voluntar.

Moșul zâmbea și el.

— M'a sfătuit s'o dau la lucru aici, un fecior de-al dumneavoastră. Bun fecior.

— O primim, moșule, că ne cunoaștem destul de bine.

— No, mulțam!

Moșul strânse mâna maistrului, apoi se pregăti de plecare.

— Hai, fătuță, o chemă el pe Neli și amândoi porniră spre poartă. Și de când poate veni la lucru? — se mai opri el odată, întorcându-se către Pârva.

— Vorbim noi cu cine trebuie, și vă anunțăm... Cât de repede.

— Auzi tu, Neli, exclamă moșul cu duioșie și Pârva îi văzu bărbia tremurând. Nu m'aș fi îndurat, da' atât e de aproape aici că mi-s mulțămit.

Pârva privi lung după cei doi, care se îndreptau spre poartă. Fata mergea în urma moșului. Călca mărunț, potrivindu-și mersul după al bătrânului.

Sava Cucuruz află noutatea chiar din gura lui Pârva.

— Trebuia să avem și tineret, spuse el repede, ca și când și-ar fi cerut iertare.

Sava Cucuruz așteptă plin de neastâmpăr să audă sunetele sirenelor dela celelalte fabrici din oraș. Iși părăsi în grabă „laboratorul“ după ce se încredință că toate erau la locul lor și se îndreptă cu pasul mare spre o căsuță din apropiere. În poartă îl așteptă nerăbdătoare fata bălaie cu obraji de culoarea biscuiților.

În acest timp Pârva se alătură lui Matei Schmeltz, care se îndrepta mohorât spre casă. Căută să glumească cu bătrânul:

— Matzi baci, da' ce-i cu figura asta?

Matei Schmeltz, însă, nu avea deloc chef de glume. El îi vorbi lui Pârva fără să-l privească în ochi:

— Uite ce-i, Toni! Noi ne cunoaștem de mulți ani. Am lucrat împreună la atelierul lui Hermann. Aș putea spune că pe vremuri dela mine ai prins meseria... Tot împreună am lucrat și la fabrica cea mare și am pus umărul ca s'o ridicăm. Dar să știi că nu-i drept!

Văzând că celălalt se exprimă greu în românește, Pârva îl pofti să vorbească mai departe în limba germană.

— Ce nu-i drept, Matzi baci? întrebă apoi.

— Astea toate câte ni se întâmplă, grăi bătrânul, mulțumit că i se dăduse prilejul să spună cât mai exact ceea ce gândea. De ce ne-au adus aici? Cine și-a bătut joc de noi? La început mi-am zis c'asa trebuie, c'o să ne descurcăm noi... dar acum mă întreb mereu de-i drept sau nu. Și nu-i drept!

— Matzi baci, pe o parte s'ar părea că ai dreptate, vorbi cu căldură Pârva. Toți cei care am fost la secția motoare Diesel la F.M.T. ne putem socoti meseriași de mâna'ntâia. Avem calificare bună, ani îndelungați de muncă, nimic de zis. Am pus umărul să ridicăm o fabrică mare și frumoasă, prima pe Timișoara... că și-acolo lucrurile au fost ca pe-aici, nu-i așa? Intr'un cuvânt, am izbândit și unii ar putea spune că ni s'ar cuveni un loc mai bun, pe măsura puterilor noastre.

— Așa-i, așa-i, întocmai! întărea bucuros bătrânul.

— Dar vezi, când te întrebi ce s'ar fi întâmplat cu fabrica a mare dacă noi am fi fost nemulțumiți cu tot ce-am găsit acolo, parcă nu mai e chiar așa. Se putea să nu luptăm, să n'o ridicăm?

— Nu, nu se putea, Toni.

— Nu se putea, pentrucă-i în firea lucrurilor să lupți cu greutate și să le birui. Uite, nici floarea nu înflorește dintr'odată. Întâi apare un colțișor, apoi tulpina crește, se întărește, se formează frunze, boboci. E frumoasă floarea? Frumoasă-i! Tocmai de aceea nu călcăm în picioare colțișorul de tulpină, doar pentrucă-i prea mic și crește greu și mai are de luptat cu zăpada, cu frigul și cu mai știu eu ce. Noi trebuie să facem din atelier o floare frumoasă, o adevărată fabrică. Acum nu-i decât un vârful de tulpină, dar când va mai crește va fi atât de frumoasă încât n'o să ne mai încăpem în piele de făloși ce-om fi!

— Bine, Toni, tu vorbești de fabrică și noi abia suntem un sărman atelier pentru reparații.

— Dar vom ajunge fabrică. Tovarășul Stalin a spus: vom împăduri stepele! Crezi că vreun om sovietic s'a gândit că nu se face să pornească la o asemenea treabă, pentrucă așa a apucat el stepa de când se știe, întinsă și fără păduri? Noi suntem nevoiți să înaintăm în pas de atac, să recâștigăm anii în care burghezia ne-a ținut țara pe loc.

— Dar bine, Toni, cu ce? Cu ce vrei să faci toate astea? La Femete se putea. Era frumos acolo, aveai pe ce pune mâna! Dar... mi-ai văzut raboteza? se întoarce bătrânul spre Pârva, oprindu-se în loc și ochii i se umeziră. O jucărie! Da, am spus bine, o jucărie pentru copii.

— Incepem cu jucării de astea. Dar să vezi ce va fi mai încolo; nici n'o să-ți vină să-ți crezi ochilor.

Matei Schmeltz dădu gânditor din cap; nu mai găsi ce să spună, așa că tăcu câțva timp. Stăteau amândoi în stația de tramvai și nici nu luau seama la vagoanele care treceau într'una. În cele din urmă, bătrânul aduse vorba de câștig.

— Când lucram în acord era altceva, spuse el, dar cu salariile astea... tarifar, cum le zice... Tu știi bine, Toni, că eu nu sunt lacom de bani, că doar copiii mi i-am căpătuit, iar eu cu baba... Dar muierea-i muiere...

— Are și baba dumitale dreptate. Dar explică-i, fă-o să înțeleagă că asta-i numai deocamdată, vorbi Pârva cu însuflețire. Noi cam știm cine tot lovește în noi, dar cât ce-l doborâm, plătim așa cum ne învață partidul: câștig pe măsura muncii.

— Adică să fie printre noi un dușman! exclamă îngrijorat bătrânul. Să-și pună unu dinăștia mintea cu sărmanul nostru atelier? Păi, ce să cate tocmai în fundătura asta?

— El socotește, Matzi baci, c'aici îi mai ferit. Așa își zice el. Și pe urmă de aici, din „fundătură“, poate lovi până departe în sate, tocmai în inima regimului nostru, în alianța muncitorilor cu țărani muncitori.

— Tu vezi bine, Toni! Tu pe toate le vezi într'un fel... nu știu cum, și le lămurești frumos, pe înțeles; omul poate să priceapă. Dar eu... Spune-mi, Toni, de ce vezi tu mai bine ca mine? Că'n jurul nostru, sub ochii noștri, cad aceleași lucruri...

— Știu eu, Matzi baci? răspunse Pârva, străbătut de o neașteptată emoție. Cred că partidul. El ne ascute privirea, și inima, și mintea...

— Ei, voi tinerii.. Noi ăștia bătrâni n'avem agerimea voastră la vedere. Dar cum să mă descurc eu cu baba mea? Că ei, oricât de frumos i-ai vorbi și-o întoarce, îi trage din gură... întocmai ca un avocat! Așa că, să nu fie cu supărare, spun cinstit... mă bat cu gândul că poate tot e mai bine să mă duc în altă parte.

— Ai și căutat ceva? tresări îngrijorat Pârva.

— N'am căutat, se apără bătrânul dând și din mână ca să-și întărească spusa. N'am căutat... dar m'a îndemnat un prieten dela „Ambalajul Metalic“...

— Asta nu-i bine din partea lui. Doar cei dela „Ambalajul Metalic“ au acelaș țel ca noi: să construiască socialismul. Vânătoarea asta după cadre nu-i bună la nimic. Ei ar putea să crească muncitori noi... Nu se gândesc că noi abia facem față cu ce-avem?

Pârva și-l aminti pe bătrân așa cum îl văzuse odată la o serbare, îndată după 23 August 1944, cântând într'un cor muncitoresc „Internaționala“. Era un cor de muncitori bătrâni, în majoritate germani, cărora dominația fascistă le înăbușise glasul ani de-arândul. Aveau voci inegale și tremurate. Și în timp ce cântau marele cântec al muncitorilor din lumea întreagă în limbile română, maghiară și germană, stăteau țepeni în hainele lor cele bune negre și strâmte, cu cămăși albe. Era înduioșător să-i vezi pe acești bătrâni dirijați de două mâini nesigure și uscate, care cântau aproape bisericeste notele impetuoase ale cântecului drag. Pârva puse mâna pe umărul osos al lui Matei Schmeltz.

— Matzi baci, eu aș putea să-ți spun că n'o să te opresc...

Fața bătrânului se îndureră, umerii i se lăsară în jos, osteniți. Aceste vorbe îl jigniseră. „Atât de ușor să se despartă de mine?“ se pomeni întrebându-se cu supărare:

— ...dar cred că am dreptul să-ți aduc aminte, continuă Pârva liniștit, că locul dumitale este printre noi; așa socotesc eu că se cuvine. Noi ne-am obișnuit să lucrăm împreună, să răzvim laolaltă. Toți stau cu ochii pe dumneata, să te vadă cum muncești, cum mergi înainte. Se poate să ne lași în plină bătaie? Eu vreau să-ți spun că nu trebuie să te grăbești cu luarea unci hotărâri; mai gândește-te... Ți-ai lua o mare răspundere dacă ai pleca dintre noi!

Pe Matei Schmeltz îl încălzi o mare mulțumire. El strânse mâna maistrului, zâmbind sfios. Pârva se urcă în tramvai, frământat de o învălmășeală de sentimente. Acum știa, strângerea de mână dela urmă i-o dovedise îndeaș: bătrânul nu va pleca. Dar cu aceasta, motivul îngrijorării lui nu pierise: salariile tarifar, iată încă o problemă de rezolvat.

După ce toți ceilalți funcționari plecaseră acasă, contabilul șef al Ateli-erului Mecanic Orășenesc se plimbă îndelung prin biroul său strâmt. În jurul său se clădise o liniște uriașă. În ciuda ei, Nicolau era agitat; se învărtea când cu mâinile încheștate la spate, când lovindu-și pumnii unul de altul în dreptul pieptului. Abia acum înțelegea mai bine că Pârva și oamenii lui se dovediseră mai tari decât el. Nicolau se temea de organizația de partid, mai ales de când își dăduse seama că nu se mai putea conta pe Mesecian. Toate încercările Alicei de a afla dela el ce se discutase în organizația de bază, rămăseseră fără rezultat. Noroc că mai era acolo și dobitocul acela

limbut de Marinescu. Privite din perspectiva celor întâmplăte în acea ședință, urletele lui Mesecian erau ușor de înțeles. Numai această înțelegere a situației îl oprise pe Nicolau să ia la palme pe director când acesta i se văicărise:

— Ce mi-ai făcut?! Ce mi-ai făcut?! Mi-ai pus o lume întreagă pe cap! M'ai nenorocit cu hârtoagele dumitale, lua-le-ar dracu'! Și eu care te țineam drept specialist! Ești un incapabil!

Și-acum îl gătuia mânia pe Nicolau. Dar trebuia să tacă! Ah, tăcerea aceasta chinuitoare! De-ar veni mai repede vremea când va putea iar să vorbească cu glas tare, să arate tuturor cine e! Și cât de simplu ar fi fost altă dată să-l ia în palme, în pumni, să-l umple de sânge pe nenorocitul ăsta de director, care se purta cu el de parcă-i era servitor. Iși amintea de acel Nicolau, care era în stare să doboare cu palmele lui albe și cărnoase, aceleași de azi, soldați tot atât de zdraveni ca Mesecian sau Pârva. Numai gândul la secretarul organizației de bază, îl umplea de turbare! Să fie oare atât de mult de când asemenea oameni erau la ordinele lui, disprețuite grade inferioare? „Ce-o să se mai aleagă de fălcile și de oasele lor, dacă pun mâna pe el, se gândea cu o satisfacție rea Adrian Nicolau. Pe sfrijitul ăla de Veselinov, îl bag deadreptul în mormânt — dintr'o singură lovitură!“

Il întâlnise și astăzi; celălalt nici măcar nu-l salutase. Stătea de vorbă cu un tânăr la care Nicolau nu luase seama. I se părea că privirile lui Veselinov îl străpung, că vin pe urmele lui. Intorsese odată capul și-l văzuse în adevăr pe lăcătuș urmărindu-l cu ochi de dușman... Terci i-ar fi făcut oasele, dacă i-ar fi stat în putere, dacă l-ar fi avut sub ordine... Așa însă, trebuia să tacă, să tacă, să tacă mereu.

„Odinioară eu aveam cuvântul și alții tăceau, stăteau smirună în fața mea!“ își zise oftând Adrian Nicolau. În minte îi răsări bărbatul înalt, arătos și falnic ca un brad, care mergea pe stradă cu pas măsurat, în uniformă de cavalerist, zăngănindu-și pintenii cei veseli. Il urmăreau privirile pofticioase ale cuconițelor; sau cel puțin așa își închipuia cel de pe vremuri. Nicolau constata cu o tristețe amară că nu fusese în stare să prețuiască multe lucruri decât după ce nu le mai avusese, după ce fusese deblocat. Fața i se crispa, de parcă l-ar fi fulgerat prin întreg trupul o durere ascuțită.

Când se văzuse în haine civile și fără nicio perspectivă în față, Adrian Nicolau nu știuse încotro s'o ia. Iși vânduse din casă toate obiectele de valoare pe care le adunase dealungul carierei lui — și mai ales în anii războiului. Nu erau multe, căci el avusese totdeauna nevoie de bani lichizi pentru chefuri și pocher. Cu cât aceste obiecte se împuținaseră, cu atât se zbuciuma mai tare ura în inima lui și gândul la răzbunări înfiorătoare îl ardea mai aprig.

Căutase să se înțeleagă cu foștii săi camarazi de arme, dar nimeni nu avea curajul să facă ceva; toți se fereau cu abilitate, ridicau din umeri. Incepea să-l stăpânească simțământul unei izolări ucigătoare. Il încercau gânduri stupide, uneori, de pildă, se felicita că nu are nevastă și copii. Ce le-ar fi putut da de mâncare? Cu pasul lui măsurat, de data asta însă neînsoțit de cântecul zglobiu al pintenilor, bătuse multe străzi și mâna sa deschisese multe uși, până ce reușise să obțină un post. Multă vreme nu se putuse statornici nicăeri. Era întâmpinat pretutindeni cu neîncredere, cu formule politicoase, dar hotărâte, era poftit să plece de peste tot. Și doar muncea conștiincios, cu râvnă chiar! În cele din urmă intrase în serviciu la Atelierul Mecanic Orășenesc. Il sprijinise un fost ostaș al său, pe care-l scăpase de front și care lucrase un timp în colectivul de cadre al Sfatului. Mesecian se

arătase mulțumit de noul contabil, căci era în căutare de specialiști pentru tânăra lor întreprindere.

La Atelierul Mecanic Orășenesc Nicolau se angajase cu convingerea că nu mai are altă cale decât aceea de a accepta noile condiții de viață. Era un învins și trebuia să se acomodeze cu această situație, oricât de dureros i s'ar fi părut. Muncea din greu, căci voia să se mențină cât mai mult în noul său post. Acestei munci dela început îi datora bunul renume și mulțumită ei se menținuse cu atâta demnitate în postul de contabil șef. Mesecian nu mai prididea să-și laude „specialistul” și chiar Ostoia, atunci când luase în primire sarcina de șef al Secțiunii Gospodărie Comunală și Industrie Locală, se arătase satisfăcut de activitatea contabilității.

Adrian Nicolau nu precupețise nimic pentru a ajunge aci. Studiase nopți întregi principiile contabilității normale, instrucțiuni peste instrucțiuni, norme de lucru, se adâncise în lectura legilor. Toate aceste îi redădeau forță și încredere. Întreprinderea era mică, aici nu se va putea lega nimeni de el.

Cu încetul, în inima lui reînviau speranțele pierdute. Iar atunci când însfârșit se găsi cineva, cu care astăzi era bun prieten, să-i atragă atenția că speranțele nu sunt pierdute, că există o luptă ascunsă, care are drept țel să aducă iarăși la suprafață lumea lor, ura pe care o crezuse adormită se redesteptă în el mai aprigă, mai turbată. După acea împrejurare, Nicolau se întreba cum de-și putuse închipui măcar o clipă că va uita de uniforma lui frumoasă, de locul de cinst pe care-l avusese altă dată, de viața plăcută, îmbelșugată, de mângâierile frumoaselor cuconițe? Nu, așa ceva nu se poate îngropa, un asemenea trecut de glorie nu se poate uita.

Adrian Nicolau își revenise ca dintr'un coșmar. Acum găsisse prieteni, alături de care putea lupta. Leșise din izolare! Și cât de îmbătătoare era lupta! Ar fi vrut să se repeadă în plinul vârtejului, dar prietenul său îl domolea cu bunăvoință:

— E logic ca un sublocotenent care visează tresele de căpitan, să vrea să înfrunte focul inamic. Dar un colonel, care țintește trese de general, trebuie să le câștige prin strategie. Dacă-ți consideri poziția neînsemnată, înseamnă că nu i-ai studiat în adâncime importanța. De dragul proporțiilor nu dai atenție avantajului real. Frontul nostru e larg, poziții sunt destule, dar importanța celei pe care o ocupi rămâne mare.

În fața lui Adrian Nicolau, celălalt desfășurase perspective pe care acesta nici măcar nu le bănuise. Mai întâi îi arătase că în mâna lui se afla pâinea și cuțitul în ce privește asigurarea funcționării normale a morilor din regiune. — Atelierul să nu facă la timp reparațiile ce i se cer. Restul e treaba altora, — spunea prietenul mai departe. — Noi nu trebuie să ne izbim prostesțe de locurile tari; noi trebuie să căutăm crăpăturile, așa cum face apa când are deaface cu stânca. În politica față de țărănime trebuie să lovim noi. Poziția pe care o ocupi, colonele, e admirabilă. Ai știut să ți-o câștigi cu multă îndemânare. Ți-ar fi fost greu să găsești ceva mai bun; la o întreprindere mare, condițiile de pătrundere și de acțiune sunt mult mai grele. Aici a fost și este ușor.

Adrian Nicolau fremăta de bucurie și nerăbdare; forța lui de odinioară îi revenea înzecită. Toată activitatea lui căpăta un înțeles nou. În mâna contabilului-șef dela întreprinderea de interes local „Atelierul Mecanic Orășenesc”, se afla o putere nebănuită. Ar fi vrut să pornească de îndată lupta. Pieptiș. Dar acelaș om care-l făcuse să-și dea seama de importanța sa, îl sfătuia cu grijă: — Să lovim, dar nu cu cuțitul. E o prostie. Izbucnește sângele, ne descoperim inutil. Să folosim otrava cea mai periculoasă, aceea care lucrează încet și sigur.

Astfel căpătase Adrian Nicolau perspectiva adevărată a luptei și a rolului său. Atelierul Mecanic Orășenesc, organism tânăr și încă slab, trebuia strangulat fără milă! Aceasta era concluzia la care ajunsese Nicolau.

Cu fiecare zi ce trecuse apoi, își dăduse seama că prietenul lui avusese perfectă dreptate. Bun cap mai avea! Manevrelle lui erau dibace, studiate; se dovedise întotdeauna bine informat asupra problemelor și un adânc cunoscător al vieții. Parcă puneă împrejurările la microscop, atât de ușor descoperea în ele ceea ce lui Nicolau îi scăpa cu regularitate. Ii stabilise și un mijloc de legătură: Alice.

— A mai lucrat pentru noi. E deșteaptă și știe să tacă, o caracterizase scurt. Nu uita însă că e la ordinele dumitale!

Din când în când, prietenul venea să-l vadă. Alice îi anunța dinainte sosirea și Nicolau se pregătea să-l primească. La ultima lor întâlnire, prietenul ascultase cu interes relatarea amănunțită a lui Nicolau despre noile evenimente petrecute la Atelier. Atunci puseseră la cale lovitura cu salariile.

— Oamenii se vor demoraliza și o vor lua care încotro, își vor căuta de lucru aiurea și atelierul va lăncezi iarăși. Ai grijă, însă, de poziție, nu trebuie periclitată. Iar de va fi să cadă, apoi să tragem și din asta cât mai multe foloase! La primăvară se poate să izbucnească războiul și noi avem datoria să rezistăm cât mai mult.

Auzind aceste cuvinte, Adrian Nicolau se înfiorase de plăcere. Gândul i se dusesse iarăși spre uniformă lui, spre postul de comandă ce i se cuvenea. Își închipuise încă odată intrarea sa triumfală într-o lume de dorul căreia se topea și pentru reînvierea căreia lupta cu înverșunare.

— Dar, spune-mi, de lupta noastră știe cineva de dincolo... se știe... Acolo? întrebă el.

— Fii sigur că e cunoscută și urmărită cu admirație.

Nicolau rămăsese gânditor. Acest răspuns îi întrecea așteptările.

— Spune, spune mai mult... insistase el, știi ei în adevăr? Ne cunosc eroismul?

Deși prietenul său nu mai vorbise nimic despre asta, Adrian Nicolau rămăsese cu încredințarea că merita să meargă înainte.

Acuma însă se dovedea că lovitura cu salariile nu-și atinsese scopul. Până la urmă niciun om nu plecase de la Atelier. Fuseseră frământați, dar blestemații de Pârva, Veselinov și ceilalți membri de partid se ocupaseră de oameni atât de bine, încât aceștia hotărâseră să rămână. Acum Nicolau nu mai avea cum să se ascundă. Poziția trebuia părăsită, dar, își aminti el, cu maximum de foloase. Hotărîrea definitivă fusese luată. Nicolau își îmbracă pardesiul fără grabă, liniștit, așa cum făcea el de obicei atunci când pleca spre casă. Atât numai că, de data aceasta, din ușă, înainte de a ieși din birou, mai aruncă o privire asupra camerei sale de lucru; se părea că cercetează pentru ultima dată tot ceea ce lăsa în urmă.

A doua zi în zori, la Atelierul Mecanic Orășenesc sosiră zidarii. Ei se apucară de lucru fără multă zarvă. Venirea lor îl descumpăni oarecum pe Pârva care încă din urmă cu două zile convocase ședința organizației de bază. Fusese și pe la Ostioia, cu care se sfătuisse mai bine de două ore. Desbătuseră pe toate fețele problemele Atelierului Mecanic Orășenesc și'n cele din urmă Ostioia luase unele hotărîri care urmau să fie comunicate mai târziu și în lumina cărora trebuia să se desfășoare ședința. De aceea, apariția neașteptată a zidarilor îl tulbură într-o câtva pe Pârva; gândindu-se însă la hotărîrile de

care vorbise cu Ostoia, el nu încetă să socotească această ședință a organizației ca o piatră de răscruce în viața atelierului lor. Il întâri și bucuria pe care i-o făcu în ziua aceea Matzi baci. Pârva îl auzi vorbind cu un muncitor în vârstă; căuta să-l convingă să rămână la atelier, căci „nu peste mult va lua sfârșit brambureala asta cu salariile tarifare și fiecăruia i se va răsplăti munca după acord, precum ne învață partidul“...

În acest timp, Mesecian înjura de zor, stând la biroul său elegant și apăsând din două în două minute pe butonul soneriei. Tot de atâtea ori, Tătaru băga capul pe ușă, ca o păpușă.

— Încă n'au venit? Încă n'au venit? întreba directorul neconținut și iar înjura și blestema pe toți „specialiștii“ din lume.

— Nu, n'au venit, răspundea netulburat și invariabil Tătaru, dispărând din crăpătura ușii.

Se vedea cât de colo că directorul era în toane rele și funcționarul nu voia să se trezească tocmai el cu vreun tampon sau chiar cu călimara de marmoră în cap.

Mesecian avea neapărată nevoie de unele date dela contabilitate în legătură cu construcțiile — și Adrian Nicolau — ca niciodată — în dimineața aceea nu sosise încă. Directorul îl trimisese pe Nik la contabilul-șef acasă și acum se mira și de întârzierea acestuia. Se bucurase mult, aflând că zidarii se prezentaseră la lucru. „Ei, mai vrei răspuns precis, tovarășe Pârva? Iată, ți l-am dat cu vârful și îndesat!“ râdea el în sine și-i aștepta cu și mai multă nerăbdare pe cei doi. Ar fi vrut să mai strângă și alte date, cât mai multe, privind construcțiile, să le arate lor ce poate el, Mesecian, atunci când i se crează condiții prielnice, dar iată că tocmai acum nu se aflau aici specialiștii lui fără de care nu putea face un pas. Iarăși apăsa pe butonul soneriei, iarăși urma scurtul schimb de cuvinte:

— N'au venit încă?

— Nu, n'au venit.

— Să-i ia dracu'! Să vă ia dracu' pe toți, sunteți niște neputincioși! Până nu pune directorul mâna, până nu se dă de ceasul morții, până nu vă mână din spate, nu vă mișcați! mormăia el în biroul pustiu, gândindu-se mai ales la Nicolau. „Am să-l înlocuiesc, mie îmi trebuie un om ca argintul viu... nu o balegă cu trecut glorios, care nu face două parale!“

La ședință, Mesecian apărură însă bine dispus. În timp ce așteptau să se strângă toți, vorbi cu Lăiță Cebzan. Arăta foarte sigur de sine și nerăbdător. Pentru că Cebzan era responsabilul cu gazeta de perete, pe care o văzuse în treacăt, îl felicită pentru aspectul ei atrăgător.

— Nu e meritul meu, spuse omul, nu prea mulțumit de laude. Tâmplarul a lucrat frumos. Dacă ai fi citit articolele, tovarășe director, atunci poate mi-ai fi ajutat cu o părere care să-mi folosească într'adevăr.

Mesecian nu-și pierdu nici de data aceasta voia bună și promise că va citi neapărat articolele.

Ședința începu; la ordinea de zi, Pârva anunță întâi discutarea problemelor generale ale atelierului și apoi a căilor de dezvoltare ale acestuia în viitor. Îndată ce secretarul deschise desbaterile, Mesecian ceru cuvântul. Se ridică plin de importanță și-i privi pe toți.

— Tovarăși, începu după câteva clipe cu ton de discurs, într-o ședință trecută a organizației noastre, direcțiunea a fost aspru criticată. Iată că astăzi suntem în măsură să dăm răspunsuri precise unor întrebări care ni s'au pus. Unul din aceste răspunsuri cred că-l știți cu toții; zidarii s'au și apucat de treabă. Asta este cea mai bună dovadă că în curând Atelierul

propriu zis și conducerea sa administrativă vor fi la un loc. Astfel am răspuns și la a doua întrebare. Nu e departe ziua când Atelierul nostru va fi un organism unitar și viu, capabil să-și ducă sarcinile la îndeplinire cu succes.

Oprindu-se puțin, încercă să aleagă de pe fețele mohorâte ale celorlalți, simțăminte pe care le trezeau vorbele lui. Îi vedea tăcuți, îngândurați, uitându-se la el fără prea multă simpatie. „Stați voi, că lovitura de efect abia vine!“ își zicea el plin de sine. „O să rămâneți cu gurile căscate!“ Acest gând îi menținea pe obraz zâmbetul încrezător.

— Așa dar, reluă el cu acelaș ton solemn, direcțiunea a promis că va cerceta cauzele care au dus la existența unor serioase lipsuri în munca noastră. Aduc și aici răspunsul precis pe care-l așteptați. Ei bine, tovarăși, am descoperit în rândurile noastre o lepădătură a societății, un hoț sadea, care fura banii destinați pentru construcții. Acesta este adevăratul motiv pentru care lucrările s'au târâit atâta! Vinovatul, proclamă el, ridicând vocea, este fostul contabil-șef al întreprinderii noastre, Adrian Nicolau, care, în cârdășie cu un element putred dela Cooperativa de Construcție, fura bănuțul poporului! Ei treceau pe statele de plată mai mulți muncitori decât erau în realitate, cu atâta dibăcie încât cu greu s'a putut da de urma acestei afaceri...

— Dece nu ni l-ai adus nouă la judecată? îl întrerupse Cebzan.

— Auzi, banditul, sabotorul! mormăi Magyary și lovi cu pumnul în masă.

— Să-l judecăm fără milă, câinele, ca dușman de moarte al nostru! striga înfierbântat Cebzan.

— Da, da, întări Sava Cucuruz, să răspundă în fața noastră pentru faptele lui murdare!

Mesecian văzu cu satisfacție că lovitura avusese efectul prevăzut de Nik. Pârva își frământa într'una buzele, dar rămase tăcut. „Ei, mai zi ceva, dacă poți“, îi svârli din priviri Mesecian. Apoi, aducându-și aminte de vorbele lui Grozdea, care-l sfătuisse în ce fel să vorbească despre demascarea lui Nicolau, directorul continuă mulțumit:

— Descoperirea acestui ticălos este un act de vigilență al direcțiunii și mai ales al inginerului Grozdea, care a primit însărcinarea să cerceteze afacerea. Trebuie spus însă în mod autocritic că am dat și noi dovadă de lipsuri serioase în muncă, din moment ce n'am descoperit mai devreme mârșăvia aceasta.

— Și acum unde-i banditul? întrebă liniștit Pârva.

— Actele de dare în judecată au fost întocmite. Complicele lui Nicolau dela Cooperativa de Construcție a fost ridicat de Miliție. Dar Nicolau a reușit să fugă. Nu ne îndoim însă nici-o clipă că organele de Miliție îl vor găsi, și el își va primi pedeapsa.

Mesecian socoti că a spus tot ceace se cuvenea, așa că se așează pe scaun, privind binevoitor în jur. Dar felul în care vorbiră oamenii înscrîși la cuvânt după ei, nu-i plăcu deloc. Veselinov spunea:

— Cele ce ne-a desvăluit tovarășul Mesecian, nu ne uimesc chiar atât. Noi bănuiam mai de mult că la Atelierul nostru se află cineva care ne stă împotriva. Inșă eu vreau să precizez un lucru. Tovarășul Mesecian îl privește pe Nicolau nu ca pe un dușman înrăit al poporului, al omului muncitor, ci ca pe un hoț de rând. Cum se poate ca el să nu facă o legătură strânsă între problema construcțiilor și aceea a salariilor, de exemplu? Dacă ar privi așa lucrurile, ar vedea limpede că Nicolau nu este un pungaș oarecare, ci un dușman, un sabotor, care s'a strecurat între noi, folosind lipsa de vigilență de care a dat dovadă și direcțiunea, de care am dat dovadă și noi. Nicolau a căutat să ne lovească pe la spate, să ne țină pe loc, ba chiar să ne alunge de aici. El știa tot

atât de bine ca și noi că Atelierul nostru e tânăr și are de îndeplinit un rol de seamă în întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. De ce nu se gândește la asta tovarășul director? Oare să nu fie asta cocoloșirea lipsurilor și miopie?

Lăiță Cebzan critică vehement atitudinea împăciuitoare a lui Mesecian față de „specialiști” — denumire sub care uneori se ascunde, ca lupul în blana de oaie, dușmanul.

— Nu știu ce crede tovarășul director, încheie el, despre salarizarea pe care ne-a aplicat-o Nicolau, căci despre asta s'a ferit să spună măcar și-un singur cuvânt. Noi am fi dorit și aici un „răspuns precis”, apăsă Cebzan ultimele vorbe.

Bătrânul Magyary tuși înainte de a începe cu formula-i obișnuită:

— Să mă iertați dacă n'am să vorbesc bine românește... De fapt, Magyary, ca bun cunoscător al limbilor ce se amestecă în Timișoara, se exprima cu destulă claritate în limba română. Oricâte ori avea prilejul, vorbea cu plăcere și germana și sârba. Astfel se împrietenise imediat la toartă cu Veselinov, care era bucuros că poate să schimbe cu cineva câteva cuvinte în limba-i maternă. În ultima vreme, Magyary se înscriesese și la un curs de limba rusă, fiind meticulos și stăruitor la studiu, ca un școlar silitor.

— Organizația de bază e tânără ca și atelierul nostru, constată el liniștit, ca între prieteni. Ea are multe sarcini. De pildă, nu s'a vorbit aici despre întreceri. De acum vom lucra în acord. Atunci cum să nu pui problema întrecerilor? O altă sarcină a organizației noastre este să ajute mai mult munca direcțiunii, să ajute la îmbunătățirea acestei munci. De greșelile tovarășului Mesecian răspundem și noi. Eu vreau să aduc o critică tovarășului Pârva, care a cam lucrat de unul singur până acum și cred că n'a procedat destul de potrivit față de direcțiune. Nu a arătat tovarășului Mesecian din timp și cu toată hotărârea că e pe un drum greșit. Asta-i părerea mea, încheie el, brusc.

— Mai vrea cineva să ia cuvântul? întrebă Pârva, privindu-l țintă pe Mesecian.

De data aceasta, directorul vorbi fără să se mai ridice în picioare. Era agitat și abia putea lega cuvintele:

— S'au spus aici lucruri grele. Dar lupta cu dușmanul nu e ușoară. Și eu n'am prea avut ajutor dela voi. Am fost privit fără simpatie, s'o spunem drept. Promit că de îndată ce va veni noul contabil-șef, vom rezolva problema salariilor.

Singurul care nu luă cuvântul fu Marinescu. Stătea pe scaun ca țintuit, ascultând cu ochii pierduți, cele ce se spuneau.

— Critica adusă de tovarășul Magyary o socotesc justă, începu Pârva, oarecum tulburat. Tovarășul Magyary a țintit tocmai unde trebuia. Noi, membrii de partid din întreprindere, nu ne-am unit din capul locului, iar eu am cam lucrat de unul singur, da, am lucrat sectar. Am să mă gândesc mult la cele spuse de tovarășul Magyary și am să arăt prin fapte concluzia la care am ajuns.

Analizând apoi felul în care au decurs discuțiile, Pârva accentuă că ele au avut un caracter critic ascuțit.

— Dar încă nu s'a pus destul degetul pe rană. Direcțiunea întreprinderii a săvârșit greșeli mari, a avut un aport foarte mic la succesele obținute. Noi, fiecare pas înainte l-am făcut în bătălie cu dușmanul, dar direcțiunea habar n'a avut că mai există și dușmani. Va trebui să luptăm și mai departe, încă mai dârji. Atelierul va trece în curând la o producție în stil mare. Tovarășul Mesecian să chibzuiască la sarcinile care ne așteaptă. El a rămas în

urma vieții. În momentul când pe noi ne frământa gândul de a produce utilaje noi, de care are nevoie construirea socialismului, el nu a avut altceva să ne spună decât că a prins un hoț și că ce bine va fi de acum înainte! Nici în problema salariilor n'a putut aduce ceva nou, deși cunoștea bine atmosfera încărcată ce a fost creată în atelier, și de fapt, răspunde de ea. Tovarășe Mesecian, ca să mergem înainte, avem nevoie de un om care să ne conducă, să stea în fruntea noastră, nu de unul pe care să-l târîm după noi.

Mesecian nu-și mai găsea locul; schimba fețe-fețe și stropi de sudoare i se iviră pe la tâmple.

Apoi discuțiile continuă în sufletele la punctul doi al ordinei de zi. „Există planuri concrete?” întrebaseră muncitorii.

— Deocamdată nu. Însă ni se propune să trecem la producția de prese mecanice pentru cărămizi și vom trece, răspunse cu încredere Pârva. În regiunea noastră sunt multe fabrici de cărămizi. Pe întinsul patriei noastre sunt deasemenea atâtea și atâtea fabrici de cărămizi, care vor să-și mecanizeze munca, să dea o producție cât mai mare. Nu se poate construi fără cărămizi. Ei bine, noi o să le trimitem prese, încheie Pârva.

Oamenii se însuflețiră, se agitau vorbind încet între ei. La întrebarea lui Pârva, dacă mai vrea cineva să se înscrie la cuvânt, Sava Cucuruz ridică mâna:

— Poate că veți râde de mine, dar eu m'am gândit mult... asta e! Acum noi vom face prese. Adică, cum s'ar zice, creștem adică... Într'un cuvânt, dece să n'aibă și atelierul nostru un nume, mai ales că devenim fabrică?... ăăă... adică cum ziceam... să-l botezăm... adică nu să-l botezăm, că asta-i la biserică... se zăpăci el și deodată se lăsă jos de parcă s'ar fi scufundat pământul sub el.

— Uite că are dreptate, flăcăul! Să-i găsim frate, un nume! exclamă Veselinov.

— Are dreptate! încuviință Pârva.

— Dar ce nume să-i punem? se îngândură Lăiță Cebzan.

— Păi să vedem... să căutăm cu toții... propuse Magyary.

Atunci Sava sări din nou în picioare, ca împins de un resort:

— Mai vreau să spun ceva... Eu m'am gândit la un nume... Să-i zicem „Voința” că... se potrivește, asta e!

III

1

Zăpada e un oaspe nestatornic la Timișoara. În timpul nopții se așterne strengărește în straturi subțiri, iar dimineața scliștește ca vâuri albe cu puzderii de diamante mici, răsfărâgând lumina puternică a începutului de zi. În anul acela, ninsoarea veni devreme, într-o noapte a începutului de Decembrie. Dar, ca de obicei, se dovedi nestatornică. Imediat se stârni un vânt subțire și ascuțit care învolbură zăpada în trâmbe mici, amestecate cu praf. Dacă te uitali în acea dimineață dinspre Atelierul Mecanic Orășenesc spre oraș, acesta ți se părea învăluit într-o ceață cenușie, tristă ca o broboadă de femeie bătrână și necăjită. Omul cel înalt care se apropia de Atelier cu un mers larg și sigur, nu privi însă spre oraș; el umbla liniștit, cu bărbia puțin plecată, ca să nu-l izbească drept în față palmele ghimpoase ale vântului.

Ajungând în dreptul Atelierului, omul cel înalt se opri și ridică ochii la firma cea nouă, roșie, de deasupra porții, pe care scria: „Statul Popular Orășenesc Timișoara — VOINȚA — Întreprindere de interes local“. Pe fața prelungă a omului răsări un zâmbet mulțumit, care-i șterse urâtenia obrazului. El zăbovi un timp, cu privirile țintă la literele mari și albe, bucurându-se pe îndelete de tot ce însemna această firmă. Nici nu-i mai păsa de palele ascuțite ale vântului. Coborî apoi ochii spre curtea largă a atelierului. Era de nerecunoscut.

Din căsuța lui, portarul îl urmărea prietenos. Ii ieși în întâmpinare, salutându-l vesel.

— Noroc, tovarășe Ostoia. Bine că vă mai vedem pe la noi.

— Noroc, noroc, răspuse Ostoia cu acelaș zâmbet atrăgător pe fața-i urâtă. A venit iarna, ce zici?

— Așa vine ea de când lumea, spuse portarul, privind cercetător cerul. Dar până la prânz se moaie, n'o să mai rămână nici urmă. La noi, la Timișoara, așa se întâmplă de obicei.

— Tovarășul director i-aici?

— Aici, aici... Cred că în birou la el.

Ostoia se îndreptă spre căsuța din dreapta, ale cărei ziduri proaspăt văruiți străluceau chiar și în ziua aceea mohorâtă de Decembrie. „Clădire nouă“ gândi el, fermecat parcă de priveliștea ce i se desfășura în față. În prelungirea clădirii în care se aflau birourile, creștea o altă clădire ceva mai răsărită, ale cărei ferestre înalte, cu ochi mici, tăiate de ramele cenușii de fier, erau puternic luminate. Alături se afla cubiloul, care se ridica până deasupra acoperișului ca un burlan larg, boltit la capăt. Venind dintr'o latură către această clădire și închizând curtea era o altă clădire; printre ele rămăsese însă loc destul ca să se poată strecura un camion.

Omul cercetă toate acestea cu un aer gospodăresc: îl interesau mai ales amănuntele. Ii plăcură gesturile liniștite ale unor sudori care se învârteau pe lângă niște agregate mari. Da, atelierul crescuse, asta se vedea bine. Muncitorii de aici trecuseră la reparații mari, la lucrări mai grele. Omul mai gândi: „Organism tânăr, în plină dezvoltare“... apoi intră într'o mică încăpere, care-i servea drept birou lui Gabriel Tătaru. Acesta sări numai-decât de pe scaun, salutându-l cu bucurie pe noul venit și aripile mustăților și ale fluturului dela gât, se puseră în mișcare:

— Unde-i tovarășul director? întrebă omul cel înalt, strângându-i mâna lui Tătaru, care se arătă tare fericit de acest gest.

— Cred că-i în birou la dânsul... Ce zici, tovarășă? se adresă el dactilografei.

— Nu l-am văzut plecând, răspuse tânăra femeie, ridicându-și o clipă privirile de pe claviatura mașinii de scris.

Tătaru se repezi la ușa de care stătea prinsă o tăbliță: „Director“. O deschise în grabă.

— Tovarășe director, a venit...

Dar se întrerupse dezamăgit; biroul era gol!

— Nu-i aici, îi spuse el lui Ostoia cu tristețe, apoi se însufleți din nou:

— Trebuie să fie în atelier, nu-i plecat afară, îi văd paltonul aici. Mă duc să-l caut.

— Nu, lasă, nu-i nevoie. Mă duc eu după el.

Ostoia plecă. Se opri în fața gazetei de perete. „Asta nu exista pe aici — și multe altele încă!“ socoti el în gând, privind tabla de onoare și clădirile terminate și date în folosință. Cercetând în grabă gazeta de perete, Ostoia își zise: „Ei, dar întâlnesc numai cunoștințe vechi“. Unul din articole

vorbea despre necesitatea curățeniei locului de muncă. De cel care semna în josul rândurilor, Ostoia își aducea oarecum aminte: era un strungar căruia-i plăcea să se poarte totdeauna curat și îngrijit. Marinescu părea om cumsecade, era bine că-l antrenaseră să scrie la gazeta de perete. De un colț al panoului lipiseră o fotografie de amator. Un tânăr, zâmbind cam strâmb. „Sava Cucuruz“, citi dedesubt Ostoia. „A depășit planul cu 35 la sută“. De acest tânăr își aducea bine aminte, doar îi povestise Pârva de atâtea ori despre el și de „laboratorul“ lui. Pârva însuși semna un alt articol care vorbea despre posibilitățile atelierului de a trece la o producție în stil mai mare.

Pornind spre ateliere, Ostoia pășea cu acelaș mers larg și sigur. Pe Pârva îl găsi în atelierul strungarilor, lângă strungul cel mare, lung de șapte metri. Urmărea, împreună cu Veselinov, cum Magyary măsura cu micrometrul locul strunjit la un ax cotit, fixat în mașină.

Strungul acesta mare nici n'ar fi existat în întreprindere, dacă n'ar fi fost Tătaru. Asta se întâmplase îndată după ce fuseseră terminate clădirile destinate biroului administrației. Se pregăteau cu toții de mutare; în agitația generală, numai Tătaru părea nepăsător. El se ocupa de cu totul altceva. Intr-o zi prinsese o frântură de convorbire între Pârva și Iliuță Ignea. F.M.T.-ul cerea localul fostei administrații pentru o grădiniță de copii, de care avea neapărată nevoie. Pârva nu făcu nici-o obiecție; dimpotrivă, se bucură chiar că localul acela frumos va putea să servească unui asemenea scop. Dar Tătaru se amestecă în vorbă. Foarte politicoș, el arată că Atelierul Mecanic Orășenesc n'are nimic împotriva proiectelor Fabricii Metalurgice Timișoara, cu o condiție însă: să capete ceva în schimb, o mașină, acolo!... Pârva dădu să se împotrivească, dar Iliuță Ignea începuse să râdă:

— V'ați apucat, văd, și de negustorie. Dar poate că tovarășul ăsta al nostru are dreptate. Noi am putea să vă împrumutăm o mașină, de care nu avem atâta nevoie. Ba, aș spune chiar că ne putem lipsi de ea, întrucât nis'au programat niște strunguri noi din Uniune.

Tătaru susținu cu tărie privirea aspră a lui Pârva și continuă discuția cu Ignea:

— Nouă însă, ne va prinde foarte bine...

Așa se făcuse schimbul și strungul fusese montat în atelierul „Voinței“. Cu câtă bucurie primiseră mai apoi prima comandă pe care o puteau executa numai la un asemenea strung mare. Era vorba chiar de axul cotit al unui motor remorcher la care Magyary, Pârva și Veselinov asudau acum; stând aplecați peste micrometru, nu băgară de seamă intrarea lui Ostoia.

— Putea fi și mai bine — zise nemulțumit Magyary. Pârva îl cercetă curios. — Mai sunt 10 sutimi de milimetru deviere.

— Trebuie s'o scoatem, frate Magyary — spuse imediat Veselinov. El considera lucrarea aceasta ca un examen al puterii creatoare a celor dela Atelierul Mecanic Orășenesc. — Nu se poate să nu reușim, adăugă cu tărie.

— Știu, știu, mormăi Magyary printre dinți și-și scoase din buzunar pachetul cu țigări; luă una, o bătu pe unghia degetului cel mare și o aprinse, făcând toate aceste mișcări încet, îngândurat.

— Noroc bun, tovarășe director, se auzi atunci vocea lui Ostoia. Noroc, tovarășe Pârva. Cu tot frigul de afară, văd că vă trec sudorile.

— Uite-l și pe tovarășul Ostoia! Noroc, tovarășe! — se ridicară în acelaș timp Veselinov și Pârva.

— Ne pare bine că ți-ai adus aminte de noi. Credeam că n'o să vii nicio-dată să ne vezi, râse Pârva.

— Ba uite că am venit. Ei, tovarășe director — se întoarse Ostoia spre Veselinov — vreau să văd cu ochii mei câți kilometri ați străbătut până acum.

— Parcă poți să ții socoteală? Suntcm în plină viteză, zâmbi Veselinov. Vom trece cu succes și proba axului cotit. Nu-i așa, tovarășe Magyary?

— E limpede! răspunse strungarul strângând mâna osoasă a lui Ostoia.

Lăsându-l pe Magyary să-și vadă mai departe de treabă, Ostoia, împreună cu directorul și cu Pârva, porniră să viziteze celelalte ateliere ale „Voinței”. Hala de motoare era largă și friguroasă. Un flăcăiandru, mânuind o freză de mână, stătea aplecat deasupra unei piese. Odată cu țuitul metalului, izbucneau în jur scânteii mici, săltărețe, ca niște focuri de artificii.

— Ați început să aveți și tineret? Foarte bine...

Se opriră lângă cel care lui Ostoia i se păruse un flăcăiandru și care-și vedea de lucru absorbit.

— Ei, tinere, cum merge? Îți place meseria? întrebă vesel Ostoia.

Dar când celălalt întoarse fața spre el, zâmbetul i se slei.

— Ptiu, bată-te să te bată! Și eu care te credeam băiat. Ia spune-mi, cum te cheamă?

— Neli Motrocca, răspunse fata fâstâcită, dar privindu-l deadreptul în ochi pe omul urît din fața ei.

Se ridicase în picioare și când Ostoia o văzu cât era de puțintică în salopeta prea largă și prea lungă, își stăpâni cu greu râsul. Freza de mână dispăruse cu totul în mâneca bluzei, iar picioarele fetei ieșeau subțiri de sub manșetele pantalonilor întoarse de câteva ori.

După ce ieșiră din nou în curte, Veselinov îi spuse lui Ostoia că Tătaru se angajase să le facă rost de șina care le mai lipsea la macaraua din hala de motoare.

— E un om util, Tătaru ăsta al vostru, constată Ostoia căruia Pârva îi povestise trucul pus la cale de funcționarul Atelierului Mecanic.

— Trebuie rezolvată cât mai repede și această problemă, căc dacă Grozdea vine cu rezultat bun dela București, o să avem nevoie de toate forțele noastre, adăugă Pârva.

Intrară în alt atelier.

— De câte ori îmi aduc aminte de acest lucru, și astase întâmplă cam des, vorbi iarăși Veselinov, mi se pare că încă nu avcm tot ce ne trebuie... Mă opresc lângă o mașină, mă întreb cum vom transporta piesele cele grele dela turnătorie la hala de motoare... Și numai când stau de vorbă cu oamenii, îmi dau seama că vom reuși.

— Da, oamenii hotărăsc totul, încuviință Ostoia, oprindu-se lângă raboteza pitică la care lucra Matei Schmeltz.

Bătrânul stătea posomorît în fața mașinii, urmărindu-i mișcările uniforme. Din metalul piesei montate pe car, cuțitul tăia neobosit fășii înguste de câțiva milimetri.

— Dar nouă când ne trimite Uniunea Sovietică utilaj nou? întrebă el cu ochii mai mult la Pârva. Că mi-a povestit mie careva dela fabrica cea mare că la ei a sosit ceva prima...

— N'ai grijă. Și la noi se va înoui utilajul; poate cu mașini din Uniunea Sovietică, poate cu cele fabricate la noi în țară... Ba poate chiar cu unele făcute aici, la noi, spuse repede Ostoia.

Matei Schmeltz clătină neîncrezător din cap. Apoi, mutește, îi spuse ceva lui Pârva din ochi; parcă-l certa pentru că încuviințase cu atâta ușurință, vorbele prea mari ale omului celui înalt și urât.

În atelierul turnătoriei era liniște, oamenii aplecați deasupra formelor n'aveau timp pentru vizitatori. Peste câteva ceasuri urma să se facă o turnare și lucrul formarilor era în toi. La tâmplărie, ca întotdeauna, curățenie și

cald; în sobița de fier ardea vesel un foc strașnic făcut din talaș și rumeguș. Se întoarseră în biroul directorului.

— Ard de nerăbdare să vedem ce rezultat ne aduce Grozdea dela București, spuse Pârva, trăgând două scaune pentru el și Ostoia. În răspunsul la scrisoarea noastră, cei dela Minister s'au arătat mulțumiți de ideie. Eși normal, când te gândești că avem nevoie de cărămizi ca de acr. Presele noastre ar ajuta serios la creșterea producției de cărămizi.

— Să vezi ce se întâmplă, îl întrerupse cu însuflețire Veselinov. Chiar ieri ne-a vizitat tovarășa Bumbăcilă, directoarea Fabricii de Căramidă. Parcă i-a suflat cineva la ureche că avem nevoie de ea.

Ostoia se strădui să nu zâmbească; el știa prea bine cine-i suflase la ureche directoarei dela Fabrica de Căramidă să treacă pe la „Voința“.

— Spunea că toată Timișoara vorbește de planurile noastre și că o interesează și pe ea, continuă Veselinov. Dar ce-i asta? tresări deodată.

De afară se auzeau glasuri repezite. Ușa se deschise, trasă cu putere, de parcă cineva ar fi vrut s'o scoată din țâțâni. Magyary în adevăr abia putuse smulge clanța din mâinile lui Tătaru, care nu voia să-l lasă să intre, pentru că direcția se afla „în ședință“.

— Dar nu înțelegi, omule, că direcția e... se mai auzi șoapta repezită a lui Tătaru.

— Mai dă-mi odată pace! bombăni Magyary și se smuci din încheștarea celui alt care se agățase de el cu amândouă mâinile. Când se află în sfârșit în fața lui Veselinov, strungarul strigă;

— Am reușit! Am scos devierea!

Pârva sări dela locul lui și-l îmbrățișă.

— Așa dar, am făcut-o și pe asta!

Ostoia îi strânse mâna lui Magyary, care transpirase de fericire. Il pofti să stea jos și-i oferă o țigară. Bătrânul se apucă să povestească cu plăcere cum reușise să strunjească la milimetru axa cotită. Doar Veselinov, care fusese din capul locului sigur de izbândă, își păstra calmul:

— Acum putem înapoia F.M.T.ului micrometrul, spuse el liniștit. Și astăzi mi-au telefonat să-l trimitem îndărăt... Vasăzică am trecut și examenul ăsta...

De când fusese numit director în locul lui Mesecian, pe Veselinov îl frământase ideea ridicării necontenite a Atelierului Mecanic Orășenesc. La început, lui Veselinov îi fusese foarte greu. Când Ostoia l-a chemat la el și i-a spus că i se încredințează conducerea Atelierului Mecanic, — acum și-o poate mărturisi — a rămas o clipă înspăimântat.

— La noi e nevoie de oameni ca dumneata, îndrăzneți și care știu să viseze, ca să se desvolte cât mai mult industria, îi spusese Ostoia.

Pârva care era și el de față, tăcea. Au plecat împreună dela Ostoia. Pe drum, Pârva i-a zis vesel:

— Am făcut atâtea planuri împreună, ne-am închipuit cum va fi. Acum n'avem decât să pornim la treabă.

Veselinov luptase în primul rând pentru terminarea lucrărilor de zidărie. Încă înainte de a se face tencuirea exterioară, el se mută cu întreaga administrație în noile clădiri dela marginea orașului. Nu se mai simțea atât de puternic rezistența surdă, dar v'guroasă, de care se izbiseră la început. Se părea că odată cu demascarea lui Nicolau, dificultatea cea mai de seamă fusese înlăturată. Acum noul director căuta neconținut o cale potrivită pentru creșterea Atelierului. În discuțiile cu Pârva și câteodată cu inginerul Grozdea el spunea:

— Noi n'am venit aici numai ca să punem atelierul pe roate, ci mai cu

seamă ca să-l mărim, să-i găsim un drum pentru viitor. Drumul ăsta îl caut eu, întruna.

— Cel mai bun lucru ar fi să ne încadrăm în Planul de Stat, își dădea părerea inginerul Grozdea, arătându-se deosebit de interesat de preocupările lui Veselinov. Atunci ni s'ar da și nouă o mai mare atenție, am primi utilaj din Uniunea Sovietică, din Cehoslovacia. E și păcat ca niște oameni cu pregătire, cum sunt în general cei dela noi, să lăncezească reparând diferite piese de motoare Diesel, valțuri de mori sau mai știu eu ce!

— Presele de cărămizi! susținea Pârva. Ele sunt soluția, ele interesează întreaga țară. Să le realizăm aici la noi, cu puterile noastre; atunci ne vor încadra și în Planul de Stat.

Veselinov era de aceeași părere. Il bucura faptul că toți colaboratorii săi erau deopotrivă de frământați de dezvoltarea Atelierului și mai ales îl bucura râvna cu care lucra inginerul Grozdea. Deși acesta avea unele ieșiri care lui Veselinov i se păreau de neînțeles — într'un rând începuse să-i vorbească despre necesitatea ca bărbații să-și înșele soțiile, căci „asta le place femeilor“, iar altădată adusesese vorba despre rolul privilegiat al unui director de întreprindere în societate — era punctual la serviciu, serios în ducerea la îndeplinirea atribuțiilor sale. Cât privește acele alunecări ale discuțiilor, Veselinov le privea ca pe niște ieșiri fără importanță, firești la un element provenit din mica burghezie.

Deși se stabilise definitiv că Atelierul Mecanic Orășenesc va produce pentru întâia oară în țară prese mecanice pentru cărămizi, Veselinov și Pârva simțeau nevoia să se asigure de puterile lor. Așa începu „Marea probă“ pe care o elaborară împreună. Atelierul execută tot felul de comenzi dela cele mai simple, până la cele mai complicate. Se făceau reparații grele, care necesitau turnări, lucrări de sudură, strunjiri de precizie. Când primiseră spre strunjire axul cotit, Veselinov se gândise să-l încerce pe Marinescu. Se plictisise de veșnicul cântec al acestuia: „Munca e frumoasă, dar e monoton să tot stai pe lângă valțurile de mori — te plictisești de moarte, neică, să faci mereu același lucru...“ Astfel, această lucrare i se repartiză lui Marinescu. Pârva îl urmărea îndeaproape pe strungarul pe care voia să-l cunoască mai bine. Curând însă își dăduse seama că Marinescu nu era un meseriaș de mână întâi și nu-și iubea lucrarea, or la strunjirea axului cotit era nevoie de un strungar de înaltă precizie și cu dragoste de muncă și propusese lui Veselinov să treacă lucrarea lui Magyary.

— Sunt lămurit acum în ce constă cunoștințele profesionale ale lui Marinescu.

Ostoaia cunoștea în linii mari toate acestea și aprecia meticulozitatea cu care se lucra la Atelier. Considera deosebit de mulțumitor faptul că nici directorul „Voinții“, nici secretarul organizației de bază nu se avântaseră într'o muncă grea, fără să-și verifice mai întâi forțele. Ii părea bine că nu se înșelase atunci când îl propusese Sfatului pe Veselinov în munca de director.

După ieșirea din birou a lui Magyary, care părea întinerit, Ostoaia spuse:

— Nu mă îndoiesc o singură clipă că pe presele mecanice pentru cărămizi fabricate în țara noastră va scrie: „Voința-Timișoara“.

— Prima presă e ca și acontată, râse Veselinov. Tovarășa Bumbăcilă ne-a poftit la fabrică să vedem cum lucrează o asemenea mașină, e gata să ne ajute cu orice, în schimb vrea să primească prima presă fabricată la noi.

— Foarte bine, aprobă Ostoaia și privi prin geam ninsoarea rară ce în-

cepusese să cadă de câteva minute. — Dar ia spune-mi, nu cumva vine inginerul Grozdea?

Pârva observase și el prin geam statura sveltă a inginerului care se apropia repede de clădirea birourilor.

— Chiar el.

Veselinov nu avu răbdare ca inginerul să intre înăuntru; îi ieși în întâmpinare. Ostoia și Pârva îl urmară. Când îl văzu pe inginer, Tătaru rămase cu gura căscată.

— Ei, ce veste ne-aduci? se repezi directorul la el cu amândouă mâinile întinse.

Grozdea salută scurt și indică din privire că nu-i acolo locul potrivit pentru discuție. Când ușa se închise în urma lor, vorbi scurt:

— N'avem noroc și pace! Cei dela Minister nu sunt interesați de fabricarea în țară a preselor de cărămizi, întrucât în 1953 e vorba ca Cehoslovacia să ne livreze câte-om vrea!

Veselinov încrămeni. Minte parcă îi înghețase. O singură înțelegere licărea timid: visul lor s'a năruit dintr'odată. Se așază sleit pe scaunul de lângă biroul său și nu fu în stare nici măcar să mai asculte explicațiile pe care inginerul i le dădea lui Ostoia.

— Dar dumneata ce-ai făcut acolo? Nu le-ai spus, nu le-ai explicat? N'ai arătat documentația noastră... că e posibil... că, în sfârșit, avem create condițiile? întrebă aspru Pârva.

Grozdea nu răspunse; se mulțumi să ridice din umeri. Veselinov sări pe neașteptate în picioare, înșuflețit de o nădejde nouă.

— Spune, tovarășe Grozdea, cu cine-ai vorbit acolo? Ce ați discutat? Dece taci?

— Să vă povestesc atunci că am umblat trei zile, de dimineața dela șapte până seara târziu? Că am bătut la toate porțile? Că am vorbit cu cine a vrut să mă asculte și cu cine nu? Că m'am zbatut ca un pește pe uscat? Au ținut-o una și bună: n'au planurile pe care le cerem noi, e lipsit de sens să irosim puținele forțe ale industriei noastre, când în 1953...

— Vorbe! Ești un incapabil! îl întrerupse Veselinov, aproape strigând. Și pe Tătaru dacă l-am fi trimis, ar fi venit cu un alt rezultat...

Grozdea tresări, o paloare cadaverică i se așternu pe obraji. Murmură cu ură:

— Niciodată n'am îngăduit să mă jignească cineva. Și tocmai dumneata, un... un...

— Ce vrei să spui? Hai, du-ți gândul la capăt! spuse deodată, calm, Veselinov.

Grozdea se întoarse brusc în loc și ieși fără să mai salute. Veselinov izbucni iarăși:

— Și acum? Ce e de făcut? Ce vor zice oamenii?

— Vom găsi noi ceva... dar tu, Veselinov, prea ești aprig. O să găsim noi o altă lucrare, spuse cu neplăcere Ostoia.

— Nu, tovarășe Ostoia, orice s'ar întâmpla, noi trebuie să facem presa de cărămizi. Sunt pe deplin sigur că avem toate condițiile, interveni Pârva hotărât. Cât despre Veselinov, așa e... Branco, n'ai procedat bine deloc!...

Peste trei zile, la Atelierul Mecanic Orășenesc sosi dela Minister o adresă care întărea spusele lui Grozdea. Veselinov îl chemă pe Pârva și-i întinse în tăcere hârtia cu antetul ministerului și cu ștampila bine cunoscută. Pârva citi în tăcere rândurile bătute la mașină. Ridică spre director privirile întunecate:

— Aia dela minister sunt sau nebuni... sau birocrați, sau... sau elemente

dușmănoase, strigă Veselinov. S'au mai văzut atâtea pe acolo. Cine știe ce birocrați imputiți sau dușmani sadea ne taie cu foarfeca avântul... Să vină, frate, aici între noi, să ne vadă la ochi, să înțeleagă că noi suntem în stare să facem presa nu în 1953, ci în 1952, în primul trimestru, în prima lună a anului, vorbea el pătimaș.

Pârva asculta în tăcere. Veselinov își curmă brusc vorba și reluă apoi, de astă dată îndârjindu-se împotriva secretarului:

— Dar spune și tu ceva. Nu vezi cum mă pârpălesc? Tu ești nesimțitor la toate? Nu simți până'n măduva oaselor interesele Atelierului?

— Tocmai că le simt, dar nu ca tine, spuse încet Pârva. În ce mă privește nu vreau nici să mă dau bătut, nici să mă iau la trântă cu fantomele de pe la București, sau de pe unde or fi...

— Să facem totuși presele? Să fie oare cu puțință? întrebă neîncrezător Veselinov.

— Trebuie să fim atenți, să analizăm totul cât mai bine. Să-i mai punem câteva întrebări lui Grozdea. Doar n'o să ne împiedecăm în niște hârtii. Este nevoie de prese mecanice? Este! Putem noi să le dăm țării? Putem! Ei bine, dacă din cine știe ce motive pe care le vom lămuri noi cu timpul, nu ni s'au dat planurile, le vom face noi înșine.

— Cum, cum ai zis? se agită Veselinov. Să facem noi planurile? Ce planuri să facem noi? Doar ne lipsește documentația!

— Uiti că la Timișoara există o presă mecanică pentru cărămizi pe care ai fost invitat s'o vezi? îl cercetă dojenitor Pârva. Putem reconstitui planurile după modelul pe care-l avem la Fabrica de Cărămizi.

Veselinov își mușcă buza de jos.

— Asta-i, conveni el într'un târziu. Pornim bătălia și sunt sigur că o vom câștiga. O să-i dăm tovarășei Bumbăcilă presa „Voința-Timișoara“.

Puse mâna pe telefon și formă numărul Fabricii de Cărămizi.

2

Mesecian se opri, respirând greu, atât din pricina emoției, cât și din pricina grabei cu care sărise din camion și alergase spre stație ca să ajungă lângă Alice, înainte de venirea tramvaiului. Tânăra femeie era îmbrăcată ca de obicei, simplu, în pantofi cu tocul jos; peste bucle își așezase o căciuliță brumărie. Obrajii îi erau îmbujorați de ger. Fulgi de zăpadă i se prindeau în gene, și se topeau imediat dispărând fără urmă.

— Alice! strigă Mesecian, fericit și tulburat. Cât mi-a fost de dor de dumneata!

— Ce-i, tovarășe? spuse ea uscat. Nu te cunosc. Faci o confuzie.

Apoi se urcă sprintenă în vagonul care se oprise în stație. Nici măcar nu mai întoarse capul spre Mesecian. Acesta o privi ca aiurit, un moment gata să creadă că greșise, că frumoasa femeie într'adevăr nu era Alice. Dar nu se putea înșela! Felul de a ține capul, de a se mișca — toate dovedeau că era ea. Dece atunci se purtase în felul acesta cu el? Il cuprinsese o sfârșeală. Se duse spre camionul lui, clătinându-se ca un om beat. Altădată își închipuise că se apropiase sufletește de această femeie, sperase chiar că l-ar putea iubi. Și acum ea nu mai vroia nici să-l cunoască! Poate că n'o interesase nicio dată persoana lui, ci numai faptul că fusese director... O adâncă durere îl chinuia pe Mesecian, care-și conducea camionul pe o stradă din lungul Begheiului. Pe aici, vântul bătea înghețat. Prin geamul care nu se închidea bine îl simțea tăindu-i ca un brici ascuțit bărbia și obrajii, îndurerându-i urechile.

Lovitura pe care o primise în cabinetul lui Ostoia, în acea zi când i se anunțase că nu mai era director, îl sfâșia încă și acum. Trecuseră ceasuri grele pentru el. Câteva zile a stat în pat, gemând, iar când nu mai putea nici să geamă, se plimba prin cameră, cu pumnii strânși și fălcile încheștate dureros. Mara se purtase cu el blând, căutând să-l ajute, să-i dea putere. O alunga cu brutalitate: „Fugi la dracu’, cobe! Că atâta mi-ai amărit zilele, până a fost pe a ta!” Femeia însă îi stătea în preajmă, așa cum îi stătuse o viață întreagă și atunci mânia neputincioasă îl ardea și mai crâncen. Numai apropierea fetei avea darul să-l liniștească. Față de Florica se simțea vinovat, mai ales că acum începuse din nou să-i ia în seamă fiecare trăsătură a feței, observase în sfârșit cât era de slăbită și tristă.

— Ce-i cu tine, fata tatii? Ce te usucă așa? Ce s’a întâmplat?

Florica tăcea și-l mângâia în felul ei, ținându-i mâna mare într’a sa. Mesecian vedea bine cum îi cresc lacrimile de sub pleoape. Apoi fata fugea de lângă el, căutând un motiv oarecare. „Oare pentru durerile mele plânge?” se întreba Mesecian și atunci răbufneau în el doruri aprige, să-și refacă viața s’o ia dela capăt, oricum, numai ca Florica să fie iar ca altădată.

Încetul cu încetul se obișnuie și cu Mara. Mesecian retrăi în acele zile întreaga lor viață: anii cei grei, de demult, durerea lor când își pierduseră copiii zdrobiți amândoi de mizerie. În inima lui Mesecian se redeșteptară față de soția sa sentimentele pe care le crezuse moarte pentru totdeauna. Într’o seară, Mara îl anunță că Florica vrea din nou să intre la fabrică, să se’ntoarcă între prietenele ei.

— Nu, nu zic să nu lucreze, dar s’o mai lăsăm puțin, să-și vie în fire. N’o vezi ce slabă e? E străvezie, tu nu vezi? se rugase Mesecian. Mara, înduioșată, o sfătui pe Florica să mai aștepte câteva săptămâni.

Dragostea pentru Florica îl îmboldi pe Mesecian spre hotărâri noi. Într’o dimineață, la șase, începu să se pregătească de plecare ca de obicei. În ziua aceea, își luă în primire noua muncă, la Întreprinderea Regională de Construcții. Numai dorința aprigă de a-și reface viața proprie și a familiei sale, îi dădea puterea să lucreze ca șofer pe un camion care căra toată ziua nisip și pietriș.

Întâlnirea întâmplătoare cu Alice îl răscolise încă odată ca o vijelie. Nu stătuse mult pe gânduri, oprise mașina la un colț de stradă și fugise după ea. Dar în fața frumoasei femei își dăduse încă odată seama că nu mai e director, că este un simplu șofer.

Alice coborî după câteva stații. Zâmbi când văzu statura înaltă și sveltă a tânărului care o aștepta cu obrazul învinețit de ger.

— Pera! exclamă ea dragăstos și se lipi de tânărul care întinsese brațele spre ea. Dece umbli fără pălărie? Ai să te îmbolnăvești.

— Ce-ți trece prin minte, Minodora? Ard ca un cuptor numai când mă gândesc la tine... Incotro?

— Fără țintă!

Porniră pe o stradă liniștită și pustie. Pera începu s’o descoase în legătură cu situația dela Facultate. Era îngrijorată, Minodora. I se părea în seara aceea tristă, așa cum umbla sgribulită la brațul lui.

— Nu știu încă nimic, nu mi s’a comunicat nimic. Mi-au spus că trebuie să verific declaratiile mele.

— Și după atâta timp să nu-ți fi dat niciun răspuns?

Alice îi apucă brațul mai strâns. Se temea că tânărul își pierduse încrederea în ea. De când cu fuga neașteptată a lui Nicolau o urmăreau tot felul

de vedenii, i se părea că cineva se ține după ea tot timpul; iar noaptea se scula speriată din somn, cu impresia că-i bătea cineva la ușa.

— Ți-e frig? o întreabă Pera grijuliu, simțindu-i tremurul trupului.

— Mi-este, murmură tânăra femeie. Hai până la mine să stăm la căldură, propuse ea deodată. „Acolo n'o să mă mai descoase chiar așa!” își zicea ea.

Ochii albaștri ai tânărului sclipiră, obrazii i se acoperiră de roșeață. Urechile îi ardeau ca focul. Niciodată până atunci Minodora nu-l chemase la ea. Legătura lor nu trecuse dincolo de plimbările și de sărutările obișnuite între doi tineri.

Alice începu deodată să vorbească repede. Pera o ascultă tulburat. Poveștea cu atâta nostalgie, cu atâta adâncă tristețe despre anii pe care-i petrecuse în străinătate.

— M'au prins evenimentele aici, altfel, poate că aș fi plecat și eu. Și soțul meu e pe undeva, peste hotare. Am aflat vești dela el, se spune că ar duce-o admirabil. E un arhitect de talent. Inchipue-ți, Pera, ce viață trebuie să aibă. Localuri, spectacole, lux. Parcă mie nu mi-ar place să ascult un jazz bun. Dar numai împreună cu tine... Soțul meu... și făcu un gest de lehamite cu mâna.

Pera îi cuprinse umerii.

— Prostuțo! Ce-ți trece prin cap? Știi bine...

— Tu ești prostuț, îl întrerupse ea fără supărare. N'ai habar ce-i aceea o viață bună. De-am fi noi doi acolo...

— Minodora! strigă el, oprindu-se locului. Cum poți să-ți pui asemenea probleme? Părinții mei... — Apoi însă tăcu și porni mai departe, stăpânindu-se. — Neghiobii! spuse de astă dată, cu sinceră mâhnire. Minodora, ce spui tu acolo? Cine să plece? Și de ce să plece? Nu văd...

Pera o auzise de multe ori vorbind astfel, dar orice ar fi spus ea, niciodată nu uitase să-i arate dragostea pe care o avea pentru el. Deaceia o lăsa să vorbească orice și oricât, mai ales că într'un rând, când îi interzisese să mai continue, ea îl părăsise în mijlocul corsoului.

O trase mai aproape de sine.

— Ți-e frig, Minodora? Ești necăjită. Dar lasă, trece și asta...

Umblară o vreme alături, tăcuți.

— Uite, aici locuiesc eu, spuse ea deodată, oprindu-se peste drum de o clădire mare și înaltă. — Vii după mine, căci înțelegi, nu vreau să fiu văzută aducând la mine bărbați. Mi-ar da de răpă reputația!

Pera o urmă, penibil impresionat de această expresie vulgară în care i se păru că femeia vrea să pună ironie.

Alice închise ușa îndată ce pătrunseră în întunericul micului antreu. „Intră pe aici”, îi șopti ea și-l împinse ușor. O auzi apoi punând lăntșorul de siguranță. Pera intră în camera caldă și imediat se opri. Camera era cufundată într'un întuneric dens. „Am sosit la mine”, spuse femeia simplu. Apoi întinse mâna spre comutator. Se auzi un țăcănit și camera mică se umplu de lumină.

Pera privi neîncrezător în jur. În fața lui, rezemat de perete era un bărbat. Totul dură numai o clipă. I se păru că-l mai văzuse undeva. Alice scoase un țipăt și stinse îndată lumina. Il trase înfrigurată pe tânăr spre ușă.

— Iți explic, îți explic, bâiguia. Rămâne pe altădată.

Pera se pomeni în stradă, în bătaia vântului înghețat. Deasupra lui, geamul camerei din care fusese dat afară, se luminează.

— Adrian! Ce-i cu tine? Ce-i imprudența asta? rostea înăuntru femeia îngrozită. Parcă trebuiai să fugi!

— A căzut legătura noastră, mormăi răgușit bărbatul. Am venit să-mi spuneți altă cale, să mă ajutați...

Își propti bărbia în piept. Ochelarii lui cu ramă subțire de aur, sticleau. Alice i se aruncă la piept.

— Merg și eu cu tine, începu ea să hohotească. Nu mai pot rămâne aici nici o clipă! Totul se dărâmă în jurul meu, nu vezi?

— Ba poți, spuse sec Nicolau, și o împinse cât colo. Indicați-mi alt drum.

— Ia-mă și pe mine! plângea femeia, agățându-se de el. Nu mai pot! Situația asta mă înnebunește. Trebuie să mă iei cu tine!

Bărbatul îi strânse fără milă încheieturile subțiri ale mâinilor. Scrâșni din dinți:

— Du-te la el... Indicați-mi alt drum... Du-te la el...

Pera veni acasă târziu, agitat; Branco îi văzu obrazul tras și tulburarea din ochii băiatului îl îngrijoră. Zadarnic îl îmbie să mănânce. Pera clătină capul în semn de refuz și atunci Branco fu sigur că se petrece ceva cu fratele său, poate din pricina acelei femei cu care-l văzuse odată.

Branco nu prea știa cum ar fi potrivit să se poarte cu un om căzut într-o asemenea nenorocire, căci desigur, socotea el, nu poate fi vorba decât de o poveste de dragoste nefericită. Cum oare se alinau în general durerile unui îndrăgostit? Cum trebuie procedat ca să mângâi o inimă rănită în cele mai tainice sentimente ale ei? Branco nu se pricepea de fel. După un timp, aducându-și aminte de propriile lui dureri în dragoste, din urmă cu câțiva ani, desprinsese din cui tambura și-și purta degetele peste coardele care susurară plăcut. Pe neașteptate, Pera începu să urle:

— Lasă-mă! Lasă-mă dracului! Ce-ai cu mine?

— Ce-i cu tine? Ce s'a întâmplat?

Veselinov îl privea uimit. Fruntea înaltă a fratelui său se brăzdase de crețuri amenințătoare. Pera se repezi la tambură, o smuci din mâinile lui Branco și o trânti de pământ. Apoi o călcă în picioare.

— Pera, ce-i asta, ce-ai făcut? murmură Branco îngrozit.

— Vreau să fie liniște! Liniște deplină, ca 'n mormânt! gemu Pera și frângându-se din mijloc se prăvăli pe pat ca un om istovit de o muncă peste puteri.

Nu-i mai ieșea din minte silueta acea pe care o văzuse în camera Minodorei. Așa să fie oare femeia pe care a îndrăgit-o el? Pera se ghemui lângă perete, înfiorat. Abia acolo, în fața străinului își pusese întrebarea: cine era Minodora, iubita lui? Poate că erau și alți bărbați care o strângeau în brațe, o sărutau pe buzele de care el nu îndrăznise atâtea vreme să se apropie... Desigur, acum, acel străin o strângea în brațe. Cum de intrase acolo? Fără îndoială avea cheia dela ușă! Femeia pe care el o îndrăgise atât trăia deci cu altul, îl înșela în timp ce-i jura că nu-l iubea decât pe el!

Pera simți cum Branco se așeză alături de el, pe marginea patului și începu să-i mângâie fruntea cu degetele sale aspre... Pera ținea ochii închiși și se închipuia copil, adormind sub mângâierea caldă a mamei. Auzi vocea lui Branco liniștită și înțelegătoare:

— N'a venit azi la întâlnire?

Pera tresări. O fi aflat frate-său ceva?

— Ce te-a apucat? Ce mai scornești? întrebă el șovăitor.

— Nu scornesc nimic. V'am văzut împreună. E o femeie frumoasă, nimic de zis... dar nu prea-i de tine. E o femeie mai în vârstă. Nu-i colegă cu tine.

— Așa dar, asta-i părerea ta? Întrebă în șoaptă Pera și ochii lui larg deschiși îl țintuiră arzători pe Branco.

— Asta este din câte am putut să-mi dau seama!

— Să-ți dai seama? Pe dracu' să-ți dai seama! Dacă ți-ai fi dat seama de ceva, n'ai mai vorbi așa! se repezi brutal Pera, dar se opri brusc ca și când ar fi spus mai mult decât ar fi trebuit.

— Pera, noi doi suntem singuri pe lume. Părinții noștri au fost uciși... tu știi bine cum. N'are nici-un rost să ne certăm. Și tata dac'ar fi aici, ți-ar spune ca mine; nu trebuie să-ți pierzi firea pentrucă o femeie nu te iubește; dacă crezi că merită, luptă pentru ea, și dacă nici așa n'o să izbutești... Avem doar în față întreg viitorul...

Pera izbucni într'un răs nervos.

— Așa dar ți-e teamă că am să mă sinucid? Nu! Nu te teme, n'am de gând să mă sinucid. Asta nu...

Branco îl privea în tăcere, îngrijorat deodată de această posibilitate la care nici prin cap nu-i trecuse că ar trebui să se gândească. Il îndemnă mai departe cu blândețe:

— În fața ta, Pera, stau căi luminoase, dar trebuie să-ți păstrezi capul pus la locul lui, pe umeri. Peste un an ai să fii inginer agronom. Ai să pleci într'un sat, ai să lucrezi pentru transformarea socialistă a agriculturii... Dece n'ai lua-o cu tine și pe ea?

— Intr'un sat? se miră cu amărăciune Pera. Intr'un sat! Nici să nu te gândești. Ea visează o altfel de viață...

— Ce fel de viață? Pera, ce vorbești tu? Cine e femeia aceea și ce vrea dela tine?

— Nu vrea nimic, spuse reco Pera.

— Cine e femeia aceea?

— Nu cunosc nicio femeie.

Branco reveni iarăși, stăruitor:

— Spune-mi, Pera. Nu crezi că trebuie să spui cuiva?

— Tu n'ai să poți înțelege! șopti cu dinții încleștați Pera.

— Vom căuta să înțelegem împreună.

Pera se întoarse cu fața la perete, hotărît să nu mai răspundă, orice i-ar spune frate-său. Gândurile i se învăteau neconținut în jurul aceluia bărbat străin din camera Minodorei. Deodată, în cuget i se limpezi o amintire. Se răsuci întrebător spre Branco, care ședea descumpănit lângă el. „In ce privește inima și bătăile ei, nu mă pricep deloc!” își zicea acesta nemulțumit. Tresări, când Pera își apropie fața de a lui.

— Iubesc... adică am iubit o femeie minunată! Tu n'o cunoști. Azi era frig și ne-am dus la ea, sus. În cameră era un alt bărbat. Când l-a văzut a țipat și m'a gonit de acolo. Tu îl cunoști. E dela voi din întreprindere.

— Cine-i? întrebă fără interes Branco.

— Mi l-ai arătat odată pe stradă, uite, îmi aduc perfect aminte: nici nu l-ai salutat și el a întors capul să te vadă mai bine. Imi spuneai că e un om încăpățânat ca o bucată de fier...

„Încăpățânat ca o bucată de fier!“! Numai de Nicolau vorbise el în felul acesta! Branco sări în picioare.

— Contabilul-șef? Spune, spune mai repede, el era?

— Cred că da, spuse Pera.

— Hai cu mine! îi porunci Branco și începu să-l tragă de mânecă, să se dea jos din pat.

— Ce te-a apucat? se împotrivi Pera, moale.

— Hai cu mine! O să înțelegi... Nici nu-ți dai seama cât de important este...

3

În dimineața următoare, Veselinov nu veni la birou. Pârva îl căută de mai multe ori, căci inginerul Grozdea, restabilit după oboseala drumului, își reluase munca, „cu mai mult elan” — după cum declarase el — și secretarul ar fi vrut să-l întrebe în prezența directorului, mai amănunțit, despre isprava lui dela București. În cele din urmă, Pârva se apucă să-l descoase singur pe inginer. Grozdea povestea atât de simpatic cum ajunsese la Bucurcști, cum se prezentase la minister, cum făcuse anticameră la ministrul-adjunct, apoi fusese trimis la una din secții, de aci, la un birou tehnic, apoi iar la secția dinainte și firicște, înapoi la ministrul adjunct, încât nu se putea să nu crezi cuvânt cu cuvânt cele ce spunea.

— Dar cum se numea tovarășul care zici că a făcut referatul? întreabă liniștit Pârva.

— Naiba să-l știe... Un nume cu „escu” la coadă. Popescu sau Georgescu... N’am reținut. Când am auzit rezultatul, mi-a venit să-i reped un scaun în cap.

— De ce nu te-ai dus iar la ministrul-adjunct?

— Am stat acolo două zile făcând anticamcră, dar mi s’a spus că a plecat în provincie și că se întoarce abia peste o săptămână. Ce era să fac?

— Să fi vorbit cu ministrul.

— M’am gândit și la asta, dar la un ministru nu e așa de ușor să ajungi. Dealtfel am încercat, dar n’am obținut audiența dorită. Șeful de cabinet m’a întrebat în ce chestiune am nevoie de audiență și când a auzit ce și cum, m’a expediat pe loc la biroul tehnic la care mai fusesem, la cel cu „escu” în coadă.

Pârva cântărea vorbele lui Grozdea și pe-o față și pe alta. De bună seamă că așa era...

— Uite, tovarășe Pârva, mai spuse într’un târziu Grozdea, directorul a avut față de mine o purtare care nu mi-a plăcut. Eu m’am hotărît să-mi dau demisia. Nu pot să lucrez într’o întreprindere unde conducerea nu are încredere în mine.

— Dece generalizezi, tovarășe inginer? N’a fost decât o ieșire nu prea potrivită a tovarășului Veselinov. Cred că nu e cazul să pleci dela noi. Oricum, ești și dumneata legat de Atelier, într’o măsură mai mare sau mai mică. N’ar fi drept să nu culegi roadele, după ce ai pus umărul să ridici Atelierul. Așa că sunt de părere să te împaci cu directorul și să pornim împreună lupta pentru realizarea presei mecanice.

Inginerul Grozdea nu răspunse numaidecât; dar se vedeau bine pe fața lui, semnele unei mari bucurii.

— Nu mi-e ușor, să știi... Totuși să fie cum zici dumneata. Mă interesează atât de mult presa asta, încât îmi calc pe inimă.

Cei doi ajunseră astfel la o înțelegere și imediat după aceea inginerul Grozdea fu văzut într’o foarte bună dispoziție de către Gabriel Tătaru.

Spre prânz sosi și Veselinov. Se închise în biroul său împreună cu Pârva și stătură îndelung de vorbă. Tătaru nu lăsă pe nimeni să între — chiar și inginerul Grozdea fu nevoit să aștepte afară. Peste o-oră și jumătate, Tătaru fu chemat în biroul directorului, în care pluteau nori groși de fum de țigară.

— Să te îngrijești de bilete de tren. Plec la București diseară, spuse liniștit Veselinov.

Pentru Pârva începu o perioadă de activitate intensă. Nu-și mai găsea locul. Până la înapoierea lui Veselinov dela București, se mutase împreună cu Grozdea în biroul directorului. Fuseseră amândoi la Fabrica de cărămizi, hotărînd cu directoarea de acolo reconstituirea după presa existentă a planurilor de care aveau nevoie. Directoarea le dădu și un prospect vechi al unei fabrici de mașini, care oferea, printre altele, o presă mecanică pentru cărămizi.

— Dar cum o să ne facem munca? întrebă Pârva răsfoind prospectul. Mașina n'o putem scoate din producție. Ar rămâne s'o studiem în timpul nopții. Ce zici, inginere Grozdea?

— Ce să zic? Și noaptea se poate lucra.

— Cu o singură condiție, spuse directoarea Fabricii de Cărămidă. Dimineața, la orele fixate, presa mea intră în funcțiune fără niciun cusur.

— Asta e dela sine înțeles, încuviință Pârva, bucuros că hotărîrea fusese luată.

Munca nu era ușoară și se desfășură nopți dearîndul. La început n'au avut lumină destul de puternică. A fost nevoie să se folosească și de farul mașinii. Apoi, într'o dimineață au întârziat cu montarea presei și directoarea s'a arătat nemulțumită, pentru că se pierdea jumătate oră de producție. Atunci Pârva a decis, ca dintre muncitori, cu rîndul, să vină câte doi care să dea o mână de ajutor.

Pârva era întunecat la chip și nu se clintea o clipă de lângă Grozdea în lungile nopți de muncă. Fața lui însă nu oglindea oboseala în tot atât de mare măsură ca aceea a inginerului. Obrajii acestuia se trăsaseră, se scofălciseră, umbla adesea nebărbierit, râdea rar, rămânea uneori cu ochii pierduți și câteodată se întâmpla să ațipească în scaun la masa-i de lucru.

Pârva însă aproape nu simțea efortul; fierbințeala evenimentelor îi trecea prin inimă, trezind în el o energie tumultuoasă. Pentru desăvârșirea planurilor, obținuse ajutorul unui proiectant. Astfel căpătase din nou încredere desăvârșită în colectivul lui de muncă. Pe Grozdea îl urmărea pas cu pas în activitatea lui. O mică întâmplare îi trezi însă bănueli.

Intr'o dimineață, Pârva fu chemat la telefon de Maria Bumbăcilă, directoarea Fabricii de Cărămizi. Auzindu-i vocea, Pârva se însenină la chip.

— Știi, îi spuse el imediat, am mai găsit ceva de preț, adică mi l-a dat tovarășul Ostoia; un caiet documentar sovietic, în care se explică tocmai principiile de funcționare ale unei prese mecanice. Nu e minunat? O să ne putem orienta mai ușor.

— Desigur, desigur, dar țin să-ți comunic că am pierdut azi o oră până ce-am reușit să punem în funcțiune presa la care ați lucrat astănoapte. Ați greșit-o la montare. N'ar fi mai bine să vă mai odihniți o noapte, două?

— Cum se poate? sări Pârva, dar zărindu-l pe Grozdea moțîind în scaunul său, ca și când nu auzea nimic din cele ce se întâmplau în jur, Pârva se potoli ca prin farmec.

Pe măsură ce asculta vocea din telefon, valuri-valuri de mânie i se sbuciumau în piept. Așadar, se petrec și din astea! Își amintea că tocmai în noaptea trecută le dăduse o mână de ajutor Marinescu, care se oferise voluntar. Să fie oare numai o coincidență? Căută s'o liniștească pe directoare, apoi puse receptorul în furcă cu o mișcare înceată, supraveghindu-l în acelaș timp pe inginerul care ațipise deabinelea.

El privea și se gîndea la purtarea din ultimele zile a acestuia.

I se păruse că se mișcă mai greoi decât ar fi fost firesc, că arată o oboseală exagerată. Uneori, noaptea, Grozdea se oprea din lucru și se apuca să se frece la ochi, gemând ca un om bolnav: „Nu mai pot! Aș da jumătate din viață ca să dorm cu adevărat un singur minut... Să nu mai am în față blestemata asta de presă!”.

Pârva se hotărî dintr'odată să-l încerce pe inginer, să se convingă dacă doarme cu adevărat sau se prefacă. Notă în grabă niște date pe o hârtie, mormăi apoi de câteva ori cu aer de neasemuită preocupare: „M-da, m-da, vedem noi!”, apoi se miră ca și când și-ar fi amintit ceva grabnic. Ieși din cameră și spuse tare către Tătaru:

— Să mi-l chemi numaidecât pe Marinescu aici.

Puțin mai târziu se întoarse în birou. Dintr'o singură privire își dădu seama că Grozdea dormea mai departe. Dar mai constată ceva: hârtia pe care el o așezase dinadins într'un anumit fel peste celelalte, era mișcată dela locul ei. Așa dar cineva umblase pe acolo în scurtul răstimp în care el lipsise și acel altceeva putea fi numai inginerul Grozdea. Iar somnul lui nu era altceva decât un simulacru, o farsă! Gândul lui Pârva se îndreptă plin de îngrijorare spre planurile presei la care lucra acest om.

În ușă se auzi o bătaie ușoară, și-apoi intră Marinescu.

— Voiam să-ți spun, îl anunță sever Pârva, că n'ai lucrat cum trebuie astă-noapte. Ai greșit montarea presei. Altădată nu te mai luăm cu noi, că mai mult ne încurci. Aș vrea să cred că ai făcut-o doar din nepricepere.

Strungarul încercă să protesteze, dar Pârva îl pofti să plece cu un gest scurt. Auzind cuvintele cu voce ridicată, Grozdea tresări.

— Ha? Iar am adormit, fir'ar să fie! exclamă el.

Atunci sună telefonul. Pârva abia își mai putea ascunde mânia împotriva inginerului.

— Poftim, pe dumneata te caută — îi întinse receptorul.

— Nu sunt aici, mormăi înfundat Grozdea, dar cum Pârva rămăsese cu receptorul în mână, el fu nevoit să-l ia. — Nu se poate, draga mea, vorbi el stins, răspunzând unei întrebări dela celălalt capăt al firului. N'am timp, nu pot, crede-mă... Am atâta de lucru!

Pârva ascultă fără să vrea întreaga convorbire, apărarea moale, dar încăpățânată a inginerului. Intr'o vreme, glasul de dincolo se ridică aproape ca un țipăt, îl auzi până și Pârva:

— Dacă nu vii, îi spun totul tatii...

Inginerul pâli, conveni în silă:

— Bine, bine, am să viu!

Florica se strecură în antreu, îmbrăcată de oraș. Străbăteau până la ea vorbele domoale ale părinților. În ultima vreme nu se mai certau. Mesecian avea izbucniri din ce în ce mai rare. Florica se simțea îndemnată de multe ori să-i spună totul tatălui său, dar îi era milă de el. Lovitura pe care acesta abia o primise fusese atât de groaznică, încât nu mai avea curajul să vină și ea cu durerile ei. Adeseori îl auzea înjurându-i furios pe inginerul Grozdea și pe Pârva. Atunci inima i se făcea mică, strânsă de o spaimă amară.

Auzindu-le glasurile potolite, pe Florica o umplu o fericire fără seamăn. În timp ce-și potrivea părul în oglindă, ea își surprinse un zâmbet pe față. Dar gândul la cel cu care trebuia să se întâlnească îi alungă zâmbetul și fața ei se întristă iarăși. Nu se ducea cu inima ușoară la întâlnirea pe care o obținuse atât de greu. Iubitul ei nu mai era ca la început: dragăstos, atent, cu atâta pasiune tinerească, încât te cucerea, te fermeca! Acum era întotdeauna grăbit, rarele lor întâlniri aveau loc în fugă; el vorbea iute, aproape

nelăsând-o pe ea să deschidă gura, ca și când i-ar fi fost frică de ce-ar fi putut să-i spună. De mai bine de trei luni Florica se zbătea neconținut între nădejde și disperare, între lacrimă și zâmbet... Nu avea pe nimeni căruia să i se destăinuiească. Cu prietenele ei din fabrică acum nu se mai vedea aproape deloc. Maică-sa o iscodea în așa fel, încât Florica se temea că-i va afla taina. Se ghemuia atunci în sine și nu mai avea curajul nici măcar s'o privească în ochi pe bătrâna femeie. Dacă dragul ei ar fi fost altfel, atunci câtă fericire ar fi sălășluit în mica ei inimă zbuciumată! Ar fi putut visa că se mărită cu el și că viața ei întrecăgă se va schimba. Dar așa? Ce față mică are acum, aproape de copil — atât de mult a slăbit!

Deodată Florica tresări. Auzise vocea lui Mesecian:

— Cred că va trebui s'o arătăm pe Florica unui doctor. Nu-mi place deloc cum arată...

Florica albi dintr'odată la obraz, se clătină ca amețită și se rezemă de perete. Răceala zidului pătrunzându-i spinarea, o ajută să-și revină. Tremura. Nu se poate!... Nu se poate!... Trebuie neapărat să vorbească cu dragul ei... Se repezi pe ușă, coborî în goană scările și ieși în stradă respirând greu.

Până la locul întâlnirii a mers iute, ciocănind trotuarle cu pasul ei mic. Trecu prin mijlocul Pieții Unirii, pustie la ora aceea, alungând zecile de porumbei care-și căutau hrana printre pietrele mari ale caldarâmului. Nici nu luă aminte la fâlfâirile line de aripi cu care acțtia se înălțară spre clopotnițele Domului catolic, deși totdeauna se oprea aci îndelung și adeseori aducea un pumn de grâu pe care-l arunca între porumbei.

La stația de tramvai din Piața Libertății îl așteptă multă vreme. Veneau și plecau tramvaiele. Tot felul de oameni se perindau prin fața ei, mereu alții. Iată, o pereche fuge la braț să prindă tramvaiul. Ușile se închid înainte ca ei să pună piciorul pe scară. Tinerii râd cu voce bună: nu-i nimic, vine altul! Pe ușa din față a unui vagon se urcă o mamă cu un copil în brațe. Florica zărește o clipă obrăzorii bucălați abia deslușindu-se din scutecele groase în care micuțul e înfășurat. Inima fetei tresare. Bate nebunește. Dragul ei nu mai vine... nu mai vine...

Îi e frig, picioarele aproape i-au înghețat. Incepe să se plimbe înapoi și încolo și curând inserarea o învăluie în aripile ei cenușii. Un om cam vârstnic îi adresează câteva cuvinte politicoase. Fata se sperie și se ferește mai într-o parte de forfota oamenilor. Se aprind luminile. Ceasul de pe frontispiciul fostei primării a orașului arde ca un ochi. Dragul ei n'a venit, nu vine, arată acele; dragul ei nu vine, nu va veni...

Florica se simte singură și părăsită, fără rost. „La ce să mai aștepte?“ își spune ea dezamăgită și privește buimacă în sus și 'n jos. Și deodată se trezește față 'n față cu inginerul Grozdea, care o privește fără prietenie. Fata strigă de bucurie:

— Nik, dragul meu! Ce bine-mi pare!

— Nu pot să stau mult, vorbește celălalt plictisit, și-și lipește de trup brațul de care fata încerca să se prindă. Nu, lasă, Florica. Dacă ne vede cineva?

Porniră pe niște străzi pustii. Inginerul aproape n'o lăsa să vorbească. I se plângă ce grea viață avea el acum în întreprindere.

— Au scos untul din mine. Nu mai e ca pe vremea lui tată-tu! Să fi fost el om zdravăn — și acum ar fi stat neclintit în postul de director. Dar așa...

— Tatii i-a fost tare greu.

— Nu-i nimic, trece, spuse nepăsător Grozdea. Dacă-i om deștept se ridică el din nou. Mie, în schimb, nu-mi rămâne decât să-mi iau lumea 'n cap. Aștia mă exploatează ca pe un robot.

Fata tăcea. Se gândea tot timpul la Mesecian, la cuvintele lui care-o goniseră din antreu.

— Vreau să-ți vorbesc neapărat, murmură ea.

Fată de Nik nu se simțise aproape niciodată în voie. Sentimentele pentru acest bărbat puternic și străin o zăpăceau, o făceau să-și uite de ea însăși. Dar acum va îndrăzni, îi va spune totul, își va descărca inima.

— Vreau să-ți spun — continuă ea — ceeace n'am spus încă nimănui. Până acum te-ai purtat atât de urît cu mine! N'ai avut niciodată răbdare să stăm mai mult împreună, să mă ascuți, să mă cunoști.

Grozdea încercă să scape din nou, scuzându-se, povestind despre munca lui fără istov, despre oboseala aceea sfâșietoare.

— Așa-s vremurile, Floricico. Omul nu mai are viața lui proprie, personalitatea lui. Nu vezi cum am slăbit? O să înebunesc muncind! Sunt bolnav, fetițo. Aș vrea să mă vâr undeva într'un pat și să zac, să zac până n'aș mai ști nimic de toată nebunia asta.

— Dragul meu, dar lasă-mă, te rog, și pe mine să vorbesc. Înțelege... Am să-ți spun ceva... Am să-ți spun... Nik, dragule, dar tu trebuie să știi adevărul: voi avea un copil!

— Un copil? izbucni deodată Grozdea și-i încheștă cu sălbăticie brațul. Nu se poate, nu se poate! Ești nebună! Vrei să mă duci... Mie să nu-mi spui baliverne d'astea! Nici-o femeie nu mi-a spus până acum așa ceva.

— Voi avea un copil, repetă mai încet Florica, încercând să scape din strânsoarea celui alt. Copilul nostru, șopti.

— Minciună! Copilul meu nu poate fi! Te-ai dus cu altcineva?...

— Nik! strigă fata, și-și duse la obraji pumnii ascuțiți.

Speriat, inginerul cercetă în tot lungul strada pustie. Nu era nimeni. Mintea sa lucra febril. Trebuia să găsească o soluție. Fata era 'n stare să-i spună lui Mesecian ce i se 'ntâmplase. Trebuia rezolvat totul fără multă zăvă și cât mai repede.

— Mergem la un doctor. Chiar acum, vorbi el hotărît. N'am timp prea mult, peste două ore trebuie să fiu la Fabrica de Cărămidă. Cunosc eu un medic. Haide!

— Dar Nik... mai încercă odată fata.

Grozdea se aplecă spre ea; murmură cu vocea lui de demult:

— Scumpa mea, îmi ierți ieșirea de adineauri? N'avem altă cale. Eu vreau să plec dela Atelier, și după ce-mi găsesc alt serviciu, mai liniștit, poate că va fi posibil să ne realizăm visurile. Deocamdată însă, asta este singura soluție.

Florica se agăță de brațul lui, gata să se lase liniștită de vocea pe care o iubea. Străbătu aproape fără să-și dea seama drumul până la locuința doctorului. Fură primiți de îndată, căci doctorul părea să-l cunoască bine pe inginer. Florica nu auzi scurta convorbire a celor doi, așa că ea nu află niciodată părerea doctorului.

— Nu-mi iau nici-o răspundere, dragă Nik. E periculos. Sarcină înaintată, cred că-ți dai seama. De ce n'ai adus-o mai din timp?

— S'o ia dracu, nu mi-a spus nimic! S'a jucat cu mine, credea că mă prinde. Trebuie să mă salvezi, doctore! Situația mea actuală nu-mi permite să mă aventurez în prostii sentimentale. Plătesc cât ceri.

În seara aceea, târziu, Grozdea o duse pe Florica acasă cu o mașină. O lăsă în ușa casei și închise în grabă în urma lui portiera automobilului. Repede s'a stins în noapte zgomotul motorului...

Gabriel Tătaru se ducea până la Sfat. O luă în grabă spre tramvai. În ziua aceea de iarnă, răsărise un soare palid, care topise pânzele subțiri de zăpadă. Acum — așa se întâmplă adesea la Timișoara — pe străzi era un noroi strașnic. Tătaru mergea în grabă ocolind băltoacele care sclipeau în razele soarelui. Ostoia îl primi numaidecât și-l ascultă cu interes.

— Văd și eu că Atelierul nostru a început să meargă mai bine; dar mai sunt încă multe care ne lipsesc. Câteodată stau și mă uit cum se chinuie oamenii cărând piesele grele dela turnătorie la atelierul de strungărie și mai departe la hala de montare. E greu, se pierde timpul. Și totuși s'ar putea face ceva. Ne trebuie doar o linie de-aia mică, cu vagonete, cum are orice fabrică ce se respectă.

Tăcu, să-și adune puterile. Ostoia îl privea sever:

— Atâta lucru am băgat de seamă și noi, dar deocamdată nu ni s'a repartizat o asemenea linie. Să mai vedem, să ne mai interesăm. Până pornim fabricarea prototipului presei de cărămizi, trebuie să facem neapărat rost.

Tătaru se luminează la față.

— Tocmai asta... și eu voiam să spun... ce mai! Tovarășe Ostoia, dumneata mă știi pe mine. Am fost copil sărac și greu am putut să adun ceva școală. Ce era să fac! Deși nu mă trăgea inima, m'am bucurat că mă primesc la școala de notari, poate-i fi auzit și dumneata de ea. Ca notar num'am purtat deosebit de oricare alt coleg de-al meu. Ba, pot spune că am fost la fel cu toți. Primeam și suta și polul, dar dacă omul n'avea nimic, îl lăsam în plata domnului! Ce era să-i fac dacă n'avea? Dar acum îmi place și mie să trăiesc. Nu e cine știe ce, am un post mic, dar mi-i drag. Când văd atâtea în jurul meu, simt că mă pomenesc gata să... adică vreau să spun că... mă bucur...

Văzând zâmbetul lui Ostoia, Tătaru socoti că acum va obține ceea ce cerea și încheie brusc:

— Am văzut cu ochii mei în curtea unui chiabur din satul în care am fost notar niște linii de-alea înguste, ruginite ca vai de ele. Ce-ar fi dacă Sfatul s'ar interesa să le-aducem la noi?

— De ce nu? se miră Ostoia și notă pe-o bucată de hârtie datele pe care i le dădea Tătaru. Mulțumim, tovarășe, se cheamă că dumneata ai înzestrat „Voința-Timișoara” cu o linie decauville.

Tătaru plecă fericit. Când se apropie de atelier, îl ajunse din urmă pe Veselinov, care sosise în dimineața aceea dela București. Tătaru se bucură îndelung și apoi se arătă gata să răspundă la întrebările nerăbdătoare ale directorului:

— Ce se mai aude pe la atelierul nostru?

— Cu planurile suntem aproape gata. Mai avem de reproduș schița gurii presei, răspunse Tătaru cu importanță.

Se apucă să povestească amănunțit toate câte l-ar fi putut interesa pe director.

— Noi te-așteptam să vii mai curând, încheie el, în timp ce pășeau pe poarta atelierului.

— N'am vrut să mă întorc până n'am pus la cale toate. Să te pregătești de drum. Va trebui să colinzi pe la câteva uzine, ca să vezi cum stăm cu repartizările de materiale pe care le-am obținut la București. Avem nevoie pentru presa noastră!

Veselinov intră în biroul său și-l chemă numaidecât pe Pârva. Convorbirea lor fu scurtă.

— Inginerul e dușman, spuse imediat directorul. Din tot ce ne-a spus el un singur lucru e adevărat: că se duc tratative pentru importarea în 1953 a unei cantități de prese din Cehoslovacia. Restul e minciună. Cei dela Minister nu cunoșteau problema decât din rapoartele Secțiunii. De alte nevoi ale noastre, habar n'aveau! De posibilități, nici atât. Hârtia dela Minister e un fals grosolan. Nu există înregistrată acolo și stampila e falsificată. Grozdea e un om periculos.

— La aceeaș concluzie am ajuns și eu, spuse rar Pârva. Am avut și eu prilejul să-l verific. Așa deci...

În ziua aceea, Veselinov îi mai destăinui ceva lui Pârva: cum se dusesese cu Pera la Scuritate să-i denunțe pe Minodora și pe Nicolau.

— N'au mai fost găsiți acasă, câinii ăștia, dar s'au luat toate măsurile ca să fie prinși.

— Așa dar, am umblat totuși cu capul prin nori. Am fost ușurateci, am moștenit din năravurile lui Mesecian. Abia acum îmi dau seama că Mesecian era o păpușe, nu numai în mâinile lui Nicolau, ci și în ale lui Grozdea, încheie Pârva îngândurat.

Doctorul pe care Mara îl chemase în grabă, nu mai putu opri hemoragia. În pat, între pernele albe, Florica se stinge ca o lumânare sfârșită. Doctorul se mai învârtea încă neputincios prin încăpere. Îl sfâșia până în adâncul inimii tăcerea amenințătoare a femeii aceleia grase, îmbătrânită înainte de vreme. Ochii ei îl ținteau din când în când întrebători și-l ardeau cu durerea lor sfâșietoare. Doctorul își dădca bine scama că organismul slăbit al fetei nu rezistase periculoasei operații. Încercase să afle dela Florica numele criminalului care făcuse intervenția fatală.

— Nu știu... Nu știu, băguia fata cu disperare. N'am văzut...

Intr'adevăr, Florica nu știa la ce doctor anume o dusesese inginerul Grozdea. Își mai amintea cum Nik o coborîse din mașină în fața casei. „Acum du-te sus“! mai răsunase după ea vocea lui. Apoi auzise portiera trântită și zbârnăitul motorului stingându-se repede.

Când sosi Mesecian acasă, doctorul încă nu plecase.

— Doctore, întrebă el cu teamă. Vreau să știu adevărul, doctore, spune-mi te rog adevărul.

Omul lăsă bărbia în piept. Tăcea.

Mesecian se apropie încet de pat. Când îl auzi intrând, Mara începu să plângă încet. Bărbatul o apucă de mână cu blândețe.

— Taci, tu! șopti el. Nu vezi c'o bagi în mormânt? Du-te până afară... Să fie liniște a'ci! Are nevoie de liniște... Să aibă încredere că va trăi...

Mara șoptea printre lacrimi:

— Lasă-mă! Lasă-mă! Că se duce! Ingerașul meu!...

Cu greu reuși s'o convingă să iasă din cameră. Fața neclintită a lui Mesecian era udă de lacrimi. Dar el nu și le ștergea, nu suspina, se părea că ochii îi plâng fără ca el să știe. Se gândea la copiii lui; trei a avut. Și i-a iubit la fel. Doi au murit de mizerie. Așa era pe vremuri, când robca în Oțelăria U.D.R.-ului. Burghezia i-a omorât, îi trecu prin minte acest gând, care rămase apoi înfipt ca un piron. Florica supraviețuise. S'o piardă tocmai acum? Îl cuprindea revolta... Dar în acelaș timp îl sfâșia durerea. Fata lui trebuie să trăiască! își zica. Se apropie de pat, vorbind în șoptă, cu o blândețe fără margini:

— Fetițo, fetițo, mă auzi? gemu el. Ce-i cu tine, sufletul meu?

Mesecian stătea în genunchi și mormăia într'una cuvinte fără înțeles, abia mișcând buzele.

Fata zăcea nemișcată, cu ochii duși. Tatălui i se părea că „vede” cum se scurge viața din ea. Privea fix mâinile albe și înguste, căzute pe pătură, și lacrimile șiroiau într'una pe fața lui ca de piatră.

Mara intrase și se așezase lângă el. Nu mai plângea acum. Ochii i se umflaseră și i se roșiseră, șuvițele cenușii de păr îi atârnav pe sub basmauă cenușie.

Doctorul se apropie de pat, cu o seringă plină în mână. Când se aplecă deasupra fetei, pe fața ei se întinse un surâs. Buzele ei uscate se însuflețiră și șoptiră liniștit:

— Nik! Nik, dragul meu!

Mesecian tresări. Ridică fruntea și rămase așa, cu privirile aiurea, ca după o vedenie.

— Nik, dragul meu... Nik dragul meu, murmură Florica într'una, și slăbiciunea îi îngreună tot mai mult mișcarea abia văzută a buzelor.

O auzi și Mara. Se trase de lângă bărbatul ei și se agăță cu degetele de piciorul patului, lângă capul Florichii. Mesecian ridică deodată capul. Pumnii i se strânseseră... Înțelese într'o străfulgerare totul... Tot burghezia mi-a ucis-o și pe Florica! Gândul acesta îl ardea ca o vâlvătaecumplită...

5

În dimineața aceea tulbure de iarnă, inginerul Grozdea se apropia de Atelierul Mecanic Orășenesc, cu pasul și inima grea. Aflase încă de aseară de fuga Alicei, pe adevăratul ei nume Minodora. Poate că ar fi fost bine să o ia și el pe urmele lor. De acolo mai era un singur pas până la salvare... Cum însă lui nimeni nu-i tulburase liniștea, în Grozdea se destrămară repede primele spaime. El era mai bine acoperit, cei dela Atelier n'aveau de ce să-l bănuiască. Fusese mai abil, știuse să li se bage oamenilor sub piele, își spunea el cu încredere. Totuși se strânse în el, și nu atât din pricina vântului subțire și înghețat ce-l izbea în față, cât din aceea a grijilor care-i apăsau umerii largi.

„Nu se va întâmpla nimic, căuta el să se liniștească. Nicolau și Minodora nu vor trăda. Dar dacă vor spune tot? Continuându-și drumul, Grozdea se întreba totuși unde era croarea, unde dăduse greș tactica lor. Atunci când i se propusese, în urmă cu câțiva ani, să formeze un grup terorist, el îmbrățișase ideia cu entuziasm.

— Eu văd lucrurile mai adânc, spusese el străinului îmbrăcat în port țărănesc, cu care vorbise. Lupta noastră e de lungă durată... Nu se știe când izbucnește războiul. În acest timp, treaba noastră ar fi asta: să oprim pe toate căile posibile și imposibile consolidarea regimului comunist și să distrugem pe cât vom putea încrederea oamenilor în cei ce-i conduc. Nu vreau să recur la dinamită sau la glonț. Dinamita lasă urme, glonțul la fel. Copoi pot ușor să ia urma. Uite, eu cunosc bine psihologia omenească.

Își desvoltase întreaga teorie în fața străinului și acesta se arătase de acord.

— Lupta e grea, dar veți fi ajutați, nici noi nu lucrăm de capul nostru... Înțelegeți? Așa că, înainte, domnule Grozdea. Sunt sigur că până la urmă voi veni să-ți fac o vizită la fabrica dumitale și vom bea împreună un delicios „whisky and soda“.

Acelaș agent, îi trimisese nu de mult, într'o duminică din Octombrie, un emisar prin care-i ceruse să intensifice lupta, să acționeze

cu mai mult curaj. În general, se recunoștea că grupul lui Grozdea obținuse unele rezultate: cazul Mesecian de pildă, era apreciat.

— Cu toate acestea, spunea emisarul, trebuie să vă transmit că se consideră, în urma ultimelor rapoarte, că acțiunea dumneavoastră lăncezește.

— Unde vedeți voi lăncezeală? În urma unor noi evenimente, ca să putem continua, a trebuit să ne tragem mai la fund. Asta-i totul, se împotrivi Grozdea. Dar și pentru el era evident că făcuse undeva o greșeală din moment ce organele Securității de Stat erau pe urmele lor... Da, poate că acum chiar venea cineva după el! Infricoșat deodată, se uită să vadă dacă nu-i urmărit. Ulița era pustie.

„Unde am greșit? se întreba la nesfârșit Grozdea. Să fi fost Pârva cu oamenii lui mai tari decât mine? Niște indivizi mărunți, neînsemnați, îi cântărea Grozdea pe rând. Veselinov? Un incapabil. Dacă n'ar fi fost Pârva... Dar să-l ia dracu' pe Pârva! O greșeală tot am săvârșit eu... Dar unde? Unde?”

Își organizase bine grupul. Tentaculele lui se întindeau în multe domenii de activitate. Alice îi fusese de mare ajutor.

„Dar dacă Alice și Nicolau vor fi arestați și vor spune totul? Dacă nu vor fi destul de tari?” tresărea Grozdea. „Nu, nu se poate, ei nu vor spune nimic”, își răspundea singur. Li cunoștea doar bine pe amândoi.

Dar cu cât se apropia de poarta Atelierului, cu atât se înmulțeau în el simțămintele confuze care-l îndemnau să fugă cât mai departe de-acolo... Ba nu, să meargă până la capăt, cu tot curajul. Ce rost ar avea să fugă? se întreba el, căutând să-și potolească spaimile. Dacă cei doi vor vorbi, atunci foarte ușor îl vor prinde și pe el, căci cunoscând tot atât de bine ca și el toate căile de fugă, niciuna din acestea nu va mai fi sigură. Dar Alice e plină de fanatism. Nicolau, fost ofițer, un cavaler adevărat... Grozdea voia din tot sufletul să se poată bizui pe ei.

Se opri în poarta Atelierului și ridică privirile spre firma de deasupra. Literele albe — „VOINȚA” — îi jucau în fața ochilor. Dacă Alice ar fi trădat, atunci ar fi fost așteptat aici, ar fi fost pândit, l-ar fi înhățat chiar dela intrare. Nu observă însă nimic neobișnuit. Curtea era pustie. Se auzea țârâitul unui telefon. Sgomotul atelierelor ajungea până la el. O ură răscolitoare îl fripse. Acest sgomot victorios era cea mai bună dovadă că undeva greșise. Dar care fusese această greșeală? Poate că nu știuse să profite destul de Mesecian... Poate că Pârva și oamenii lui fuseseră într'adevăr mai tari.

Cu aceste gânduri păși în curte, apoi intră în birou cu un aer vesel. Tătaru îl privise într'un fel ciudat sau i se păruse numai? În birou nu era decât Pârva.

— A venit directorul, îl anunță Pârva, fără să-i strângă mâna ca de obicei. S'a dus până la Ostoia. A zis să-l aștepți, apoi continuă rece: — Am fost la Institutul de Proiectări și am vorbit cu tovarășul nostru care se ocupă cu planuri. Mi s'a spus că sunt unele greșeli de calcul.

— Cum se poate? se miră Grozdea, străduindu-se să zâmbească, căci nu știa ce anume urmărea Pârva. Le-am refăcut de mai multe ori, le-am verificat... Nu pot să cred că am făcut vreo greșeală.

Grozdea socotea cu înfrigurare: „Desigur a trădat Nicolau... sau poate Alice... Dracu' să-i ia de mameluci, de tâmpiți! Altfel, cei dela Atelierul Mecanic Orășenesc n'aveau cum să-i dibuiască.” Hotărî să joace ultima carte.

Pârva vorbi mai departe, liniștit:

— O greșeală! Nu. După dumneata asta nu este o greșeală.

— Te rog să nu insinuezi, replică plin de demnitate inginerul. Sunt inginer, am studii la bază, cer să mi se arate respectul cuvenit.

Pârva îl privi lung. Pe Grozdea îl înebuni aerul de superioritate al acestui muncitor, al dușmanului său de moarte. „Dac'am fi numai noi doi într'un loc singuratec, față 'n față,“ își spunea în gând Grozdea cu o plăcere neputincioasă, te-aș ucide fără milă, mi-aș lăsa la o parte toate teoriile și te-aș ucide. Cu câtă bucurie ți-aș strânge gâtul și ți-aș privi svârcolirile, și ți-aș svârli hoitul undeva“.

Degetele lui Pârva băteau darabana în lemnul biroului, aproape de butonul soneriei. Grozdea ridică fruntea, plin de mândrie. Lui i se cuvenea să domine! El trebuia să domine!

— Cer să mi se dea respectul cuvenit! repetă negăsind deocamdată altceva mai bun.

— O să-l primești, n'avea nicio teamă, îl zeflemisi Pârva fără să-și ia ochii dela el.

Grozdea avu pentru prima oară siguranța deplină că totul se sfârșise. În spatele lui se deschise ușa, aproape smulsă din țâțâni. Ingerul, îngrozit, se trase înlături, ferindu-se parcă de o lovitură. În cadrul ușii stătea Mesecian, cu ochii rătați, cu gura strâmbă, cu fața crispată.

— Aici ești, câine! Ucigașule! Tu mi-ai omorât fata! Și se repezi la Grozdea. În fața acestui atac neprevăzut, inginerul se subție între masă și perete.

Dintr'un pas, Pârva fu lângă Mesecian și-i cuprinse umerii cu amândouă mâinile.

— Trebuie să-lucid! se smuci Mesecian. Mi-a omorât fata, fata mea dragă! M'a distrus... M'a distrus...

— Tovarășe Mesecian, rosti cu blândețe Pârva, apucându-l și mai strâns de umeri. Omul acesta a voit să ne distrugă pe noi toți. Dar nu noi îl vom judeca, poporul întreg îl va judeca după legile pe care și le-a făcut. Iși va primi pedeapsa!

Grozdea folosi acest răstimp pentru a se apropia cu precauție de fereastra deschisă. Iși făcu planul să se svârle cu toată puterea afară; mesele de lucru vor împiedeca pe ceilalți să-l ajungă. Odată în curte îi va fi ușor să dispară.

Întrând în acea clipă, Veselinov îi dejucă planul. Strigă:

— Pune mâna pe el, nu-l lăsa să scape...

Pârva țâșni spre Grozdea, tocmai când acesta își făcea vânt să sară. Ii înfipse pumnii în reverele hainei. O clipă privirile lor se întâlniră, scăpărând ca două oțele tari... Mesecian îl prinse pe inginer de la spate.

În curte se opri o mașină, din care coborîră doi oameni. Grozdea se muie deodată. Ca să-l urnească, Pârva trebui să-l împingă dela spate. Curând ieșiră în curte și începuseră să se adune muncitorii de prin ateliere. Cei doi oameni care coborîseră din mașină îl luară pe Grozdea între ei.

Pârva se întoarse spre muncitori:

— Tovarăși, izgonim acum dintre noi, un șarpe. Ingerul Grozdea s'a dovedit specialist nu numai în problemele ingineresti, dar și în acțiunile dușmănoase împotriva patriei noastre. A fost arestată și complicea lui, Minodora, pe care unii dintre noi o cunosc sub numele de Alice...

Oamenii începură să huiduiască. Veselinov dădea din cap. Unul din cei veniți cu mașina, spuse tare că banda era aproape în întregime arestată.

Prin portiera mașinii, care se pregătea să demareze, Grozdea văzu pădurea de pumni înălțată pe urma lui. Și Marinescu ridicase pumnul alături de

ceilalți. „Uite un om pe care aș fi putut să-l folosesc foarte bine!” gândi el. „Un chiabur care a avut moară în Gorj, și care s'a îngropat pe-aici, pe unde nu-l cunoaște nimeni. Unul ca ăsta o să știe și singur ce are de făcut...”

— Tovarăși, începu să vorbească și Veselinov, inginerul Grozdea a încercat zadarnic să distrugă Atelierul nostru. Banda lui de criminali a fost descoperită și arestată. Dar să nu uităm nici o clipă că dușmanul nu e doborât definitiv. El se mai svârcolește. Să fim cu ochii în patru, în opt, în șaisprezece, căci viața noastră proprie, fericirea noastră ne-o păzim...

Neli, care era în rândul din față se strânse înfiorată lângă Sava Cucuruz. Acesta-i cuprinse umerii, protector. Pârva îl văzu pe Mesecian depărtându-se singur, cu trupul cocoșat de durere. Fugi după el și-l apucă de braț.

— Tovarășe Mesecian, nu te lăsa dus de disperare. Intoarce-te la noi. Ai plătit cumplit orbirea ta, vezi, era s'o plătim și noi, dar nu te alungăm din rândurile noastre.

Mesecian nu răspunse; se depărtă cu umerii zdrobiți de plâns. Pârva auzea ultimele cuvinte rostite de Veselinov:

— Și-acu, să dăm bătălia cea mare pentru presa noastră de cărămizi...

Așa cum se întâmplă adesea la Timișoara în miezul iernii, un snop de raze izbucni printr'o spărtură de nori, luminând grupul de oameni adunați în curtea Atelierului Mecanic...

IV

În duminica aceea de Martie, familia Pârva se pregătea să plece la plimbare. Copiii erau veseli, iar Clara, gânditoare ca niciodată. Când ieșiră pe poarta mare, boltită, femeia spuse:

— Toni, am vrea să ne arăți cel mai frumos loc din Timișoara.

— Păi să ne gândim, să vedem care-o fi acela.

— Il știi tu foarte bine...

Pârva strânse ușor brațul soției sale. Înțelese. Strigă plin de voieșie către copii:

— Dragii mei, azi ne vom duce într'un loc minunat... Nu există altul mai frumos în Timișoara; și nici în alte orașe. Firește, așa socotesc eu...

— Unde? Unde-i locul acela? întrebă copiii nerăbdători, învârtindu-se în jurul tatălui lor.

Dar Pârva făcu un semu misterios:

— Să-l aflați singuri...

Pârva era fericit că nevastă-sa făcuse acea propunere. Însemna că în-cepea și ea să înțeleagă altfel rostul lui. La Atelier, munca se pornise cu mult avânt după demascarea și arestarea lui Grozdea. Chiar de a doua zi sosi la Atelier inginerul Celea. Firește, Tătaru îl primi cu obișnuita explozie de bucurie și-i scutură mâinile un sfert de ceas.

Zguduit de neașteptata înflăcărare a funcționarului, bietul inginer, un om tăcut și retras, modest și binevoitor cu toată lumea, era să-și piardă ochelarii: n'a lipsit mult ca aceștia să-i sară dela ochi și să se prefacă în țandări.

— La ce te gândești acum, de-ți vine să râzi? îl întrebă Clara pe Pârva, în timp ce străbăteau cu pas leneș aleia de castani de pe lângă calea ferată.

Un tren trecu în mare viteză. Locomotiva șuiera scurt, iar vagoanele trozneau ritmic peste capetele șinelor. Vasile și Beji făceau semn cu mâna. Pârva îi imită. Clara râse mulțumită și se apucă și ea să fluture o batistă. Dela câteva ferestre, ștergându-se numaidecât în depărtare, li se răspunse.

Apoi Pârva se întoarse spre soția lui:

— Mă gândeam la inginerul Celea. Ți-am povestit cum era Tătaru să-l lase fără ochelari. Stai să-ți spun mai departe. Când a auzit ce vrem noi să facem, s'a uitat la mine neîncrezător și m'a rugat să-l duc în atelier. S'a oprit la raboteza lui Schmeltz; îl știi pe bătrân, a fost cu mine și la Fabrica Metalurgică. Când i-a văzut jucăria, inginerul nostru n'a zis nimic; a clătinat doar din cap și l-a privit curios pe bătrân. Moșul a și prins ocazia să se plângă de mașina lui: — „Uite ce drăcie mi-au dat. Și cu asta vor ei să facă o fabrică!“

Pârva simțea o căldură deosebită povestind nevastei despre atelier.

După ce se depărtară de bătrânul Schmeltz, Pârva așteptă multă vreme o vorbă dela inginer, un semn din care să reiasă gândurile lui. Dar Celea tăcea înegurat.

— Ei, ce zici? Ne apucăm de treabă? întrebă într'un târziu Pârva.

— Știi eu? mormăi inginerul. Nu prea avem ce ne trebuie.

— Cu utilajul dela „23 August“ și niște copii ar putea face o presă mecanică pentru cărămizi, spuse repede Pârva.

— Dumneata crezi deci că vom realiza presa cu utilajul pe care-l avem? insistă inginerul.

— Nu, tovarășe inginer, nu numai cu utilajul, ci și cu oamenii pe care-i avem.

— Dumneata îi cunoști mai bine, zise Celea, după o scurtă tăcere.

— Și pe dumneata te cunosc, replică Pârva. Am vorbit despre dumneata cu tovarășul Ostoia. Deaceia sunt sigur că vom reuși.

— Nu ne rămâne decât să ne apucăm de treabă— încheie zâmbind Celea.

Inginerul cel nou s'a dovedit a avea o forță de muncă impresionantă. Nici-o greutate nu l-a putut opri în loc. A revizuit planurile lui Grozdea, a corectat numeroasele greșeli de detaliu strecurate cu intenția de a sabota lucrarea, a început să studieze materialul documentar și în cele din urmă a propus unele îmbunătățiri. A muncit neobosit zi și noapte. Astat lângă turnători când s'a început munca de turnare a pieselor, lângă strungari când s'au pornit operațiile de strunjire, a fost nevoit să asculte cu răbdare văicărelile lui Schmeltz, când lucrările au trecut pe la raboteza lui-jucărie. Bătrânul credea că la o asemenea mașină e cu neputință de a executa piesa care i se cere.

— Dumneata ai dreptate, a încuviințat Celea, cercetând cu ochii miopi, prin ochelari, mica raboteză. Dar dacă noi trebuie să lucrăm cu ea? După ce vom industrializa țara, vei căpăta cea mai mare raboteză ce se va construi la noi.

Matzi-baci l-a privit ca pe un fel de neașteptată arătare ciudată. El fusese sigur că inginerul avea să-i dea dreptate, și când colo acesta venea și el cu teoriile lui Pârva! S'a întors spre secretar, să-l cheme în ajutor.

— Nu se poate, Toni, sunt om bătrân, de ce nu vreți să-mi ascultați părerea? Trebuie să ne rugăm de cei dela F.M.T. să ne ajute, doar suntem de-ai lor!

— Dacă s'ar putea, n'ar fi rău, a căutat Celea să-l împace. Dar poți să le ceri lor să-ți împrumute mașinile când trebuie să-și îndeplinească propriul lor plan? Vezi bine că nu-i asta soluția.

— Și-afară de asta, n'avem timp de așteptat, a întregit Pârva. Suntem programați pe trimestrul I cu zece prese. Iar anul are patru trimestre; după cum vedeți avem de lucru, nu șagă. Nu ne rămâne decât să-i dăm drumul.

Celea a propus să fixeze piesa în raboteză cu ajutorul unui prelungitor de lemn. Peste câteva ore, Matei Schmeltz stătea lângă mașina care tăia cu mișcări uniforme fire subțiri de metal. Nu-i venea să creadă că asta se întâmpla chiar cu el și cu jucăria lui.

— Așa ceva nu mi-aș fi putut închipui niciodată, mormăia într'una, ștergându-și sudoarea de pe frunte.

Încetul cu încetul piesele s'au adunat în sala de montare. Macaraua de mână scârțâia într'una pe șinele prinse paralel de cei doi pereți laterali. Ca din pământ a ieșit presa mecanică sub ochii muncitorilor care se perindau toată ziua pe acolo. Neli, care lucra tot cu freza de mână, dar care între timp își potrivise salopeta pe talia ei subțire și pentru înălțimea ei, s'a ridicat în picioare și a privit construcția migăloasă din fier și fontă, durată acolo ca o realitate de nedesmințit.

— Nici ei nu-i vine a crede că o asemenea ispravă a fost cu putință, a zis cineva.

Sava Cucuruz a sărit ca un cocoș, căutând cu privirea pe cel care vorbise. Și cum l-a descoperit în persoana lui Marinescu, el a răspuns prompt:

— Ea știa dinainte că aici va sta presa noastră. Poate dumneata n'ai știut!

Zadarnic a încercat strungarul să-și sclipească vesel dințele de aur, ceea ce i se spusese nu-i plăcuse deloc și o acreală nesuferită îi stăruia în gura adunată punga. S'a strecurat apoi lângă strungul său, care săpa la nesfârșit șanțuri într'un valț de moară.

Când presa a fost gata s'au adunat s'o vadă tot felul de oameni. Ostoia s'a ivit primul. El a venit împreună cu Iliuță Ignea și alți câțiva dela Fabrica Metalurgică Timișoara.

— Ei, tovarășe Ignea, îți pare rău că n'am venit niciodată să ne plângem la voi? glumi cu mulțumire Pârva. Nu-și mai lua ochii de pe tăblița prinsă pe corpul presei pe care se afla inscripția „Voința-Timișoara“.

— Eu am fost sigur că așa se va întâmpla, răspunse serios Iliuță Ignea. Voi nici nu știți ce fel de oameni sunteți.

A venit la Atelierul Mecanic Orașenesc „Voința“ și președintele Sfatului Popular, apoi secretarul și redactori ai ziarelor românești și maghiare din oraș. În cele din urmă, se arătă și un corespondent dela ziarul „România liberă“...

Pe inginerul Celca nu-l mai încăpea tot Atelierul de bucurie.

— Eu credeam că mă vâr aici într'o lădiță de scule, le spunea el lui Pârva și Veselinov; și când colo am dat peste o adevărată fabrică. Când mă gândesc ce o să mai facem noi împreună...

Emoționați, cei doi îl ascultau înșirând tot felul de posibilități pentru viitor. Într'o zi s'au pomenit cu vizita ministrului adjunct Florescu. După ce acesta a cercetat totul, după ce i-a felicitat pe muncitori, ministrul i-a întrebat pe Pârva, Veselinov și Celca:

— Și acum?

Veselinov s'a uitat spre Pârva, acesta spre Celca. Celca a înclinat ușor capul și ochelarii săi cu sticla groasă au sclipit.

— După ce punem pe roate producția în serie a presei noi, am vrea să realizăm un tractoraș...

— Un tractoraș? exclamă ministrul-adjunct. Asta-i bună! Ia, ia povestești-mi mai pe larg.

Inginerul Celca a scos din buzunar o fotografie tăiată dintr'o revistă sovietică. Înfațișând un mic tractor cu care se face prășitul cucuruzului pe ogoarele colhoznice.

— Pe ăsta l-am face noi...

Ministrul-adjunct privi îndelung fotografia.

— Cam complicat, spuse el. Asta nu-i o presă mecanică pentru cărămizi.

— Vă gândiți la utilajul nostru? întrebă Celea cu tâlc.

— Și la utilaj.

— Eu cred că vom reuși, îl întrerupse grăbit inginerul. Avem oameni... cum să vă spun... dintr'o bucată. Și pe urmă, nu ne lăsați nici dumneavoastră... Cu utilajul... Nu-i așa?

Ministrul-adjunct a râs.

— Nu ni-e nouă de voi! zise el, dând din mână. Voi v'ați descurcat și singuri. Dar țărânimea noastră are nevoie de tractoarele acestea, și de aceea n'avem încotro, trebuie să vă ajutăm să i le dați cât mai repede.

Pârva încheie povestirea pe care o ascultase nu numai Clara, ci și copiii. Când ajunseră în fața Atelierului, Clara citi cu emoție firma de deasupra porții: „Sfatul Popular Orășenesc — VOINȚA — Întreprindere de interes local“. Aici lucra bărbatul ei, și locul acesta unde se întâmplase atâtea din câte-i povestise Anton, îi era nespus de drag.

Pârva călcă pe una din șinele decauville întinse deacurmezișul curții. Cândva pe aici fusese iarbă și o șopârlă i se strecurase pe lângă gheată! Câte nu se schimbaseră de-atunci la Atelierul Mecanic Orășenesc! Pârva arăta alor săi:

— Aici va fi, nu peste mulți ani, un bloc social, cu sală de festivități, cu bibliotecă, cu cabinet medical... În față vom planta chiar acum, în primăvara asta, plop, să se înalțe mari și drepti și să stea aliniați în fața întreprinderii noastre, să crească odată cu ea până ce va deveni o adevărată fabrică... Sub plop, de bună seamă vor fi bănci, pe care ne vom putea odihni în orele de repaus. Atunci vom privi în jur și ne vom încânta inima cu locurile acestea.

Din stradă, Pârva se întoarse încă odată spre poartă. Clara făcuse câțiva pași pe drum și acum se opri și ea în loc, mirată. Copiii porniseră veseli înainte, Vasile povestindu-i fetei despre felul în care-și închipuia el un tractor care ar prăși. Vorbea cu importanță, ca un adevărat cunoscător al problemelor Atelierului.

— Ce-i? întrebă încet Clara.

— Mă uitam... spuse Pârva, apropiindu-se de ea, cu mâna întinsă spre locul unde se va înălța șirul de plop. Vezi, aici, pe băncile astea, voi sta eu când voi fi la bătrânețe și voi aștepta un alt Pârva, inginer la marea fabrică metalurgică „Voința“, și el va veni și-mi va povesti ultimele noutăți.

Porniră unul lângă celălalt înfiorați de gânduri. Clara simțea sub pleoape înțepăturile lacrimilor. Vasile se întoarse în fugă către tatăl său:

— Tată, știi ce mă gândesc? Nu s'ar putea să venim să plantăm plop, noi, pionierii, unitatea noastră! Ce zici?

Beji rămăsese și ea pe loc să-i aștepte. I se alătură Clarei. Deodată, întrebă cu părere de rău:

— Mamă, tu plângi?

— Nu plâng, draga mea, răspunse femeia, dar glasul îi tremura. Mi-a intrat nu știu ce în ochi. O să-l rog pe tata să se uite... să vadă ce-i.

Pârva zâmbi. Se opri în fața Clarei și se prefăcu a-i cerceta ochiul. Copiii țopăiau veseli pe drum, făcând planuri în legătură cu plantarea plopilor. Vorbeau cu însuflețire și frânturi din cuvintele lor ajungeau până la urechile lui Pârva.

— Vasile și Beji și-au pus în gând să împădurească tot locul, spuse el răgușit. Apoi, văzând că soția lui tot mai lăcrimează, adăugă cu blândețe, aproape în șoaptă: — Clara, la ce te-ai gândit iarăși? Nu cumva la război?

Femeia se împotrivi suspinând:

— Nu, dragul meu, nu la asta m'am gândit. Mi-au fugit gândurile departe... Spune-mi ce-o să fac eu când tu ai să fii bătrân-bătrân și ai să stai pe banca aceea de care mi-ai povestit adineauri?

— Strașnic, spuse bărbatul mai tare decât era nevoie, uite pentru ce se poate suspina! Firește că vei sta lângă mine, și-l vom aștepta amândoi pe Vasile cu noutățile...

PENTRU RIDICAREA NIVELULUI IDEOLOGIC ȘI AL MĂESTRIEI ARTISTICE ÎN PRODUCȚIA DE FILME¹⁾

Această a doua Consfătuire a noastră se ține într-o perioadă în care întregul nostru popor muncitor, condus cu fermitate de Partidul nostru iubit, își încordează puterile pentru a răspunde cu cinste măreței sarcini trasată de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej de a realiza planul cincinal în patru ani. Conducătorul Partidului nostru, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, ne-a arătat că datorită muncii eroice depusă de clasa muncitoare, datorită politicii juste a Partidului și Guvernului „...S'au creat condițiile pentru ca în 1953 să se atingă nivelul de creștere a producției industriale prevăzut pentru anul 1954. Aceasta constituie o bază trainică pentru desfășurarea luptei muncitorilor, inginerilor, tehnicienilor și funcționarilor din întreprinderile noastre în vederea îndeplinirii prevederilor planului cincinal în 4 ani²⁾).

Este o sarcină grea, dar măreață. Ea a deschis în fața întregului popor muncitor o nouă perspectivă, care însuflețește mai mult și mai deplin toate forțele creatoare ale Republicii noastre. Entuziasmul cu care masele largi de oameni ai muncii din R.P.R. au primit chemarea tovarășului Gheorghiu-Dej, își are izvorul în noua conștiință socialistă, care s'a desvol-

tat puternic în rândurile clasei muncitoare, în rândurile unei însemnate părți a țărânimii muncitoare, cum și în rândurile largi ale intelectualității din R.P.R., — își are izvorul în adevărul cunoscut de mase mereu mai mari de oameni ai muncii, că legea fundamentală a socialismului este asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți, că spre deosebire de producția capitalistă, al cărei scop este profitul maximal pentru capitaliști, scopul producției socialiste este omul cu nevoile sale, adică satisfacerea nevoilor sale materiale și culturale mereu crescânde; — că prin urmare, terminarea cincinalului în patru ani este o sarcină care corespunde în modul cel mai nemijlocit intereselor societății, și în același timp intereselor personale ale fiecărui om al muncii, ale cărui nevoi materiale și culturale mereu crescânde nu pot fi satisfăcute decât pe calea creșterii și perfecționării neîntreprupte a producției socialiste.

Comitetul pentru Cinematografie consideră că nu poate exista sarcină mai mare, mai de cinste, pentru Consfătuirea noastră decât aceea de a pune în centrul lucrărilor sale, ca problemă cheie a întregii noastre producții de filme, chestiunea încorporării într-o și mai mare măsură a cinematografiei din R.P.R. în această eroică și grandioasă bătălie a zilelor noastre.

Succesele marelui nostru bătlău de construcție pentru pace, îi fac să spumege de mânie pe dușmanii înrăiți și vicleni ai poporului muncitor, pe dușmanii de

¹⁾ Referat prezentat de tov. Victor Iliu la Consfătuirea muncitorilor, artiștilor, tehnicienilor și activiștilor din cinematografie. (Martie 1953).

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej: Cuvântare ținută la adunarea alegătorilor din circumscripția electorală „Grivița Roșie“ din orașul București. Ed. pt. Literatură Politică, 1952, pag. 16.

eri și de azi ai libertății și independenței popoarelor. Ei nu se împacă și nu se vor împăca cu ideia că bogățiile țării noastre au devenit pe deplin și pe vecie ale poporului nostru muncitor, ei nu se împacă, și nu se vor împăca cu ideia că au pierdut pentru totdeauna dreptul de a storce pentru huzurul lor bogățiile unui popor întreg, dreptul de a vinde și a juca la bursă pădurile, petrolul, grânele, cărbunele și toate celelalte bogății ale solului și subsolului nostru. Marxism-leninismul ne învață — spune tovarășul Gheorghiu-Dej — că niciodată clasele sortite pieirii nu sunt capabile să tragă învățăminte din lecțiile istoriei.

Clasele exploataatoare, răsturnate dela putere, înfrânte dar încă nu pe deplin zdrobite, încurajate și sprijinite de cercurile reacționare internaționale, încearcă să se opună construcției noastre pașnice și mersului nostru înainte. Ele folosesc puterea economică pe care o mai au, și în special influența pe care o exercită încă asupra unor elemente străine și rupte de popor, foști oameni de casă ai moșierilor, fabricanților și bancherilor, asupra unor elemente corupte și descompuse, pentru a organiza în țara noastră bande de spioni și sabotori. Experiența arată că, datorită vigilanței organelor de stat și a oamenilor muncii, toate aceste bande sunt descoperite și zdrobite. Dar dușmanul nu capitulează. El va încerca și pe viitor să înșele vigilanța oamenilor muncii, să se ascundă mai bine și în special să speculeze manifestările de nepăsare și de gură-cască din propriile noastre rânduri, pentru a întreprinde noi acțiuni dușmănoase și criminale.

Deaceia, ne învață tovarășul Gheorghiu-Dej, deși preocupați de munca noastră pașnică, nu avem dreptul să uităm nici o clipă de existența lumii imperialiste, de planurile agresive ale ațățătorilor la război.

Poporul nostru muncitor este profund atașat cauzei păcii și crede cu tărie în victoria cauzei păcii, întemeindu-se pe lupta sa fermă și consecventă pentru pace, în cadrul marelui și invincibilului front al păcii condus de Uniunea Sovietică, — întemeindu-se pe continua creștere și

întărire a frontului de luptă pentru pace al popoarelor din întreaga lume.

*„Numai cine dorește cu adevărat pacea, numai cine are convingerea fermă că pacea poate fi apărută, numai acela poate elabora și înfăptui planuri de amploarea celor pe care noi le traducem în viață“.*¹⁾

Preocupați de munca noastră pașnică de dezvoltare a artei cinematografice, nu avem însă dreptul să uităm nici o clipă de existența planurilor agresive ale imperialiștilor americani, de faptul că munca noastră pașnică se desfășoară în condițiile unei continue ascuțiri a luptei de clasă, că această ascuțire a luptei de clasă nu ocolește și nu poate ocoli sectorul producției de filme. Că însfârșit, producția de filme, ca sector important al culturii noi, ca cea mai populară dintre arte, nu poate rămâne pasivă în această luptă; că filmul poate și trebuie să joace un rol de armă ascuțită a Partidului și Guvernului nostru pentru educarea celor mai largi pături ale populației noastre muncitoare în spiritul vigilenței ascuțite, de masă, în spiritul urii sfinte împotriva tuturor dușmanilor, a trădătorilor, a „persoanelor selecționate“, în spiritul luptei împotriva manifestărilor de nepăsare și gură-cască.

Constătuirea noastră are loc în condițiile unui nou și puternic avânt al muncii și luptei pe frontul ideologic, avânt declanșat de ecoul adânc și puternic influență pe care lucrarea genială a tovarășului Stalin: „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.“ și documentele Congresului al XIX-lea al P.C.U.S. le-au exercitat din primul moment, continuă și vor continua să le exercite asupra vieții tuturor popoarelor. Făcând bilanțul activității și luptei celui mai înăfăntat detașament al omenirii, dezvoltând în noile condițiuni social-istorice tezele fundamentale ale marxism-leninismului, lucrarea genială a tovarășului Stalin, documentele și hotărârile Congresului al XIX-lea, constituie astăzi farul luminos al gândirii celei mai înaintate a epocii noastre.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej: „Cuvântare ținută la adunarea alegătorilor din circumscripția electorală „Grivița Roșie“. Ed. pt. literatură politică, 1952, pag. 30.

o călăuză sigură și unică pentru mersul înainte al întregii omeniri.

Însușirea acestui uriaș tezaur de idei și învățăminte a devenit astfel cea mai înaltă îndatorire a cetățeanului cinstit din orice țară a lumii, și cu atât mai mult a cetățenilor din țările noastre, care — răsturnând pe capitaliști și trecând la construirea socialismului au devenit — alături de Uniunea Sovietică — brigăzi de șoc ale proletariatului internațional, asupra cărora se ațintesc cu dragoste, admirație și speranță, privirile întregii omeniri.

Iată de ce Comitetul Central al Partidului și tovarășul Gheorghiu-Dej personal, ne cer „să nu ne cruțăm eforturile pentru a ne însuși comoara de învățătură cuprinsă în geniala lucrare a tovarășului Stalin și în documentele Congresului al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice.”¹⁾

În țara noastră, unde clasa muncitoare, sub conducerea Partidului, are rolul conducător, ideologia socialistă este ideologia dominantă, iar rolul ei în lupta pentru construirea socialismului și apărarea consecventă a păcii este, după cum se știe, hotărâtor.

„Din toate bunurile Partidului nostru — ne învață tovarășul Stalin — bunul cel mai important și mai de preț este zestrea lui ideologică, bagajul lui ideologic, linia lui principală, perspectivele lui revoluționare“.

Sarcina noastră este să ne însușim acest bun, cel mai important și cel mai de preț.

Sarcina noastră este să ne înarmăm cu ideile strălucite ale marxism-leninismului, fără de care nu putem avea și nu putem asigura o justă orientare a muncii noastre de creație.

Tovarășul Gheorghiu-Dej subliniază și pentru noi însemnătatea acestei probleme, atunci când spune: „...poporul cere oamenilor noștri de știință, scriitorilor și artiștilor săi să muncească și mai intens pentru a contribui prin creația lor la îndeplinirea sarcinilor mărețe ale construirii socialismului

și ale făuririi omului nou, omul epocii socialiste”²⁾.

Noi toți trebuie să înțelegem conținutul acestei indicații. A munci mai intens pentru a contribui prin creație la îndeplinirea sarcinilor mărețe ale construirii socialismului și ale făuririi omului nou, înseamnă în primul rând a munci mai intens pe tărâmul însușirii tezaurului fundamental al ideologiei marxist-leniniste, pe tărâmul combaterii intransigente a oricăror concepții și influențe ale ideologiei și esteticii burgheze, care se reflectă încă în munca noastră. Pentru a contribui prin creație sa la făurirea omului nou, a omului epocii socialiste, creatorul trebuie să facă totul pentru a descoperi trăsăturile fundamentale ale acestui om nou și a înțelege sensul și valoarea lor adâncă; el trebuie să înțeleagă că trăsăturile acestea noi se nasc și se dezvoltă puternic numai în lupta cu trăsăturile burgheze și mic-burgheze, vechi; deaceia el trebuie să scoată la iveală și tot ce este mai rău, mai vătămător, în trăsăturile vechi, înapoiate, ale moralei burgheze și mic-burgheze, să nu le îngăduie să supraviețuiască, ci biciuindu-le fără milă să militeze prin toate mijloacele artei sale, pentru a le distruge din rădăcini.

Arta noastră nouă nu poate înflori decât în condițiile unei permanente ofensive împotriva ideologiei și esteticii burgheze. Marxism-leninismul ne învață că și în câmpul ideologiei lupta este ascuțită și nemiloasă, pe baza principiului, „care pe care”, că orice slăbire a influenței ideologiei socialiste, înseamnă întărirea influenței ideologiei burgheze, că în general acolo unde slăbește atenția pentru problemele ideologiei, se creiază un teren propice pentru dezvoltarea concepțiilor și ideilor străine, chiar pentru reînvierea lor acolo unde aparent ele muriseră odată.

„În societatea noastră sovietică — spunea tovarășul Malencov — nu există și nu poate exista o bază de clasă pentru dominația ideologiei burgheze. La noi domină ideologia socialistă, a cărei bază de nezdrușcinat

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej „Insemnătatea istorică mondială a Congresului al XIX-lea al P.C.U.S.”. Ed. pentru lit. politică, 1952, pag. 57.

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej: „Cuvântare ținută la adunarea alegătorilor din circumscripția electorală „Grivița Roșie”. Ed. pentru literatură politică, 1952, pag. 20.

o constituie marxism-leninismul. Dar la noi s'au menținut încă rămășițe ale ideologiei burgheze, rămășițe ale psihologiei și moralei caracteristice proprietarului particular. Aceste rămășițe nu dispar dela sine, ele sunt foarte viabile, pot să se dezvolte, și împotriva lor trebuie dusă o luptă hotărâtă. Nu suntem, deasemenea, asigurați nici împotriva pătrunderii în rândurile noastre a unor concepții, idei și stări de spirit străine nouă, venite din afară, din partea statelor capitaliste și dinăuntru, din partea rămășițelor grupurilor ostile Puterii Sovietice, care nu au fost încă definitiv zdrobite de partid. Nu trebuie uitat că dușmanii Statului Sovietic caută să răspândească, să întrefină și să ațâțe tot felul de tendințe nesănătoase, să descompună din punct de vedere ideologic elementele nestatornice din societatea noastră¹⁾.

Ar mai fi oare cazul să ne mirăm că la noi, mai ales acolo unde slăbește atenția pentru problemele luptei pe câmpul ideologiei și al esteticii, deci acolo unde atenția și vigilența comuniștilor și a celorlalte cadre înaintate slăbește sau dispăre complet, apar și la noi tot felul de concepții și idei estetice burgheze, ostile nouă?

Comitetul pentru Cinematografie soco-tește că desbaterile Consfăturii vor fi încununate de succes, numai dacă ele se vor centra cu insistență tocmai asupra acestei probleme principale, numai dacă tovarășii participanți la Consfătuire vor ataca cu îndrăzneală aceste probleme, numai dacă vor critica cu curaj lipsurile noastre mari în domeniul luptei pentru apărarea principiilor esteticii marxiste fără să se țină cont de persoane, de posturile ocupate de tovarășii care trebuiesc criticați, desvăluind pe baza dreptului criticii de jos, confuzia, lipsa de principii și capitularea unor tovarăși în fața presiunii puternice pe care ideologia și estetica burgheză o exercită asupra cadrelor noastre, demascând fără cruțare asemenea atitudini.

1) G. M. Malencov: „Raportul de activitate al C. C. al P. C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al Partidului“. Editura pentru literatură politică, pag. 107.

A trecut un an și mai bine dela prima Consfătuire de acest fel a muncitorilor, artiștilor, tehnicienilor și activiștilor din producția noastră de filme, un an de muncă serioasă și rodnică, un an în care producția noastră de filme a înregistrat câteva succese remarcabile.

Și este fără îndoială o bucurie pentru noi toți faptul că principalul nostru succes îl reprezintă filmul „Mitrea Cocor“, bine primit de publicul larg și de critică, apreciat la Festivalul dela Carlovy-Vary și onorat cu „Premiul luptei pentru progresul social“, care se numără printre primele cinci premii ale Festivalului.

Comitetul pentru Cinematografie soco-tește că principala calitate a filmului o constituie caracterul său popular. Bazându-se pe bogăția de idei și situații a operei maestrului Mihail Sadoveanu, filmul reușește să creeze o acțiune încheată, unitară, cu câteva personaje puternic reliefate, care se impun atenției și rămân tocmai datorită trăsăturilor lor omenești, neschematic. În principalele personaje pozitive, Mitrea, Stoica, Cerneț, Triglea, Nastasia, poporul nostru se recunoaște pe sine și participă cu emoție la viața lor, reamintindu-și de propria sa viață, de prieteni și dușmani, de bucurii și mai ales de atâtea necazuri și suferințe. Dacă putem spune că aceasta este principala și marea calitate a operei maestrului Mihail Sadoveanu, este remarcabil că și filmul nostru artistic a izbutit să se ridice până la această cerință a artei. Realizarea filmului „Mitrea Cocor“ a constituit o serioasă punere la încercare a cinematografiei românești. Este meritul mare al întregului colectiv de creație și tehnică că a răspuns la această încercare. Realizatorii filmului au muncit cu entuziasm, cu multă capacitate de dăruire și cu un serios simț al răspunderii, dând poporului nostru o operă de bună calitate, adânc educativă și mobilizatoare. Este un semn că în rândurile cinematografiei din R.P.R. se găsesc forțe, în stare să asigure dezvoltarea mai departe a artei filmului nostru.

Alături de această realizare a anului 1952, se înscrie în primul rând filmul documentar în culori „Sărbătoarea eliberării“ lucrat în întregime în țara noastră

de creatorii și tehnicienii Studioului „Alexandru Sahia”.

Filmul reprezintă o realizare remarcabilă prin adâncul lui patriotism, prin măestria cu care a fost redată dragostea puternică a poporului nostru muncitor, pentru Partid, pentru Comitetul său Central și pentru conducătorul nostru iubit, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, prin felul original și convingător în care reușește să dea forță adevărului că țara noastră își datorează eliberarea și întreaga sa înfloritoare dezvoltare ulterioară, mării noastre prietene și aliate, Uniunea Sovietică. Vizionând acest film ești mândru de țara ta, de poporul nostru minunat și tânăr, cald și entuziast, ești mândru de puternica noastră armată, de acești flăcăi chipeși, îmbrăcați în haine militare; văzându-i cum defilează, puternici și încrezători în dreptatea cauzei pe care sunt gata să o apere cu orice sacrificiu, nu poți să nu recunoști în ei aceleași figuri care cu răspundere și entuziasm, ca fruntași în muncă și stahanoviști ridică mereu mai sus puterea economică a țării noastre, îi clădesc industria grea, îi asigură viitorul îmbelșugat. Filmul este plin de optimism. El oglindește fidel și într'aripat marea forță creatoare a poporului nostru muncitor care condus de Partid, a căpătat conștiința acestei forțe și a hotărît să o folosească fără ezitare pentru întărirea patriei iubite, pentru asigurarea unei vieți mereu mai îmbelșugate pentru toți oamenii muncii. Deaceea filmul te încântă și te întărește. Ce mândre trec rezervele de muncă și câtă vioiciune și poezie răspândesc în jurul lor pionierii! Cu toți înaltă imn de slavă marelui Stalin, și simți în ochii strălucitori ai oamenilor, în înfățișarea lor, adevărul adânc al acestei dragoste și recunoștințe. Din piață, oamenii muncii îl văd, sus la tribună, pe tovarășul Gheorghiu-Dej. Din sala de spectacole, spectatorii îl văd pe tovarășul Gheorghiu-Dej și simt cum o puternică legătură s'a împletit între conducător și oamenii muncii. Dacă nu ne-am opri decât la scena în care o pionieră, după ce a urcat la tribună cu brațele pline de flori îl atinge cu sfială pe tovarășul

Gheorghiu-Dej și apoi i se aruncă de gât pentru a-l îmbrățișa, dacă nu ne-am opri decât la această singură scenă și încă ar fi suficient pentru a înțelege în ce măsură filmul nostru a reușit să surprindă momente de viață, pline de sinceritate și adânc grăitoare despre dragostea poporului pentru conducătorul său, momente pe care fantezia cea mai bogată cu greu le-ar putea imagina și realiza atât de veridic și convingător.

S'ar putea ridica aici unele obiecții. De pildă, se găsesc printre noi unii tovarăși dispuși să susțină că aceste calități reale nu sunt ale filmului, nu sunt ale realizatorilor noștri, că meritul îi revine aici poporului nostru entuziast și încrezător în forțele sale, armatei noastre, tineretului și pionierilor noștri, că meritul principal îi revine Partidului care a educat și educă astfel poporul nostru. Toate acestea sunt pe deplin adevărate și juste. Dar dacă filmul a reușit să redea puternic, emoționant și convingător, tocmai această trăsătură, dacă filmul a reușit să prezinte într'un mod încheșat, într'un subiect unitar, tocmai acest adevăr esențial al vieții noastre, acesta este meritul indiscutabil al realizatorilor lui.

În general, în cursul anului 1952, se remarcă drept trăsătură principală a filmelor noastre documentare, faptul că ele sunt mai legate de viața poporului nostru, de preocupările și lupta lui. Aceasta vorbește neîndoelnic despre creșterea nivelului ideologic și a măestriei artistice a regizorilor și operatorilor. A crescut într'o măsură și combativitatea filmelor documentare. Este semnul unui început de maturizare. Înainte vreme, să spunem în 1951 și chiar parțial în 1952, filmele noastre documentare, chiar atunci când aveau reale calități, erau lipsite de căldură, arătau ca într'un fel de expoziție — unul sau mai mulți oameni muncind, unii veseli, alții chiar plini de avânt, dar totul se desfășura într'un climat oarecum rece, stăruia încă în filmele noastre o anumită depărtare de sufletul spectatorului. Filmele puteau să fie interesante într'o mai mare sau mai mică măsură, unele chiar instructive. Dar nu aveau viață. Deaceea nici nu atrăgeau atenția spectatorului, nu-i spu-

neau mare lucru. Această trăsătură negativă a filmelor noastre documentare, își avea isvorul în atitudinea regizorilor și operatorilor față de viață, față de problemele desbătute în filmele lor, față de oamenii pe care îi aveau în față și faptele acestora. Realizatorii noștri puteau fi comparați adesea cu un fel de excursioniști selecți, care au și un aparat de filmat în bagajele lor și pe care îl scot pentru a filma ici-colo o figură, mai multe, un peisagiu, mai multe scene de muncă, câteva ședințe, etc.; după cum știți, mai există și astăzi la noi asemenea excursioniști. Ei cred încă și astăzi că ajunge să prinzi pe peliculă, ceeace cere — să spunem — scenariul, când el există, pentruca materialul montat să fie un film. Indiferența „de excursionist” a regizorului și în special a operatorului față de subiectul său, își pune pecetea pe filmul întreg. Ar fi așadar o iluzie să credem că regizorul sau operatorul vor izbuti să-l emoționeze sau să-l convingă pe spectator prezentându-i aspecte neinteresante dintr'o viață care pe ei însăși nu-i interesează, nu-i mișcă, nu-i convinge. Filmele noastre prezentau destul de grăitor (și uneori mai poartă și astăzi această pecete), nu realitatea, ci adevărul că realizatorii noștri n'au înțeles mare lucru din această realitate, nu s'au apropiat de ea cu înțelegere și căldură, nu au iubit-o și deaceia nu s'au identificat cu ea.

Dar producția anului 1952, prin ceeace are ea mai bun, mai caracteristic, arată că s'a înregistrat din acest punct de vedere un simțitor progres. Pe diferitele trepte ale acestui progres se plasează filmele documentare „Sărbătoarea eliberării” și „1 Mai 1952”, „Sub semnul păcii și al tinereții”, „Sărbătoarea alegerilor”, „Pe drumul belșugului”, „Combinatul Baia Mare” și unele subiecte de jurnal ca „Inscrierea în listele electorale”, „Brigada de tractoriste” și altele. Se simte în aceste filme că realizatorii participă la eveniment, că-i întuesc măreția, că-i înțeleg întrucâtva pe oamenii despre care vorbesc prin imagini în filmele lor. Suntem în drept să socotim acestea ca un serios

pas înainte al cinematografiei noastre în ansamblul ei. Filmul „Sărbătoarea alegerilor”, de pildă, realizat de regizorul Mircea Săucan, operatorii Bradu, Michel, Ghidali și alții, reușește să redea într'adevăr forța acelei zile de 30 Noembrie, simți într'adevăr caracterul nou al alegerilor de deputați în regimul democrat popular. Interesantă și bogată în conținut este acea secvență în care, în mijlocul unui grup de alegători, un actor prezintă figura agentului electoral de altădată. Oamenii rād și răsul acesta e parcă un puternic hotar între ceeace a fost posibil, în timpul regimului burghezomșieresc, și ceeace astăzi nici nu poate fi închipuit decât așa, ca o arătare sinistră, josnică, abjectă, după chipul și asemănarea regimului care a creat-o, o arătare de care oamenii rād pentrucă e inofensivă acum, dar căreia sunt hotărâți să nu-i mai dea niciodată posibilitatea să renască pe meleagurile noastre. Sau, din acelaș film, jocul „Perinița” în fața unui centru de vot. Se știe că regizorul a folosit, în realizarea acestei secvențe, metode de lucru nerecomandabile, chiar dăunătoare. Dar regizorul a avut o idee a sa, un gând al său bun, pe care a reușit să-l transmită spectatorului: bucuria adâncă, liberă, darnică, a oamenilor, a alegătorilor care joacă perinița cu candidatul lor, stahanovistul Vasu, cu mama eroină Maria Tudor, pe care tocmai o văzuserăm votând. Realizatorii filmului nu au fost „excursioniști” ci au participat ei înșiși, din plin, cu gândurile și sentimentele lor, la sărbătoarea pe care o filmau. Sau alt exemplu, din filmul „Pe drumul belșugului”, regizor Ion Bostan, scenarist Ion Daniel, operator Cornea Ilie... Intr'o gospodărie colectivă din Bărgău, după împărțirea avansurilor, un bătrân colectivist și-a cumpărat o pereche de bocanci. O viață întreagă bătrânul nu putuse să-și facă acest dar. Umblase desculț și în opinci. Acum și-a cumpărat la o cooperativă o pereche de bocanci. Realizatorii filmului ar fi putut să ne spună asta numai în comentariu, în timp ce pe ecran l-am fi văzut pe bătrân cumpărându-și sau plătind perechea de bocanci. De câte ori ne-au servit până acum realizatorii noștri asemenea imagini sărace

neinteresante, cu nimic convingătoare! De data asta, însă, simți că bogăția de idei a acestui moment real și puternic i-a cucerit. Ei participă la bucuria, la emoția bătrânului. Datorită acestei participări augăsit mijloace foarte reușite pentru a ne-o reda și nouă spectatorilor. Il vedem pe bătrân așezat pe lutul din fața casei sale. Iși scoate opinca, se uită o clipă la ea și o trânteste apoi de pământ cu o mișcare destul de domoală, dar plină de înțeles, ca și cum ar spune: „ei, blestemat, iacă, veni vremea să mai mă lepăd de tine“. Și trage apoi bocancul nou cu o adâncă satisfacție. Sigur că și în trecut au fost țărani care s'au putut la un moment dat lepăda de opinci, înlocuindu-le cu bocanci. Aceasta îndeosebi au putut-o face chiaburii și o parte din mijlocași. Dar scena de mai sus, nu are asemănare cu nimic din cele ce s'au putut petrece înainte. Ea exprimă într'un fel esența fenomenului social istoric, în cazul de față, trecerea dela sărăcie la bună stare, ca urmare a trecerii dela gospodăria mică, individuală, înapoiată, la gospodăria colectivă înaintată.

Un alt exemplu, chiar mai puternic și mai convingător, de participare creatoare a realizatorului la momentul pe care îl filmează, exemplu de înțelegere a evenimentului, ne este oferit de filmul „Sub semnul păcii și al tinereții“ (Cea de a VI-a sesiune a Consiliul U.I.S.), regizori M. Ilieșu și M. Veiser, operator Ion Stoica. Sunt multe părți interesante în acest film bun, puternic, adevărat, combativ. Dintre toate se reliefează următoarele secvențe deosebit de vii, dramatice și convingătoare: la Consiliul U.I.S., printre numeroasele delegații ale studenților din lumea întreagă au sosit în delegațiile Angliei, Scoției și Africii de Sud, și unii studenți care au încercat să abată lucrările Consiliului pe o pantă reacționară, să provoace diversiuni, etc.

Filmul demască puternic fața imperialismului pe care cele trei delegații îl reprezentau, el arată totodată într'un mod cât se poate de convingător, adevărul că lucrările Consiliului au fost încununate de succes, tocmai datorită faptului că s'au

desfășurat în spiritul unei lupte ascuțite, împotriva manevrelor și diversiunilor încercate de agenții imperialiști, a luptei împotriva colonialismului și a provocatorilor la război; în cadrul lucrărilor s'a întărit și mai mult platforma largă pe baza căreia luptă uniți în U.I.S., tineri studenți de toate rasele și naționalitățile, indiferent de concepțiile lor politice și religioase, toți hotărâți să se opună războiului, asupririi coloniale și încercării ațâțătorilor la război de a transforma tineretul într'o masă de manevră a politicii de război.

Iată o scenă sugestivă. După ce una sau două tentative de diversiune ale delegaților englez și scoțian au fost demascate, se urcă la tribună Miss Arnet, din Africa de Sud. Ea încearcă o nouă diversiune, declarând că ea ar fi de acord ca lucrările Consiliului să desbată și situația studenților din Coreea, dar că „ea are alte informații“. Miss Arnet, care sprijinise întrutotul poziția delegatului englez, în sensul că să nu facă politică democratică, susținea astfel teza favorită a propagandei imperialiste în legătură cu evenimentele din Coreea. Răspunsul — arată filmul — nu se lasă așteptat. La tribună apare delegatul studențimii coreene. E doar cel mai în drept să arate ce se petrece în Coreea. Și în fața ochilor noștri apare Coreea în-sângerată. Realitățile filmate de operatorii coreeni, sunt, după cum se știe, impresionante și demascatoare. Vedem din nou sala Consiliului. Pe fețele multor zeci de studenți din Cuba și Maroc, din Italia și India, din Indonezia și Franța e înscrisă revolta împotriva imperialiștilor și adâncă solidaritate cu eroicul popor coreean. Numai Miss Arnet, care și-a scos casca și nici nu mai ascultă, stă indiferentă și disprețuitoare, veninoasă ca o viperă, făcând corp străin în această adunare a studenților din lumea întreagă. Urmează alte aspecte demascatoare din Coreea. Sala întreagă se ridică în picioare. Coreea în-sângerată, dar nemuritoare, însuflețește încă odată sentimentele adânci de solidaritate ale studenților din întreaga lume. Și iată-o din nou pe Miss Arnet, ca o acuzată în boxa criminalilor de război ai omenirii,

izolată, demascată, neputincioasă, nău-
cită parcă de forța cu care s'a întors îm-
potriva ei manevra pe care o pusese la cale.
Cât de profund politică, cât de plină de
măiestrie artistică, cât de emoționantă și
convingătoare este această secvență a fil-
mului nostru. Un exemplu de artă cinema-
tografică militantă. Un bun exemplu de
urmat.

Exemplele date până acum nu sunt sin-
gurele care vorbesc despre progresul reali-
zat de cinematografia noastră. După cum
se știe, un loc deosebit de important în
producția noastră îl ocupă jurnalul de
actualități și jurnalul „Pentru o agricul-
tură socialistă”. Noi am amintit aici un
număr de subiecte reușite. Numărul lor
ar putea fi mărit și cu altele ca „Prima
zi de școală”, „Congresul Național pentru
apărarea păcii” etc. În afară de aceasta,
nu putem uita cum colectivul jurnalului,
în special tovarășii operatori și electri-
cieni, au dat dovadă în tot cursul anului
de un înalt simț de răspundere profesio-
nală, de multă dragoste și abnegație în
muncă. Ei alcătuiesc mica noastră infan-
terie, unitatea cea mai hărțuită și cea mai
eroică a muncii noastre. E potrivit să
aducem aici un meritat cuvânt de laudă
tovarășilor noștri operatori, electricieni,
monteuri și asistenți și în general tuturor
acelora care muncesc în această bravă uni-
tate de infanterie a cinematografiei. Comi-
tetul nostru prețuește într'un mod cu totul
deosebit munca acestor tovarăși. Lor li se
datoresc, în afară de apariția regulată a
jurnalelor, realizări remarcabile, cum sunt
„Consfătuirea dela Petroșani”, „Funeraliile
lui Iosif Rangheț”, „Votarea Constituției
R.P.R.” și tot acelaș colectiv și-a adus
contribuția sa mare la filmele reușite ca
„Sărbătoarea eliberării”, „1 Mai 1952”, „Con-
siliul U.I.S.”, „Sărbătoarea alegerilor” și
altele. Operatorii, electricienii, monteuri
și ceilalți colaboratori ai acestor filme
și jurnale, se prezintă la Consfătuirea
noastră cu un bilanț bogat.

Nu este totuși bine să trecem cu vederea
rezultatele slabe pe care le înregistrăm
încă la jurnalele noastre și în primul rând
calitatea deosebit de slabă a jurnalului
„Pentru o agricultură socialistă”.

Principala lipsă o constituie superficia-

litatea, lipsa de cunoaștere, de înțelegere și
aprofundare a temei și a subiectului. Aici
se iau de mână slaba îndrumare a condu-
cerii jurnalului și a direcției Studioului,
cu nivelul ideologic foarte scăzut al redac-
torilor, operatorilor și al unora dintre regi-
zori. Iar principala lipsă a Comitetului no-
stru este că deși a sesizat mai din timp această
stare de lucruri, deși a pus-o în discuție,
deși a convocat și o consfătuire specială
în Octombrie 1952, în legătură cu pro-
blemele jurnalului, nu a reușit să ia acele
măsuri minime în stare să determine o
îmbunătățire substanțială a muncii Jurn-
alului. Trebuie, însă, în acelaș timp
criticată cu asprime direcția Studioului
„Sahia” și conducerea Jurnalului, pentru
serioasele lor lipsuri în muncă, pentru
subaprecierea tocmai a principalului: a
calității muncii de îndrumare și a activi-
tății concrete în scopul asigurării unei
creșteri a nivelului politic și ideologic
general la Jurnal. Unele măsuri au fost
luate. Tov. A. Moldovan a fost eliberat de
orice alte munci, pentru a se putea ocupa
numai cu Jurnalul. Pentru sectorul jurn-
alului agricol, a fost asigurat Studioului
Sahia un cadru nou, absolut al Școlii
Superioare de Științe „A. A. Jdanov”. S'a
cerut și s'a obținut din partea Studioului
Sahia, să se asigure ședințele săptămânale
cu operatorii, regizorii și redactorii Jurn-
alului, dedicate vizionărilor de jurnale
și filme sovietice documentare, precum și
a materialelor proprii, urmate de discuții.
Comitetul nostru a participat la zeci și
zeci de vizionări ale materialului filmat,
în special pentru Jurnal, străduindu-se
să dea, cu acest prilej, un ajutor cât mai
substanțial, atrăgând cu regularitate atenția
tovarășilor dela „Sahia” asupra faptului
că izvorul tuturor lipsurilor este slaba
calitate a îndrumării și lipsa nivelului
politic general, și cerând cu insistență
ca această preocupare să treacă, odată
pentru totdeauna, înaintea tuturor celor-
lalte. În scopul folosirii cât mai depline a
experienței înaintatei cinematografiei do-
cumentare și de cronică sovietice, a fost
invitat în țară — pentru a ajuta Direcția
Studioului „Sahia” — tovarășul Vsevolod
Ivanovici Afanasev, operator, laureat al pre-
miului Stalin. Și într'adevăr, ca un rezul-

tat al acestui stăruitor ajutor dat producției de filme documentare și de cronică, în special datorită însușirii în mai mare măsură a experienței sovietice, am putut avea apreciable rezultate pozitive subliniate de referat.

Dar cotitura pe care suntem în drept să o cerem tovarășilor dela Jurnal, în special conducerii Jurnalului și direcției Studio-lui „Sabia“, se lasă încă așteptată. E timpul ca tovarășii să înțeleagă că oricât ajutor ar mai primi și de aci înainte, de realizarea efectivă a Jurnalelor, de stabilirea tematicii fiecărui număr, de alcătuirea subiectelor și adâncirea lor, de toate astea răspund totuși până la urmă ei, și nimeni nu-i poate descărca de această răspundere. Să ne oprim, o clipă mai mult, asupra Jurnalului „Pentru o agricultură socialistă“. Insemnătatea acestui Jurnal este cunoscută. El se adresează masselor largi de milioane de țărani muncitori și trebuie să militeze pentru continua întărire a alianței între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, acea forță socială, cum o numește tovarășul Stalin, care asigură posibilitatea construirii socialismului, baza regimului de democrație populară. El trebuie să contribuie efectiv la popularizarea ideii, că singura cale reală pentru alungarea sărăciei din casele țăranilor muncitori, este calea gospodăriei colective; Jurnalul „Pentru o agricultură socialistă“ trebuie să demonstreze cu fapte convingătoare că numai munca în colectiv a pământului și cu mijloace mecanizate asigurate de Stat, aduce avantajii reale; să popularizeze prin exemple concrete asemenea rezultate în Uniunea Sovietică, în țara noastră și în alte țări de democrație populară, dar în primul rând în țara noastră. Să popularizeze viața nouă, mai îmbelșugată și mai fericită a colectivităților și a țăranilor întovărășiți în T.O.Z.-uri. Colectivul Jurnalului agricol trebuie să nu uite nici o clipă că se adresează în primul rând milioanele de țărani individuali, că fiecare subiect al Jurnalului trebuie să răspundă la o întrebare, și să răspundă cât mai complex, cât mai convingător. În legătură cu fiecare subiect, realizatorii lui trebuie în mod obligator să se întrebe: ce urmărim noi cu acest

subiect, care este concluzia lui directă?

În stabilirea tematicii fiecărui jurnal, se fac greșeli intolerabile. Principala sursă a acestor greșeli o constituie faptul că în stabilirea tematicii nu se ține seamă de sarcinile principale ale momentului în care apare jurnalul respectiv. Din acest punct de vedere mai domină încă o iresponsabilitate condamnată la conducerea Jurnalului. Trebuie să punem capăt, cu orice preț, acestei stări de lucruri. Conducerea Jurnalului trebuie să fie obligată să fixeze tematica Jurnalului în concordanță strictă cu hotărârile Partidului și Guvernului privind sectorul agriculturii; pentru a evita orice neajunsuri în stabilirea temelor, va trebui să se asigure o colaborare strânsă și permanentă cu conducerea Ministerului Agriculturii. Principalul aci, rămâne prin urmare sarcina de a termina odată cu munca la întâmplare.

În sfârșit, o a treia problemă care nu poate fi uitată, este aceea a lipsei de combativitate de clasă, care caracterizează majoritatea Jurnalelor noastre. Problema se pune cu atât mai ascutit pentru Jurnalul agricol, întrucât se știe că la țară avem de luptat cu o întreagă clasă capitalistă, chiaburimea, clasă care se opune din toate puterile întăririi alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, clasă capitalistă care se opune din toate puterile creării de întovărășiri de tip T.O.Z., pentru lucrarea în comun a pământului, tendinței țărănimii muncitoare, care, educată de Partid și dorind să scape de sărăcie și de exploatarea chiaburimii, se orientează spre gospodăriile colective; clasă capitalistă care luptă cu furie și înverșunare împotriva predării cotelor obligatorii către Stat, împotriva respectării contractelor de cultură, împotriva valorificării produselor țărănești prin intermediul cooperăției, urmărind înfometarea clasei muncitoare dela orașe, creșterea prețurilor la produsele agricole prin speculă deșănțată, etc. Sarcina care stă în fața jurnalului nostru este de a înfățișa cu ajutorul aparatului de filmat asemenea aspecte concrete și grăitoare ale acțiunilor chiaburești, care să-l demaște pe chiabur în fața țărănimii sărace, ca dușmanul cel mai neîmpăcat, care face totul pentru a o menține în sărăcie și ex-

ploatare. „Sărăcimea satelor... — ne învață tovarășul Gheorghiu-Dej — *trebuie să fie permanent mobilizată și antrenată în lupta împotriva exploatării chiaburești*”¹⁾. Și tot tovarășul Gheorghiu-Dej ne spune: „*A munci permanent pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare înseamnă a întoarce pe toți țăranii săraci și mijlocași, care reprezintă majoritatea țărănimii noastre, împotriva chiaburilor*”. Și mai departe: „*Chiaburimea trebuie izolată de masele țărănimii muncitoare. Trebuie lichidată influența pe care o mai exercită asupra unei anumite părți a țărănimii muncitoare. Aceasta este condiția esențială a întăririi alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare*”²⁾.

Deși li s'a atras atenția asupra acestei probleme, conducerea jurnalului și direcția Studioului „Sahia” au uitat de linia partidului nostru, au uitat de învățătura tovarășului Gheorghiu-Dej. Comitetul nostru răspunde pentru vina de a fi tolerat această stare de lucruri. Este cazul ca și membrii Comitetului nostru, tovarășii Nicolae Bellu și Pavel Constantinescu să reflecteze foarte serios la aceste probleme și să asigure prin toate mijloacele nerepetarea unor asemenea abateri.

Pentru a crea condițiile unei cotituri serioase dela această stare de lucruri, pentru a crea condițiile unei dezbateri mai aprofundate a tuturor problemelor politice-ideologice și artistice, legate de Jurnal și pentru a asigura ridicarea cât mai grabnică a nivelului politic, ideologic și artistic al Jurnalului, și în special al Jurnalului agricol, Comitetul va lua măsuri pentru organizarea unei debateri dedicate problemelor Jurnalului „Pentru o agricultură socialistă”.

Din seria realizărilor noastre în anul care a trecut, sunt cunoscute cele ale desenului animat, care a creiat în acest interval două filme în culori. Tovarășii din colec-

tivul filmului de păpuși au izbutit — după multe încercări și eforturi — să dea primul film de păpuși, care va putea fi prezentat pe ecranele noastre. Ritmul mai încet de dezvoltare al filmului de păpuși își are principala cauză în lipsa de grijă pe care Comitetul nostru și Direcția Studioului București au manifestat-o față de acest sector. Lipsa de grijă s'a manifestat cu precădere în ceea ce privește asigurarea unei juste îndrumări a colectivului de creație dela filmul de păpuși. Nici Comitetul și cu atât mai puțin direcția Studioului „București”, nu a acordat însemnătatea cuvenită muncii pentru clarificarea problemelor ideologice fundamentale ale creației în genul respectiv, lăsând colectivul la voia întâmplării. Nici colectivul desenului animat nu s'a bucurat de un ajutor mult mai serios din partea Studioului „București”.

Deaceea, nici aici treburile nu stau încă bine, în special în ceea ce privește apărarea principiilor estetice marxist-leniniste și — pe linia acestei lupte — legarea meșteșugului desenului animat, de un bogat conținut de idei, fără de care nu există măiestrie. Nu se poate totuși să nu se remarce ca o deosebită trăsătură pozitivă faptul că desenul nostru animat a crescut în cursul anului 1952, datorită principiului sănătos care a stat la baza muncii colectivului, de a învăța mereu din experiența și strălucitele opere ale desenului animat sovietic, ale căror trăsături principale sunt: caracterul lor profund popular, marea lor bogăție de idei și a lăncul lor umanism. Creșterea pe această linie a colectivului nostru de desen animat, a fost foarte mult ajutată de Vladimir Victorovici Nemolaiev, care cu multă dragoste și înțelegere s'a străduit să suplinească lipsurile direcției Studioului, în special în domeniul îndrumării ideologice și artistice, atât în ceea ce privește pregătirea scenariilor, cât și în domeniul muncii de creație a filmelor. Se desprinde, de asemenea, din munca de creație a tovarășilor dela desen animat, faptul că l-au descoperit ca să spunem așa, pe Stanislavski. Rămâne să se treacă cu seriozitate dela descoperire la studiu. Vom sublinia aici, ca încă o trăsătură deosebit de pozitivă a aceluiaș colectiv, dragostea lui

1) Gh. Gheorghiu-Dej: „Articole și cuvântări”. Ed. pt. literatură politică. Ed. III. 1952. pag. 300.

2) Op. citat, pag. 433.

pentru frumusețile artei noastre populare. Această trăsătură poate și trebuie să fie luată ca exemplu de toate colectivele de creație. Cât privește filmul de păpuși, va trebui ca în scurtă vreme să trecem la organizarea unei dezbateri bine pregătite, în măsură să clarifice cel puțin principalele confuzii și greșeli ce dăinuiesc atât la direcția Studioului „București” cât și la conducerea colectivului. Este fără îndoială vina Comitetului nostru, că a tolerat până acum amânarea acestei debateri.

Un fapt pozitiv în activitatea Comitetului se poate socoti întărirea în cursul acestui an a muncii orchestrei noastre simfonice. Printr-o serie de concerte publice, apreciate în general în mod pozitiv, ea a adus o contribuție la viața culturală a Capitalei noastre. Orchestra a organizat deasemeni în vara anului 1952, manifestări muzicale ce au fost primite cu multă dragoste și căldură de către oamenii muncii.

După cum știm, însă, principala sarcină a formațiunii simfonice a Cinematografiei este aceea de a asigura executarea părții muzicale a filmelor. Putem spune că în această privință orchestra s'a străduit să asigure un nivel cât mai corespunzător cerințelor ideologice și artistice ale creației cinematografice. Acest început pozitiv va trebui însă permanent îmbunătățit.

Comitetul consideră însă ca o lipsă a sa faptul că ajutorul acordat orchestrei pe linia unei permanente îndrumări ideologice a fost nesatisfăcător.

Va trebui ca în sfera preocupărilor Comitetului, activitatea orchestrei noastre simfonice să ocupe în viitor un loc mai mare decât până acum.

Un alt domeniu de activitate în care încep să se arate unele rezultate îmbucurătoare este acela al producției de diafilme.

Studioul de diafilme „Ion Creangă” este un sector în care se concentrează de o bună bucată de vreme manifestările cele mai ascuțite ale lipsurilor noastre; metode de muncă birocratice, abateri de toate felurile, lipsa de răspundere și ca un rezultat firesc — neîndeplinirea planului.

Ca urmare a măsurilor luate, au fost obținute unele succese în lupta pentru lichidarea acestor neajunsuri. Combătând concepțiile înapoiate, potrivit cărora diafilmul este socotit doar un obiect de vânzare-cumpărare, tovarășii dela Diafilm au reușit să realizeze un număr de diafilme bune, cu caracter didactic, agitatoric, științific.

Conducerea Studioului se preocupă în măsură mult mai mare decât în trecut de ridicarea nivelului politic, artistic și tehnic al Diafilmului.

Comitetul nostru apreciază că a lichidat în bună măsură atitudinea de indiferență manifestată față de acest important sector de producție, dar că îndrumarea și controlul producției de diafilme trebuie să capete un caracter mai consecvent și mai combativ.

În sectorul filmului artistic jucat, în afară de realizarea remarcabilă a filmului „Mitrea Cocor” (regisori: Marieta Sadova și Victor Iliu, operator: W. Ott) și în afară de filmul de scurt metraj „La un punct de agitație” (scenariu: Eusebiu Camilar, regia: Paul Călinescu, operator: Ion Cosma), film care reprezintă fără îndoială un succes atât prin calitatea lui reală, cât și prin operativitatea cu care a fost realizat (în mai puțin de 15 zile), în afară de acestea prin urmare, noi nu mai avem nici un alt film terminat. Prima serie a filmului „Nepoții Gornistului” care trebuia să fie terminată până la 30 Decembrie 1952, nu e gata nici până astăzi. În ceea ce privește intrarea în producție a unor filme noi, lucrurile nu stau cu mult mai bine. Abia în Ianuarie 1953 a putut intra în producție filmul „Brigada lui Ionuț”. Producția continuă să aștepte în momentul de față scenariile definitive ale celorlalte filme planificate pentru 1953. După cum se vede, ca și anul trecut, asigurarea scenariilor la timp și la un nivel ideologic și artistic cât mai înalt, constituie problema cheie a întregii noastre producții de filme artistice. Anul trecut discutăm aici, în cadrul primei noastre Consfătuiri, despre aceeași problemă a scenariilor. Se discuta și atunci cu destulă aprindere. Au reușit și din acele discuții o serie de învățăminte, unele concluzii

și mai cu seamă obligația pentru Direcția de Scenarii a Comitetului și Direcția Studioului „București“, să-și îmbunătățească în așa fel munca încât problema scenariului, baza reală în dezvoltarea producției de filme, să fie rezolvată. Comitetului nostru, tovarășului Niculae Bellu, îi revenea sarcina să asigure și să răspundă de aplicarea în viață, cu succes, a acestei obligații. După cum se vede, nici unul din organele amintite, și în primul rând Comitetul nostru, nu a isbutit să se achite bine și la timp de această obligație. Toate eforturile făcute, și nu se poate spune că nu s'au făcut eforturi mari, au dat rezultate puține și slabe. Problema se dovedește a fi mai complicată și mai grea decât toate prevederile noastre. Dar noi nu ne putem mulțumi cu asemenea constatări, noi nu ne putem mulțumi cu constatarea că scenariile se realizează greu, că adesea calitatea lor este nesatisfăcătoare, că tovarășii scriitori oboresc de obicei destul de repede în munca la scenarii și preferă să se dedice unor genuri mai puțin complicate sau mai familiare, mai obișnuite. Pentru noi aceste împrejurări constituie, ca să spunem așa, partea obiectivă a greutăților noastre. Dar noi trebuie să dăm filme bune și cât mai multe poporului nostru. Aceasta ne obligă să adăncim problemele muncii cu tovarășii scriitori, mai bine decât am făcut-o până acum; aceasta ne obligă să găsim soluții, ținând tocmai seama de greutățile obiective ale acestei munci — cu alte cuvinte ținând tocmai seama de faptul că scenariul se dovedește a fi un gen mai greu de realizat la un nivel ideologic și artistic corespunzător, că este un gen nou cu care tovarășii scriitori se familiarizează mai greu, că în sfârșit unii tovarășii scriitori oboresc relativ repede și preferă să se întoarcă la îndeletniciri scriitoricești mai vechi. Va trebui să ținem seamă, mai bine decât până acum, de toate aceste împrejurări. Dar noi nu putem exclude propriile noastre lipsuri mari și greșelile făcute în munca cu tovarășii scriitori.

Care au fost principalele noastre greșeli din perioada celei de a doua jumătăți a anului 1952, până acum?

Comitetul nostru crede că, în ordinea

importanței lor, prima mare greșală în munca cu scriitorii isvorește din lipsa de competență și superficialitatea muncii de îndrumare. De regulă se spune că discuțiile la un scenariu țin mult, și asta trage treaba înapoi. E adevărat. Tărăgănelile sunt rele, îl demobilizează pe autor, frânează dezvoltarea muncii. Va trebui să luptăm pentru mai multă operativitate și avem acum condiții mai bune pentru a asigura operativitatea. Cu toate acestea, nu aici trebuie căutat răul principal. Răul principal isvorăște din calitatea slabă a muncii noastre de îndrumare, din superficialitatea ei. La Direcția noastră de Scenarii, la Direcția Studioului „București“ și la Secția de Scenarii a acestuia se iau de mână tendințele estetizante formaliste, în considerarea scenariului, cu înclinații vulgarizatoare tot atât de negative și periculoase. Tovarășii care muncesc în aceste sectoare nu au reușit să aibe o atitudine principială în munca lor de îndrumare. Lipsa de principialitate se manifestă pe de o parte în neînțelegerea stadiului de dezvoltare a dramaturgiei noastre de film, care, după cum se știe este la începutul ei, iar pe de altă parte în considerarea că filmul creând acțiune, este suficient să legăm într'un scenariu o serie de acțiuni, să spunem palpitante, pentru a avea o bună dramaturgie și un film bun. Oscilarea aceasta între „mari pretenții“ care — se zice — ar izvorî dintr'o severă exigență ideologică-artistică și acceptarea necritică a unor texte care abundă în „momente tari“, sub cuvânt că ar fi dramaturgie și artă, este tipică nu pentru o politică de îndrumare principială și partinică, ci pentru tendințele estetizante și vulgarizatoare, proprii intelectualului mic-burghez.

Să luăm numai două exemple. Lucrăm bunăoară la scenariul „Ceferiștii“. După mai multe discuții serioase, autorii isbutesc să prezinte scenariul într'o formă foarte apropiată de cea definitivă, un scenariu cu reale calități ideologice și artistice, despre o temă deosebit de grea cum este aceea a tradițiilor de luptă revoluționară a ceferiștilor. Subiectul cuprinde greva din 1933, lupta împotriva lacheilor social-democrați ai burgheziei,

Doftana — pe unde au trebuit să treacă în drumul și lupta lor atât de mulți și minunați revoluționari ceferiști. — lupta împotriva trădătorilor strecurați în mișcarea muncitorească și în sfârșit lupta în continuare împotriva ocupanților hitleriști și eliberarea patriei noastre ca rezultat al înaintării victorioase a Armatei Sovietice și a luptei patrioților români, printre care ceferiștii au ocupat locul de frunte. Autorii scenariului reușesc nu numai să redea forța dramatică a acestor evenimente și ciocniri, dar să creeze câteva personaje puternice, reliefate, autentice, rupte din realitatea vie a luptei revoluționare a clasei noastre muncitoare, personaje care se leagă între ele firesc, și se întâlnesc într-o acțiune unitară, veridică, încheată. E de subliniat faptul că literatura noastră, nemai vorbind de dramaturgie, nu are un asemenea erou ca Gorjan, eroul principal al scenariului „Ceferiștii”.

Scenariul are reale calități artistice și ținând seama de stadiul de dezvoltare al dramaturgiei noastre cinematografice, va constitui baza ideologică și artistică a unuiu din cele mai bune filme românești. Scenariul are și lipsuri, asupra cărora autorii au căzut până la urmă de acord, luându-și sarcina să mai lucreze la scenariu în scopul îmbunătățirii lui din punct de vedere al nivelului său ideologic și al măestriei artistice. Nădăjduim că munca aceasta va fi încununată de succes. Autorii s-au declarat de asemenea de acord să ajute regia în realizarea scenariului regizoral, fie acceptând o serie de propuneri creatoare ale regiei, fie completând unele lipsuri sau realizând unele scutări acolo unde se va dovedi necesar în cursul muncii de elaborare a scenariului regizoral. E adevărat că munca la acest scenariu nu a fost ușoară. Dar care a fost atitudinea față de acest scenariu, de pildă a Direcției Scenarii din Comitet? În puține cuvinte, o atitudine negativistă și defăimătoare. Tovarășii noștri Simion Macovei și Paul Anghel, sub cuvânt că stau pe o poziție principială, de mare exigență, nu numai că s-au declarat gata să-i pregătească o critică distrugătoare, dar au și trecut la defăimarea scenariului prin vorbe și aprecieri scăpate

ici și plasate colo. Ce s'a întâmplat în fapt cu tovarășii noștri? Ei au căzut în cursa teoriilor și practicilor estetizante burgheze, care apreciază arta dintr'un anumit punct de vedere, de pe anumite poziții; ei au manifestat aici o lipsă de dragoste pentru subiect și realizarea lui, atitudine în fond cosmopolită și antipatriotică.

Un alt exemplu. Se lucrează la un proiect de scenariu despre lupta patriotică a grănicerilor noștri la granița cu Jugoslavia titoistă. Într'o anumită formă a proiectului de scenariu, socotit bun și definitiv de Direcția Scenariilor, Comitetul nostru face observația că se insistă cu precădere asupra unor acțiuni așa zis „tari” și „dramatice” și se uită că principalul aici sunt oamenii, sunt trăsăturile adânc omenești și noi care trebuie să apară la eroii scenariului în asemenea împrejurări. Că prin urmare s'a mers pe linia vulgarizatoare a înlocuirii conținutului luptei cu forma ei spectaculoasă, în care omul, obiectul principal al artei realismului socialist, este sacrificat de dragul unor mișcări de trupe care nu spun nimic, de dragul unor fapte care nu desvăluie resorturile interne, adânc omenești, politice și morale ale oamenilor care săvârșesc acele acte de eroism. Direcția de scenarii a opus o prelungită rezistență acestui punct de vedere și l-a considerat ca un fel de șicană făcută unui proiect de scenariu care a rezolvat probleme fundamentale. Abia mult mai târziu, și în special datorită faptului că autorul a primit ca un ajutor aceste observații critice, Direcția de Scenarii a acceptat punctul de vedere al Comitetului. E timpul ca și tovarășii care lucrează în domeniul scenariilor să înțeleagă bine și adânc că arta decadentă burgheză nu se deosebește de cea a realismului socialist numai prin tematică, ci și prin felul cu totul opus în care este alcătuit subiectul pe baza unei teme. E timpul să se înțeleagă bine că unele sunt mijloacele pe care le folosește arta decadentă burgheză, care manifestă dispreț și desinteres față de om, care-l socotește pe acesta sclavul împrejurărilor, care predică fatalismul și supușenia față de inevitabila dominație a legilor capitalismului contemporan, și altele sunt mijloacele artei noastre, al cărei scop este

educarea și ridicarea omului pe treptele mereu superioare, al cărei scop este de a-l face pe om să înțeleagă că stăpânul vieții este el, omul, că stă în puterea lui să determine mersul mai departe al vieții, în folosul societății, al oamenilor. Scopul artei noastre este să contribuim la transformarea revoluționară a societății, și eroul principal al acestei transformări este omul, arhitectul, zidarul și salahorul acestei mărețe și înnoitoare reconstrucții. Fără a înțelege acest principiu și a-l apăra întotdeauna și necondiționat, nu este posibil să duci o muncă bună de îndrumare. Fără a înțelege asta, în loc să-l ajuți, îl încurci și-l demobilizezi pe scriitor.

Dintre celelalte lipsuri în munca cu scriitorii trebuie să o semnalăm cu deosebită insistență pe aceea că nu am militat suficient și nu am isbit să ducem o politică mai largă de apropiere a scriitorilor de arta cinematografică. Direcția noastră de Scenarii are o serie de realizări în această privință. Totuși experiența a arătat că felul nostru de a munci cu tovarășii scriitori are încă multe trăsături birocratice. Mai mult chiar. În locul unei munci largi, de apropiere a tovarășilor scriitori de arta cinematografică, în sensul de a determina — prin mijlocirea acestei munci — un curent spre cinematografie, o dorință a scriitorilor de a se exprima, de a spune ce au de spus prin film, unii tovarășii ai noștri cum ar fi tovarășii Iliu, Macovei, au luat în brațe teoria „particularităților specifice” ale genului scenariului cinematografic, teorie potrivit căreia — în ultima instanță — nu orice scriitor talentat, care dorește să scrie pentru film, ar putea să facă această muncă creatoare cu succes, ci numai acela care ar învăța întâi „particularitățile specifice”, numai acela care ar avea o imaginație așazis figurativă, etc. Departele de Comitetul nostru intenția de a afirma că nu există particularități ale scenariului de film în raport cu celelalte genuri ale literaturii. În primul rând pentru că este vorba de dramaturgie, și nu de alt gen, și apoi pentru că dramaturgia de film nu este același lucru cu dramaturgia de teatru, ci un gen diferit. Deaceia

noi spunem, și în acest sens ne învață experiența sovietică, că scenariul de film reprezintă un gen independent al literaturii. Un gen independent, în sensul că este altceva decât celelalte genuri, și un gen independent aparținând literaturii în sensul că scenariul — ca literatură — trăiește independent, pentru lectură, că el nu este un semi-fabricat al filmului, deși este scris cu scopul de a sta la baza realizării unui film. Dar a jongla cu această teorie, a face din ea un fetiș, a vorbi pe toate drumurile de arta figurativă a scenariului, în împrejurări când ea abia se naște, când ca toate nașterile are greutățile ei, asta înseamnă în fapt a face o treabă tocmai pe deandosealea, a pune căruța înaintea cailor, a pune bețe în roate nașterii și dezvoltării dramaturgiei de film. Cunoscutul scriitor sovietic Valentin Ajaev, luând cuvântul la o dezbateră despre dramaturgia cinematografică, a spus următoarele foarte adevărate cuvinte: „Un scriitor stă de vorbă cu cititorul prin opera sa, fie că este vorba de roman, nuvelă sau scenariu, despre ceace îl frământă, despre ceace i se pare important. Noile idei îndrăznețe, observațiile profunde din viață, cunoașterea adevărată a materialului, rezolvarea temei într'un mod propriu... iată care este lucrul cel mai de preț pe care îl aduce scriitorul în cinematografie. Inceace privește însă discuțiile despre faimosul caracter specific al artei cinematografice, ele nu fac decât să alunge din cinematografie pe adevărații scriitori și să deschidă ușile unor meșteșugari”.

E clar că trebuie să se pună și la noi capăt acestor teorii care ne fac până la urmă să batem în loc sau chiar să dăm înapoi. În schimb e tot atât de clar că noi trebuie să desfășurăm o politică mult mai largă și principială de atragere a scriitorilor spre cinematografie, nu numai pe calea contractului cum se face astăzi, ci și pe o linie mai creatoare, mai bogată în resurse și învățăminte, pe linia apropierii scriitorului de arta cinematografică propriu zisă, de marile opere ale cinematografiei sovietice, de platoul de filmare, de regișori și actori, de munca operatorului și posibilitățile aparatului de luat vederi,

chiar de masa de montaj, când lucrul acesta este posibil. Gândiți-vă la legătura strânsă care a existat în toate timpurile între autorul unei opere dramatice și colectivul actoresc care a realizat spectacolul final. Gorki povestește, în scrisorile și amintirile sale, despre felul în care și-a definitivat multe tablouri din nemuritoarea sa dramaturgie, arătând că se ducea în mijlocul actorilor, că le citea tabloul sau actul în ciornă, cum îl ascultau actorii și cum interveneau atunci când țesătura dramatică se mai destrăma, cum — uneori — începeau să-i dea sugestii, cu replici cu tot, cum începeau să mimeze și să joace cele desvoltate de ei pe linia ideii fundamentale a subiectului, cum în sfârșit Gorki, odată reîntors la masa de lucru simțea totul clarificându-i-se pe deplin, fie că folosea sau nu sugestiile primite. Și se poate afirma cu deplină îndreptățire că începând cu autorii tragediilor antice, apoi cu Shakespeare și Molière, Gogol, Cehov și Gorki, și terminând cu autorii marii dramaturgii sovietice contemporane, toți și-au creat operele lor nemuritoare nu departe de scenă, nu străini de ea, ci în cea mai mare intimitate cu scena, atunci când nu erau ei înșiși, ca Molière, actori de profesie. Fără îndoială că cu cât scriitorul va cunoaște, se va apropia și va iubi arta cinematografică, cu cât scriitorul va înțelege mai adânc marea putere de comunicare și influențare pe care arta cinematografică o poate avea asupra oamenilor cărora el, scriitorul, vrea să le comunice un mesaj, cu atât mai multe mijloace de exprimare artistică a ideilor sale va găsi el, cu atât mai mult își va aduce aportul creator la dezvoltarea genurilor artei cinematografice, la crearea de noi și noi mijloace de expresie artistică. Scriitorii sunt ingineri ai sufletelor omenesci, ne învață tovarășul Stalin. Să aducem pe acești ingineri ai sufletului omenesc, aproape de arta cinematografică, să-i sprijinim s'o folosească pentru a ajuta mai activ la formarea omului nou, a omului epocii socialiste. Cinematografia și poporul nostru muncitor care are nevoie de filme și iubește arta filmului, nu vor avea decât de câștigat.

Comitetul nostru consideră că o latură

negativă a muncii noastre în sectorul scenariilor este felul în care se desfășoară munca cu tinerii scriitori. Direcția noastră de Scenarii a întreprins unele acțiuni pe linia îmbunătățirii acestei munci. În momentul de față se lucrează cu câțiva scriitori tineri, cu rezultate promițătoare. Cu toate acestea, munca se duce încă pe un front îngust, și nu înțelegem întotdeauna suficient de bine ce înseamnă a stimula, a încuraja tineretul în creația sa. Uneori, stimularea se reduce la exercitarea unor presiuni asupra conducerii Studio-ului pentru încheierea de contracte. E bun contractul, fără discuție. Dar la noi prea des contractul devine un obiectiv, un țel. Graba de a semna contracte nu este întotdeauna productivă, de multe ori aceasta ne face să pierdem din vedere adevărata muncă pe care o avem de făcut, aceea de a încuraja tineretul în creația lui, de a promova noi elemente talentate, cu o autentică forță creatoare, legate de popor, de viața noastră nouă. Noi am dori să opunem tendinței amintite mai sus, tendința de a lucra cu tinerii scriitori talentați, legați de viață, răspândiți pe toată suprafața țării, tineri care lucrează în redacțiile ziarelor din București și din alte orașe, la ziarele marilor șantieri, în colectivele culturale ale marilor combinate. Deasemenea cu tinerii dela Școala de literatură „Mihail Eminescu“. Să se organizeze cât mai multe concursuri pentru tineret, să se poarte discuții critice deschise în cenele. Această muncă nu trebuie privită numai din punctul de vedere al rezultatului imediat. După cum se știe, rezultatul imediat nu este sigur nici în munca cu tovarășii scriitori experimentați, maturi. Dar dacă noi organizăm bine o asemenea muncă, dacă legăm cât mai multe asemenea elemente tinere și talentate, înaintate, de producția de filme, prin organizarea de întâlniri și discuții cu regizorii, actorii și operatorii, de vizite colective sau individuale pe platourile de filmare sau la filmările exterioare, dacă organizăm cât mai multe vizionări de filme sovietice și altele, urmate de discuții, — atunci nu se poate să nu avem, după un timp, rezultate multe și de bună cali-

tate. Condiția este să fim perseverenți, să nu obosem repede. Unele începuturi pe linia unei asemenea munci au fost încercate de noi. Partea rea este că tovarășii noștri au așteptat rezultate imediate, iar cum asemenea rezultate nu au putut veni, au ajuns la concluzia că o asemenea muncă e fără rost. Bine înțeles, această muncă nu trebuie dusă la întâmplare, ci pe baza unui plan, trebuind să fie considerată ca o muncă serioasă.

În această muncă, cinematografia are neapărată nevoie de ajutorul presei. Este o lipsă serioasă a Comitetului nostru, faptul că nu a isbit să determine apariția unui număr cât mai mare de articole privind dramaturgia filmului și arta cinematografică. Deasemenea, noi nu am făcut până acum decât foarte puțin în vederea determinării unor serioase discuții critice în presă, despre scenariile și filmele noastre. Este obligația noastră să nu ne mulțumim cu cecace se face în buletinul nostru „Probleme de Cinematografie“, deși noi apreciem ca un lucru deosebit de pozitiv faptul că acest buletin există și că el constituie primul început de critică cinematografică mai organizat. Va trebui, bine înțeles, să combatem cu mai multă principialitate manifestările obiectiviste ale redacției, și ale tovarășei Silvia Armașu, care răspunde din partea Comitetului pentru activitatea buletinului. E o lipsă a Comitetului nostru, a tovarășului Niculae Bellu, că nu a descoperit la timp și astfel a tolerat strecurarea în paginile buletinului, a unor concepții vădit și militant formaliste, pline de dispreț boieresc pentru om și pentru principiile fundamentale ale realismului socialist. Publicarea unor asemenea texte cosmopolite și dușmănoase, sub titlul unor așa zise „discuții libere“ în cadrul buletinului, este expresia unei cedări nepermise în fața presiunii pe care stihia mic-burgheză, ideologia și moravurile burgheze, obiectiviste, au exercitat-o cu succes asupra redacției și asupra tovarășei Silvia Armașu.

Pentru asigurarea dezvoltării criticii cinematografice, principiale și vii, Comitetul nostru va trebui să lichideze cu subaprecierea pe care a manifestat-o în

fapt față de această problemă și să determine un curent de participare a cadrelor celor mai pregătite și experimentate din producția de filme, prin scris, în presă, la dezvoltarea criticii cinematografice. Cadrele tinere vor trebui de asemenea ajutate să participe cât mai intens la îndeplinirea acestei sarcini.

Dar dacă acestea sunt principalele noastre lipsuri în sectorul dramaturgiei cinematografice, și dacă noi suntem hotărâți să le analizăm în mod autocritic pentru a trage învățăminte și a ne îmbogăți mult munca noastră pe linia unei mai substanțiale și mai eficace ajutorări a scriitorilor, — ar fi totuși nejust să credem că sarcina complicată a asigurării cinematografiei noastre cu scenarii suficiente și de bună calitate, ar putea fi îndeplinită fără un ajutor serios din partea Uniunii Scriitorilor.

Planul nostru de Stat prevede o anumită producție de filme. Pentru realizarea lor Statul nostru investeste fonduri însemnate. Producția de filme este o problemă de Stat pentru care, alături de Comitetul pentru Cinematografie poartă răspundere, în aceeași măsură și colectivitatea scriitoricească. De aceea, noi socotim că una din concluziile Consfăturii noastre trebuie să fie și recomandarea adresată Uniunii Scriitorilor, de a lua în mână problema creării de scenarii literare, de a determina îndreptarea celor mai bune forțe scriitoricești în acest domeniu, de a organiza serioase debateri, care să ușureze apropierea scriitorilor de scenariul de film, pe baza studierii și generalizării bogatei experiențe a dramaturgiei cinematografice sovietice.

Uniunea Scriitorilor nu poate să nu țină seamă de faptul că avem scenarii puține, care nu acoperă nici pe departe planul nostru tematic și nu răspund principalelor sarcini tematice ale cinematografiei. Nici până astăzi nu avem un scenariu sau măcar un proiect de scenariu, care să înfățișeze problemele luptei pentru construirea socialismului în sectorul ei principal, industria socialistă. Nu avem un scenariu, sau măcar un proiect de scenariu, care să pună în centru chipul muncitorului înaintat, stahanovist. Dacă am

confrunta problemele principale ale vieții noastre, așa cum reies ele din documentele și din directivele Partidului și Guvernului, cu temele scenariilor la care lucrăm, ne-am putea da seama ușor cât de mult datorăm încă poporului nostru.

Nu am reușit încă să asigurăm filme satirice, comedii, care să biciuiască aspectele înapoiate ale vieții, manifestările vechiului, birocratismul și celelalte aspecte negative care frânează construirea socialismului. „Trebuie declarat război necrușător birocratismului“, spune tovarășul Gheorghiu-Dej. Planul nostru de scenarii nu arată că am tras concluziile din această indicație a Partidului.

Nesatisfăcător se prezintă munca și în ceea ce privește elaborarea scenariilor care să oglindească trecutul de luptă al poporului și marile figuri progresiste din istoria noastră.

Dar chiar în scenariile aprobate, care au devenit baza producției unor filme, sunt lipsuri serioase. Căci altfel cum s'ar putea explica, de pildă, că în timpul filmării părții întâia a filmului „Nepoții Gornistului“ a fost nevoie de atâtea intervenții și modificări în dramaturgia filmului?

Recunoscând și apreciind meritele scenariului „Nepoții Gornistului“, mai ales pentru faptul că a reușit să întruchipeze o temă mare și frumoasă în drumul de viață al unor eroi în ansamblu bine conturați, nu putem să nu reproșăm totuși autorilor lipsa de adâncime în rezolvarea unor situații, recurgerea la soluții declarative în locul zugrăvirii unor fapte de viață convingătoare.

Nu încapă îndoială că fărâmițarea subiectului (care ne-a dat de furcă în realizarea filmului) ca și caracterul palid, neartistic, al unor dialoguri din „Nepoții Gornistului“, isvorăsc totmai din neadâncirea temei de către autori și nesocotirea adevărului elementar că într'un scenariu, ca în orice operă literară, orice cuvânt, orice situație, are valoare numai în măsura în care contribuie la punerea în valoare a conținutului de idei al operei.

Tot de acolo, credem noi, isvorăsc și slăbiciunile scenariului „Brigada lui Ionuț“.

Deși în ansamblu este o lucrare bună, care pune în valoare o temă importantă, scenariul suferă totuși de schematism, din cauza nealâncării personajilor și rezolvării adeseori superficiale a unor situații care sunt mult mai bogate în viață.

Greutăți serioase, isvorite din neadâncirea unor aspecte din viață, din neaprofundarea unor probleme și dintr'o tratare uneori neglijentă din punct de vedere al măestriei, mai avem și cu scenarii ca: „Ceferiștii“, „Canalul“ și „Bălcescu“. Multe probleme grele pun și scenariile care se află în elaborare sau în stare de proiect.

Ilustrative pentru greutățile pe care le întâmpinăm în acest domeniu sunt și majoritatea scenariilor după care se elaborează filmele de desen animat și păpuși. Aici sărăcia de idei se concretizează pe de o parte în caracterul formal și adesea mecanic al motivului pedagogic, iar pe de altă parte în goana după tot felul de complicații fără legătură cu tema.

În lupta împotriva acestor lipsuri, Comitetul pentru Cinematografie cere un ajutor mai serios din partea Uniunii Scriitorilor. E timpul să se considere, ca un lucru câștigat, că scenariul — ca operă literară — trebuie să aibă aceleași calități artistice ca orice operă literară finită. De acest fapt depinde în primul rând calitatea filmului.

Experiența de până acum a dovedit că greutățile principale în elaborarea scenariului literar n'au provenit din „noutatea genului“, ci din atitudinea uneori ușurată și superficială a autorilor, care considerau scenariul ca un fel de gen literar minor, în care un pretext, o idee, o conturare vagă a acțiunii și personajilor ar fi suficiente pentru ca regisorul să poată trece la realizarea filmului. La această tendință a contribuit și părerea greșită că un scenariu literar ar fi totdeauna o primă variantă, supusă inevitabil modificărilor substanțiale, și ca atare n'are rost să fie scris dela început. Un scenariu nereușit este în aceeași măsură supus modificărilor ca o piesă nereușită sau un roman nereușit. Și invers, un scenariu bun are tot atâtea șanse să intre de îndată în

producție ca și o piesă bună sau un roman bun.

Dar, pentru ca să realizăm scenarii bune, trebuie să combatem cu înverșunare părerea greșită că realizarea unui scenariu ar cere din partea scriitorului o exigență mai mică decât alte genuri literare.

Ca oricare alt gen literar, scenariul cere scriitorului adâncirea temei, cunoașterea profundă a realității din acel sector de viață pe care vrea să-l oglindească, claritate ideologică, spirit de partid, măiestrie în zugrăvirea eroilor, în înlănțuirea situațiilor, în compoziție, cunoașterea limbii și a tuturor mijloacelor de expresie specifice literaturii.

Comitetul pentru Cinematografie se angajează să-și îmbunătățească substanțial munca în această direcție și se socotește de aceea în drept să ceară Uniunii Scriitorilor un ajutor dat cu mai multă continuitate și cu un mai mare simț al răspunderii.

Colectivele și cadrele noastre de creatori au înregistrat în cursul anului 1952 unele succese, și aceasta s'a datorat indiscutabil unei anumite creșteri pe linia însușirii cunoștințelor absolut necesare dezvoltării artei cinematografice în țara noastră. În afară de succesele obținute cu filmul „Mitrea Cocor“, cu un număr de filme documentare și jurnale reușite, noi putem vorbi — fără îndoială — și de multe lucruri bune realizate de colectivul filmului „Nepoții Gornistului“, cu toate că, ținând seama de faptul că filmul nu e încă gata, o apreciere generală ar fi prematură. Se poate totuși spune depe acum, când materialul primei serii a filmului este terminat în proporție de 90%, că vom avea o realizare pozitivă. Filmul a început greu. Am avut de luptat cu multe stângăcii și concepții formaliste, regisorul principal, tovarășul Dinu Negreanu, nu s'a străduit și nu a reușit să creeze un climat creator și productiv în colectivul său. Aceasta a dăunat foarte mult calității materialului realizat, cât și productivității muncii, în sensul că pe deoparte regia, actorii, operatorii, machiajul, sunetul și montajul, în loc să se concentreze asupra sarcinilor lor de creație, au fost tracasați în special cu

probleme organizatorice, — iar pe de altă parte nerezolvarea justă a problemelor organizatorice s'a resimțit prin aceea că nici planul calendaristic, nici metrajul util pe zi, nici devizul, nici termenele finale, n'au putut fi respectate.

Principala vină a acestor stări de lucruri revine Direcției Studioului „București“, tovarășului Elian și în bună măsură Comitetului nostru (tovarășul N. Bellu), întrucât au dat dovadă de atitudine ușuratică față de scenariul regisoral, aprobându-se intrarea în producție a filmului după aprobarea scenariului literar, fără o analiză aprofundată asupra scenariului regisoral al tovarășului Dinu Negreanu. Astfel, noi am îngăduit să intre în producție un scenariu regisoral care nu dezvoltă în mod creator calitățile scenariului literar, și nici nu corecta lipsurile rămase încă în scenariul literar. Tovarășul Dinu Negreanu nu a fost ajutat nici de Direcția Studioului, și nici de Comitet, să descopere din timp lipsurile mari ale muncii sale la scenariul regisoral, ceea ce a dăunat mult întregii munci de creație și organizatorice a colectivului „Nepoții Gornistului“.

Abia după ce Vladimir Victorovici Nemoiaiev și Dimitrii Ivanovici Vasiliev, — cei doi regisori consilieri sovietici — au studiat scenariul regisoral „Nepoții Gornistului“, și ne-au arătat serioasele lui lipsuri, noi am trecut — pe baza valoroaselor lor indicații — la îmbunătățirea scenariului regisoral pe linia unei mai corespunzătoare caracterizări a personajilor, a adâncirii și precizării conflictului.

Ar fi totuși greșit să-l absolvim de răspundere pe tovarășul Dinu Negreanu. E doar știut că îndrumarea și controlul, nu pot și nu trebuie să suplinească calitatea muncii creatorilor noștri. Lucrul de mântuială duce întotdeauna la eșec. Ori este tot atât de inadmisibil pentru un regisor să-și facă munca lui în mod superficial, de mântuială, cât este de inadmisibil pentru organele noastre de conducere să tolereze o asemenea stare de lucruri.

„Înalta și nobila sarcină care stă în fața oamenilor artei și literaturii poate fi îndeplinită cu succes — ne învață Raportul

ținut de tovarășul G. Malencov la al XIX-lea Congres al P.C.U.S. — *numai dacă vom duce o luptă hotărâtă împotriva lucrului de mântuială în activitatea artiștilor și literaților noștri, dacă va fi extirpată fără cruțare minciuna și putreziciunea din operele de literatură și artă*¹⁾.

Ar trebui să reflectăm îndelung asupra acestei extrem de valoroase indicații.

Lucruri pozitive avem în munca noastră. Lucruri pozitive are fără îndoială și tovarășul Negreanu, și întregul colectiv de creație al filmului „Nepoții Gornistului”. Aceasta ne stimulează, ne dă încredere că dacă vom lupta mai bine, mai consecvent, împotriva lucrului de mântuială, că dacă vom extirpa fără cruțare minciuna și putreziciunea din operele creatorilor noștri, atunci vom isbui să ne ridicăm la înaltele și nobilele sarcini care ne stau în față. Dar cât lucru de mântuială nu mai există la noi, și câtă minciună și putreziciune! Să luăm de pildă filmul „Sub semnul păcii și al tinereții” (A 6-a sesiune a Consiliului U.I.S.). După cum am arătat, un film valoros, realizat de tinerii regisori Ilieșu și Veiser. Dar chiar și în acest film valoros, în timpul muncii s'au manifestat tendințe de a lăsa să se strecoare în opera de artă minciună și putreziciune. În scena în care imaginile demască fața adevărată a imperialismului american, prezentând barbaria fără limită a bombardamentelor americane în picaj împotriva populației civile, a femeilor și a copiilor, când spectatorul simte cum îl înăbușe revolta, cum parcă i se răsuște carnea pe el de durere și indignare, comentatorul — urmărind nu se știe ce efect — rostea inițial (înainte de refacerea filmului în urma criticii) versuri despre visurile mic-burheze ale cetățeanului cumsecade sau necumsecade american (asta nu se înțelege prea bine). Fără îndoială, aici nu este vorba de muncă de mântuială ci de curată putreziciune. Dar noi nu suntem deloc dispuși să lăsăm toată răspunderea numai pe seama autorului comentariului, tovarășul Breslașu. Tinerii noștri regisori Ilieșu și Veiser, și

tovarășul Ungureanu, directorul Studioului „Sahia”, membru al Comitetului, tovarășa Silvia Armașu, membru al Comitetului, au uitat oare chiar până într'o atât de mare măsură adevărul, învățătura tovarășului Stalin, despre bază și suprastructură? Baza își crează o suprastructură a ei, pentru ca s'o apere; prin urmare baza capitalistă, muribundă, tocmai deaceia își creează o suprastructură a ei, în care ideologia și concepțiile estetice cum ar fi formalismul, suprealismul, intimismul, joacă un rol deosebit de important, pentru ca să apere baza capitalistă, să justifice sau măcar să atenueze chipul hidos, de fiară pe care l-a căpătat capitalismul în faza sa imperialistă. Ori tocmai aceasta și face filmul nostru în scena amintită. Să ne închipuim că am vedea imaginile atrocităților americane în Coreea, fără niciun comentat. Ele singure ar fi fost suficiente ca să-l demaște, să ne umple de ură împotriva lui. Să ne mobilizeze la o și mai mare solidaritate internațională cu eroicul popor coreean, și însfârșit, să ne facă să iubim mai în-înfocat ideea apărării active a păcii, ca singura cale pentru salvarea copiilor, a căminelor noastre, a muncii și a patriei noastre de un asemenea infern pârjolitor. Dar comentariul poate întări aceste sentimente, gânduri și concluzii. Amintiți-vă de răscolitorul comentat datorat poetului Dan Deșliu, la jurnalele coreene. Forța filmelor creștea, imaginea căpăta o valoare educativă și agitatorică nemăsurat mai mare, mânia dreptății clocotea în sufletele spectatorilor. Pentru că talentatul poet Dan Deșliu, el însuși plin de mânia împotriva barbarilor ucigași, a dat cuvântului mânia din sufletul său, și a îndreptat tăișul cuvântului tocmai într'acolo unde se îndreapta și mânia sa, complectând în acest mod forța imaginilor. Jurnalul coreean devenise astfel un act de acuzare fără egal, de o mare forță ideologică și la un foarte înalt nivel de măiestrie artistică.

În filmul „Consiliul U.I.S.”, imaginile sunt aceleași. De astă dată însă, cuvântul adăugat de regie, și acceptat de tovarășii din conducere amintiți, se interpunea între imagine și spectator, ca un fel de perdea dantelată, învăluind ascuțișul imaginii cu ceața străvezie a unei ironizări

¹⁾ G. M. Malencov: „Raportul de activitate al C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al Partidului. Ed. pentru literatură politică, 1952, pag. 83.

subțiri, delicate. Dar a ironiza subțire nu este oare asta cinism în toată legea? Și nu este oare cinismul macabru una din trăsăturile caracteristice ale suprarealismului celui mai decadent, varietate a formalismului burghez? Inchipuiți-vă că pe imaginile bestialităților cotropitorilor din Coreea, cuvântul nu acuză, nu strigă mânia și durerea mamelor și copiilor uciși. Nu! Cuvântul prezintă pas cu pas visul gingaș, (după cum ni se spune) al piratului din carlingă. Ascultați:

*„Un voiaj de plăcere în Coreea de Nord“
Câte ore de sbor, câte ființe ucise
Carnetul de cecuri și carnetul de bord
Și împlinirea celor mai gingașe vise.*

Imaginea următoare arată un bătrân coreean înebunit de furia de apocalips a exploziilor. Bătrânul, îmbrăcat în cămașă și izmene albe constituie un contrast cu imaginea întunecată a dărâmăturilor dimprejur. Și iată comentariul la această imagine:

*Un șal de dantelă pentru mătușa mea
Sybill,
...Bătrânii au suflet atât de sensibil !*

Imaginile următoare prezintă distrugerile îngrozitoare ale bombardamentului, căsuțele năruite, în aer praf de explozii și praful molozului. Iar comentariul:

*O albă căsuță sub cerul senin
Și glastre'n ferești, ce minune,
Sunt un tânăr duios și mi se cuvine
Fericirea deplină și confortul deplin
Cu frigider și televiziune...*

Imaginile următoare arată cadavrele mutilate ale unor mame și copiii mici, nemișcate ale copiilor uciși. Ultima imagine e un plan mai apropiat arătând un cap de copil cu ochi morți, în care se mișcă insectele. Comentariul:

*O femeie tip-top și — de ce nu? — copii.
Copiii pot fi atât de hazlii
Jucăuși cum sunt și cu ochii lor vii!*

Comitetul nostru denunță această producție ca o manifestare crasă tocmai a acelei minciuni și putreziciuni în artă, împotriva căreia ne previne tovarășul Malencov, o denunță ca o ploconire în fața concepțiilor celor mai la modă ale estetice și ideologiei imperialiste, ca o încercare periculoasă de reînviere în arta și literatura noastră a dușmănoasei, a cinice, și descompusei estetici burgheze. E de dorit ca tovarășii Iieșu și Veiser, regisori tineri și cu multe posibilități, care au realizat — cu excepția dureroasă a acestei părți — un film bun, puternic și mobilizator, ca și tovarășii Vasile Ungureanu și Silvia Armașu să analizeze serios motivele unei asemenea grave tociri a vigilenței lor ideologice și artistice.

Expresii ale lucrului de mântuială, a unui oarecare apolitism și formalism, găsim și în filmele bune ale tovarășilor Bostan, Săucan, Boroș și Chiriță și în multe subiecte ale Jurnalului de actualități. Noi prețuim realizările lor din ultima vreme și credem că în mod întemeiat punem aceste realizări pe seama creșterii nivelului lor politico-ideologic și a măestriei lor artistice. Dar cu atât mai mult trebuie să veghem asupra purității concepțiilor lor ideologice și artistice, cu atât mai mult trebuie să-i înarmăm pentru a se putea opune presiunii exercitate asupra concepțiilor lor înaintate, de stihia mic-burgheză, de propriile lor rămășițe formaliste în domeniul esteticii și de concepțiile străine care se infiltrează și prind rădăcini dacă nu sunt combătute fără cruțare și la timp. Experiența istorică a partidului lui Lenin și Stalin, ca și experiența Partidului nostru, ne învață că victoriile noastre, victoriile ideologiei socialiste nu vin dela sine, ci se obțin printr-o luptă aspră, neîmpăcată, care nu încetează nici o clipă. Împotriva forțelor vechii lumi și a ideologiei ei. În numele acestei lupte, este necesar să atragem atenția tovarășilor noștri creatori asupra punctelor slabe din armătura lor ideologică și artistică, asupra punctelor vulnerabile pentru a le blinda.

Tovarășul I. Bostan, a realizat în anul 1952, două filme bune. Criticat anul

trecut pentru faptul că filmele sale manifestă o foarte vizibilă indiferență față de om, și recunoscându-și această lipsă, el s'a străduit în cursul anului 1952 să crească pe această linie forța ideologică și artistică a filmelor sale. Dar nu a reușit decât parțial. Cum se explică această nereușită? Dece chipurile de oameni din filmul „Baia Mare” nu prind contur, nu sunt reliefate? Pentru aceea că tovarășul Bostan nu a înțeles decât la suprafață problema și s'a mulțumit cu o rezolvare a ei de mântuială. El ne arată oamenii în treacăt, chiar și atunci când intră la o petrecere, în casa unui stahanovist. Se vede cale de-o poștă că tovarășul Bostan nu i-a prea înțeles. Și totuși sunt acolo oameni atât de minunați, comuniști frunțași în producție și stahanoviști, oameni care se ocupă de educația copiilor lor, al căror univers sufletește s'a îmbogățit mult, care se cultivă și iubesc arta, care citesc presa noastră și se interesează de viața internațională; sunt oameni — stahanoviști care se trag din tată în fiu din muncitorii acelor mine străvechi, care sunt mândri de această îndelungată tradiție muncitorească, care studiază tehnologia procesului de producție, frecventează școli, se pregătesc de examene, au la activul lor inovații și raționalizări. Dar ce vedem noi din toate acestea? În filmul documentar sovietic despre construcția Canalului navigabil Volga-Don vezi la un moment dat conducând un escavator, un cazac din regiune. Scena se continuă arătându-ne pe fiii acestui escavatorist, ei înșiși escavatoriști stahanoviști, unul din fii fiind în același timp și profesorul tatălui său, în această nouă meserie. Și când îi vezi laolaltă pe acești trei cazaci, mânduitor ai mașinii, simți cum parcă întregul popor al stepei Donului s'a ridicat să participe la această măreață lucrare a comunismului, să-și fertilizeze și înfrumusețeze pământul natal. E numai un moment simplu, fără niciun fel de artificiu. Dar câtă bogăție de idei în el, cât de educativ și mobilizator reușește să fie!

În filmul „Baia Mare”, deși este vorba de un combinat industrial, nici rolul comuniștilor, nici rolul organizației de Partid nu apar, iar întrecerea socialistă — care este

motorul creșterii producției și al productivității muncii — este prezentată numai verbal. În felul acesta filmul pierde pe drum problema principală, producția căpătând un caracter idilic. Se pierde și problema interesantă a creșterii clasei muncitoare, datorită atracției pe care marile combinate industriale o exercită asupra tineretului din sate, problemă care a figurat în scenariul filmului „Baia Mare”.

În filmul tovarășului Bostan, „Calea recoltelor bogate”, este o scenă frumoasă în care, într-o casă de țărani, seara, se citește din Eminescu. E totuși greu de înțeles ce anume i-a determinat pe autori să aleagă din multilaterală operă puternică și dătătoare de viață a lui Eminescu, tocmai niște versuri de tristețe. Scena devine dintr'odată nefirească, valoarea ei ideologică și artistică descrește. În acest film regisorul a făcut totuși un pas înainte pe drumul cunoașterii vieții și al reprezentării ei în imagini artistice, a reușit să se apropie mai mult de oameni și să exprime trecerea lor dela îndoială la hotărârea de a porni pe calea nouă a gospodăriei colective. Acest fenomen, tipic pentru perioada de trecere dela capitalism la socialism, este surprins într'un mod neforțat, firesc, cu simț artistic, și de aceea convingător. Filmele realizate de tovarășul Bostan au suflu patriotic și un justificat optimism.

Filmul „Sărbătoarea alegerilor”, realizat de tovarășul M. Săucan, regisor tânăr care înregistrează cu acest film un succes remarcabil, ne vorbește încă despre o insuficientă aprofundare a problemei tratate. Spectatorul este în drept să pretindă realizatorilor acestui film, să nu rupă sărbătoarea alegerilor de viața generală a Republicii noastre. Ziua alegerilor a fost o sărbătoare tocmai pentru că aproape totalitatea cetățenilor din patria noastră au venit la vot, și au votat candidații Frontului Democrației Populare, tocmai pentru că astfel și-au asigurat și pentru viitor viața lor liberă, de muncă și succese pe drumul socialismului. Ideia aceasta trebuia să-și găsească un loc bun în filmul despre ziua alegerilor. Regia a preferat însă să prelungească la nesfârșit unele imagini, numai de dragul peisagiului, rupând

acțiunea filmului și sărăcindu-l. Peisagiul țării noastre e frumos și ne încântă întotdeauna. E bine ca realizatorii filmelor noastre să-l prețuiască și să ni-l prezinte cât mai des și mai bogat. Dar a curma desfășurarea acțiunii sau a o tăragăna, de dragul peisagiului, înseamnă a nu înțelege cum chiar și peisagiul, atât de frumos și încântător, devine neinteresant și dăunător din clipa în care el nu mai este necesar dezvoltării mai departe a acțiunii. Pe aceeași linie se plasează și sfârșitul filmului, care merge pe linia unui optimism de paradă, în locul unui optimism creator.

Idilicul și parada sunt de altfel încă trăsături comune, negative, pentru majoritatea producției Studioului „Sahia”. Nici din filmele documentare, nici din jurnale mai ales, nu se desprinde adevărul că socialismul se construiește cu eforturi, cu greutăți mari și în luptă neoprită cu aceste greutăți. Parcă totul s'ar face la noi numai în cânt și joc. Trebuie să ne ferim de a cădea în naturalism, dar idilicul și parada care domină în atmosfera multor jurnale și filme documentare, e un microb periculos care se întoarce împotriva noastră. Oare aceasta să fie tipic pentru viața de azi a Republicii noastre? Desigur că nu; *„tipic este — ne învață tovarășul Malencov — ceea ce exprimă în mod cel mai plin și mai expresiv esența forței sociale respective”*¹⁾.

În țara noastră se fac și parăzi, se joacă și se cântă mult, se țin ședințe și consfătuiri de analiză a muncii, dar tipic pe plan general, esența fenomenului istoric care împinge înainte viața noastră spre socialism, este munca îndârjită, lupta pentru învingerea greutăților. Tipic este faptul că numai așa se poate construi socialismul, că numai așa putem asigura creșterea continuă a nivelului de viață al oamenilor muncii, că numai așa îl putem zdrobi pe dușman, și — în sfârșit — numai așa putem asigura măreția parăzilor noastre, pe care le iubim, și jocurile, și cântecele care abia azi, în condițiile regimului democrat-popular, datorită poli-

ticii juste a Partidului nostru și luptei eroice a clasei muncitoare se pot răspândi în toate colțurile țării, și pot înflori, hrănite de optimismul și puternica dragoste de viață și veselie a poporului nostru muncitor.

Mult apolitism, înclinație spre idilă și adevărate tentative formaliste în comentariu au existat și în primele variante ale filmului „Zile de neuitat”, regisor H. Boroș și comentariu C. Chiriță.

Această linie anti-realistă și dăunătoare se întoarce împotriva noastră pentru că oamenii cărora ne adresăm cunosc viața așa cum e, și de aceea resping falsul, refuză să creadă în ceea ce spunem noi prin filmele noastre idilice. Publicul nostru muncitor nu tolerează minciuna, falsificarea adevărului vieții. Ca urmare, filmele noastre, care păcătuiesc prin asemenea abateri dela ideologia și principiile estetice marxiste, nu pot convinge pe nimeni, nu aduc niciun ajutor la mobilizarea forțelor poporului nostru muncitor pentru realizarea planurilor, pentru îndeplinirea la timp a tuturor hotărârilor Partidului și Guvernului. Datorită trăsăturilor lor idilice și de paradă, ele conțin ideea demobilizatoare că treaba s'ar face ușor și dela sine, că pentru aceasta nu e nevoie nici de prea mari încordări, nici de un prea mare spirit partinic de răspundere. Și cine, dacă nu dușmanul trage foloase de pe urma unei asemenea filozofii, antipartinice și contrarevoluționare? Iată de ce nu e greu să înțelegem că tendința spre idilism și paradă, este rezultatul unei presiuni a concepțiilor burgheze, dușmănoase și contrarevoluționare, concepții ale acelor care ar dori să ne mai liniștim, să credem că totul e în ordine, să mai încetinim ritmul de construire a socialismului, etc., etc. O asemenea situație în producția noastră de filme nu mai poate fi tolerată. E vina mare a Comitetului nostru că a descoperit târziu această serioasă alunecare pe pozițiile unui idilism burghez și de paradă.

În munca pentru realizarea primei serii a filmului „Nepoții Gornistului”, am avut de luptat de asemenea cu multe manifestări ale lucrului de mântuială și cu unele tendințe formaliste destul de redutabile.

¹⁾ G. M. Malencov: „Raportul de activitate al C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al Partidului. Ed. pentru literatură politică, 1952, pag. 83.

Ele s'au manifestat în primul rând printr'o subapreciere aproape totală a muncii cu actorul, și prin punerea pe prim plan — în locul muncii cu actorul — a muncii operatorilor de imagine. Aceasta a fost linia tovarășului Dinu Negreanu. Ța aceasta l-au împins permanent tovarășii operatori, și în primul rând tovarășul Ovidiu Gologan, operator talentat, dar care confundă dramaturgia cinematografică cu o înșiruire de tablouri, în care tonurile și cadrul constituie factorul prim, iar viața — dacă trebuie neapărat să existe — factorul secund. Regia și tovarășii operatori au plecat la realizarea filmului plini de dorința de a face un film foarte frumos, dar uitând de actori, și-au tăiat singuri craca de sub ei. Lucrurile au mers atât de departe pe linia scoaterii actorilor din colectivul de creație al filmului, încât la prima ședință de producție a colectivului filmului „Nepoții Gornistului“, convocată la cererea Comitetului, actorii nici nu au fost invitați. Nici chiar interpreții rolurilor principale. În cecace privește Direcția Studioului „București“, tovarășul E. Elian a patronat fără să observe măcar această stare de lucruri intolerabilă și de neimaginat. În schimb, discuțiile despre un reflector în plus sau în minus, captivau atât de mult nu numai pe operator, dar și regia, încât puținul timp care ar mai fi rămas liber între nenumăratele probleme organizatorice (o altă pasiune a regiei filmului) și care ar fi putut fi folosite măcar pentru un simulacru de muncă cu actorii, era mereu și mereu, și încă odată, dedicat problemelor interminabile ale tonurilor și cadrajelor. S'ar putea presupune că în felul acesta filmul va fi cel puțin o capodoperă a măestriei operatorului. Nu este vorba de așa ceva, și nici nu poate fi. Măestria operatorului se manifestă înainte de toate prin aceea că pune în valoare conținutul de idei al imaginii, că el ajută pe spectator să înțeleagă mai bine, să simtă puternic fiecare moment important al acțiunii. Pentru aceasta, regisorul și operatorul trebuie să aibă în vedere, înainte de toate și întotdeauna, că imaginea cu tonurile ei este obligată să redea cât mai profund acțiunea propriu zisă. Iar acțiunea este

determinată de oameni; personagiile filmului, interpretate de actori, sunt oameni vii, care nu dau rezultat în urma calculelor optice și a măsurărilor necesare aparatului, ci numai dacă au înțeles pe deplin natura personagiului și linia lui în viață, și numai dacă prin repetiții îndelungi, regisorul și actorul au găsit împreună cea mai corespunzătoare interpretare, cel mai bun ton, cea mai potrivită ambianță. E doar ușor de înțeles acest lucru, întrucât în momentul filmării, atunci când toți ceilalți au ieșit din cadru, cel care răspunde de calitatea cadrului tras este actorul. De el depinde dacă conținutul de idei va fi pus în valoare, dacă mișcarea și mimica, și glasul, vor fi cele mai potrivite, și dacă peste aceste cerințe elementare, el — actorul — va reuși să aducă acel plus de ascuțime și emoții, acel drum de imaginație creatoare, fără de care imaginea poate fi corectă, dar rece, fără putere de a-l emoționa și convinge pe spectator. Munca de creație a actorului e tocmai aceea parte a muncii de creație, care — după scenariu — hotărăște de calitatea filmului. O lumină poate fi mai fericit sau mai puțin fericit rezolvată, un cadru poate fi mai pictural sau un cadru pur și simplu, dar dacă omul din cadru e adevărat și adânc, dacă el ne transmite frământarea sufletească, dacă îl credem, înseamnă că principalul a fost îndeplinit. Tot restul trebuie să completeze, să ajute, să pună în valoare tocmai acest principal. Iată cerința fundamentală a artei noastre realiste. Orice abatere dela acest drum, orice încercare cât de mică de a pune chiar și numai pe un plan egal, elementele secundare cu acest element principal, constituie o alunecare dela arta realistă, o tendință spre formalism. Preocuparea principală a operatorului, a decoratorului, a machieurlui și a inginerului de sunet, trebuie să fie tocmai aceea ca munca lor să nu se vadă, în sensul că ea să nu atragă prin nimic atenția spectatorului asupra ei. Cu cât această cerință va fi mai deplin realizată, cu cât totul va concura spre unicul scop, acela de a pune și păstra în centrul atenției omul, personagiul, cu gândurile și acțiunile sale, de a reliefa tocmai personagiul și numai

personagiul și ideia acțiunii, cu atât mai mult regisorul, operatorul, decoratorul, machieurul, inginerul de sunet și ceilalți își vor fi îndeplinit mai bine sarcina lor creatoare. Tovarășii Dinu Negreanu și Andrei Călărașu, deși au fost ajutați prin critici repetate să înțeleagă acest adevăr fundamental, au dat dovadă de o inexplicabilă lipsă de consecvență față de angajamentele luate, au filmat multe scene nesatisfăcător pregătite, în special din punct de vedere al muncii cu actorul, ceea ce a dus la scăderea nivelului ideologic și artistic al materialului, pentru a nu mai vorbi de rebuturi, refilmări care au cerut mult timp și cheltuieli suplimentare. Aci duce inevitabil lucrul de mântuială. Aprecierea se potrivește destul de bine și tovarășului Jean Mihail, care de asemenea, tocmai pentru că a lucrat de mântuială cu actorii, nu a adâncit unele situații, rezolvându-le nefiresc, fals și a fost nevoit încă de la început să recurgă la refilmări. Experiența noastră negativă din punct de vedere al muncii cu actorul, la filmul „Nepoții Gornistului“, va trebui să constituie un foarte serios avertisment pentru Direcția Studioului „București“ și pentru toate colectivele noastre de creație. Va trebui — în consecință — să îmbunătățim schema împărțirii pe perioade a procesului de realizare a unui film artistic, introducând perioada repetițiilor cu actorii și a muncii ideologico-artistice pentru cunoașterea adâncă a temei, a subiectului și a personajilor, ca o perioadă obligatorie, fără terminarea căreia să nu se mai poată începe turnarea nici unui film. E necesar de asemenea, ca această măsură organizatorică să fie dublată de o foarte serioasă și argumentată muncă de lămurire cu tovarășii noștri regisori. Problema trebuie înțeleasă în fondul ei, iar măsura organizatorică să asigure numai condițiile pentru aplicarea în viață a acestei orientări. Regisorul nu poate să nu înțeleagă, până la urmă, că nu numai actorul are nevoie de această serioasă muncă de pregătire ideologică, artistică și de repetiții, dar că de această muncă are nevoie chiar și el, regisorul, pentru propria lui muncă de regie, întrucât el nu poate găsi nicio altă împrejurare

mai potrivită pentru verificarea pe viu a calităților și defectelor din scenariul său regisoral, decât munca de repetiții cu actorii, la masă și pe orice scenă improvizată.

„Regisorul de film — spune cunoscutul regisor sovietic S. Gherasimov — care își propune realizarea unui film, trebuie să se asigure cu interpreți care să devină dela sine un fel de coautori, interpreți care dela început și până la sfârșit să studieze împreună cu el concepția și întreaga structură plastică a filmului. Regisorul trebuie să caute ca oamenii care lucrează cu el să înțeleagă filmul și personagiile filmului la fel ca el și concepția lui să devină pentru ei obligatorie și necesară. El trebuie să trezească în interpreți o atitudine partinică față de personajii și de realitatea reprezentată în film. Pentru aceasta însă, este nevoie de o muncă profundă, ideologică, educativă și pedagogică cu colectivul de actori, deoarece numai această muncă poate duce la interpretarea unitară și justă a problemelor ideologice și artistice ale realizării filmului.

Pentru un actor de film, repetițiile sunt absolut necesare din pricina condițiilor specifice ale muncii în fața obiectivului. Nu mai vorbim de importanța pe care o au pentru regisor repetițiile cu actorul. Regisorul nu-și poate face o imagine desăvârșită a viitorului film, decât după minuțioase repetiții care aduc precizări extrem de importante în scenariul regisoral și în filmări.¹⁾

Acest adevăr a fost de altfel demonstrat și de filmul „Mitrea Cocor“, unde cele mai reușite scene și creații actricești sunt rezultatul unei serioase munci de repetiții, în care s'a evidențiat atașamentul tovarășei regisor Marietta Sadova, pentru acest principiu de căpătâi.

La filmul „Nepoții Gornistului“, partea I-a, regisorul, trecând în mod nejustificat acest principiu pe planul al doilea, și trăind în iluzia așa zisei capacități spontane de creație a actorilor, a lucrat până acum în majoritatea timpului după metoda improvizăției, atât în ceea ce

¹⁾ „Problemele măestriei în arta cinematografică“, Moscova, Goschinoizdat, 1952, pag. 26.

privește concepția regisorală cât și cea actoricească.

Fără o cunoaștere clară, logică și organică a rolului și a întregii structuri a filmului, în ansamblu și în părțile lui componente dispăre siguranța în munca de creație a actorilor și a regisorului. Din această cauză, în cursul filmării a existat o perioadă în care regisorul, tovarășul Dinu Negreanu, a practicat metoda greșită a „variantelor“, turnând pentru fiecare plan câte două și chiar trei variante diferite de interpretare, fundamental deosebite una de alta. Este clar că acest sistem are urmări grave pentru unitatea viitorului film și pentru unitatea fiecărui rol în parte. Dacă regia s'ar fi preocupat de aceste probleme în cursul pregătirilor și al repetițiilor, fără îndoială că în momentul filmării perioada căutărilor ar fi fost depășită, iar regisorul și actorul ar fi insistat pe singura soluție de interpretare potrivită, adâncind-o.

Nu se poate spune că actorii și regia filmului „Nepoții Gornistului“ nu depun o muncă intensă și plină de pasiune... *„Pasiunea este factorul principal în atitudinea față de material, atât a actorului, cât și a regisorului, spune marele regisor sovietic S. Gherasimov. Dar nu o pasiune oarbă și pur emoțională. Această pasiune trebuie să fie neapărat bazată, justificată și întărită prin cunoștințe și logică. Mai întâi de toate însăși concepția regisorului trebuie să se bazeze pe adâncă și temeinică cunoaștere a evenimentelor prezentate și pe înțelegerea justă a sensului lor și a logicii desfășurării lui. Nici concepția regisorului asupra realizării, nici atitudinea actorului față de personaj nu trebuie să se sprijine exclusiv pe emoție“¹⁾.*

Elaborarea și păstrarea liniei generale a fiecărui rol în parte este cea mai grea sarcină a actorilor și a regisorilor. Pentru actorul de teatru acest lucru este mult mai ușor decât pentru cel de cinematograf, întrucât în teatru interpretarea rolului, desvoltarea liniei lui principale, are loc în mod consecutiv în decursul unui spectacol desfășurat în întregime în aceeași unitate de timp și de spațiu. În cine-

matografie însă, unde realizarea filmului durează luni de zile, păstrarea liniei generale a rolului este extrem de grea și în special pentru acei actori care în acelaș timp interpretează unul sau mai multe roluri în teatru.

În asemenea condiții, previziunea întregului film și a liniei fiecărui rol în parte trebuie s'o aibe regisorul, nu numai în perioada filmării ci și în aceea a repetițiilor. Având funcțiunea unui pedagog-poet, a unui pedagog-artist, cum îl numește S. Gherasimov, regisorul va căuta să transmită actorului concepția lui asupra personajului, veghiind apoi la păstrarea nealterată a profilului rolului în decursul filmării pe fragmente izolate. Iată ce spune în această privință actorul V. Smirnov, interpretul principal al filmului „Compozitorul Glinca“: *„În timpul realizării filmului m'a uimit mereu capacitatea lui G. Alexandrov de a vedea exact întregul film, de a vedea totul, chiar și scenele și cadrele nerealizate ori nici măcar repetate... Am invidiat această capacitate neobișnuită de a vedea gata montată o operă artistică necreată încă, de a vedea un film mare și complicat, multe sute de cadre și m'am gândit că actorul care este filmat trebuie să-și însușească aceeași capacitate, să-și imagineze dacă nu întregul film, cel puțin întregul rol. Atunci filmarea complicată, împărțită pe secvențe și cadre, nu va mai fi atât de grea pentru actor“²⁾.*

Dacă regisorul pornește fără o concepție clară, bine definită a întregului film și a părților lui, dacă nu are o viziune a filmului ca spectacol unitar și finit, munca lui va fi nesigură, șovăitoare, aproximativă, desorientând în acelaș timp și munca celorlalți factori ai echipei: actori, operatori de imagine și sunet, decoratori, compozitori, machieuri, etc.

Desorganizarea procesului de creație artistică are ca urmare prelungirea timpului de realizare a filmului, cheltuieli suplimentare din pricina refacerilor, care în astfel de condițiuni devin inevitabile și, în cele din urmă, o operă lipsită de valoare ideologică și artistică.

²⁾ V. Smirnov: „Munca la personajul Glinca“, „Probleme de cinematografie“ Nr. 1, Ianuarie 1953.

¹⁾ Op. citat pag. 28.

Pe baza studierii vieții sau a materialului istoric documentar, referitor la împrejurările sociale, politice și economice în care au loc evenimentele scenariului, regisorul și interpreții capătă cunoștința clară, întemeiată științific, a conținutului filmului pe care îl vor realiza. Din analiza ulterioară a scenariului, adică a conflictului și a acțiunii principale, a ideilor și a personajilor, regisorul va găsi atât stilul tratării concrete în imagini artistice a filmului cât și ritmul lui atât în ansamblu cât și în părțile lui componente, secvențe, episoade, scene și cadre izolate.

„In momentul când te apropii de aparat, spune M. Ciaureli, episodul trebuie să fie chibzuit, studiat, hotărât.”

Această concluzie cu care ne înarmează experiența celei mai înaintate cinematografii din lume, este concluzia spre care ne îndrumă și propria noastră experiență.

Comitetul nostru supune Consfățuirii spre dezbateră această problemă vitală și cheamă pe toți tovarășii din câmpul creației să-și aducă contribuția lor în lupta pentru combaterea și sdrobirea improvizației și a muncii de mântuială, pentru introducerea în practica producției noastre de filme a metodelor înaintate sovietice, pentru triumful lor.

Pe asemenea linie s'a și orientat Comitetul nostru atunci când a pus bazele Studioului Actorului de Film „C. Nottara”.

Viața confirmă justetea acestei orientări. Și noi înregistrăm cu mare bucurie și satisfacție procesul sănătos de creștere al colectivului artistic dela „C. Nottara”, care — cu toate lipsurile sale, cu toate greutățile pe care o serie de elemente înapoiate și descompuse din punct de vedere moral le-au făcut încercând să demobilizeze colectivul și să-l abată din drumul și dela menirea sa — a devenit totuși principala sursă de recrutare a actorilor pentru filmele noastre, cărora le asigură un număr cât mai mare de actori talentați și serioși. Realizarea de către colectivul artistic al Studioului „C. Nottara” a spectacolului „Nepoții Gornistului” — dramatizare pentru scenă și regia de tovarăsa Sorana Co-roamă, — realizare deosebit de pozitivă din punct de vedere al nivelului ideologic și al măiestriei artistice, ca și seria de aproape

150 reprezentații cu piesa „Micii burghezi”, spectacol prețuit pentru înalta calitate a interpretării, vor fi fără îndoială în măsură să răstoarne pozițiile înapoiate și subiective ale unor regisori care au cântit până în ultimul timp împotriva preferinței pe care erau invitați să o arate actorilor dela „Nottara”, în propunerile lor de distribuție. Dar acest rol de principală bază actricească a cinematografiei impune colectivului artistic al Studioului sarcini de mare răspundere. Principala sarcină trebuie socotită aceea de a pune în centrul întregii activități ideologice și de măiestrie, preocuparea ca actorii noștri să-și însușească cât mai deplin particularitățile muncii de creație în film. Activul de regisori ai Studioului „București” va trebui să dea un cât mai mare ajutor în acest scop. Direcția Studioului Actorului de Film va trebui deasemenea să combată manifestările lucrului de mântuială care mai apar în realizările actorilor noștri. Doar este bine cunoscut adevărul că elementul fundamental al muncii creatoare a actorului, îl constituie capacitatea lui de a imagina, că forța și rodnicia imaginației — pelinia personajului dat — sunt condițiile hotărâtoare ale unei adevărate creații. Ori munca de mântuială în creația actorului, face să se piardă tocmai această calitate, fără de care nu există artă, ci un palid și simplu meșteșug. Practica meșteșugărească trebuie condamnată, biciuită, sdorbită.

După cum am văzut, treburile nu merg tocmai bine la noi când este vorba de problemele ridicate de orientarea ideologică artistică, de cunoașterea cât de cât aprofundată a ideologiei marxist-leniniste, când este vorba de combaterea manifestărilor puternice și stăruitoare ale ideologiei burgheze, în câmpul esteticei.

„Trebuie să recunoaștem ca o axiomă — ne învață marele Stalin — că, cu cât nivelul politic și conștiința marxist-leninistă a activiștilor din orice domeniu al muncii de stat și de partid sunt mai ridicate, cu atât munca însăși este mai ridicată și mai rodnică, cu atât rezultatele muncii sunt mai concrete; și dimpotrivă, cu cât nivelul politic și conștiința marxist-leninistă a activiștilor sunt mai scăzute, cu atât lacunele

și eșecurile în muncă sunt mai probabile, cu atât mai probabil este că activiștii înșiși vor decădea și se vor transforma în practicieni lipsiți de orizont, cu atât mai probabilă este degenerarea lor¹⁾.

Ori, iată cum trecerea în revistă numai a unora din problemele muncii noastre ne arată că noi am ținut prea puțin seama de această teză profundă a tovarășului Stalin, iar pe alocuri se vede bine că nu s'a ținut chiar deloc seama de ea. Starea aceasta de lucruri se referă la un activ destul de larg din sectorul producției noastre de filme, cuprinzând atât tovarășii cu munci de cea mai mare răspundere ca directori, membri ai Comitetului, regișori, actori și operatori șefi cât și multe alte cadre de bază ale producției de filme. Problema aceasta trebuie privită fără panică, dar cu toată gravitatea.

Fără panică, pentru că marea majoritate a acestor cadre sunt tovarăși buni și cinstiți, devotați sau cel puțin leali față de cauza revoluției noastre, deciși să lupte sau să participe la lupta condusă de Partid pentru construirea socialismului în țara noastră și pentru apărarea păcii, deciși să lupte pentru desvoltarea și înflorirea artei cinematografice în R.P.R.

Dar această problemă trebuie totuși privită cu toată gravitatea, pentru că numai cinstea, devotamentul și hotărîrea de a lupta sau de a participa la această luptă nu sunt suficiente pentru a asigura succesul acestei lupte; cu toată gravitatea, pentru că burghezia nu a părăsit și nu părăsește câmpul de luptă, pentru că burghezia, ca clasă, rămîne ostilă socialismului până la dispariția ei și va continua să dăuneze un timp, chiar și după dispariția ei ca clasă; pentru că burghezia năluptă numai cu armele criminale ale sabotajului și spionajului ei și cu armele tot atât de criminale ale filosofiei și esteticii burgheze, pe frontul ideologic, unde burghezia continuă să aibe—în condițiile de trecere dela capitalism la socialism—încă o destul de puternică și durabilă influență, în deosebi asupra vechii intelectualități;

pentru că — înșfârșit — noi nu suntem asigurați — după cum ne arată tovarășul Malencov — nici împotriva pătrunderii în rândurile noastre a unor concepții, idei și stări de spirit dușmănoase, venite din afară, din țările imperialiste, și care-și pot găsi teren prielnic la noi, cu atât mai ușor cu cât burghezia a fost numai de puțină vreme răsturnată dela putere, iar concepțiile și ideile burgheze sunt încă înrădăcinate.

Comitetul nostru socotește că principala sa lipsă în sectorul de muncă al producției de filme, stă în faptul că nu a izbutit — în cursul anului 1952 — să determine un progres mai simțitor pe linia creșterii nivelului ideologic și al combativității, pe linia apărării cu fermitate a principiilor esteticii marxiste și a combaterii perseverente a tuturor manifestărilor străine și ostile ca: apolitismul, obiectivismul, formalismul, cosmopolitismul și altele. Datorită nivelului ideologic scăzut, care domină încă în producția noastră de filme, concepțiile străine și dăunătoare desvoltării unei arte cinematografice românești, națională în formă și socialistă în conținut, găsesc încă un câmp larg de acțiune la noi, și reușesc adesea să se impună sub ochii binevoitori ai cadrelor noastre cu munci de cea mai înaltă răspundere. Uneori poți chiar întâlni, în practica muncii noastre, împrejurări în care tovarăși buni și cinstiți ajung să fie purtătorii și apărătorii unor concepții estetice burgheze, decadente.

Aceasta s'a întâmplat de pildă cu tovarășul Dinu Negreanu care — rob al concepțiilor formaliste — a militat cu înverșunare pentru ca scena frontului din prima serie a filmului „Nepoții Gornistului” să fie filmată la Predeal, numai pentru a obține, în cadru, câteva siluete de brazi, și în perspectiva cadrului câteva piscuri îndepărtate de munți, cadre picturale care nici nu și-ar fi găsit loc în dinamica dramatică a acțiunii. De dragul acestor artificii, s'a dat peste cap și elaborarea regisorală a scenelor, și munca cu actorii, ceea ce a dus la rebutarea întregului material, la pierderea câtorva bune săptămâni prielnice pentru filmările în exterior, la mari

¹⁾ I. V. Stalin: Problemele leninismului, Ed. pentru literatură politică 1952, ediția III-a, pag. 611.

cheltuieli inutile. Și tot tovarășul Negreanu, rob al aceluși concepții formaliste decadente, a acceptat și a apărut decorul ridicol, fals și pe deaîntregul formalist în varianta respinsă a scenei „casa conspirativă”, în care muncitorii comuniști, oameni simpli ieșiți din popor și legați numai de popor sunt puși în situația de a fi găzduiți pentru o ședință conspirativă în subsolul cu bolte al unei case mari, într-o așa zisă magazie cu obiecte de artă a unui anticariat, în care toată atenția îți este atrasă înainte de toate nu de personajii și dialogurile lor, ci de numărul mare de mobile, busturi și statuete ieșite din uz. Această concepție boierească despre mișcarea muncitorească ilegală, ruptă de masă și ajutată de cine știe ce fel de negustori anticari, concepție a tovarășului Ciulei, pe care a amplificat-o apoi decorând-o cu toate trucerile formalismului, a fost acceptată, îmbrățișată și realizată fără nicio observație de tovarășii Negreanu, Elian și V. Silvestru. Tovarășul Negreanu s'a oferit chiar să o apere împotriva criticii Comitetului.

Noi nu putem să ne împăcăm cu o asemenea stare de lucruri. Trebuie să întărim lupta împotriva denaturărilor și greșelilor ideologice, trebuie să nu obosim în a repeta mereu adevărul că acolo unde slăbește atenția față de problemele ideologiei, se crează un teren propice pentru înflorirea, sau chiar reînvierea concepțiilor străine, ostile, dăunătoare.

Pentru a organiza lupta cu succes împotriva acestor stări de lucruri, Comitetul nostru va trebui să organizeze pe viitor mai multe debateri în jurul problemelor ideologice-artistice ale creației și să asigure o mai activă și mai combativă participare a creatorilor la aceste debateri. Vortrebuie deasemenea găsite forme cât mai potrivite pentru organizarea studiului în toate sectoarele noastre de producție, ținându-se seama că studiul va trebui strâns legat cu practica, cu aplicarea pe viu a învățaturii, și întotdeauna cu ascuțișul îndreptat împotriva ideologiei burgheze reacționare, împotriva esteticii burgheze.

În strânsă și indisolubilă legătură cu nivelul ideologic în munca de creație,

consfătuirea noastră va trebui să desbată și problema măestriei artistice, a luptei împotriva a tot ceea ce este palid, lipsit de idei, schematic și șablon. Este timpul să denunțăm cu mai multă combativitate și perseverență sărăcia artistică a unora din realizările noastre, să analizăm cu mai multă seriozitate și adâncime cauzele care duc la o producție lipsită de forță, de putere convingătoare și capacitate de a emoționa. Trebuie demascată fără cruțare munca de mântuială în creația artistică. Poporul nostru muncitor nu poate accepta acea producție care oglindește palid și stereotip, sărac și fără forță, aspectele grandioase și deosebit de bogate ale vieții noastre noi.

Dar — în același timp — lupta pentru o înaltă măiestrie artistică va trebui legată de conținutul de idei al operei, de aprofundarea lui. Nu există măiestrie artistică fără un adânc conținut de idei. Măestria nu este tot una cu meșteșugul. Meșteșugul este numai o parte necesară măestriei. Fără meșteșug nu poate exista măiestrie. Dar a confunda măestria cu meșteșugul, ar însemna în fapt să golim măestria de sâmburele ei viu, ar însemna să reducem arta la nivelul unui fabricat. E tocmai ceea ce face cinematografia decadentă a apusului imperialist, și înainte de toate cinematografia americană, unde cu excepția unor producători izolați, înghițiți și ei în ultima vreme de rechinul hollywoodian, producția cinematografică este o producție de serie, care se adresează nu omului, cu gândurile și sufletul său, ci instincțelor lui pe care le preamărește, zeificându-le. Meșteșugul este o treaptă primară. În timp ce măestria este calitatea cea mai înaltă a artistului creator, care conține în țesutul ei, — în afară de talent și meșteșug — cerința fundamentală a oricărei arte adevărate: un înalt nivel ideologic. Și cum ar putea fi altfel, când este pe deplin cunoscut că nu de astăzi, de ieri, ci încă din timpuri străvechi, arta s'a manifestat ca o formă a conștiinței sociale, al cărei scop este nu numai de a fi un mijloc de cunoaștere a realității, ci și de a contribui la transformarea ei revoluționară? Cu cât mai adânc pătrunde

artistul în esența fenomenului social-istoric pe care-l supune transfigurării creatoare în opera sa, cu atât opera sa va fi mai populară, mai durabilă și chiar nemuritoare. Deaceia măestria nu se poate lipsi de ideologie. Ideologia a fost și rămâne sufletul măestriei, sâmburele ei viu. Ori la noi, în producția de filme și în învățământul artistic, circulă în deplină libertate și sunt practicate concepții cu totul opuse și vădit dăunătoare. Chiar și astfel de tovarăși buni, cu nivel mai ridicat, pătrunși de dorința sinceră de a-și pune întreaga lor capacitate de muncă și creație în slujba dezvoltării unei arte cinematografice înaintate, cum ar fi tovarășii V. Iliu, D. Negreanu și alții, tratând în mod superficial această problemă, despart în mod formal și cu destulă convingere problemele măestriei de conținutul lor, de ideologie, făcând în felul acesta concesii de fond unor poziții învechite, demascate ca străine și dăunătoare. Este dela sine înțeles că fără demascarea acestei concepții dăunătoare nu vom avea de unde să așteptăm vreo salvare miraculoasă împotriva lipsei de măestrie, la care ne condamnă pe viață această practică (neteoretizată la noi), dar tot atât de periculoasă ca oricare altă teorie formalistă burgheză. Ideologia este și rămâne sufletul măestriei, sâmburele ei viu. Un exemplu:

Să luăm scena din casa lui Stoica Cernet (filmul „Mitrea Cocor”). Câțiva țărani săraci stau în jurul mesei și Stoica Cernet, om mai luminat, le vorbește despre nevoile lor și despre felul cum țăranii și muncitorii din Uniunea Sovietică și-au făcut o țară fără moșieri și fără chiaburi. Vine Mitrea Cocor care-i spune că Ghiță morarul, omul ciocoiului, vrea să-l dea pe el — Stoica Cernet — pe mâna jandarmilor. Stoica Cernet îl liniștește pe Mitrea și discuția continuă, la ea participând de astă dată și Mitrea.

Scena, după cum o cunoaștem din film, nu a reușit. Ea este formală, nu comunică, nu emoționează, nu convinge și nici nu ne ajută să cunoaștem mai îndeaproape pe eroii noștri pozitivi, să-i iubim mai mult. Scena este realizată fără măestrie artis-

tică, fără dragoste, rece, sărac. Dar este oare aici vorba de o sărăcie de mijloace? Nu. Nu este vorba numai de asta, și nu în primul rând de asta. Doar aceeași regie a soluționat cu deosebită măestrie artistică scena din dormitorul soldaților (majurul Cataramă și recruții) și altele. Este vorba în primul rând de o criticabilă neaprofundare a conținutului de idei, de o tratare neglijentă, nepăsătoare, superficială din punct de vedere ideologic, a ideii scenariului, ceea ce a dus la pierderea pe drum a marei bogății de idei pe care această scenă o conținea. Despre ce este vorba în fond? În cursul discuției sale cu Ghiță morarul, Mitrea află că fratele lui Stoica Cernet este la pușcărie, pentru că e un fel de răsvrătit ca și el, și că pe Stoica îl pândeste cam aceeași soartă. Adolescentul Mitrea, neștiutor de carte, lipsit de experiență, dar revoltat împotriva tuturor nedreptăților dela moșia unde e argat, fiind exploatat sângeros și asuprit, simte din instinct de clasă, nu numai pericolul care s'ar putea abate și asupra lui, ci și răspunderea pe care o are în ceea ce privește soarta lui Stoica Cernet. Se duce în grajd, dar nu are astâmpăr. În mintea lui de adolescent, pericolul care-l amenință pe Stoica Cernet capătă amploare, și-l închipuie poate arestat chiar în noaptea aceea. Se scoală din culcușul său, se îmbracă pe tăcute, pe ascuns, și se strecoară spre casa lui Cernet cu sentimentul că-și îndeplinește o datorie de om drept și exploatat, care nu are nimic comun cu Ghiță morarul și boier Cristea, care are totul comun cu Cernet, libertatea și viața. Dacă nu ar fi fost așa, Mitrea nu s'ar fi dus în noaptea aceea la Cernet. Și ce se întâmplă la Cernet? Stoica Cernet, om înțelept și înaintat, a priceput el oare clocotul, revolta și hotărîrea de candidat revoluționar al lui Mitrea? I-a acordat atenția cuvenită? A pus în valoare acest act, aproape hotărîtor pentru viața de mai departe a lui Mitrea Cocor? În viața adevărată, nici un Stoica Cernet n'ar fi trecut fără înțelegere peste un asemenea moment crucial din dezvoltarea vreunui Mitrea Cocor. Dar regia noastră nu a înțeles acest lucru, nu a lăsat ca acest moment puternic, dramatic și educativ.

să se desvolte. L-a sugrumat fără înțelegere, obligându-l pe Stoica Cernet să minimalizeze însemnătatea actului lui Mitrea și să treacă — așa zicând — la ordinea de zi. Scena e slabă din punct de vedere ideologic și lipsită de măiestrie artistică. Iar lipsa de măiestrie derivă direct din neînțelegerea bogăției de idei pe care o cuprindea această scenă. Fără îndoială că dacă regisorii ar fi înțeles întreaga bogăție a acestei scene, ar fi găsit mijloace s'o realizeze la un asemenea nivel artistic încât ea să rămână o scenă de neuitat și în același timp o adevărată lecție de educație comunistă.

Încă odată prin urmare: ideologia este sufletul măiestriei.

Comitetul nostru apreciază că una din lipsurile sale în munca de îndrumare, atât în sectorul filmului artistic cât și în cel al documentarului și jurnalului, este faptul că nu a stăruit cu insistență și că nu a creat condiții pentru cunoașterea vieții de către activul nostru de creatori, pentru o adevărată și aprofundată cunoaștere a realității noastre noi și a realității trecutului de luptă revoluționară a poporului. Necunoașterea vieții, sau cunoașterea ei insuficientă duce la sărăciră imaginației creatoare a artistului, la scheme moarte, lipsite de putere și neconvingătoare. Oricât de supărător ar fi acest adevăr, dar birocrațismul a pus la noi stăpânire până și pe sectorul muncii de creație. Aceasta este egal ca moartea. Și pentru că noi vrem ca arta noastră cinematografică să trăiască și să înflorească, pentru că noi toți simțim răspunderea unei sarcini grele și de onoare care apasă pe umerii noștri, aceea de a face să înflorească o artă cinematografică nouă, pusă în slujba construirii socialismului în R.P.R. și apărării păcii, va trebui să analizăm cu multă răspundere, și cu spirit autocritic, această latură negativă a muncii noastre.

Fără o cunoaștere aprofundată a vieții, creatorii noștri — scenariști, regisori, actori, operatori, machieuri și alții — nu-și pot îndeplini sarcinile lor, deoarece nu-și pot rezolva problemele lor de creație doar în general, ci totdeauna într'un fel concret, foarte precis, până la amănunt. Ori, pentru asta, creatorul trebuie să cunoască foarte bine

viața însăși, direct din viață dacă este vorba de actualitate, sau cu ajutorul unui studiu aprofundat și a unei informații riguroase. — când e vorba de trecut. Altfel, el o va falsifica fără să vrea, în ciuda dorinței lui de a nu o falsifica. La noi adevărul acesta este, dacă nu negat, minimalizat și subapreciat. Rezultatul se răzbună prin mediocritatea realizărilor obținute pe această cale. Un exemplu: filmul „Brigada lui Ionuț” a intrat în producție. Chiar din primele scene realizate, răzbate puternic, — ca o trăsătură fundamentală — sărăcia și lipsa de idei în munca de creație a regiei și a actorilor. Excepție face, deocamdată, numai actorul N. Neamțu-Ottonel, dar și în crearea lui Gherase (personajul interpretat de acest actor), se observă lipsa unui studiu atent, aprofundat al trăsăturilor minerului ajuns la vârsta de pensionare.

Să urmărim o scenă, pe care la lectura scenariului o presupunem mișcătoare, emoționantă chiar, și educativă. Ionuț, eroul filmului, șef de brigadă stahanovistă, iubit și stimat de majoritatea locuitorilor acelei așezări miniere, este victima unui atentat, care a dus la surparea galeriei de evacuare, fiind închis în mină cu toată brigada lui. Afară, nu se știe dacă brigadierii mai sunt în viață sau nu, nici dacă — în ipoteza că mai sunt în viață — galeria va putea fi desfundată la timp pentru salvarea lor. Cei mai destoinici mineri, în frunte cu comuniștii, secretarul organizației de partid și directorul minei, lucrează în mină pentru salvarea lor. Intre timp, inovația lui Ionuț, realizată în cinstea zilei minerilor, este încredințată unei alte brigăzi de tineri, condusă de Dumitrașcu, pentru a fi experimentată în cinstea zilei minerilor, de care îi despart numai câteva zile. Experiența reușește pe deplin. Inovația lui Ionuț este verificată de practică. În aceste împrejurări suntem acasă la Ionuț, unde mama își plânge copilul pe care îl crede pierdut. Mai are o speranță: că Ionuț nu e mort, că va fi salvat. Fiecare s'von care vine din afară, dela mină, o interesează din acest punct de vedere. Și iată că vine Dumitrașcu, prietenul lui Ionuț, aproape vesel că experiența cu inovația lui Ionuț

a reușit, și fără să înțeleagă starea bătrânei, fără nici un pic de sensibilitate pentru tragedia ei, spune cu glas vioi și cu o mină satisfăcută: „Bravo lui Ionuț pentru inovația sa, că experiența a reușit“. Sigur că în alte condiții bătrânica ar fi sărit în sus de bucurie, dar acum? E adevărat că textul scenariului indică această replică, dar oare replica nu trebuie acomodată situației, atmosferei? Actorul ar fi trebuit să înțeleagă că această replică se cere spusă potrivit cu situația, ca un element obiectiv, încurajator pentru mama îndurerată, ca un semn al faptului că Ionuț trăiește și va trăi, ca o speranță chiar, ca un element de întărire a omului profund îndurerat și aproape desnădăjduit. Ionuț va fi salvat sau nu, asta se va vedea. Dar prietenii lui pot, au dreptul și datorită s'o înconjoare pe mama lui cu căldură, s'o facă să nu se simtă singură, să suporte mai ușor îngrozitoarele momente de așteptare și nesiguranță. Rezolvarea strigător de superficială și falsă dată de regie acestei scene, dovedește că necunoașterea vieții, nestudierea aspectelor profund omenești ale vieții, îl duc pe creator în impas. În afară de aceasta, realizarea în modul arătat, a scenei amintite, dovedește un profund desinteres, poate chiar dispreț pentru omul simplu, pentru sentimentele lui adânc omenești. Dar scena aceasta reprezintă un cumul rar întâlnit de greșeli. Iși va putea da seama oricine, dacă amintim că în scenă se află și Irina, fata maestrului Oprea — îngropat și el sub prăbușire — care este îndrăgostită de Ionuț. Prezența ei în aceste momente în casa lui Ionuț, este pe deplin justificată. În durerea ei, și în dorința de a se încuraja pe sine și a o încuraja și pe mama lui Ionuț, ea visează cu voce tare și cu ochii deschiși cum Ionuț se va întoarce. Dar când regia pune pe această de două ori îndoliată copilă să râdă și să plângă în același timp, pentru a marca dramatismul situației, dar și optimismul ei sănătos, vă închipuiți ușor că avem deaface până la urmă cu o scenă grotescă și vulgară în care se face teatru de proastă calitate, batjocorindu-se sentimente omenești la care noi ținem. Trebuie să comunicăm, în paranteză, că acceptând parțial critica făcută la aceste scene, regia a refilmă-o, corectând greșelile cele

mai grosolane, fără să reușească totuși să o ridice la un nivel artistic înalt.

Cunoașterea vieții, cunoașterea oamenilor așa cum sunt ei, trăsăturile lor, cunoașterea relațiilor dintre oameni potrivit cu apartenența lor de clasă și epoca respectivă, potrivit cu meseria lor și tradițiile corespunzătoare, cu obiceiurile lor caracteristice, cu trăsăturile lor naționale specifice, iată ceeace lipsește aproape complet în practica muncii de creație a cinematografului noastre. Ori, fără o asemenea cunoaștere aprofundată a vieții nu există artă realistă. Arta realistă, profundă și populară, bogată în idei și sentimente omenești, își trage seva din viața adevărată, ca pruncul hrana și viața din sânul darnic al mamei. Ruperea artei de viață duce sau la formalism reacționar (sterp, antiartistic și hidos), sau la platitudine tot atât de anti-artistică și refuzată de oameni.

Să presupunem că regia filmului „Brigada lui Ionuț“ ar fi cunoscut viața, că ar fi studiat-o în mod special pe aceea a eroilor filmului. Ar fi aflat, fără îndoială, care este ecoul unei prăbușiri în mină, în sufletele oamenilor, cum se poartă oamenii în această împrejurare, cum ce-și spun și cum se încurajează. Ar fi înțeles fără îndoială, cum oamenii sunt tari în asemenea momente, nu pentru că nu au sentimente profund omenești, dar pentru că le stăpânesc, pentru că le domină: ar fi înțeles cum se apropie mai tare unii de alții în asemenea împrejurări, cum crește, caldă, solidaritatea lor, cum învinge disperarea. Or tocmai o asemenea scenă ne-ar fi datorat-o regia și colectivul actoricesc al filmului „Brigada lui Ionuț“ și nu un surogat care nu reușește nici să ne emoționeze, nici să ne convingă.

Câteva cuvinte despre cunoașterea aprofundată a vieții și învățământul nostru artistic în cinematografie. Este o lipsă în primul rând a Comitetului nostru și apoi a direcției Institutului, că deși această problemă a fost în câteva rânduri discutată, nu s'a dat curs concluziilor, nu s'au asigurat condiții pentru legarea efectivă a învățământului nostru artistic cu viața. Lipsa trebuie socotită cu atât mai serioasă, cu cât Dimitrii Ivanovici

Vasiliev, ne-a atras la rândul său atenția asupra acestui mare neajuns. De altfel, în ceea ce privește legarea învățământului cu problemele vii ale construirii socialismului, exemplul minunat de legare a teoriei cu viața, dat de Dimitrii Ivanovici Vasiliev în lecțiile sale, nu a fost încă nici suficient de popularizat și mai ales nu a fost însoțit de marea majoritate a profesorilor.

E adevărat că problema nu este ușoară, că planul de învățământ este încărcat și studenții nu au în general timp pentru ocupații suplimentare. Dar este oare just să socotim legarea învățământului cu viața — drept o treabă suplimentară? Noi credem că nu. Chiar dimpotrivă. Tinerii care vin la Institut încep să învețe puțin câte puțin din teoria artei și marxism-leninismului, măiestria și altele, învățatură obligatorie pentru un viitor creator de artă. Dar se întâmplă adesea următorul fenomen. La început, să spunem la examen sau în primele luni de studiu, tânărul răspunde la întrebările sau exercițiile de imaginație care i se dau, folosind fapte și trăsături omenеști cunoscute din viața lui de școală sau de acasă, din locul în care și-a petrecut copilăria și adolescența. Și nu este tocmai mic numărul acelora care aduc multă prospețime și imaginație autentică în răspunsurile și exercițiile lor, fapte din viață pline de autenticitate și farmec. Trece apoi un timp, un timp mai lung. Studenții se mai lasă furați de mirajul boemei studențești, se izolează de viață, nu mai citesc ziarul, nu se mai pasionează de politică, înțeleg mereu mai greu freamătul din jurul lor, ca de pildă mișcarea stahanovistă sau eroismul constructorilor. Unii încep să arate oarecare nepăsare față de morală. La capătul acestui proces negativ, răspunsurile studentului își pierde cu totul prospețimea, imaginația se sclerozează, avântul înaripat al creației carei-a încântat pe profesorii examinatori la intrarea în Institut se reduce la formele schematice, fabricate pe bază de exemple luate mecanic din cărți, neverificate și netransformate creator de imaginația și talentul studentului. În felul acesta se răsună lipsa unei legături trainice cu viața, nelegarea

tuturor tezelor teoretice învățate la curs, cu viața vie — care nu stă pe loc, care merge repede înainte. Fără îndoială că procesul descris aci nu este valabil pentru toți studenții noștri. Există exemple care nu confirmă pe deantregul cele arătate aici. Rămâne însă fapt și adevăr că fenomenul acesta este destul de larg și destul de negativ, pentru a cere o soluție care să-l curme. După cum rămâne fapt și adevăr că până și excepțiile care există, sunt în general excepții, în sensul că nu s'au rupt cu totul de viață, dar nu că au urmat și cunosc profund viața adevărată în năvalnica ei desvoltare, nu că au reușit, cunoscând-o bine, să-și imagineze cu curaj ce va fi mai departe și să-și propună în munca lor de studenți nu numai să zugrăvească în imagini artistice realitatea, ci să fie cu un pas înaintea ei, încercând să contribuie la transformarea revoluționară a acestei realități. Și cine, dacă nu tineretul în primul rând, este chemat să atace și să rezolve cu succes această cerință expresă a definiției artei?

Este o lipsă a direcției Institutului și a corpului nostru profesoral, că nu au desbătut suficient această problemă și nu au determinat soluții pozitive corespunzătoare. Rămâne o sarcină a noastră să pregătim pentru anul școlar viitor asemenea condiții și un asemenea plan de învățământ, care să asigure studenților cele mai optime condiții de desvoltare pentru profesiunea aleasă, în sensul de a lega învățământul teoretic și măiestria cu viața poporului nostru muncitor. Asigurarea acestei legături trebuie făcută nu formal, ci temeinic, nu numai prin excursii (care dealtfel sunt foarte bune), ci și prin relații concrete în cadrul planului de învățământ cu unitățile de front ale construcției socialismului: uzina, gospodăria colectivă, S.M.T.-ul, brigăzile de tineret pe marile șantiere ale socialismului, etc.

O călăuză sigură, de o valoare cu totul excepțională, pentru o justă orientare în cercetarea și cunoașterea problemelor vieții noastre noi, dar și a vieții trecute, ne-o dă „*admirabila analiză marxistă a problemelor literaturii și artei*“, cum numește tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej capi-

tolul referitor la artă și literatură din raportul tovarășului Malencov.

„Forța și însemnătatea artei realiste — ne arată tovarășul Malencov — constă în aceea că ea poate și trebuie să descopere și să scoată la iveală înaltele calități sufletești și trăsăturile pozitive tipice ale caracterului omului simplu, să creeze în culori vii chipul său artistic, demn de a fi exemplu și obiect de imitare pentru oameni”¹⁾.

Desprindem de aici prima idee, foarte clar exprimată în textul citat, dar asupra căreia tovarășii noștri trec adesea cu nepermisă ușurință — anume că în munca de pătrundere, de cunoaștere a vieții adevărate, creatorul trebuie să se evidențieze prin aceea că el pătrunde mai adânc, că el nu se mulțumește cu orice îi servește viața la prima vedere. El nu poate fi numai un observator obiectivist care privește și se interesează în egală măsură de tot ceea ce vede; creatorul nu poate și nu trebuie să fie un asemenea observator obiectivist, care înregistrează cu egală intensitate tot ce trece prin fața ochilor săi și căruia aspectele noi, noul din viață și din trăsăturile oamenilor, îi este întunecat de existența trăsăturilor vechi, într-o atât de mare măsură, încât el nu mai vede noul, firul de grâu, din cauza bălăriilor care încă îl împresoară. Noul în viață și în oameni nu apare pe un teren curat. Multă vreme noul și vechiul coexistă, și se întâmplă încă foarte des ca vechiul să fie la prima vedere chiar mai puternic. Dar *„Pentru metoda dialectică — ne învață tovarășul Stalin — este important, înainte de toate, nu ceea ce la un moment dat pare stabil dar începe să moară treptat, ci ceea ce se naște și se dezvoltă, chiar dacă la un moment dat pare nestabil, căci pentru metoda dialectică este de neînvins numai ceea ce se naște și se dezvoltă”²⁾.*

Prin urmare, a observa, a cerceta și a cunoaște viața adevărată de pe poziții

înaintate, de pe poziții de partid, înseamnă a descoperi și a scoate la iveală ceea ce e nou în viață, în special înaltele calități sufletești ale omului simplu, ale omului nou, acestea fiind trăsăturile lui pozitive tipice, chiar dacă la un moment dat par firave, nestabile încă. Acestea sunt trăsăturile pozitive tipice ale omului simplu, pentru că ele sunt noul, ele se nasc și se dezvoltă, și — ne învață tovarășul Stalin — *„este de neînvins numai ceea ce se naște și se dezvoltă”*.

Pentru toți tovarășii noștri din câmpul creației, ca și pentru principalii noștri colaboratori, scriitorii, această minunăție învățătură este un far puternic care luminează calea, singura cale justă, a procesului lor de creație. Se întâmplă totuși adesea ca un scriitor scenarist, sau un regisor, un actor, sau un operator, căruia i se face observație critică în sensul că materialul său, sau interpretarea sa, dovedește necunoașterea vieții, să obiecteze că nu este adevărat, că a văzut în felul acesta, că așa este în viață, și respinge fără să se gândească mai mult observația critică. Dacă cel care a făcut observația renunță, tovarășul criticat pleacă foarte satisfăcut pentru iscusința sa de a-și „apăra” cauza. Dar o asemenea satisfacție este ucigașă pentru creație. Autorii filmului *„Zile de neuitat”*, tovarășii H. Boroș și C. Chiriță, au apărat cu înverșunare părțile criticate din imaginea și comentariul filmului realizat de ei, și atunci când au fost mai mult constrânși decât convinși să renunțe la ele, au declarat că „li s’au tăiat aripile, că fără acele bucăți de operă ale iscusinței lor creatoare, filmul a devenit banal, nu-i mai interesează, etc”. Și în ce constau acele bucăți de operă ale imaginației lor creatoare, acele lucruri de care s’au legat atât de mult, pe care le considerau perlele strălucitoare ale filmului? Totul se reducea la câteva cancanuri de stil boulevardier. Punându-și însă aproape toată speranța succesului filmului în aceste nimicuri, pe care le-au plâns cu multă jale până la urmă, realizatorii filmului nu s’au străduit să descopere ceea ce este într’adevăr nou în viața eroilor lor, să ne desvăluie bogăția universului lor spiritual, trăsăturile lor pozitive, tipice. Și doar își propuseseră

¹⁾ G. M. Malencov: Raportul de activitate al C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al P.C.U.S., Ed. pt. literatură politică, 1952, pag. 83.

²⁾ I. V. Stalin: „Despre materialismul dialectic și materialismul istoric”. Ed. P.M.R. 1951 (Ediție de lux) pag. 13.

să urmărească zilele de neuitat ale condeiului, petrecute de trei eroi ai zilelor noastre, trei oameni înaintați, frunțași în muncă și stahanoviști. După cum s'au orientat în realizarea filmului, se vede limpede că realizatorii nici nu au fost preocupați să spună ceva noudespre acești oameni, să ne învețe și pe noi—spectatorii—câte ceva. Ei au coborât în viață, dar nu i-a atras nimic deosebit, au dat dovadă că le lipsește simțul noului. Deaceia, au ajuns să creeze un film superficial în locul unui film care să îmbogățească orizontul de cunoștințe ale oamenilor, care să contribuie la transformarea omului, la formarea omului nou, cum ne cere conducătorul nostru, tovarășul Gheorghiu-Dej; dacă acest film va fi curățat de cancanuri, va fi primit cu plăcere de spectatori, în special datorită cântecelor și jocurilor frumoase pe care le prezintă, și datorită frumuseților încântătoare ale peisagiului patriei noastre pe care le reflectă. Ținând seama de tema pe care și-au propus-o și de pregătirea lor ideologică-artistică, realizatorii ne datorau, fără discuție, cu mult mai mult.

La asemenea realizări palide și inexpresive, sărace în idei și schematice, duc în mod inevitabil necunoașterea aprofundată a vieții depe pozițiile de partid.

În problemele măiestriei regizorale și ale interpretării actoricești, teza asupratipicului în viață are o însemnătate hotărâtoare. Să luăm, de pildă, problema interpretării. Foarte des se întâmplă, atunci când discuțiile ridică observații critice asupra interpretării actoricești, să se răspundă, fie că actorul nu a intrat încă în rol, fie că regisorul a hotărât să se meargă pe o interpretare simplă, firească, fără exagerări teatrale. În fapt, se întâmplă așa că actorii își spun foarte des replica fără greșală, corect, poate chiar cu un dram de emoție. Dar după ce s'a terminat filmul ai și uitat totul. Nu-ți rămâne întipărit personagiul. Există însă și exemple pozitive: de pildă, interpretarea dată de tov. Dem Savu personagiului Ghiță Lungu din filmul „Mitre Cocor”. Personagiul rămâne în amintire odios, multă vreme după ce filmul s'a terminat. Dar în cursul realizării filmului, la diferitele vizionări ale materialului filmat, s'au ridicat obiecții că personagiul

e făcut teatral, exagerat, că chiaburul nu este chiabur în manifestările lui exterioare, că pot fi foarte mulți chiaburi care au înfățișări de oameni foarte cumsecade, și că nu ar trebui să se încurajeze o asemenea interpretare forțată, caricaturală. Ce s'ar fi ales din Ghiță Lungu dacă ne-am fi luat după asemenea „buni sfătuitori”? Nu s'ar fi ales nimic. Trecea și el de pe peliculă în anonim, ca atâtea alte personaje ale filmelor noastre. Deci, bine s'a făcut că s'a mers pe o asemenea linie, care conține în ea o notă de exagerare, de reliefare a personagiului. Bine s'a făcut pentru că deși există într'adevăr foarte mulți chiaburi cu înfățișări anonime, cu gesturi și vorbe obișnuite, tipicul nu îl constituie acești foarte mulți, ci tocmai aceia care seamănă într'un fel sau altul cu Ghiță Lungu din film „*Exagerarea conștiință*”, — spune tovarășul Malencov, — *reliefarea figurii nu exclude tipicul, ci îl scoate în evidență și îl subliniază într'un mod mai deplin*”¹). Greșeala, prin urmare, nu a fost în linia dată interpretării lui Ghiță Lungu, ci greșeala, lipsa de nivel ideologic și măiestrie artistică se manifestă acolo unde, din așa zisa frică de exagerare și teatral, interpretarea este călduță, palidă, inexpresivă, sau mai bine spus nu este deloc. Până cu puțin timp înainte de premieră, tov. Sorana Coroamă și tovarășul Titus Lapteș nu dăduseră nicio linie de interpretare personagiului Dobre Racoviceanu din piesa „Nepoții Gornistului”. Tovarășul Tituș Lapteș se plimba pe scenă, își spunea corect replicile. A trebuit să fie ridicată această problemă pentru că tov. Lapteș să-și pună imaginația sa la încercare și să dea un personaj remarcabil. Acelaș lucru s'a petrecut și cu tovarășii Ionescu, Gion și Ion Focșa, ambii reușind până la urmă să realizeze o interpretare interesantă și corespunzătoare. Dar plaga aceasta, a civililor care se mișcă spunându-și replicile în fața aparatului de filmat, domină încă în prea mare măsură în producția noastră de filme.

1) G. M. Malencov: Raportul de activitate al P.C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al P.C.U.S., Edit. pentru literatură politică, 1952, pag. 83.

Interpretarea valoroasă nu poate fi soluționată printr-o inspirație de moment. Ea trebuie căutată pe baza unui studiu serios. Interpretarea e o compoziție, și compoziția trebuie compusă.

Ni se obiectează adesea că acest punct de vedere n'ar fi aplicabil la interpretarea rolurilor pozitive. Că rolurile pozitive cer de regulă sobrietate, firesc, etc. E adevărat. Dar oare toți oamenii pozitivi din viață sunt sobri și firești într'un singur fel? Nu sunt atâtea mii de feluri de a fi sobru și firesc, și cald? Și aceasta nu este decât o latură. Principala problemă rămâne și aci aceea a tipicului, care nu exclude reliefarea figurii, ci o revendică. Iată, de pildă, un model de erou pozitiv, Alioșa Ivanov din „Căderea Berlinului“, interpretat de Boris Andreev. Oare nu este în general sobru, și firesc și cald? Dar câte particularități distincte, numai ale lui, nu aduce cu sine? Dacă ar fi să ne amintim numai de gestul acela, de mare bucurie cu neputință de reținut, pe care-l face în clipa când părăsește sufrageria în care a stat la masă cu tovarășul Stalin, și încă ar fi de ajuns. Dar prima imagine în care apare în fața cuptorului? Dar în birou, la directorul Hmelnițki, când i se anunță că e chemat de tovarășul Stalin, sau de întâlnirea sa cu tovarășul Stalin, sau felul interesant, original, și totuși atât de simplu, de firesc, în care stă la masă cu tovarășul Stalin și ceilalți membri ai conducerii Partidului? Boris Andreev realizează un Alioșa Ivanov unic, care nu seamănă cu nimeni, dar ale cărui trăsături principale: îndrăzneala, modestia, dragostea fierbinte pentru Partid și tovarășul Stalin, sfiala — la început — în fața marelui conducător, urmată imediat de o atât de caldă și directă apropiere, dragostea lui de meserie, de fabrică, mândria lui de ofelar stahanovist, dar în același timp încrederea că alții pot să-l întrecă și că asta e bine pentru că ridică mai mult productivitatea muncii și calitatea oțelului, toate aceste trăsături îl fac — deși el nu seamănă cu nimeni în exteriorizarea lui — să semene cu mulți tineri cetățeni ai aceleiași patrii sovietice și anume cu cei mai înaintați și numai cu ei. De aceea Alioșa e un personaj tipic pentru Uni-

nea Sovietică. Prin urmare, se poate individualiza puternic și un personaj pozitiv, prin reliefarea figurii, printr-o exagerare conștientă, care nu exclude tipicul ci îl scoate în evidență și îl subliniază într'un mod deplin. Noi recomandăm stăruitor tovarășilor Dinu Negreanu și Jean Mihail — ca și celorlalți tovarăși regisori — să studieze și să adâncească această problemă în mod creator, împreună cu colectivele lor de creație și în special cu tovarășii actori.

*„În concepția marxist-leninistă — ne învață tovarășul Malencov — tipicul nu înseamnă nicicum o mediestatistică oarecare. Tipicul corespunde esenței fenomenului social-istoric dat și nu este pur și simplu lucrul cel mai răspândit, ceva ce se repetă des, ceva cotidian“.*¹⁾

Intr'un subiect de jurnal despre formarea unei gospodării colective, realizatorii subiectului ne arată parcul de unelte de muncă aduse la gospodărie de țăranii muncitori înscrși în gospodăria colectivă. Comentariul explică că e vorba de o gospodărie colectivă pentru care s'au înscris cam 100 de familii de țărani muncitori dintre care 60 mijlocași. O gospodărie colectivă nouă, în care se înscriu dela început 60 de familii de mijlocași, corespunde esenței fenomenului social-istoric dat, deși nu este încă lucrul cel mai răspândit, deși nu e încă ceva ce se repetă cel mai des. Avem deci în față ceva tipic. Dar parcul de unelte de muncă aduse la gospodărie de familiile țăranilor înscrși era în general sărac, se compunea aproape exclusiv numai din pluguri și alte unelte mici, de mână. Din partea noastră s'a ridicat obiecția că imaginea aceasta nu e corespunzătoare subiectului. Realizatorii jurnalului, câțiva redactori ai jurnalului și în special tov. Aristide Moldovan, redactorul șef, pretindeau — și continuă și astăzi să pretindă — că așa se întâmplă cel mai des, că aceasta e situația tipică, că ei nu pot să arate altfel de cum e, etc., că însfârșit critica făcută acelei imagini este profund greșită. Dar „tipic este nu numai ceea ce se întâlnește cel mai des, ci ceea ce exprimă în modul cel mai plin și mai expresiv esen-

1) G. M. Malencov: Op. cit., pag. 83.

fa forței sociale respective¹⁾ ne învață tovarășul Malencov. Tipic este în cazul de față că 100 de familii de țărani muncitori, dintre care 60 familii de mijlocași, s'au hotărât să înființeze o gospodărie colectivă, să treacă dela mica proprietate individuală asupra pământului și dela mica producție, fără perspective, la o formă superioară de proprietate asupra pământului, la proprietatea colectivă. Esența forței sociale respective, este aci mișcarea aceasta înainte spre gospodăria colectivă, chiar dacă mai avem încă mii de sate fără gospodării colective, și chiar fără întovășiri. Esența forței sociale se manifestă prin creșterea încrederii țărănimii muncitoare în politica Partidului. Și dacă uneori unele familii de țărani muncitori, în special mijlocași, se mai codesc astăzi să vină la gospodăria colectivă cu toate uneltele, sau înstrăinează chiar o parte din unelte înainte de a intra în gospodărie, aceasta nu corespunde esenței fenomenului social-istoric, nu este tipic și nu avem de ce să popularizăm în filmele noastre asemenea situații. Dacă realizatorii subiectului respectiv ar fi căutat să descopere noul, ar fi găsit și gospodării colective care se alcătuiesc cu o contribuție mai bogată din partea țăranilor muncitori, în special acolo unde intră în gospodărie și un număr mai mare de mijlocași. O asemenea imagine ar fi fost tipică și deaceia mobilizatoare, exemplu bun de imitare. O asemenea imagine ar fi ajutat neîndoelnic la convingerea țărănimii să vie la gospodărie fără atâtea ezitări, cu toată încrederea, cu toate uneltele și vitele de muncă. Dar pentru a vedea așa, pentru a te putea orienta în felul acesta, e neapărat necesar să ai întotdeauna o privire și o judecată politică asupra evenimentelor și faptelor de viață. Prin ceeace artistul consideră drept tipic, prin aceea se manifestă poziția lui de artist militant, progresist, prin aceea se manifestă spiritul lui de partid. „Tipicul” — ne spune tovarășul Malencov — *reprezintă principala sferă de manifestare a spiritului de partid în arta realistă. Problema tipicului este întotdeauna o problemă politică*”).

¹⁾ G. M. Malencov: Op. cit., pag. 83.

²⁾ G. M. Malencov: Op. cit., pag. 83.

Admirabila analiză marxistă a problemelor literaturii și artei din Raportul tovarășului Malencov, trebuie să devină farul călăuzitor în întreaga muncă, complicată și grea, de pătrundere în adevăratele probleme ale vieții. Altă cale nici nu există.

Desigur, tovarăși, problemele sunt complexe și grele. Cunoașterea și însușirea lor cere eforturi îndelungi, studiu serios și aprofundat, multe strădanii și căutări creatoare. Dar în ceeace privește această complexitate a teoriei marxist-leniniste și munca plină de eforturi pe care o cere cunoașterea și însușirea ei, trebuie să ne amintim mereu de cuvintele tovarășului Stalin:

„...Știi că unor tovarăși nu le place, că nu este pe gustul lor această complexitate. Știi că mulți dintre ei ar prefera din punct de vedere al „principiului efortului minim” să aibe deaface cu un sistem mai simplu și mai ușor. Dar n'ai ce să-i faci: în primul rând leninismul trebuie luat așa cum e în realitate (leninismul nu poate fi simplificat și vulgarizat), în al doilea rând istoria spune că „teoriile” cele mai simple și mai ușoare sunt departe de a fi totdeauna cele mai juste”.

În concluzie:

Sub conducerea Partidului și a Guvernului, cinematografia noastră a crescut. Guvernul ne-a creat condițiile necesare pentru dezvoltarea bazei tehnico-artistice, care are astăzi o capacitate de producție de trei ori mai mare decât anul trecut. Cu ajutorul tovarășilor consilieri sovietici, activul de bază al producției de filme și-a lărgit sfera de cunoștințe și a devenit mai pregătit decât a fost în trecut. Au crescut unele cadre tinere și altele vor intra în curând în producție. În viitor vom începe să producem primele noastre filme la Buftea, această minunată realizare a regimului nostru, pe baza marelui și frățescului ajutor al Uniunii Sovietice, brigada de frunte a lagărului păcii și socialismului. Cadre noi, tinere, de creatori și tehnicieni, continuă să fie pregătite în institutele sovietice dela Moscova și Lenin-grad, în institutul nostru din București și

în celelalte școli, pentru a întări cât mai curând și cu cât mai multă competență activul producției noastre de filme. E o mare bucurie să știi că în rândurile noastre cresc, că vin mereu noi cadre tinere pregătite și înaintate, care întăresc unitățile noastre producătoare de filme. Tineretul înaintat aduce entuziasm și propețime, pregătire temeinică și îndrăzneală creatoare. Să-i creiem cât mai bune condiții de muncă, să-l primim întotdeauna cu încredere, să-l înconjurăm cu dragoste, să-l ajutăm cu răbdare și cu mult simț al răspunderii. Desigur că tineretul de azi va duce mâine tot mai sus arta noastră cinematografică.

Supunând discuției consfăturii noastre acest referat al Comitetului pentru Cinematografie, suntem încredințați că desbaterele care vor urma vor avea darul să completeze lipsurile lui, să îmbogățească analiza critică și autocritică a muncii noastre pe intervalul dintre prima noastră consfătuire, din 3-5 Februarie 1952 și cea de acum.

Consfătuirea noastră ar trebui să se centreze în jurul acelor probleme a căror desbatere ne va ajuta:

1) Să facem un nou pas înainte pe drumul însușirii și aplicării creatoare a minunatului tezaur al ideologiei marxist-leniniste.

2) Să întărim lupta necruțătoare pentru extirparea tuturor manifestărilor și răbufnirilor putredei ideologii burgheze.

3) Să punem la baza întregii munci de creație cunoașterea aprofundată a vieții

și a oamenilor de pe pozițiile militante ale ideologiei și estetice marxist-leniniste.

4) Să ridicăm măestria artistică a filmelor noastre.

Nu ne îndoim că în cazul în care vom reuși să punem aceste obiective în centrul desbaterilor, consfătuirea noastră ne va ajuta să pornim cu mai multă competență și însuflețire la îndeplinirea minunatei noastre sarcini, aceea de a da poporului nostru muncitor filme demne de epoca noastră glorioasă, demne de poporul nostru ziditor al socialismului.

Suntem deasemenea încredințați că tovarășii vor folosi cu curaj dreptul lor de a critica lipsurile și greșelile muncii noastre, că vor desfășura viu și combativ critica de jos fără să țină seama de persoane și funcțiile pe care le ocupă, după cum suntem încredințați că mulți dintre tovarășii prezenți la consfătuire vor folosi cu curaj arma autocriticii.

„Dacă nu vom releva și nu vom scoate la iveală în mod deschis și cinstit, așa cum le stă bine bolșevicilor, lipsurile și greșelile din munca noastră, — ne învață tovarășul Stalin — ne vom închide drumul care duce înainte. Dar noi vrem să mergem înainte. Și tocmai pentru că vrem să mergem înainte trebuie să ne fixăm ca o sarcină dintre cele mai importante, sarcina autocriticii revoluționare și cinstitute. Altfel nu există mișcare înainte. Altfel nu există dezvoltare”.¹⁾

Să folosim această de atâtea ori încercată învățătură stalinistă.

¹⁾ I. V. Stalin: Opere, vol. X. Ed. P.M.R. 1951, pag. 346.

MIHAI GAFIȚA

GREȘELI VECHI IN FORME NOI

Rostul rândurilor de față nu e de a analiza — pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă — activitatea „Almanahului Literar” dela Cluj. Această activitate are părțile ei frumoase, după cum le are și pe cele mai puțin frumoase; toate însă merită o cercetare amănunțită. Este cunoscută cititorilor strădania tovarășilor clujeni de a publica material de calitate, actual, de a promova talente noi, de a căuta noi căi în poezie, etc. Pe această linie au și fost obținute multe succese.

Totodată este cunoscut și faptul că în paginile „Almanahului Literar” și-au găsit adăpost manifestări și atitudini necorespunzătoare spiritului nou care domnește în literatura noastră. La vremea lor, astfel de manifestări și atitudini au fost sesizate și criticate, adesea cu multă ascutime. Cu toate acestea unele din ele reapar, ce-i drept în forme schimbate, dar sub învelișul lor nu e deloc greu de descoperit recidiva.

Vom porni dela un fapt, în aparență mărunț:

În Nr-ul 4 pe 1953 a apărut poezia lui Victor Felea „Iubește sportul”, o poezie în care, adresându-se unui tovarăș, unui cititor — în general unuia care nu face sport ci se îndeletnicește cu „paharul ce-l umpli într'una” — poetul îl îndeamnă să practice tot felul de exerciții fizice: alpinism, înot, alergări, sărituri, tir, etc. De ce sunt necesare acestea? Pentru că, spune poetul, în afară de alte calamități, ca îmbătrânirea timpurie, etc.

*chiar boala ades te pândește
de n'o ții departe prin sport.*

Poezii ca aceasta apăreau cu zecile în trecut, ilustrări seci ale cunoscutului dicton latin: „Mens sana in corpore sano”. Din păcate clișeele mai apar încă și azi. La radio se putea auzi până nu de mult un refren — la o melodie de altfel bine compusă, dinamică — refren care suna astfel:

*„Minte sănătoasă în trup sănătos
Nici mintea, nici trupul nu sunt mai
prejos*

*Mâna făurește tot ce mintea judecă,
creind o viață nouă în Republică”.*

Între poezia lui Victor Felea și refrenul citat există o deosebire: în poezia lui Felea „mintea” nu stă în preocupările poetului — el crează o poezie de un sportivism, — ca să zicem așa — „pur”: adică fără sport dacă vrei să ai „mușchi sprinteni, voință de fier”. Dar de ce e necesar să ai „mușchi sprinteni, voință de fier”? În două versuri suntem plasați de poet „în actualitate”:

*Ei da, socialismul înseamnă
voință, 'ndrăzneală, efort.*

Lăsând la o parte faptul că socialismul înseamnă mult mai mult decât ce afirmă poetul clujean și nici nu se poate realiza numai cu voință, îndrăzneală și efort — trebuie să spunem că aceste două versuri lipite, sunt singurele din care ar reieși că poezia citată a fost scrisă în zilele noastre și nu, de exemplu, la înce-

putul secolului nostru. Amintim — cu totul fără nici o legătură cu poezia! — că ea este dedicată „lui A. G.” Iată un gest delicat din partea poetului Victor Felea! — va spune cititorul. Să zicem că da!

N'am fi discutat în mod separat acest grup de 8 strofe — se știe că nu orice grup de strofe e și poezie — și nici măcar n'am fi pornit dela ele în rândurile de față, dacă ele n'ar avea și o urmare. Dedicția care dealtfel putea să scape ușor cititorului, îl face să fie ceva mai atent când descoperă în numărul următor al Almanahului (Nr. 5 pe 1953), o altă poezie, de data aceasta semnată de Aurel Gurghianu și intitulată „Poetul și divanul” și dedicată „lui V. F. și altora”.

Ridicând mânușa aruncată de confratele său întru scris și întru redacție, Aurel Gurghianu (A. G.) scrie un alt grup de strofe, de data asta 10 — și cu mai multe calități poetice — în care ironizează pe:

... acel poet ce an de an
stă după masa pe divan
și moșae — visând...

La ce visează acel poet? La dorința de a se ridica la înălțimea lui Voltaire, Goncearov, Pușchin, Hugo, Eminescu, Ady, etc. Poetul la care se referă Aurel Gurghianu este la fel de atemporal ca și sportival din poezia lui Victor Felea. Mănușii aruncate de acesta, partenerul i-a dat o replică pe potrivă — adică tot atât de nelegată de actualitate. În fond, nu vedem deloc ce-ar trebui că cânte acest poet care moșae, de ce ar trebui să scrie el poezii. Cauza lăncezelii și sterpăciunii lui nu este căutată de Aurel Gurghianu în lipsa atașamentului față de lupta și munca poporului, în lipsa de aderență la construirea socialismului, ci se pare că în aceeași lenă, care-l ține de parte de sport pe eroul lui Victor Felea.

Iată deci două poezii care, prin caracterul lor obiectivist, inactual — nu-și ating scopul. Evident însă că nici acesta n'ar fi fost un argument ca ele să merite o discuție separată; în „Almanahul Literar” au mai apărut poezii cu slăbiciuni poate mai mari și totuși ele n'au constituit obiectul unei astfel de discuții.

Ceeace însă deosebește aceste „poezii”, să le spunem penumre: proaste — de altele asemănătoare lor, publicate în paginile „Almanahului Literar”, este faptul că ele reprezintă un soi de polemică între doi poeți, care fac parte din aceeași redacție și care-și adresează reciproc îndemnuri, imputări și chiar învective, pe care le adăpostesc într'o revistă unde trebuie să-și găsească și deobicei își găsesc loc lucrări serioase, probleme actuale, care ne preocupă pe toți. Nu vrem să spunem cătuși de puțin că Victor Felea, Aurel Gurghianu sau oricare alt poet n'ar avea dreptul ca, pornind dela defecte omenesti ca acelea la care se referă în poeziile lor — lenea fizică și intelectuală — să creeze adevărate poezii. Dimpotrivă, ei nu numai că au acest drept, dar și această obligație. Inșă ei nu pot avea dreptul să-și rezolve unele răfuei intime în paginile unei reviste de literatură, care nu poate fi în nici un caz considerată proprietatea personală a redactorilor.

Am semnalat acest caz, pentru că, din păcate, pe lângă materialul just orientat, de valoare artistică ridicată, pe care-l publică în cea mai mare parte „Almanahul Literar”, apar în paginile sale și astfel de lucrări cu caracter — am zice intim, dacă n'ar fi deadreptul neprincipial.

Se știe că în paginile publicației clujene a apărut un bogat măcăciș intimist, acum doi-trei ani. Revista era atunci socotită organul personal de publicitate pentru reveriile intime, rupte de viață ale câtorva poeți în căutare de originalitate cu orice preț, convinși că, cu cât te depărtezi de pământ, cu atât faci artă mai bună. Plenara consacrată poeziei în Februarie 1951 a criticat cu ascuțime această poezie. Și iată că astfel de lucrări „intime” mai reapar în „Almanahul Literar”!

Este evident că o publicație de literatură trebuie să militeze cu consecvență pentru principialitate în tot ce se scrie și să nu facă loc manifestărilor liberaliste, atitudinilor care, sub aspectul discuției duse la un înalt nivel, în realitate ajunge să denigreze opere valoroase ale literaturii noastre.

Această afirmație nu trebuie înțeleasă ca o pledoarie pentru înăbușirea discu-

țiilor. Almanahul dela Cluj are meritul de a fi inițiat în trecut interesante discuții, cum a fost aceea despre problemele poeziei, susținută în anii 1951/52 într'un ciclu de zece articole. Chiar dacă unele din tezele susținute în aceste articole erau discutabile, — sau aveau nevoie de precizări, argumentări, dezvoltări, — ciclul a constituit în ansamblul său o curajoasă luare de atitudine, având drept rezultat o însănătoșire și îmbunătățire a conținutului însuși al Almanahului, nu numai în sectorul poeziei, dar și al prozei și al criticii. Cu acest prilej, autorii articolelor au expus în mod obiectiv anumite puncte de vedere *proprii*, în sensul că au căutat să aducă o contribuție personală la rezolvarea unor probleme acute, de interes general, ale literaturii. Tocmai de aceea punctele de vedere *proprii*, chiar dacă uneori discutabile, trebuiau apreciate sub raportul intenției dela care porneau și al scopului pe care-l urmăreau.

E o vină gravă a altor publicații de literatură — și în primul rând a „Viției Românești” — că n'au participat la această discuție ale cărei rezultate puteau fi cu mult mai însemnate, printr'o largă dezbateră a problemelor ridicate de „Almanahul Literar”.

Dar pe lângă articole ca acestea de care a fost vorba, în paginile „Almanahului Literar” au apărut și articole pătimase, urmărind „nimicirea” câte unei cărți, ceea ce se traduce în concret uneori prin ignorarea, și mai adesea printr'o seacă enumerare a unora dintre „părțile pozitive”, în schimb prin năpustirea autorului asupra slăbiciunilor lucrării și prin ridicarea acestora la proporții exagerate.

„Obiectivitatea” criticului respectiv era mai greu de pus la îndoială. El putea oricând argumenta: „Bine, dar priviți, am vorbit și despre părțile pozitive!” Și, cu citate, criticul era gata să-ți dovedească numai decît că a procedat în mod „științific”! Ne vom folosi aici de imaginea făcută de un vorbitor din recenta dezbateră care a avut loc asupra unor probleme ale literaturii. Spunea acest vorbitor că, așa cum există în poezii un „erou liric”, expresie directă a simțămîntelor poetului, tot astfel există și în critica

literară un „erou” care ar putea fi denumit „eroul critic”. Manifestarea acestuia o poți citi printre rînduri. Ea se poate produce foarte firesc — trădând intențiile de „obiectivitate” ale semnatărilor articolelor respective — și anume tocmai prin răceală și distanță, prin lipsa de pasiune și predilecția pentru enumerări și citate din clasici, când e vorba de ceea ce e valoros într'o lucrare, în schimb prin sclipitoare vervă, prin bogăție de argumente, prin fierbințeală pasionată, când vine rîndul răfuellii cu slăbiciunile și cu eventualele greșeli. Oportunitate conformistă, cuprinsă în rînduri anoste pe deoparte, logică de fier expusă în pagini vii, exuberante, de altă parte. Rezultatul? Cititorul e îndemnat să creadă că lucrarea nu merită atenția și preocuparea lui. Recomandarea pe care o găsește în finalul unui astfel de articol nu poate fi crezută. Căci treaba e, cum se spune, „cu ochi și cu sprâncene”. Se vede cît de colo adevărata opinie a criticului respectiv despre carte. Așa s'a întâmplat în „Almanahul Literar” și în trecut cu câte o carte, așa s'a întâmplat mai recent, cu volumul „Stelele păcii” de Mihu Dragomir (Nr. 8—10/1952).

Dacă ar fi să-l credem pe Dan Costa, autorul cronicii respective, ar reeși că poezia lui Mihu Dragomir e în ansamblu proastă, lipsită de calitate, plină de greșeli și platitudini, copleșită de toate plăgile care pot pândi literatura. Astfel, volumul „Prima șarjă” era caracterizat prin: „senzualism de speță naturalistă care pardosește mai fiecare poem”, „înclinație cu totul vădită spre manieră”, „orientare în bună măsură formalistă-naturalistă”, „poziție idilică-retorică față de realitate, întunecimi și porniri turburi mistico-furibunde,” etc. etc. Toate acestea spuse în șase rînduri. Dar, va spune cititorul, în fața acestei avalanșe în urma căreia e clar că nu mai rămâne nimic valabil într'un poet, poate că Mihu Dragomir a progresat cu ceva, a mai lăchidat câte ceva măcar din unele catastrofe de mai sus. Prea puțin! — răspunde imediat criticul... „Cîteva (subliniem cîteva, M. G.) din poemele din „Stelele păcii” mărturisesc un lăudabil efort de adîncime, de concentrare lirică și de sobrietate din partea

poetului.” De reținut: vădese nu *realizări*, ci doar *efort*, ceeace e cu totul altceva — căci, la urma urmei, există atâtea eforturi fără rezultate. Întreg iadul, se spune, e pardosit cu intenții bune! Și am putea adăuga, cu eforturi.

Trebuie să spunem că, analizând pe larg și cu pasiune ceeace socoate greșit, fals, nepoetic, etc., criticul găsește uneori prilejul să spună: „cu totul remarcabil e scurtul dar mobilizatorul poem cutare, în care fiecare vers... etc”. Urmează citarea scurtului dar mobilizatorului poem, complectată la rigoare cu citarea altor versuri luate de ici și de colo și învestite adhoc de critic cu formule variabile: „scurt și mobilizator”, „sugestiv”, „forță satirică” „lapidaritate”, etc.

Este dela sine înțeles că acest procedeu nu poate înșela pe nimeni. „Eroul critic” apare în toată plenitudinea lui, „nimicind” în fapt poezia lui Mihai Dragomir chiar dacă *declarativ* mai scapă și câte o vorbă de apreciere pentru câte un vers răzleț sau pentru câte o poezie. Natural că, pentru a-și întări concluzia, nu se poate ca „eroul critic” să nu denaturze serios adevărul pe alocuri, tratând cu ironie și superficialitate unele poezii de preț.

Nu e în intenția noastră să nedreptățim nici pe critic nici „Almanahul Literar”, atribuindu-le gânduri pe care nu le au. Dar cităm: „Volumul („Stelele păcii” — n.n.) cuprinde câteva poeme valabile, și în acest sens se cuvine să mai fie reținute alături de cele de a remarcate, poemca „Fostul mi locaș” și într o mai mică măsură: „Mitrăliera”, „Zestrea” și „Sanda socotitoarea”. Care erau cele „deja remarcate?” (cităm: „Pe aceeași linie a lapidarității, dar mai puțin omogene ca *expresie*, se orientează și alte câteva poeme, dintre care se cuvin menționate — parțial — versuri din ciclul anti-imperialist („Pe malul Adriatic”, „Pe Acropole”, „Sfinxul”, „Mister Kirg”, dar mai ales poeme ca „Fericirea” ori „Monumentul sovietic”. Atât!

Rugăm pe cititori să rețină câte meandre, până să dea aprecierile de mai sus: *câteva poeme valabile* (nu „realizate”, nu „valorose”, adică: în fine, acceptabile, pasabile); mai puțin omogene, parțial, într-o mai mică măsură, — și toate aceste

aprecieri sunt date fiindcă „se cuvine”.

Un astfel de limbaj spune clar — nu „în oarecare măsură” — care e atitudinea exactă — nu „parțială”! — a criticului.

Atitudini cam asemănătoare s’au manifestat față de piesa „Oameni de azi” (nr. 7/1952) și recent, față de poemul „Bălcescu” de Eugen Jebelcanu (nr. 5 1953). Nu mai e nevoie să intrăm în amănunte, dacă arătăm că eroul principal al piesei „Oameni de azi” i se contestă tipicitatea; este dela sine înțeles că o piesă care are în centru un erou ne-tipic nu poate fi valcresă! Aceasta și este concluzia, greșită, a cronicii din „Almanahul” dela Cluj. Toate încercările ulterioare de a mai arăta „părți pozitive” izolate nu pot ascunde aprecierea generală negativă, care reiese din fap u că e anulat eroul central... Cât despre poemul „Bălcescu”, se va înțelege ușor în ce fel isbutește recenzentul să reconstitue personalitatea lui Bălcescu, din opera lui Jebelcanu, dacă el privește momentul 1848 ca fiind caracterizat în primul rând de lupta țărănimii pentru pământ. „Problema centrală care a dus la revoluție (sublinierea noastră, M.G.) și a cărei nerezolvare a determinat până la urmă și nereușita ei” — spune autorul — ora „problema agrară”. Drept care impuță poemului „slăbiciunea” de a n’o fi pus în centru. Aceasta este o falsă problemă centrală pentru poem, pentru că a reduce caracterul revoluției dela 1848 la acela al unei răscoale țărănești, crieț de înținsă și violentă, înseamnă a privi îngust și schematic această revoluție, caracterul ei burghezo-democratic, a nesocoti rolul istoric și aspirațiile micii boerimi, ale burgheziei și ale meșteșugărimii, a ignora orientarea pronunțată a revoluției împotriva jgului străin, împotriva intervenției turcești.

În economia cronicii, aceasta duce la desconsiderarea celorlalte forțe ale revoluției, la desconsiderarea a o serie întreagă de adversari ai lui Bălcescu, care în poem apar cu ascuțime; duce în concluzie la însăși îngustarea și împuținarea căilor de înțelegere a lui Bălcescu.

Trebuie să adăugăm că în poem problema agrară apare în mod just încadrată

în complexul tuturor problemelor revoluției, contribuind la reconstituirea veridică a perspectivei istorice asupra momentului 1848. Creindu-i însă o falsă problemă, cronica ajunge să găsească poemului lipsuri imaginare și astfel să micșoreze importanța lui, lucru vădit în eforturile vizibile ale autorului de a „salva” poemul, prin înșiruirea unor aspecte formale — chipurile — realizate. Dar orice virtuozități formale, orice procedee, oricât de meșteșugit utilizate, n’ar putea îmbinătăți poemul, dacă el ar fi viciat dela bază, dela conținut. Strădanțiile autorului cronicii sunt astfel infructuoase, ele pot cel mult demonstra că Eugen Iebelbanu este un bun meșteșugar al versului — lucru de altfel cunoscut — dar nu pot schimba impresia generală care se degajă din articol, că poemul ar da o imagine falsă a revoluției dela 1848.

Iată prilejuri în care „eroul critic” s’a manifestat din plin și n’a mai putut fi tănuțit, sub încercările de argumentare contrară.

Nu trebuie crezut că în cronicile respective, atât cea despre „Stelele păcii” cât și despre „Oameni de azi” sau „Bălcescu” nu există și numeroase observații juste, analize adăci. Ele există, și demonstrează posibilitățile, adesea talentul autorilor, de a realiza bune articole de critică literară. Dar cu atitudini neprincipiale față de literatură, nu se poate face o critică literară constructivă. Să precizăm: nu e deloc vorba de greșeli în apreciere. Se poate întâmpla ca un critic să pornească dela premise greșite, să facă greșeli pe drum, în general se poate ca punctul de vedere al unui critic asupra unei lucrări să fie eronat, să nu corespundă cu realitatea. Atunci am discuta *puncte de vedere*, am aduce argumente pro și contra — lucru care din păcate se întâmplă atât de rar în critica noastră! Dar nu e vorba de aceasta în cazul articolelor amintite și mai ales în acelea despre „Stelele păcii” și „Bălcescu”. Ci e vorba despre faptul că autorii cronicilor caută să ne încredințeze de un lucru, când în realitate ei sunt convinși de contrariul, iar acest contrariu se străvede pretutindeni în cronicile

citare. Aceasta e o practică nesănătoasă, la fel de nesănătoasă ca și cea a dialogului strict personal al celor doi poeți, redactori ai „Almanahului Literar”. În loc să respingă astfel de manifestări, revista le face loc pe zeci de pagini.

Trebuie spus că, mai ales în sectorul de critică al Almanahului, se vădese astfel de atitudini nejuste, neprincipiale. De exemplu, cum altfel poate fi socotită atitudinea superficială a Almanahului care apreciază, că, în literatura noastră, apariția nuvelei „Desfășurarea” a marcat nici mai mult nici mai puțin decât „o nouă etapă în dezvoltarea nuvelisticii noastre” (Nr. 2/1953). Nuvela „Desfășurarea” este o realizare deosebit de valoroasă a prozei noastre, cu toate slăbiciunile ei — pe care și cronica din „Almanahul Literar” le relevă. Dar nu ne putem joca așa cu „etapele” de dezvoltare, cu „cotiturile”. Nuvela aceasta poate fi, și este chiar, o etapă nouă, o „cotitură” în scrisul lui Marin Preda. Cu atât mai mult afirmația atât de rituoasă a autorului e nevalabilă, cu cât ea nu este demonstrată din *acest* punct de vedere al „noii etape” în dezvoltarea nuvelisticii noastre. Din cronică nu reiese decât că Marin Preda a reușit să creeze personaje puternic individualizate. În ce constă atunci „etapa nouă”? Căci nu putem admite afirmația autorului cronicii că — în afară de nuvela în discuție și de încă două sau trei cărți între care romanele „Brazdă peste haturi” de Horvath Istvan și „Pâine albă” de Dumitru Mircea — toate celelalte creații anterioare privind transformarea socialistă a satului nostru ar fi *ad is* „imagini contrafăcute” ale realității, cum pretinde la un moment dat cronica amintită a Almanahului.

Am semnalat aici câteva manifestări dăunătoare, în contradicție cu materialul de poezie și proză publicat în genere de „Almanahul Literar”, în contradicție și cu modul adâncit cum se discută uneori în paginile acestei publicații.

Puncte de vedere clare, afirmate deschis, cu curaj, este de dorit să apară cât mai des în presa noastră literară. În jurul lor putem discuta, putem ajunge la con-

cluzii. Nu alambicări nesincere — în dosul cărora ghicim totuși poziția autorilor și a revistei. Paginile unei reviste de literatură trebuie să fie tribună pentru discuții creatoare, folositoare dezvoltării literaturii, folositoare cititorilor, și nu pentru desvăluirea unor mici „chestii” intime, sau pentru răspândirea unor aversiuni și simpatii strict personale. Și poezii, și critici, și prozatorii au datoria să fie conștienți în fiecare clipă că ei exprimă judecăți și aprecieri despre oameni, fapte, fenomene, — judecăți și aprecieri

destinate să contribuie la educarea maselor largi.

Nu poți realiza acest lucru considerând drept proprietate personală, drept organ personal de publicitate a părerilor strict intime — paginile unei reviste care aparține poporului.

„Alamanahul Literar” are o tradiție bogată în ceea ce privește exprimarea unor năzuințe scumpe poporului. Este o datorie ca această tradiție să nu fie întreruptă prin exemple ca acelea date mai sus, ci să fie continuată și dezvoltată.

CELE DIN ÎAI CĂRȚI PENTRU COPII

Dacă vizităm căminele de zi și grădinițele în care copiii oamenilor muncii din orașe și din multe sate își petrec plăcute ceasuri de joc și învățătură, întâlnim următoarea imagine: o încăpere largă, luminoasă, cu mese și scăunele ca pentru pitici; pe jos, un covor curat, pe pereți desene viu colorate, vesele, într'un colț, între ghivece cu plante felurite, un acvariu cu peștișori multicolori, iar într'o colivie, un sticlete ciripind cu sârguință. După ceasul de joacă în curte, copiii, băieți și fetițe, se adună în „clasa” lor, se așează cuminiți pe scăunașe, așteptând cu nerăbdare povestea ce li se va citi. Educatoarea începe lectura, urmărită cu mare atenție. Copiii râd sau se întristează, iar când eroul povestirii — vreun copil ca și ei, vreun iepuraș sau ursuleț nădrăvan — trece printr'un pericol, câte unul intervine cu îngrijorare și speranță: „nu-i așa că n'o să pățească nimic rău?” Acești micuți trăiesc deosebit de intens întâmplările dintr'o operă literară și dacă scriitorii noștri ar poposi mai des între ei, cu siguranță că bibliotecile căminelor de zi și ale grădinițelor ar fi mai bogate. Îmbogățirea acestor biblioteci cu mereu alte cărți, mai bune și mai frumoase, este cerută nu numai de afecțiunea firească pentru copii, ci, totodată, de conștiința că a scrie și a desena pentru cei mici reprezintă o sarcină însemnată. „*Preșcolarii noștri de acum, care se joacă astăzi cu cuburile și păpușile* — scrie cunoscutul scriitor sovietic pentru copii Serghei Mihalcov — *vor fi mâine gospodarii societății*

comuniste. Să ne imaginăm numai acest lucru și vom înțelege marea răspundere ce o poartă scriitorii pentru educarea copiilor noștri”.¹⁾

Cărțile pentru preșcolari, începând cu ilustrațiile fără text, imprimate pe carton gros, pe care le cercetează micuții ce abia încep să vorbească, până la istorioarele în proză sau în versuri citite copilului de către mamă sau educatoare, sunt într'un fel cele dintâi manuale asupra vieții. Aceste cărți reprezintă un material prețios care, ținând seamă de specificul vârstei, contribuie la realizarea primelor sarcini puse de educația comunistă. În cei dintâi ani de viață, copilul se caracterizează printr'o vie dorință de a cunoaște — este vârsta întrebărilor pe care care el le pune la tot pasul: de ce? Privirii lui i se oferă un noian de fenomene, fapte și obiecte. Ajutându-l să le înțeleagă, să perceapă conștient lumea înconjurătoare, cartea contribuie la dezvoltarea gândirii lui, la îmbogățirea vocabularului, la punerea bazei unei conduite morale, a gustului pentru frumos. Povestirile și ilustrațiile corespunzătoare trebuie să-i vorbească despre frumusețea și bogăția naturii, să-i sădească o serie de deprinderi care vor trebui să caracterizeze pe cetățeanul de mâine, constructor al socialismului.

Literatura pentru copiii cei mici — deși are aspectele ei specifice care-o deosebesc într'un anume sens de literatura

¹⁾ S. Mihalcov, *Cărți pentru cei mici*, în „Literaturnia Gazeta” Nr. 48-49. IV./1952.

pentru tineret sau adulți — nu poate fi nici ea un joc gratuit. Ca și literatura în general, ea trebuie să oglindească realitatea în imagini artistice, cu o deosebită strălucire. Subliniind faptul că cea mai caracteristică facultate a minții copilului este fantezia, Belinski îi îndeamnă pe scriitorii pentru copii să zugrăvească realitatea potrivit acestei cerințe: *„Până și piatra mută, ca și firicelul de iarbă de pe câmp, pârâiașul ce șoptește, vântul ce adie alene și fluturile ce zboară din floare în floare, toate trebuie puse să vorbească cu graiul iubirii și al vieții“*.

La rândul său, Dobroliubov indica acum aproape o sută de ani ce trebuie să se înțeleagă printr-o bună carte pentru copii: *„Nu sentințe morale abstracte, nu divagații fanteziste, nu vorbe înduioșătoare trebuie să umple astăzi paginile cărților pentru copii: ele trebuie să dea cunoștințe exacte asupra lumii și asupra omului, povestiri din viața reală, aplicații cu privire la problemele ce frământă acum societatea și cu care copiii de astăzi vor veni în contact de îndată ce vor intra în viață“*¹⁾.

Formulând aceste cerințe, într-un totu valabile și astăzi, democrații revoluționari ruși respingeau cu indignare așa zisa literatură care urmărea să sădească în copii tendințe obscurantiste, să facă din ei servii supuși ai claselor exploatare. O asemenea maculatură otrăvită s'a scris și s'a difuzat și în țara noastră înainte de 23 August. Când nu era pur și simplu absurdă, de un grotesc în stare să pervertească gândirea și gustul pentru frumos al copiilor, această literatură își propunea fățiș realizarea unei educații corespunzătoare regimului de asuprire. Desprindem dintr-o carte destinată odinioară copiilor micidouă povestiri. Una are titlul „Nimănui sănu-i faci rău“. Titlul e un vers din stupida poezioară reproducă în toate abecedarele burgheze: *Nimănui să nu-i faci rău, Căci te vede Dumnezeu*. Un băiețuș — și nu întâmplător fiu de muncitor, locuind la periferie — constată că în cursa pusă de tatăl său s'a prins un șobolan. Văzându-l cum încearcă zadarnic să se elibereze,

copilul își amintește versurile citate. Folosindu-le ca argument, își convinge tatăl să pună în libertate animalul stricător. Morala se desprinde dela sine: trebuie să fii milos și binevoitor cu dușmanul. Cea de-a doua povestire are o „morală“ tot așa de perfidă. E iarnă. O feteiță bogată privind pe geam, în stradă, vede o copilă săracă, sgribulită de frig. Induioșată, iese s'o cheme la ea, să se încălzească. Dar tocmai în clipa aceea, „sărmana“ dă să treacă strada și un automobil e cât pe-aci s'o calce. E salvată de fata bogată, care cade ea, lovită de vehicul. Părinții, asistând dela geam la această scenă, le aduc pe amândouă în casă. Accidentul n'a fost grav, dar a trezit în sufletul bogătașilor porniri generoase. Cele două feteițe vor rămâne acum împreună, ca două bune surori. Nu se poate spune că asemenea scriitori pentru cei mici, ca autorul celor două povestiri nu se arătau zeloși în servirea intereselor celor care-i nămeau.

Literatura, desenele, ca și jocurile pentru cei mici nu reprezintă nicidecum un domeniu apolitic. Revistele, cărțile și jocurile pentru copii răspândite astăzi în chip oficial în statele capitaliste confirmă într-un totu adevărul acesta. „Fiecare să rămână ceea ce l-a hărăzit soarta“, este principiul odios care stă la baza literaturii pentru copii în țările capitaliste, în egală măsură ca în întreaga literatură și artă ce proslăvește exploatarea.

Literatura universală din trecut cunoaște însă numeroase opere care au însoțit zilele atâtor generații de copii mici. Cine n'a citit și nu-și amintește cu dragoste povestirea despre Scufița Roșie a lui Ch. Perrault, sau basmele lui Andersen, ale fraților Grimm? Sau cine nu a auzit citindu-i-se ori povestindu-i-se istoria despre ciobănașul mincinos, scrisă de Lev Tolstoi? Necrasov, Ușinski, Mamin-Sibiriac, Turgheniev, Gorchî au scris minunate povestiri, scurte, vioaie, pline de umor, bogate în învățăminte pentru cititorii de-o șchioapă. Desvoltând creator tradiția clasicilor, scriitorii sovietici au creat o literatură pentru preșcolari variată, și de o mare frumusețe. Pentru copiii noștri,

¹⁾ Cernășevski și Dobroliubov, Opere pedagogice alese, Cartea Rusă 1952. pag. 328.

numele lui S. Mihalcov, S. Marșac, A. Barlo, L. Voroncova, au devenit de mult familiare. Dar nu numai acești scriitori specializați în literatura destinată copiilor au scris pentru preșcolari. Să amintim numai pe „*cel mai bun, cel mai talentat poet al epocii sovietice*“, Vladimir Maia-covschi, care, în iureșul activității sale creatoare, nu a uitat nici pe cei mai mici cititori. Recent, „Editura Tineretului“ a publicat în bune traduceri creațiile lui Maia-covschi „Ce e bine și ce e rău“, „Calul năzdrăvan“, adevărate modele de literatură pentru preșcolari, cu un valoros conținut educativ, în versuri sprintene, pline de umor, de o cuceritoare prospețime. La rândul său, Alexei Tolstoi, creatorul acelor capodopere ca „Petrul I“, „Calvarul“, „Pâinea“, a arătat o atenție specială copiilor mici, repovestindu-le cu o simplitate clasică, vechi basme rusești, sau încântându-i cu „minunatele pățanii ale lui Buratino“.

Traducerile din literatura sovietică pentru preșcolari, oferă educatoarelor din grădinițele și căminele noastre un material deosebit de util. Este un merit de seamă al „Editurii Tineretului“ efortul pe care-l depune de a realiza traduceri bune, prezentate în condiții grafice superioare.

Cărțile sovietice pentru copii, în special pentru preșcolari, care au apărut în ultima vreme la această editură, au un aspect atât de atrăgător, încât bucură nu numai pe cei cărora le sunt adresate, ci și pe cititorul matur. Formatul cărții, desenele și coloritul reproduc originalul sovietic și acesta este un lucru foarte bun. O mențiune specială se cuvine cărții „Cinci prieteni la iarnă“ (basm popular rusesc) ilustrat de D. Gorlov. Coperta și fiecare pagină încântă privirea prin execuția atentă a desenului și prin coloritul viu, darnu strident. Imaginile au mișcare, expresivitate, putere de evocare, povestind ele înșile foarte limpede ceea ce textul — foarte concis dealtminteri — spune despre cei cinci prieteni. Realizarea grafică a unei astfel de cărți ne face să ne gândim în același timp cu recunoștință la muncitorii noștri din tipografii, care dovedesc atâta iscusință în combinarea culorilor, în realizarea cu finețe a intențiilor desenatorului.

Nu întâmplător am insistat în primul rând asupra aspectului grafic al cărților pentru preșcolari. Aceste cărți se adresează în bună măsură privirii. Copiii cei mici sunt „cititori“ de-un soi special. De obicei ei nu citesc, lor li se citește. „Lectura“ lor proprie însemnează de fapt descrierea sau adâncirea sensului celor ce li s'a citit, din cercetarea atentă și mereu repetată a pozelor. Iată de ce colaborarea scriitorului și ilustratorului este aici de o importanță cu totul specială. Ilustrația exprimă și totodată întregeste conținutul cărții. Și din acest punct de vedere, cărțile sovietice pentru preșcolari sunt modele deosebit de instructive. Pentru scriitorii noștri, ca și pentru desenatorii care lucrează pentru copii, cunoașterea acestor cărți sovietice este indispensabilă. Traducerile din literatura sovietică pentru preșcolari oferă scriitorilor noștri indicații tematice și, în același timp, îi ajută în rezolvarea problemelor de măiestrie.

Simplitatea firească, necesară, nu însemnează simplism, nici superficialitate. Dimpotrivă, ea presupune un efort special în realizarea obiectivelor educative prin mijloace artistice adecvate. O carte sovietică pentru preșcolari, redusă la câteva pagini (și acestea culese cu litere mari!) trebuie să aibă ceva din perfecțiunea cristalului șlefuit. Ca și literatura hărăzită altor vârste, dar într'un chip specific, această literatură cere concizie, neadmițând complicații, balast verbal, dar nici sărăcie sau răceală. Concizia nu e tot una cu înșirarea unor propoziții enunțiative, searbăde. Cristalul bine șlefuit e numai în aparență incolor — el răsfrânge nuanțele curcubeului și întregă bogăția a lumii înconjurătoare.

Că în trecut, regimul burghezo-moșieresc din țara noastră n'a arătat vreo preocupare în legătură cu literatura pentru preșcolari, nu e de mirare. Căminele de zi sunt o realizare a regimului nostru de democrație populară. În mașinile cu care micuții călătoresc astăzi de-acasă la Cămin, capitaliștii își plimbau căteii, iar în clădirile luminoase, care adăpostesc astăzi atâtea Cămine, organizau partide de poker.

Pentru copiii lor, ei răsfoiau filele parfumate cu apă de roze ale contesei de Ségur, sau scorniturile câte unui perfid Moș Nae. Cărțile și revistele pentru copii difuzau, în texte și ilustrații, istorioare ca aceea cu „nimănui să nu-i faci rău”. Cât privește cărțile de poze, ele se caracterizau prin grotesc, prin „stilizări” antirealiste, printr’un colorit strident. Formalismul literaturii și artei decadente își scurgea și în acest sector otrava. Pentru preșcolarii din acea vreme (ne referim la copiii mici, căci „preșcolari” rămăneau pe-atunci sute de mii de oameni ai muncii, pentru toată viața) exista însă, așa cum a existat dealungul veacurilor, minunata tradiție a literaturii noastre populare. Cântecul de leagăn, unele ziceri de limbă, cântecele de joc și cimiliturile, basmele, ghicitorile sunt tot atâtea specii ale folclorului care au educat nenumărate generații în cei dintâi ani ai vieții.

În același timp, deși nu se poate vorbi de o preocupare specială acordată literaturii pentru cei mici, clasicii noștri au creat opere minunate, potrivite și pentru această vârstă. Poezii ca „Somnoroase păsărele”, „Revedere” de Eminescu, povești ca „Pungața cu doi bani”, „Capra cu trei iezi”, de Ion Creangă, povestirile lui Delavrancea despre bunică, versuri de Coșbuc și St. O. Iosif, schițe „Din lumea celor care nu cuvântă” de Emil Gârleanu și multe alte scrieri ale clasicilor, printre care atâtea pagini minunate din Mihail Sadoveanu, pot fi cu succes utilizate ca literatură pentru preșcolari. „Editura Tineretului” a înscris unele realizări în această privință. Tipărind, de pildă, din poveștile scurte ale lui Creangă, sau poezia lui Coșbuc aproape necunoscută, despre găscanul ce și-a pierdut papucii. Este abia un început care trebuie dus mai departe, cu mai multă hotărâre. Există în literatura noastră clasică un adevărat tezaur, disprețuit în trecut, ce trebuie însă cât mai neîntârziat scos la lumină. Același lucru poate fi spus și în ceea ce privește folclorul. Cele câteva pagini din culegerea reușită apărută sub titlul „Oul năzdrăvan” reprezintă ele înșile un argument în favoarea acestei acțiuni. Este necesar ca „Editura Tineretului” să se preocupe mai mult de valorificarea li-

teraturii noastre clasice și a folclorului potrivit pentru vârsta preșcolară. Educatoarea sovietică Z. P. Ciupacova, împărtășind într’un interesant articol felul în care a folosit diferitele specii ale folclorului în munca sa, notează următoarele concluzii: „*Producțiile creației populare, prin optimismul lor, prin umorul lor sănătos, i-au însușit pe copii, le-au procurat multă bucurie... Cunoașterea creației populare a contribuit la lărgirea orizontului copiilor prin noțiuni și reprezentări despre natura patriei, despre oameni și relațiile dintre ei, despre viața lor de toate zilele, le-a îmbogățit limba cu cuvinte noi, cu întorsături măiestre, cu expresii populare... a contribuit la dezvoltarea spiritului lor de observație, a atenției, a deprinderii de a munci, a memoriei, limbajului și imaginației*”.

Poezii ca „Pițigușul taie lemne” (din colecția M. Eminescu), „Foaie verde și-o lălea”/„Rața ici, rața colea”, sau „Mă dusei în târg” (din colecția lui G. Dem. Teodorescu), „Moșul și cocoșul” (din colecția Dr. Gr. Alexici), și atâtea alte cântece, ghicitori, povești risipite în numeroasele și bogatele noastre colecții de folclor, dacă ar fi editate cu frumoase ilustrații, ar face încântarea micuților noștri. Aceste creații populare ar oferi și scriitorilor o prețioasă experiență acumulată de popor în domeniul cântecelor și basmelor pentru cei mici, atât în ceea ce privește conținutul educativ, cât și în ceea ce privește realizarea artistică. Ușin-schi socotea creațiile folclorice pentru copii drept „*primele încercări strălucite ale pedagogiei populare care dezvoltă la copii cele mai prețioase însușiri*”.

În prelucrarea folclorului, scriitorii noștri, au în față exemplul clasicilor români și ruși, precum și al scriitorilor sovietici. Lucrările lui Eršov („Căluțul cocoșat”), V. Bianchi (povestirile despre natură), P. Bajov („Copita de aur”) și ale altora, sunt adevărate modele ale genului.

Se poate afirma că literatura noastră originală pentru copiii mici cunoaște un început îmbucurător. Scriitori canoșcuți ca Maria Banuș, Nina Cassian, Cice-

rone Theodorescu. Ion Istrati, Virgil Teodorescu, și alții au devenit colaboratori obișnuiți ai revistei „Lumiņa” și au publicat chiar unele cărți. În paginile aceleiași reviste destinată preșcolarilor și școlarilor mici, copiii întâlnesc cu drag numele maestrului Mihail Sadoveanu. De asemenea află numele academicienilor A. Toma și Barbu Lăzăreanu, care, ca niște bunici buni, scriu versuri vioaie și instructive, sau fac traduceri din literatura sovietică. Alături de acești scriitori, publică autori tineri mereu mai numeroși, printre care Mioara Cremene, Octav Pancu-Iași, T. Constantinescu, Călin Gruia, Ana Tudoraș, Ana Marcu, Florin Mugur, Ancuța Maican și mulți alții.

Mereu mai interesați pentru literatura celor mici se arată și artiștii plastici. Marcela Cordescu, Perahim, Ioana Olteș, Dem., Maria Constantin, înfloresc paginile revistelor și cărților cu desene frumoase, lucrate cu migală. Numeroși sunt desenatorii specializați în acest domeniu, care dau realizări cu adevărat laudabile. Sunt de reținut, în acest sens, numele lui D. Iura, G. Adoc, V. Crivăț, R. I. Iusein. Îndeosebi, desenele lui Iura sunt vrednice de prețuire. Vii, expresive, slujesc pe deplin conținutul, vorbind ele înșile pe înțeles micuților.

Colaborarea dintre scriitori și ilustratori oferă garanția unor succese mai mari. Există toate condițiile necesare pentru ca literatura noastră originală pentru preșcolari să se desvolte și să devină mereu mai valoroasă. Dar începutul nu e decât un început, cu dibuiri și lipsuri, a căror înlăturare se impune. Este neîndoelnic că lucrările ar fi fost mult mai bune, dacă ar fi intervenit ajutorul criticii. Din păcate, dacă presa noastră a arătat un oarecare interes literaturii pentru copii luată în general — interes, totuși departe de a fi îndestulător — literatura pentru preșcolari nu a constituit până acum obiectul nici unei cercetări critice speciale. Ceeace, firește, arată o atitudine de depreciere. Presa literară sovietică e preocupată de multe și mari probleme ale literaturii sovietice, dar un spațiu pentru discutarea literaturii destinată celor mai

mici cititori, se găsește întotdeauna. Alături de recenzarea marilor romane, se întâlnesc adesea articole critice despre cutare sau cutare cărțuie cu poze. La noi nu s'a consemnat niciodată în vreo revistă literară apariția unei cărți cu poze despre ursuleți și iepurași, ca și când asemenea cărți ar fi niște „jucărioare” cărora oamenii „serioși” n'ar avea de ce să le acorde atenție.

Dacă cercelăm volumele originale pentru preșcolari apărute în ultimii trei ani (de altfel, în privința aceasta, abia în acești ani se poate vorbi de realizări vrednice de reținut), vom constata că o bună parte din ele cuprind povestiri despre animale, un fel de fabule ce pun plastic în lumină o învățătură morală. Specia e valoroasă și derivă din basmul popular despre animale. Moștenirea noastră literară se ilustrează în mod strălucit în deosebi prin scurtele povestiri ale lui Creangă: „Punguța cu doi bani”, „Capra cu trei iezi”.

Dintre lucrările apărute în ultima vreme, acestei specii îi aparțin volumele: „Întâmplarea din grădină” de Cicerone Theodorescu, „Oul năzdrăvan” (culegere de povestiri semnate de Ion Istrati, Al. Rujea, T. Constantinescu și Ancuța Maican), „Ce-a pățit iepurică” de V. Mereuță și „Cercul din pădure” de Ana Tudoraș. Asemenea scrieri sunt deosebit de dragi copiilor mici. Ele le vorbesc în imagini convingătoare despre bine și despre rău, despre solidaritatea victorioasă în fața dușmanului, despre pedepsirea îngâmfării, lăcomiei, cruzimii. Ca în fabule și în basme, virtuțile și viciile sunt întrupate în animale care, conform tradiției, le simbolizează. Iepurele, ariciul, căprioara, ursulețul sunt vietăți simpatice, aflate adesea în situații dificile în fața perfidei vulpi sau a lacomului și sălbatecului lup. Galeria personajilor se completează cu vietățile din poiată (cloșca grijulie, puii, rășuștele neștiutoare, curcanul îngâmfat, cocoșul lăutăros) și cu patrupezele domestice dela miță, la capră și vițel.

Dar abordarea acestei specii, în ciuda aparențelor, e dificilă. Efortul creator e deci cu atât mai merituos. În asemenea

povestiri, posibilitățile educative se împletesc admirabil cu cele instructive. Învățând să urască pe cei cruzi, leneși, îngâmfati, copiii cunosc totodată vietățile gospodăriei, ale codrului și apelor și obiceiurile lor.

În sensul acesta, povestirea în versuri „Întâmplarea din grădină” de Cicerone Theodorescu este un succes al literaturii pentru cei mici. În distihuri vioaie, colorate, pline de umor, povestirea arată cum au fost pedepsiți un țap, un vițel și un măgar care au pătruns într-o grădină de zarzavat. Descrierea atât de vie a grădinii, cu zarzavaturile-i felurite și cu numeroasele găze, trezește interesul copiilor și-i învață o serie de lucruri utile, după cum izgonirea celor trei lacomi îi face să înțeleagă că, în fața dușmanului oricât de puternic, cei mulți și mărunți ies victorioși dacă sunt solidari în luptă. Narațiunea, îndeosebi momentul luptei, e plină de vioiciune, de dramatism:

— „Sări, bondarule, din iarbă,
Întră țapului în barbă!

Vin' lăcustă-aviatoare
Să-i și zăpăcește-l tare!

Vrejule, hai, te ridică?
Dă-i cu biciul! Ia-l în bici!

Ideia povestirii scrise de Cicerone Theodorescu este exprimată cu plasticitate și limpezime.

Cu mijloace mai simple, Ana Tudoraș realizează de asemenea obiectivul educativ în „Cercul din pădure”, povestind în versuri despre grija și dragostea vietăților pădurii față de o veveriță bolnavă.

Realizări pozitive sunt și alte povestiri despre animalele menționate mai sus. „Ce a pățit lepurică” de V. Mereuță e o carte bună, izbutită; de asemenea, câteva din povestirile aflate în culegerea „Oul năzdrăvan” pot fi considerate drept succese ale autorilor. Este necesar însă ca scriitorii, alegându-și această specie, să lărgescă sfera atenției lor. Galeria personajilor „traditionale” luate din lumea animalelor, nu e prea bogată. De aici decurge pericolul repetărilor, cu atât mai supărătoare când se fac la un nivel inferior. A vorbi mereu despre aceiași eroi — vul-

poi, lupi, ursul cel rău, sau veverița, iepurele, etc., și mai ales despre întâmplări uneori prea asemănătoare, înseamnă a sărăci posibilitățile educative și instructive pe care le oferă această specie literară. În povestirile amintite, scrise la noi, conflictele se produc mai întotdeauna între iepure și vulpe, sau între iepure și lup. Ajutorul salvator vine adesea dela insecte — albină, căărăbușul (compară „Ce-a pățit Iepurilă” cu „Rilă Iepurilă” și „Cărăbușul cu aripioare de aur”, etc.).

Vietățile apelor, de pildă, lipsesc aproape cu desăvârșire. Ia fel vegetația livezilor, a câmpiilor și pădurii. Creind personajii cât mai felurite, gândind mai adânc și imaginând noi motive și subiecte, nemulțumindu-se să meargă pe drumuri bătute, scriitorii ar putea elimina multe scheme și șabloane contribuind totodată la popularizarea bogățiilor și frumuseților patriei noastre. Desvoltarea dragostei de patrie și lărgirea sferei de cunoștințe merg astfel mână în mână.

Dar dacă repetările trebuiesc evitate, cu atât mai mult trebuie să ne ferim de greșelile de ordin educativ.

Rățoiul din povestirea cu același titlu de Al. Rizea și T. Constantinescu, pornește în lume, părăsindu-și stăpâna care nu-i dă destulă hrană. Din pricina răutății și neînțelegerii celor întâlniți în drum, se întoarce acasă. Morala, în ciuda anumitor justificări aduse de autori, rămâne însă una greșită: năzuința spre mai bine e irealizabilă — și ne amintește de câinele care preferă sgară stăpânului, greutății de a trăi pe seama sa în libertate.

Cele mai multe din povestirile despre animale publicate în volum de „Editura Tineretului” au calități ce justifică tipărirea lor. Este însă neapărat necesar ca atât scriitorii cât și editura să-și îndrepte atenția în mai mare măsură decât o fac, spre realitatea de astăzi. Viața copilului însuși, munca avântată a constructorilor socialismului din uzinele și de pe ogoarele noastre, de pe marile șantiere, eroismul celor ce lucrează sub pământ, pe ape, a celor ce apără independența Patriei noastre — iată teme importante care pot și trebuie să fie tratate de literatura pentru preșcolari.

„*Naturii copilului — spunea Gorchi — îi este proprie tendința spre luminos, spre neobișnuit. Neobișnuitul și luminosul la noi în Uniune este acel „nou” pe care îl crează energia revoluționară a clasei muncitoare. Asupra acestui lucru este necesar să fixăm atenția copiilor, el trebuie să constituie materialul principal al educării lor sociale*”. Unei asemenea cerințe își propun să răspundă volumașele „Ce-a văzut Oana” de Nina Cassian, versurile despre București publicate în „Pogonici” de Maria Banuș, „Multe, multe luminițe” de Octav Pancu-Iași, „La cămin” de Ana Tudoraș, „Voi fi școlăriță” de Ana Marcu.

În asemenea scrieri se oglindește efortul de a zugrăvi noul din viața noastră, ele sunt începuturile *noii* literaturi românești pentru preșcolari. Deaceia necesită o atenție specială, ca deschizătoare ale unui drum pe care scriitorii noștri trebuie să se îndrepte cu meru mai multă hotărâre. Asemenea scrieri sunt valoroase pentru că vorbesc nu despre lumea înconjurătoare în general, ci despre societatea noastră care construiește socialismul, nu despre eroi buni sau răi ca întruchipări ale unor virtuți sau vicii tot în general, ci despre oamenii zilelor noastre.

Volumul de versuri al Ninei Cassian își propune să răspundă întrebării ce-a văzut fetița Oana în jocurile ei, să arate adică ce i se oferă copilului mic în lumea ce-l înconjoară. Dela topirea țăturilor de gheață odată cu venirea primăverii, până în zilele toamnei bogate, cu struguri copti, nenumărate lucruri noi și interesante poate descoperi și cunoaște un copil. Poeta alege câteva aspecte din natură, fenomene, vieți și plante — broscuța, rândunicile, răuștele, albinele, ploaia, păpădia, nufărul, curcubeul, via — sau din viața socială — ziua femeii, munca zidarului sau cea în grădina căminului, sărbătorirea zilei de 1 Mai, armata populară. Temele sunt dezvoltate în versuri sprintene, cărora imaginile poetice, onomatopeile și rima le dau culoare și muzicalitate:

*Nu mai e copacul veșted.
Poartă cușmă verde'n creștet,
Mănece crengi pe crengi — puzderii —
Gata-i haina primăverii.*

Versurile vorbesc astfel despre frumusețea naturii și despre muncă, despre dragostea față de țara liberă.

Era însă necesar ca poeziile Ninei Cassian — cele mai multe dintre ele valabile fiecărui în parte — să aibă totuși o oarecare unitate. Autoarea nu și-a precizat dela început ce sector de viață va îmbrățișa. Din poeziile sale, s'ar părea că Oana locuiește la țară (culege flori pe câmp, găsește o broscuță, vede ogoarele, etc.). Fetița vede totodată o defilare de 1 Mai, vede trecând în pas cadențat ostașii armatei populare.

Atât versurile cât și desenele care ilustrează aceste poezii ne duc în lumea orașului. Copilul nu are, ca să spunem așa, stare civilă — nu știm dacă e fiică de colectivist, de muncitor sau de intelectual. Este aici o rămășiță a vechii literaturi despre copilul „în general”, aflat în mijlocul unei naturi luate și ca „în general”. Dacă poeta ar fi dus până la capăt efortul de a cunoaște bine fetița despre care scrie, versurile sale ar fi fost încă mai valoroase din punct de vedere educativ. Trăind la țară, în realitatea noastră nouă, Oana ar fi văzut nu numai ogorul și via, pe care le putea vedea și în trecut, — ci și faptul că acestea sunt azi ale gospodăriei agricole colective. Lupta pentru realismul socialist trebuie dusă cu aceeași vigoare și în domeniul literaturii pentru preșcolari. Și cu aceeași vigoare trebuie dusă lupta împotriva formalismului. În versurile Ninei Cassian se strecoară unele figuri poetice care rămân, cel puțin pentru copii, neînțelese. Astfel, sărutul dat de copil mamei e numit „mărțișor de jar / fără de cuvinte”, iar despre măcăiul răuștelor se spune că e un „glas ca ața”.

Neînțelese pentru cei mici sunt și versurile următoare desprinse din poezia „Ceapa”:

*Până vom vedea urcușul
Plantei noastre spre lumină.*

Este știut că înțelegerea de către cei mici a expresiilor figurate este foarte restrânsă, reprezentările lor sunt încă limitate. Preșcolarii trebuie deprinși cu înțe-

legerea unor astfel de expresii, dar epitețele, comparațiile, metaforele, trebuie să fie simple, cuprinzând elemente bine cunoscute lor și legate prin analogii evidente, ușor de sesizat. Copilul înțelege când poeta îi spune despre țurturele de ghiță că plângă, dar îi e imposibil să priceapă de ce măcăiul rățuștelor e un „glas ca ața“ (adică e subtil!). Deasemenea, nu e deloc fericit versul care, vorbind despre un muncitor cu mânecele suflecate, spune că „stă cu brațele afară“.

„Ce-a văzut Oana“ aduce nu numai poezii, ci și cântece ce s'au și înscris în repertoriul câminelor. Poetă și muziciană, dovedind interes și dragoste celor mici, Nina Cassian poate face pentru ei ilorii săi preșcolari mult mai mult decât până acum. Ei așteaptă și alte poezii și cântece, mereu mai frumoase.

Restul cărților pentru preșcolari amintite în enumerarea de mai sus sunt scrise în proză. O temă interesantă este aceea dezvoltată de Octav Pancu-Iași în „Multe, multe luminițe“. Autorul caută să explice copiilor care sunt foloasele electrificării, îndeosebi pentru sate.

Măriuța — eroina povestirii — își dă seama cât e de greu pentru cei din jurul său să-și treacă serile la lumina săracă a lămpii de gaz: mama abia vede să coase, bunicul nu poate să scrie literele pe care abia acum le învață. Totodată înțelege cât de puternic e răul ce trece prin sat.

Toate acestea o ajută să poată pricepe povestirea tatălui ei despre centrata ce se va construi pe malul râului și despre toate lucrurile interesante ce vor apărea atunci în sat: lumini pe uliți, aparat de radio și fier de călcat în case, elocitoare electrică la gospodărie, cinematograful la cămin. Cartea se încheie cu gândurile de viitor ale acestei fiice de țăran colectivizat: va deveni inginer electrician. Povestirea mijlocește autorului sugerarea câtorva aspecte din viața nouă a satului nostru, foloasele transformării socialiste a agriculturii, alfabetizarea, etc. Despre toate acestea se vorbește într'un limbaj accesibil copiilor. Autorul trece în chip potrivit dela stilul indirect la stilul direct, dela narațiune la monolog și dialog. Din păcate, preocuparea pentru claritate nu se mani-

festă și în compoziția povestirii. Dela un moment dat, nu se mai istorisesc întâmplări prezente, ci care se vor petrece în viitor. Construirea centralei electrice și toate consecințele acestei realizări formează elementele unei „povestiri în povestire“. Despre toate acestea, Măriuța află dela tatăl ei, care o ia pe genunchi și-i istorisește. Astfel, planurile narațiunii se încurcă. În povestirea tatii, Măriuța rămâne eroina unor episoade care aparțin viitorului, dar despre care se vorbește la timpul prezent, ca și când am asista în continuare la o foarte rapidă desfășurare a acțiunii. Deasemenea trebuie spus că deși stilul lui Octav Pancu-Iași e în bună parte adecuat literaturii destinată celor mici, trebuie să semnalăm totuși o oarecare tendință de a lungi vorba într'un fel de joc, de tumbă și ghidușii verbale. Asemenea ghidușii, care răspund înclinației copiilor pentru umor, nu sunt de respins ca atare, dar trebuie să le refuzăm când au ceva din gluma silită a bufoneriei.

Așa, de pildă, descriind cum se îndepărtează pe râu bărcuța de hârtie a Măriuței, scriitorul spune: „Se vede mică, mai mică, și mai mică. Așa, ca o bucăică de zahăr“. Comparația e bună, copiii o înțeleg. Cu singuranță însă că nu vor face haz la adaosul „glumet“: „Numai că na e dulce“ — care intervine cu un element străin de sensul comparației.

Din viața preșcolarilor însăși se inspiră și povestirile „La cămin“ de Ana Tudoraș și „Voi fi școlăriță“ de Ana Marcu. Asemenea cărți ar fi bine să avem cât mai multe. Ele sunt merituoase în primul rând prin temă. Dacă, în cea dintâi, avem mai mult o încercare de descriere a vieții la cămin, cu diversele ei aspecte (jocul, munca în grădina de zarzavat) în cea de a doua, autoarea este preocupată de zugrăvirea chipurilor unor copii.

Preocuparea e lăudabilă, cu atât mai mult cu cât, în privința aceasta există încă multe lipsuri în literatura noastră pentru preșcolari. Irina, eroina cărții „Voi fi școlăriță“ așteaptă cu multă bucurie și nerăbdare să devină elevă, ceea ce firește pentru un copil de astăzi, când școala e o instituție vrednică de

dragoste. Scrierea are și alte merite: copilul e zugrăvit în mijlocul colectivului în care trăiește, narațiunea e destul de bogată în fapte, etc. Dar copiii pe care îi întâlnim în paginile ei sunt niște micuți cam „ideali“, de o inteligență nefirească adesea pentru vârsta lor. Limbajul lor e deasemenea uneori nefiresc de evoluat!

Problema creării personagiilor, a tipurilor, este în literatura pentru preșcolari tot atât de importantă ca și în întreaga literatură. Învățămintele raportului tovarășului Malencov, ale discuțiilor ce s'au purtat în Uniunea Sovietică și ale desbaterilor dela noi trebuie urmate și de scriitorii pentru copii. Idilismul, schematicismul, lipsa de individualizare, înlocuirea chipurilor vii prin simple umbre, sunt păcate de care suferă încă în mod serios literatura noastră pentru copii. Adesea se întâmplă ca autorii să-și considere eroii drept niște simple ilustrații ale unor învățături de ordin educativ. Asemenea eroi, pe care un critic sovietic îi numea „*precepte didactice ambulante*“, rămân evident niște simple scheme și nu ființe vii.

Eroii literaturii noastre pentru copii sunt de multe ori atât de buni, cuminți, silitori, încât ei nici nu seamănă a copii reali. Un copil ideal e Nuțu, din cartea Siloniei Drăgușanu „*Mache, rățoiul încălțat*“. Cartea aduce o povestire pe care preșcolarii o ascultă cu interes și bucurie. Ei fac mult haz de isprăvile rățoiului îngâmfat, de cearta lui cu celelalte orătănii, de pîșaniile pisicii Țușca și ale cățelului Codiță. Scriitoarea știe să povestească frumos și cu umor despre toate acestea. Vietățile curții, pîșărelele, florile capătă viață ca într'un frumos poem despre natura mărunță. Nu acelaș succes îl obține scriitoarea când zugrăvește chipurile de copii. Copil ideal, Nuțu nu iese la joacă, nu întreprinde nimic fără să ceară voie mamei, — de fapt, în loc să dea un exemplu de comportare justă, ajunge să redea un copil lipsit de inițiativă, de curiozitate, de ceceace caracterizează pe copil. Greșește și el odată: își uită sandalele noi sub nucul la umbra căruia adormise. Și scriitoarea îl pedepsește foarte aspru pentru această greșală: deși, până

la urmă sandalele, cu care s'a plimbat mândru, rățoiul Maché se găsec, Nuțu nu va mai merge la circ.

Pe aceeași linie a conturării personagiilor, trebuie pusă și problema chipurilor de oameni maturi din cărțile pentru preșcolari, problemă valabilă pentru toate cărțile destinate copiilor.

Ne-ar fi foarte greu să reținem din literatura noastră un tip de adult. În mod obișnuit, mama e aceeași, bună, harnică; tatăl — de multe ori fruntaș în muncă — apare ca un sfătuitor înțelept, și atîta tot. Adulții se reduc astfel la o galerie săracă nu de tipuri, ci de noțiuni, pe care numele nu le poate individualiza, concretiza. Bunicii, educatoarele, învățătorii sunt aceiași dela o povestire la alta. Adîncirea muncii scriitorilor în zugrăvirea unor asemenea personaje se impune cu necesitate.

În sfârșit, în aceeași ordine de idei, sunt de făcut unele observații și în ceceace privește măestria ilustratorilor. O bună parte din cărțile despre care am vorbit, aduc de multe ori desene frumoase. Ilustratorii — printre care sunt de salutat, așa cum am arătat, unii dintre pictorii noștri de seamă — dau atenție lăudabilă muncii lor.

Efortul spre perfecționare nu trebuie însă nici de cum părăsit. O primă lipsă ce trebuie înlăturată este aceea a asemănării isbitoare a figurilor. Prea seamănă copiii din desene între ei și nu numai când e vorba de acelaș desenator (aici ar fi de menționat pictorul Dem, care face lucrări frumoase, dar se repetă la nesfârșit). Idilismul și „idealul“ de frumusețe morală — întîlnite în zugrăvirea de către scriitori a personagiilor — caracterizează de multe ori și ilustrațiile. Dacă s'ar decupa chipurile de copii din cărțile și chiar din revistele pentru preșcolari, s'ar putea alcătui un album al celor mai frumoși copii din lume. Și nu numai frumoși, dar și foarte îngrijiți întotdeauna, foarte curați, ca scoși din cutie, uneori chiar când povestirea arată că ei ar trebui să se prezinte altfel. Nu întotdeauna desenul ilustrează conținutul cu grija de a-l face mai lămurit, de a-l servi cu scrupulozitate. Desenul care însoțește literatura pentru preșcolari, ca

orice ilustrație a unei opere literare — nu e o simplă podoabă inutilă. Cu atât mai mult trebuie să se țină seama de acest adevăr în ilustrațiile pentru cei mici. Copiii confruntă cu multă atenție poza cu textul și orice nepotrivire îi poate deruta, le poate întuneca imaginea. De exemplu, când pictorul Dem a făcut desenul pentru povestirea „Dl. Vucea” de Delavrancea, reproducă în revista „Pogonici”, nu a studiat cu grijă textul. Desenul din capul paginii e încărcat și neclar. Cât privește chipul d-lui Vucea, în timp ce Delavrancea îl descrie pe sălbatecul învățător ca pe un om „înalt, slab, cu barba rară și înspicată” pictorul îl desenează ca pe un ins mărunț, plin la trup, foarte mustăcios.

Dacă desenele la „Întâmplarea din grădină” sau „Ce-a văzut Oina” — în care și punerea în pagină este foarte isbutită — precum și la celelalte cărți pentru preșcolari sunt frumos colorate, îngrijite — greșelile, în aparență mărunte, trebuiau cu atât mai mult evitate. „Copilul citește” cartea după desene. Din această cauză ilustrațiile în cartea pentru copii trebuie să povestească bine și pe deplin ceea ce spune scriitorul, trebuie să îmbogățească cunoștințele despre viață, să desvolte fantazia.

Rândurile acestea, desprinse dintr'un articol publicat în „Literaturnaia Gazeta”, trasează limpede sarcinile ilustratorilor pentru copii. Desenatorului nu-i e îngăduit să trădeze pe scriitor; și cu atât mai puțin să inducă în eroare pe copil în ceea ce privește adevărul vieții. Copiii vor fi foarte nemulțumiți dacă în timp ce Nina Cassian le spune că Oina a pus broșcuța într'un pahar, desenatorul o pune într'un borcan.

Greșeli face și Marcela Cordescu în desenele sale. Vițelul, măgarul și țapul sunt de aceeași dimensiuni, iar pe un desen putem vedea ceva deadreptul ciudat: două rândunele — despre care se știe că nu poposesc pe copaci — se odihnesc pe o creangă groasă de copac, neturburate de năvala sgomotoasă a celor trei animale ce atacă grădina.

Literatura pentru preșcolari ce se scrie astăzi la noi e în plină dezvoltare. Realizările de până acum sunt indicii ale unui început promițător. În primul rând, se impune îmbogățirea tematicii.

În paginile cărților pentru copii — astăzi în număr încă atât de mic și cu o cuprindere tematică încă insuficientă — trebuie să pătrundă clocotul vieții noastre noi, al vieții pentru care se pregătesc micuții aceștia cu o copilărie mereu mai fericită. Lupta pentru pace, combaterea ațățătorilor la un nou război, înfrățirea între oamenii muncii de pretutindeni, înfrățirea dintre minoritățile naționale ce locuiesc pe teritoriul Patriei noastre, trebuie să devină deasemenia teme și pentru cărțile adresate preșcolarilor. Copiilor li se poate vorbi despre orice. Totul constă în măiestria de a ști să le povestești la nivelul înțelegerii lor. Niciun efort în îmbogățirea tematicii și în perfecționarea măiestriei nu este prea mare. Micuții de azi sunt viitori constructori ai socialismului, viit ri apărători ai păcii. Și ce sarcină mai nobilă poate fi pentru un artist al cuvântului sau al penelului decât de a contribui la educația viitorilor constructori ai unei omeniri fericite!

RECENZII

O PAGINĂ EROICĂ DIN ISTORIA P. C. U. S. *)

Lupta eroică a bolșevicilor în perioada reacționarii stolăpiniste a fost oglindită în multe opere ale literaturii sovietice. Între acestea amintim poezia lui Maiakovski „Vladimir Ilici Lenin“, prima parte a trilogiei „Calvarul“ de Alecei Tolstoi sau romanul „Primele bucurii“ de Constantin Fedin.

Pe această linie se situează și romanul lui I. Popov „La capătul nopții“, apărut de curând în „Cartea Rusă“. Perioada cuprinsă în acest roman este una din cele mai grele din lupta Partidului. Revoluția din 1905 fusese înfrântă. Cu o furie de neînchipuit se deslănțuie în întreaga Rusie represiunea sângeroasă. Mii și mii de luptători sunt arestați, deportați, torturați în închisori. Comuniștii se retrag în cea mai adâncă ilegalitate, lupta continuă, tot intens, dar cu o deosebită conspirativitate.

Ohrana țaristă pare a fi stăpână pe situație — cel puțin așa cred cei ce „se țin deoparte“ și intelectuali mic-burhezi care se lasă dominați de o oboseală generală. Are loc un proces de descompunere în sânul intelectualității burheze și al partidelor mic-burheze, descompunere care se manifestă prin panică, pesimism, prin cultul trădării și al instinctelor josnice, prin glorificarea celor mai reacționare păgini ale trecutului. Apar ca ciupercile provocatorii teroriști. Menșevicii, înfundați cu totul în măciulă, sunt numiți pe drept cuvânt „partidul muncitoresc al lui Sto-

lăpin“. Revoluția era ponegrită de ei, adevărații revoluționari erau împoșcați cu noii.

Nimic nu mai era sfânt pentru acești renegați și trădători — nihilismul devenise lozinca lor.

Maxim Gorki scria plin de amărăciune: „Mii de oameni au crezut că Iuda Iscariotul e cineva care nu merită deloc să fie nici imitat, nici lăudat. Așa au crezut Dante, Milton, Camoens, Goethe, Hugo, Tolstoi, și rebelul Voltaire, Carducci și sute de alți oameni mari cu care se mândrește omenirea, — dar s'a născut în Rusia viteazul nihilist și s'a constatat că cei mai mari cugetători ai lumii au greșit în aprecierea lui Iuda“.

Individualismul burhez era împins la extrem. Totul răspânda în jur miasme înăbușitoare, care otrăveau atmosfera, pentru orice om cinstit.

Numai bolșevicii au păstrat neîntinat steagul revoluției, numai ei, luminați de geniul lui Lenin și Stalin au purtat mai departe flacăra adevărului și a credinței în victorie.

Lenin scria mai târziu: „... Din toate partidele opoziționiste și revoluționare înfrânte, bolșevicii au fost cei care s'au retras în cea mai mare ordine, cu cele mai mici pierderi ale „armatei“ lor, cu cea mai bună păstrare a sâmburelui ei, cu cea mai mică demoralizare, cu cea mai mare capacitate de a reîncepe munca în mod mai larg, mai just și mai energetic“.

Într'adevăr, această luptă a reînceput. Ea era extrem de complicată și grea, ducându-se împotriva represiunilor sălbatice ale țarismului ca și împotriva frazeologiei pseudo-democratice a liberalilor burhezi, împo-

*) I. Popov, *La capătul nopții*, Ed. „Cartea Rusă“, 1953.

triva menșevicilor lichidatori ca și împotriva „lichidatorilor pe de-a'ndoaiele — otzoviștii” — cum i-a numit Lenin — împotriva tuturor împăciuitoariștilor și oscilanților.

Autorul a descifrat semnificația reală a tuturor tendințelor social-politice într'un complex de împrejurări variate și contradictorii. Participarea directă la evenimentele zăgăvite conferă romanului o înaltă valoare ideologico-documentară și o înaltă ținută artistică prin felul în care imaginile redau chipuri profund semnificative pentru epocă.

Am putea spune că romanul lui Popov este un capitol din Istoria P.C.U.S., expus în imagini artistice. Faptul că acțiunea e concentrată în limitele unui raion din Moscova nu micșorează cu nimic interesul cărții, tocmai datorită capacității sale generalizatoare, realizată prin tipizare, adică prin crearea unor individualități distincte, care sunt expresia trăsăturilor esențiale ale unor grupuri sociale.

Acțiunea romanului începe odată cu evadarea din deportare a doi bolșevici — Sunduc și Pavel — și cuprinde perioada cea mai grea din lupta unei organizații de partid raionale din Moscova, evenimente premergătoare Conferinței bolșevicilor dela Praga din 1909. Acest important eveniment istoric a fost și rezultatul unui adânc proces de clarificare ideologică și maturizare politică a mișcării muncitorești. Romanul „La capătul nopții” ne înfățișează cu ajutorul unor imagini vii, care rămân neșterse în conștiința noastră — desfășurarea acestui proces în raionul Zamoskovorecie din Moscova.

Conflictul de bază al cărții este unul de ordin principal, politic, și se desfășoară între bolșevici de felul lui Sunduc, Pavel — care luptă pentru refacerea și întărirea organizației de partid, în vederea unor noi bătălii revoluționare îndreptate împotriva regimului țarist și menșevicilor lichidatori — ca Blagov, — care urmăreau înțelegerea cu țarismul, disolvarea partidului și menținerea orânduirii bazate pe răz și exploatare. Toate elementele cărții sunt subordonate evidențierii acestui proces și a conflictelor cărora le-a dat naș-

tere. Din aceasta rezultă tocmai caracterul unitar încheiat al subiectului povestirii.

În persoana lui Sunduc, autorul a realizat una din reușitele figuri de bolșevici din literatura sovietică. El întrunește cele mai importante trăsături ale comunismului militant, ale revoluționarului care și-a pus totul — minte, energie, pasiune înflăcărată — în slujba cauzei. Autorul a reușit să creeze un chip luminos tocmai pentru că nu l-a sărăcit, nu ni l-a prezentat schematic, ci ca un om cu un bogat conținut de viață sufletească. Calitățile sale se desvăluie în luptă, în acțiune, în felul în care știe să rezolve cele mai complicate probleme politice și omenești în condițiile grele de atunci.

Nimic nu putea înfrânge voința nestrămutată a acestui om, dorința sa de a învinge, încrederea sa în victorie. Este totdeauna calm, știe să aplice cu precizie regulile muncii conspirative, și deaceia el biruie toate greutățile. Există în roman momente de neuitat în care se desvăluie personalitatea puternică a acestui om: peripețiile evadării, întâlnirea cu Pavel înainte de a pleca în străinătate, la Lenin, întâlnirea cu Pavel și Claudia după întoarcerea dela Lenin.

Iată, de pildă, momentul dramatic când Sunduc se hotărăște să plece la Lenin. Organizația se află într-o situație extrem de complicată. Intregul Comitet al Moscovei a fost arestat, legăturile cu Centrul au fost întrerupte, circulă tot felul de zvonuri ale menșevicilor despre o pretinsă hotărâre a C.C. privitoare la unificarea cu bolșevicii, soția lui Sunduc este supusă la torturi sălbatice de către bruta de Șolț, căpitanul de jandarmi. O durere, adâncă, organică îi sfredește întreaga ființă. Conștiința sa de comunist încercat, călit în lupte, îl ridică însă deasupra durerilor personale. Cu o mare stăpânire de sine, el transmite lui Pavel munca de conducere a organizației și pleacă la Lenin. Înainte de plecare, îi trasează lui Pavel sarcini amănunțite, fără a pierde nimic din vedere.

Isvorul tăriei sale se găsește în legătura nemijlocită cu Lenin și în forța mișcării. Pe Pavel îl iubește ca pe un frate și tocmai deaceia nu-l crută atunci când face greșeli.

În caracterizarea personajului Sunduc

autorul a folosit cu multă îndemânare arta portretisticii. Atunci când expune tezele leniniste, o lumină interioară îi îmbujorează fața, ochii săi devin mai vii, toată făptura sa revarsă asupra celorlalți încrederea în victorie, isvorită din influența pe care o are asupra lui gândirea genială a lui Lenin. Iată cum și-l amintește Sunduc pe marele conducător al proletariatului revoluționar: „Îndrăzneală, îndrăzneală în gândire, iată senzația care mi-a rămas de pe urma cuvintelor lui ... El simte cum crește germenul victorii în popor, cum se îndreaptă spre suprafață și caută să războască spre soare”.

În altă parte, autorul folosește cu măiestrie detalii exterioare pentru a sugera dinamismul interior, frământarea lăuntrică, marea putere de a se concentra asupra unei probleme, de care dădea dovadă Sunduc sub îndrumarea și înrăurirea directă a lui Lenin.

„Terminasem darea de seamă, dar Sunduc continua să tacă, de parcă se retrăsese adânc în el. Apoi se sculă și începu să umble prin mijlocul camerei. Făcea trei-patru pași într-o parte, apoi se întorcea, făcea tot atâția pași, și iar o întoarcere bruscă de parcă se învârtea într'un cerc strâmt.

— Ei Pavel, în general lucrurile nu stau rău. Simții că mă luminezi de bucurie. Sunduc continuă să umble, numai că întoarcerile îi erau acum mai bruște și mai repezite.”

Bolșevici ca Sunduc, Pavel, Clavdia, muncitori revoluționari ca Timofei, Stepan, ș.a. sorbeau cu nesaț învățătura leninistă, își îmbogățeau neîncetat orizontul intelectual și experiența de luptă, deveneau mai îndrăzneți.

Pavel este un alt personaj principal al romanului care reține atenția cititorului și îi provoacă admirația. El este un intelectual care s'a consacrat în totul muncii revoluționare, suportând cu bărbăție toate greutățile. Luptător înflăcărat, devotat fără rezerve Partidului Comunist, el reacționează cu putere față de orice abatere, față de orice compromis. Atitudinea sa principială, cinstea, caracterul său integru îl determină s'o rupă cu vechii prieteni și cu cei care, pentru o vreme, i-au fost tovarăși de luptă ca Lefortaschi, Sviasghin sau

carieristul Blagov, devenit menșevic. Chiar într'un moment foarte greu, la întoarcerea din deportare, când, într'o noapte geroasă, își dă seama că Blagov a părăsit poziția luptei revoluționare a bolșevicilor căzând în oportunism, Pavel refuză să rămână la dânsul, deși nu avea altă adresă și era frânt de oboseală, de frig și de foame. Este o atitudine care dobândește o puternică semnificație și e caracteristică pentru determinarea calităților sale, a fermității și trăinicieii convingerilor sale. Tot în această lumină trebuie să primim și dragostea sa pentru Clavdia. Ei se iubesc mult dar nu și-o mărturisesc dela început. Viața încordată pe care o duc împreună îi apropie tot mai mult. Sentimentul de dragoste crește mereu mai puternic pe baza unor principii și norme de viață comune, ceea ce îi dă o mare frumusețe morală. Deaceia, Pavel suferă atunci când Clavdia — secretură tehnică a raionului — are unele ezitări în ceea ce privește atitudinea categorică față de menșevici.

Trebuie subliniat aici că această minunată fată, fiică de intelectual, care, din visătoare cum era la început, devine o revoluționară plină de abnegație, a părăsit fără regrete viața tihnită, stearpă de mic-burgheză, pe care o ducea în familie, pentru a se avânta cu tot elanul în viața de luptă. Aceasta nu dintr'un fals romantism, dintr'o atracție sentimentală pentru ceva necunoscut, misterios, ci din conștiința limpede a țelului final, din convingerea în justetea acestei lupte. Intocmai ca și Pavel, ea citește cu râvnă lucrările lui Lenin și se pătrunde tot mai mult de înțelepciunea cuvântului leninist.

Aceste două personaje — Pavel și Clavdia — sunt dintre cele mai pregnant realizate în roman. Ele cresc odată cu viața, se întăresc, se călesc în luptă, orizontul lor devine mai cuprinzător, liniile viitorului li se desenează tot mai clar în fața ochilor. Astfel, la început, Sunduc se dovedește mai puțin calm, mai puțin calculat în acțiunile pe care le întreprinde, nu stăpânește pe deplin tactica de luptă leninistă, comite unele greșeli serioase cu prilejul organizării meetingurilor fulger la porțile uzinelor și fabricilor, pentru că în cele din urmă să devină un conducător talentat,

membru supleant al Comitetului din Moscova al Partidului.

În carte mai sunt și alte figuri luminoase de muncitori. Este vorba de revoluționari ca Stepan Cuzmici și Vasili care, îndrumați de organizație, ajung organizatori neîntrețuși ai meetingurilor, cu prilejul cărora devin purtătorii lozincilor bolșevice, reușind să-i smulgă tot mai mult pe muncitori de sub influența menșevicilor. Tot așa este Bezcozârecinai, care din gazdă conspirativă ocazională devine un participant activ la mișcare.

Un loc deosebit îl ocupă în roman Timofei, om cu o conștiință de clasă avansată, luptător de nădejde pentru promovarea liniei revoluționare leniniste în mișcarea muncitorească. Mizeria și suferința de o viață întreagă l-au ajutat să înțeleagă repede de partea cui este adevărul. Cu toate că trăiește în condiții materiale foarte grele, el nu părăsește nicio clipă învățătura, are un dezvoltat simț artistic, dă dovadă de un ascuțit spirit critic.

Lupta unor astfel de oameni era cu atât mai grea, cu cât aveau de înfruntat trădarea menșevicilor lichidatori. „Complotul împotriva partidului este descoperit — scria Lenin în această perioadă. Voi toți, cărora vă este dragă existența P.M.S.D.R. ridicăți-vă întru apărarea partidului“. Și bolșevicii adevărați au răspuns toți ca unul, chemării leniniste.

Lupta cu menșevicii se dă tocmai în jurul acestei probleme centrale: a încercării menșevicilor de a lichida partidul și a luptei bolșevicilor pentru a apăra și întări partidul.

O figură caracteristică tipică de menșevic lichidatorist ni-l oferă carieristul lipsit de principii, dornic de parvenire, Blagov. Iulia, soția sa, este foarte mulțumită de când Blagov a devenit conducătorul sindicatului. Ei duc o viață tihnită. „Sasa este un orator talentat — spune ea, — articolele sale se publică. Toți îl laudă pentru realismul gândirii sale, pentru bunul simț“. Este invitat să scrie la toate revistele, și-a cumpărat mobilă, fotolii de piele, s'a îngrășat și visează să ajungă deputat în Dumă. Ei consideră ca o mare cinste de a fi făcut cunoștință cu „renumi-

tul scriitor“ Arfăbașev, al cărui erou Sonin reprezenta — după cum se știe — sinteza descompunerii politice și morale a acestei perioade întunecate. Din felul cum este zugrăvit Blagov, putem descifra evoluția sa viitoare spre dezertare fățișă în lagărul contrarevoluției, al gardiștilor albi. Dar chiar de pe acum, ei nu se dau înlăturii dela cele mai mârșave procedee pentru a lovi în bolșevici.

În timp ce aceștia, înfruntând primejdiile cele mai mari, reușesc să organizeze o serie întreagă de meetinguri fulger la porțile uzinelor și fabricilor, lichidatoriștii se gândesc cum să-și asigure bunăvoința liberalilor burghezi și chiar a autorităților țariste. În timp ce militanții bolșevici lansau lozinci revoluționare și spuneau cu curaj muncitorilor că partidul există, că el își duce mai departe lupta pentru cele trei lozinci, că va veni cu siguranță un nou 1905 — de data aceasta victorios — menșevicii semănau neîncrederea, erau împotriva luptei revoluționare și făceau totul pentru a o frâna. Atunci când Ohrana a lansat provocarea că Prohov este un provocator, ei au făcut totul pentru a o răspândi și s'au folosit de acest fapt pentru a discredita însăși ideea de luptă ilegală. În realitate, provocator s'a dovedit a fi tocmai informatorul menșevicilor în această chestiune, Senca-gură-spartă, un anarhist, un ticălos lipsit de principii, descompus moralicește, un agent al Ohranei.

Blagov a organizat o consfătuire restrânsă cu scopul de a lovi în bolșevici. Aceasta s'a întors însă împotriva sa și a prietenilor săi, deoarece muncitorii avansați erau legați de partidul revoluționar și nu-și puteau lega singuri mâinile și picioarele în condițiile înăbușitoare ale legalității stolăpiniste.

Aceasta s'a datorat și faptului că bolșevicilor nu le era teamă de a spune adevărul pe față. Lichidatorii făceau multă paradă în jurul ideii de unitate. Și bolșevicii erau pentru unitate, dar o unitate principială — pentru unitatea muncitorilor împotriva unei înțelegeri sectare cu menșevicii. Aceștia nu discutau toate problemele și divergențele în fața muncitorilor, temându-se că majoritatea va respinge platforma lor. Într'adevăr, ce altceva propuneau menșevicii muncitorilor decât să fie gata să-și

îndoaie spinarea, în schimbul „libertății” sindicale — o „libertate” sub controlul jandarmeriei țariste. Muncitorii conștiinței răspundeau însă plini de indignare. „Nu pot! M'am născut om și om vreau să rămân, nu vită pe care o mîi dela spate... de plecat spinarea e ușor s'o pleci, dar după aia n'au să ne mai lase să ne ridicăm și or să ne încalce grumazul cât vom sta încovoiați”.

Intransigenți cu conducătorii menșevici care se rupeau tot mai mult de mase, bolșevicii dădeau lupta pentru readucerea în partid a muncitorilor simpli căzuți temporar sub influența menșevicilor. Sviazchin este un muncitor cinstit, care citește literatură marxistă și e de bună credință. El este acela care l-a învățat pe Pavel în anii avântului revoluționar primele noțiuni marxiste. Se fac eforturi susținute pentru a-l smulge din mocirla menșevică. Sub presiunea faptelor, el se clatină uneori, dar acțiunea cărții nu ni-l arată făcând pasul hotărîtor. Se întrevește însă din roman posibilitatea ca Sviazchin să facă acest pas în anii viitori. Un exemplu mai grăitor ni-l oferă muncitorul Jascov. Căzut sub influența menșevică, lui Jascov îi sunt totuși scumpe lozincile revoluției din 1905, el ține la munca ilegală și deaceia nu se poate împăca cu șefii săi. Până la urmă el se apropie de tot de bolșevici, deși menșevicii nu-și cruță eforturile pentru a-l menține alături de ei.

Lumea exploatatorilor este reprezentată în roman de Conoplini, stăpânii fabricii „Arhip Conoplin și fratele”, familie care oferă un exemplu tipic de descompunere morală a burgheziei.

Arhip Nicolaevici Conoplin este un om egoist, brutal, lacom. Nu există mijloc pe care să nu-l folosească pentru a-și spori averile — începând cu demagogia și falsul patriotism până la presiunile cele mai sângeroase împotriva muncitorilor care, îmbărbătați și ajutați de Pavel, pornesc lupta împotriva condițiilor inumane de trai. Valerian, fratele său și Xenia Gheorghievna, soția acestuia, sunt niște cosmopoliți fără patrie, care disprețuiesc tot ce e rusesc și se ceartă mereu cu Arhip pentru a împărți averea.

Căini credincioși ai stăpânului, respingător de slugarnici și răi, sunt liota de neamuri și slugi ale Conoplinilor, pe nume Claudia Nichitici, Timoșca Suilcev și Fiodor Ignatâci.

Șolt, bruta ignorantă, bețivul și coruptul jandarm vestit pentru cruzimea cu care-i tortura pe deținuții politici, încheie galeria josnică a acestor figuri odioase.

În cuvântarea ținută la ședința de încheiere a Congresului al XIX-lea al P.C.U.S., marele Stalin spunea:

„O atenție deosebită merită acele partide comuniste, democratice sau muncitorești-țăărănești care nu au venit încă la putere și care continuă să-și ducă munca sub călcâiul draconicelor legi burgheze. Lor le este desigur mai greu să-și ducă munca. Totuși, lor nu le este atât de greu să-și ducă munca cum ne-a fost nouă, comuniștilor ruși, în vremea țarismului, când și cea mai mică mișcare înainte era declarată cea mai gravă crimă. Totuși, comuniștii ruși au rezistat, nu s'au speriat de greutăți și au cucerit victoria”.

Romanul lui Popov dă o imagine grăitoare a epocii caracterizate prin aceste cuvinte. Bolșevicii nu s'au dat înlături dela nimic — nu în zadar se spunea despre ei că sunt tari ca fierul. Ei erau conștiinți că forța lor stă în legătura cu masele muncitoare, în ridicarea acestora la luptă, folosind toate posibilitățile legale, dar punând accentul pe întărirea organizației ilegale.

„Oricum ar fi fiecare dintre noi, spune Pavel, forța noastră principală nu rezidă în talentele noastre personale, ci în vigoarea mișcării revoluționare căreia îi dăruim toate talentele noastre. Această mișcare este victorioasă. Deaceia și eu personal, mă simt învingător”.

Romanul sugerează cu putere prestigiul imens de care se bucură în rândurile comuniștilor lupta și personalitatea tovarășului Stalin, aprecierea pe care i-o dădea Lenin.

Intorcându-se dela Lenin, care se afla în cea de a treia emigrație, Sunduc le spune tovarășilor săi:

„Lenin m'a întrebat dacă noi, la Moscova, cunoaștem bine existența organizațiilor

de partid din Transcaucazia. Și tot atunci m'a sfătuit în mod insistent, ca atâta timp cât mă aflu la Paris, să studiez „Scrișorile din Caucaz” ale lui Stalin, să studiez temeinic și alte articole și corespondențe ale lui... Le-am studiat și am văzut în ce fortăreață bolșevică a transformat Stalin organizația de partid din Bacu”.

Alături de Lenin, Stalin a indicat drumul pe care trebuie să-l urmeze organizațiile bolșevice, sarcinile lor imediate, și a luptat pentru realizarea lor în practică: convocarea unei conferințe generale de partid, scoaterea unui ziar legal al partidului și crearea unui centru ilegal al partidului în Rusia.

După cum știm, toate aceste hotărâri au fost luate din inițiativa și prin lupta lui Lenin și Stalin în urma conferinței bolșevice de la Praga din 1912, când menșevicii au fost izgoniți cu totul din partid. Acest proces a însemnat începutul luptei pentru curățirea organizațiilor bolșevice de menșevicii lichidatori.

Semnificative sunt pentru desfășurarea ulterioară a acțiunii bolșevicilor episoadele finale ale romanului. În timp ce jandarmii țariști raportează cu îngâmfare și cinism că organizația bolșevicilor este complect distrusă, munca acestora intră într'un fâgaș nou, se întrevăd zorii unei perioade noi, de luptă hotărâtoare. Se întrevăde cu claritate ziua plină de lumină a victoriei; suntem „la capătul nopții”, zorii Marii Revoluții Socialiste sunt aproape — iată perspectiva pătrunsă de optimism cu care se încheie romanul lui I. Popov.

Alexandru Tănase

DIN VIAȚA ȘCOLARILOR PATRIEI NOASTRE *)

... „Sirena vasului „Marea Neagră” străpunge cu vuetu-i ascuțit văzduhul auriu, senin, al dimineții. Căpitanul dă semnalul de plecare. Din apa cenușie și tulbure

a Dunării, răsare în scrâșnet de lanțuri o ancoră negricioasă, masivă.

— Ridicați punțile! comandă căpitanul printr'o pâlnie largă, prin care voca-i răsună până departe.”

Despre ce călătorie e vorba? Încotro a pornit vasul acesta și care sunt marinarii care-i compun echipajul? — se întreabă cititorul.

...„Nu-s marinari obișnuiți... ne asigură autorii povestirii... Deasupra tricourilor lor de culoarea mării înfloresc cravatele roșii”...

Acești „marinari cu cravate roșii” nu sunt alții decât eroii povestirii Soniei Larian și a lui Victor Vântu, curajoșii elevi ai clasei a V-a A, care au pornit într'o „mare călătorie” imaginară, în anul una mie nouă sute cincizeci și șapte...

În această minunată călătorie a gândului, în locurile unde astăzi oamenii taie cu îndrăzneală drum apelor, și pe unde mâine vapoarele vor lua în piept valurile, ne poartă alături de eroii povestirii lor, autorii cărții recent apărute în Editura Tineretului „Cei dintr'a V-a A”.

Dând curs fanteziei și inventivității copiilor, pasiunii lor pentru nou, neprevăzut, cât și mândriei de-a trăi în vremuri în care și visul cel mai îndrăzneț poate fi îndeplinit și depășit de realitatea minunată, Sonia Larian și Victor Vântu au reușit să creeze pagini pline de prospețime, de poezie, din viața pionierilor patriei noastre.

În povestiri scurte — cu multă vervă și humor — sunt prinse momente din viața copiilor. Dealungul acestor povestiri scurte întâlnim aceiași eroi, elevii unei singure clase, pe care-i reținem, cu care ne împrietenim. Vlăduț — marinarul școlii, cu pasiunea lui proverbială pentru vapoare, cu limbajul specific, puțin deformat din această cauză — este unul dintre eroii cei mai realizați ai acestor povestiri. El este cu atât mai precis conturat pentru cititor, cu cât autorii au știut — printr'o povestire interesantă, foarte atrăgătoare : „Vlăduț și marea călătorie a clasei a V-a A” — să desvăluie taina acestei pasiuni, condițiile în care a luat naștere în sufletul copilului. Alături de Vlăduț apar bine creionați tovarășii lui de jocuri și

*) Sonja Larian și Victor Vântu, *Cei dintr'a V-a A*, Ed. Tineretului, 1953.

îndrăznește visuri din timpul vacanței, neastâmpăratul Fănuș și Mahmud cel cu ochii ca tăciunile care lucrează în echipa morocănosului meșter Stavrache. Plini de viață sunt înfățișați și câțiva dintre colegii de clasă ai lui Vlăduț: Dinu „doctorul” clasei, sau lăudărosul Răducu. Cu ochisorii mari de întrebări, gata să cuprindă în ei un întreg univers încă nedescoperit pentru el, se conturează Tudorică, fratele mai mic al lui Dinu. Fricosul Ilieș sau bătașul Ghiță, Peniță — pictorul — sau „trâmbițașul clasei” Dănel, completează galeria clasei a V-a A.

Deși întâlnim aceiași eroi pe tot parcursul povestirilor, autorii luminează în fiecare din aceste întâmplări pe anumiți copii — aducându-i în prim plan. Fiecare povestire are unul sau doi-trei eroi centrali de care se ocupă autorii, asupra cărora se concentrează atenția cititorului. În felul acesta putem adânci mai bine anumite personaje, întâmplările sunt mai bine încheiate.

Ceeace constituie trăsătura esențială a povestirilor cuprinse în această carte, meritul lor deosebit este că autorii au reușit să surprindă cu un remarcabil talent, cu putere de pătrundere, anumite laturi ale sufletului copilului, ale specificului vârstei lui.

Eroii cărții sunt copii cu trăsături caracteristice vârstei lor, vioi, neastâmpărați, plini de pasiune, de interes pentru tot ce-i înconjoară, fie că-i întâlnim la școală sau acasă. — desenând o hartă sau „punând la cale” o surpriză pentru întreaga clasă; sunt băieții de 11-12 ani, cu capul înfierbântat de vise îndrăznește, dornici de-a născoci ceva, de-a face un lucru extraordinar care să le satisfacă setea de acțiune. La vârsta aceasta, copiii sunt înclinați să vadă în orice un lucru deosebit, extraordinar: ei cred că „tabăra dușmanilor” (pionierii dintr-o clasă vecină, cu care se certaseră) își pregătesc „armament” cu care să-i atace, când în realitate aceștia colectează fier vechi. Ei fac cele mai năstrușnice presupuneri când cred că trei dintre colegii lor le pregătesc „o surpriză”, dar sunt gata să pedepsească aspru pe cel care intenționa să le desvăluie taina mult așteptată, răpindu-le astfel plăcerea de a o aștepta nerăbdători. Cu mult talent și cu humor, autorii au surprins și o altă trăsătură

caracteristică copilului: seriozitatea cu care acesta imită pe cei mari, acționând așa cum a văzut el că fac în asemenea împrejurări părinții sau cunoscuții.

Firește, potrivit vârstei lor, acționează aproape toți eroii povestirilor din lucrarea Soniei Larian și a lui V. Vântu. Faptele sunt rezultatul felului anumit în care gândesc copiii la o anumită vârstă, a felului anumit în care vorbesc. Iată-l de pildă pe Antonel — autorul năstrușnicei idei de-a pescui cu magnetul, de pe fundul lacului, armamentul dușmanului. Când prima potcoavă de pe fundul lacului se prinse de magnet, Antonel se înroși de plăcere:

...„el scoase din buzunar batista cu pătrățele albastre și se șterse pe frunte, deși nu era deloc asudat, dar pentru că știa că așa face orice inventator după ce și-a pus pentru prima dată în practică „inventia”.

Din curiozitatea cu care copiii întreprind lucrurile cele mai năstrușnice, mai naive în fond, reiese un humor de calitate, caracteristic majorității personajilor acestei cărți. Un asemenea humor întâlnim și în povestirea „Inspectorul”, unde se descoperă în cele din urmă că acela pe care copiii îl credeau inspector, în jurul căruia se făcuseră atâtea presupuneri și zarvă, era un redactor dela radio, venit să scrie un reportaj despre mama lui Răducu și care în trecere se oprise în clasa V-a A.

Humorul acesta e slujit de limbajul colorat — puțin pretențios atunci când situația o cere — al copilului. El completează imaginea eroilor, contribuind la caracterizarea lor vioaie, atractivă și apropiată copiilor. Ne aducem aminte tonul grav, plin de răspundere, cu care Vlăduț pronunță în fața secretarei șefului șantierului, cuvântul „urgent” — pe care-l auzise cândva la moș Tăbărcă — pentru a sublinia graba cu care el, Vlăduț, și prietenii lui, trebuiau să-l vadă pe tovarășul Tănase. Secretara scapă un cuvânt: „Aha, sunteți o delegație!” La repezeală, Vlăduț cercetă cuvântul în gând... Mai mult după privirea secretarei își dădea seama că asta-i ceva important. — „Sigur că suntem o „delegație”! Nu vedeți că avem treburi urgente?”

Bine subliniată — deși doar în câteva cuvinte — este aici gândirea ascuțită a co-

copilului care recepționează în vocabularul lui un cuvânt nou; deasemenea reacția lui: folosirea imediată a acestui cuvânt. Pe această linie, a desvăluirii anumitor laturi din felul de a fi, de a acționa al copilului, autorii volumului de față au obținut realizări de valoare.

După cum am arătat, eroii acestei cărți sunt copii plini de viață și autenticitate, vioi și neastâmpărați, nu niște „sfinți” înțepeniți în precepte rigide, plicticoși și neinteresanți, cum se întâlnesc din păcate desuși în literatura noastră pentru copii. Dar ceea ce scade valoarea volumului de față, ceea ce trage înapoi dela nivelul realizat până acum în creația tinerilor scriitori este faptul că n'au urmărit cu consecvență relevarea trăsăturilor specifice, tipice ale copilului de azi al patriei noastre. Indrăzneala, inventivitatea, curiozitatea, vioiciunea, spiritul de aventură, trăsături care au caracterizat dintotdeauna copilăria, nu au fost oglindite totdeauna de autori în chipul specific în care ele se manifestă în caracterul copiilor noștri de astăzi.

Furați de un specific așa zis „etern” al copilului, autorii au alunecat în unele povestiri spre aspecte lăaturalnice, restrângându-se la o anecdotică ușoară și nu au pus în centrul preocupărilor lor problemele mari, importante din viața pionierilor noștri, problemele școlii, ale detașamentului de pionieri, ale educației comuniste, etc. Această observație este valabilă îndeosebi pentru povestirile hazlii „în sine”. Cei doi tineri autori dovedesc posibilități în a crea povestiri, episoade pline de humor, de voie bună, dar multe din povestirile cuprinse în volumul lor nu au legătură cu viața și preocupările pionierilor.

„Intrebarea dela pagina 555.555” de exemplu, este semnificativă pentru procedeul autorilor. Schița aceasta scoate în relief curiozitatea unui copil, frate mai mic al unuia „dintr'a V-a A”; copilul Tudorica întreabă despre orice; autorii se preocupă sau nu ca el să primească răspunsuri, iar adevăratele probleme al căror răspuns ar fi adus folos cititorilor rămân pierdute, ca niște ecouri neinteresante între soțiile și năzbâțiile micului erou. De fapt, treburile pionierești ale lui Dinu, Antonel, etc. vin să frâneze cursul

principal al schiței, ca elemente introduse din afară. Practic, ceea ce putea interesa în adevăr pe cititor și deci trebuia să stea în centrul atenției autorilor cărții, rămâne, în schița aceasta și în altele, pe plan secundar, iar în centrul lor trece „eternul” copilăriei.

La fel se întâmplă în povestirea „Bătaia”. Avem în față niște copii care se joacă și în joaca lor strâng fiare vechi. Toate suspiciunile unora față de ceilalți, credința că una din cele două cete formate ar urmări să sură la bătaie împotriva celeilalte, toate peripecțiile îmbrăcate în senzational, nu ne sugerează că ar fi vorba despre pionieri, despre școlari — viața de pionieri și cea de școală rămân deasemenea ecouri mai mult „lipite”. Se produce aici chiar o minimalizare, o desconsiderare a unor elemente importante din viața copiilor noștri de azi. Autorii păstrează „ceata” caracteristică oricăror copii, din toate timpurile, dar o numesc „detașament” (de pionieri) sau „clasă” (dela școală); păstrează pe „căpitanul” unei atari cete, numindu-l „șef al detașamentului”, sau poate chiar „instructor de pionieri”.

Evident că, în acest caz, personagiile nu mai apar ca niște pionieri, ci această calitate le este „lipită”, ei adesea sunt în contradicție cu caracterul lor, așa cum reiese din celelalte fapte. Lucru care se petrece în „Bătaia”, unde este clar pentru oricine că dacă personagiile ar fi avut în adevăr conștiința de pionieri, o serie întreagă de suspiciuni, aventuri gratuite, n'ar fi avut loc. Greșala autorilor s'a putut însă înfăptui tocmai pentru că autorii au pornit în mai multe din povestirile lor nu dela ceea ce e esențial vieții de azi a copilului din țara noastră, ci așa cum spuneam, dela „eternul” copilăriei.

Autorii povestirilor mizează deseori pe aspecte pitorești, nesemnificative din viața copiilor, subliniate prin titluri răsunătoare, necorespunzând conținutului povestirii, ca de pildă: „Cum a dus imperiul lui Alexandru Macedon la cearta dintre doi prieteni, iar împăcarea prietenilor la ruperea imperiului”, etc.

Acolo unde autorii cărții au căutat prin mijlocirea imaginii artistice să adâncească unele din problemele mari de viață, de

școală ale copiilor, avem deaface cu povestiri valoroase. În „Marinarul Vlăduț și marea călătorie a clasei a V-a A”, legarea copilului de viața din jur se face într'un mod interesant, atrăgător, prin intermediul contactului direct al personajilor cu ceea ce constituie pentru ei visul alimentat zi de zi în activitatea lor școlărească. În „Ariciul”, această legătură este susținută prin reliefarea caracteristicilor școlii de tip nou: contribuția pe care-o dau, în acțiunea de educare a copilului, gazeta de perete, critica, satira, caricatura, etc.

O altă slăbiciune care apare în unele povestiri — de fapt, în aceleași în care se manifestă și celelalte slăbiciuni — este că probleme importante din viața școlii ca acțiunea de reeducare a unui copil individualist și lăudăros, cum este Răducu, sau a unui fricos cum este Ilieș, sunt rezolvate facil, pe calea minimei rezistențe. Instructorul de pionieri sau dirigintele, factori care în viață au un rol esențial în aceste procese, sunt inexistenți în acțiunile de reeducare. La fel în ce privește rolul familiei; de exemplu mama lui Răducu — muncitoare textilă de frunte și stahanovistă, — se mulțumește să-i spună fiului ei în treacăt: „Nu-i frumos să fii egoist, Răducule...” Trebuie spus că în carte nu este înfățișată satisfăcător nici activitatea organizației de pionieri. E adevărat, autorii cărții ne vorbesc despre unele ședințe ale detașamentului de pionieri — ne arată un instructor, Victor, sau întâlnim afirmații ca: „Ce frumos e să fii pionier” — la sfârșitul câte unei adunări a detașamentului. Dar aceste exclamații rămân nemotivate, deoarece nu decurg firesc, ca o concluzie a desfășurării faptelor. Cu totul nejustificat apare în finalul „Bătăii”, — pentru rezolvarea litigiului dintre cele două clase —, adunarea unității de pionieri. Aici, instructorul, ca un „deus ex machina” rezolvă cearta numai prin ascultarea părților „impricinate”. Ce le-a spus copiilor instructorul pentru a-i face să înțeleagă că au făcut rău bătându-se, cititorul nu află; lui i se spune numai: „Ultimul vorbi Victor. El explică amănunțit care era partea de vină a celor dintr'a V-a B, și de ce nu procedează bine cei dintr'a V-a A. Adunarea se termină târziu.” Dar concret, care sunt aceste „părți

de vină” nu se spune și nici din acțiunea povestirii nu apare. Parcă le e frică autorilor să surprindă momentele dramatice ale adunării și le expediază în două fraze ca pe o relatare — rezumat al unei ședințe plicticoase, neesențiale — când aici s'au discutat de fapt probleme de atitudine pionierească. Impărțitorul de vină și de drep-tate — instructorul de pionieri, Victor — este dealungul povestirii o simplă schemă, un conducător caracterizat de autor prin câteva atribute exterioare sărace, — un băiat înalt, blond, cu ochi „albaștri, albaștri și mâinile mari. Părea să aibă o asemenea putere în ochii și mâinile sale încât alături de el nu trebuia să-ți mai fie teamă de nimic”. Și ca trăsături „specifice”, „individualizatoare”, — „îi plăcea matematica” și „știa cum să se poarte cu copiii”.

Cât de frumos ar fi fost ca mai ales trăsătura finală să ne apară din fapte! Victor însă e mereu lăsat deoparte de autori.

Dacă se poate spune că povestirea „Marinarul Vlăduț și marea călătorie a clasei a V-a A”, constituie o parte realizată a volumului, aceasta se datorește faptului că aici autorii s'au orientat spre probleme importante, esențiale, din realitate. Aici, marinarul Vlăduț și cei doi buni prieteni ai săi Fănuș și Mahmud, sunt bine conturați, bine individualizați în legăturile cu tovarășii lor, pe baza complexului de emoții, senzații noi, ce-i încearcă pe copii. Pus față în față cu asemenea fapte de viață, copilul poate reacționa în voie, el își desfășoară pe deplin toată guma trăsăturilor sale specifice, individualitatea. Astfel, pentru Vlăduț și Fănuș, care văd pentru prima dată șantierul, acesta le apare ca un izvor uriaș de lucruri minunate, nemaiîntâlnite, și sunt parcă pierduți, dezorientați, la început, în fața mașinilor uriașe ce vin pe șantier. Totul îi încântă. Și draglina, ca o „matahală albastră” al cărei gât lung zboară cu înșeală când în sus, când în jos, parcă ciugulind semințe, și screperile puternice ce fac să duduie pământul sub pașii lor.

Dar în timp ce pe Fănuș îl atrage în deosebi draglina și-i trezește dorința fierbinte de a ajunge cândva sus, în cabina albastră, ca de acolo să simtă cum, numai printr'o

singură mișcare face să dispară camioane de pământ din jurul său, — Vlăduț este fermecat de povestirea marinarului Tănase, șeful șantierului, și nu visează altceva decât să străbătă cu vaporul său toate mările pământului. Interesant, în acest sens, este dialogul dintre cei doi băieți care — entuziasmați de lucrurile văzute, încep o dispută copilărească despre ce e mai frumos să fii — draglinist sau marinar. Din notarea reacțiilor lor diferite în fața faptelor în care sunt urmăriți, din ambiția lor năivă, din încercarea lor de a prezenta în culori cât mai atrăgătoare viitoarele lor meserii, se conturează individualitatea fiecăruia, ne este sugerat chiar drumul pe care-l vor apuca în viață cei doi prieteni.

Această „personalitate“ care încolțește la copii de 11 ani, se formează tocmai pe baza impresiilor puternice pe care întâmplările din jur le lasă asupra temperamentului fiecăruia, pe baza atitudinii și comportării lor față de aceste împrejurări.

O construcție a țării noastre, gândită, apreciată cu ochii pionierului de 11 ani, iată un element care face atrăgătoare povestirea „Marinarul Vlăduț și marea călătorie a clasei a V-a A“. O călătorie a gândului în viitorul Patriciei noastre, călătorie bazată pe posibilitatea minunată a copilului de a imagina, de a visa, completează armonios prima parte a acestei povestiri interesantă nu numai pentru copii, ci și pentru cei care au trecut de mult pragul acestei vârste. Ca și în viață, în această povestire se face simțită influența oamenilor maturi asupra copiilor — a tovarășului Tănase, șeful șantierului Balta-Verde sau a draglinistului, a unchiului lui Vlăduț sau a lui moș Tăbărcă.

Nu ne mai aflăm așa dar într-o lume „a copiilor“, ruptă de lumea reală, sau în care ecourile lumii reale abia pătrund ca niște elemente distonante, deslegate de contextul faptelor, nu mai suntem într-o lume în care foarte rar se rătăcesc cei mai mari (ca în povestirile „Bătaia“, „Știuca“, „Intrebarea dela pag. 555.555“) ci în plină viață reală, în care copiii apar clar reliefați. Fapte, istorioare atât de neinteresante ca în acelea cuprinse în „Bătaia“, „Intrebarea

dela pag. 555.555“ îngreunează inutil volumul, spre deosebire de altele ca „Ariciul clasei a V-a A“, „Scrisoarea din Humulești“, care prind mai puternic în obiectivul lor aspecte importante din realitate.

Volumul „Cei dintr'a V-a A“ se caracterizează astfel prin lucrări inegale în ce privește mesajul, ideile pe care le au de transmis autorii. O cunoaștere profundă și multilaterală a vieții copiilor noștri de azi, cu problemele mai însemnate ce-i frământă pe ei și pe educatorii lor, ar fi putut înlătura esențiala lipsă a povestirilor de care a fost vorba: slaba lor axare în actualitate.

Și acestea însă, ca și celelalte povestiri din volum, dovedesc curajul și talentul autorilor în abordarea unor aspecte din viața copiilor, dovedesc multă îndemânare în redarea oamenilor sub 13 ani și a unora din faptele lor, în construirea unor dialoguri vii și în crearea unui humor adesea de bună calitate. Acestea sunt calități care, pe lângă că fac din volumul „Cei dintr'a V-a A“ o carte în general utilă, arată că Sonia Larian și Victor Vântu pot și trebuie să scrie și alte cărți pentru copii.

Sanda Mănoiu

★

O CARTE DE AVENTURI*)

„Stiletul“ de A. Răbacov este un roman de aventuri pentru copii, a cărui acțiune se desfășoară în anii războiului civil. Autorul a redat veridic, cu o mare putere de convingere, realitatea anilor 1921—1923 din Statul Sovietic. Lupta lui Mișa, personajul principal, și a prietenilor lui, Ghenea și Slava, pentru demascarea și prinderea gardistului alb Nichitschi, este descrisă de autor în complexul împrejurărilor dela începuturile mișcării de tineret din Uniunea Sovietică, în timpul închegării primelor nuclee ale organizațiilor de Comsomol și pionieri.

Zilele grele ale războiului civil au un ecou puternic și în viața copiilor. În „Stiletul“ este descrisă viața unor copii, prin

*) A. Răbacov: *Stiletul*, Ed. Tinerețului, 1953.

înfățișare artiști-cerșetori, — frații Buș, care merg din curte în curte făcând acrobații și așteptând apoi ca fiecare din cei ce i-au privit să le pună câte un ban în mână. Cartea lui Râbacov zugrăvește atragerea tinerilor și copiilor de acest fel în mișcarea revoluționară de tineret, trezirea lor la viață și îndrumarea lor pe făgașul dragostei față de muncă, față de Puterea Sovietică.

Încă dela primele pagini ale romanului cititorul este pus în fața unui complex de situații „neprevăzute“, a căror deslegare o așteaptă cu nerăbdare.

Ne aflăm în orașul sovietic Revsc, în timpul războiului civil. În tânăra Republică Sovietică mișună bandele contrarevoluționare ale gardiștilor albi. La Revsc se vorbește despre Mahno, Antonov și mai ales despre Nichitschi, care se zice că s'ar afla prin apropiere. Mișa, un băiat oacheș, cu cărlionți rebeli căzuți pe frunte, veșnic pus pe discuții și ștengării a venit din Moscova, la bunicii săi, la Revsc. În casa bunicului mai locuiește și tânărul comisar bolșevic, Polevoi. Într-o dimineață, Mișa îl vede pe comisar ascunzând ceva metalic în curte, sub cușca câinelui. Când Polevoi pleacă de acasă, Mișa, împins de curiozitate, caută să vadă ce e ascuns acolo, și găsește un stilet.

De aici, situațiile încep să se complice. Mișa avea toată încrederea în comisarul bolșevic, totuși nu înțelegea de ce acesta a ascuns stiletul în curte. În cursul aceluiași zile Nichitschi năvălește în oraș, îl prinde pe Polevoi și îi cere stiletul, însă nu-l poate căpăta. Curiozitatea cititorului crește în măsura în care crește și interesul lui Mișa de a afla povestea acestui prețios obiect. Treptat ne sunt desvăluite unele detalii asupra stiletului. Polevoi îi povestește lui Mișa cum odată, înainte de revoluție, pe când se afla pe cuirasatul „Impărateasa Maria“, l-a văzut pe Nichitschi împușcând un ofițer. S'a repezit să-l scape pe cel atacat mișelește de bandit, dar era prea târziu; n'a apucat să ia decât stiletul, pe care Nichitschi i-l răpise ofițerului. Apoi vasul a explodat...

Situațiile devin din ce în ce mai încordate și mai captivante, căci autorul, desvăluind un aspect al acțiunii, știe să cină cu noi

elemente care amplifică „neprevăzutul“, făcând-o astfel și mai atrăgătoare. Așa de pildă odată cu povestea stiletului, mai aflăm și despre un document cifrat, o litoree ascunsă jumătate în mânerul demontabil al stiletului, și jumătate în teaca aflată la Nichitschi. Litoreea conține niște însemnări secrete, pe care nu le știa decât ofițerul împușcat. Scrierea secretă de pe litoree nu putea fi deslegată decât numai atunci când cele două părți ale ei s'ar fi aflat împreună. De aici interesul lui Nichitschi de a pune mâna pe stilet și a lui Polevoi de a avea teaca.

Urmărirea lui Nichitschi, căutarea înfrigurată a tecii îl captivează pe Mișa, care împreună cu prietenii săi Ghenca și Slava intră și ei în acțiune, angajați în luptă.

Odată strămutată la Moscova, acțiunea de descoperire a tecii este zugrăvită în cadrul unui uriaș torent de viață. Diferite categorii de copii, diferite categorii de oameni, trec prin fața noastră, aducând cu ei imaginea unei lumi frământate, în plină transformare.

Romanul redă cu multă forță artistică, prin prisma observațiilor și a înțelegerii unui copil, a lui Mișa, întreg acest tablou al unei lumi ce se transformă văzând cu ochii.

Faptele povestite care-și au suportul în viață, sunt redată cu mult dinamism și cu humor.

Urmărirea lui Nichitschi continuă în acest cadru nou. Banditul avea legătură cu o serie de speculanți din Moscova, printre care se afla și Filin, vecinul lui Mișa. Copiii folosesc diferite procedee ingenioase pentru a afla legăturile dintre Nichitschi și Filin, pentru a obține teaca stiletului. După o muncă încordată, bogată în întâmplări, de multe ori pline de primejdii, Mișa reușește să obțină teaca prin intermediul lui Borca, copilul speculantului Filin.

Apare astfel redat cu multă veridicitate, sprijinul pe care-l pot da chiar și copiii, în probleme importante, când sunt conduși și organizați de o mână sigură — în romanul „Stiletul“, această mână sigură o constituie organele sovietice de securitate. Paginile romanului înfățișează astfel patriotismul de care sunt capabili copiii, căroră li se dau exemple bune, a căror energie

și dorință de acțiune este pusă cu grijă în valoare.

Din toată această urzeală de situații se desprinde cu vigoare chipul lui Mișa. El ne apare ca un copil înzestrat cu voință și inteligență, plin de curaj. La începutul romanului, toate aceste trăsături ne apar ca elemente care adesea dăunează caracterului lui Mișa, împingându-l spre multe fapte nechibzuite. Așa de pildă, când se afla la Revsc, hotărât să aibă o prăstie tot atât de bună ca a lui Ghenca, Mișa se scoală de dimineață, scoate camera dela bicicleta bu-nicului, taie două fășii din ea și o pune la loc. Apoi cu foarte mult calm își construiește prăstia. Romanul lui Râbacov demonstrează cum toate aceste trăsături de caracter, care la început ne apăreau ca defecte, pot fi educate și îndrumate spre o dezvoltare firească, creatoare, și transformate în adevărate calități utile colectivului. Intreaga transformare a lui Mișa în decursul romanului ne dovedește că dacă copilul n'ar fi avut exemplul lui Polevoi și n'ar fi fost îndrumat de organizația de pionieri și de Comsomol, el nu ar fi devenit un copil model pentru micul cititor. Și nu întâmplător romanul se termină cu tabloul primirii lui Mișa în Comsomol, după ce el a descoperit, după indicațiile tovarășilor dela securitate, pe Nichitschi.

Alături de Mișa, în „Stiletul“ ne sunt zugrăvite și alte figuri de copii. Una din ele e aceea a lui Ghenca — unul din prietenii lui Mișa. Trăsătura principală a caracterului acestui copil este sinceritatea și dragostea pentru prietenii lui. De multe ori însă, în decursul acțiunii această calitate apare ca un defect în sensul că Ghenca trădează adesea, fără să vrea, desigur, unele secrete cu privire la urmărirea lui Nichitschi. Prietenia cu Mișa însă îl călăuzește pe aceeași cale de dezvoltare și de transformare. Odată cu atragerea sa în cadrul organizației de pionieri și apoi a celei de Comsomol, i se deschide și lui perspectiva lichidării treptate a acestor lipsuri; Ghenca își însușește un mod adânc de a gândi, începe să înțeleagă că nu toți oamenii sunt atât de sinceri ca el și nici nu iubesc totuși Puterea Sovietică.

Un alt personaj al romanului este Slava,

care la început apare ca un copil retras, preocupat numai de învățătură și de dorința de a fi muzician. Sub influența lui Mișa și Ghenca, el devine un element de bază al colectivului, cu o atitudine hotărâtă. Egoismul și frica lui dispar.

De o deosebită valoare sunt acele pagini din roman în care este zugrăvită transformarea micilor vagabonzi în pionieri conștienți și activi.

O figură deosebit de puternic reliefată, deși apare într-o mică parte a romanului, este figura comisarului bolșevic Poleroi, care reprezintă tipul omului matur, exemplu pentru copii. Curajul, hotărârea în luptă și ura împotriva dușmanului sunt calități ale caracterului lui Polevoi, care la început îl uimesc pe Mișa dar pe care apoi el vrea să le imite.

Cu aceeași forță artistică Râbacov a zugrăvit și chipuri de dușmani ai Puterii Sovietice, care rămân întipărite în mintea cititorului, inspirându-i ură și desgust.

Una dintre aceste figuri e cea a gardistului alb Nichitschi. Pagină după pagină se conturează și se întregește imaginea acestui personaj, prin trăsăturile josnice care îl caracterizează. Bestialitatea, gouana după avere care îl aduc în stare să comită cele mai grozave crime, sunt trăsăturile predominante ale acestui personaj. El își omoară cumnatul, pentru a-i lua stiletul cu litoreea, în care știa că se află secretul unei comori ascunse. Intors acasă, după ce și-a împușcat cumnatul, Nichitschi se prezintă la mama acestuia, spunându-i că fiul ei a murit pe brațele sale înainte de scufundarea vasului „Impărăteasa Maria“.

După Revoluție, Nichitschi a devenit firesc gardist alb și cu aceeași cruzime a ucis numeroși bătrâni și femei.

Un alt personaj negativ din roman este copilul Borca Filin. Datorită educației primite acasă, Borca disprețuiește și caută să împiedice pe Mișa și pe ceilalți copii să organizeze acțiuni culturale colective, să activeze în cadrul clubului din cartier. Pentru a sustrage pe copii dela astfel de acțiuni, el pune la cale, acasă la el, diferite jocuri, chemându-i pe toți la el numai ca să nu se ducă la club. Borca trage cu urechea

la tot ce plănuește Mișa și prietenii săi, spunând apoi totul, tatălui său.

„Stiletul” este un roman pentru copii deosebit de valoros. Forța artistică cu care Răbacov a creat caractere atât de puternice, conflictul atât de ascuțit, fac ca romanul să devină interesant, să-l captiveze pe cititor, să-l facă să-l îndrăgească pe Mișa, pe cei doi tovarăși ai lui și cauza pentru care luptă ei; prin aceasta romanul are o influență pozitivă asupra cititorului. „Stiletul” de A. Răbacov este un model de conturare puternică a personajilor în cadrul acțiunii romanului de aventuri, este un exemplu pentru valoarea educativă însemnată pe care o are un roman de acest gen atunci când autorul oglindește în mod just realitatea.

Gheorghe Achiței

PE DRUMURI NEUMBLATE*)

Necuprinsele întinderi de zăpadă și ghețuri ale Nordului îndepărtat au fost numite de către unii poeți „împărăția tăcerilor albe”. Vreme îndelungată acest imperiu al „tăcerii și pustiului” a constituit sursa comodă de inspirație a fabricanților literaturii de senzație și aventuri.

E dela sine înțeles că acest fel de scrieri erau departe de a înfățișa o imagine adevărată a stării de lucruri din această parte a lumii. Locuitorii, obiceiurile lor și mai ales condițiile lor de viață, erau înfățișate fugar când nu erau pur și simplu trecute cu vederea. Omul regiunilor polare constituia pentru lumea burgheză un element mult mai puțin important decât ursul alb și vulpea argintie.

Nu-i deci de mirare că atâta timp nu s'a schimbat nimic în situația grea a popoarelor Nordului. Explorările întreprinse în această parte a lumii erau organizate după criterii negustorești. Nu îmbunătățirea condițiilor de viață ale eschimoșilor și nici grija pentru estinderea civilizației au atras privirile lumii burgheze către ținuturile înghețate, ci lupta pentru acapararea a cât mai multe

bogății, descoperirea a noi surse de materii prime și asigurarea de noi condiții pentru realizarea de câștiguri.

Multă vreme, alături de clădirile impozante ale diverselor magazine prin intermediul cărora capitaliștii jecmăneau munca acestei populații pașnice și harnice, au dăinuit așezările primitive în care popoarele cercului polar duceau o existență de cruntă înapoierie, mizerie și misticism.

Abia după izbânda marelui Revoluției Socialiste din Octombrie s'au ivit zorii unei vieți noi și pentru unii din locuitorii Nordului, pentru cei din cuprinsul fostului imperiu țarist.

Despre aceste începuturi ale pătrunderii vieții socialiste în „împărăția tăcerilor albe”, despre trezirea la viață a Nordului îndepărtat, vorbește noua carte a scriitorului sovietic T. Semușchin, „Ciucotca”, apărută de curând în Editura Tineretului.

Scriitorul sovietic Tihon Semușchin a fost apreciat de cititorii noștri încă dela apariția în românește a romanului său „Aliteler pleacă în munți”, operă care oglindește viața locuitorilor din ținuturile Asiei de Nord-Est, după Revoluția Socialistă din Octombrie.

Scrisă la persoana întâia, povestirea lui Tihon Semușchin, măiestră împletire de pagini de jurnal, de reportaj și de roman, tratează fapte și întâmplări autentice, trăite și cunoscute de autor în timpul anilor cât a stat în mijlocul acestei populații, cu prilejul unor misiuni pe tărâm cultural-educativ. Toate aceste fapte și întâmplări reale sunt prelucrate artistic și îmbinate cu măiestrie în ansamblul povestirii cu cele imaginare de autor, închegând un conflict puternic, o acțiune unitară în care personagiile trăiesc, se mișcă și acționează, desvăluindu-și cu claritate trăsăturile de caracter. Când ajungi la ultima pagină a cărții, ai în față tabloul complex al vieții care începe să înflorească pe meleagurile îndepărtate ale peninsulei Ciucotca, perspectivele mărețe ce se deschid popoarelor în socialism.

Cu douăzeci și ceva de ani în urmă, un grup de activiști culturali sovietici (printre care învățătoarea comsomolistă Tania Vdovina, învățătorul Vladimir Evgheniev, me-

*) T. Semușchin, Ciucotca, Ed. Tinerețului, 1953.

dicul Modest Leonidovici și autorul), debarca în îndepărtatul golf Penkegnei, pentru a duce pe țărmurile Ciucotcâi munca grea dar plină de măreție, în vederea instruirii și educării populației ciucotce și eschimoșe, ținută până atunci într-o totală înapoiere.

Natura vitregă a Nordului, starea de cumplit întuneric și mizerie în care trăiesc oamenii, concepțiile mistice despre viață și tradițiile reacționare, întreținute cu grijă de samani — un fel de vrăjitori locali — sunt greutăți cu care micul detașament de oameni sovietici trebuie să lupte și pe care trebuie să le învingă. În primul rând, ei se isbesc de teama și neîncrederea băștinașilor față de oamenii albi, care ani de-a rândul îi jecmăniseră și-i batjocorisera. „Tanghii (oamenii albi n. n.) au stat totdeauna în iurte de negoț — spune un bătrân — și n'au făcut altceva decât să ia blănurile aduse de noi... Tanghii sunt un neam ciudat. Ei nu înțeleg viața noastră. Ne iau vânatul fără nici o socoteală. Dar ce să facem? Ceaiul, cartușele, tutunul, armele, zahărul, — nu se află aici, pe țărmurile noastre, ci pe țărmurile locuite de „oamenii cu fața albă“. Această părere pe care localnicii și-au făcut-o despre negustorii cu care au serseră deaface până atunci, este aplicată tuturor oamenilor albi, celor „de pe pământul cel mare“ și constituie o piedică serioasă pentru membrii bazei culturale în lupta pentru câștigarea încrederii populației băștinașe.

Dar, după ce vechea stare de lucruri începe să se schimbe datorită diferitelor măsuri luate de Puterea Sovietică în favoarea localnicilor, după ce negustorii și capitaliștii străini sunt alungați și se creează magazine de stat în care conducătorii sunt numiți dintre localnici, atitudinea acestora începe să se schimbe. Ei își dau seama că noii „tanghii“ care au venit să le învețe copiii cum „să grăiască pe hârtie“, nutresc gânduri bune, sunt altfel de oameni. Totuși, în comportarea lor persistă încă o oarecare rezervă dictată de teama în fața reformelor ce se înfăptuiesc și de tradițiile reacționare și concepțiile mistice asupra vieții.

Relatând direct faptele pe care le înfățișează cu multă naturaleză și, uneori, cu un humor sănătos, antrenant, cartea captivăază atenția cititorului dela primele pagini,

oferindu-i o lectură plăcută și mai ales instructivă.

Folosind momentul primelor întâlniri ale membrilor bazei culturale cu populația ciucce, autorul redă cu multă plasticitate mizeria și înapoierea totală în care au trăit și mai trăiau oamenii de aici. „O iurtă ciucce e un cort construit din prăjini, peste care se întind piei de morskă sau de ren, sau pânză impermeabilă — după anotimp. Acoperișul cel mai scump, pânza impermeabilă și pielea de ren se întrebuintează în timpul iernii; numai familiile sărace folosesc tot timpul anului pieile de morskă“.

În aceste locuințe primitive, oamenii trăiau înghesuți, familii întregi la un loc, dormind pe piei de animale și fără să cunoască cele mai elementare reguli de igienă. Stăpâniți de ignoranță și misticism, oamenii locului se arată îndărătnici față de civilizație, bunurile culturii sunt primite cu multă îndoială și greutate.

Pe medicul bazei culturale, Modest Leonidovici, ca și pe dentistul Maria Alexeevna, ciuccii îi numesc „șamanii albi“. Dar multă vreme paturile spitalului sunt goale, iar medicii stau cu mâinile încrucișate, neavând de lucru, deși în cătunele din împrejurimi bolnavii mor cu zile. Populația nu are încredere în „șamanul alb“.

Și totuși membrii bazei culturale din peninsula Ciucotca își duc la bun sfârșit misiunea. Ei înfruntă cu eroism condițiile aproape de nesuportat ale climei polare, opoziția îndârjită a șamanilor și rezistența oamenilor determinată de deprinderile primitive de trai și de tradițiile mistice. Ei reușesc să deschidă în pustiul tundrei și în conștiința oamenilor, drumuri noi, drumuri către acea treaptă a civilizației demnă de omul epocii staliniste. Impresionantă și în același timp plină de semnificație, este bucuria lui Cimi, administratorul spitalului, care pentru prima dată învață să conducă „renul cu coarnele de fier“ — cum îi spune el bicicletei. Impresionante sunt sborul bătrânului Tanârghân cu avionul și primul spectacol cinematografic organizat de echipa bazei culturale prin așezările ciuccilor.

Povestirea demonstrează cu multă forță

artistică tăria caracterului bolșevic al omului sovietic, frumusețea sufletească a luptătorului animat de dragostea față de om și de patrie. Figura Taniei, învățătoarea comsomolistă care străbate sute de kilometri în sania trasă de câini și-și pune viața în primejdie pentru a duce lumina cărții în iurtele ciuccilor, ori a bătrânului medic Modest Leonidovici care e foarte fericit atunci când reușește să convingă primul bolnav să se interneze în spital ori să aducă prima femeie ciucce la casa de nașteri — se întipăresc cu putere în inima cititorului, atrăgându-i simpatia. În tot cursul acțiunii se simte prezența autorului — erou principal al acțiunii. Dragostea și interesul cu care se apropie de sufletul oamenilor, intervenția hotărâtă și energică în anumite situații critice, spiritul de orientare și tactul de care dă dovadă în relațiile cu locuitorii, dovedesc o temeinică pregătire politică, o cultură vastă și, mai ales, un umanism profund, acel umanism care-l caracterizează pe omul sovietic.

O figură de adevărat bolșevic este comandantul postului de grăniceri, Andrei Andreevici Gorin, un adevărat „om al Nordului”, care prin activitatea sa în aceste regiuni reușește să câștige dragostea populației, ridicând la treapta cea mai înaltă prestigiul moral al omului sovietic.

Andrei Andreevici a străbătut întreaga Ciucotcă fie în sania cu cei doisprezece câini ai săi, fie pe mare cu barca cu motor, ori cu avionul pe care îl pilota singur. Învățase limba ciucce și știa o seamă de meserii, „începând cu reparatul încălțămintei și construitul sobelor și terminând cu asistența la nașteri”. Oamenii, pe care îi ajutase mult, mai ales în perioada primelor reforme îndeplinite de regimul socialist, îl iubeau foarte mult, exprimându-și astfel dragostea și încrederea în „celga arma” (Armata Roșie n. n.) pe care el o reprezenta și care le garanta libertatea cucerită după atâta vreme de sclavie.

Scriitorul surprinde cu multă măiestrie pitorescul specificului național al poporului ciuccin, scoțând în evidență bogatele resurse sufletești ale oamenilor și virtuțile cu care

e înzestrat acest popor al Nordului. Ei sunt vânători iscusiți și nimeni nu se pricepe mai bine ca ei să distingă pe zăpadă urmele vânatului, ori să prelucreze artistic osul de morskă și pielea de ren. Copiii sunt aproape tot atât de îndemânatici ca și cei maturi și iau parte activă la vânătoare. Dealtfel, ei sunt așezați pe aceeași treaptă cu vârstnicii, vorbindu-li-se cu seriozitate și dându-li-se atenția cuvenită în viața obștească. Ciuccii au o serie de sărbători ale lor, legate de diferite evenimente din cursul anului, ori de întâmplări proprii ocupațiilor lor: darea bărcilor pe apă, sărbătoarea tăierii renului, începutul și sfârșitul vânătoriei de morse, etc. Cu acest prilej și cu prilejul sărbătorilor sovietice care au pătruns treptat în viața lor, ei organizează o serie de petreceri la care jocurile și dansurile ocupă un loc important (o serie de jocuri-dansuri ale lor constau în special în imitarea păsărilor și animalelor cărora le reproduc fiecare mișcare, cu o măiestrie uimitoare).

Toate acestea vădesc o seamă de aptitudini, ca îndrăzneala, spiritul de observație, inteligența și nenumărate alte însușiri ce puteau fi cultivate și dezvoltate. Figura centrală, în care autorul a concentrat întreaga gamă a însușirilor și particularităților poporului ciuccin, este Tagrai. Prin creșterea și transformarea lui Tagrai dintr'un băiețel aproape sălbatic într'un mecanic iscusit și tehnician desăvârșit, autorul demonstrează transformarea însăși a vieții din peninsula Ciucotca, ridicarea ei la un nivel demn de epoca socialismului.

Când după trecerea a șase ani dela începutul muncii de culturalizare autorul se reîntoarce în Ciucotca, — începând partea a doua a povestirii — totul aci îi apare aproape de nerecunoscut: au apărut construcții noi, spitalul lui Modest Leonidovici nu mai este ocolit de bolnavi, școala freamătă de prichindei, iar printre iurtele ciuccilor au apărut case de lemn în care strălucește lumina electrică. La sfârșitul cărții, în post-față, aflăm că Ciucotca are acum orașele ei, centre industriale, școli medii, că mijloacele de transporturi au fost mecanizate și fi-

nuturile numite altădată „împărăția câinilor” — pentru că săniile trase de câini erau singurul mijloc de transport — sunt străbătute acum de automobile moderne.

Calea spre dezvoltare și înflorire a fost deschisă poporului din peninsula Ciucotca de

către Statul Sovietic, făurit de Lenin și Stalin. Și adevărata libertate a Ciucotcâi a început abia atunci când, prin lupta plină de sacrificii a oamenilor sovietici s'au clădit aici temeliele vieții socialiste.

Ion Macarie

E R A T A

Dintr'o eroare redacțională, poezia „Inima comuniștilor“ de Cristian Sârbu, din Nr. 5 al revistei noastre, a apărut cu un vers lipsă.

Poezia trebuie citită astfel, începând cu versul 27 de sus în jos :

*Acest grănicer
Ca o statuie profilată pe cer
De arma căruia se teme războiul ;
Acest muncitor din uzină
Cu fața strălucitoare de lumină*

Ce 21

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice, privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

REDACȚIA : Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București.
Telefon : 1.88.85, 1.94.91 și 2.20.40.

ADMINISTRAȚIA : Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București.
Telefon : 1.17.92.

ABONAMENTE ANUALE : lei 60

Abonamente pe anul 1953 la revista „Viața Românească” se primesc la toate oficiile Poștale dela orașe și sate, factorii poștali și secțiile raionale de difuzare a presei.

Faceți abonamente pe 3, 6 și 12 luni.

12321